

Ἐπόπται

ΠΑΝ. Κ. ΧΡΗΣΤΟΥ & ΣΤΕΡ. Ν. ΣΑΚΚΟΣ
Καθηγηταὶ Πανεπιστημίου

Ἐπιμεληταὶ

ΘΕΟΔ. Ν. ΖΗΣΗΣ & ΒΑΣ. Σ. ΨΕΥΤΟΓΚΑΣ
Ἵφησηται Θεολ. Σχολῆς

Ἵπεύθυνος συντάξεως
ΕΛ. ΜΕΡΕΤΑΚΗΣ
Θεολόγος

Ε Π Ε

ΠΑΤΕΡΙΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ Ο ΠΑΛΑΜΑΣ»
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ 1976

**ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΑΠΑΝΤΑ ΤΑ ΕΡΓΑ**

10

ΙΣΤΟΡΙΚΟΔΟΓΜΑΤΙΚΑ Γ'

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΚΕΙΜΕΝΟΝ - ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ - ΣΧΟΛΙΑ

Ἰπὸ

ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΦΑΝΟΥΡΓΑΚΗ

Θεολόγου - Βοηθοῦ Θεολ. Σχολῆς

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

Είναι μία ἐγκύκλιος ἐπιστολή πρὸς τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπαρχίας του, ἡ ὁποία ἐγράφη μετὰ τὴν τρίτην ἐκδίωξιν τοῦ Ἀθανασίου ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν τὴν 9ην Φεβρουαρίου τοῦ 356 καὶ πρὸ τῆς ἐγκαταστάσεως ἐκεῖ ὡς ἐπισκόπου τοῦ Ἀρειανοῦ Γεωργίου τὴν 24ην Φεβρουαρίου 357, διότι ἐκ τῆς ἰδίας ἐπιστολῆς φαίνεται ὅτι δὲν εἶχεν ἀκόμη ἐγκατασταθῆ «Διὰ τοῦτο ἐπλήρωσαν κάποιον Γεώργιον ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν καὶ θέλουν τώρα νὰ σᾶς τὸν στείλουν» (κ. 7).

Εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ ἀντιαρειανικὰ ἔργα τοῦ Ἀθανασίου ποὺ ἐκυκλοφόρησε. Ὅταν ὁμοῦς ἔγραφεν αὐτὴν τὴν ἐπιστολὴν φαίνεται ὅτι εἶχεν ἤδη συγκεντρώσει ὑλικὸν καὶ ἠτοίμαζε τὴν σύνταξιν αὐτοῦ, διότι εἰς αὐτὴν περιέχονται πολλὰ σκέψεις ἐκ τῶν Κατ' Ἀρειανῶν λόγων αὐτοῦ.

Οἱ Ἀρειανοὶ ἤθελαν νὰ ἐπιβάλουν νέαν ἔκθεσιν πίστεως, μετὴν ὁποίαν θὰ ἀντικαθιστοῦσαν ἐκείνην τῆς ἐν Νικαίᾳ Συνόδου. Τὴν ἀποστολὴν αὐτῆς πρὸς τοὺς ἐπισκόπους συνώδευαν μετ' ἀπειλᾶς, ὅτι εἰς περίπτωσιν ἀρνήσεως δι' ὑπογραφὴν τῆς θὰ ἐξωρίζοντο (κ. 5). Ὁ Ἀθανάσιος μετὴν ἐπιστολὴν του προτρέπει τοὺς ἐπισκόπους νὰ παραμείνουν ἀκλόνητοι εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας (κ. 6 - 8), μετὴν ὁποίαν ἔχει καταδικασθῆ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις. Ἡ ὁμολογία πίστεως τῆς Νικαίας εἶναι πλήρης καὶ σαφής, κάθε προσπάθεια δὲ πρὸς συμπλήρωσιν ἢ ἐρμηνείαν αὐτῆς εἶναι περιττὴ καὶ ἐπιβλαβὴς καὶ ἀποτελεῖ πρόφασιν δι' ἀνακίνησιν τῆς ἀρειανῆς βλασφημίας (κ. 9 - 11).

Ἀκολούθως ἐκθέτει τὴν ἀρειανικὴν διδασκαλίαν ὅπως πρω-

τονεφανίσθη (κ. 12) καὶ ἀναιρεῖ αὐτὴν παραθέτων τὰ κυριώτερα κατ' αὐτῆς ἀγιογραφικὰ κείμενα (κ. 13). Ἡ διδασκαλία τῶν Ἀρειανῶν περὶ τοῦ Λόγου δὲν συμφωνεῖ μὲ τὴν γλῶσσαν τῆς ἁγίας Γραφῆς, ἀλλὰ συμφωνεῖ περισσότερο μὲ τὰς παλαιότερας αἱρέσεις καὶ μάλιστα μὲ τοὺς Μανιχαίους (κ. 14 - 16). Ἐπειδὴ οἱ Ἀρειανοὶ ἐχρησιμοποιοῦν ὑπὲρ αὐτῶν τὸ χωρίον τῶν Παροιμιῶν 8, 22, ὃ Ἀθανάσιος ἐρμηνεύει αὐτὸ (κ. 17) καὶ ἀποδεικνύει ὅτι ἀναφέρεται εἰς τὴν ἐνσάρκωσιν τοῦ Λόγου, ὃ ὁποῖος ἐγένεν ἄνθρωπος καὶ ἐφόρσε σάρκα. Οἱ Ἀρειανοί, ἐπειδὴ δὲν δέχονται τὴν ἀλήθειαν αὐτὴν, εἶναι εἰδωλολάτραι. Ἀκολούθως περιγράφει τὴν ὑποκρισίαν τοῦ Ἀρείου, ὅταν παρουσιάσθη ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου διὰ νὰ ἐκθέσῃ τὴν πίστιν του (κ. 18) καὶ τὸν ἀμέσως μετ' αὐτὴν οἰκτρὸν θάνατον αὐτοῦ ὡς τιμωρίαν ὄχι μόνον τοῦ ἰδίου ἀλλὰ καὶ τῆς αἱρέσεώς του (κ. 19). Ἀκολούθως (κ. 20 - 21) συμβουλεύει τοὺς ἐπισκόπους νὰ γίνουν παράδειγμα σταθερᾶς ἐμμονῆς εἰς τὴν πίστιν, ὅπως διευτώθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Πατέρων, καὶ νὰ καταδικάσουν κάθε καινοτομίαν. Εἰς τὴν συνέχειαν (κ. 22) περιγράφεται ἡ συνωμοσία τῶν Μελιτιανῶν μετὰ τῶν Ἀρειανῶν εἰς βάρος τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκφράζεται ἡ ἐλπίς, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ Κωνσταντῖος θὰ θέσῃ τέρμα εἰς τὰ πονηρὰ των σχέδια (κ. 23).

Ο ΤΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ

Εἶναι μία ἐπιστολή, ἡ ὁποία ἐγράφη ὑπὸ τοῦ Ἀθανασίου μὲ ἐξουσιοδότησιν τῆς συνόδου τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦ 362, εὐθὺς μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτοῦ ἐκ τῆς ἐξορίας. Εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ὁ Ἀθανάσιος ἀντιμετωπίζει τρία προβλήματα σχετικὰ μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας.

Εἰς τὸ πρῶτον μέρος προσπαθεῖ νὰ συμβιβάσῃ τὰς δύο διισταμένας μερίδας Ὁρθοδόξων τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἀντιοχείας, τοῦ Μελετίου καὶ τοῦ Παυλίνου, καὶ συγχρόνως διατυπώνει τὸν τρόπον ἀποδοχῆς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν ἐπιστρεφόντων Ἀρειανῶν. Δὲν ἀπαιτεῖ τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὸ νὰ ἀποκηρύξουν οὗτοι

τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ νὰ ἀποδεχθοῦν τὴν πίστιν τῆς Νικαίας (κ. 1 - 4).

Εἰς τὸ δεῦτερον μέρος (κ. 5 - 6), ἐξ ἀφορμῆς ἐνὸς πικτακίου περὶ πίστεως, τὸ ὁποῖον διέδιδαν μερικοὶ ὅτι συνετάχθη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σαρδικῆς, ἐξετάζει τὴν ἔννοιαν τοῦ ὄρου («ὕποστασις»). Τὸ θέμα τοῦτο εἶχεν ἐξετάσει καὶ ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐξ ὀνόματος τῆς ὁποίας γράφει, διότι καὶ εἰς ἐκείνην μετεῖχον δύο μερίδες, καὶ ἄλλοι μὲν ἔλεγαν τρεῖς ὑποστάσεις, ἄλλοι δὲ μίαν. Καὶ οἱ μὲν λέγοντες τρεῖς ὑποστάσεις διηυκρίνησαν ὅτι ὁμιλοῦν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, διότι θέλουν νὰ τονίσουν τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ, ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς δὲν εἶναι κατ' ὄνομα Τριάς, ἀλλὰ πραγματικὴ Τριάς. Δηλαδὴ Πατὴρ πραγματικός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόσωπον, Υἱὸς πραγματικός, ὁ ὁποῖος εἶναι πρόσωπον καὶ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὑπάρχει ὡς πραγματικὸν πρόσωπον. Μὲ τοῦτο δὲν θέλουν καθόλου νὰ εἴπουν ὅτι εἶναι τρεῖς Θεοὶ ἢ τρεῖς ἀρχαί. Οἱ δὲ λέγοντες μίαν ὑπόστασιν διηυκρίνησαν ὅτι δὲν λέγουν τοῦτο μὲ τὴν Σαβελλιανικὴν ἔννοιαν, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουν νὰ τονίσουν τὴν ἐνότητα τῆς οὐσίας καὶ τῆς φύσεως ἐν τῷ Θεῷ. Κατ' αὐτοὺς ταυτίζεται ἡ ἔννοια τῶν ὄρων («ὕποστασις» καὶ «οὐσία»), ἐνῶ διὰ τοὺς προηγουμένους ταυτίζεται ἡ ἔννοια τῶν ὄρων («ὕποστασις» καὶ «πρόσωπον»). Ἡ σύνοδος μὲ τὰς ἐκατέρωθεν ἐξηγήσεις διεπίστωσεν ὅτι ὅλοι πιστεύουν κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ παρεδέχθησαν ὅλοι ὅτι ἡ πίστις τῆς Νικαίας γίνεται ἔτσι περισσότερον καταληπτή.

Εἰς τὸ τρίτον μέρος ἀσχολεῖται μὲ τὸ ζήτημα τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ Σωτῆρος, διότι καὶ μὲ τὸ ζήτημα τοῦτο ἡσυχολήθη ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας, ἐπειδὴ ἐφαίνετο ὅτι μερικοὶ διεφώνουν μεταξὺ των. Μὲ τὴν συζήτησιν ὁμως ἀπεδείχθη ὅτι δὲν ὑπῆρχε διαφορὰ ἀπόψεων, καὶ ὅλοι ἐπίστευαν ὅτι ὁ Λόγος δὲν κατῆλθεν εἰς κάποιον ἅγιον ἄνθρωπον ὅταν ἦλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἔγινε σὰρξ καὶ ἀνέλαβεν ὀλόκληρον τὴν ἀνθρωπίνην φύσιν. Οὕτως ἔπαθε μὲν ὡς ἄνθρωπος τέλειος, ὡς Θεὸς δὲ τέλειος ἔσωσεν ὀλόκληρον τὸν ἄνθρωπον, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἀναλάβει ἐν ἑαυτῷ.

Τὰ προβλήματα αὐτὰ συνεζήτησεν ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξαν-

δρείας, ἂν καὶ ἦσαν λυμένα ἀπὸ προγενεστέρας συνόδου καὶ δὴ τῆς Νικαίας, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἔπρεπε νὰ συζητοῦνται ἐκ νέου. Τοῦτο ὁμῶς ἔγινε, μόνον χάριν τῆς εἰρήνης καὶ διὰ νὰ μὴ ἀποκρούωνται ὅσοι, μετανοηθέντες, ἤθελαν νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν (κ. 8 - 9).

Εἰς τὰ ἐπόμενα κεφάλαια (10 - 11) ἀκολουθοῦν αἱ ὑπογραφαὶ τῶν ἐπισκόπων, μὲ ἐπιβεβαιωτικὰ σημειώσεις ὠρισμένων ἐξ αὐτῶν.

ΠΡΟΣ ΙΩΒΙΑΝΟΝ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

Μετὰ τὴν ἐπάνοδον τοῦ Ἀθανασίου ἐκ τῆς τετάρτης ἐξορίας (363), ὁ Ἰωβιανὸς ἔγραψεν πρὸς αὐτὸν ἀποκαθιστῶν αὐτὸν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀλεξανδρείας. Φαίνεται ὅτι, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ γράμμα αὐτό, ὁ Ἰωβιανὸς ἐζήτησεν ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον νὰ τοῦ ἀποστείλῃ μίαν πλήρη ὁμολογίαν πίστεως τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ σύνοδος τῆς Ἀλεξανδρείας ἐξουσιοδότησε τὸν Ἀθανάσιον νὰ γράψῃ πρὸς τὸν αὐτοκράτορα ποία εἶναι ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν προσεπάθησαν νὰ παραχαράξουν οἱ αἵρετικοί, ἰδιαιτέρως δὲ ὁ Ἄρειος. Ἡ πίστις αὐτὴ διετυπώθη ὡς ὁμολογία εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἀντὶ δὲ ἄλλης διατυπώσεως τώρα, εἶναι πρέπον νὰ δώσῃ εἰς τὸν βασιλέα τὸ ἴδιον τὸ σύμβολον τῆς Νικαίας.

Τῆς μικρᾶς αὐτῆς πραγματείας προηγεῖται ἡ πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ἐπιστολὴ τοῦ Ἰωβιανοῦ καὶ ἀκολουθοῦν μερικὰ πρακτικὰ συζητήσεων τοῦ Ἰωβιανοῦ μὲ ἀντιπάλους τοῦ Ἀθανασίου, ὅταν ὁ αὐτοκράτωρ εὗρισκετο εἰς τὴν Ἀντιόχειαν. Τὰ τελευταῖα αὐτὰ κείμενα φαίνεται ὅτι συνεκεντρώθησαν ἀργότερα κάτω ἀπὸ τὸ κείμενον τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Ἀθανασίου, διὰ νὰ δείξουν τὰς διαθέσεις τοῦ Ἰωβιανοῦ ἔναντι αὐτοῦ.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΦΡΙΚΑΝΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ ἐγράφη ἐξ ὀνόματος συνόδου 90 ἐπισκόπων εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν τὸ 369. Ἐπιδιώκει μὲ τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν

νά ἐνημερώση τὰς Ἐκκλησίας τῆς δυτικῆς Ἀφρικῆς διὰ τὴν προσπάθειαν ποὺ κατέβαλλαν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ ἀναγνωρισθοῦν αἱ ἀποφάσεις τῆς συνόδου τῆς Ἀριμίνου ὡς ἡ πλήρης διατύπωσις τῆς πίστεως, ἡ ὁποία συμπληρώνει τὴν πίστιν τῆς συνόδου τῆς Νικαίας καὶ μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν νὰ παραμερισθῇ ἡ οἰκουμενικὴ σύνοδος (κ. 1). Ὁ Ἀθανάσιος ἀντιπαραβάλλει (κ. 2) τὰς συνόδους, αἱ ὁποῖαι συνεκροτήθησαν μετὰ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, πρὸς αὐτήν, καὶ τονίζει ὅτι ἡ μὲν σύνοδος τῆς Νικαίας εἶχε λόγους σοβαροὺς νὰ συκληθῇ, τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, τὰ ὁποῖα ἐτακτοποίησε καὶ τὰ δύο, ἐνῶ ὅλοι αἱ ἄλλαι μετ' αὐτὴν σύνοδοι συνῆλθον μὲ διαφόρους προφάσεις καὶ μὲ ἔξωθεν πίεσιν τῶν Ἀρειανῶν διὰ νὰ ἀσχοληθοῦν καὶ αὐταὶ μὲ ζητήματα λυμένα.

Ἀκολουθῶς ὑπενθυμίζει ἐν συντόμῳ τὰ γενόμενα εἰς τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου, εἰς τὴν ὁποίαν καθηρέθησαν οἱ ὁμόφρονές των (κ. 3) καὶ ἀπεφασίσθη πάλιν ἡ ἐμμονὴ εἰς τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας (κ. 4), ἡ ὁποῖα εἶναι σύμφωνος πρὸς τὰς ἁγίας Γραφὰς καὶ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων. Οἱ Ἀρειανοὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἐπικαλοῦνται τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου εἰς τὴν ὁποίαν καθηρέθησαν καὶ νὰ ἀρνοῦνται τὴν Νικαίαν τὴν ὁποίαν ἐδέχθησαν καὶ οἱ ἰδιοὶ των πατέρες (κ. 7). Ἀκολουθῶς ἐκθέτει τὴν περὶ ὁμοουσίου διδασκαλίαν, καὶ ὑποστηρίζει ὅτι ἂν καὶ ὁ ὅρος δὲν περιέχεται εἰς τὰς Γραφὰς, ὅμως ἐκφράζει πλήρως τὴν ὀρθὴν πίστιν περὶ τῶν σχέσεων τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα.

Σημειώνει ὅτι ἐπειδὴ ἦσαν συγκεντρωμένοι ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι μαζὶ εὔρον τὴν εὐκαιρίαν νὰ γράψουν καὶ πρὸς τὸν Ρώμης Δάμασον, σχετικὰ μὲ τὸ θέμα τοῦ Αὐξεντίου, ὁ ὁποῖος ἐγκαταστάθη μόνος του ὡς ἐπίσκοπος Μεδιολάνων, καὶ νὰ ἐκφράσουν τὴν ἀπορίαν των διατὶ δὲν καθηρέθη ἀκόμη, ἐνῶ εἶναι Ἀρειανός καὶ ὑπεύθυνος πολλῶν κακῶν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, μαζὶ μὲ τὸν ὁμόδοξόν του Γρηγόριον. Συνεχάρησαν ὅμως αὐτὸν διότι μὲ τὸ νὰ ἀφορίσῃ τοὺς Ἀρειανούς ποὺ συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ρώμην ἔσωσεν τὴν ὁμοφυχίαν τῆς Ἐκκλησίας αὐτῆς.

Τέλος ἐπιλέγει (κ. 11) ὅτι ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας εἶναι «στηλο-

γραφία κατὰ πάσης αἰρέσεως» ὄχι μόνον διότι ἔδογμάτισε περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ διότι εἰς τὸ τέλος τοῦ συμβόλου περιέλαβε καὶ τὴν πίστιν εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· «πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον». Ἔτσι ἡ πίστις εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα ἦτο τελεία καὶ πλήρης.

ΠΕΡΙ ΣΥΝΟΔΩΝ ΑΡΙΜΙΝΟΥ ΚΑΙ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΣ

Αἱ δύο σύνοδοι τοῦ 359, αἱ ὁποῖαι συνεκλήθησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον τῆς Ἰταλίας καὶ τὴν Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας, ἦσαν μία, ἡ ὁποία συνεκλήθη εἰς δύο τμήματα. Εἰς μὲν τὴν Ἀρίμινον συνῆλθον οἱ ἐπίσκοποι τῆς Δύσεως, εἰς δὲ τὴν Σελεύκειαν οἱ τῆς Ἀνατολῆς. Κατ' ἀρχὰς μάλιστα εἶχε συγκληθῆ ὡς μία σύνοδος εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ τὰ γράμματα πού ἐστάλησαν ὠρίζαν ὡς τόπον τῆς συνόδου τὴν Νίκαιαν. Πρὸ τῆς πραγματοποιήσεως ὅμως τῆς συνόδου μὲ νέα γράμματα διηρέθη ἡ σύνοδος εἰς δύο συνέδρια. Ἡ ἐνέργεια αὐτῆ δημιουργεῖ ὑπονοίας διὰ τὴν ἐπιρροὴν τῶν Ἀρειανῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου. Ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον βεβαίως κάθε νέα σύνοδος μετὰ τὴν Νίκαιαν θεωρεῖται περιττή, διότι ἐκείνη εἶναι πλήρης καὶ αὐτάρκης, καὶ κάθε νέα προσπάθεια διατυπώσεως νέας πίστεως ἀποβλέπει εἰς τὴν ἀναίρεσιν τῆς ὁμολογίας πίστεως τῆς Νικαίας. Ὅλοι αἱ σύνοδοι πού γίνονται μετὰ ἀπ' αὐτὴν γίνονται χωρὶς νὰ ὑπάρχη λόγος, ἐνῶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας εἶχε δύο βασικά προβλήματα νὰ ἀντιμετωπίσῃ, τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα καὶ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐλύθησαν ἀπὸ ἐκείνην τὰ δύο αὐτὰ βασικά προβλήματα, δὲν ἐνέκυψε δὲ μετὰ ἀπ' αὐτὴν ἄλλο νέον ζήτημα, διατὶ οἱ Ἀρειανοὶ ἐπιδιώκουν κάθε τόσῳ νὰ συγκροτοῦν συνόδους καὶ νὰ συζητοῦν ζητήματα λυμένα;

Μετὰ τὰ ἀνωτέρω ὁ Ἀθανάσιος περιγράφει τὸ ἱστορικὸν τῶν δύο αὐτῶν συνόδων. Πρῶτον τῆς Ἀριμίνου, εἰς τὴν ὁποίαν οἱ Ἀρειανίζοντες ἐπίσκοποι προέβαλαν νέον σύμβολον πίστεως ὡς δῆθεν τῆς συνόδου τοῦ Σιρμίου. Οἱ σκοποὶ των ὅμως ἔγιναν ἀμέσως φανεροὶ καὶ διὰ τοῦτο καθηρέθησαν ὑπὸ τῆς συνόδου, ἡ ὁποία μάλιστα

λιστα ἔγραψεν ἐπιστολὴν πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κωνστάντιον ἐκθέτουσα τὰ γενόμενα (κ. 8 - 11).

Εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σελευκείας οἱ Ἀρειανίζοντες διεσπάσθησαν εἰς ὁμάδας καὶ ἀλληλοκατηγοροῦντο. Κατόπιν τούτου ἡ σύνοδος κατεδίκασε καὶ τὰς δύο ὁμάδας, ἀνεκοίνωσε τὴν καταδίκην εἰς τὰς παροικίας των καὶ εἰς τὸν Κωνστάντιον καὶ διελύθη (κ. 12 - 13)

Ἀκολούθως ὁ Ἀθανάσιος κάνει μίαν ἱστορικὴν ἀναδρομὴν εἰς τὴν διδασκαλίαν τῶν Ἀρειανῶν, ὅπως διατυπώνεται εἰς τὴν Θαλίαν τοῦ Ἀρείου, εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτοῦ πρὸς τὸν Ἀλέξανδρον Ἀλεξανδρείας καὶ εἰς τὰ ἐν συνεχείᾳ προβληθέντα ὑπ' αὐτῶν σύμβολα πίστεως εἰς διαφόρους συνόδους, τὰ ὁποῖα ἀλληλοσυγκρούονται καὶ ἀλληλοαναιροῦνται (κ. 15 - 32).

Ἀκολουθεῖ ἡ ἀνασκευὴ τῆς διδασκαλίας τῶν Ὁμοίων βάσει τῆς πίστεως, ὅπως ἐξάγεται ἀπὸ τὰς Ἀγίας Γραφὰς καὶ τὴν ὁμολογίαν τῆς Νικαίας, τὴν ὁποῖαν δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀνατρέψουν οἱ αἵρετικοὶ (κ. 33 - 40). Γίνεται κατόπιν διὰ πρώτην φορὰν ἔκκλησις πρὸς τοὺς ἡμιαρειανούς - ὁμοιουσιανούς νὰ ἀποδεχθοῦν τὸν ὅρον τῆς Νικαίας, διότι βασικᾶ δὲν διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους. Ἡ διαφορὰ μεταξὺ ὁμοουσίου καὶ ὁμοιουσίου δὲν εἶναι σημαντικὴ καὶ εἶναι δυνατὸν νὰ θεωρηθῇ ὅτι σημαίνουν τὸ ἴδιον «συζητοῦμεν μὲ αὐτούς ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφούς, πού ἔχουν μὲν τὴν ἰδίαν πίστιν, διστάζουν δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὄνομα» (κ. 41 - 54).

Εἰς τὸ τελευταῖον κεφάλαιον (55) ὁ Ἀθανάσιος προσέθεσεν ἀργότερα τὴν ἀπάντησιν τοῦ Κωνσταντίου πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου καθὼς καὶ τὴν ἀπάντησιν τῆς συνόδου πρὸς αὐτόν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ

Ὁ Σεραπίων ἐζήτησε δι' ἐπιστολῆς ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον νὰ τοῦ ἐκθέσῃ τὰ παθήματά του ἐξ αἰτίας τῶν Ἀρειανῶν, τὴν ἱστορίαν τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως καὶ τὸ συμβάν τοῦ θανάτου τοῦ Ἀρείου. Ὁ Ἀθανάσιος ἀπήντησε διὰ τὰ δύο πρῶτα μὲ τὴν ἀποστολὴν πρὸς τὸν Σεραπίωνα τῆς Ἐπιστολῆς πρὸς μοναχοὺς, εἰς τὴν ὁποῖαν ἠσχολεῖτο μὲ αὐτὰ τὰ θέματα. Διὰ τὸ τρίτον θέμα, ἂν καὶ

δὲν ἐπεθύμει νὰ ἀνακατεύεται μὲ τὸν θάνατον ἄλλου ἀνθρώπου, ὅμως διὰ νὰ δοθῇ τέλος εἰς τὴν ἀπορίαν, ἐὰν ὁ Ἄρειος ἀπέθανεν ἐντὸς ἢ ἐκτὸς τῆς Ἐκκλησίας ἐξιστορεῖ τὸ συμβάν τοῦ θανάτου τοῦ Ἄρειου, διότι καὶ μὲ αὐτὸ ἀποδεικνύεται ὅτι ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις εἶναι θεομίσητος (κ. 1). Ὁ ἴδιος σημειώνει ὅτι δὲν εὑρίσκετο εἰς Κωνσταντινούπολιν ὅταν ἀπέθανεν ὁ Ἄρειος, ἀλλ' ὅσα γνωρίζει τὰ ἐπληροφορήθη ἀπὸ διήγησιν τοῦ πρεσβυτέρου Μακαρίου, ὁ ὁποῖος εὑρίσκετο ἐκεῖ καὶ εἶχεν ἰδίαν ἀντίληψιν τοῦ περιστατικοῦ (κ. 2). Ἀκολούθως διηγεῖται πῶς παρουσιάσθη ὁ Ἄρειος ἐνώπιον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίου, τὰ τῆς ὑποβληθείσης ὁμολογίας του καὶ τὸ οἰκτρὸν τέλος του πρὶν προλάβῃ νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν κατὰ τὴν λειτουργίαν τῆς ἐπομένης Κυριακῆς (κ. 2 - 3).

Ὁ ἀπρόοπτος καὶ οἰκτρὸς θάνατος τοῦ Ἄρειου εἶναι διὰ τὸν Ἀθανάσιον σπουδαία ἀπόδειξις τῆς καταδίκης ὑπὸ τῆς θείας προνοίας τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως (κ. 4 - 5).

ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Ἐπειδὴ ὁ Ἀθανάσιος ἐπληροφορήθη, ὅτι πολλοὶ Ἀρειανοὶ περιήρχοντο τὰ μοναστήρια καὶ, προσποιούμενοι τοὺς ἀπεσταλμένους τῶν ὀρθοδόξων, προσεπάθουν νὰ παρασύρουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς μοναχοὺς, διὰ τοῦτο ἔγραψε τὴν ἐπιστολὴν αὐτήν, μὲ τὴν ὁποίαν παροτρύνει τοὺς μοναχοὺς νὰ προσέχουν νὰ μὴ παραπλανῶνται ἀπ' αὐτοὺς καὶ νὰ τοὺς ἀποφεύγουν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΟΝ

Οἱ πρεσβύτεροι Ἰωάννης καὶ Ἀντίοχος ἔγραψαν πρὸς τὸν Ἀθανάσιον ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ τὸν ἐπληροφόρησαν περὶ τῆς ἐμφανίσεως διαφόρων νεωτεριστῶν περὶ τὴν πίστιν, οἱ ὁποῖοι προεκάλουν ζητήματα εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Διὰ τῆς μικρᾶς αὐτῆς ἐπιστολῆς ὁ Ἀθανάσιος συνιστᾷ πρὸς αὐτοὺς νὰ μένουν σταθεροὶ εἰς τὴν πίστιν τῶν Πατέρων ἀποστρεφόμενοι τοὺς νεωτεριστάς, νὰ συνιστοῦν δὲ τὸ ἴδιον καὶ εἰς τοὺς ἐκεῖ ἀδελφούς.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ

Εἶναι ἀπάντησις εἰς ἐπιστολὴν τοῦ ἐκ Καππαδοκίας πρεσβυτέρου Παλλαδίου μετὰ τὴν ὁποίαν τὸν προτρέπει νὰ συμβουλευθῆσθε τοὺς μοναχοὺς τῆς περιοχῆς νὰ μὴ δημιουργοῦν προβλήματα εἰς τὸν ἐπίσκοπον Βασιλείου (τὸν μέγαν). Οἱ μοναχοὶ προέβαλαν ἀντίδρασιν εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Βασιλείου χρησιμοποίησιν τοῦ ὄρου «ὀμότιμον» διὰ τὸ ἅγιον Πνεῦμα καὶ ὄχι «ὀμοούσιον». Ἡ χρησιμοποίησις τοῦ ὄρου αὐτοῦ ὑπὸ τοῦ Βασιλείου εἶχε σκοπὸν τὴν προσέλκυσιν τῶν μετριοπαθῶν πνευματομάχων, οἱ ὅποιοι δὲν ἤθελαν νὰ δεχθοῦν, ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι ὀμοούσιον ὅπως ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, δὲν ἐθεώρουν ὅμως αὐτὸ καὶ κτίσμα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη εἶναι ἀπάντησις εἰς ἐρώτημα τοῦ Ρουφινιανοῦ περὶ τοῦ πῶς πρέπει νὰ δέχωνται τοὺς ἐπιστρέφοντας ἐκ τοῦ Ἀρειανισμοῦ εἰς τὴν Ὀρθοδοξίαν. Τρεῖς εἶναι αἱ κατηγορίαι τῶν ἐπιστρέφόντων. Πρῶτον οἱ προϊστάμενοι τῆς αἵρέσεως εἰς τοὺς ὁποίους δίδεται μὲν συγγνώμη, ἀλλὰ δὲν ἐπιτρέπεται νὰ γίνουσι δεκτοὶ εἰς τὸν κλῆρον. Δεύτερον ἐκεῖνοι ἐκ τῶν κληρικῶν οἱ ὅποιοι παρεσύρθησαν ἢ ἐξεβιάσθησαν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν προϊστάμενοι, καὶ οἱ ὅποιοι ἐδέχθησαν τὴν αἵρεσιν πιθανῶς διὰ νὰ μὴ γίνουσι κληρικοὶ ἄλλοι χειρότεροι καὶ προκαλέσουσι μεγαλύτερα κακά. Εἰς αὐτοὺς δίδεται συγγνώμη καὶ ἐπιτρέπεται ἡ παραμονὴ εἰς τὸν κλῆρον. Τρίτον εἶναι οἱ ὑπόλοιποι, οἱ ὅποιοι ἐξηπατήθησαν ἢ ἐξεβιάσθησαν, προφανῶς πρόκειται περὶ λαϊκῶν. Εἰς αὐτοὺς δίδεται συγγνώμη. Ὅλοι ὅμως πρέπει νὰ ἀναθεματίσθωσι ὀνομαστικῶς τοὺς ἀρχηγοὺς τῆς αἵρέσεως, καὶ νὰ παραδεχθοῦν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας. Ἡ ἐπιστολὴ αὕτη ἐκφράζει τὰς ἀπόψεις τῆς συνόδου τῆς Ἀλεξανδρείας τοῦ 362 καὶ ἄλλων συνόδων εἰς τὴν Ἑλλάδα, τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Ἐλαβε κανονικὸν κῦρος εἰς τὴν Ὀρθόδοξον Ἀνατολικὴν Ἐκκλησίαν καὶ συνεκδίδεται μετὰ τὰ ἄλλα κανονικὰ βιβλία.

ΛΙ ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

Εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν ἦταν ἀνεπτυγμένη ἡ ἐπιστήμη τῆς ἀστρονομίας περισσότερο ἀπὸ ὅπουδῆποτε. Διὰ τοῦτο ἐκτὶ ὑπῆρχαν ὅλαι αἱ δυνατότητες παρακολουθήσεως τῶν ἡμερολογιακῶν διακυμάνσεων καὶ ὡς ἐκ τούτου ὁ καθορισμὸς τοῦ κατ' ἔτος ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα. Ἔτσι ὁ ἐκάστοτε ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἀνελάμβανε κατ' ἔτος νὰ ἐνημερώνη τοὺς ἐπισκόπους τῆς δικαιοδοσίας του περὶ τῆς ἀκριβοῦς ἡμερομηνίας τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, καθὼς καὶ περὶ τῆς ἡμερομηνίας ἐνάρξεως καὶ λήξεως τῶν νηστειῶν. Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ λόγῳ τοῦ σκοποῦ των ὠνομάζοντο ἑορταστικαὶ καὶ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας ἐρρόντιζε νὰ σταλοῦν ἐγκαίρως ὥστε νὰ ἔχουν φθάσει εἰς τοὺς ἀποδέκτας μέχρι τὰ Θεοφάνεια τοῦ ἔτους εἰς τὸ ὅποῖον ἀνεφέροντο καὶ τοῦτο διὰ νὰ γνωρίζουν ἐγκαίρως πότε θὰ ἀρχίσουν αἱ νηστεῖαι. Ἐπομένως αἱ ἐπιστολαὶ ἐγράφοντο τὸ φθινόπωρον τοῦ προηγουμένου ἔτους. Τὸ ἔθιμον τοῦτο ὁ Ἀθανάσιος οὐδέποτε ἐγκατέλειψεν, οὔτε κατὰ τὰ χρόνια τῶν μακρῶν ἐξοριῶν του, κατὰ τὸ διάστημα τῆς 45ετοῦς ἀρχιερατείας του.

Αἱ ἐπιστολαὶ αὐταὶ τοῦ Ἀθανασίου συνεκεντρώθησαν ἀπὸ ἐνωρὶς εἰς ἓνα τόμον, καὶ πολλαὶ ἐξ αὐτῶν μετεφράσθησαν εἰς διαφόρους γλώσσας τῆς ἐποχῆς. Ἀπὸ αὐτὰς ὅμως δὲν διεσώθησαν ὅλαι. Σήμερον ἔχουν εὑρεθῆ 15 εἰς τὴν συριακὴν καὶ 17 εἰς τὴν κοπτικὴν. Εἰς τὴν Ἑλληνικὴν σώζονται ἀκόμη ὀλιγώτερα, ἀποσπάσματα μόνον μικρά. Τὰ ἑλληνικὰ αὐτὰ ἀποσπάσματα περιλαμβάνονται εἰς τὸν παρόντα τόμον. Τοιαῦτα προέρχονται ἐξ ἑνδεκα ἑορταστικῶν ἐπιστολῶν ἧτοι τῶν 2, 5, 6, 22, 24, 28, 29, 40, 42, 43, 45. Ἐπίσης ἐκτὸς τῶν μικρῶν ἀποσπασμάτων διεσώθη μέγα μέρος τῆς 39, μαζὶ δὲ μὲ τὰ σωζόμενα ἀποσπάσματα εἰς τὴν συριακὴν καὶ κοπτικὴν ἀποκαθίσταται αὕτη κατὰ τὸ μεγαλύτερον μέρος αὐτῆς.

Ὁ Ἀθανάσιος ἐκτὸς τῆς πληροφορήσεως τῆς ἡμερομηνίας ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα ἠσχολεῖτο καὶ μὲ ἓνα θέμα συνήθως σχετικὸν μὲ τὴν ἑορτήν. Ἔτσι εἰς τὰ ἑνδεκα ἀνωτέρω ἀναφερόμενα ἀποσπάσματα ἀσχολεῖται μὲ τὸ θέμα τῆς προετοιμασίας διὰ νὰ ἑορτά-

σωμεν τὴν ἑορτήν, ἣ ὁποία εἶναι τύπος τῆς ἐν οὐρανοῖς χαρᾶς. Εἰς τὴν χαρὰν αὐτὴν ὁδηγεῖ ὁ δρόμος, ὁ ὁποῖος κατασκευάσθη εὐκολοβάδιστος ὑπὸ τοῦ Χριστοῦ δι' ἡμᾶς, ὁ ὁποῖος διῆλθεν αὐτὸν πρῶτος ὡς πρόδρομος τῶν ἀνθρώπων. Διέρχεται διὰ τῶν μέχρι τοῦδε κλεισμένων πυλῶν τοῦ παραδείσου, τὰς ὁποίας ὁ Χριστὸς ἤνοιξε διάπλατα, δι' ὅσους εἶναι ἔτοιμοι νὰ δεχθοῦν τὴν πρόσκλησιν τοῦ Κυρίου, διὰ νὰ παρακαθήσουν εἰς τὸ οὐράνιον δεῖπνον τῆς χαρᾶς τοῦ Κυρίου, τοῦ ὁποίου τύπος πάλιν εἶναι τὸ πασχάλιον γεῦμα ἐν τῇ γῆ.

Ἡ 39ῃ ἐπιστολῇ ἔχει ἀποκκατασταθῆ κατὰ μέγα μέρος ὑπὸ τοῦ Σ. Σάκκου, ὁ ὁποῖος ἐξέδωκεν αὐτὴν καθ' ὃ μέρος ἀπεκατεστάθη, μεταφράσας μάλιστα τὸ ἐξ ἄλλων γλωσσῶν κείμενον εἰς τὴν ἑλληνικὴν καὶ πλησιάσας ἐγγύτατα τὸ πρωτότυπον. Τὸ κείμενον τοῦτο χρησιμοποιεῖται εἰς τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν.

Ἡ σπουδαιότης τῆς ἐπιστολῆς αὐτῆς ἔγκειται εἰς τὸ γεγονὸς ὅτι παραδίδει τὸν κανόνα τῆς Ἀγίας Γραφῆς, Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης. Ὁ Κανὼν αὐτὸς κατὰ τὸν Μ. Ἀθανάσιον εἶναι θεόπνευστος, ἀπαραίτητος διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ ἀνθρώπου, αὐτάρκης καὶ κλειστός, δηλαδὴ αὐτὸς εἶναι ὁ κανὼν, εἰς τὸν ὁποῖον δὲν δύναται οὔτε νὰ προστεθῆ κάτι οὔτε νὰ ἀφαιρεθῆ. Ὁ κανὼν αὐτὸς εἶναι παραδεδομένος εἰς τὴν Ἐκκλησίαν ἀπὸ τῆς ἰδρύσεώς της καὶ δὲν δύναται νὰ ἀμφισβητηθῆ. Τὸν κανόνα αὐτὸν δέχεται ἡ Ἐκκλησία μέχρι σήμερον.

Ἐκτὸς ὅμως τοῦ θέματος αὐτοῦ ὁ Ἀθανάσιος εἰς τὴν ἐπιστολὴν αὐτὴν ἀσχολεῖται καὶ μὲ τὴν διδασκαλικὴν ἰδιότητα τοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μόνος Διδάσκαλος. Τοῦτο ἀποδεικνύει προσάγων διάφορα ἀγιογραφικὰ χωρία.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ

ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Πάντα μὲν ὅσα ὁ Κύριος ἡμῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς ἔγραψεν ὁ Λουκᾶς, πεποίηκέ τε καὶ ἐδίδαξεν, εἰς τὴν ἡμετέραν φανείς σωτηρίαν διεπράξατο. Ἦλθε γάρ, ὡς ὁ Ἰωάν-
10 νης φησὶν, οὐχ ἵνα κρίνῃ τὸν κόσμον, ἀλλ' ἵνα σωθῇ ὁ κόσμος δι' αὐτοῦ. Ἔστι δὲ μετὰ πάντων καὶ τοῦτο θαυμάσαι τῆς ἀγαθότητος αὐτοῦ, ὅτι καὶ περὶ τῶν πρὸς ἡμᾶς μαχομένων οὐ παρεσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ μᾶλα προεΐρηκεν, ἵνα, ἐπειδὴν ἐκεῖνα παραγένηται, εὐ-
θέως εὐρεθῶμεν ἠσφαλισμένην ἔχοντες τὴν διάνοιαν ἐκ τῆς ἐκεί-
15 νου διδασκαλίας, λέγοντος· «Ἐγερθήσονται ψευδοπροφῆται καὶ ψευδόχριστοι, καὶ δώσουσι σημεῖα μεγάλα καὶ τέρατα, ὥστε πλανᾶσθαι, εἰ δυνατόν, καὶ τοὺς ἐκλεκτούς· ἰδοὺ προεΐρηκα ὑμῖν». Τὰ μὲν γὰρ ἀποτεθέντα μαθήματά τε καὶ χαρίσματα παρ' αὐτοῦ πολλὰ καὶ ὑπὲρ ἄνθρωπὸν ἔστιν· οὐρανίου γὰρ πολιτείας τύπος,
20 καὶ δύναμις κατὰ δαιμόνων, υἰοποιήσις τε καὶ τὸ ὑπὲρ πᾶν χά-

1. Πρβλ. Πράξ. 1, 1.

2. Ἰω. 3, 17.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΓΚΥΚΛΙΟΣ ΕΠΙΣΤΟΛΗ
ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ
ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

1. Όλα λοιπόν όσα έπραξε και έδίδαξεν ο Κύριος ήμών και Σωτήρ Ίησοῦς Χριστός, τὰ έπραγματοποίησεν, όπως έγραψεν ο Λουκάς ¹, όταν έφανερώθη διά την ιδικήν μας σωτηρίαν. Δέν ήλθε δηλαδή διά νά κρίνη τόν κόσμον, αλλά διά νά σωθῆ δι' αὐτοῦ ο κόσμος ². Είναι δέ δυνατόν μαζί μέ όλα τὰ άλλα νά θαυμάση κανείς από την άγαθότητά του και τουτο· ότι όχι μόνον δέν έσιώπησε περί εκείνων που άγωνίζονται έναντίον μας, αλλά δι' αὐτούς προείπε μάλιστα πολλά, οὔτως ώστε, όταν θά έλθουν εκείνα, νά έχωμεν ήμεῖς έξησφαλισμένην τήν σκέψιν μας μέ τήν διδασκαλίαν του Κυρίου, ο όποῖος λέγει· «Θά έφανισθοῦν ψευδοπροφήται και ψευδόχριστοι και θά κάμουν μεγάλα θαύματα και τέρατα, ώστε νά παραπλανηθοῦν, εἰ δυνατόν, και οἱ οἱ έκλεκτοί. Ίδου σᾶς τὰ προείπα» ³. Η διδασκαλία λοιπόν που άφησεν αὐτός και τὰ χαρίσματα είναι πολλά και υπερβαίνουν τήν άνθρωπίνην δύναμιν. Διότι ή γνώσις περί του Πατρός και του Λόγου αὐτοῦ, είναι τύπος οὐρανίου πολιτείας, και δύναμις

3. Ματθ. 24, 24.

ρισμα καὶ ἐξαιρέτων, ἢ περὶ τοῦ Πατρὸς γνῶσις καὶ αὐτοῦ τοῦ
 Λόγου, καὶ δωρεὰ Πνεύματος ἁγίου. Ἡ δὲ τῶν ἀνθρώπων διά-
 νοια ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ ἔγκειται· καὶ μὴν ὁ ἀντίδικος ἡμῶν
 διάβολος, φθονῶν ἐπὶ τοῖς τοσοῦτοις ἡμῖν ἀγαθοῖς γενομένοις,
 5 περιέρχεται ζητῶν ἀρπάσαι τὰ εἰς ἡμᾶς τοῦ Λόγου σπέρματα. Διὰ
 τοῦτο γοῦν, ὡσπερ ἴδια κειμήλια τὰ μαθήματα σφραγίζων ἐν ἡ-
 μῖν διὰ τῆς προορησεως, ἔλεγεν ὁ Κύριος· «Βλέπετε μὴ τις ὑμᾶς
 πλανήσῃ. Πολλοὶ γὰρ ἐλεύσονται ἐπὶ τῷ ὀνόματί μου λέγοντες·
 Ὁ Ἐγὼ εἰμι· καὶ ὁ καιρὸς ἤγγικε», καὶ πολλοὺς πλανήσουσι· μὴ
 10 οὖν πορευθῆτε ὀπίσω αὐτῶν».

Μέγα τι χάρισμα δέδωκεν ἡμῖν ὁ λόγος, ὥστε μὴ ἐκ τῶν
 φαινομένων ἀπατᾶσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον, κἂν ταῦτα κεκαλυμμέ-
 να τυγχάνῃ, διακρίνειν τῇ τοῦ Πνεύματος χάριτι. Ἐπειδὴ γὰρ ὁ-
 λος ἐστὶ μισητὸς ὁ τῆς κακίας εὐρετῆς καὶ μέγας δαίμων ὁ δια-
 15 βολος, μόνον τε φαινόμενος βάλλεται παρὰ πάντων, ὡς ὄφεις, ὡς
 δράκων, ὡς λέων ζητῶν τινὰς ἀρπάσαι καὶ καταπιεῖν, διὰ τοῦτο
 ὁ μὲν ἔστιν αὐτὸς ὑποκρύπτει καὶ σκέπει, τὸ δὲ παρὰ πάντων πο-
 θούμενον ὄνομα ὑποκρίνεται πανούργως, ἵνα, ἀπατήσας τῇ φαν-
 τασίᾳ, λοιπὸν τοὺς πλανηθέντας τοῖς ἰδίῳ περιπεῖρη δεσμοῖς.
 20 Καὶ ὡσπερ ἂν εἴ τις, ἀνδραποδίσασθαι θέλων ἄλλοτρίους παῖδας,
 ἀποδημούντων τῶν γονέων, ὑποκρίνηται τὰς ἐκείνων ὄψεις, καὶ
 ποθοῦντας τοὺς υἱοὺς ἀπατήσῃ, καὶ λοιπὸν ἀπαγαγὼν αὐτοὺς μα-
 κρὰν ἀπολέσῃ, τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ὁ κακοδαίμων καὶ σκολικὸς
 διάβολος οὐκ ἔχων μὲν αὐτὸς παρησίαν, εἰδὼς δὲ τὸν εἰς τὴν ἀ-
 25 λήθειαν ἔρωτα τῶν ἀνθρώπων, ὑποκρίνεται μὲν ταύτην τῇ φαν-
 τασίᾳ, τὸν δὲ ἴδιον ἰὸν ἐπιβάλλει τοῖς ἐπακολουθήσασιν αὐτῷ.

κατὰ τῶν δαιμόνων, καὶ υἰοθεσία, καὶ χάρισμα μεγαλύτερον ἀπὸ κάθε ἄλλο καὶ ἐξάιρετον, καὶ δωρεὰ ἀγίου Πνεύματος. Ἡ σκέψις ὁμῶς τῶν ἀνθρώπων παραμένει σταθερὰ προσκολλημένη εἰς τὰ πονηρά, ἐνῶ ὁ ἐχθρὸς μας ὁ διάβολος ¹, ἐπειδὴ ζηλεύει διὰ τὰ ὅσα καλὰ μᾶς ἔχουν χορηγηθῆ, πηγαινοέρχεται ζητῶντας νὰ ἀρπάσῃ τὰ σπέρματα τοῦ Λόγου ποῦ εὐρίσκονται μέσα μας. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Κύριος ἐσφράγισε μέσα μας τὴν διδασκαλίαν του, ὡς ἐὰν ἐπρόκειτο διὰ κειμήλια, ὅταν προέλεγε· «Προσέχετε μὴ σᾶς παραπλανήσῃ κανεὶς, διότι πολλοὶ θὰ ἔλθουν εἰς τὸ ὄνομά μου καὶ θὰ λέγουν· “Ἐγὼ εἶμαι” καὶ ὁ καιρὸς ἐπλησίασε” καὶ θὰ παραπλανήσουν πολλοὺς. Μὴ τοὺς ἀκολουθήσετε» ².

Ὁ λόγος μᾶς ἔδωσε ἓνα μεγάλο χάρισμα, ὥστε νὰ μὴ ἐξαπατώμεθα ἀπὸ ἐκεῖνα, ποῦ φαίνονται, ἀλλὰ νὰ ἠμποροῦμεν νὰ τὰ διακρίνωμεν μετὰ τὴν χάριν τοῦ Πνεύματος ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι καλυμμένα. Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι τελείως μισητὸς ὁ ἐφευρέτης τῆς κακίας, καὶ ἐπειδὴ ὁ διάβολος εἶναι μεγάλος δαίμονας, καὶ ἠμπορεῖ νὰ κτυπιέται ἀπὸ ὅλους μόνον ὅταν φαίνεται, ὅπως ὁ ὄφις, ὅπως ὁ δράκος, ὅπως τὸ λιοντάρι ποῦ ζητᾷ νὰ ἀρπάσῃ καὶ νὰ καταπιῇ μερικοὺς, διὰ τοῦτο αὐτὸς σκεπάζει καὶ ἀποκρύπτει αὐτὸ ποῦ εἶναι εἰς τὴν πραγματικότητα, οἰκειοποιεῖται δὲ μετὰ ὑποκρισίαν καὶ πονηρίαν τὸ ὄνομα ποῦ ποθοῦν ὅλοι, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ αὐτοὺς μετὰ τὴν φαντασίαν, καὶ νὰ ἐμπλέξῃ ἔτσι τοὺς παραπλανηθέντας εἰς τὰ δεσμά του. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἂν θέλῃ κανεὶς νὰ ἀπαγάγῃ ξένα παιδιὰ, ὅταν ἀπουσιάζουν οἱ γονεῖς των, ὑποκρίνεται τὰ πρόσωπά των, διὰ νὰ ἐξαπατήσῃ τὰ παιδιὰ ποῦ τοὺς νοσταλγοῦν, ὥστε νὰ τὰ παρασύρῃ μακριὰ καὶ νὰ τὰ ἐξαφανίσῃ, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ ὁ κακόβουλος καὶ διεστραμμένος διάβολος, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν ἔχει θάρρος, καὶ ἐπειδὴ ξέρεῖ τὸν ἔρωτα τῶν ἀνθρώπων πρὸς τὴν ἀλήθειαν, ὑποκρίνεται μὲν αὐτὴν εἰς τὴν φαντασίαν, τοποθετεῖ δὲ τὸ δηλητήριόν του ἐντὸς αὐτῶν ποῦ τὸν ἠκολούθησαν.

2. Οὕτω καὶ τὴν Εὐάν ἠπάτησεν, οὐ τὰ ἴδια λαλῶν, ἀλλ' ὑποκρινόμενος μὲν τὰ τοῦ Θεοῦ ῥήματα, τὴν δὲ διάνοιαν αὐτῶν παραποιῶν· οὕτω καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰῶβ ὑπέβαλε, πείσας αὐτὴν ὑποκρίνασθαι μὲν φιλανδρίαν, διδάξας δὲ βλασφημεῖν εἰς
 5 τὸν Θεόν· οὕτω τοὺς ἀνθρώπους ὁ δόλιος παίζει ταῖς φαντασίαις, ὑποκλέπτων καὶ σύρων ἕκαστον εἰς τὸν ἴδιον τῆς κακίας βόθρον. Πάλαι μὲν οὖν ἀπατήσας τὸν πρῶτον ἀνθρωπον τὸν Ἀδάμ, καὶ νομίσας δι' ἐκείνου ὑποχειρίους ἐσχηκέναι τοὺς πάντας, ἐνήλητο θρασυνόμος καὶ λέγων· «Τὴν οἰκουμένην ὅλην καταλήψομαι
 10 τῇ χειρὶ ὡς νοσσιάν, καὶ ὡς καταλελειμμένα ὡς ἄρῳ, καὶ οὐκ ἔστιν ὃς διαφεύξεται με ἢ ἀντείπη μοι». Ὅτε δὲ ὁ Κύριος ἐπεδήμησε, καὶ πείραν ἔσχεν ὁ ἐχθρὸς τῆς ἀνθρωπίνης οἰκονομίας αὐτοῦ, μὴ δυνηθεὶς ἀπατήσαι τὴν ὑπ' αὐτοῦ φορουμένην σάρκα, τότε δὴ ὁ τὴν οἰκουμένην ὅλην ἐπαγγελλόμενος καταλαμβάνειν λοι-
 15 πὸν ἐξ ἐκείνου καὶ δι' ἐκείνον παίζεται καὶ ὑπὸ παιδίων, ὡς στρουθίον, ὁ ὑπερήφανος. Παιδίον γὰρ νῦν νήπιον εἰς τρώγλην ἀσπίδων βάλλον τὴν χειρα, γελᾷ τὸν ἀπατήσαντα τὴν Εὐάν· καὶ πάντες δὲ οἱ ὀρθῶς πιστεύοντες εἰς τὸν Κύριον πατοῦσι τὸν εἰπόντα· «Θήσομαι τὸν θρόνον μου ἐπάνω τῶν νεφελῶν, ἀναβήσομαι, ὅμοιος
 20 ἔσομαι τῷ Ὑψίστῳ».

Οὕτω μὲν οὖν πάσχει μετ' αἰσχύνης ἐκεῖνος· ὅμως δέ, εἰ καὶ τολμᾷ πάλιν ὁ ἀναίσχυντος σχηματίζεσθαι, ἀλλὰ γινώσκειται καὶ νῦν μᾶλλον ὁ τάλας ὑπὸ τῶν τὸ σημεῖον ἐν τῷ μετώπῳ φορούντων, καὶ δεινότερον ἀποστρέφεται τεταπεινωμένος καὶ κατη-

2. Μὲ τὸν τρόπον αὐτὸν ἐξηπάτησε καὶ τὴν Εὐαν, μὲ τὸ νὰ μὴ λέγῃ τὰ ἰδικὰ του λόγια, ἀλλ' ὑποκρινόμενος ὅτι ἔλεγε τὰ λόγια τοῦ Θεοῦ, τῶν ὁποίων παρεπίει τὴν ὀρθὴν ἔννοιαν. Ἔτσι ὑπεψιθύριζε καὶ εἰς τὴν γυναῖκα τοῦ Ἰώβ καὶ τὴν ἔπεισε νὰ ὑποκρίνεται ὅτι ἀγαπᾷ τὸν ἄνδρα της, ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητα τὴν ἐδίδασκε νὰ βλασφημῇ τὸν Θεόν. Ἔτσι πάλιν ὁ πανοῦργος περιπαίζει τὴν φαντασίαν τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐξαπατᾷ καὶ παρασύρει τὸν καθ' ἓνα εἰς τὸν βόθρον τῆς πονηρίας του. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἐξ ἀρχῆς ἐξηπάτησε τὸν πρῶτον ἄνθρωπον τὸν Ἀδάμ, καὶ ἐνόμισεν ὅτι δι' ἐκείνου θὰ κρατήσῃ ὑποδούλους τοὺς πάντας, ἐχοροπηδοῦσε μὲ θράσος καὶ ἔλεγε· «Θὰ καταλάβω μὲ τὸ χέρι μου ὅλον τὸν κόσμον ὡσάν τὴν φωλεάν, καὶ θὰ καταστρέψω αὐτὸν ὡσάν ἐγκαταλελειμμένα αὐγά, καὶ δὲν θὰ ὑπάρξῃ κανεὶς ὃ ὁποῖος θὰ μοῦ διαφύγῃ ἢ θὰ μοῦ φέρῃ ἀντίρρησιν»¹. Ὅταν ὁμως ἦλθεν ὁ Κύριος εἰς τὸν κόσμον καὶ ὁ ἐχθρὸς ἐκατάλαβε τὸ ὑπὲρ τῶν ἀνθρώπων λυτρωτικὸν ἔργον του, ἐπειδὴ δὲν ἠμπόρεσε νὰ ἐξαπατήσῃ τὴν ἀνθρωπίνην σάρκα αὐτοῦ, τότε αὐτὸς ποῦ διεκήρυσσεν ὅτι θὰ καταλάβῃ ὀλόκληρον τὸν κόσμον, περιπαίζεται πλέον ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ παιδάκια, ὡσάν τὸ σπουργιτάκι ὁ ὑπερήφανος. Διότι τώρα πιά αὐτὸν ποῦ ἐξηπάτησε τὴν Εὐαν τὸν περιγελᾷ ἀκόμη καὶ τὸ παιδί ποῦ εἶναι τόσον νήπιον, ὥστε νὰ βάζῃ τὸ χέρι του εἰς τὴν τρύπαν ὅπου εὐρίσκονται ἔχιδνες². Καὶ ὅλοι ὅσοι πιστεύουν ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον καταπατοῦν πλέον αὐτὸν ποῦ εἶπε· «Θὰ τοποθετήσω τὸν θρόνον μου ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ σύννεφα, θὰ ἀνεβῶ, θὰ γίνω ὁμοῖος μὲ τὸν Ὑψιστον»³.

Τέτοια λοιπὸν παθαίνει ἐκεῖνος μὲ ἐντροπήν. Ἄλλὰ ἂν καὶ ξανατολμᾷ ὁ ἀδιάντροπος νὰ προσποιηθῇ, ὁμως ἀναγνωρίζεται ὁ ταλαίπωρος τώρα μάλιστα περισσότερον ἀπ' αὐτοὺς ποῦ φέρουν τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ εἰς τὸ μέτωπον, καὶ ἐκδιώκεται σφοδρότερα ταπεινωμένους καὶ καταντροπιασμένους. Καὶ ἂν

2. Πρβλ. Ἦσ. 11, 8.

3. Ἦσ. 14, 14.

σχυμμένος. *Κὰν τε γὰρ ὡς ὄφρις νῦν ἔρπων μετασχηματίσῃται εἰς ἄγγελον φωτός, ἀλλ' οὐκ εἰς ὄνησιν ἔξει τὴν ὑπόκρισιν· πε- παιδεύμεθα γάρ, ὅτι κὰν ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ εὐαγγελίσῃται ἡμᾶς παρ' ὃ παρελάβομεν, ἀνάθεμα τοῦτον εἶναι.*

5 3. Ἐὰν δὲ καὶ πάλιν τὸ ἴδιον κρύψη ψεῦδος, καὶ λαλεῖν ὑπο- κρίνηται διὰ χειλέων τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' οὐκ ἀγνοοῦντες αὐτοῦ τὰ νοήματα, δυνάμεθα λέγειν τὰ ὑπὸ τοῦ Πνεύματος εἰς αὐτὸν εἰρη- μένα· «Τῷ δὲ ἁμαρτωλῷ εἶπεν ὁ Θεός· Ἴνα τί σὺ ἐκδιηγῇ τὰ δι- καιώματά μου;» καὶ «Οὐχ ὠραῖος αἶνος ἐν τῷ στόματι τοῦ ἁ-
10 μαρτωλοῦ». Οὐδὲ γὰρ τὴν ἀλήθειαν λέγων ἀξιόπιστός ἐστιν ὁ πανοῦργος. Καὶ τοῦτο ἔδειξε μὲν ἡ Γραφή διηγουμένη τὴν ἐν τῷ παραδείσῳ πρὸς τὴν Εὐάν αὐτοῦ κακοτεχνίαν, ἣλεγε δὲ αὐτὸν καὶ ὁ Κύριος, πρῶτον μὲν ἐν τῷ ὄρει, διαιρῶν τὴν πτύξιν τοῦ θώρακος αὐτοῦ καὶ δεικνὺς ὅστις ἐστὶν ὁ δόλιος, καὶ ἐλέγχων, ὅτι μὴ τῶν
15 ἁγίων εἰς ἐστίν, ἀλλὰ Σατανᾶς ἐστίν ὁ πειράζων, ἐν τῷ λέγειν· «Ἵπαγε ὀπίσω μου, Σατανᾶ· γέγραπται γάρ· Κύριον τὸν Θεόν σου προσκυνήσεις, καὶ αὐτῷ μόνῳ λατρεύσεις», καὶ ὅτε δὲ κρᾶ- ζοντας ἀπὸ τῶν μνημείων ἐφίμωσε τοὺς δαίμονας. Ἦν μὲν γὰρ ἀληθὲς τὸ παρ' αὐτῶν λεγόμενον, καὶ οὐκ ἐψεύδοντο τότε λέγον-
20 τες, ὅτι· «Σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ» καὶ «ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»; ἀλλ' οὐκ ἤθελε δι' ἀκαθάρτου στόματος τὴν ἀλήθειαν προφέρεσθαι καὶ μάλιστα δι' ἐκείνων, ἵνα μὴ, προφάσει ταύτης ἐπιμίξαντες τὸ ἴδιον θέλημα τῆς κακίας, ἐπισπειρώσι τοῦ τοκαθεύδουσι τοῖς ἀν- θρώποις.

25 Διὰ τοῦτο οὔτε αὐτὸς ἠνέσχετο τοιαῦτα λαλούντων αὐτῶν,

1. Πρβλ. Γαλ. 1, 8.

2. Ψαλμ. 49, 16.

3. Σοφ. Σειρ. 15, 9.

4. Ματθ. 4, 10.

πλέον ὡσάν τὸν ὄφιν ἔρπη καὶ μετασχηματίζεται εἰς ἄγγελον φωτός, ὅμως δὲν θὰ τὸν ὠφελῆσῃ ἢ προσποιήσις. Διότι ἔχομεν μάθει ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κάποιος οὐράνιος ἄγγελος μᾶς κηρύξῃ εὐαγγέλιον διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἔχομεν παραλάβει, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀνάθεμα ¹.

Ἐὰν δὲ πάλιν ξανακηρύξῃ τὸ ψεῦδος του, καὶ προσποιῆται ὅτι λέγει μὲ τὰ χεῖλη του τὴν ἀλήθειαν, ὅμως ἡμεῖς, ἐπειδὴ γνωρίζομεν τὰς σκέψεις του, ἤμποροῦμεν νὰ τοῦ λέγωμεν αὐτά, τὰ ὁποῖα ἔχει εἰπῆ εἰς αὐτὸν τὸ Πνεῦμα· «Εἰς δὲ τὸν ἀμαρτωλὸν λέγει ὁ Θεός· πρὸς τί σὺ ἀναφέρεις τὰς ἐντολάς μου;», ² καὶ· «Δὲν ταιριάζει ἡ δοξολογία τοῦ Θεοῦ εἰς τὸ στόμα τοῦ ἀμαρτωλοῦ» ³. Οὐτε λοιπὸν καὶ ἂν λέγῃ τὴν ἀλήθειαν εἶναι ἀξιόπιστος ὁ πανοῦργος. Καὶ τοῦτο τὸ ἀποδεικνύει ἡ Γραφή, ὅταν διηγῆται τὸ πονηρὸν τέχνασμα τοῦ πρὸς τὴν Εὐαν εἰς τὸν παράδεισον. Ἐφάνερωσεν ὅμως αὐτὸν καὶ ὁ Κύριος, πρῶτον μὲν εἰς τὸ ὄρος, ὅπου τοῦ ἤνοιξε τὸν θώρακα καὶ τοῦ ἐξεσκέπασε τὰς ἐνδομύχους σκέψεις του, καὶ ἀπέδειξε ποῖος εἶναι ὁ πανοῦργος, καὶ τὸν ἤλεγξεν ὅτι δὲν εἶναι ἅγιος αὐτὸς ποὺ πειράζει, ἀλλὰ Σατανᾶς, ὅταν τοῦ εἶπε· «Πήγαινε ὀπίσω μου, Σατανᾶ, διότι εἶναι γραμμένον, Κύριον τὸν Θεόν σου πρέπει νὰ προσκυνήσῃς καὶ αὐτὸν μόνον νὰ λατρεύσῃς», ⁴ καὶ ὅταν πάλιν ἐφίμωσε τοὺς δαίμονας ποὺ ἐκραύγαζαν ἀπὸ τοὺς τάφους. Διότι ἦταν μὲν ἀληθὲς ἐκεῖνο ποὺ ἔλεγαν, καὶ δὲν ἔλεγαν ψέμματα τότε, ὅτι «Σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ⁵, καὶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ» ⁶. δὲν ἠθελεν ὅμως ὁ Κύριος νὰ λέγεται ἡ ἀλήθεια ἀπὸ ἀκάθαρτον στόμα, καὶ μάλιστα ἀπὸ ἐκείνους, διὰ νὰ μὴ λάβουν τὴν πρόφασιν νὰ σπεύρουν μέσα εἰς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ κοιμοῦνται τὸ πονηρὸν θέλημά τους, τὸ ὁποῖον θὰ ἀνεμίγνυον μὲ τὴν ἀλήθειαν ⁷.

Διὰ τοῦτο οὐτε αὐτὸς ἀνήχετο νὰ ἀκούῃ αὐτοῦς νὰ λέγουν

5. Πρβλ. Ματθ. 8, 29.

6. Πρβλ. Μαρκ. 1, 24.

7. Πρβλ. Ματθ. 13, 25.

οὐδὲ ἡμᾶς ἀνασχέσθαι τῶν τοιούτων βουλόμενος, παρήγγειλε δι' ἑαυτοῦ μὲν· «Προσέχετε, λέγων, ἀπὸ τῶν ψευδοπροφητῶν, οὔτινες ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς ἐν ἐνδύμασι προβάτων, ἔσωθεν δὲ εἰσι λύκοι ἄρπαγες», διὰ δὲ τῶν ἀγίων ἀποστόλων· «Μὴ παντὶ πνεύματι πιστεύετε». Τοιοῦτος γὰρ ὁ τρόπος τῆς ἀντικειμένης ἐνεργείας ἐστὶ· τοιαῦτα δὲ τὰ τῶν αἰρέσεων συγκροτήματα τυγχάνει· πατέρα γὰρ ἐκάστη τῆς ἰδίας ἐπινοίας ἔχουσα τὸν ἐξ ἀρχῆς τραπέντα καὶ γενόμενον ἀνθρωποκτόνον καὶ ψεύστην τὸν διάβολον, καὶ αἰσχνομένη τὸ τούτου μισητὸν ὄνομα προφέρειν, ὑποκρίνεται τὸ καλὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, τὰς τε τῶν Γραφῶν λέξεις περιβάλλεται. Καὶ λέγει μὲν τὰ ῥήματα, κλέπτει δὲ τὴν διάνοιαν τὴν ἀληθῆ· καὶ λοιπόν, ἣν ἔπλασεν ἰδίαν ἐπίνοιαν ὡς ἐν δόλω τινὶ σκεπάσασα, ἀνθρωποκτόνος καὶ αὐτὴ γίνεται τῶν πλανωμένων.

15 4. Ἐπεὶ πόθεν Μαρκίῳ καὶ Μανιχαίῳ τὸ Εὐαγγέλιον, ἀρνούμενοι τὸν νόμον; Ἐκ γὰρ τῶν παλαιῶν τὰ νέα, καὶ τὰ νέα τοῖς παλαιοῖς μαρτυρεῖ. Οἱ τοίνυν ἀρνούμενοι ταῦτα πῶς ὁμολογήσουσι τὰ ἐξ ἐκείνων; Παῦλος γὰρ ἀπόστολος Εὐαγγελίου γέγονεν, οὗ προεπηγγέλατο διὰ τῶν προφητῶν αὐτοῦ ἐν Γραφαῖς ἀγίαις.
20 Ὁ δὲ Κύριος αὐτὸς ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφὰς ὅτι αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ». Πῶς οὖν ὁμολογήσουσι τὸν Κύριον, μὴ προερευνῶντες τὰς περὶ αὐτοῦ Γραφάς; Ὅν γὰρ ἔγραψε Μωυσῆς καὶ οἱ προφήται, τοῦτον εὐρηκέναι λέγουσιν οἱ μαθηταί. Τί δὲ καὶ Σαδδουκαίοις ὁ νόμος μὴ δεχομένοις τοὺς προφήτας; Ὁ
25 γὰρ τὸν νόμον δεδωκὼς Θεός, αὐτὸς ἐγείρειν ἐν τῷ νόμῳ καὶ προφήτας ἐπηγγέλατο, ὥστε τὸν αὐτὸν εἶναι Κύριον τοῦ τε νόμου

1. Ματθ. 7, 15.

2. Α' Ἰω. 4, 1.

αυτά, ἐπειδὴ δὲ δὲν ἤθελε οὔτε ἡμεῖς νὰ ἀνεχώμεθα, παρήγγειλε ὁ ἴδιος μὲν· «Προσέχετε τοὺς ψευδοπροφήτας, οἱ ὅποιοι σᾶς ἔρχονται μὲ ἔνδυμα προβάτων, ἐνῶ μέσα τοὺς εἶναι λύκοι ἀρπακτικοί»¹, μὲ τοὺς ἁγίους ἀποστόλους δέ· «Μὴ πιστεῦετε εἰς κάθε πνεῦμα»². Τέτοια εἶναι λοιπὸν ἡ μέθοδος τῆς ἐχθρικῆς δυνάμεως. Τέτοια εἶναι καὶ τὰ ἐπινοήματα τῶν αἰρέσεων. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἡ κάθε μία ἔχει ὡσὰν πατέρα τῆς ἰδικῆς της διδασκαλίας τὸν διάβολον, ὁ ὅποιος ἐξεστράτισεν ἐξ ἀρχῆς καὶ κατήντησεν ἀνθρωποκτόνος καὶ ψεύτης, καὶ ἐπειδὴ ἐντρέπεται νὰ ἀναφέρῃ τὸ μισητόν του ὄνομα, διὰ τοῦτο ὑποκρίνεται τὸ ὄνομα τοῦ Σωτῆρος, τὸ καλὸν καὶ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα, καὶ τοποθετεῖ γύρω της τὰ λόγια τῶν Γραφῶν. Καὶ λέγει μὲν τὰ λόγια, ἀποκρύπτει ὁμῶς τὴν ἀληθινὴν σημασίαν, ὥστε πλέον καὶ αὐτὴ φονεῦει τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς ποὺ παραπλανᾷ, διότι κρύβει τὴν διδασκαλίαν ποὺ ἔπλασεν αὐτή, ὡσὰν εἰς κάποιον δόλωμα.

4. Ἀπὸ ποῦ λοιπὸν ἔλαβαν τὸ Εὐαγγέλιον ὁ Μαρκίων καὶ ὁ Μανιχαῖος, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται τὸν νόμον; Διότι τὰ νέα μαρτυροῦνται εἰς τὰ παλαιά, καὶ τὰ νέα ἐπιβεβαιοῦν τὰ παλαιά. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ ἀρνοῦνται τὰ παλαιά, πῶς παραδέχονται τὰ νέα ποὺ συνδέονται μὲ αὐτά; Διότι ὁ Παῦλος ἐγένετο ἀπόστολος τοῦ Εὐαγγελίου, τὸ ὅποιον εἶχεν ὑποσχεθῆ ἀπὸ πρὶν ὁ Θεὸς διὰ τῶν προφητῶν του εἰς τὰς ἁγίας Γραφάς³. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι ἐκεῖναι μαρτυροῦν δι' ἐμέ»⁴. Πῶς λοιπὸν ὁμολογοῦν τὸν Κύριον, ἀφοῦ δὲν ἐρευνοῦν πρῶτον τὰς Γραφάς ποὺ ὁμιλοῦν δι' αὐτόν; Διότι οἱ μαθηταὶ λέγουν ὅτι εὐρῆκαν αὐτόν διὰ τὸν ὅποιον ἔγραψεν ὁ Μωσῆς καὶ οἱ προφῆται⁵. Καὶ τί ἀξίζει διὰ τοὺς Σαδδουκαίους ὁ νόμος ἀφοῦ δὲν παραδέχονται τοὺς προφήτας; Διότι ὁ Θεός, ὁ ὅποιος ἔδωκε τὸν νόμον, αὐτὸς ὑπεσχέθη εἰς τὸν νόμον, ὅτι θὰ ἀναστήσῃ προφήτας. Ὡστε ὁ ἴδιος εἶναι Κύριος καὶ τοῦ νό-

3. Ρωμ. 1, 2.

4. Ἰω. 5, 39.

5. Πρβλ. Ἰω. 1, 45.

καὶ τῶν προφητῶν, καὶ τὸν ἀρνούμενον θάτερον αὐτῶν ἀρνεῖσθαι πάντως καὶ τὸ ἕτερον. Τί δὲ καὶ Ἰουδαίοις λοιπὸν ἢ Παλαιά, μὴ ἐπεγνωκόσι τὸν ἐξ αὐτῆς προσδοκώμενον Κύριον; Εἰ γὰρ ἐπίστευον τοῖς Μουσέως γράμμασιν, ἐπίστευσαν ἂν τοῖς τοῦ Κυρίου
 5 ῥήμασι. «Περὶ γὰρ ἐμοῦ», φησὶν, «ἐκεῖνος ἔγραψε». Τί δὲ καὶ τῷ Σαμοσατεῖ τὰ τῶν Γραφῶν, ἀρνούμενῳ τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον, καὶ τὴν ἐξ ἀμφοτέρων τῆς τε Παλαιᾶς καὶ Καινῆς Διαθήκης σηματονομένην καὶ δεικνυμένην ἔνσαρκον τοῦ Λόγου παρουσίαν; Τί δὲ καὶ τοῖς Ἀρειανοῖς αἱ Γραφαί, καὶ τί ταύτας οὗτοι προφέρουσιν,
 10 ἄνθρωποι κτίσμα λέγοντες εἶναι τὸν Θεοῦ Λόγον, καὶ ὡς ἂν Ἕλληνες, λατρεύοντες τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν; Πρὸς μὲν γὰρ τὴν ἰδίαν τῆς ἐπινοίας ἀσέβειαν ἐκάστη τούτων τῶν αἰρέσεων οὐδὲν κοινὸν ἔχει πρὸς τὰς Γραφάς· καὶ τοῦτο ἴσασι καὶ οἱ τὰ τούτων πρεσβεύοντες, ὅτι πολὺ, μᾶλλον δὲ τὸ ὅλον εἰσὶν ἐναντία
 15 πρὸς τὸ ἐκάστης ἐκείνων φρόνημα· ἀπάτης δὲ χάριν τῶν ἀπλουστερῶν, οἳ οἱ εἰσι περὶ ὧν ἐν Παροιμίαις γέγραπται: «Ἄκακος πιστεύει παντὶ λόγῳ», σχηματίζονται μελετᾶν καὶ λέγειν τὰς λέξεις, ὡς ὁ πατὴρ αὐτῶν διάβολος, ἵνα ἐκ τῶν λέξεων δόξωσιν ὀρθὸν ἔχειν καὶ τὸ φρόνημα, καὶ λοιπὸν πείσωσι παρὰ τὰς Γραφάς
 20 φρονεῖν τοὺς ταλαιπώρους ἀνθρώπους.

Ἄμελει ἐν ἐκάστη τῶν αἰρέσεων οὕτω σχηματισάμενος ὁ διάβολος, λέξεις ὑπέβαλε μεστὰς δολιότητος· περὶ γὰρ τούτων ὁ Κύριος εἶρηκεν, ὅτι: «Ἐγερθήσονται ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφήται, ὥστε πλανῆσαι πολλούς»· τοιγαροῦν ὁ διάβολος ἤλθε
 25 λέγων δι' ἐκάστης· ἐγὼ εἰμι ὁ Χριστός, καὶ παρ' ἐμοὶ τὸ ἀλη-

1. Ἰω. 5, 46.

2. Πρβλ. Ρωμ. 1, 25.

3. Παροιμ. 14, 15.

μου καὶ τῶν προφητῶν, καὶ αὐτὸς ποὺ ἀρνεῖται τὸ ἓνα ἀπὸ τὰ δύο, ὅπωςδήποτε ἀρνεῖται καὶ τὸ ἄλλο. Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχει ἡ Παλαιὰ Διαθήκη διὰ τοὺς Ἰουδαίους οἱ ὅποιοι δὲν ἔχουν ἀναγνωρίσει τὸν Κύριον, ὁ ὅποιος ἀνεμένετο δι' αὐτῆς. Διότι ἐὰν ἐπίστευαν εἰς τὰ γραπτὰ τοῦ Μωυσέως, θὰ ἐπίστευαν καὶ εἰς τὰ λόγια τοῦ Κυρίου, ποὺ λέγει· «Δι' ἐμὲ ἔγραψεν ἐκεῖνος»¹. Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχουν διὰ τὸν Σαμοσατέα ὅλα ὅσα ἀναφέρονται εἰς τὰς Γραφάς, ἀφοῦ ἀρνεῖται τὸν Λόγον τοῦ Θεοῦ, καὶ τὴν ἔνσαρκον παρουσίαν τοῦ Λόγου, ἡ ὁποία κηρύσσεται καὶ ἀποδεικνύεται καὶ ὑπὸ τῶν δύο τῆς Παλαιᾶς καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης. Καὶ ποῖαν ἀξίαν ἔχουν πάλιν αἱ Γραφαὶ διὰ τοὺς Ἀρειανούς, καὶ διατὶ ἀναφέρουν αὐτάς, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωποι ποὺ λέγουν ὅτι εἶναι κτίσμα ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ λατρεύουν τὴν κτίσιν καὶ ὄχι τὸν κτίστην, ὡσὰν νὰ ἦσαν εἰδωλολάτραι; ² Διότι κάθε μία ἀπὸ αὐτάς τὰς αἱρέσεις, ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν ἐπινόησιν τῆς ἀσεβείας τῆς, δὲν ἔχει τίποτε κοινὸν πρὸς τὰς Γραφάς. Καὶ τοῦτο τὸ γνωρίζουν καὶ αὐτοὶ ποὺ πιστεύουν εἰς τὰ διδάγματα τῶν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς πιὸ ἀμορφώτους, ὅπως εἶναι ἐκεῖνοι διὰ τοὺς ὁποίους ἔχει γραφῆ εἰς τὰς Παροιμίας «Ὁ ἀπονήρευτος πιστεύει εἰς κάθε λόγον» ³, προσποιοῦνται ὅτι μελετοῦν καὶ χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια τῶν Γραφῶν, ὅπως κάνει ὁ πατέρας τῶν ὁ διάβολος, διὰ νὰ φανοῦν μὲ τὰ λόγια αὐτὰ ὅτι ἔχουν ὀρθόδοξον πίστιν, καὶ ἔτσι νὰ πείσουν τοὺς ταλαιπώρους ἀνθρώπους νὰ πιστεύουν πράγματα ἔξω ἀπὸ τὰς Γραφάς.

Λοιπὸν εἰς κάθε αἵρεσιν, ἀφοῦ μετεμορφώθη ὁ διάβολος μὲ τέτοιον τρόπον, ὑπεψιθύρισε λόγια γεμάτα πονηρίαν. Διότι περὶ αὐτῶν λέγει ὁ Κύριος, ὅτι «Θὰ ἀναστηθοῦν ψευδόχριστοι καὶ ψευδοπροφῆται, ὥστε νὰ πλανήσουν πολλούς»⁴. Λοιπὸν ἤλθεν ὁ διάβολος ὁ ὅποιος διὰ μέσου κάθε αἱρέσεως λέγει· Ἐγὼ εἶμαι ὁ Χριστός, καὶ ἡ ἀλήθεια εὐρίσκεται εἰς ἐμέ, καὶ ἔκαμεν ὁ συ-

4. Ματθ. 24, 24.

θές ἐστι· καὶ πάσας ἰδίᾳ καὶ κοινῇ πεποίηκε ψεύδεσθαι ὁ συκοφάντης. Καὶ τό γε παράδοξον, πᾶσαι πρὸς ἑαυτὰς αἱ αἰρέσεις μαχόμεναι περὶ ὧν ἔπλασεν ἐκάστη κακῶν, ἐν μόνῳ τῷ ψεύδεσθαι συνεδέθησαν ἀλλήλαις· ἓνα γὰρ ἔχουσι πατέρα τὸν πάσαις ἐπι-
 5 σπεύραντα τὸ ψεῦδος. Ὁ μὲν οὖν πιστὸς καὶ τοῦ Εὐαγγελίου μαθητής, ἔχων χάριν τοῦ διακρίνειν τὰ πνευματικά, καὶ ἐπὶ τὴν πέτραν οἰκοδομήσας ἑαυτοῦ τὴν τῆς πίστεως οἰκίαν, ἔστηκεν ἑδραῖος καὶ ἀσφαλῆς ἀπὸ τῆς τούτων ἀπάτης διαμένων· ὁ δὲ ἀπλοῦς, ὡς προεῖπον, καὶ μὴ κατηχηθεὶς ἰσχυρῶς, ὁ τοιοῦτος τὰ
 10 λεγόμενα μόνον σκοπῶν καὶ μὴ τὴν διάνοιαν θεωρῶν, εὐθὺς ὑποσύρεται ταῖς ἐκείνων μεθοδεῖαις. Διὰ τοῦτο καλὸν ἐστὶ καὶ ἀναγκαῖον εὐχεσθαι λαμβάνειν χάρισμα διακρίσεως πνευμάτων, ἵνα ἕκαστος γινώσκῃ κατὰ τοῦ Ἰωάννου παραγγελίαν, τίνας μὲν ἀποβάλλειν ὀφείλει, τίνας δὲ προσλαμβάνεσθαι, ὡς φίλους καὶ τῆς
 15 αὐτῆς ὄντας πίστεως. Πολλὰ μὲν οὖν ἂν τις γράψειεν, εἰ βούλοιτο περὶ τούτων ἐπεξεργάσασθαι· πολλή γὰρ καὶ ποικίλη τῶν αἰρέσεων ἢ ἀσέβεια καὶ ἢ κακοφροσύνη φανήσεται, καὶ δεινὴ λίαν ἢ τῶν ἀπατώντων πανουργία. Ἐπειδὴ δὲ ἡ θεία Γραφὴ πάντων ἐστὶν ἰκανωτέρα, τούτου χάριν τοῖς βουλομένοις τὰ πολλὰ περὶ
 20 τούτων γινώσκειν συμβουλεύσας ἐντυγχάνειν τοῖς θείοις λόγοις, αὐτὸς νῦν τὸ κατεπεῖγον ἐσπούδασα δηλῶσαι, διὸ μάλιστα καὶ οὕτως ἔγραφα.

5. Ἦκουσα ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις διατρίβων, ἀδελφοὶ γὰρ γνήσιοι καὶ τῆς ὀρθῆς δόξης ὄντες ἀπήγγειλαν, ὡς ἄρα τινὲς συν-
 25 ελθόντες τῶν τὰ Ἀρείου φρονούντων ἔγραψαν δῆθεν περὶ πίστεως ὡς ἠθέλησαν, καὶ θέλουσιν ἀποστεῖλαι πρὸς ὑμᾶς, ἵνα ἢ ὑπογράφητε κατὰ τὸ δοκοῦν αὐτοῖς, μᾶλλον δὲ καθὸ ἐνέπνευσεν

κοφάντης τὴν κάθε μίαν ἀπ' αὐτάς, ἀλλὰ καὶ ὅλας μαζί, νὰ ψεύδωνται. Καὶ τὸ πιὸ παράδοξον, ἐνῶ μάχονται μεταξύ των διὰ τὰ κακὰ ποὺ ἐφεῦρε κάθε μία, συνεφώνησαν μεταξύ των μόνον εἰς τὸ νὰ ψεύδωνται, διότι ὅλαι ἔχουν ἓνα πατέρα, αὐτὸν ποὺ ἔβαλε μέσα εἰς ὅλας τὸ ψεῦδος ¹. Ὁ πιστὸς λοιπὸν καὶ μαθητὴς τοῦ Εὐαγγελίου, ἐπειδὴ ἔχει τὸ χάρισμα νὰ διακρίνη τὰ πνευματικά, καὶ ἐπειδὴ οἰκοδόμησε ἐπάνω εἰς τὴν πέτραν τὴν οἰκίαν τῆς πίστεως του ², στέκει σταθερὸς καὶ παραμένει ἀνεπηρέαστος ἀπὸ τὴν ἀπάτην αὐτῶν. Ὁ ἀπλὸς ὅμως, ὅπως προανέφερα, ποὺ δὲν ἔχει κατηχηθῆ ἄρκετά, ἐπειδὴ παρακολουθεῖ μόνον αὐτὰ ποὺ λέγονται, καὶ δὲν ἐξετάζει τὸ νόημά των, ἀμέσως παρασύρεται ἀπὸ τὰ τεχνάσματα ἐκείνων. Διὰ τοῦτο εἶναι καλὸν καὶ ἀναγκαῖον νὰ προσευχώμεθα νὰ λάβωμεν τὸ χάρισμα τῆς διακρίσεως τῶν πνευμάτων, διὰ νὰ γνωρίζη ὁ καθ' ἓνας, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Ἰωάννου, ποίους ὀφείλει νὰ ἀποστρέφεται καὶ ποίους νὰ προσεταιρίζεται ὡς φίλους καὶ ὁμοδόξους. Πολλὰ λοιπὸν θὰ ἠμποροῦσε νὰ γράψη κανεὶς, ἂν ἤθελε νὰ ἐρευνᾷ δι' αὐτά, διότι θὰ ἀποδειχθῆ μεγάλη καὶ ποικίλη ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ κακοδοξία τῶν αἱρέσεων, καὶ πολὺ φοβερὴ ἡ πανουργία τῶν ἐξαπατώντων. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ θεία Γραφή εἶναι ἱκανωτέρα ἐξ ὅλων, διὰ τοῦτο ἐγὼ τώρα ἔσπευσα νὰ δηλώσω εἰς ὅσους θέλουν νὰ γνωρίζουν περισσότερα περὶ αὐτῶν, καὶ τοὺς συνεβούλευσα νὰ ἐρευνοῦν τὰ θεῖα λόγια. Διὰ τοῦτο καὶ ἔγραψα μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον.

5. Ἐπληροφόρηθην τώρα ποὺ ζῶ εἰς αὐτὰ τὰ μέρη, διότι μὲ ἐπληροφόρησαν μερικοὶ γνήσιοι ἀδελφοὶ ποὺ εἶναι καὶ ὁμόδοξοι, ὅτι συνεκεντρώθησαν μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ πιστεύουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου καὶ ἔγραψαν δῆθεν περὶ πίστεως, ὅπως ἐνόμισαν, καὶ σκοπεύουν νὰ τὸ ἀποστείλουν πρὸς σᾶς, ὥστε, ἢ νὰ ὑπογράψετε ὅπως θέλουν αὐτοί, μᾶλλον δὲ ὅπως ἐνέπνευσεν αὐτοὺς ὁ διάβολος, ἢ ἂν κανεὶς ἔχη ἀντίρρησιν

2. Πρβλ. Ματθ. 7, 24.

αὐτοῖς ὁ διάβολος· ἢ ὁ ἀντιλέγων ὑπερόριος γένηται. Καὶ γὰρ καὶ
 τοὺς ἐπισκόπους τῶν μερῶν τούτων ἤδη διοχλεῖν ἄρχονται. Ἐν-
 τεῦθεν οὖν ὁ τρόπος τῶν γραφόντων δῆλος γίνεται. Οἱ γὰρ οὕτω
 γράφοντες, ὥστε τὸ τέλος τῶν γραμμάτων αὐτῶν ἐξορισμὸν καὶ
 5 ἄλλας τιμωρίας ἔχειν, τί ἂν εἶεν οἱ τοιοῦτοι ἢ Χριστιανῶν μὲν
 ἀλλότριοι, διαβόλου δὲ καὶ τῶν ἐκείνου δαιμόνων φίλοι; Μάλιστα
 ὅτι, τοῦ θεοσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου φιλανθρωποῦ ὄν-
 τος, παρὰ γνώμην αὐτοῦ θρυλλοῦσιν ἃ θέλουσιν αὐτοί· καὶ γὰρ καὶ
 τοῦτο ποιοῦσι μετὰ πολλῆς μὲν πανουργίας, δύο δὲ τούτων μάλι-
 10 στα χάριν, ὡς γέ μοι φαίνεται· ἐνὸς μὲν, ἵνα καί, ὑμῶν ὑπογρα-
 φάντων, δόξωσι παύειν μὲν τὴν Ἀρείου κακωνυμίαν, λανθάνειν
 δὲ αὐτοὶ ὡς μὴ τὰ Ἀρείου φρονοῦντες· ἐτέρου δὲ ἵνα ταῦτα γρά-
 φοντες, δόξωσι πάλιν ἐπικρύπτειν τὴν ἐν Νικαίᾳ γενομένην σύνο-
 δον καὶ τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐν αὐτῇ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως πί-
 15 στιν.

Ἄλλὰ καὶ τοῦτο μᾶλλον ἐλέγχει αὐτῶν τὴν κακοήθειαν καὶ
 τὴν ἑτεροδοξίαν· εἰ γὰρ ἐπίστευον ὀρθῶς, ἤρχοῦντο τῇ ἐν Νικαίᾳ
 ἐκτεθείσῃ πίστει παρὰ πάσης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου· καὶ εἰ
 ἐνόμιζον ἑαυτοὺς σκωφαντεῖσθαι καὶ μάτην λεγομένους Ἀρεια-
 20 νοὺς, ἔχρην αὐτοὺς μὴ σπουδάζειν ἐναλλάττειν τὰ κατὰ Ἀρείου
 γραφέντα, ἵνα μὴ ὡς κατ' αὐτῶν ἢ ὀρισθέντα τὰ κατ' ἐκείνου γρα-
 φέντα. Νῦν δὲ τοῦτο μὲν οὐ ποιοῦσιν, ὡς δὲ αὐτοὶ ὄντες Ἀρειος
 ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀγωνίζονται. Σκοπεῖτε γὰρ ὡς οὐκ ἀληθείας μέλει
 τούτοις, ἀλλὰ πάντα διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ λέγουσι καὶ
 25 πράττουσιν. Οἱ γὰρ τολμῶντες διαβάλλειν τὰ καλῶς ὀρισθέντα καὶ
 γράφειν ἐπιχειροῦντες ἄλλα παρ' ἐκεῖνα, τί ἕτερον ποιοῦσιν ἢ κατη-
 γοροῦσι μὲν τῶν Πατέρων, προΐστανται δὲ τῆς αἵρέσεως, καθ' ἧς
 ἐκεῖνοι γεγόνασί τε καὶ ἀπεφήναντο; Καὶ γὰρ καὶ νῦν ἃ γράφουσιν
 οὐκ ἀληθείας φροντίζοντες γράφουσι, καθὰ προεῖπον, ἀλλὰ μάλ-

θά ἐξορισθῆ. Διότι καὶ τοὺς ἐπισκόπους τῆς περιοχῆς αὐτῆς ἤρ-
χισαν ἤδη νὰ ἐνοχλοῦν. Ἄπ' αὐτὰ λοιπὸν ἀποδεικνύεται καὶ τὸ
τί εἶναι αὐτοὶ ποὺ γράφουν ἔτσι. Διότι αὐτοὶ ποὺ γράφουν μὲ
αὐτὸν τὸν τρόπον, ὥστε νὰ τελειώνουν τὰ γράμματα μὲ ἀπειλὰς
ἐξορισμοῦ καὶ ἄλλων τιμωριῶν, τί ἄλλο θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἶ-
ναι παρά ξένοι μὲν ἀπὸ τοὺς Χριστιανούς, φίλοι δὲ τοῦ διαβόλου
καὶ τῶν δαιμόνων ἐκείνου; Καὶ μάλιστα διατυμπανίζουν αὐτὰ
παρὰ τὴν γνώμην τοῦ ἀσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίου,
ποὺ εἶναι φιλόανθρωπος. Καὶ αὐτὸ τὸ κάνουν μὲ μεγάλην πονη-
ρίαν καί, ὅπως μοῦ φαίνεται, μὲ δύο στόχους· ἀφ' ἑνὸς μὲν διὰ
νὰ φανοῦν ὅτι σταματοῦν τὸ κακὸν ὄνομα τοῦ Ἀρείου, ἀφοῦ καὶ
σεῖς θὰ ὑπογράψετε, οἱ ἴδιοι δὲ νὰ διαφεύγουν τῆς προσοχῆς
ὅτι δὲν πιστεύουν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, ἀφ' ἑτέρου
δὲ διὰ νὰ φανῆ πάλιν μὲ αὐτὰ ποὺ γράφουν ὅτι ἐπικαλύπτεται
ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, καὶ ἡ κατ' αὐτὴν διατυπωθεῖσα πίστις
κατὰ τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως.

Ἄλλὰ τὸ γεγονός αὐτὸ ἐλέγχει περισσότερον τὴν κακοή-
θειαν καὶ τὴν ἕτεροδοξίαν αὐτῶν. Διότι ἐὰν εἶχαν ὀρθὴν πίστιν,
θά ἤρκοῦντο εἰς τὴν πίστιν, ἢ ὁποῖα διευτώθη ὑπὸ ὀλοκλήρου
τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου εἰς τὴν Νίκαιαν. Καὶ ἐὰν ἐνόμιζον ὅτι
συκοφαντοῦνται καὶ ὀνομάζονται ἀδίκως Ἀρειανοί, θὰ ἔπρεπε
νὰ μὴν προσπαθοῦν νὰ παραλλάσσουν ὅσα ἐγράφησαν κατὰ
τοῦ Ἀρείου, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὡσὰν νὰ ἐγράφησαν κατ' αὐ-
τῶν ἐκεῖνα ποὺ ἐγράφησαν κατ' αὐτοῦ. Τώρα ὅμως αὐτοὶ δὲν
κάνουν τοῦτο, ἀλλ' ἀγωνίζονται ὑπὲρ τῶν ἑαυτῶν των, ὡσὰν
νὰ ἦσαν αὐτοὶ ὁ Ἀρειος. Διότι προσέξετε, αὐτοὶ δὲν ἐνδιαφέρονται
διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ τὰ πάντα λέγουν καὶ πράττουν ὑπὲρ
τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ τολμοῦν νὰ κατηγο-
ρήσουν ὅσα διευτώθησαν ὀρθῶς, καὶ ἐπιχειροῦν νὰ γράψουν
ἄλλα διαφορετικὰ ἀπ' ἐκεῖνα, τί ἄλλο κάνουν, παρά κατηγοροῦν
μὲν τοὺς Πατέρας, ὑπερασπίζουν δὲ τὴν αἵρεσιν, ἐναντίον τῆς
ὁποίας συνῆλθαν καὶ ἔδογματίσαν; Διότι καὶ τώρα γράφουν αὐ-
τὰ ποὺ γράφουν ὄχι ἐπειδὴ φροντίζουν διὰ τὴν ἀλήθειαν, ὅπως
προεῖπα, ἀλλ' ἐπειδὴ θέλουν νὰ παίξουν, καὶ πράττουν τοῦτο

λον παίζοντες καὶ τέχνη τοῦτο ποιῶντες, πρὸς ἀπάτην τῶν ἀνθρώπων, ἵν' ἐν τῷ διαπέμπεσθαι τὰς ἐπιστολάς, τὰς μὲν τῶν λαῶν ἀκοὰς ἀπασχολεῖσθαι περὶ ταῦτα ποιήσωσι, κερδάνωσι δὲ τὸν χρόνον τοῦ κατηγορεῖσθαι αὐτοί, καὶ λαθόντες ὡς ἀσεβοῦν-
5 τες, ἔχωσι χώραν ἐπεκτεῖναι τὴν αἵρεσιν, ὡς γὰγγραιναν, ἔχουσαν νομὴν πανταχοῦ.

6. Πάντα γοῦν κινουῦσι καὶ ταράττουσι, καὶ οὐδὲ οὕτω τοῖς ἑαυτῶν ἀρκοῦνται· κατ' ἐνιαυτὸν γάρ, ὡς οἱ τὰς διαθήκας γράφοντες, συνερχόμενοι καὶ αὐτοί, προσποιοῦνται περὶ πίστεως γρά-
10 φειν, ἵνα καὶ ἐν τούτῳ γέλωτα μᾶλλον καὶ αἰσχύνῃν ὀφλήσωσιν, ὅτι μὴ παρ' ἐτέρων, ἀλλὰ παρ' αὐτῶν τὰ αὐτῶν ἐκβάλλεται. Εἰ γὰρ ἐθάρρουν οἷς ἔγραφον προτέροις, οὐκ ἂν δεύτερα γράφειν ἐζή-
15 τουν· οὐδὲ πάλιν ἀφέντες ἐκεῖνα, ταῦτα νῦν ἔγραφον ἄπερ, πάντως τοῦτο μελετήσαντες, πάλιν ἀλλάξουσιν, ἐὰν ὀλίγος πάνυ πα-
20 ρέλθῃ χρόνος, καὶ πρόφασιν λάβωσι τοῦ συνήθως τισὶν ἐπιβουλεύειν. Τότε γάρ, ὅταν ἐπιβουλεύσωσι, μάλιστα προσποιοῦνται περὶ πίστεως γράφειν, ἵνα, ὡς ὁ Πιλάτος ἐνίφατο τὰς χεῖρας, οὕτω καὶ οὗτοι δράκοντες ἀποκτείνωσι τοὺς εἰς Χριστὸν εὐσεβοῦντας· καὶ ἵνα, ὡς περὶ πίστεως ὀρίζοντες, δόξωσιν, ὡς πολ-
20 λάκις εἶπον, φεύγειν τὸ τῆς ἑτεροδοξίας ἔγκλημα.

Ἄλλ' οὔτε λαθεῖν, οὔτε φυγεῖν δυνήσονται· ἕως γὰρ ἑαυτοῖς ἀπολογοῦνται, ἑαυτῶν αἰεὶ κατήγοροι γίνονται, καὶ δικαίως γε· οὐ γὰρ τοῖς ἐλέγχουσιν αὐτοὺς ἀποκρίνονται, ἀλλ' ἑαυτούς, ὡς βούλονται, πείθουσι. Πότε οὖν, τοῦ ὑπευθύνου κρίνοντος ἑαυτὸν,
25 λύσις γίνεται τοῦ ἐγκλήματος; Διὰ τοῦτο γοῦν αἰεὶ γράφουσι, καὶ αἰεὶ τὰ ἴδια μεταποιοῦντες, ἄδηλον ἔχουσι τὴν πίστιν, μᾶλλον δὲ φανερὰν ἔχουσι τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν κακοφροσύνην. Πάσχειν δέ μοι τοῦτο δοκοῦσιν εἰκότως. Ἐπειδὴ γὰρ, τῆς ἀληθείας ἀποστάντες, καὶ θέλοντες ἀνατρέφαι τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν γραφεῖσαν κα-

μέ μεθόδον, διὰ νὰ ἐξαπατοῦν τοὺς ἀνθρώπους ὥστε μὲ τὸ νὰ στέλνουν ἐπιστολὰς νὰ ἀναγκάσουν μὲν τὰ αὐτιά τῶν λαῶν νὰ ἀπασχολοῦνται μὲ αὐτὰ, αὐτοὶ δὲ νὰ κερδίζουν χρόνον ἀπὸ τὸ νὰ κατηγοροῦνται, καὶ καθὼς δὲν θὰ φαίνωνται πῶς ἀσεβοῦν, θὰ ἔχουν τὸν καιρὸν νὰ ἐξαπλώσουν τὴν αἵρεσιν, ὡσὰν γὰγ-γραιναι, διὰ νὰ νέμεται τὰ πάντα.

6. Τὰ πάντα λοιπὸν κινοῦν καὶ ἀνακατεύουν, καὶ οὔτε ἔτσι ἀρκοῦνται εἰς τὰ ἰδικὰ των, διότι κάθε χρόνον, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ γράφουν τὰς διαθήκας, συγκεντρῶνονται καὶ αὐτοί, καὶ προσποιοῦνται ὅτι γράφουν περὶ τῆς πίστεως, διὰ νὰ ἐπισύρουν καὶ μ' αὐτὸ μᾶλλον τὸν γέλωτα καὶ τὴν ἐντροπήν, ὅτι δὲν λέγονται ἀπὸ ἄλλους αὐτὰ ποὺ θέλουν, ἀλλὰ παρὰ τῶν ἰδίων. Διότι ἐὰν εἶχαν ἐμπιστοσύνην εἰς τὰ πρῶτα ποὺ ἔγραφαν, δὲν θὰ προσπαθοῦσαν νὰ γράψουν δεῦτερα· οὔτε πάλιν θὰ ἐγκατέλιπαν ἐκεῖνα διὰ νὰ γράψουν τὰ τωρινά, τὰ ὁποῖα ὁπωσδήποτε ἀφοῦ μελετήσουν, πάλιν θὰ τὰ ἀλλάξουν, ἐὰν παρέλθῃ πολὺ ὀλίγος χρόνος, καὶ θὰ εὐρίσκουν ἀφορμὴν νὰ κατηγοροῦν μερικοὺς ὅπως συνηθίζουν. Διότι μόνον τότε, ὅταν κατηγοροῦν, προσποιοῦνται περισσότερον ὅτι γράφουν περὶ πίστεως, ὥστε, ὅπως ὁ Πιλάτος ἔπλυνε τὰ χέρια, ἔτσι καὶ αὐτοί, ὡσὰν δράκοι, νὰ σκοτώνουν τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν Χριστόν, καὶ διὰ νὰ φανοῦν ὅτι δὲν τοὺς πιάνει ἡ κατηγορία ἐπὶ ἑτεροδοξίᾳ, καθὼς εἶπα ἐπανειλημμένως, ἀφοῦ ὁμιλοῦν περὶ πίστεως.

Ἄλλὰ δὲν θὰ ἠμπορέσουν οὔτε νὰ κρυφθοῦν οὔτε νὰ ξεφυγουν, διότι ἐφ' ὅσον ἐξακολουθοῦν νὰ ἀπολογοῦνται, πάντοτε θὰ εἶναι κατήγοροι τῶν ἑαυτῶν των, καὶ δικαίως μάλιστα. Διότι δὲν ἀπαντοῦν εἰς ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐλέγχουν, ἀλλὰ πείθουν τοὺς ἑαυτοὺς των, ὅπως ἐκεῖνοι θέλουν. Πότε λοιπὸν συμβαίνει ἀπαλλαγὴ ἀπὸ κατηγορίαν, ἐὰν ὁ ὑπεύθυνος δικάζει τὸν ἑαυτόν του; Διὰ τοῦτο λοιπὸν γράφουν πάντοτε, καὶ ἐπειδὴ πάντοτε μεταβάλλουν τὰ ἴδια, ἔχουν ἀμφίβολον πίστιν, μᾶλλον δὲ ἔχουν φανεράν τὴν ἀπιστίαν καὶ τὴν κακοδοξίαν. Καὶ μοῦ φαίνεται εἶναι φυσικὸν νὰ παθαίνουν τοῦτο. Διότι, ἐπειδὴ μὲ τὸ νὰ ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, καὶ μὲ τὸ νὰ θέλουν νὰ ἀνα-

λῶς, ἠγάπησαν, κατὰ τὸ γεγραμμένον, κινεῖν πόδας ἑαυτῶν, διὰ τοῦτο καὶ οὗτοι ὡς ἢ ποτε Ἱερουσαλήμ, κεκοπιάκασι καὶ κάμνουσιν ἐν ταῖς μεταβολαῖς, ἄλλοτε ἄλλα γράφοντες, μόνον ἵνα τοὺς χρόνους κερδάνωσι καὶ διαμείνωσι χριστομάχοι τοὺς ἀνθρώπους
5 πλανῶντες.

7. Τίς οὖν, ᾧ μάλιστα μέλει ἀληθείας, ἔτι τούτων ἀνέχεσθαι θελήσει; Τίς γράφοντας αὐτοὺς οὐκ ἀποστραφήσεται δικαίως; Τίς οὐκ ἂν καταγνώσεται τῆς τόλμης αὐτῶν; Ὀλίγοι γὰρ ὄντες τὸν ἀριθμὸν θέλουσι τὰ ἑαυτῶν ὑπὲρ πάντων ἰσχύειν· τὰ τε ἑαυ-
10 τῶν συγκροτήματα ἐν γωνίαις γινόμενα καὶ ὑποπτα τυγχάνοντα βουλόμενοι κρατεῖν, βιάζονται λύειν καὶ ἀκυροῦν τὴν οἰκουμένην γενομένην ἄδολον καὶ καθαρὰν σύνοδον· καὶ ἄνθρωποι, διὰ τὸ συνηγορεῖν τῇ χριστομάχῳ αἰρέσει προαχθέντες παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον, τολμῶσιν ὀρίζειν περὶ πίστεως, καὶ ὀφείλοντες ὡς
15 ὑπεύθυνοι κρίνεσθαι, κρίνουν, ὡς οἱ περὶ Καϊάφαν, ἐπιχειροῦσι καὶ αὐτοί· καὶ Θαλίαν ποιοῦσι πιστεύεσθαι θέλοντες, οἱ μὴδὲ πῶς πιστεύουσι γινώσκοντες.

Τίς γὰρ οὐκ οἶδεν, ὅτι διὰ τὴν τοῦ Ἀρείου μαρίαν Σεκοῦνδος μὲν ὁ Πενταπολίτης, ὁ πάλαι πολλάκις καθαιρεθεὶς, ἐδέχθη παρ'
20 αὐτῶν, προεβλήθησαν δὲ Γεώργιος, ὁ νῦν ἐν Λαοδικείᾳ, καὶ Λεόντιος ὁ ἀπόκοπος, καὶ πρὸ αὐτοῦ Στέφανος, καὶ Θεόδωρος ὁ ἐν Ἡρακλείᾳ; Καὶ γὰρ καὶ πρότερον ἀπὸ τοῦ πρεσβυτέρου καθαιρεθέντες, ὕστερον διὰ τὴν ἀσέβειαν ἐκλήθησαν ἐπίσκοποι Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐδάλης, οἵτινες καὶ τὴν ἀρχὴν ὡς νεώτεροι, παρ'
25 Ἀρείου κατηγήθησαν· Ἀκάκιός τε καὶ Πατρόφιλος καὶ Νάρκισσος, οἱ πρὸς πᾶσαν ἀσέβειαν τολμηρότατοι· οὗτοι μὲν οὖν καὶ ἐν τῇ κατὰ Σαρδικὴν γινομένη μεγάλῃ συνόδῳ καθηρέθησαν·

τρέφουν τὴν ὀρθὴν πίστιν ποὺ ἐξετέθη εἰς τὴν Νίκαιαν, ἐπροτίμησαν, ὅπως εἶναι γραμμένον, νὰ πηγαينوέρχωνται ¹, διὰ τοῦτο καὶ αὐτοί, ὅπως ἢ Ἱερουσαλήμ κάποτε, κοπιάζουν καὶ κουράζονται εἰς τὰ μεταβλητά, γράφοντες κάθε τόσο καὶ διαφορετικά, μόνον διὰ νὰ κερδίσουν χρόνον καὶ νὰ παραμείνουν χριστομάχοι ἑξαπατῶντες τοὺς ἀνθρώπους.

7. Ποῖος λοιπὸν, ἐνδιαφερόμενος μάλιστα διὰ τὴν ἀλήθειαν, θὰ θελήσῃ νὰ τοὺς ἀνέχεται ἀκόμη; Ποῖος δὲν θὰ τοὺς ἀποστραφῇ δικαίως ἐπειδὴ γράφουν αὐτά; Ποῖος δὲν θὰ ἀντιληφθῇ τὴν θρασυτήτά των. Διότι ἐνῶ εἶναι ἀριθμητικῶς ὀλίγοι, θέλουν νὰ ἔχουν τὰ ἰδικὰ των μεγαλυτέραν δύναμιν, ἀπὸ ὅλα τὰ ἄλλα. Καὶ ἐπειδὴ θέλουν νὰ κατισχύσουν αἱ ἰδικαὶ των συνελεύσεις ποὺ γίνονται εἰς τὰς γωνίας καὶ εἶναι δι' αὐτὸ ὑποπτοί, ἐπείγονται νὰ καταλύσουν καὶ νὰ ἀκυρώσουν ἄδολον καὶ καθαρὰν οἰκουμενικὴν σύνοδον. Καὶ διὰ νὰ εἶναι σύμφωνοι μέ τὴν χριστομάχον αἴρεσιν ὑποκινούμενοι ἀπὸ τὴν ὁμάδα τοῦ Εὐσεβίου, ἐνῶ εἶναι ἄνθρωποι, τολμοῦν νὰ ἐκθέτουν ὄρους περὶ πίστεως. Καὶ ἐνῶ ὡσὰν ὑπόλογοι πρέπει νὰ δικασθοῦν, ἐπιχειροῦν καὶ αὐτοὶ νὰ δικάζουν, ὡσὰν ἐκείνους ποὺ ἦσαν περὶ τὸν Καϊάφαν. Καὶ προσπαθοῦν νὰ κάμουν πιστευτὴν τὴν Θαλίαν, αὐτοὶ ποὺ δὲν γνωρίζουν πῶς πιστεῦν.

Ποῖος λοιπὸν δὲν ξέρει ὅτι ἐξ αἰτίας τῆς ἀρειανικῆς κακοδοξίας ἔγινε δεκτὸς ὑπ' αὐτῶν ὁ Σεκοῦνδος ὁ Πενταπολίτης, ὁ ὁποῖος παλαιότερα καθηρέθη ἐπανειλημμένως, ἀνεδείχθησαν δὲ ὑπ' αὐτῶν ὁ Γεώργιος ποὺ εἶναι τώρα εἰς τὴν Λαοδίκειαν, καὶ ὁ Λεόντιος ὁ ἀπόκοπος, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν ὁ Στέφανος καὶ ὁ Θεόδωρος εἰς τὴν Ἡράκλειαν; Διότι καὶ αὐτοὶ ποὺ εἶχαν προηγουμένως καθαιρεθῆ ἀπὸ τὸν βαθμὸν τοῦ πρεσβυτέρου, ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἀργότερα ἕνεκα τῆς ἀσεβείας των ὠνομάσθησαν ἀπ' αὐτοὺς ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι μάλιστα ἐξ ἀρχῆς κατηχήθησαν ὑπὸ τοῦ Ἀρείου ὡς νεώτεροί του. Καὶ ὁ Ἀκάκιος καὶ ὁ Πατρόφιλος καὶ ὁ Νάρκισσος, οἱ ὁποῖοι εἶναι τολμηρότατοι πρὸς κάθε εἶδους ἀσεβείαν. Αὐτοὶ μάλιστα καθηρέθησαν καὶ εἰς τὴν μεγάλην σύνοδον ἢ ὁποῖα ἔγινεν εἰς τὴν Σαρδικήν. Καὶ ὁ

Εὐστάθιος τε ὁ νῦν ἐν Σεβαστείᾳ, Δημόφιλός τε καὶ Γερμίνιος
 καὶ Εὐσέβιος καὶ Βασίλειος, συνήγοροι τῆς ἀσεβείας ὄντες, εἰς
 τοῦτο προήχθησαν. Περὶ γὰρ τῶν νῦν Κεκροπίου, καὶ τοῦ λεγο-
 μένου Αὐξεντίου, καὶ Ἐπικτήτου τοῦ ὑποκριτοῦ, περιπτὸν ἐστὶ
 5 καὶ λέγειν, φανεροῦ πᾶσιν ὄντος, πῶς καὶ διὰ ποίας προφάσεις
 καὶ παρὰ τίνων ἐχθρῶν καὶ οὗτοι προεβλήθησαν ὑποκρίνασθαι τὰς
 κατὰ τῶν ἐπιβουλευθέντων ἐπισκόπων ὀρθοδόξων συκοφαντίας·
 ὅτι καὶ οὗτοι, καίτοι ἀπὸ ὀγδοήκοντα μονῶν τυγχάνοντες, καὶ μὴ
 γνωσκόμενοι παρὰ τῶν λαῶν, ὅμως διὰ τὴν ἀσέβειαν ἐπραγμα-
 10 τεύσαντο ἑαυτοῖς τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου. Διὰ τοῦτο γοῦν καὶ
 Γεώργιον ἀπὸ τῆς Καππαδοκίας τινὰ μισθωσάμενοι, θέλουσι νῦν
 ἀποστεῖλαι πρὸς ὑμᾶς. Ἄλλ' οὐδὲ περὶ τούτου λόγος οὐδεὶς. Φή-
 μη γὰρ ἐν τοῖς μέρεσιν ἐστὶ τούτοις, ὅτι μηδὲν Χριστιανός ἐ-
 στίν οὗτος, ἀλλὰ μᾶλλον τὰ τῶν εἰδώλων ἐζήλωσε, καὶ τὸν τρό-
 15 πον ἐστὶ δῆμιος· διὸ καὶ τοιοῦτον αὐτὸν ὄντα προσελάβοντο, ὥ-
 στε ἀδικεῖν, ἀρπάζειν, φονεύειν δύνασθαι· ταῦτα γὰρ πλεον ἤσκη-
 σε, καὶ οὐδὲν οἶδε τὰ ἴδια τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως.

8. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοιαῦτα μηχανῶνται κατὰ τῆς ἀληθείας,
 ἣ δὲ γνώμη τούτων ἔκδηλος ἔσται πᾶσι, κἂν μυριάκις ὡς ἐγγέ-
 20 λυες ἐξελεῖν ἐπιχειρῶσι καὶ λανθάνειν ὡς χριστομάχοι. Διὰ
 τοῦτο παρακαλῶ, μηδεὶς ὑμῶν ἀπατάσθω, μηδεὶς ὑμῶν ὑφαρπα-
 ζέσθω· ἀλλὰ μᾶλλον, ὡς Ἰουδαϊκῆς ἀσεβείας ἐπιβαινούσης κατὰ
 τῆς εἰς Χριστὸν πίστεως, πάντες ζηλώσατε τῷ Κυρίῳ· καὶ κατέ-
 χων ἕκαστος τὴν ἐκ Πατέρων πίστιν, ἣν καὶ οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελ-
 25 θόντες ὑπέμνησαν γράψαντες, μὴ ἀνασχέσθω τῶν κατ' αὐτῆς και-
 νοτομεῖν ἐπιχειρούντων. Κἂν γὰρ τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν λέξεις
 γράφωσι, μὴ ἀνέχεσθε τῶν γραφόντων· κἂν τὰ ῥήματα τῆς ὀρθο-
 δοξίας φθέγγονται, μὴδ' οὕτω τοῖς λαλοῦσι προσέχετε. Οὐ γὰρ

Εὐστάθιος πού εἶναι τώρα εἰς Σεβάστειαν, καί ὁ Δημόφιλος καί ὁ Γερμίνιος καί ὁ Εὐδόξιος καί ὁ Βασίλειος, οἱ ὁποῖοι ἐπειδὴ ἦσαν συνήγοροι τῆς ἀσεβείας προήχθησαν καί αὐτοὶ εἰς τὸ ἀξίωμα αὐτό. Διότι εἶναι περιττὸν νὰ ὀμιλῇ κανεὶς περὶ τῶν σημερινῶν Κεκροπίου, καί τοῦ λεγομένου Αὐξεντίου, καί τοῦ ὑποκριτοῦ Ἐπικτήτου, οἱ ὁποῖοι εἶναι γνωστὸν εἰς ὅλους πῶς καί με ποίας προφάσεις καί ἀπὸ ποίους ἐχθροῦς προεβλήθησαν αὐτοί, με σκοπὸν νὰ ὑποκινοῦν τὰς συκοφαντίας ἐναντίον τῶν κατηγορηθέντων ὀρθοδόξων ἐπισκόπων. Διότι αὐτοί, ἂν καί προήρχοντο ἀπὸ ὀγδόντα μοναστήρια καί δὲν τοὺς ἐγνώριζαν οἱ λαϊκοί, ὅμως διεπραγματεύθησαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν τὸ ὄνομα τοῦ ἐπισκόπου λόγῳ τῆς ἀσεβείας τῶν. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπλήρωσαν κάποιον Γεώργιον ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν, καί θέλουν τώρα νὰ σᾶς τὸν στείλουν. Ἄλλὰ δι' αὐτὸν δὲν εἶναι ἀνάγκη νὰ γίνεταὶ λόγος, διότι εἰς τὴν περιοχὴν αὐτὴν ἐπικρατεῖ ἡ φήμη, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι οὔτε κἂν Χριστιανός, ἀλλὰ μᾶλλον ἀκολουθεῖ τὰ εἶδωλα καί ἔχει χαρακτῆρα δημίου. Διὰ τοῦτο ἐπειδὴ εἶναι τέτοιος τὸν προσέλαβαν, ὥστε νὰ ἡμπορῇ νὰ ἀδικῇ, νὰ ἀρπάξῃ, νὰ φονεύῃ. Αὐτὰ βεβαίως τὰ ἔχει κάνει ἤδη, καί δὲν γνωρίζει καθόλου τὰ ἰδιαίτερα τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

8. Ἐκεῖνοι λοιπὸν μηχανεύονται τέτοια πράγματα ἐναντίον τῆς ἀληθείας. Ἡ σκέψις τῶν ὅμως εἶναι ὀλοφάνερος εἰς ὅλους, καί ἄς προσπαθοῦν χιλιάδες φορές νὰ ξεγλυστρήσουν ὡσάν τὰ χέλια καί νὰ μὴ φαίνωνται ὡσάν χριστομάχοι. Διὰ τοῦτο παρακαλῶ, ἄς μὴ ἐξαπατᾶται κανεὶς ἀπὸ σᾶς, μὴ παρασύρεται κανεὶς, ἀλλὰ μᾶλλον, ὡσάν νὰ ἐπιτίθεται Ἰουδαϊκὴ ἀσέβεια κατὰ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, ὅλοι προσκολληθῆτε εἰς τὸν Κύριον. Καὶ ἀφοῦ ὁ καθ' ἕνα κατέχει τὴν πίστιν τῶν Πατέρων, τὴν ὁποῖαν ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι συνῆλθαν εἰς Νίκαιαν, ὑπέμνησαν γραπτῶς, μὴ ἀνέχεται αὐτοὺς οἱ ὁποῖοι προσπαθοῦν νὰ καινοτομήσουν κατ' αὐτῆς. Καὶ ἂν ἀκόμη γράφουν λόγια προερχόμενα ἀπὸ τὰς Γραφάς, μὴ ἀνέχεσθε αὐτοὺς πού τὰ γράφουν. Καὶ ἂν ἐπίσης ἀναφέρουν λόγια ὀρθόδοξα, οὔτε ἔτσι πάλιν νὰ προσέχετε αὐτοὺς ὅταν ὀμιλοῦν. Διότι δὲν ὀμιλοῦν με ὀρθὴν σκέψιν, ἀλλὰ ὡσάν νὰ ἐνδύ-

ὀρθῇ διανοίᾳ λαλοῦσιν, ἀλλ' ὡς ἔνδυμα προβάτου τὰ ῥήματα περιβαλλόμενοι, ἔνδοθεν τὰ τοῦ Ἀρείου φρονοῦσιν, ὡς ὁ τῶν αἰρέσεων καθηγεμὸν διάβολος. Καὶ γὰρ κακεῖνος ἐλάλει μὲν τὰ ἐκ τῶν Γραφῶν, ἐφιμώθη δὲ παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Εἰ γὰρ ἂ ἔλεγε, καὶ 5 ἐφρόνει, οὐκ ἂν ἐξέπεσεν ἐκ τῶν οὐρανῶν· νῦν δέ, τῷ φρονήματι πεσὼν, ὑποκρίνεται τοῖς ῥήμασιν ὁ πανοῦργος· πολλακίς δὲ καὶ δι' ἑλληνικῆς κομφολογίας καὶ τοῖς αὐτῆς σοφίσμασι πειράζει πλανᾶν ὁ κακοθελής.

Εἰ μὲν οὖν παρὰ ὀρθοδόξων ἦν τὰ γραφόμενα, οἷα ἂν ἐγεγό-
10 νει παρὰ τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου, καὶ Μαξιμίνου τοῦ τῆς Γαλλίας, ἢ τοῦ διαδεξαμένου τοῦτον, ἢ παρὰ Φιλογονίου καὶ Εὐσταθίου τῶν τῆς Ἀνατολῆς, ἢ Ἰουλίου καὶ Λιβερίου τῶν ἐπισκόπων Ῥώμης, ἢ Κυριακοῦ τοῦ τῆς Μυσίας, ἢ Πιστοῦ καὶ Ἀρισταίου τῶν ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐπισκόπων, ἢ Σιλβέστρου
15 καὶ Πρωτογένους τοῦ τῆς Δακίας, ἢ Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου τῶν τῆς Καππαδοκίας ἐπισκόπων, ἢ Κεκιλιανοῦ τοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἢ Εὐστοργίου τοῦ τῆς Ἰταλίας, ἢ Καπίτωνος τοῦ τῆς Σικελίας, ἢ Μακαρίου τοῦ τῆς Ἱερουσαλήμ, ἢ Ἀλεξάνδρου τοῦ τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἢ Παιδέρωτος τοῦ τῆς Ἡρακλείας, ἢ τῶν μεγάλων
20 Μελετίου καὶ Βασιλείου καὶ Λογγιανοῦ καὶ τῶν σὺν αὐτοῖς τῶν ἀπὸ τῆς Ἀρμενίας καὶ τοῦ Πόντου, ἢ Λούπου καὶ Ἀμφίωνος τῶν ἀπὸ τῆς Κιλικίας, ἢ Ἰακώβου καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τῶν ἀπὸ τῆς μέσης τῶν ποταμῶν, ἢ τοῦ ἡμετέρου τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν ὁμοδόξων αὐτοῖς, οὐδὲν ἦν ἐν τοῖς γραφομένοις ὑποπτεύ-
25 εῖν ἄδολος γὰρ καὶ ἀπλοῦς ἐστὶν ὁ τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν τρόπος.

9. Ἐπειδὴ δὲ παρὰ τῶν συνηγορεῖν τῇ αἰρέσει χάριν ἡμισθωθέντων ἐστὶ τὰ γραφέντα, κατὰ δὲ τὴν θεῖαν παροιμίαν· «Οἱ λόγοι τῶν ἀσεβῶν εἰσι δόλιοι», καί· «Στόμα ἀσεβῶν ἀποκρίνεται
30 κακά», καί· «Κυβερνῶσιν ἀσεβεῖς δόλους», γρηγορεῖν δεῖ, ὡς

ουν τὰ λόγια μὲ ἔνδυμα προβάτου, ἀπὸ μέσα σκέπτονται τὰ τοῦ Ἄρειου, ὅπως ὁ ἀρχηγὸς τῶν αἰρέσεων διάβολος. Διότι καὶ ἐκεῖνος ἔλεγε λόγια ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἐφिमώθη ὁμως παρὰ τοῦ Σωτῆρος. Διότι ἐὰν ἐπίστευεν ὅσα ἔλεγε, δὲν θὰ εἶχεν ἐκπέσει ἀπὸ τὸν οὐρανόν. Τώρα ὁμως πού ἐξέπεσε μὲ τὴν σκέψιν, ὑποκρίνεται ὁ παμπόνηρος μὲ τὰ λόγια, πολλές φορές δὲ ἀκόμη καὶ μὲ τὴν ἑλληνικὴν ὠραιότητα εἰς τὴν ὀμιλίαν καὶ τὰ σοφίσματα τῆς προσπαθεῖ νὰ παραπλανᾷ αὐτὸς πού θέλει τὸ κακόν.

Ἐὰν λοιπὸν τὰ γραφόμενα προήρχοντο ἀπὸ ὀρθοδόξους, ὅπως εἶναι ἐκεῖνα πού ἐγράφησαν ὑπὸ τοῦ μεγάλου καὶ ὁμολογητοῦ Ὁσίου, καὶ τοῦ Μαξιμίνου τοῦ τῆς Γαλλίας, ἢ τοῦ διαδόχου του, ἢ ὑπὸ τοῦ Φιλογονίου καὶ Εὐσταθίου, ἐπισκόπων τῆς Ἀνατολῆς, ἢ τοῦ Ἰουλίου καὶ Λιβερίου τῶν ἐπισκόπων Ρώμης, ἢ τοῦ Κυριακοῦ τῆς Μυσίας, ἢ τοῦ Πιστοῦ καὶ Ἀρισταίου, ἐπισκόπων ἐκ τῆς Ἑλλάδος, ἢ τοῦ Σιλβέστρου καὶ Πρωτογέ- νους τῆς Δακίας, ἢ τοῦ Λεοντίου καὶ Εὐψυχίου, τῶν ἐπισκόπων τῆς Καππαδοκίας, ἢ τοῦ Κεκιλιανοῦ τοῦ τῆς Ἀφρικῆς, ἢ τοῦ Εὐστοργίου τοῦ τῆς Ἰταλίας, ἢ τοῦ Καπίτωνος τοῦ τῆς Σικελίας, ἢ τοῦ Μακαρίου Ἱερουσαλήμ, ἢ Ἀλεξάνδρου Κωνσταντινουπόλεως, ἢ τοῦ Παιδέρωτος Ἡρακλείας, ἢ τῶν μεγάλων Μελετίου καὶ Βασιλείου καὶ Λογγιανοῦ, καὶ τῶν ὁμοφρόνων τους ἀπὸ τὴν Ἀρμενίαν καὶ τὸν Πόντον, ἢ τοῦ Λούπου καὶ Ἀμφίωνος ἀπὸ τὴν Κιλικίαν, ἢ τοῦ Ἰακώβου καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἀπὸ τὴν Μεσοποταμίαν, ἢ τοῦ ἰδικοῦ μας τοῦ μακαρίου Ἀλεξάνδρου, καὶ τῶν ὁμοδόξων μὲ αὐτούς, δὲν θὰ ὑπῆρχε τίποτε τὸ ὑποπτον εἰς τὰ γραφόμενα, διότι ἡ μέθοδος τῶν ἀποστολικῶν ἀνδρῶν εἶναι ἄδολος καὶ ἄκακος.

9. Ἐπειδὴ ὁμως αὐτὰ πού ἔχουν γραφῆ προέρχονται ἀπὸ αὐτούς πού ἐπληρώθησαν διὰ νὰ κάνουν τοὺς δικηγόρους τῆς αἰρέσεως, κατὰ δὲ τὴν θεῖαν παροιμίαν, «Οἱ λόγοι τῶν ἀσεβῶν εἶναι πονηροί»¹, καὶ «Τὰ στόματα τῶν ἀσεβῶν προφέρουν κακούς λόγους»². καὶ «Οἱ ἀσεβεῖς πρωτοστατοῦν εἰς πονηρὰ σχέ-

2. Παροιμ. 15, 28.

εἶπεν ὁ Κύριος, ἀδελφοί, καὶ νήφειν, μὴ τις ἐκ τῆς κομπολογίας καὶ πανουργίας ἀπάτη γένηται, μὴ τῷ ὀνόματί τις ἔλθῃ λέγων, ὅτι 'Κἀγὼ τὸν Χριστὸν καταγγέλλω', καὶ μετ' ὀλίγον ἀντίχριστος γνωσθῆ. Ἀντίχριστοι δὲ οὗτοι τυγχάνουσιν, ὅσοι διὰ τὴν Ἀρείου
 5 μανίαν ἔρχονται πρὸς ὑμᾶς. Τί γὰρ λείπει παρ' ὑμῖν, ἵνα ἔξωθέν τις ὑμῖν ἐπιδημήσῃ; Ἡ τίνος αἱ κατ' Αἴγυπτον καὶ Λιβύας καὶ τὴν Ἀλεξάνδρειαν Ἐκκλησίαι χρεῖαν ἔχουσιν, ἵνα, ἀντὶ ξύλων καὶ φορτίων πραγματευόμενοι τὴν ἐπισκοπὴν, ἐπιβαίνωσι ταῖς μὴ προσηκούσαις αὐτοῖς Ἐκκλησίαις; Τίς οὐκ οἶδε, τίς οὐ θεωρεῖ
 10 λευκῶς, ὅτι ταῦτα πάντα πράττουσι διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς ἀσεβείας σύστασιν;

Διὰ τοῦτο, κἂν ἐνεοὺς ἑαυτοὺς ποιῶσι, κἂν μείζονα κρά-
 σπεδα τῶν Φαρισαίων περιδήσωσιν ἑαυτοῖς καὶ πλατύνωσιν ἑαν-
 τοὺς τοῖς φθέγμασι καὶ τὸν νόμον ἀσκήσωσι τῆς φωνῆς, οὐκ ὀφεί-
 15 λουσι πιστεύεσθαι· οὐ γὰρ ἡ λέξις, ἀλλ' ἡ διάνοια καὶ ἡ μετ' εὐ-
 σεβείας ἄγωγὴ συνίστησι τὸν πιστόν. Διὰ τοῦτο οἱ Σαδδακαῖοι καὶ οἱ Ἡρωδιανοί, καίπερ τὸν νόμον διὰ χειλέων ἔχοντες, ἐνετρό-
 πησαν παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀκούσαντες· «Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφὰς μηδὲ τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ». Καὶ δέδεικται πᾶσιν,
 20 ὅτι καὶ οἱ δοκοῦντες τὸν νόμον λαλεῖν ἠλέγχθησαν τὴν διάνοιαν ὄντες αἰρετικοὶ καὶ θεομάχοι. Ἄλλους μὲν οὖν ἐπλάνησαν τοιαῦ-
 τα λέγοντες, τὸν δὲ Κύριον γενόμενον ἄνθρωπον οὐκ ἠδυνήθησαν ἀπατῆσαι· ὁ Λόγος γὰρ σὰρξ ἐγένετο, ὁ γινώσκων τοὺς διαλογι-
 σμοὺς τῶν ἀνθρώπων, ὅτι εἰσὶ μάταιοι· οὕτω γὰρ καὶ Ἰουδαίους
 25 ὑφαρπάζοντας ἠλεγξε, λέγων· «Εἰ ὁ Θεὸς Πατὴρ ὑμῶν ἦν, ἠγα-
 πᾶτέ με ἂν· ἐγὼ γὰρ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον, καὶ ἤκω πρὸς ὑμᾶς»).

1. Παροιμ. 12, 5.

2. Ματθ. 22, 9.

δια»¹, διὰ τοῦτο, ἀδελφοί, πρέπει νά ἀγρυπνοῦμεν, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος, καί νά εἴμεθα προσεκτικοί, μήπως κάποτε ἐξαπατηθῶμεν ἀπό τήν ὠραιότητα τῶν λόγων, ἢ μήπως ἔλθῃ κανεῖς μέ χριστιανικόν ὄνομα καί μᾶς εἴπῃ ὅτι 'Καί ἐγώ κηρῦσσω τόν Χριστόν', καί ὕστερα ἀπ' ὀλίγο ἀποδειχθῇ ἀντίχριστος. Καί εἶναι πράγματι ἀντίχριστοι ὅσοι ἔρχονται κοντά σας πρὸς χάριν τῆς ἀρειανικῆς μανίας. Λοιπὸν τί λείπει ἀπὸ σᾶς, διὰ νά ἔλθῃ κανεῖς ἀπ' ἔξω νά σᾶς προσφέρῃ; Ἡ ποίαν ἀνάγκην ἔχουν αἱ Ἐκκλησίαι τῆς Αἰγύπτου, τῆς Λιβύης καί τῆς Ἀλεξανδρείας διὰ νά ἔρχωνται αὐτοὶ νά διαπραγματεύωνται τήν ἐπισκοπὴν μέ ἀντίκρουσμα ξυλείαν καί φορτία σιταριοῦ, καί ἔτσι νά καταλαμβάνουν τὰς Ἐκκλησίας πού δέν τοὺς ταιριάζουν; Ποῖος δέν γνωρίζει, καί δέν ἀντιλαμβάνεται ὀλοκάθαρα, ὅτι ὅλα αὐτά τὰ κάνουν διὰ τήν ἐπικράτησιν τῆς ἀσεβείας;

Διὰ τοῦτο, εἴτε παριστάνουν τοὺς ἀφώνους, εἴτε περιτυλίσσονται μέ κράσπεδα μεγαλύτερα τῶν Φαρισαίων καί κομπάζουν μέ τὰ λόγια καί ὑψώνουν τὸν τόνον τῆς φωνῆς, δέν πρέπει νά γίνωνται πιστευτοί. Διότι τὸν πιστὸν δέν χαρακτηρίζουν τὰ λόγια, ἀλλ' ἡ εὐσεβῆς συμπεριφορὰ. Διὰ τοῦτο οἱ Σαδουκαῖοι καί οἱ Ἑρωδιανοί, ἂν καί εἶχαν εἰς τὸ στόμα τους τὸν νόμον, ὅμως κατεκεραυνώθησαν ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ὅταν ἤκουσαν· «Πλανᾶσθε διότι δέν γνωρίζετε τὰς Γραφὰς οὔτε τὴν δύναμιν τοῦ Θεοῦ»². Καί ἀπεδείχθη εἰς ὅλους, ὅτι καί αὐτοὶ πού φαίνονται πὼς κηρῦσσουν τὸν νόμον ἐφανερώθησαν ὅτι εἰς τὴν σκέψιν εἶναι αἰρετικοὶ καί θεομάχοι. Ἄλλους λοιπὸν παρεπλάνησαν λέγοντας αὐτά, τὸν Κύριον ὅμως, ὁ ὁποῖος ἐγένετο ἄνθρωπος δέν ἠμπόρεσαν νά ἐξαπατήσουν. Διότι ὁ Λόγος ἐγένετο σὰρξ, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τὰς ἐνδομύχους σκέψεις τῶν ἀνθρώπων ὅτι εἶναι μάταιαι³. Ἔτσι λοιπὸν ἤλεγξε καί τοὺς Ἰουδαίους πού ἦσαν ὡσὰν κρυφοὶ κλέπται· «Ἐὰν ὁ Θεὸς ἦτο Πατέρας σας, θά μέ ἀγαπούσατε, διότι ἐγὼ ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐβγῆκα καί ἦλθα ἐδῶ»⁴.

3. Ψαλμ. 93, 1.

4. Ἰω. 8, 42.

Οὕτω μοι καὶ νῦν οὗτοι δοκοῦσι ποιεῖν· κρύπτουσι γὰρ ἃ φρονοῦσι, καὶ λοιπὸν εἰς τὸ γράφειν χρῶνται παρὰ τῶν Γραφῶν τὰς λέξεις, ἵν' ἐν αὐταῖς δελεάσαντες ὑποσύρωσιν εἰς τὴν ἰδίαν κακίαν τοὺς ἀγνοοῦντας.

5 10. Θεάσασθε δέ, εἰ μὴ οὕτως ἔχει. Εἰ μὲν γὰρ, μηδενὸς ὑποκειμένου, γράφουσι περὶ πίστεως, περιττὸν τὸ ἐπιχείρημα, τάχα δὲ καὶ ἐπιβλαβές, ὅτι, μηδεμιᾶς ζητήσεως οὔσης, αὐτοὶ πρόφασιν λογομαχίας παρέχουσιν ἀνασκευάζοντες τὰς ἀκάκους τῶν ἀδελφῶν καρδίας καὶ παρασπείροντες ἃ μὴδὲ εἰς νοῦν αὐτῶν
10 ποτε ἀνέβη· εἰ δὲ διὰ τὴν ἄρειανὴν αἵρεσιν ἀπολογούμενοι γράφειν ἐπιχειροῦσιν, ἔδει τῶν φύντων κακῶν τὰ σπέρματα προανελεῖν καὶ τοὺς τὰ σπέρματα παρασχόντας στηλιτεῦσαι, καὶ οὕτω τὰ ἀντ' ἐκείνων γράφειν ὀρθῶς, ἢ ἐκδικεῖν φανερῶς τὰ Ἄρειου, ἵνα μὴ κεκουμμένως, ἀλλὰ φανερῶς χριστομάχοι δεικνύωνται,
15 καὶ πάντες αὐτοὺς φεύγωσιν ὡς ἀπὸ προσώπου ὄφews. Νῦν δὲ κάκεινα κρύπτουσι, καὶ περὶ ἄλλων προσποιοῦμενοι γράφουσι· καὶ ὡσπερ ἱατρὸς κληθεὶς πρὸς πληγέντα καὶ κάμνοντα, καὶ εἰσελθὼν περὶ μὲν τῶν τραυμάτων μηδὲν λέγοι, περὶ δὲ τῶν ὑγιαινόντων μελῶν διαλέγοιτο, πολλῆς ἂν ἐμβροντησίας καταγνωσθείη,
20 ὅτι ὧν μὲν χάριν εἰσηῆλθε, σιωπᾶ, τῶν δὲ ἄλλων, ὧν οὐκ ἔστι χρεῖα αὐτοῦ, διαλέγεται· τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ οὗτοι τὰ μὲν τῆς αἰρέσεως αὐτῶν ἀφιᾶσιν, ἕτερα δὲ γράφειν ἐπιχειροῦσιν. Ἔδει δέ, εἴπερ περὶ πίστεως ἐφρόντιζον καὶ τὸν Χριστὸν ἠγάπων, πρῶτον τὰ κατ' αὐτοῦ βλάσφημα ῥήματα προανελεῖν, καὶ οὕτως ἀντ'
25 ἐκείνων τοὺς ὑγιεινοὺς λέγειν τε καὶ γράφειν λόγους. Ἄλλ' οὔτε αὐτοὶ τοῦτο ποιοῦσιν, οὔτε τοὺς θέλοντας ποιεῖν ἐπιτρέπουσιν, ἢ ἀγνοοῦντες, ἢ τέχνη πανουργίας χρώμενοι.

11. Εἰ μὲν οὖν ἀγνοοῦντες τοῦτο πάσχουσι, προπετείας ἂν

Τὸ ἴδιο μοῦ φαίνεται ὅτι κάνουν καὶ τώρα αὐτοί, διότι ἀποκρύπτουν αὐτὰ πού σκέπτονται, καὶ μετὰ εἰς τὰ γραπτὰ χρησιμοποιοῦν τὰ λόγια τῶν Γραφῶν, διὰ νὰ δελεάσουν μὲ αὐτὰς ἐκείνους πού δὲν ξέρουν καὶ νὰ τοὺς παρασύρουν εἰς τὴν πονηρίαν των.

10. Προσέξτε δὲ ἂν δὲν ἔχη ἔτσι τὸ πρᾶγμα. Διότι ἔάν αὐτοί, χωρὶς νὰ ὑπάρχη πρόβλημα, γράφουν περὶ πίστεως, ἢ προσπάθειά τους εἶναι περιττή, ἴσως δὲ καὶ ἐπιβλαβής, διότι, ἐνῶ δὲν ὑπάρχη ζήτημα, αὐτοὶ εὐρίσκουν πρόφασιν διὰ νὰ λογομαχοῦν, μὲ τὸ νὰ ἀναστατώνουν τὰς ἀπονηρευτοὺς καρδίας τῶν ἀδελφῶν καὶ διαδίδοντας πράγματα πού οὔτε εἰς τὸν νοῦν τους ἦλθαν ποτέ. Ἐάν πάλιν προσπαθοῦν νὰ γράψουν διὰ νὰ ἀπολογηθοῦν διὰ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, θὰ ἔπρεπε πρῶτον νὰ ἐξαφανίσουν τὰ σπέρματα τῶν κακῶν, καὶ νὰ στιγματίσουν αὐτοὺς πού ἔσπειραν αὐτὰ τὰ σπέρματα, καὶ ἔτσι νὰ γράψουν σωστά τὰ ἀντίθετα πρὸς ἐκεῖνα, ἢ, ἂν δὲν κάνουν αὐτό, νὰ ὑπερασπισθοῦν φανερά τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, διὰ νὰ ἀποδεικνύωνται ὄχι κρυφά, ἀλλὰ φανερά ὅτι εἶναι χριστομάχοι, καὶ ἔτσι νὰ ἀποφεύγουν αὐτοὺς ὅλοι, ὡσὰν νὰ πρόκειται περὶ ὄφεων. Τώρα ὁμως καὶ ἀποκρύπτουν ἐκεῖνα, καὶ προσποιοῦνται πῶς γράφουν δι' ἄλλα πράγματα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς συμβαίνει μὲ τὸν ἰατρόν, πού ἐνῶ καλῆται διὰ κάποιον πληγωμένον καὶ ἀσθενῆ, ὅταν φθάσῃ δὲν λέγει τίποτε διὰ τὰ τραύματα, ἀλλὰ συζητᾷ περὶ τῶν ὑγειῶν· αὐτὸς θὰ χαρακτηρισθῆ ὡς πολὺ παράφρων, ἐπειδὴ δὲν ὁμιλεῖ διὰ τὸν σκοπὸν πού ἦλθε, ἀλλὰ συζητᾷ δι' ἄλλα πού δὲν ὑπάρχει ἀνάγκη· κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον καὶ αὐτοί, ἐγκαταλείπουν τὴν αἵρεσιν καὶ προσπαθοῦν νὰ γράψουν δι' ἄλλα πράγματα. Ἐπρεπε λοιπὸν ἔάν ἐνδιεφέροντο διὰ τὴν πίστιν, καὶ ἔάν ἀγαποῦσαν τὸν Χριστὸν, πρῶτον νὰ ἀνασκευάσουν τὰ βλάσφημα κατ' αὐτοῦ λόγια, καὶ μετὰ νὰ γράψουν καὶ νὰ λέγουν ἀντὶ ἐκείνων τὰ σωστά. Ἄλλ' οὔτε αὐτοὶ τὸ κάνουν, οὔτε αὐτοὺς πού θέλουν νὰ τὸ κάνουν ἀφήνουν, εἴτε διότι δὲν γνωρίζουν, εἴτε χρησιμοποιοῦντες τέχνην πονηράν.

11. Λοιπὸν, ἔάν μὲν παθαίνουν αὐτὸ διότι ἔχουν ἄγνοιαν,

ἐγκαλοῖντο, ὅτι περὶ ὧν οὐκ ἴσασι, διαβεβαιοῦνται· εἰ δὲ γινώσκοντες ἃ προσποιοῦνται, μείζων κατ' αὐτῶν ἢ καταγνώσις, ὅτι περὶ μὲν τῶν ἰδίων βουλευόμενοι, πάρεργον οὐδὲν τίθενται· περὶ δὲ τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν πίστεως γράφοντες, παίζουσι, καὶ
 5 πάντα μᾶλλον ἢ ἀληθεύουσι· καὶ κρύπτουσι μὲν, περὶ ὧν ἡ αἵρεσις αὐτῶν ἐγκαλεῖται, λέγουσι δὲ τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν λέξεις. Ἔστι δὲ τοῦτο κλοπὴ τῆς ἀληθείας ἀντικρυς καὶ πάσης ἀδικίας μεστόν· καὶ τοῦτο εὖ οἶδ' ὅτι καὶ ἡ ὑμετέρα θεοσέβεια συνορᾷ ἐκ τούτων καλῶς δυνήσεται. Οὐδεὶς γὰρ ἐγκαλούμενος περὶ μοι-
 10 χείας ἀπολογεῖται περὶ κλοπῆς, οὐδὲ φόνου τις ἐγκλημα διώκων ἀνέχεται τῶν κατηγορουμένων, εἰ ἀπολογοῖντο λέγοντες, οὐκ ἐπιωρκήσαμεν, ἀλλὰ καὶ τὴν παρακαταθήκην ἐφυλάξαμεν· μᾶλλον γὰρ ἔστι τοῦτο παίγνιον ἢ λύσις ἐγκλήματος καὶ ἀληθείας ἀπόδειξις. Τί γὰρ φόνος πρὸς παρακαταθήκην; ἢ τί μοιχεία πρὸς
 15 κλοπὴν; Εἰ γὰρ καὶ ἀλλήλων ἔχονται αἱ κακαίαι ἐκ τῆς αὐτῆς καρδίας ἐξερχόμεναι, ἀλλ' ὥς πρὸς τὸ λῦσαι τὸ πλημμεληθέν, οὐδεμίαν εἰς τοῦτο πρὸς ἑαυτὰς ἔχουσι τὴν κοινωνίαν.

Ὁ οὖν Ἄχαρ, ὡς ἐν τῷ Ἰησοῦ τῷ τοῦ Ναυῆ γέγραπται, ἐγκαλούμενος περὶ κλοπῆς, οὐ τὴν ἐν τοῖς πολέμοις εὐνοίαν προφέ-
 20 ρων ἀπελογεῖτο, ἀλλ' ἐλεγχθεὶς ἐν τῷ κλέμματι, λίθοις ἐβλήθη παρὰ πάντων. Καὶ Σαοὺλ δὲ ὀλιγορίας καὶ παρανομίας ἐγκαλούμενος, οὐδὲν ὦνησεν ἐν ἄλλοις προφασιζόμενος. Οὐδὲ γὰρ ἢ ἐν ἄλλοις ἀπολογία λύσιν ἄλλων ἐγκλημάτων ἐργάζεται, ἀλλ' εἰ ἄρα δεῖ νομίμως καὶ δικαίως πάντα πράττειν, προσήκει περὶ ὧν ἐγ-
 25 καλεῖται τις, περὶ τούτων καὶ ἀπολογεῖσθαι, καὶ ἢ δεικνύειν, ὅτι μὴ πεποίηκεν, ἢ ὁμολογεῖν, εἰ ἐλέγχοιτο, μηδέτι δρᾷν μηδὲ ποιῆσειν τὰ αὐτά. Ἄν δὲ ἄρα πεποίηκε καὶ δέδρακε, καὶ μήτε ὁμολογήσῃ, ἀλλὰ καὶ κρύπτων, ἕτερα ἀνθ' ἐτέρων λέγοι, δηλὸς ἔστιν

θὰ ἔπρεπε νὰ κατηγορηθοῦν ὡσάν προπέται, διότι δίδουν ἐξηγήσεις διὰ πράγματα ποὺ δὲν ξέρουν. Ἐὰν ὁμως κάνουν αὐτό, ἐνῶ γνωρίζουν αὐτὰ ποὺ προσποιοῦνται, ἡ κατηγορία ἐναντίον των εἶναι βαρυτέρα, διότι ὅταν μὲν σκέπτονται διὰ τὰ ἰδικά των, ἀσχολοῦνται μὲ ζῆλον, ὅταν δὲ γράφουν περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν Κύριόν μας τότε παίζου, καὶ κάθε ἄλλο παρά λέγουν τὴν ἀλήθειαν. Καὶ τότε ἀποκρύπτουν μὲν αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια κατηγορεῖται ἡ αἵρεσις των, προφέρουν δὲ τὰ λόγια τῶν Γραφῶν. Αὐτό ὁμως εἶναι κλοπὴ ἀντίθετος ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν καὶ μεγίστη ἀδικία, καὶ αὐτό, γνωρίζω καλὰ, ὅτι ἡ θεοσέβειά σας θὰ ἤμπορέσει νὰ τὸ ἀντιληφθῆ καλὰ ἐκ τούτων. Διότι κανεὶς κατηγορούμενος διὰ μοιχείαν δὲν ἀπολογεῖται περὶ κλοπῆς, οὔτε κανεὶς δικαστῆς ἐγκλήματος φόνου ἠμπορεῖ νὰ ἀκούη τοὺς κατηγορούμενους, ἐὰν εἰς τὴν ἀπολογία των λέγουν, ὅτι δὲν παρέβημεν τὸν ὄρκον μας, ἀλλ' ἐτηρήσαμεν τὴν ὑπόσχεσίν μας. Διότι αὐτό εἶναι περισσότερο παιχνίδι καὶ ὄχι ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὴν κατηγορίαν ἢ ἀπόδειξις τῆς ἀληθείας. Ποίαν σχέσιν δηλαδὴ ἔχει ὁ φόνος μὲ τὴν ὑπόσχεσιν, ἢ ἡ μοιχεία μὲ τὴν κλοπὴν; Διότι καὶ ἂν εἶναι σχετικαὶ μετὰς τῶν ὅλων αἰ κακίαι, ἐπειδὴ ἐξέρχονται ἀπὸ τὴν ἰδίαν καρδίαν, ὁμως διὰ νὰ συγχωρηθῆ τὸ παράπτωμα, δὲν ἔχουν καμμίαν μετὰς τῶν σχέσιν.

Ὁ Ἄχαρ λοιπόν, ὅπως ἔχει γραφῆ εἰς τὸν Ἰησοῦν τοῦ Ναυῆ, ὅταν ἦταν κατηγορούμενος διὰ κλοπὴν, δὲν ἀπελογεῖτο ἀναφερόμενος εἰς τὴν πολεμικὴν του δραστηριότητα, ἀλλὰ καταδικασθεὶς διὰ τὴν κλοπὴν, ἐλιθοβολήθη ὑφ' ὄλων¹. Καὶ ὁ Σαοὺλ ὅταν κατηγορεῖτο δι' ἀμέλειαν καὶ παρανομίαν, τίποτε δὲν τὸν ὠφέλησεν ἢ πρόφασις του δι' ἄλλα πράγματα. Διότι οὔτε ἡ ἀπολογία δι' ἄλλα πράγματα φέρει ἀπαλλαγὴν δι' ἄλλας κατηγορίας. Ἄλλ' ἂν πρέπει κανεὶς νὰ κάνῃ ὅλα τὰ δίκαια καὶ τὰ νόμιμα, τότε πρέπει δι' ἐκεῖνα ποὺ κατηγορεῖται, δι' αὐτὰ καὶ νὰ ἀπολογῆται, καὶ, ἢ νὰ ἀποδείξῃ ὅτι δὲν τὰ διέπραξεν, ἢ νὰ ὁμολογήσῃ, ἐὰν καταδικασθῆ, ὅτι δὲν θὰ ξαναδιαπράξῃ τὰ ἴδια. Ἐὰν ὁμως τὰ διέπραξε καὶ δὲν τὰ ὁμολογῆ, ἀλλὰ τὰ ἀποκρύπτει, καὶ λέγει ἄλλα ἀντ' ἄλλων, φανερῶνεται ὅτι δὲν ἔπρα-

οὐκ ὀρθῶς πράξας, ἀλλὰ καὶ συνειδῶς αὐτὸς ἐαυτῷ παρανομῶν. Τί δέ δεῖ λόγων μακρῶν, ὅπου γε καὶ αὐτοὶ οὗτοι κατήγοροι τῆς ἄρειανῆς αἰρέσεώς εἰσιν; Εἰ γὰρ οὐ θαρροῦσιν εἰπεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον κρύπτουσι τὰ ἐκείνων τῆς βλασφημίας ῥήματα, δηλοῖ εἰσι
 5 γινώσκοντες ξένην καὶ ἄλλοτρίαν τῆς ἀληθείας εἶναι τὴν αἵρεσιν ταύτην. Ἐπειδὴ δὲ κρύπτουσιν αὐτοὶ καὶ φοβοῦνται λέγειν, ἀναγκαῖον ἡμᾶς ἀποδοῦσαι τὸ κάλυμμα τῆς ἀσεβείας, καὶ δειγματίσαι τὴν αἵρεσιν, εἰδότας ἂν τότε οἱ περὶ Ἰσχυρίων ἔλεγον, καὶ πῶς ἐξεβλήθησαν ἀπὸ τῆς Ἐκκλησίας, καὶ καθηρέθησαν ἀπὸ τοῦ κλή-
 10 ρου· συγγνώμην μέντοι πρότερον αἰτησαμένους, ἐφ' οἷς μέλλομεν προφέρειν ὑπαροῖς ῥήμασιν, ὅτι μὴ φρονοῦντες, ἀλλὰ ἐλέγχοντες τοὺς αἰρετικούς, λέγομεν ταῦτα.

12. Ὁ τοίνυν μακαρίτης Ἀλέξανδρος ὁ ἐπίσκοπος ἐξέβαλε τὸν Ἰσχυρίων τῆς Ἐκκλησίας φρονοῦντα καὶ λέγοντα ταῦτα: «Οὐκ
 15 ἀεὶ ὁ Θεὸς Πατὴρ ἦν, οὐκ ἀεὶ ἦν ὁ Υἱός· ἀλλὰ πάντων ὄντων ἐξ οὐκ ὄντων, καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐξ οὐκ ὄντων ἐστὶ· καὶ πάντων ὄντων κτισμάτων, καὶ αὐτὸς κτίσμα καὶ ποιήμα ἐστὶ· καὶ πάντων οὐκ ὄντων πρότερον, ἀλλ' ἐπιγενομένων, καὶ αὐτὸς ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος ἦν ποτε, ὅτι οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆναι, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχει τοῦ
 20 εἶναι· τότε γὰρ γέγονεν, ὅτε βεβούληται αὐτὸν ὁ Θεὸς δημιουργῆσαι· ἐν γὰρ τῶν πάντων ἔργων ἐστὶ καὶ αὐτός· καὶ ὅτι τῇ μὲν φύσει τρεπτός ἐστι, τῷ δὲ ἰδίῳ ἀντεξουσίῳ, ὡς βούλεται, μένει καλός· ὅτε μέντοι θέλει, δύναται τρέπεσθαι καὶ αὐτὸς ὡσπερ καὶ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο γὰρ ὁ Θεός, προγινώσκων ἔσεσθαι καλὸν
 25 αὐτόν, προλαβὼν ταύτην αὐτῷ τὴν δόξαν δέδωκεν, ἣν ἂν καὶ ἐκ τῆς ἀρετῆς ἔσχε μετὰ ταῦτα· ὥστε ἐξ ἔργων αὐτοῦ, ὧν προέγνω ὁ Θεός, τοιοῦτον αὐτόν νῦν γεγονέναι».

ξε σωστά, καὶ ὅτι παρανομεῖ ἐνσυνειδήτως. Καὶ τί ἀνάγκην ἔχομεν μεγάλων λόγων, ἀφοῦ καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι εἶναι κατήγοροι τῆς ἀρειανικῆς αἵρέσεως; Ἐὰν δηλαδή δὲν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ τὸ εἰποῦν, ἀλλὰ μᾶλλον ἀποκρύπτουν τὰ βλάσφημα λόγια ἐκείνων, εἶναι φανερόν ὅτι γνωρίζουν πῶς ἡ αἵρεσις αὐτὴ εἶναι ξένη καὶ ἀντίθετος πρὸς τὴν ἀλήθειαν. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτοὶ κρύβονται καὶ φοβοῦνται νὰ τὸ εἰποῦν, εἶναι ἀνάγκη ἡμεῖς νὰ ξεσκεπάσωμεν τὴν ἀσέβειαν, καὶ νὰ φανερώσωμεν τὴν αἵρεσιν, διότι γνωρίζομεν τί ἔλεγαν τότε οἱ ὁμόφρονες τοῦ Ἄρειου, καὶ πῶς ἐδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ καθηρέθησαν ἀπὸ τὸν κλῆρον. Λοιπὸν ὅλα αὐτὰ τὰ λέγομεν ἀφοῦ ζητήσωμεν πρῶτον συγγνώμην δι' ὅσα βρώμικα λόγια πρόκειται νὰ ἀναφέρωμεν, διότι δὲν τὰ λέγομεν ἐπειδὴ τὰ πιστεύομεν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἐλέγξωμεν τοὺς αἵρετικούς.

12. Ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος λοιπὸν ὁ ἐπίσκοπος, ἔδωκεν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τὸν Ἄρειον, ἐπειδὴ ἐπίστευε καὶ ἔλεγε τὰ ἑξῆς: «Ὁ Θεὸς δὲν ἦταν πάντοτε Πατὴρ, δὲν ὑπῆρχε πάντοτε ὁ Υἱός, ἀλλ' ὅπως τὰ πάντα προέρχονται ἀπὸ τὴν ἀνυπαρξίαν, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἐκ μὴ ὄντων. Καὶ ὅπως τὰ πάντα εἶναι κτίσματα, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα. Καὶ ὅπως τὰ πάντα δὲν ὑπῆρχαν πρὶν δημιουργηθῶν, ἀλλ' ἀργότερα ἔγιναν, ἔτσι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ὑπῆρξε κάποτε χρόνος, ποὺ δὲν ὑπῆρχε, τότε ποὺ δὲν εἶχεν ἀκόμη γεννηθῆ, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἔχει ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς του. Διότι ἐδημιουργήθη τότε, ὅταν ἠθέλησεν ὁ Θεὸς νὰ τὸν δημιουργήσῃ, ἐπειδὴ καὶ αὐτὸς εἶναι ἓνα ἐξ ὄλων τῶν ἔργων». Ἐλεγεν ἀκόμη ὁ Ἄρειος ὅτι: «Κατὰ μὲν τὴν φύσιν εἶναι τρεπτός, μὲ τὴν ἐλευθέραν δὲ βούλησίν του μένει καλὸς ἐπὶ ὅσον χρόνον θέλει. Ὅταν λοιπὸν θέλῃ ἡμπορεῖ καὶ αὐτὸς νὰ μεταβληθῆ, ὅπως καὶ τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ἐπειδὴ προέβλεπεν ὁ Θεὸς ὅτι αὐτὸς θὰ ἦτο καλὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν προκαταβολικῶς τὴν δόξαν, τὴν ὁποῖαν θὰ ἀποκτοῦσε μετὰ ταῦτα διὰ τῆς ἀρετῆς. Ὡστε ὁ Θεὸς ἐδημιούργησεν αὐτὸν τέτοιον, ὅπως ἔγινε τώρα μόνος του διὰ τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα προέβλεπεν ὁ Θεὸς ὅτι θὰ κάμῃ».

Λέγουσι γοῦν, ὅτι «Οὐδὲ Θεὸς ἀληθινὸς ἐστὶν ὁ Χριστός, ἀλλὰ
 μετοχῇ καὶ αὐτός, ὡσπερ καὶ οἱ ἄλλοι πάντες, λέγεται Θεός».
 Προστιθέασι δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι «Οὐκ ἔστιν αὐτός ὁ ἐν τῷ Πατρὶ
 φύσει, καὶ ἴδιος τῆς οὐσίας αὐτοῦ Λόγος, καὶ ἡ ἰδία Σοφία, ἐν ἧ καὶ
 5 τοῦτον πεποίηκε τὸν κόσμον· ἀλλ' ἄλλος μὲν ἐστὶν ὁ ἐν τῷ Πατρὶ
 ἴδιος αὐτοῦ λόγος, καὶ ἄλλη ἡ ἐν τῷ Πατρὶ ἰδία αὐτοῦ σοφία, ἐν ἧ
 σοφία, καὶ τοῦτον τὸν Λόγον πεποίηκεν· αὐτὸς δὲ οὗτος ὁ Κύριος
 κατ' ἐπίνοιαν λέγεται Λόγος διὰ τὰ λογικά, καὶ κατ' ἐπίνοιαν
 λέγεται Σοφία διὰ τὰ σοφισζόμενα». Ἀμέλει φασίν, ὅτι «Ξένων
 10 πάντων καὶ ἀλλοτρίων ὄντων κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, οὕτω
 καὶ αὐτὸς ξένος μὲν καὶ ἀλλότριος κατὰ πάντα τῆς τοῦ Πατρὸς
 οὐσίας ἐστί, τῶν δὲ γεννητῶν καὶ κτισμάτων ἴδιος καὶ εἰς τυγ-
 χάνει· κτίσμα γάρ ἐστι καὶ ποίημα καὶ ἔργον». Πάλιν τέ φασιν
 ὅτι «Οὐχ ἡμᾶς ἔκτισε δι' ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐκεῖνον δι' ἡμᾶς. Ἦν
 15 γάρ, φασί, μόνος ὁ Θεός, καὶ οὐκ ἦν ὁ Λόγος σὺν αὐτῷ· εἶτα θε-
 λήσας ἡμᾶς δημιουργῆσαι, τότε πεποίηκε τοῦτον, καὶ ἄφ' οὗ γέ-
 γονεν, ὠνόμασεν αὐτὸν Λόγον καὶ Υἱὸν καὶ Σοφίαν, ἵνα ἡμᾶς δι'
 αὐτοῦ δημιουργήσῃ· καὶ ὡσπερ τὰ πάντα βουλήματι τοῦ Θεοῦ οὐκ
 ὄντα πρότερον, ὑπέστη, οὕτω καὶ αὐτὸς τῷ βουλήματι τοῦ Θεοῦ,
 20 οὐκ ὢν πρότερον, γέγονεν. Οὐ γάρ ἐστι τοῦ Πατρὸς ἴδιον καὶ φύ-
 σει γέννημα ὁ Λόγος, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς χάριτι γέγονεν. Ὁ γὰρ ὢν
 Θεὸς τὸν μὴ ὄντα Υἱὸν πεποίηκε τῇ βουλῇ, ἐν ἧ καὶ τὰ πάντα πε-
 ποίηκε, καὶ ἐδημιούργησε, καὶ ἔκτισε, καὶ γενέσθαι ἠθέλησε».
 Καὶ γὰρ καὶ τοῦτο λέγουσιν, ὅτι «Οὐκ ἔστιν ὁ Χριστὸς ἡ φυσικῇ
 25 καὶ ἀληθινῇ δύναμις τοῦ Θεοῦ· ἀλλ' ὡσπερ ἡ κάμπη καὶ ὁ βροῦ-
 χος λέγονται δύναμις, οὕτω καὶ αὐτὸς λέγεται δύναμις τοῦ Πα-
 τρὸς». Πρὸς τούτοις ἔλεγεν, ὅτι «Τῷ Υἱῷ ὁ Πατὴρ ἀρρητος ὑπάρ-
 χει· καὶ οὔτε ὁρᾶν, οὔτε γινώσκειν τελείως καὶ ἀκριβῶς δύναται

1. Πρβλ. Ἰωήλ 2, 25.

Λέγουν λοιπόν ὅτι «Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι οὔτε ἀληθινὸς Θεός, ἀλλ' ὀνομάζεται καὶ αὐτὸς Θεός, ὅπως καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι, μόνον κατὰ μετοχήν». Προσθέτουν δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι «Δὲν ἀνήκει αὐτὸς κατὰ φύσιν εἰς τὸν Πατέρα, καὶ δὲν εἶναι ὁ ἴδιος Λόγος τῆς οὐσίας αὐτοῦ, καὶ ἡ ἴδια Σοφία, μὲ τὴν ὁποίαν ἐδημιούργησε τὸν κόσμον, ἀλλ' ὅτι εἶναι ἄλλος ὁ λόγος μέσα εἰς τὸν Πατέρα, καὶ ἄλλη ἡ σοφία αὐτοῦ, μὲ τὴν ὁποίαν σοφίαν ἐδημιούργησε ἀκόμη καὶ αὐτὸν τὸν Λόγον. Αὐτὸς δὲ ὁ Κύριος λέγεται Λόγος κατ' ἐπίνοιαν μόνον διὰ τὰ λογικὰ καὶ Σοφία πάλιν κατ' ἐπίνοιαν διὰ τὰ σοφιζόμενα». Διὰ τοῦτο λέγουν ὅτι· «Ὅπως τὰ πάντα εἶναι ξένα καὶ διαφορετικὰ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, ἔτσι καὶ αὐτὸς εἶναι ξένος μὲν καὶ διαφορετικὸς κατὰ πάντα ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, ἀνήκει δὲ εἰς τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ κτίσματα, ἓνα ἐκ τῶν ὁποίων εἶναι, διότι εἶναι κτίσμα καὶ δημιουργήμα καὶ ἔργον». Καὶ λέγουν πάλιν ὅτι· «Δὲν ἐδημιούργησεν ἡμᾶς δι' ἐκεῖνον, ἀλλ' ἐκεῖνον δι' ἡμᾶς. Λέγουν δηλαδὴ ὅτι ὑπῆρχε μόνον ὁ Θεός, καὶ δὲν ὑπῆρχεν ὁ Λόγος μαζί μὲ αὐτόν· ἔπειτα ὅταν ἠθέλησε νὰ μᾶς δημιουργήσῃ, τότε ἐδημιούργησεν αὐτόν, καὶ ἀφοῦ τὸν ἐδημιούργησε, τὸν ὠνόμασε Λόγον καὶ Υἱὸν καὶ Σοφία, διὰ νὰ δημιουργήσῃ ἡμᾶς δι' αὐτοῦ. Καὶ ὅπως ὅλα ἤλθαν εἰς τὴν ὑπαρξιν μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ ἐνῶ δὲν ὑπῆρχαν προηγουμένως, ἔτσι καὶ αὐτὸς, ἐνῶ δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως, ἐδημιουργήθη μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ. Δὲν εἶναι δηλαδὴ ὁ Λόγος γνήσιος καὶ φυσικὸν γέννημα τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐδημιουργήθη κατὰ χάριν. Διότι ὁ ὑπάρχων Θεὸς κατεσκεύασε τὸν Υἱὸν πού δὲν ὑπῆρχε μὲ τὴν βουλήν του, μὲ τὴν ὁποίαν καὶ κατεσκεύασε τὰ πάντα καὶ ἐδημιούργησε καὶ ἔκτισε καὶ ἠθέλησε νὰ γίνου». Λοιπὸν καὶ αὐτὸ λέγουν ἀκόμη, ὅτι «Ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἡ φυσικὴ καὶ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὅπως λέγονται δύναμις ἢ κάμπια καὶ ὁ βροῦχος ¹ ἔτσι καὶ αὐτὸς λέγεται δύναμις τοῦ Πατρὸς». Μαζί μὲ αὐτὰ ἔλεγεν, ὅτι «Ὁ Πατὴρ εἶναι ἀκατανόητος εἰς τὸν Υἱὸν, καὶ δὲν ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς οὔτε νὰ ἰδῇ οὔτε νὰ γνωρίσῃ τελείως καὶ ἀκριβῶς τὸν Πα-

ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα. Ἀρχὴν γὰρ ἔχων τοῦ εἶναι, οὐ δύναται τὸν ἀναρχον γινώσκειν· ἀλλὰ καὶ ὁ γινώσκει καὶ βλέπει, ἀναλόγως οἶδε τοῖς ἰδίοις μέτροις, καὶ βλέπει, ὡσπερ καὶ ἡμεῖς γινώσκομεν καὶ βλέπομεν κατὰ τὴν ἰδίαν δύναμιν». Προσετίθει δὲ καὶ τοῦτο,
5 ὅτι· «Ὁ Υἱὸς οὐ μόνον τὸν Πατέρα τὸν ἴδιον οὐκ οἶδεν ἀκριβῶς, ἀλλ' οὐδὲ τὴν ἰδίαν ἑαυτοῦ οὐσίαν οἶδεν».

13. Ταῦτα καὶ τὰ τοιαῦτα λέγων μὲν ὁ Ἄρειος, αἰρετικὸς ἀπεδείχθη. Ἐγὼ δὲ καὶ μόνον γράφων, ἐκάθαιρον ἑμαυτὸν ἐνθυμούμενος τὰ κατὰ τούτων καὶ κρατῶν τὴν τῆς εὐσεβείας διάνοιαν.
10 Καὶ γὰρ καὶ ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνόδῳ οἱ συνελθόντες πάντες πανταχόθεν ἐπίσκοποι τὰς μὲν ἀκοὰς ἐπὶ τούτοις ἐκράτουν, παμπηφει δὲ πάντες καὶ διὰ ταῦτα κατέκριναν τὴν αἴρεσιν ταύτην καὶ ἀνεθεμάτισαν, εἰπόντες ἄλλοτρίαν εἶναι καὶ ξένην ταύτην τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως. Οὐκ ἀνάγκη δὲ τοὺς κρίναντας ἦγεν ἐπὶ
15 τοῦτο, ἀλλὰ πάντες προαιρέσει τὴν ἀλήθειαν ἐξεδίκουν· πεποιή-
κασι δὲ τοῦτο δικαίως καὶ ὀρθῶς. Ἀθεότης γὰρ ἐκ τούτων εἰσ-
άγεται, καὶ μᾶλλον παρὰ τὰς Γραφὰς Ἰουδαϊσμός, ἔχων ἐγγὺς ἐπακολουθοῦντα τὸν Ἑλληνισμόν, ὥστε τὸν ταῦτα φρονοῦντα
μηκέτι μηδὲ Χριστιανὸν καλεῖσθαι· ταῦτα γὰρ πάντα τῶν Γρα-
20 φῶν ἐστὶν ἐναντία.

Ὁ μὲν γὰρ Ἰωάννης φησὶν· «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος», οὗτοι δὲ φάσκουσιν· Οὐκ ἦν, πρὶν γεννηθῆ. Καὶ αὐτὸς δὲ πάλιν ἔγραφε· «Καὶ ἐσμεν ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστῷ· οὗ-
τός ἐστιν ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος», οὗτοι δὲ ὡσπερ
25 ἀντιμαχόμενοι φάσκουσι μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν ἀληθινὸν Θεόν, ἀλλὰ κατὰ μετοχὴν καὶ αὐτὸν ὡς τὰ πάντα λέγεσθαι Θεόν. Καὶ ὁ μὲν Ἀπόστολος αἰτιᾶται τοὺς Ἕλληνας, ὅτι κτίσματα σέβουσι,

1. Τὰ κείμενα τῶν Ἀρειανῶν, τὰ ὅποια παραθέτει ὁ Μ. Ἀθανάσιος εἰς

τέρα. Διότι ἀφοῦ ἔχει ἀρχὴν ὑπάρξεως, δὲν ἠμπορεῖ νὰ γνωρίζῃ τὸν ἀναρχον, ἀλλὰ καὶ αὐτὸ πού γνωρίζει καὶ βλέπει, τὸ γνωρίζει καὶ τὸ βλέπει ἀναλόγως πρὸς τὰ μέτρα τῶν ἰδικῶν του δυνατοτήτων, ὅπως καὶ ἡμεῖς γνωρίζομεν καὶ βλέπομεν ἀναλόγως πρὸς τὰς ἰδικὰς μας δυνατότητας». Προσθέτει δὲ καὶ τοῦτο, ὅτι· «Ὁ Υἱὸς ὄχι μόνον τὸν ἰδικόν του Πατέρα δὲν γνωρίζει ἀκριβῶς, ἀλλ' οὔτε τὴν ἰδικὴν του οὐσίαν γνωρίζει»¹.

13. Ἐπειδὴ λοιπὸν ὁ Ἄρειος ἔλεγεν αὐτὰ καὶ τὰ παρόμοια, ἀπεδείχθη αἰρετικός. Ἐγὼ ὅμως καὶ μόνον πού ἔγραφα, ἔκαθάριζα τὸν ἑαυτὸν μου σκεπτόμενος τὰ ἀντίθετα μὲ αὐτοὺς καὶ τηρῶν τὴν εὐσεβῆ πίστιν. Διότι καὶ εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι συνεκεντρώθησαν ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη, δὲν ἤθελαν νὰ ἀκούσουν αὐτὰ, ὅλοι δὲ παμψηφεί κατεδίκασαν καὶ δι' αὐτὰ τὴν αἵρεσιν αὐτὴν καὶ τὴν ἀνεθεμάτισαν, διότι ἀπεφάνθησαν ὅτι εἶναι ἀντίθετος καὶ ξένη πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν. Δὲν ἐξηναγκάσθησαν δὲ οἱ δικασταὶ δι' αὐτό, ἀλλ' ὅλοι μὲ τὴν θέλησίν τους ὑπεστήριξαν τὴν ἀλήθειαν, καὶ τὸ ἔκαμαν αὐτὸ δικαίως καὶ ὀρθῶς. Διότι μὲ αὐτὰ εἰσάγεται ἀθεότης καὶ κάτι περισσότερον, ἀντίθετα ἀπὸ τὰς Γραφάς, Ἰουδαϊσμός τέτοιος πού ἔχει κοντινὸν ἐπακόλουθον τὴν εἰδωλολατρίαν, ὥστε αὐτὸς πού πιστεύει αὐτὰ νὰ μὴ ὀνομάζεται πλέον οὔτε Χριστιανός, διότι ὅλα αὐτὰ εἶναι ἀντίθετα πρὸς τὰς Γραφάς.

Διότι ὁ μὲν Ἰωάννης λέγει· «Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»², αὐτοὶ δὲ ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῆ. Καὶ αὐτὸς πάλιν ἔγραψε· «Καὶ εἴμεθα πραγματικὰ ἐν τῷ ἀληθινῷ, ἐν τῷ Υἱῷ του Ἰησοῦ Χριστῷ. Αὐτὸς εἶναι ὁ ἀληθινὸς Θεὸς καὶ ἡ ζωὴ ἡ αἰώνιος»³. Αὐτοὶ δὲ ὡσὰν ἀντιμαχόμενοι ἰσχυρίζονται ὅτι δὲν εἶναι ὁ Χριστὸς ἀληθινὸς Θεός, ἀλλ' ὅτι καὶ αὐτὸς λέγεται Θεὸς κατὰ μετοχὴν. Καὶ ὁ μὲν ἀπόστολος κακίζει τοὺς ἔθνικούς, ὅτι

τὴν παράγραφον αὐτὴν εἶναι τοῦ Ἀστερίου Σοφιστοῦ. Πρβλ. Κατ' Ἀρειανῶν, Λόγος . . .

2. Ἰω. 1, 1.

3. Α' Ἰω. 5, 20.

λέγων· («*Ἐλάτρευσαν τῇ κτίσει παρὰ τὸν κτίσαντα Θεόν*»), οἳτοι δὲ κτίσμα λέγοντες τὸν Κύριον εἶναι καὶ ὡς κτίσματι λατρεύοντες αὐτῷ, τί διαφέρουσιν Ἑλλήνων; Πῶς γάρ, εἰ τοῦτο φρονοῦσιν, οὐχὶ καὶ κατ' αὐτῶν ἐστὶ τὸ ἀνάγνωσμα, καὶ ὡς αὐτοὺς μεμφόμενός ἐστὶν ὁ μακάριος Παῦλος; Καὶ ὁ μὲν Κύριός φησιν· («*Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν*»), καί· («*Ὁ ἐμὲ ἐωρακὼς ἐώρακε τὸν Πατέρα*»), καὶ ὁ παρ' αὐτοῦ δὲ κηρύττειν ἀποσταλεῖς Ἀπόστολος γράφει· («*Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτήρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ*»), οἳτοι δὲ τολμῶσι διαιρεῖν, καὶ ἄλλότριον αὐτὸν τῆς
 10 τοῦ Πατρὸς οὐσίας καὶ ἀιδιότητος λέγειν, καὶ τρεπτὸν εἰσάγειν οἱ ἄθεοι, οὐ βλέποντες ὅτι, ταῦτα λέγοντες, οὐκέτι ποιοῦσιν αὐτὸν ἐν μετὰ τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ μετὰ τῶν κτισμάτων. Τίς γὰρ οὐχ ὄρᾷ, ὅτι ἀδιαίρετόν ἐστὶ τὸ ἀπαύγασμα πρὸς τὸ φῶς, καὶ ἴδιον αὐτοῦ συνυπάρχον τούτῳ φύσει, καὶ οὐκ ἐπιγέγονεν ὕστερον; Εἴτα τοῦ
 15 Πατρὸς λέγοντος· («*Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός*»), καὶ τῶν Γραφῶν λεγουσῶν τοῦτον εἶναι τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, ἐν ᾧ καὶ οἱ οὐρανοὶ ἐστερεώθησαν, καὶ ἀπλῶς πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, οἳτοι, καινῶν ἐφευρεταὶ δογμάτων καὶ πλασμάτων γενόμενοι, ἔτερον ἐπεισάγουσι λόγον, καὶ ἄλλην σοφίαν τοῦ Πατρὸς εἶναι, τοῦ-
 20 τον δὲ κατ' ἐπίνοιαν διὰ τὰ λογικὰ λέγεσθαι Λόγον καὶ Σοφίαν, οὐχ ὄρωντες ἐκ τούτου τὸ ἄτοπον.

14. Εἰ γὰρ δι' ἡμᾶς λέγεται κατ' ἐπίνοιαν Λόγος καὶ Σοφία, τί ἂν εἴη αὐτός, οὐκ ἂν εἴποιεν. Εἰ γὰρ ταῦτα αὐτὸν λέγουσιν εἶναι αἱ Γραφαί, οἳτοι δὲ ταῦτα εἶναι τὸν Κύριον οὐ θέλουσι,

1. Ρωμ. 1, 25.

2. Ἰω. 10, 30.

3. Ἰω. 14, 9.

4. Ἐβρ. 1, 3.

λατρεύουν τὰ κτίσματα, ὅταν λέγη· «Ἐλάτρευσαν τὴν κτίσιν ἀντὶ τοῦ δημιουργοῦ Θεοῦ»¹, αὐτοὶ δὲ ὅταν λέγουν ὅτι ὁ Κύριος εἶναι κτίσμα καὶ λατρεύουν αὐτὸν ὡσάν κτίσμα, κατὰ τί διαφέρουν ἀπὸ τοὺς ἔθνικούς; Λοιπὸν, ἐὰν πιστεύουν αὐτό, πῶς δὲν στρέφεται τὸ ἀνάγνωσμα καὶ κατ' αὐτῶν, καὶ δὲν εἶναι ὡσάν νὰ κατηγορῇ τοὺς ἰδίους ὁ μακάριος Παῦλος; Καὶ ὁ μὲν Κύριος λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα»² καὶ· «Αὐτὸς ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμὲ ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»³. Καὶ ὁ Ἀπόστολος, ὁ ὁποῖος ἐστάλη ἀπὸ τὸν ἴδιον διὰ νὰ κηρύττη γράφει· «Αὐτὸς εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ σφραγὶς τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ»⁴. Αὐτοὶ δὲ τολμοῦν νὰ τὸν ξεχωρίσουν καὶ νὰ τὸν χαρακτηρίσουν διαφορετικὸν ἀπὸ τὴν οὐσίαν καὶ ἀιδιότητα τοῦ Πατρὸς, καὶ νὰ τὸν κάμουν οἱ ἄθεοι μεταβλητόν, διότι δὲν ἀντιλαμβάνονται ὅτι μὲ τὸ νὰ λέγουν αὐτά, δὲν τὸν κάνουν πλέον ἓνα μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μὲ τὰ κτίσματα. Διότι ποῖος δὲν βλέπει ὅτι δὲν ξεχωρίζεται ἡ ἀκτινοβολία ἀπὸ τὸ φῶς, καὶ ὅτι συνυπάρχει κατὰ φύσιν μὲ αὐτό καὶ εἶναι ἰδική του, καὶ ὅτι δὲν τὴν ἀπέκτησεν ἀργότερα; Ἐπειτα, ἐνῶ ὁ Πατὴρ λέγει· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»⁵, καὶ ἐνῶ αἱ Γραφαὶ λέγουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς, διὰ τοῦ ὁποῖου κατεσκευάσθησαν καὶ οἱ οὐρανοὶ⁶ καὶ ἀπλῶς ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν δι' αὐτοῦ⁷, αὐτοὶ οἱ ὁποῖοι ἔγιναν ἐφευρεταὶ νέων δογμάτων καὶ πλασμάτων, ἀνακαλύπτουν ἄλλον λόγον, καὶ ὅτι ὑπάρχει ἄλλη σοφία τοῦ Πατρὸς, αὐτὸς δὲ λέγεται κατ' ἐπίνοιαν μόνον Λόγος καὶ Σοφία, διὰ τὰ λογικά, χωρὶς νὰ βλέπουν τὸ ἐκ τούτου ἀτοπον.

14. Ἐὰν λοιπὸν δι' ἡμᾶς λέγεται κατ' ἐπίνοιαν Λόγος καὶ Σοφία, δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ εἰποῦν τί θὰ ἦταν αὐτός. Διότι ἐὰν αἱ Γραφαὶ λέγουν πῶς αὐτὸς εἶναι αὐτά, αὐτοὶ δὲ δὲν θέλουν νὰ εἶναι ὁ Κύριος αὐτά, εἶναι φανερόν, ὅτι αὐτοὶ οἱ ἄθεοι καὶ

5. Ματθ. 17, 5.

6. Πρβλ. Ψαλμ. 32, 6.

7. Ἰω. 1, 3.

φανερῶς οὐδὲ ὑπάρχειν αὐτὸν θέλουσιν οἱ ἄθεοι καὶ τῶν Γραφῶν ἐναντίοι. Καὶ τοῦτο οἱ μὲν πιστοὶ δύνανται παρ' αὐτῆς τε τῆς πατρικῆς φωνῆς καὶ παρὰ τῶν προσκυνούντων αὐτὸν ἀγγέλων καὶ τῶν περὶ αὐτοῦ γραφάντων ἀγίων μαθεῖν. Οὗτοι δέ, ἐπεὶ τὴν
 5 διάνοιαν οὐκ ἔχουσι καθαρὰν, οὐδὲ δύνανται θείων ἐπακούειν καὶ θεολόγων ἀνδρῶν, δύνανται κἄν παρὰ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς δαιμόνων μαθεῖν, ὅτι μὴ ὡς πολλῶν ὄντων ἀνεφώνουν, ἀλλὰ τοῦτον μόνον εἰδότες ἔλεγον· «Σὺ εἶ ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ», καὶ «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ». Καὶ γὰρ καὶ ὁ τὴν αἵρεσιν αὐτοῖς ὑποβαλὼν, πειράζων ἐν
 10 τῷ ὄρει, οὐκ ἔλεγεν· Εἰ καὶ σὺ Υἱὸς εἶ τοῦ Θεοῦ, ὡς ὄντων ἄλλων, ἀλλ' «Εἰ σὺ εἶ ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ», ὡς μόνου ὄντος αὐτοῦ.

Ἄλλ' οἱ θαυμαστοί, ὥσπερ Ἕλληγες, ἐκπεσόντες τῆς περὶ τοῦ ἐνὸς Θεοῦ ἐννοίας, εἰς πολυθεότητα κατῆλθον, οὕτω καὶ οὗτοι, μὴ πιστεύοντες ἓνα εἶναι τὸν τοῦ Πατρὸς Λόγον, εἰς πολλῶν ἐπί-
 15 νοιαν πεπτῶκασιν· καὶ τὸν μὲν ὄντως ὄντα Θεὸν καὶ ἀληθινὸν Λόγον ἀρνοῦνται, κτίσμα δὲ αὐτὸν κἄν ἐνθυμεῖσθαι τετολμήκασιν, οὐ βλέποντες ὅσης ἀσεβείας μεστόν ἐστι τὸ φρόνημα. Εἰ γὰρ κτίσμα ἐστὶ, πῶς αὐτὸς τῶν κτισμάτων ἐστὶ δημιουργός; ἢ πῶς αὐτὸς ὁ Υἱὸς καὶ Σοφία καὶ Λόγος; Λόγος γὰρ οὐ κτίζεται, ἀλλὰ
 20 γεννᾶται· καὶ τὸ κτίσμα οὐχὶ υἱός, ἀλλὰ ποίημα. Καὶ εἰ τὰ κτίσματα δι' αὐτοῦ γέγονε, κτίσμα δὲ ἐστὶ καὶ αὐτός, διὰ τίνος ἄρα καὶ αὐτὸς γέγονεν; Ἄνάγκη γὰρ τὰ ποιήματα διὰ τίνος γίνεσθαι, ὥσπερ οὖν καὶ γέγονε διὰ τοῦ Λόγου, ὅτι μὴ αὐτὸς ἦν ποίημα, ἀλλὰ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν, εἰ ἄλλη ἐστὶν ἢ ἐν τῷ Πατρὶ
 25 σοφία παρὰ τὸν Κύριον, καὶ ἡ Σοφία ἐν σοφίᾳ γέγονεν. Εἰ δὲ Σοφία ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, εἴη ἂν καὶ ὁ Λόγος ἐν λόγῳ γεγο-

ἐχθροὶ τῶν Γραφῶν δὲν θέλουν οὔτε νὰ ὑπάρχη αὐτός. Καὶ αὐτὸ ἤμποροῦν οἱ πιστοὶ νὰ τὸ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν φωνὴν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀπὸ τοὺς ἀγγέλους ποὺ προσκυνοῦν αὐτόν, καὶ ἀπὸ ὅσους ἁγίους ἔγραψαν περὶ αὐτοῦ. Αὐτοὶ δέ, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καθαρὰν τὴν σκέψιν καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ ἀκούουν τοὺς θεολόγους, θὰ ἤμποροῦσαν τουλάχιστον νὰ τὰ πληροφορηθοῦν ἀπὸ τοὺς ὁμοίους των τοὺς δαίμονας, οἱ ὁποῖοι δὲν ἀναφωνοῦσαν ὡσάν νὰ ἦσαν πολλοί, ἀλλὰ ἀναγνωρίζοντες ὡς μόνον αὐτὸν ἔλεγαν· «Σὺ εἶσαι ὁ ἅγιος τοῦ Θεοῦ»¹ καὶ «ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»². Καὶ μάλιστα καὶ αὐτός ποὺ ἐνέσπειρεν εἰς αὐτοὺς τὴν αἴρεσιν, ὅταν ἐπέιραζε τὸν Κύριον εἰς τὸ ὄρος δὲν ἔλεγε· “Ἐὰν καὶ σὺ εἶσαι Υἱὸς τοῦ Θεοῦ’ ὡσάν νὰ ὑπῆρχαν καὶ ἄλλοι, ἀλλά· «’Ἐὰν σὺ εἶσαι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ»³, διότι μόνον αὐτὸς ἦταν.

Ἄλλ’ αὐτοὶ οἱ παράλογοι, ὡσάν τοὺς ἐθνικοὺς, ποὺ ἔχασαν τὴν πίστιν εἰς ἓνα Θεὸν καὶ ἐξέπεσαν εἰς τὴν πολυθεΐαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ ἐπειδὴ δὲν πιστεύουν ὅτι ὁ Λόγος τοῦ Πατρὸς εἶναι ἓνας, ἔπεσαν εἰς τὴν ἐπινόησιν πολλῶν. Καὶ αὐτὸν ποὺ πραγματικὰ εἶναι Θεὸς καὶ ἀληθινὸς Λόγος ἀρνοῦνται, καὶ ἐτόλμησαν νὰ τὸν θεωρήσουν κτίσμα, χωρὶς νὰ ἀντιλαμβάνωνται ἀπὸ πόσῃν ἀσέβειαν εἶναι γεμάτη αὐτὴ ἡ σκέψις. Διότι ἔὰν εἶναι κτίσμα, πῶς εἶναι αὐτὸς δημιουργὸς τῶν κτισμάτων; ἢ πῶς εἶναι αὐτὸς ὁ Υἱὸς καὶ ἡ Σοφία καὶ ὁ Λόγος; Διότι ὁ Λόγος δὲν κτίζεται ἀλλὰ γεννᾶται, καὶ τὸ κτίσμα δὲν εἶναι υἱὸς ἀλλὰ δημιούργημα. Καὶ ἔὰν τὰ κτίσματα ἐδημιουργήθησαν δι’ αὐτοῦ, εἶναι δέ καὶ αὐτὸς κτίσμα, διὰ ποίου λοιπὸν ἐδημιουργήθη καὶ αὐτός; Διότι τὰ δημιουργήματα κατ’ ἀνάγκην δημιουργοῦνται διὰ κάποιου, ὅπως μάλιστα καὶ ἔγιναν διὰ τοῦ Λόγου, ἐπειδὴ αὐτὸς δὲν ἦταν δημιούργημα, ἀλλὰ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Καὶ πάλιν, ἔὰν ὑπάρχη ἄλλη σοφία εἰς τὸν Πατέρα ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριον, τότε καὶ ἡ Σοφία ἔγινε διὰ τῆς σοφίας. Ἐὰν δέ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι Σοφία,

2. Ματθ. 8, 29.

3. Λουκ. 4, 3.

νώσ· καὶ εἰ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐστὶν ὁ Υἱός, εἴη ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐν τῷ νῷ ποιηθείς.

15. Πῶς τοίνυν ὁ Κύριος ἔλεγεν· «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί», ὄντος ἐτέρου ἐν τῷ Πατρὶ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸς ὁ Κύριος γέγονε; Πῶς δὲ καὶ ὁ Ἰωάννης, ἀφείς ἐκεῖνον, περὶ τούτου διηγεῖται λέγων· «Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐδὲ ἓν»; Εἰ δὲ πάντα τὰ βουλήματι γενόμενα δι' αὐτοῦ γέγονε, πῶς καὶ αὐτὸς εἰς τῶν γενομένων ἐστί; Πῶς δὲ καὶ τοῦ Ἀποστόλου λέγοντος· «Δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα), οὗτοι λέγουσιν· Ὅυχ ἡμεῖς δι' αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς γέγονεν»; Ἔδει γάρ, εἴπερ οὕτως ἦν, εἰπεῖν αὐτόν. Δι' οὗς γέγονεν ὁ Λόγος. Νῦν δὲ μὴ τοῦτο λέγω, ἀλλά· «Δι' ὃν τὰ πάντα καὶ δι' οὗ τὰ πάντα), δείκνυσι τούτους αἰρετικούς καὶ συσκοφάντας. Ἄλλως τε, εἰ τεθαρήκασιν ἄλλον εἶναι Λόγον ἐν τῷ Θεῷ, ἐπεὶ μὴ φανεράς ἐ-
20 χουσι τὰς ἐκ τῶν Γραφῶν ἀποδείξεις, καὶ ἐν ἔργον αὐτοῦ δεικνύωσαν, ἢ τοῦ Πατρὸς ἔργον χωρὶς τούτου τοῦ Λόγου γεγονός, ἵνα τινὰ δοκῶσι πρόφασιν ἔχειν τῆς ἑαυτῶν ἐπινοίας.

Τοῦ μὲν γὰρ ἀληθινοῦ Λόγου πᾶσιν ἐστὶ φανερά τὰ ἔργα, ὡς καὶ ἐξ αὐτῶν αὐτόν ἀναλόγως θεωρεῖσθαι· ὡς γὰρ τὴν κτίσιν
20 ὀρῶντες, διανοούμεθα τὸν ταύτην κτίσαντα Θεόν, οὕτω βλέποντες μὴδὲ ἄτακτον ἐν τοῖς γενομένοις, ἀλλὰ πάντα τάξει καὶ προνοία κινούμενά τε καὶ μένοντα, ἐνθυμούμεθα Λόγον εἶναι τοῦ Θεοῦ τὸν ἐπὶ πάντων ὄντα τε καὶ ἡγεμονεύοντα. Τοῦτο καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ μαρτυροῦσι, λέγουσαι αὐτόν τε εἶναι τὸν τοῦ Θεοῦ Λόγον,
25 καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ τὰ πάντα γέγονε, καὶ χωρὶς αὐτοῦ ἐγένετο οὐ-

1. Ἰω. 14, 10.

2. Ἰω. 1, 3.

θά εἶχε γίνει καὶ ὁ Λόγος διὰ λόγου· καὶ ἐὰν ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι ὁ Υἱός, θά εἶχε δημιουργηθῆ καὶ ὁ Υἱός διὰ τοῦ υἱοῦ.

15. Πῶς λοιπὸν ἔλεγεν ὁ Κύριος· «ἐγὼ εἶμαι εἰς τὸν Πατέρα καὶ ὁ Πατὴρ εἰς ἐμέ»¹ ἀφοῦ ὑπῆρχε κάποιος ἄλλος εἰς τὸν Πατέρα, διὰ τοῦ ὁποίου ἐδημιουργήθη καὶ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος; Καὶ διατὶ ὁ Ἰωάννης ἄφησεν ἐκείνους τὸν ἄλλον καὶ ὠμίλησε περὶ αὐτοῦ ὅταν λέγῃ· «Ὅλα ἐγιναν δι' αὐτοῦ καὶ χωρὶς αὐτὸν τίποτε δὲν ἐγινε»²; Ἐὰν δὲ ὅλα ὅσα ἐγιναν μὲ τὴν θέλησιν ἐγιναν δι' αὐτοῦ, πῶς εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἐξ αὐτῶν ποὺ ἐγιναν; Πῶς πάλιν, ἐνῶ ὁ Ἀπόστολος λέγει· «Δι' αὐτὸν καὶ δι' αὐτοῦ ὑπάρχουν τὰ πάντα»³, αὐτοὶ λέγουν·⁶ Δὲν ἐγίναμεν ἡμεῖς δι' αὐτόν, ἀλλ' ἐκεῖνος δι' ἡμᾶς. Ἐπρεπε λοιπὸν, ἂν ἦταν ἔτσι νὰ εἶπη ὁ Ἀπόστολος ὅτι δι' αὐτοὺς ἐγινεν ὁ Λόγος. Τώρα ὁμως, ἐπειδὴ δὲν λέγει τοῦτο, ἀλλὰ «Δι' αὐτόν καὶ δι' αὐτοῦ ὑπάρχουν τὰ πάντα», ἀποδεικνύει αὐτοὺς αἰρετικούς καὶ συκοφάντας. Ἄλλως πάλιν, ἐὰν ὑποστηρίζουν μὲ θάρρος ὅτι ὑπάρχει ἄλλος Λόγος εἰς τὸν Θεόν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καθαρὰς ἀποδείξεις ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἄς δείξουν τουλάχιστον ἓνα ἔργον αὐτοῦ τοῦ ἄλλου Λόγου, ἢ κάποιο ἔργον τοῦ Πατρὸς ποὺ νὰ μὴ ἔχη γίνει διὰ τοῦ Λόγου, διὰ νὰ φαίνεται ὅτι ἔχουν κάποια δικαιολογίαν διὰ τὴν ἐπινόησίν των.

Διότι τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου τὰ ἔργα εἶναι φανερά εἰς ὅλους, ὥστε καὶ ἐκ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀναλόγως νὰ θεωρῆται αὐτός. Διότι, ὅπως ὅταν βλέπωμεν τὴν κτίσιν φέρομεν εἰς τὸν νοῦν μας τὸν Θεόν, ὁ ὁποῖος τὴν ἐκτίσεν, ἔτσι καὶ ὅταν βλέπωμεν ὅτι δὲν ὑπάρχει καμμία ἀταξία μεταξὺ τῶν δημιουργημάτων, ἀλλὰ τὰ πάντα κινοῦνται καὶ παραμένουν μὲ τάξιν καὶ πρόνοιαν, σκεπτόμεθα ὅτι αὐτὸς ὁ ὁποῖος εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὰ πάντα καὶ τὰ κυβερνᾷ εἶναι Λόγος τοῦ Θεοῦ. Τοῦτο μαρτυροῦν καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ ὅταν λέγουν, ὅτι αὐτὸς εἶναι ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα καὶ χωρὶς αὐτόν δὲν ἔ-

3. Ἐβρ. 2, 10.

δὲ ἔν. Ἐκείνου δέ, περὶ οὗ λέγουσιν, οὐδὲν οὔτε ῥητὸν οὔτε ἔργον ὑπ' αὐτῶν δείκνυται. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Πατὴρ λέγων· «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», οὐδὲνα ἕτερον εἶναι παρ' αὐτὸν σημαίνει.

5 16. Οὐκοῦν κατὰ τοῦτο καὶ Μανιχαίοις οἱ θαυμαστοὶ λοιπὸν προσετέθησαν. Καὶ γὰρ κάκεινοι μόνον ἄχρῖς ὀνόματος ἀγαθὸν Θεὸν ὀνομάζουσι, καὶ ἔργον μὲν αὐτοῦ οὔτε βλεπόμενον οὔτε ἀόρατον δεικνύειν δύνανται, τὸν δὲ ἀληθινὸν καὶ ὄντως ὄντα Θεόν, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς καὶ πάντων τῶν ἀοράτων ἀρνούμε-
10 νοι, παντελῶς εἰσι μυθολόγοι. Τοῦτο δὲ καὶ οὗτοι πάσχειν μοι δοκοῦσιν οἱ κακόφρονες. Τοῦ γὰρ ἀληθινοῦ Λόγου καὶ μόνου ὄντος ἐν τῷ Πατρὶ τὰ ἔργα βλέπουσι, καὶ τοῦτον μὲν ἀρνοῦνται, ἄλλον δὲ ἑαυτοῖς ἀναπλάττονται λόγον, ὃν οὔτε ἐξ ἔργων οὔτε ἐξ ἀκοῆς ἀποδεικνύειν δύνανται· εἰ μὴ ἄρα σύνθετον τὸν Θεόν, ὡς
15 ἄνθρωπον, λαλοῦντα καὶ ἀμείβοντα τοὺς λόγους, καὶ πάλιν οὕτω νοοῦντα καὶ σοφίζόμενον ὑπονοοῦντες μυθολογοῦσιν, οὐχ ὀρῶντες εἰς ὄσην ἀλογίαν ταῦτα λέγοντες ἐκπεπτώκασιν. Εἰ μὲν γὰρ ἐπισυμβαίνοντας ἔχει τοὺς λόγους, πολὺ τοῦτο ἄνθρωπον νομίζουσιν· εἰ δὲ καὶ ἐξ αὐτοῦ προφέρονται καὶ λοιπὸν ἀφανίζονται, μειζρόνως
20 ἀσεβοῦσιν, ὅτι τὰ ἐκ τοῦ ὄντος εἰς τὸ μὴ εἶναι ἀναλύουσιν.

Εἰ γὰρ ὅλως γεννᾶν αὐτὸν ὑπονοῦσι, βέλτιόν ἐστι καὶ εὐσεβέστερον λέγειν ἐνὸς εἶναι Λόγου γεννήτορα τὸν Θεόν, ὅς ἐστι τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ, ἐν ᾧ καὶ οἱ θησαυροὶ τῆς γνώσεως πάσης εἰσὶν ἀπόκρυφοι, καὶ τοῦτον λέγειν εἶναί τε καὶ συν-
25 υπάρχειν τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ, δι' οὗ καὶ τὰ πάντα γέγονεν· ἢ πολλῶν μὴ φαινομένων Πατέρων νομίζειν τὸν Θεόν, ἢ ὡς ἐκ πολλῶν συγ-

γινε τίποτε. Ἐκείνου ὅμως, διὰ τὸν ὁποῖον ὀμιλοῦν αὐτοὶ οἱ αἵρετικοί, δὲν παρουσιάζεται ἀπ' αὐτοὺς κανένας λόγος οὔτε ἔργον. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ ὅταν λέγῃ· «Αὐτὸς εἶναι ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»¹ ἐννοεῖ ὅτι δὲν ὑπάρχει κανένας ἄλλος ἕκτος ἀπ' αὐτόν.

16. Λοιπὸν κατὰ τοῦτο οἱ παράλογοι προσέθεσαν τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ εἰς τοὺς Μανιχαίους. Διότι καὶ ἐκεῖνοι μόνον κατ' ὄνομα ἀναφέρουν ἀγαθὸν Θεόν, καὶ δὲν ἤμποροῦν νὰ δεῖξουν οὔτε βλεπόμενον οὔτε ἀόρατον ἔργον αὐτοῦ. Ἐπειδὴ δὲ ἀρνοῦνται τὸν πραγματικὰ ὑπάρχοντα Θεόν, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, καὶ ὄλων τῶν ἀοράτων, εἶναι παντελῶς μυθολόγοι. Τὸ ἴδιο μοῦ φαίνεται ὅτι παθαίνουν καὶ αὐτοὶ ἐδῶ οἱ κακόδοξοι. Διότι ἐνῶ βλέπουν τὰ ἔργα τοῦ ἀληθινοῦ Λόγου, ὁ ὁποῖος μόνος εὐρίσκεται εἰς τὸν Πατέρα, αὐτὸν μὲν ἀρνοῦνται, ἀναπλάσσουν δὲ διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἄλλον λόγον, τὸν ὁποῖον οὔτε ἀπὸ τὰ ἔργα οὔτε ἐξ ἀκοῆς ἤμποροῦν νὰ ἀποδείξουν· ἕκτος ἂν βεβαίως ὑπονοοοῦν μυθοπλαστικῶς σύνθετον τὸν Θεόν, ὡσάν ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ καὶ ἀποκρίνεται εἰς τὰ λόγια, καὶ ὡς ἄνθρωπον ὁ ὁποῖος σκέπτεται καὶ σοφίζεται, ἐπειδὴ δὲν βλέπουν εἰς πόσον παραλογισμὸν καταπίπτουν ὅταν λέγουν αὐτά. Διότι ἐὰν ἔχη τοὺς λόγους περιστατικούς, τὸν θεωροῦν πολὺ ἄνθρωπον. Ἐὰν δὲ βγαίνουν οἱ λόγοι ἀπ' αὐτόν καὶ μετὰ ἀφανίζονται, τότε ἀσεβοῦν πολὺ περισσότερον, διότι αὐτὰ ποῦ ὑπάρχουν εἰς τὸν πραγματικὸν Θεόν τὰ διαλύουν εἰς τὴν ἀνυπαρξίαν.

Ἐὰν λοιπὸν ὑπονοῦν ὅτι ὁ Θεὸς γεννᾷ, εἶναι καλύτερον καὶ εὐσεβέστερον νὰ λέγουν ὅτι εἶναι γεννήτωρ ἑνὸς Λόγου, ὁ ὁποῖος εἶναι τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος αὐτοῦ καὶ εἰς τὸν ὁποῖον εἶναι κρυμμένοι οἱ θησαυροὶ ὅλης τῆς γνώσεως² καὶ ἀκόμη ὅτι αὐτὸς εἶναι καὶ συνυπάρχει εἰς τὸν Πατέρα του, καὶ δι' αὐτοῦ ἔγιναν τὰ πάντα, παρὰ νὰ θεωροῦν τὸν Θεὸν Πατέρα πολλῶν λόγων μὴ φαινομένων, ἧ νὰ φαντάζονται ὅτι ὁ ἀπλοῦς κατὰ

κείμενον, ὡς ἀνθρωποπαθῆ καὶ ποικίλον, τὸν ἄπλοῦν ὄντα τῆ φύσει φαντάζεσθαι. Εἶτα τοῦ ᾽Αποστόλου λέγοντος· «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία», οὗτοι ταῖς πολλαῖς δυνάμεσι ἕνα καὶ τοῦτον συναριθμοῦσι, καὶ τό γε χεῖριστον, ὅτι τῆ κάμψη καὶ
 5 τοῖς ἄλλοις ἀλόγοις, τοῖς δι' ἐπιτιμίαν πεμπομένοις δι' αὐτοῦ, παραβάλλουσιν αὐτὸν οἱ παράνομοι. Εἶτα, τοῦ Κυρίου λέγοντος· «Οὐδεὶς ἐπιγινώσκει τὸν Πατέρα εἰ μὴ ὁ Υἱός», καὶ πάλιν· «Οὐχ ὅτι τὸν Πατέρα τις ἐώρακεν εἰ μὴ ὁ ὢν παρὰ τοῦ Πατρός», πῶς οὐκ ἀληθῶς εἰσὶν οὗτοι θεομάχοι, λέγοντες μήτε ὁρᾶσθαι μήτε
 10 ἐπιγινώσκεσθαι τὸν Πατέρα παρὰ τοῦ Υἱοῦ τελείως; Εἰ γὰρ ὁ Κύριος λέγει· «Καθὼς γινώσκει με ὁ Πατήρ, καὶ γὰρ γινώσκω τὸν Πατέρα», οὐκ ἐκ μέρους δὲ γινώσκει ὁ Πατήρ τὸν Υἱόν, πῶς οὐ μαίνονται φλυαροῦντες, ὅτι ἐκ μέρους καὶ οὐ πλήρως γινώσκει ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα; Εἶτα, εἰ ἀρχὴν ἔχειν ὁ Υἱὸς εἰς τὸ εἶναι, ἀρ-
 15 χὴν δὲ ἔχει καὶ τὰ πάντα εἰς τὸ γεγενῆσθαι, τί τίνος ἐστὶ πρῶτον, λεγέτωσαν. ᾽Αλλ' οὔτε τι εἰπεῖν ἔχουσιν, οὔτε τοῦ Λόγου τοιαύτην ἀρχὴν δεικνύειν δύνανται οἱ πανοῦργοι. Τοῦ γὰρ Πατρός ἐστὶν ἀληθινὸν καὶ ἴδιον αὐτοῦ γέννημα, καὶ «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος, καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος». Περὶ γὰρ
 20 τοῦ λέγειν αὐτοὺς μὴ εἰδέναι τὸν Υἱὸν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν περιττόν ἐστιν ἀποκρίνασθαι, εἰ μὴ μόνον μανίας αὐτῶν καταγινώσκειν, εἴ γε ἑαυτὸν οὐκ οἶδεν ὁ Λόγος, ὁ τοῖς πᾶσι τὴν γνῶσιν τὴν περὶ τοῦ Πατρός καὶ ἑαυτοῦ χαριζόμενος καὶ μεμφόμενος τοὺς μὴ γινώσκοντας ἑαυτούς.

25 17. ᾽Αλλὰ γέγραπται, φασί· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ»· ἀπαίδευτοι καὶ τὰς φρένας ἐμβεβροντη-

1. Α' Κορ. 1, 24.

2. Πρβλ. ᾽Ιωήλ 2, 5.

3. Ματθ. 11, 27.

τὴν φύσιν ἀποτελεῖται ἀπὸ πολλά, ὡς ἀνθρωποπαθῆς καὶ ποικίλος. Ἐπειτα ἐπειδὴ λέγει ὁ Ἀπόστολος· «Ὁ Χριστὸς εἶναι Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» ¹, αὐτοὶ συγκαταριθμοῦν καὶ αὐτὸν ὡσὰν ἓνα ἐκ τῶν πολλῶν δυνάμεων, καὶ τὸ χειρότερον μάλιστα εἶναι ὅτι τὸν παραβάλλουν οἱ παράνομοι μὲ τὴν κάμπιαν καὶ τὰ ἄλλα ζῶα, τὰ ὁποῖα πέμπονται δι' αὐτοῦ πρὸς τιμωρίαν ². Ἐπειτα ἀφοῦ ὁ Κύριος λέγει· «Οὐδεὶς γνωρίζει καλὰ τὸν Πατέρα, παρὰ ὁ Υἱὸς» ³ καὶ πάλιν· «Ὅχι ὅτι ἔχει ἰδῆ κανεῖς τὸν Πατέρα, ἀλλὰ μόνον ἐκεῖνος ποῦ εἶναι ἀπὸ τὸν Πατέρα» ⁴ αὐτοὶ δὲ εἶναι πραγματικὰ θεομάχοι, ὅταν λέγουν ὅτι οὔτε βλέπεται οὔτε ἀναγνωρίζεται τελείως ὁ Πατὴρ ἀπὸ τὸν Υἱόν; Διότι ἐὰν ὁ Κύριος λέγῃ· «Ὅπως μὲ γνωρίζει ὁ Πατὴρ, τὸ ἴδιο καὶ ἐγὼ γνωρίζω τὸν Πατέρα» ⁵, ὁ Πατὴρ δὲ δὲν γνωρίζει τὸν Υἱὸν μερικῶς μόνον, πῶς δὲν εἶναι μανιακοὶ ὅταν φλυαροῦν, ὅτι ὁ Υἱὸς γνωρίζει τὸν Πατέρα μερικῶς μόνον καὶ ὄχι πλήρως; Ἐπειτα ἐὰν ὁ Υἱὸς ἔχη ἀρχὴν ὑπάρξεως, ἔχουν δὲ καὶ τὰ πάντα ἀρχὴν εἰς τὴν δημιουργίαν των, ἅς μᾶς εἶπουν ποῖον ἐξ αὐτῶν εἶναι πρῶτον ἀπὸ τὸ ἄλλο. Ἀλλὰ οἱ παμπόνηροι οὔτε ἔχουν νὰ εἶπουν κάτι ἐπ' αὐτοῦ οὔτε ἠμποροῦν νὰ ἀποδείξουν τέτοιαν ἀρχὴν τοῦ Λόγου. Διότι εἶναι ἀληθινὸν καὶ γνήσιον γέννημα τοῦ Πατρὸς, καὶ «Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦτο πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦτο ὁ Λόγος» ⁶. Διὰ τὸ ὅτι τώρα αὐτοὶ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν γνωρίζει τὴν ἰδικὴν του οὐσίαν, εἶναι περιττὸν νὰ ἀπαντήσωμεν, παρὰ μόνον θὰ τοὺς καταλογίσωμεν βλακείαν, ἂν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ μὴ γνωρίζῃ τὸν ἑαυτὸν τοῦ ὁ Λόγος, ὁ ὁποῖος χαρίζει εἰς ὅλους τὴν γνῶσιν περὶ τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του, καὶ ὁ ὁποῖος κακίζει ὄσους δὲν γνωρίζουν τοὺς ἑαυτοὺς των.

17. Ἀλλὰ λέγουν πῶς ἔχει γραφῆ· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ» ⁷. Ἀμαθεῖς καὶ μανιακοὶ στὰ μυα-

4. Ἰω. 6, 46

5. Ἰω. 10, 15.

6. Ἰω. 1, 1.

7. Παροιμ. 8, 22.

μένοι! Καὶ δοῦλος ἐν ταῖς Γραφαῖς ἐλέχθη, καὶ παιδίσκης υἱός, καὶ ἄρνιον καὶ πρόβατον, καὶ ὅτι κεκοπίακε, καὶ ἐδίωξε, καὶ ἐτυπτήθη, καὶ πέπονθεν. Ἄλλ' ἔχει τὴν πρόφασιν καὶ τὸ αἴτιον εὐλογον ἐγγὺς τὰ τοιαῦτα πάλιν ἐκ τῶν Γραφῶν σημαινόμενα.

5 Ἔστι δὲ τοῦτο, διότι ἄνθρωπος καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου γέγονε λαβὼν τὴν τοῦ δούλου μορφὴν, ἥτις ἦν ἡ ἀνθρωπίνη σὰρξ. «Ὁ γὰρ Λόγος», φησὶν ὁ Ἰωάννης, «σὰρξ ἐγένετο». Εἰ δὲ ἄνθρωπος γέγονεν, οὐ δεῖ τινὰς ἐπὶ ταῖς τοιαύταις φωναῖς σκανδαλίζεσθαι· ἀνθρώπου γὰρ ἰδιὸν ἐστὶ τὸ κτίζεσθαι, τὸ γίνεσθαι, τὸ πλάττεσθαι, τὸ κο-

10 πιᾶν, τὸ πάσχειν, τὸ ἀποθνήσκειν, τὸ ἐκ νεκρῶν ἐγείρεσθαι. Καὶ ὡσπερ Λόγος ὢν καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἔχει πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς, τὸ αἰδίον, τὸ ἄτρεπτον, τὸ κατὰ πάντα καὶ ἐν πᾶσιν ὅμοιον, τὸ μὴ πρότερον καὶ ὕστερον, ἀλλὰ τὸ συνυπάρχειν τῷ Πατρὶ, καὶ αὐτὸ τὸ τῆς θεότητος εἶδος αὐτὸν εἶναι, καὶ τὸ δημιουργικόν,

15 καὶ τὸ μὴ κτίζεσθαι· ὅμοιος γὰρ ὢν κατὰ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἂν εἴη κτιστός, ἀλλὰ κτίστης, ὡς αὐτὸς εἴρηκεν· «Ὁ Πατήρ μου ἕως ἄρτι ἐργάζεται, καὶ γὰρ ἐργάζομαι»· οὕτως ἄνθρωπος γεγὼνως καὶ σὰρκα φορέσας, ἐξ ἀνάγκης κτίζεσθαι λέγεται καὶ ποι-

20 εῖσθαι, καὶ πάντα τὰ τῆς σαρκὸς ἴδια, καὶ οὗτοι, ὡς Ἰουδαῖοι κάπηλοι, τὸν οἶνον μίσγωσιν ὕδατι, ταπεινοῦντες τὸν Λόγον καὶ τὴν θεότητα αὐτοῦ ταῖς τῶν γεννητῶν ἐννοίαις ὑποβάλλοντες.

Διὰ τοῦτο γὰρ εἰκότως καὶ δικαίως οἱ μὲν Πατέρες ἠγανάκτησαν καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀσεβεστάτην ταύτην αἵρεσιν, οὗτοι δὲ ὡς εὐέλεγκτον καὶ πανταχόθεν οὖσαν σαθρὰν φοβοῦνται

25 καὶ κρύπτουσι. Καὶ γὰρ βραχέα μὲν ταῦτα πρὸς κατάγνωσιν αὐτῶν ἡμεῖς ἐγράψαμεν· ἐὰν δὲ τις θελήσῃ πλατυτέρῳ τῷ κατ' αὐ-

1. Ἰω. 1, 14.

2. Ἰω. 5, 17.

λά! Εἰς τὰς Γραφὰς ὠνομάσθη καὶ δούλος, καὶ παιδίσκης υἱός, καὶ ἀρνίον, καὶ πρόβατον, ἐλέχθη δὲ καὶ ὅτι ἐκοπίασεν, καὶ ἐδίψησε, καὶ ἐκτυπήθη, καὶ ἔπαθε. Ἄλλ' ὅλα αὐτὰ πάλιν πού λέγονται εἰς τὰς Γραφὰς ἔχουν κοντὰ τὴν πρόφασιν καὶ εὐλογον τὴν αἰτίαν. Αὐτὸ δὲ εἶναι τὸ ὅτι ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ Υἱὸς ἀνθρώπου, ὅταν ἔλαβε τὴν μορφήν τοῦ δούλου, ἡ ὁποία εἶναι ἡ ἀνθρωπίνη σάρκα. Διότι ὁ Ἰωάννης λέγει· «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» ¹. Ἐὰν δὲ ἔγινεν ἄνθρωπος, δὲν πρέπει νὰ σκανδαλίζονται μερικοὶ μὲ τοιαύτας λέξεις, διότι εἰς τὸν ἄνθρωπον ἀρμόζει τὸ νὰ κτίζεται, τὸ νὰ γίνεται, τὸ νὰ πλάσσεται, τὸ νὰ κουράζεται, τὸ νὰ πάσχη, τὸ νὰ ἀποθνήσκῃ, τὸ νὰ ἀναστήνεται ἐκ νεκρῶν. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς, ἐπειδὴ εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός, ἔχει ὅλα ὅσα ἀνήκουν εἰς τὸν Πατέρα, τὸ ἀίδιον, τὸ ἄτρεπτον, τὴν ὁμοίότητα μὲ αὐτὸν κατὰ πάντα καὶ εἰς ὅλα, τὸ ὅτι δὲν εἶναι προηγούμενος ἢ ὕστερος, ἀλλ' ὅτι συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἔχει ἀκόμη τὸ ὅτι ἀκριβῶς αὐτὸς εἶναι εἶδος τῆς θεότητος, καὶ τὸ δημιουργικόν, καὶ τὸ ὅτι δὲν κτίζεται, διότι, ἐπειδὴ εἶναι ὅμοιος κατὰ τὴν οὐσίαν μὲ τὸν Πατέρα, δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι κτιστὸς, ἀλλὰ κτίστης, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος· «Ὁ Πατέρας μου, πάντοτε ἐργάζεται καὶ ἐγὼ ἐπίσης ἐργάζομαι» ², ἔτσι ἀκριβῶς καί, ἐπειδὴ ἔγινεν ἄνθρωπος καὶ ἐφόρεσε σάρκα, κατ' ἀνάγκην λέγεται ὅτι κτίζεται καὶ ποιεῖται, καὶ ὅλα ὅσα προσιδιάζουν εἰς τὴν σάρκα, καὶ ἄς ἀνακατεύουν αὐτοὶ τὸ κρασί μὲ τὸ νερό ³, σὰν τοὺς Ἰουδαίους μεταπράτας, ταπεινώνοντας τὸν Λόγον καὶ ἐκφράζοντας τὴν θεότητά του μὲ τὰς ἐννοίας τῶν γεννητῶν.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν, ὡς ἦτο φυσικὸν καὶ δίκαιον, οἱ μὲν Πατέρες ἠγανάκτησαν, καὶ ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀσεβεστάτην αὐτὴν αἵρεσιν, αὐτοὶ δέ, ἐπειδὴ ἡ αἵρεσις τῶν εἶναι εὐάλωτος εἰς τοὺς ἐλέγχους καὶ ἀπὸ παντοῦ ἐτοιμόρροπος, φοβοῦνται καὶ τὴν κρύβουν. Ἡμεῖς λοιπὸν ἐγράψαμεν αὐτὰ τὰ ὀλίγα διὰ νὰ τοὺς ἀποκαλύψωμεν μόνον· ἐὰν δὲ κάποιος θελήσῃ νὰ κάμῃ εὐρύτερον ἔ-

3. Πρβλ. Ἦσ. 1, 22.

τῶν ἐλέγχῳ χρήσασθαι, εὐρήσει τὴν αἵρεσιν ταύτην Ἑλλήνων μὲν οὐ μακρὰν, τῶν δὲ ἄλλων αἱρέσεων ἐσχάτην καὶ τρογίαν τυγχάνουσαν. Ἐκεῖναι μὲν γὰρ ἢ περὶ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐνανθρωπῆσιν τοῦ Κυρίου πλανῶνται, αἱ μὲν οὕτως, αἱ δὲ ἐκείνως καταφευδόμεναι, ἢ μηδόλως ἐπιδεδημηκέναι τὸν Κύριον, ὡς Ἰουδαῖοι νομίζοντες ἐπλανήθησαν· αὕτη δὲ μόνη μανικώτερον εἰς αὐτὴν τὴν θεότητα κατατετόλμηκε, λέγουσα μηδόλως εἶναι τὸν Λόγον, μηδὲ τὸν Πατέρα αἰεὶ Πατέρα εἶναι. Ὅθεν εὐλόγως ἂν τις κατ' αὐτῶν ἐκεῖνοι εἴποι γεγράφθαι τὸν ψαλμόν· «Εἶπεν ἄφρων ἐν 10 καρδίᾳ αὐτοῦ, Οὐκ ἔστι Θεός»· διεφθάρησαν καὶ ἐβδελύχθησαν ἐν τοῖς ἐπιτηδεύμασιν αὐτῶν.

18. Ἄλλὰ καὶ ἰσχύομεν, φασί, καὶ δυνάμεθα ταῖς πανουργίαις προστῆναι τῆς αἱρέσεως. Βελτίων δ' ἂν γένοιτο αὐτῶν ἢ ἀπολογία, εἰ μὴ τέχνη τιμὴ μηδὲ σοφίσμασιν Ἑλληνικοῖς, ἀλλ' 15 ἀπλή τῇ πίστει ταύτης προστῆναι δύναται. Οὐκοῦν εἰ τεθαυρήκασι καὶ γινώσκουσιν ἐκκλησιαστικὴν εἶναι ταύτην, λεγέτωσαν φανερώς τὸ φρόνημα· οὐδεὶς γὰρ ἄσφας λύχρον τίθησιν αὐτὸν ὑπὸ τὸν μόδιον, ἀλλ' ἐπὶ τὴν λυχνίαν, καὶ λάμπει πᾶσι τοῖς εἰσερχομένοις. Εἰ τοίνυν καὶ οὗτοι προστῆναι δύναται, γραφάτωσαν 20 τὰ προειρημένα καὶ δειξάτωσαν πᾶσιν, ὡς λύχρον, γυμνὴν τὴν ἑαυτῶν αἵρεσιν· φανερώς τε καὶ κατηγορεῖτωσαν Ἀλεξάνδρου τοῦ μακαρίτου ἐπισκόπου, ὡς ἀδίκως ἐκβαλόντος τὸν Ἄρειον λέγοντα ταῦτα, καὶ μεμφέσθωσαν τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἀντὶ τῆς ἀσεβείας ὑπομνήσασαν καὶ γράψασαν τὴν εὐσεβῆ πίστιν. 25 Ἄλλ' οὐ ποιήσωσιν, εὖ οἶδα, ὅτι οὐχ οὕτως εἰσὶν ἀγνώστες ὧν ἐπλάσαντο καὶ φιλονεικοῦσιν ἐπισπεῖραι κακῶν· ἀλλὰ καὶ μάλα γινώσκουσιν, ὅτι, κἂν κατὰ τὴν ἀρχὴν τοὺς ἀκεραίους διὰ και-

λεγον κατ' αὐτῶν θὰ εὕρη ὅτι ἡ αἵρεσις αὐτὴ δὲν ἀπέχει πολὺ ἀπὸ τοῦς εἰδωλολάτραι, καὶ ὅτι εἶναι ἡ τελευταία καὶ τὸ κατακάθι τῶν ἄλλων αἱρέσεων. Διότι ἐκεῖναι μὲν ἢ ἔχουν ἐσφαλμένην γνώμην διὰ τὸ σῶμα καὶ τὴν ἐνανθρώπησιν τοῦ Κυρίου, καὶ ἄλλαι μὲν λέγουν αὐτό, ἄλλαι δὲ ἐκεῖνο τὸ ψεῦδος, ἢ ἐπλανήθησαν διότι νομίζουν, ὅπως οἱ Ἰουδαῖοι, ὅτι δὲν ἦλθε καθόλου ὁ Κύριος· μόνον δὲ αὐτὴ ἐδῶ ἡ αἵρεσις ἐπετέθη μὲ μεγαλυτέραν μανίαν κατὰ τῆς ἰδίας τῆς θεότητος, καὶ λέγει ὅτι δὲν ὑπάρχει καθόλου ὁ Λόγος, οὔτε ὁ Πατέρας εἶναι πάντοτε Πατέρας. Ἐπομένως εὐλόγως θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ εἰπῆ ὅτι ἐκεῖνος ὁ ψαλμὸς ἔχει γραφῆ κατ' αὐτῶν· «Εἶπεν ἄφρων ἐν καρδίᾳ αὐτοῦ, οὐκ ἔστι Θεός»¹· κατεστράφησαν καὶ ἔγιναν ἀηδιαστικοὶ μὲ τὰ καμώματα τους.

18. Ἀλλὰ, λέγουν, ἔχομεν δύναμιν καὶ ἠμποροῦμεν μὲ τὰς πονηρίας νὰ ὑπερασπισθῶμεν τὴν αἵρεσιν. Θὰ ἦταν καλυτέρα ἡ ἀπολογία των ἐὰν ἠμποροῦσαν νὰ ὑπερασπισθοῦν αὐτὴν ὄχι μὲ τεχνάσματα ἢ μὲ ἑλληνικὰ σοφίσματα, ἀλλὰ μὲ ἀπλὴν πίστιν. Λοιπὸν ἐὰν ἔχουν τὸ θάρρος νὰ θεωροῦν αὐτὴν ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ἃς λέγουν φανερὰ τὰς ἀπόψεις των· διότι κανεὶς δὲν ἀνάβει τὸν λύχνον καὶ τὸν τοποθετεῖ κάτω ἀπὸ τὸν μῶδιον² ἀλλ' ἐπάνω εἰς τὸν λυχνοστάτην καὶ ἔτσι λάμπει εἰς ὅλους τοὺς εἰσέρχονται³. Ἐὰν λοιπὸν ἠμποροῦν καὶ αὐτοὶ νὰ τὴν ὑπερασπισθοῦν, ἃς γράψουν τὰ προλεχθέντα, καὶ ἃς δείξουν εἰς ὅλους γυμνὴν ὡσὰν τὸν λύχνον τὴν αἵρεσιν αὐτῶν, καὶ ἀκόμη ἃς κατηγορήσουν φανερὰ τὸν Ἀλέξανδρον τὸν μακαρίτην ἐπίσκοπον, ὅτι ἀπέβαλε ἐκ τῆς Ἐκκλησίας τὸν Ἄρειον ὁ ὁποῖος ἔλεγεν αὐτά, καὶ ἃς ψέξουν τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἡ ὁποία ὑπέμνησε καὶ ἔγραψεν ἀντὶ τῆς ἀσεβείας τὴν εὐσεβῆ πίστιν. Ἀλλὰ γνωρίζω καλὰ ὅτι δὲν θὰ τὸ κάμουν, διότι ξέρουν πολὺ καλὰ τὰ κακά, τὰ ὁποῖα ἐπλασαν καὶ προσπαθοῦν νὰ διασπείρουν, ἀκόμη δὲ περισσότερο γνωρίζουν ὅτι καὶ ἂν ἀκόμη κατὰ τὴν ἀρχὴν παρα-

2. Μῶδιος ἦτο ἓνα δοχεῖον μὲ τὸ ὁποῖον ἐμετροῦσαν τὰ σιτηρά.

3. Πρβλ. Ματθ. 5, 15.

νῆς ἀπάτης ὑφαρπάσωσιν, ἀλλ' εὐθὺς ἡ ἔννοια αὐτῶν ὡς φῶς ἀσεβῶν σβέννυται, καὶ στηλιτεύονται πανταχοῦ, ὡς τῆς ἀληθείας ἐχθροί.

Διὰ τοῦτο γοῦν πάντα μωρῶς ποιοῦντες καὶ ὡς μωροὶ λα-
 5 λοῦντες, τοῦτο μόνον, ὡς υἱοὶ τοῦ αἰῶνος ὄντες τούτου, φρονίμως
 πεποιήκασιν κρύπτοντες ὑπὸ τὸν μῶδιον τὸν ἑαυτῶν λύχνον, ἵνα
 νομίζεται φαίνειν, καὶ μὴ φαινόμενος ἀποσβεσθῆ καταγινωσκό-
 μενος. Καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς Ἄρειος ὁ τῆς μὲν αἰρέσεως ἑξαρχος,
 Εὐσεβίου δὲ κοινωνός, κληθεὶς ἐκ σπουδῆς τότε τῶν περὶ Εὐσέ-
 10 βιον παρὰ τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου τοῦ Αὐγούστου καὶ ἀπαι-
 τούμενος εἰπεῖν ἐγγράφως τὴν ἑαυτοῦ πίστιν, ἔγραψεν ὁ δόλιος, κρύ-
 πτων μὲν τὰς ἰδίας τῆς ἀσεβείας λέξεις, ὑποκρινόμενος δὲ καὶ
 αὐτὸς, ὡς ὁ διάβολος, τὰ τῶν Γραφῶν ῥήματα ἀπλᾶ καὶ ὡς ἐστι
 γεγραμμένα. Εἶτα λέγοντος τοῦ μακαρίτου Κωνσταντίνου «Εἰ
 15 μηδὲν ἕτερον ἔχεις παρὰ ταῦτα ἐν τῇ διανοίᾳ, μάρτυρα τὴν ἀλή-
 θειαν δός, ἀμύνεται γὰρ ἐπισημάνοντά σε ὁ Κύριος», ὤμοσεν ὁ
 ἄθλιος μήτε ἔχειν, μήτε ἄλλα παρὰ τὰ νῦν γραφέντα κἂν εἰρησθαι
 πώποτε παρ' αὐτοῦ πεφρονῆσθαι. Ἄλλ' εὐθὺς ἐξελθὼν, ὥσπερ
 δίκην δούς, κατέπεσε, καὶ πρηγῆς γενόμενος ἐλάκησε μέσος.

20 19. Πᾶσι μὲν οὖν ἀνθρώποις κοινὸν τοῦ βίου τέλος ὁ θάνα-
 τός ἐστι, καὶ οὐ δεῖ ἐπεμβαίνειν, κἂν ἐχθρὸς ᾖ ὁ τελευτήσας,
 ἀδήλου ὄντος μὴ ἕως ἑσπέρας καὶ αὐτοὺς τοῦτο καταλάβῃ· τὸ
 δὲ τέλος Ἄρειου, ἐπεὶ μὴ ἀπλῶς γέγονε, διὰ τοῦτο καὶ διηγήμα-
 τος ἄξιόν ἐστι. Τῶν γὰρ περὶ Εὐσέβιον ἀπειλούντων εἰσαγαγεῖν
 25 αὐτὸν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπό-

1. Πρβλ. Λουκ. 16, 8.

2. Τὸ ἀκολουθοῦν ἐπεισόδιον τῆς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως ἐκθέσεως ὁμο-

σύρουν τούς ἄπλοϊκοὺς μὲ νέα τεχνάσματα, ἄλλ' ὁμως ἀμέσως ὁ λογισμὸς αὐτῶν σβήνει ὡσάν τὸ φῶς τῶν ἀσεβῶν καὶ στιγματίζονται πανταχοῦ ὡσάν ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας.

Διὰ τοῦτο λοιπόν, ἐπειδὴ κάνουν τὰ πάντα μὲ παιδαριώδη τρόπον, καὶ ὁμιλοῦν ὡσάν μωροὶ, αὐτὸ μόνον κάνουν μὲ φρόνησιν, ἐπειδὴ εἶναι υἱοὶ τοῦ αἰῶνος τούτου¹, κρύπτουν τὸν λύχνον αὐτῶν ὑπὸ τὸν μόδιον, διὰ νὰ θεωρῆται ὅτι φέγγει, καὶ καθὼς δὲν θὰ φαίνεται νὰ σβήσῃ περιφρονημένος. Διότι καὶ ὁ ἴδιος ὁ Ἄρειος, ὁ ἀρχηγὸς τῆς αἰρέσεως καὶ κοινωνὸς τοῦ Εὐσεβίου ὅταν, ἐκλήθη μὲ τὴν φροντίδα τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου ἀπὸ τὸν μακαρίτην Αὐγουστον Κωνσταντῖνον, καὶ τοῦ ἐζητήθη νὰ ἀναφέρῃ ἐγγράφως τὴν πίστιν του,² ἔγραψεν ὁ δυστυχῆς, ἀποκρύπτοντας μὲν τὰ ἰδικὰ του λόγια ἀσεβείας, προσποιούμενος δὲ καὶ αὐτός, ὡσάν τὸν διάβολον, ὅτι ἀνέφερε τὰ λόγια τῶν Γραφῶν καθαρὰ καὶ ὅπως εἶναι γραμμένα. Ἐπειτα ὅταν εἶπεν ὁ μακαρίτης Κωνσταντῖνος· «Ἐὰν δὲν ἔχῃς τίποτε ἄλλο εἰς τὴν σκέψιν σου ἐκτὸς ἀπὸ αὐτά, ὀρκίσου εἰς τὴν ἀλήθειαν, διότι ὁ Κύριος δὲν θὰ σὲ δεχθῇ ἂν εἶσαι ἐπίορκος», ὠρκίσθη ὁ ἄθλιος πῶς οὔτε ἔχει ἄλλο εἰς τὴν σκέψιν του, οὔτε ἐπίστευσεν ἢ ἐκήρυξε ποτε ἄλλα, ἐκτὸς ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἔγραφε τότε. Ἄλλ' ἀμέσως μόλις ἐβγῆκεν ἔξω, ὡσάν τιμωρία, ἔπεσε κάτω πρηγῆς καὶ ἀνοιξε ἡ κοιλιὰ του³.

19. Δι' ὅλους βεβαίως τούς ἀνθρώπους εἶναι κοινόν τὸ τέλος τῆς ζωῆς, ὁ θάνατος, καὶ δὲν πρέπει νὰ ἐπιχαίρουν μερικοί, ἀκόμη καὶ ἂν εἶναι ἐχθρὸς αὐτὸς ποὺ ἀπέθανε, διότι εἶναι ἄγνωστον μήπως μέχρι τὸ βράδυ τούς εὖρη καὶ αὐτούς τὸ ἴδιον. Ἐπειδὴ ὁμως τὸ τέλος τοῦ Ἄρειου δὲν ἦλθε τόσον ἀπλᾶ, διὰ τοῦτο εἶναι ἄξιον νὰ τὸ διηγηθῶμεν. Ὅταν ἡ περὶ τὸν Εὐσέβιον ὁμάδα ἀπειλοῦσε νὰ τὸν δεχθῇ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος τῆς

λογίας πίστεως τοῦ Ἄρειου καὶ τοῦ ἀμέσως μετὰ ταῦτα ἐπισυμβάντος θανάτου τοῦ Ἄρειου περιγράφεται λεπτομερέστερον καὶ εἰς μίαν μικρὰν ἐπιστολὴν τοῦ Μ. Ἀθανασίου πρὸς τὸν Σεραπίωνα, βλ. σελ. 304-310 τοῦ παρόντος τόμου.

3. Πρβλ. Πράξ. 1, 18.

λεως Ἀλέξανδρος ἀντέλεγεν, ὁ δὲ Ἄρειος ἐθάρρει τῇ βία καὶ ταῖς ἀπειλαῖς Εὐσεβίου, Σάββατον γὰρ ἦν, καὶ προσεδόκα τῇ ἐξῆς συνάγεσθαι. Πολὺς τοίνυν ἦν ἀγῶν, ἐκείνων μὲν ἀπειλούντων, Ἀλεξάνδρου δὲ εὐχομένου· ἀλλ' ὁ Κύριος κριτῆς γενόμενος ἐβρά-
 5 βευσε κατὰ τῶν ἀδικούντων. Οὕπω γὰρ ὁ ἥλιος ἔδν καὶ χρείας αὐ-
 τὸν ἐλκυσάσης εἰς τόπον, ἐκεῖ κατέπεσε, καὶ ἀμφοτέρων τῆς τε
 κοινωνίας καὶ τοῦ ζῆν εὐθὺς ἐστερήθη. Καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Κων-
 σταντῖνος εὐθὺς ἀκούσας ἐθαύμασεν, ἰδὼν ἐλεγχθέντα τοῦτον ἐ-
 πίορκον πᾶσι δὲ γέγονε τότε φανερόν, ὅτι τῶν μὲν περὶ Εὐσέβιον
 10 ἠσθένησαν αἱ ἀπειλαί, καὶ ἡ ἐλπίς Ἀρείου ματαία γέγονεν. Ἐ-
 δείχθη δὲ πάλιν ὅτι παρὰ τοῦ Σωτῆρος ἀκοινώνητος γέγονεν ἡ
 ἀρειανῆ μανία καὶ ὧδε καὶ ἐν τῇ πρωτοτόκων ἐν οὐρανοῖς Ἐκ-
 κλησία.

Τίς οὖν οὐκ ἂν θαυμάσειεν ὁρῶν τούτους ἀδίκως φιλονει-
 15 κοῦντας, οὓς ὁ Κύριος κατέκρινε, καὶ βλέπων αὐτοὺς ἐκδικοῦντας
 τὴν αἵρεσιν, ἣν ὁ Κύριος ἀκοινώνητον ἤλεγξε, μὴ ἀφείς τὸν ταύ-
 της ἔξαρχον εἰσελθεῖν εἰς τὴν ἐκκλησίαν, καὶ μὴ φοβουμένους
 τὸ γεγραμμένον, ἀλλ' ἀδυνάτοις ἐπιχειροῦντας; («Ἄ γὰρ ὁ Θεὸς
 ὁ ἅγιος βεβούλευται, τίς διασκεδάσει»); Καὶ ὃν ὁ Θεὸς κατέκρινε,
 20 τίς ὁ δικαίων; Ἐκεῖνοι μὲν οὖν, ὡς ἰδίας φαντασίας ἐκδικοῦντες,
 γραφέτωσαν ἃ θέλουσιν, ὑμεῖς δέ, ἀδελφοί, ὡς τὰ τοῦ Κυρίου
 σκευὴ φέροντες καὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας ἐκδικοῦντες δόγματα, πα-
 ρακαλῶ, δοκιμασταὶ γίνεσθε τοῦ πράγματος· καὶ εἰ μὲν ἐτέρας
 παρὰ τὰς προειρημένας Ἀρείου λέξεις γράφουσιν, ἐντεῦθεν ὡς
 25 ὑποκριτῶν τούτων κατάγνωτε, κρυπτόντων μὲν τὸν ἰὸν τοῦ φρο-
 νήματος, σαινόντων δὲ κατὰ τὸν ὄφιν τοῖς ἀπὸ χειλέων ῥήμασι.
 Καὶ γὰρ ταῦτα γράφοντες ἔχουσι μεθ' ἑαυτῶν τοὺς ἐκβληθέντας
 τότε μετὰ Ἀρείου, Σεκοῦνδον τὸν Πενταπολίτην, καὶ τοὺς ἐν

Κωνσταντινουπόλεως Ἀλέξανδρος δὲν ἐσυμφωνοῦσε, ὁ δὲ Ἄρειος ἐστηρίζετο εἰς τὴν βίαν καὶ τὰς ἀπειλάς τοῦ Εὐσεβίου, διότι ἦταν Σάββατον, καὶ ἐπερίμενε ὅτι τὴν ἐπομένην θὰ συμφιλιωθῆ. Ἐγένετο λοιπὸν μεγάλη μάχη, ὅταν ἐκεῖνοι μὲν ἀπειλοῦσαν, ὁ δὲ Ἀλέξανδρος προσηύχετο. Ἄλλ' ὁ Κύριος, ὁ ὁποῖος ἐστάθη δίκαιος κριτὴς ἀπεφάσισεν ἐναντίον τῶν ἀδικούντων. Διότι πρὶν ἀκόμη δύση ὁ ἥλιος, ὅταν ὑπεχρεώθη ἐκ σωματικῆς ἀνάγκης νὰ εὐρεθῆ εἰς τὸ οὐρητήριον, ἐκεῖ ἔπεσε κάτω, καὶ ἔτσι ἔχασεν ἀμέσως καὶ τὰ δύο, καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ζωὴν. Καὶ ὁ μὲν μακαρίτης Κωνσταντῖνος μόλις ἐπληροφορήθη τοῦτο ἐθαύμασε, διότι εἶδε πῶς αὐτὸς ἀπεδείχθη ἐπίορκος, εἰς ὅλους δὲ ἔγινε πλέον φανερόν, ὅτι αἱ μὲν ἀπειλαὶ τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου ἐξησθένησαν, ἡ δὲ ἐλπίδα τοῦ Ἀρείου ὑπῆρξε ματαία. Ἀπεδείχθη δὲ δι' ἄλλην μίαν φοράν, ὅτι ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις κατέστη ὑπὸ τοῦ Σωτῆρος ἀκοινωνήτος καὶ ἐδῶ καὶ εἰς τὴν ἐν οὐρανοῖς πρωτότοκον Ἐκκλησίαν.

Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ἀποροῦσε, ἐὰν ἔβλεπεν αὐτοὺς ποὺ ὁ Κύριος κατέκρινε νὰ φιλονεικοῦν ἀδίκως καὶ νὰ ἀντιποιοῦνται τὴν αἵρεσιν, τὴν ὁποῖαν ὁ Κύριος ἀπέδειξεν ἀκοινωνήτον μὲ τὸ νὰ μὴ ἀφήσῃ τὸν ἀρχηγὸν τῆς νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, καὶ νὰ μὴ φοβοῦνται τὸ γεγραμμένον, ἀλλὰ νὰ ἐπιχειροῦν τὰ ἀδύνατα; «Διότι ποῖος θὰ ματαιώσῃ αὐτὰ ποὺ ἐσχεδίασεν ὁ Θεὸς ὁ ἅγιος»¹; Καὶ ποῖος θὰ δικαιώσῃ αὐτὸν ποὺ κατεδίκασεν ὁ Θεός; Ἐκεῖνοι λοιπὸν, ἀφοῦ ἀντιποιοῦνται αὐτὰ τὰ φανταστικά ὡσὰν ἰδικά τους, ἅς γράφουν ὅ,τι θέλουν, σεῖς ὅμως, ἀδελφοί, οἱ ὁποῖοι μεταφέρετε τὰ σκεύη τοῦ Κυρίου, καὶ ὑπερασπίζεσθε τὰ δόγματα τῆς Ἐκκλησίας, παρακαλῶ νὰ ἐξετάσετε τὸ πρᾶγμα. Καὶ ἐὰν μὲν γράφουν διαφορετικὰ λόγια ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ προανεφέρθησαν τοῦ Ἀρείου, νὰ τοὺς θεωρῆσετε ὡς ὑποκριτὰς, οἱ ὁποῖοι κρύβουν μὲν τὸ δηλητήριον τῆς σκέψεως, παραπλανοῦν δὲ μὲ τὰ λόγια ποὺ λέγουν κάτω ἀπὸ τὰ χεῖλη τους, ὅπως ὁ ὄφις. Διότι ὅταν γράφουν αὐτὰ ἔχουν ὑποστηρικτὰς ἐκείνους ποὺ ἀπεβλήθησαν τότε μαζί μὲ τὸν Ἄρειον, τὸν Σεκουῆνδον τὸν Πεν-

Ἐλεξανδρεία ποτὲ ἐλεγχθέντας κληρικούς, τούτοις τε γράφουσιν ἐν τῇ Ἐλεξανδρείᾳ· καὶ τό γε θαυμαστόν, ἡμᾶς μὲν καὶ τοὺς μεθ' ἡμῶν ἐποίησαν διωχθῆναι, καίτοι τοῦ εὐσεβεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου μετ' εἰρήνης ἀποστείλαντος ἡμᾶς εἰς τὴν πατρίδα 5 καὶ τὴν ἐκκλησίαν, καὶ κηδομένου τῆς ὁμονοίας τῶν λαῶν, τούτοις δὲ παραδοθῆναι νῦν πεποιθήκασιν τὰς ἐκκλησίας, καὶ πᾶσιν ἔδειξαν, ὅτι τούτων χάριν ἢ πᾶσα καθ' ἡμῶν ἐξ ἀρχῆς καὶ κατὰ τῶν ἑτέρων γέγονεν ἐπιβουλή.

20. Πῶς οὖν ταῦτα ποιοῦντες δύνανται ταῦτα γράφοντες 10 πιστεῦσθαι; Εἰ γὰρ ἔγραφον ὀρθῶς, ἐξήλειπον ἢν ἔγραψεν ὁ Ἄρειος Θαλίαν, καὶ ἀπέβαλλον ἂν τὰς τῆς αἵρέσεως παραφύδασι· μαθηταὶ γὰρ οὗτοι καὶ κοινωνοὶ τῆς τε ἀσεβείας καὶ τῆς ἐπιτιμίας γεγόνασιν Ἄρειον· οὐκοῦν, μὴ ἀποβάλλοντες τούτους, ἐκδηλοὶ πᾶσιν εἰσι μὴ ἔχοντες ὀρθὸν τὸ φρόνημα, καὶν μυριάκις γρά- 15 φωσι. Διὰ τοῦτο γρηγορεῖν προσήκει, μήποτε τῇ περιβολῇ τῶν γραμμάτων ἀπάτη τις γένηται, καὶ παρενέγκωσί τινας ἀπὸ τῆς εὐσεβοῦς πίστεως. Ἐὰν δὲ τολμήσαντες τὰ Ἄρειον γράψωσιν, ὀρῶντες ἑαυτοὺς εὐοδομένους καὶ εὐθηνουμένους, οὐδὲν ἔστι λοιπὸν ἢ πολλῇ τῇ παρησίᾳ χρῆσασθαι, μνημονεύοντας τῶν ἀπο- 20 στολικῶν προρρήσεων, ἃς διὰ τὰς τοιαύτας αἵρέσεις προμηνύων ἔγραψε, καὶ ἡμᾶς εἰπεῖν πρέπει· Ὅϊδαμεν ὅτι, ὡς γέγραπται, («Ἐν ἐσχάτοις καιροῖς ἀποστήσονται τινες τῆς ὑγιαινούσης πίστεως, προσέχοντες πνεύμασι πλάνης καὶ διδασκαλίαις δαιμόνων»), ἀποστρεφόμενων τὴν ἀλήθειαν, καί· («Ὅσοι μὲν θέλουσιν εὐσεβῶς ζῆν 25 ἐν Χριστῷ, διωχθήσονται· πονηροὶ δὲ ἄνθρωποι καὶ γόητες πρό- κόψουσιν ἐπὶ τὸ χεῖρον, πλανῶντες καὶ πλανώμενοι»).

ταπολίτην, καὶ τοὺς κληρικοὺς οἱ ὅποιοι κατεκρίθησαν κάποτε εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν, καὶ εἰς αὐτοὺς γράφουν εἰς τὴν Ἀλεξανδρείαν. Καὶ τὸ περισσότερον περίεργον, κατώρθωσαν ὥστε, ἡμεῖς μὲν καὶ οἱ ὁμόφρονές μας νὰ διωχθῶμεν, παρὰ τὸ ὅτι ὁ εὐσεβέστατος βασιλεὺς Κωνσταντῖνος μᾶς ἀπέστειλεν εἰρηνικῶς εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐνδιεφέρετο ἰδιαίτερώς διὰ τὴν ὁμόνοιαν τῶν λαῶν, αἱ ἐκκλησίαι δὲ νὰ παραδοθοῦν εἰς αὐτούς, καὶ ἔδειξαν ἔτσι εἰς ὅλους, ὅτι χάριν αὐτῶν κατεσκευάσθη ἕξ ἀρχῆς ὅλη αὐτὴ ἡ ἐπιβουλή ἐναντίον μας καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων.

20. Πῶς λοιπόν, ἐνῶ κάνουν αὐτά, ἡμποροῦν νὰ εἶναι πιστευτοὶ γράφοντας αὐτά; Διότι ἐὰν ἔγραψαν ὀρθῶς θὰ ἐξηφάνιζαν τὴν Θαλίαν, τὴν ὁποῖαν ἔγραψεν ὁ Ἄρειος καὶ θὰ ἀπεμάκρυναν τὰ παρακλάδια τῆς αἰρέσεως, διότι αὐτοὶ ὑπῆρξαν μαθηταὶ καὶ κοινωνοὶ καὶ τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς τιμωρίας τοῦ Ἀρείου. Λοιπὸν ἀφοῦ δὲν ἀπομακρύνουν αὐτοὺς εἶναι ὀλοφάνεροι εἰς ὅλους ὅτι δὲν ἔχουν ὀρθὴν σκέψιν, καὶ ἄς γράφουν χιλιάδες φορές. Διότι πρέπει νὰ παραμένωμεν ἄγρυπνοι, μήπως συμβῆ καμμία ἀπάτη μὲ τὴν κάλυψιν τῶν γραμμάτων καὶ παρασύρουν μερικοὺς ἀπὸ τὴν εὐσεβῆ πίστιν. Ἐὰν πάλιν τολμήσουν νὰ γράψουν ὅσα ἔγραψεν ὁ Ἄρειος, βλέποντας ὅτι πηγαίνουν καλὰ καὶ εὐδοκιοῦν, δὲν ὑπάρχει πλέον ἄλλη δυνατότης παρὰ μὲ πολλὴν παρρησίαν, νὰ ἀναφέρωμεν τὰς ἀποστολικὰς προρρήσεις, τὰς ὁποῖας ἔγραψεν ὁ ἀπόστολος προλέγοντας διὰ τὰς τοιαύτας αἰρέσεις καὶ ἔτσι πρέπει νὰ εἴπωμεν, ἡ γνωρίζομεν πῶς, ὅπως ἔχει γραφῆ, «Κατὰ τοὺς ἐσχάτους καιροὺς μερικοὶ θὰ ἀποστατήσουν ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν, διότι θὰ προσέχουν εἰς πνεύματα πλάνης καὶ εἰς διδασκαλίαν δαιμόνων»¹ ποῦ καταπολεμοῦν τὴν ἀλήθειαν, καί: «Ὅσοι θέλουν νὰ ζήσουν εὐσεβῶς ἐν Χριστῷ θὰ διωχθοῦν. Πονηροὶ ὅμως ἄνθρωποι καὶ ἀπατεῶνες θὰ προκόψουν εἰς τὸ χειρότερον, πλανῶντες καὶ πλανῶμενοι»².

2. Β' Τιμ. 3, 12-13.

Ἄλλ' ἡμᾶς οὐδέν τι πείσει τούτων, οὐδὲ χωρίσει τῆς ἀγάπης τοῦ Χριστοῦ, καὶ οἱ αἵρετικοὶ θάνατον ἡμῖν ἀπειλῶσι· Χριστιανοὶ γὰρ ἔσμεν, καὶ οὐχὶ Ἄρειανοί. Εἴθε δὲ μηδὲ οἱ ταῦτα γράφαντες ἐφρόνουν τὰ Ἄρειου! Ναί, ἀδελφοί, τοιαύτης παρηρησίας
 5 χρεία νῦν, οὐ γὰρ ἐλάβομεν πνεῦμα δουλείας πάλιν εἰς φόβον, ἀλλ' ἐπ' ἐλευθερίᾳ κέκληκεν ἡμᾶς ὁ Θεός· καὶ ἔστιν ἀληθῶς αἰσχρόν καὶ λίαν αἰσχρόν, ἕάν, ἦν παρὰ τοῦ Σωτῆρος διὰ τῶν ἀποστόλων ἔσχομεν πίστιν, ταύτην διὰ Ἄρειον ἢ τοὺς τὰ Ἄρειου φρονοῦντας καὶ πρεσβεύοντας ἀπολέσωμεν. Ἦδη μὲν οὖν πλεῖστοι καὶ τῶν
 10 μερῶν τούτων, μαθόντες τὴν τῶν γραφόντων πανουργίαν, ἔτοιμοι μέχρις αἵματός εἰσιν ἀντικαταστήναι πρὸς τὰς ἐκείνων μεθοδείας, ἀκούοντες μάλιστα περὶ τῆς ὑμῶν στερερότητος. Ἐπειδὴ δὲ ἀφ' ὑμῶν ἐξήχηται ὁ κατὰ τῆς αἵρέσεως ἔλεγχος, καὶ ὡς ὄφεις ἐκ τῶν φωλεῶν ἢ αἵρεσις ἀποκεκάλυπται, παρ' ὑμῖν τετήρηται
 15 τὸ παιδίον, ὅπερ Ἡρώδης ἀνελεῖν ἐζήτει, καὶ ζῆ ἐν ὑμῖν ἡ ἀλήθεια, καὶ ὑγιαίνει παρ' ὑμῖν ἡ πίστις.

21. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἔχοντες μετὰ χειρας τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων γραφεῖσαν πίστιν, καὶ ταύτην ἐκδικοῦντες πολλῇ τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ εἰς τὸν Κύριον πεποιθήσει, τύπος
 20 γένησθε τοῖς πανταχοῦ, δεικνύντες ἀγῶνα προκεῖσθαι νῦν πρὸς τὴν αἵρεσιν ὑπὲρ τῆς ἀληθείας, καὶ ποικίλας εἶναι τοῦ ἐχθροῦ τὰς μεθοδείας. Οὐ γὰρ μόνον τὸ μὴ θῦσαι λίβανον δεικνυσι μάρτυρας, ἀλλὰ καὶ τὸ μὴ ἀρνήσασθαι τὴν πίστιν ποιεῖ τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως λαμπρόν. Καὶ οὐχ οἱ κλίναντες εἰς εἰδῶλα μόνον
 25 κατεκριθήσαν ὡς ἀλλότριοι, ἀλλὰ καὶ οἱ προδεδωκότες τὴν ἀλήθειαν. Ἰούδας γοῦν οὐ θύσας ἀπεβλήθη τῆς ἀποστολικῆς τιμῆς,

Ἄλλ' ἡμᾶς τίποτε δὲν θὰ μᾶς πείσει ἀπ' αὐτά, τίποτε δὲν θὰ μᾶς χωρίσει ἀπὸ τὴν ἀγάπην τοῦ Χριστοῦ, καὶ ἂν ἀκόμη οἱ αἵρετικοὶ μᾶς ἀπειλοῦν μὲ θάνατον· διότι εἴμεθα Χριστιανοὶ καὶ ὄχι Ἄρειανοί. Μακάρι δὲ οὔτε καὶ αὐτοὶ ποὺ ἔγραψαν αὐτὰ νὰ ἐφρόνουν τὰ τοῦ Ἄρειου. Ναί, ἀδελφοί, τοιαύτη παρρησία χρειάζεται τώρα, διότι δὲν ἐλάβομεν Πνεῦμα δουλείας διὰ νὰ φοβούμεθα πάλιν ¹, ἀλλ' ὁ Θεὸς μᾶς ἔχει καλέσει νὰ εἴμεθα ἐλεύθεροι· καὶ ἀληθῶς εἶναι αἰσχρὸν καὶ πολὺ αἰσχρὸν ἔάν, τὴν πίστιν τὴν ὁποίαν ἐλάβομεν παρὰ τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν ἀποστόλων, τὴν χάσωμεν ἐξ αἰτίας τοῦ Ἄρειου ἢ αὐτῶν ποὺ φρονοῦν καὶ πρεσβεύουν τὰ τοῦ Ἄρειου. Ἦδη λοιπὸν πάρα πολλοὶ καὶ ἀπ' αὐτὰ τὰ μέρη, μαθόντες τὴν πανουργίαν αὐτῶν ποὺ τὰ γράφουν εἶναι ἕτοιμοι νὰ ἀντισταθοῦν μέχρι θανάτου εἰς τὰ τεχνάσματα ἐκείνων, ἀκούοντες μάλιστα περὶ τῆς ἰδικῆς σας σταθερότητος. Ἐπειδὴ δὲ ἀπὸ σαῶς ἐλέγχεται ἡ αἵρεσις καὶ ἀποκαλύπτεται ὡς ὄφρις ἐκ τῶν φωλεῶν, εἰς σαῶς διαφυλάσσεται τὸ παιδίον, τὸ ὁποῖον ὁ Ἡρώδης ἐζήτει νὰ φονεύσῃ ², καὶ ζῆ εἰς σαῶς ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ πίστις ὑγιαίνει.

21. Διὰ τοῦτο, παρακαλῶ, ἔχοντες εἰς τὰς χεῖρας σας τὴν πίστιν τῶν πατέρων τὴν διατυπωθεῖσαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὑπερασπίζοντες αὐτὴν μὲ πολλὴν προθυμίαν καὶ πίστιν εἰς τὸν Κύριον, νὰ γίνεσθε ὑπόδειγμα εἰς ὅλους, δεικνύοντες ὅτι τώρα ὑφίσταται ἀγών κατὰ τῆς αἱρέσεως καὶ ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ ὅτι εἶναι ποικίλα τὰ τεχνάσματα τοῦ ἐχθροῦ. Διότι ὄχι μόνον κάμνει μάρτυρας τὸ νὰ μὴ προσφέρῃ κανεὶς λίβανον εἰς τὸν βωμόν, ἀλλὰ καὶ τὸ νὰ μὴ ἀπαρνηθῇ τὴν πίστιν κανεὶς κάμνει τὸ μαρτύριον τῆς συνειδήσεως λαμπρόν. Καὶ δὲν κατεκρίσθησαν μόνον ὡς ξένοι αὐτοὶ ποὺ ἐθυσίασαν εἰς εἶδωλα, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐπρόδωσαν τὴν ἀλήθειαν. Ὁ Ἰούδας λοιπὸν δὲν

ἀλλὰ προδότης γενόμενος. Καὶ Ὑμέναιος δὲ καὶ Ἀλέξανδρος οὐκ
 εἰς εἶδωλα τραπέντες ἀπεπήδησαν, ἀλλ' ὅτι περὶ τὴν πίστιν ἐναυ-
 άγησαν. Πάλιν τε Ἀβραάμ ὁ πατριάρχης οὐκ ἀναιρεθεὶς ἐστε-
 φανώθη, ἀλλ' ὅτι πιστὸς γέγονε τῷ Θεῷ. Οἱ τε ἄλλοι ἅγιοι, περὶ
 5 ὧν ὁ Παῦλός φησι, Γεδεών, Βαράκ, Σαμφών, Ἰεφθαέ, Δαυὶδ τε
 καὶ Σαμουήλ καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς, οὐχ αἵματος ἐκχυθέντος ἐτελειώ-
 θησαν, ἀλλὰ διὰ πίστεως ἐδικαιώθησαν, καὶ μέχρι νῦν θαυμάζον-
 ται, ὅτι καὶ θάνατον ὑπομένειν ἦσαν ἔτοιμοι διὰ τὴν εἰς τὸν Κύ-
 ριον εὐσέβειαν. Εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι καὶ τὸ γενόμενον ἐφ' ἡμῖν,
 10 οἴδατε πῶς ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος μέχρι θανάτου κατὰ τῆς αἰ-
 ρέσεως ταύτης ἠγωνίσαστο, καὶ ὄσας θλίψεις καὶ πηλίκους πόνους,
 καίτοι γέρον ὢν, ὑπομείνας, ἐν τῇ πρεσβυτικῇ ἡλικίᾳ προσετέθη
 καὶ αὐτὸς πρὸς τοὺς πατέρας αὐτοῦ. Πόσοι δὲ καὶ ἄλλοι πόσους
 καμάτων ἐσχήκασιν κατὰ τῆς ἀσεβείας ταύτης διδάσκοντες, καὶ
 15 τὸ καύχημα τῆς ὁμολογίας ἔχουσιν ἐν Χριστῷ. Οὐκοῦν καὶ ἡμεῖς,
 ὡς τοῦ περὶ παντὸς ὄντος ἡμῖν ἀγῶνος, καὶ προκειμένου νῦν ἢ
 ἀρνήσασθαι ἢ τηρῆσαι τὴν πίστιν, σπουδὴν ταύτην καὶ πρόθεσιν
 ἔχομεν, ἃ μὲν παρελάβομεν φυλάττειν, ἔχοντες πρὸς ὑπόμνησιν
 τὴν ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσαν πίστιν, τὰς δὲ καινοτομίας ἀποστρέφε-
 20 σθαι καὶ διδάσκειν τοὺς λαοὺς μὴ προσέχειν πνεύμασι πλάνης,
 ἀλλὰ παντελῶς ἐκκλίνειν ἀπὸ τῆς ἀσεβείας τῆς τῶν Ἀρειομανι-
 τῶν καὶ τῆς τῶν Μελιτιανῶν πρὸς αὐτοὺς συνωμοσίας.

22. Ὅρατε γάρ, ὡς τὸ πρότερον μαχόμενοι πρὸς ἑαυτούς,
 νῦν, ὡς Ἡρώδης καὶ Πόντιος, συνεφώνησαν εἰς τὴν κατὰ τοῦ
 25 Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ βλασφημίαν ἐφ' ᾧ καὶ μισήσειεν
 ἂν τις αὐτοὺς δικαίως, ὅτι τῶν μὲν ἰδίων χάριν ἀπεχθάνοντο πρὸς

ἀπεστερήθη τῆς ἀποστολικῆς τιμῆς, ἐπειδὴ ἐθυσίασεν εἰς τὰ εἴδωλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔγινε προδότης. Καὶ ὁ Ὑμέναιος καὶ Ἀλέξανδρος δὲν ἀπεμακρύνθησαν ἐπειδὴ ἐστράφησαν εἰς τὰ εἴδωλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐναυάγησαν ὡς πρὸς τὴν πίστιν¹. Καὶ πάλιν ὁ πατριάρχης Ἀβραάμ δὲν ἐστεφανώθη ἐπειδὴ ἐφονεύθη, ἀλλ' ἐπειδὴ ἔμεινε πιστὸς εἰς τὸν Θεόν. Καὶ οἱ ἄλλοι ἅγιοι, διὰ τοὺς ὁποίους ὁμιλεῖ ὁ Παῦλος, οἱ Γεδεών, Βαράκ, Σαμψών, Ἰεφθάε, Δαυίδ καὶ Σαμουὴλ² καὶ ὅσοι ἔζησαν μαζί τους δὲν ἐτελειώθησαν ἐπειδὴ ἔχυσαν τὸ αἷμα τους, ἀλλ' ἐδικαιώθησαν διὰ τῆς πίστεως καὶ μέχρι σήμερον θαυμάζονται, διότι ἦσαν ἔτοιμοι νὰ ὑποστοῦν καὶ θάνατον διὰ τὴν πρὸς τὸν Κύριον εὐσέβειαν. Καὶ ἂν πρέπει νὰ προσθέσωμεν καὶ αὐτὸ ποὺ συνέβη εἰς ἡμᾶς, γνωρίζετε πῶς ἠγωνίσθη ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος μέχρι θανάτου κατὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῆς καὶ πόσας θλίψεις καὶ τί κόπους ὑπέστη, ἂν καὶ ἦταν γέρον, καὶ ἔτσι εἰς τὴν γεροντικὴν ἡλικίαν συναριθμήθη καὶ αὐτὸς μαζί με τοὺς προγόνους του. Καὶ πόσοι δὲ ἄλλοι ὑπέμειναν πόσους κόπους, ἐπειδὴ ἐδίδασκαν κατὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῆς καὶ τώρα ἔχουν τὴν καύχησίν των διὰ τὴν ὁμολογίαν εἰς τὸν Χριστόν. Λοιπὸν καὶ ἡμεῖς, ἐπειδὴ ἡ μάχη ποὺ εὐρίσκεται ἐμπρὸς μας εἶναι διὰ τὸ πᾶν, καὶ ἐπειδὴ τὸ ζήτημά μας τώρα εἶναι ἢ νὰ ἀρνηθῶμεν ἢ νὰ τηρήσωμεν τὴν πίστιν, ἔχομεν αὐτὴν τὴν φροντίδα καὶ πρόθεσιν, ἐκεῖνα μὲν ποὺ παρελάβαμεν νὰ φυλάξωμεν, ἐνθυμούμενοι συνεχῶς τὴν πίστιν, ἢ ὁποῖα διευτυπώθη εἰς τὴν Νίκαιαν, νὰ ἀποστρεφώμεθα δὲ τὰς καινοτομίας, καὶ νὰ διδάξωμεν τοὺς λαϊκοὺς νὰ μὴ προσέχουν εἰς τὰ πνεύματα τῆς πλάνης, ἀλλὰ νὰ ξεφύγουν τελείως ἀπὸ τὴν ἀσέβειαν τῶν ἀρειομανιτῶν, καὶ ἀπὸ τὴν ὁμοσπονδίαν ποὺ ἔχουν κάνει με αὐτοὺς οἱ Μελιτιανοί.

22. Διότι βλέπετε ὅτι, ἐνῶ κατὰ τὴν ἀρχὴν ἐμάχοντο ἐναντίον ἀλλήλων, τώρα, ὅπως ὁ Ἡρώδης καὶ ὁ Πόντιος Πιλάτος, συνεφώνησαν εἰς τὴν βλασφημίαν κατὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν δικαίως θὰ πρέπει νὰ τοὺς μισῆ

2. Πρβλ. Ἑβρ. 11, 32.

ἀλλήλους, εἰς δὲ τὴν κατὰ τῆς ἀληθείας ἔχθραν καὶ τὴν εἰς τὸν Θεὸν ἀσέβειαν φίλοι γεγόνασι καὶ ἀλλήλους δεξιοῦνται, πάντα τε παρὰ γνώμην πάσχειν ὑπομένουσι διὰ τὴν ἰδίαν ἕκαστος τῆς προθέσεως ἡδονήν· Μελιτιανοὶ μὲν διὰ τὴν προστασίαν καὶ τὴν μα-
 5 νίαν τῆς φιλαργυρίας, Ἄρειομανῖται δὲ διὰ τὴν ἰδίαν ἀσέβειαν, ἔν' ἐν τῇ τοιαύτῃ συνωμοσίᾳ καὶ τὴν ἰδίαν ἀλλήλοις κακόνοιαν προσκιχρᾶν δύνωνται, καὶ αὐτοὶ μὲν τὴν ἀσέβειαν τούτων ὑποκρίνονται, οὗτοι δὲ τῇ πονηρίᾳ συντρέχωσιν ἐκείνων τῇ κακίᾳ, καὶ λοιπὸν καινῇ τὰ ἴδια ἑαυτῶν πονηρεύματα, ὥσπερ τὸ τῆς Βαβυλῶ-
 10 νος ποτήριον κεράσαντες, ἐπιβουλεύσωσι τοῖς εὐσεβοῦσιν ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἦν μὲν οὖν ἡ πονηρία καὶ ἡ συκοφαντία τῶν Μελιτιανῶν καὶ πρὸ τούτων πᾶσι φανερά, ἦν δὲ καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ θεομάχος αἵρεσις τῶν Ἄρειανῶν πάλαι πανταχοῦ καὶ πᾶσιν ἔκδηλος. Οὐ
 15 γὰρ ὀλίγος ἐστὶν ὁ χρόνος· ἀλλ' οἱ μὲν πρὸ πενήτηκοντα καὶ πέντε ἐτῶν σχισματικοὶ γεγόνασιν· οἱ δὲ πρὸ τριάκοντα καὶ ἕξ ἐτῶν ἀπεδείχθησαν αἰρετικοί, καὶ τῆς Ἐκκλησίας ἀπεβλήθησαν ἐκ κρίσεως πάσης τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐξ ὧν δὲ νῦν ἔδρασαν, δέδεικται λοιπὸν καὶ τοῖς δοκοῦσιν αὐτῶν προσπειεῖσθαι φανερῶς, ὡς
 20 δι' οὐδὲν ἕτερον καθ' ἡμῶν καὶ κατὰ πάντων τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τὴν ἐξ ἀρχῆς ἐπιβουλήν πεποιήκασιν ἢ διὰ τὴν ἰδίαν ἑαυτῶν τῆς ἀσεβείας αἵρεσιν. Ἴδου γὰρ τὸ πάλαι σπουδαζόμενον τοῖς περὶ Εὐσέβιον γέγονε νῦν· καὶ ἀφ' ἡμῶν μὲν ἀρπασθῆναι πεποιήκασι τὰς ἐκκλησίας, ἐπισκόπους τε καὶ πρεσβυτέρους μὴ
 25 κοινωνοῦντας αὐτοῖς ἐξώρισαν ὡς ἠθέλησαν, καὶ τοὺς λαοὺς ἀποστρεφομένους αὐτοὺς ἐξέκλεισαν τῶν ἐκκλησιῶν, τοῖς δὲ Ἄρειανοῖς τοῖς πρὸ τοσούτου χρόνου καταγνωσθεῖσι παρεδεδώκασιν αὐτάς, ἵνα, συνούσης αὐτοῖς καὶ τῆς τῶν Μελιτιανῶν ὑποκρίσεως,

1. Πρβλ. Ἄποκ. 18, 6.

κάνεις, ἐπειδὴ διὰ μὲν τὰς μεταξύ των διαφορὰς ἀλληλομισοῦντο, εἰς δὲ τὴν ἔχθραν κατὰ τῆς ἀληθείας καὶ τὴν ἀσέβειαν πρὸς τὸν Θεὸν ἔχουν γίνεαι φίλοι καὶ ἀλληλοασπάζονται, καὶ καταδέχονται νὰ ὑποστοῦν τὰ πάντα χωρὶς τὴν θέλησίν των, διὰ νὰ ἱκανοποιήσῃ ὁ καθέννας τὴν πρόθεσίν του. Οἱ μὲν Μελιτιανοὶ διὰ νὰ προστατευθοῦν καὶ διὰ νὰ ἱκανοποιήσουν τὴν μανίαν τῆς φιλαργυρίας, οἱ δὲ Ἀρειομανῖται διὰ τὴν ἰδικήν των ἀσέβειαν. Καὶ ὅλα αὐτὰ τὰ κάνουν ἔτσι, ὥστε νὰ ἤμποροῦν μέσα εἰς αὐτὴν τὴν ὁμοσπονδίαν νὰ δανεῖζουν μεταξύ των τὴν κακοβουλίαν τους, καὶ οἱ μὲν νὰ ὑποκρίνονται τὴν ἀσέβειαν τούτων, οἱ δὲ ἄλλοι μὲ πονηρίαν νὰ βοηθοῦν τὴν ἀσέβειαν ἐκείνων, ἔτσι ὥστε, ἀφοῦ ἐνώσουν μαζί τὰς πονηρίας των, ὅπως εἰς τὸ ποτήριον τῆς Βαβυλῶνος¹, νὰ μηχανεύονται κακὰ ἐναντίον ἐκείνων ποὺ πιστεύουν ὀρθῶς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

Ἡ πονηρία λοιπὸν καὶ ἡ συκοφαντία τῶν Μελιτιανῶν ἦταν φανερὰ εἰς ὅλους καὶ πρὶν ἂπ' αὐτούς. Καὶ ἡ ἀσέβεια καὶ ἡ θεομάχος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν ἦταν ἐκδηλὸς ἀπὸ παλαιὰ, πανταχοῦ καὶ εἰς ὅλους. Διότι ὁ χρόνος δὲν εἶναι ὀλίγος· ἀλλ' οἱ μὲν ἔγιναν σχισματικοὶ πρὶν πενήντα πέντε χρόνια, οἱ δὲ ἀπεδείχθησαν αἰρετικοὶ πρὶν τριάντα ἕξ χρόνια, καὶ ἐξεδιώχθησαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν μὲ ἀπόφασιν ὀλοκλήρου τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἀπὸ ὅσα δὲ διέπραξαν τώρα, ἀπεδείχθη φανερὰ καὶ εἰς αὐτούς ποὺ προσποιοῦνται, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν ἔστρεψαν ἐναντίον μας καὶ ἐναντίον ὄλων τῶν ὀρθοδόξων ἐπισκόπων τὴν ἀρχικὴν των ἐπιβουλήν, παρὰ χάριν τῆς ἰδικῆς των ἀσεβοῦς αἰρέσεως. Ἴδου λοιπὸν ὅτι αὐτὸ ποὺ ἐπεδίωκαν ἀπὸ παλαιὰ οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου συνέβη τώρα. Καὶ κατώρθωσαν νὰ ἀρπαχθοῦν ἀπὸ ἡμᾶς αἱ Ἐκκλησίαι, καὶ ἐξώρισαν, ὅπως ἤθελαν, τοὺς ἐπισκόπους καὶ τοὺς πρεσβυτέρους ποὺ δὲν ἐκοινωνοῦσαν μὲ αὐτούς, καὶ ἀπέκλεισαν ἀπὸ τὰς Ἐκκλησίας ὅσους ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς τοὺς ἀπεστρέφοντο, καὶ παρέδωσαν αὐτὰς εἰς τοὺς Ἀρειανούς, οἱ ὅποιοι ἔχουν καταδικασθῆ πρὶν ἀπὸ τόσον χρόνον. Καὶ ἔπραξαν τοῦτο, ὥστε, ἔχοντας βοηθὸν καὶ τὴν ὑποκρισίαν τῶν Μελιτιανῶν,

ἐπ' ἀδείας ἔχωσιν ἐν αὐταῖς τὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἀποπτύειν ῥήματα, καὶ προκατασκευάζειν, ὡς γε νομίζουσι, τῷ τὴν αἵρεσιν αὐτοῖς ἐπισπεύραντι τῷ ἀντιχριστῷ, τὴν τῆς ἀπάτης ὁδόν.

23. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν τοσαῦτα νυστάζοντες φανταζέσθωσαν
 5 μάτην· οἶδαμεν γὰρ ὅτι καὶ ὁ φιλόανθρωπος βασιλεὺς ἀκούσας, κωλύσει τὰς πονηρίας αὐτῶν καὶ οὐ χρονιοῦσιν, ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον, καρδίαι τῶν ἀσεβῶν ταχέως ἐκλείψουσιν· ἡμεῖς δὲ ὡς πρὸς ἀποστάτας καὶ θέλοντας μανίαν ἐν οἴκῳ Κυρίου καταπη-
 ξαι, ἡμφιεσμένοι, κατὰ τὸ γεγραμμένον, τοῖς λόγοις τῶν θείων
 10 Γραφῶν, ἀντικαταστῶμεν, καὶ μήτε θάνατον σωματικὸν φοβηθῶ-
 μεν, μήτε τὰς τούτων ὁδοὺς ζηλώσωμεν· ἀλλὰ πάντων μᾶλλον προκρινέσθω τῆς ἀληθείας ὁ λόγος. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, ὡς οἴδατε πάντες, ἀξιούμενοι τότε παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον ἢ ὑποκρίνασθαι σὺν αὐτοῖς τὴν ἀσέβειαν, ἢ προσδοκᾶν ἐπιβουλὴν παρ' αὐτῶν,
 15 οὐκ ἠθελήσαμεν αὐτοῖς συγκαταθέσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον εἰλόμεθα διώκεσθαι παρ' αὐτῶν ἢ τὸν τοῦ Ἰούδα μιμήσασθαι τρόπον. Ἀμέ-
 λει πεποιήκασιν ὅπερ ἠπείλησαν, καὶ μιμησάμενοι τὴν Ἰεζάβελ, ἐγκαθέτους ἑαυτοῖς τοὺς Μελιτιανοὺς κατεσκευάσαν, εἰδότες πῶς κατὰ τοῦ μακαρίου Πέτρου τοῦ μάρτυρος, καὶ μετ' αὐτὸν τοῦ με-
 20 γάλου Ἀχιλλᾶ, εἶτα κατὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου γεγόνα-
 σιν, ἐν' οὗτῳ καὶ καθ' ἡμῶν, ὡσπερ τοῦτο μελετήσαντες, ὑπο-
 κρίνονται μὲν οὗτοι ἅπερ ἂν αὐτοῖς ὑποβληθῇ, ἐκεῖνοι δὲ πρό-
 φασιν λάβωσι διώκειν καὶ ζητεῖν ἡμᾶς ἀποκτεῖναι. Τοῦτο γὰρ δι-
 ψῶσι, καὶ οὐ παύονται γε μέχρι νῦν τὸ αἷμα ἡμῶν θέλοντες ἐκχέ-
 25 εἶν.

Ἀλλὰ τούτων οὐδεμία μοι φροντίς· οἶδα γὰρ καὶ πέπεισμαι ὅτι τοῖς ὑπομένουσιν ἔσται μισθὸς παρὰ τοῦ Σωτῆρος, καὶ ὅτι

νά ἐκβάλλουν ἐλευθέρως εἰς αὐτάς τὰ λόγια τῆς ἀσεβείας των καὶ νά προπαρασκευάζουν, ὅπως τουλάχιστον νομίζουν, τὴν ὁδὸν τῆς ἀπάτης εἰς τὸν ἀντίχριστον, ὁ ὁποῖος ἔσπειρεν εἰς αὐτοὺς τὴν αἴρεσιν.

23. Ἐκεῖνοι μὲν λοιπὸν κυριευμένοι ἀπὸ ὕπνον ἄς κάνουν ματαίως τόσας φαντασίας. Διότι γνωρίζομεν ὅτι καὶ ὁ φιλάνθρωπος βασιλεύς, ὅταν τοὺς ἀκούσῃ, θὰ ἐμποδίσῃ τὰς πονηρίας των καὶ δὲν θὰ κρατήσουν πολὺ, ἀλλὰ κατὰ τὸ γεγραμμένον, αἱ καρδίαι τῶν ἀσεβῶν θὰ ἀφανισθοῦν ταχέως¹. Ἡμεῖς δὲ ὠπλισμένοι κατὰ τὸ γεγραμμένον² μὲ τὰ λόγια τῶν θείων Γραφῶν ἄς ἀντισταθῶμεν πρὸς αὐτοὺς, ὡσάν πρὸς ἀποστάτας ποὺ θέλουν νὰ καταφυτεύσουν μανίαν εἰς τὸν οἶκον τοῦ Κυρίου, καὶ οὔτε νὰ φοβηθῶμεν τὸν σωματικὸν θάνατον οὔτε τοὺς δρόμους των νὰ ζηλέψωμεν, ἀλλὰ περισσότερον ἀπὸ ὅλα νὰ προτιμᾶται ὁ λόγος τῆς ἀληθείας. Διότι καὶ ἡμεῖς, ὅπως ξέρετε ὅλοι, ὅταν μᾶς ἐζητήθη ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου ἢ νὰ παραδεχθῶμεν μαζὶ μὲ αὐτοὺς τὴν ἀσέβειαν ἢ νὰ περιμένωμεν τὴν ἐπιβουλήν των, δὲν ἠθελήσαμεν νὰ συνθηκολογήσωμεν μὲ αὐτοὺς ἀλλ' ἐπροτιμήσαμεν καλύτερα νὰ διωκώμεθα ὑπ' αὐτῶν, παρὰ νὰ μιμηθῶμεν τὸν τρόπον τοῦ Ἰούδα. Ἔτσι ἔκαμαν αὐτὸ ποὺ ἀπέιλησαν καί, ἀφοῦ ἐμιμήθησαν τὴν Ἰεζάβελ³ ἐπῆραν κατασκόπους των τοὺς Μελιτιανούς, διότι ἤξεραν πῶς ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ μακαρίτου Πέτρου τοῦ μάρτυρος, καὶ μετ' αὐτὸν κατὰ τοῦ μεγάλου Ἀχιλᾶ, καὶ ἔπειτα κατὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου, ἔτσι ὥστε καὶ ἐναντίον μας, ὅπως τὸ προμελέτησαν, νὰ διαδίδουν αὐτοὶ ὅσα θὰ τοὺς ὑπέβαλαν, ἐκεῖνοι δὲ θὰ εὔρισκαν ἀφορμὴν νὰ μᾶς διώξουν καὶ νὰ ζητοῦν νὰ μᾶς φονεύσουν. Διότι αὐτὸ διψοῦν, καὶ μέχρι σήμερον τουλάχιστον δὲν ἔσταμάτησαν νὰ θέλουν νὰ χύσουν τὸ αἷμα μας.

Ἄλλὰ δι' αὐτὰ δὲν με ἐνδιαφέρει καθόλου, διότι γνωρίζω καὶ εἶμαι πεπεισμένος ὅτι διὰ τοὺς ὑπομένοντας θὰ ὑπάρξῃ μι-

2. Πρβλ. Δ' Βασιλ. 17, 9.

3. Πρβλ. Γ' Βασ. 20,7

ὑμεῖς ὑπομείναντες, ὡς οἱ πατέρες, τύποι γενόμενοι τοῖς λαοῖς
 καὶ ἀνατρέποντες τὴν ξένην καὶ ἀλλοτριὰν ταύτην ἐπίνοιαν τῶν
 ἀσεβῶν, ἔξετε μὲν τὸ καύχημα λέγοντες· Τὴν πίστιν τετηρήκαμεν,
 ἀπολήψεσθε δὲ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, ὃν ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς τοῖς
 5 ἀγαπῶσι αὐτόν. Γένοιτο δὲ καὶ μεθ' ὑμῶν τὰς ἐπαγγελίας κλη-
 ρονομῆσαι, τὰς μὴ μόνον τῷ Παύλῳ ῥηθείσας, ἀλλὰ καὶ πᾶσι τοῖς
 ἡγαπηκόσι τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος καὶ Θεοῦ καὶ
 παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ
 τὸ κράτος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ καὶ νῦν καὶ εἰς τοὺς σύμπαντας αἰῶ-
 10 νας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

σθός ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, καὶ ὅτι σεῖς ἐπειδὴ ὑπομείνατε, ὅπως οἱ Πατέρες, καὶ ἐγίνατε ἔτσι παραδείγματα εἰς τοὺς λαούς, καὶ ἐπειδὴ ἀνασκευάζετε τὴν παράξενον αὐτὴν καὶ ξένην ἐπινόησιν τῶν ἀσεβῶν, θὰ ἔχετε τὴν καύχησίν σας καὶ θὰ λέγετε· Τὴν πίστιν ἐτηρήσαμεν· θὰ ἀπολάβετε δὲ τὸν στέφανον τῆς ζωῆς, τὸν ὁποῖον ὑπεσχέθη ὁ Θεὸς δι' ἐκείνους πού τὸν ἀγαποῦν. Ἄς ἀξιωθῶ δὲ καὶ ἐγὼ νὰ κληρονομήσω μαζί σας τὰς ἐπαγγελίας, πού δὲν ἐδόθησαν μόνον εἰς τὸν Παῦλον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ὅσοι ἠγάπησαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ Κυρίου καὶ Σωτῆρος καὶ Θεοῦ καὶ παμβασιλέως ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀποδίδεται εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος ἐν Πνεύματι ἁγίῳ, καὶ τώρα καὶ εἰς ὅλους τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
Ο ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ ΤΟΜΟΣ

Τοῖς ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις συλλειτουργοῖς Εὐσε-
5 βίῳ, Λουκίφερι, Ἀστερίῳ, Κυματίῳ καὶ Ἀνατολίῳ, Ἀθανάσιος
καὶ οἱ παρατυχόντες ἐν Ἀλεξανδρείᾳ ἐπίσκοποι ἀπὸ τε τῆς Ἰ-
ταλίας καὶ Ἀραβίας, Αἰγύπτου καὶ Λιβύης, Εὐσέβιος, Ἀστέ-
ριος, Γάϊος, Ἀγαθός, Ἀμμώνιος, Ἀγαθοδαίμων, Δρακόντιος,
Ἀδελφίος, Ἐρμαίων, Μᾶρκος, Θεόδωρος, Ἀνδρέας, Παφνού-
10 τιος, ἄλλος Μᾶρκος, Ζώϊλος, Μηνᾶς, Γεώργιος, Λούκιος, Μακά-
ριος καὶ οἱ λοιποὶ, ἐν Χριστῷ πλεῖστα χαίρειν.

1. Πεπεῖσμεθα μὲν ὅτι, λειτουργοὶ Θεοῦ καὶ οἰκονόμοι κα-
λοὶ τυγχάνοντες, ἱκανοὶ ἐστε πρὸς ἅπαντα τὰ τῆς Ἐκκλησίας
ἀρμόζεσθαι· ἐπειδὴ δὲ καὶ εἰς ἡμᾶς ἦλθεν, ὅτι πλεῖστοι πρότερον
15 διὰ φιλονεικίαν διαιρεθέντες ἀφ' ἡμῶν, νῦν εἰρηνεύειν βούλον-
ται, πολλοὶ δὲ καὶ τῆς πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας σχέσεως ἀπο-
στάντες, ἀντιποιοῦνται τῆς πρὸς ἡμᾶς κοινωνίας, ἀναγκαῖον ἡ-
γησάμεθα ταῦθ' ἅπερ ἐγράψαμεν ἡμεῖς τε καὶ οἱ ἀγαπητοὶ ἡμῶν
Εὐσέβιός τε καὶ Ἀστέριος, γράψαι τῇ ὑμῶν χρηστότητι, καὶ
20 αὐτοὶ ἀγαπητοὶ καὶ ὡς ἀληθῶς ποθεινότατοι συλλειτουργοὶ,
χαίροντες μὲν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ἀκοῇ, εὐχόμενοι δὲ ἵνα καί, εἴ τις
ἔτι περιλείπεται μακρὰν ἀφ' ἡμῶν καὶ εἴ τις ἔτι τοῖς Ἀρειανοῖς
συνερχόμενος φαίνεται, οὗτος ἀποπηδήσῃ τῆς ἐκείνων μανίας,
ὥστε πάντας πανταχοῦ λοιπὸν λέγει· «Εἰς Κύριος, μία πίστις».
25 «Τί γὰρ οὕτω καλόν», ὡς ὁ Ὑμνωδὸς εἶπεν («ἦ τί τερπνόν») ἀλλ'

1. Ἐφεσ. 4, 5.

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ
Ο ΤΟΜΟΣ ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΣ

Πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς καὶ πολυποθῆτους συλλειτουργοὺς Εὐσέβιον, Λουκίφεριν Ἀστέριον, Κυμάτιον καὶ Ἀνατόλιον ὁ Ἀθανάσιος καὶ οἱ τυχαίως εὕρισκόμενοι εἰς Ἀλεξάνδρειαν ἐπίσκοποι ἀπὸ τὴν Ἰταλίαν καὶ Ἀραβίαν καὶ Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, Εὐσέβιος, Ἀστέριος, Γάϊος, Ἀγαθός, Ἀμμώνιος, Ἀγαθοδαίμων, Δρακόντιος, Ἀδελφίος, Ἑρμαίων, Μᾶρκος, Θεόδωρος, Ἀνδρέας, Παφνούτιος, ἄλλος Μᾶρκος, Ζώϊλος Μηνᾶς, Γεώργιος, Λούκιος, Μακάριος καὶ οἱ ὑπόλοιποι, χαίρετε ἐν Χριστῷ πάρα πολύ.

1. Εἴμεθα βεβαίως πεπεισμένοι, ὅτι, ἐπειδὴ εἴσθε λειτουργοὶ τοῦ Θεοῦ καὶ καλοὶ οἰκονόμοι, ἠμπορεῖτε καὶ τακτοποιῆτε ὅλα τὰ ἐκκλησιαστικὰ ζητήματα. Ἐπειδὴ ὁμως ἔφθασε καὶ εἰς ἡμᾶς ἡ πληροφορία, ὅτι πολλοί, οἱ ὅποιοι ἀπὸ ἀντιζηλίαν ἐχωρίσθησαν προηγουμένως ἀπὸ σᾶς, τώρα θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν, πολλοὶ δὲ οἱ ὅποιοι ἀπεσπάσθησαν ἀπὸ τοὺς Ἀρειομανίτας, ἐπιδιώκουν τὴν κοινωνίαν μαζί μας, ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον αὐτὰ τὰ ὅποια ἐγράψαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ οἱ ἀγαπητοὶ μας Εὐσέβιος καὶ Ἀστέριος, νὰ τὰ ἀπευθύνωμεν πρὸς τὴν χρηστότητά σας διότι καὶ σεῖς εἴσθε ἀγαπητοὶ καὶ πραγματικὰ πολὺ ποθητοὶ συλλειτουργοί, καὶ χαιρόμεθα μὲν δι' αὐτάς τὰς πληροφορίας, προσευχόμεθα δέ, ἔάν κανεῖς παραμένη ἀκόμη μακρὰν ἀπὸ ἡμᾶς, καὶ φαίνεται ὅτι εὕρσκεται ἀκόμη πλησίον τῶν Ἀρειανῶν, αὐτὸς νὰ ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴν μανίαν των, ἔτσι ὥστε ὅλοι παντοῦ νὰ λέγουν εἰς τὸ ἐξῆς· «Εἰς Κύριος, μία πίστις»¹. Διότι ὅπως εἶπεν ὁ ὕμνωδός «Τί εἶναι τόσον καλόν ἢ τόσον εὐχάριστον παρὰ τὸ νὰ κατοικοῦν οἱ ἀδελφοὶ εἰς τὸ ἴδιο σπίτι;»²

2. Ψαλμ. 132, 1.

ἢ τὸ κατοικεῖν ἀδελφούς ἐπὶ τὸ αὐτό»; Οἶκος δὲ ἡμῶν ἢ Ἐκ-
κλήσια, καὶ φρόνημα εἶναι πρέπει τὸ αὐτό· οὕτω γὰρ πιστεύομεν
καὶ τὸν Κύριον μεθ' ἡμῶν κατοικήσειν λέγοντα· «Ἐνοικήσω ἐν
αὐτοῖς καὶ ἐμπεριπατήσω», καί, «ᾧδε κατοικήσω, ὅτι ἤρετι-
5 σάμην αὐτήν». ᾧδε δὲ ποῦ, ἢ ἔνθα μία πίστις καὶ εὐσέβεια κη-
ρῶσεται;

2. Ἐβουλόμεθα μὲν οὖν ἀληθῶς καὶ ἡμεῖς οἱ ἀπὸ τῆς Αἰ-
γύπτου ἅμα τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν ἀδελφοῖς Εὐσεβίῳ καὶ Ἀστε-
ρίῳ διὰ πολλὰ μὲν, μάλιστα δὲ τούτου χάριν ἐλθεῖν, ἵν' ἅμα τὴν
10 ὑμετέραν περιπτυσθῶμεθα διάθεσιν καὶ κοινῇ τῆς τοιαύτης ἀπο-
λαύσωμεν εἰρήνης τε καὶ ὁμονοίας· ἐπειδὴ δέ, καθὼς καὶ ἐν ταῖς
ἄλλαις ἐπιστολαῖς ἐδηλώσαμεν, καὶ δύνασθε μαθεῖν παρὰ τῶν
αὐτῶν συλλετουργῶν ἡμῶν, αἱ ἐκκλησιαστικαὶ χρεῖαι κατέχου-
σιν ἡμᾶς, ἐλυπήθημεν μὲν, ὅμως δὲ ἤξιῶσαμεν τοὺς αὐτοὺς συλ-
15 λειτουροῦς ἡμῶν Εὐσέβιον καὶ Ἀστέριον ἐλθεῖν ἀνθ' ἡμῶν πρὸς
ὑμᾶς· καὶ χάρις αὐτῶν τῇ θεοσεβείᾳ, ὅτι, καίπερ αὐτοὶ δυνάμενοι
σπεύδειν εἰς τὰς παροικίας ἑαυτῶν, προέκριναν πάντων τὴν πρὸς
ὑμᾶς ὁδὸν ἕνεκα τῆς κατεπειγούσης ἐκκλησιαστικῆς χρείας.
Συνθεμένων οὖν αὐτῶν παρεμυθησάμεθα ἑαυτοὺς, ὅτι, αὐτῶν τε
20 καὶ ὑμῶν ἐκεῖ τυγχανόντων, πάντες ἑαυτοὺς ἠγοῦμεθα συνεῖναι
ὑμῖν.

3. Πάντας τοίνυν τοὺς βουλομένους εἰρηνεύειν πρὸς ἡμᾶς,
καὶ μάλιστα τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ συναγομένους, καὶ τοὺς ἀποτρέ-
χοντας δὲ ἀπὸ τῶν Ἀρειανῶν προσκαλέσασθε παρ' ἑαυτοῖς, καὶ
25 ὡς μὲν πατέρες υἱοὺς προσλάβεσθε, ὡς δὲ διδάσκαλοι καὶ κηδε-
μόνες ἀποδέξασθε, καὶ συνάψαντες αὐτοὺς τοῖς ἀγαπητοῖς ἡμῶν
τοῖς περὶ Παυλῖνον, μηδὲν πλέον ἀπαιτήσητε παρ' αὐτῶν ἢ ἀνα-

Σπίτι μας δέ είναι ἡ Ἐκκλησία, καὶ ἡ πίστις πρέπει νὰ εἶναι ἡ ἰδία, διότι ἔτσι πιστεύομεν ὅτι καὶ ὁ Κύριος θὰ κατοικήσῃ μαζί μας, ὁ ὅποῖος λέγει· «Θὰ κατοικήσω μέσα τους καὶ θὰ περιπατήσω μεταξύ τους»¹, καί· «Ἐδῶ θὰ κατοικήσω, διότι ἠγάπησα αὐτήν»². Ποῦ δὲ ἐννοεῖ ὅταν λέγῃ ἐδῶ, παρὰ ἐκεῖ ὅπου κηρύσσεται μία πίστις καὶ εὐσέβεια;

2. Θὰ ἠθέλαμεν λοιπὸν πραγματικὰ καὶ ἡμεῖς ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον νὰ ἔλθωμεν μαζί μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς μας ἀδελφούς Εὐσέβιον καὶ Ἀστέριον διὰ πολλοὺς λόγους, ἰδιαίτερος δὲ διὰ τοῦτο, διὰ νὰ ἀγκαλιᾶσωμεν τὴν διάθεσίν σας καὶ νὰ ἀπολαύσωμεν μαζί τὴν τοιαύτην εἰρήνην καὶ ὁμόνοιαν. Ἐπειδὴ ὅμως, καθὼς σᾶς ἀπεκαλύψαμεν καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἐπιστολάς, καὶ ἠμπορεῖτε νὰ τὸ διαπιστώσετε ἀπὸ τοὺς ἰδίους συλλειτουργοὺς μας, μὲ κρατοῦν δέσμιον αἱ ἐκκλησιαστικαὶ ἀνάγκαι, ἐλυπήθην βέβαια, παρεκάλεσα ὅμως τοὺς ἰδίους συλλειτουργοὺς μας Εὐσέβιον καὶ Ἀστέριον, νὰ ἔλθουν πρὸς σᾶς ἀντὶ ἐμοῦ. Καὶ χρεωστῶ χάριν εἰς τὴν θεοσέβειαν αὐτῶν, ὅτι, ἂν καὶ ἠμποροῦσαν νὰ σπεύσουν εἰς τὰς ἐπαρχίας των, ἐπρωτίμησαν πρὶν ἀπὸ ὅλα νὰ ἔλθουν εἰς σᾶς, ἔνεκα τῆς κατεπειγούσης ἐκκλησιαστικῆς ἀνάγκης. Ἀφοῦ λοιπὸν συνεφώνησαν νὰ ἔλθουν, ἀνεκουφίσθημεν, διότι ἀφοῦ αὐτοὶ καὶ σεῖς θὰ εὐρίσκεσθε ἐκεῖ, ὅλοι μας θὰ θεωροῦμεν ὅτι θὰ εἴμεθα μαζί σας.

3. Καλέσατε λοιπὸν κοντὰ σας ὅλους ὅσους θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν μὲ ἡμᾶς, ἰδιαίτερος δὲ αὐτοὺς ποὺ συνάγονται εἰς τὴν Παλαιὰν πόλιν³, καὶ ἐκείνους ἀκόμη ποὺ ἀποσπῶνται ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς καὶ στηρίζετε μὲν αὐτοὺς ὅπως οἱ πατέρες τὰ παιδιά, καὶ δεχθῆτε τοὺς ὅπως οἱ διδάσκαλοι καὶ οἱ κηδεμόνες, καὶ ἀφοῦ τοὺς ἐνώσετε μὲ τοὺς ἀγαπητοὺς μας φίλους τοῦ Παυλίνου⁴, νὰ μὴ ἀπαιτήσετε τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτοὺς, παρὰ

2. Ψαλμ. 131, 14.

3. Ἡ παλαιὰ πόλις

4. Οἱ κατοικοῦντες εἰς τὴν παλαιὰν πόλιν ἦσαν οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Μελετίου, οἱ ἄλλοι δὲ τοῦ Παυλίνου.

θεματίζειν μὲν τὴν ἄρειανὴν αἵρεσιν, ὁμολογεῖν δὲ τὴν παρὰ τῶν
 ἁγίων Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πίστιν, ἀναθεματίζειν
 δὲ καὶ τοὺς λέγοντας κτίσμα εἶναι τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ διη-
 ρημένον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ. Τοῦτο γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς ἀπο-
 5 πηδᾶν ἀπὸ τῆς μυσσαρᾶς αἰρέσεως τῶν Ἄρειανῶν, τὸ μὴ διαι-
 ρεῖν τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ λέγειν τι ταύτης εἶναι κτίσμα. Οἱ γὰρ
 προσποιούμενοι μὲν ὀνομάζουσιν τὴν ὁμολογηθεῖσαν ἐν Νικαίᾳ πί-
 στιν, τολμῶντες δὲ κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος βλάσφημεῖν,
 οὐδὲν πλέον ποιοῦσιν ἢ τὴν ἄρειανὴν αἵρεσιν τοῖς μὲν ῥήμασιν
 10 ἀρνοῦνται, τῷ δὲ φρονήματι ταύτην κατέχουσιν. Ἄναθεματιζέ-
 σθω δὲ παρὰ πάντων ἡ Σαβελλίου καὶ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως
 ἀσέβεια, καὶ Οὐαλεντίνου καὶ Βασιλείδου ἡ μανία, καὶ τῶν Μα-
 νιχαίων ἡ παραφροσύνη· τούτων γὰρ οὕτω γινομένων, πᾶσα παρὰ
 πάντων ὑποψία φάυλη περιαιρεθήσεται, καὶ μόνη τῆς Καθολι-
 15 κῆς Ἐκκλησίας ἡ πίστις καθαρὰ δειχθήσεται.

4. Ὅτι μὲν οὖν ταύτην ἔχομεν τὴν πίστιν ἡμεῖς τε καὶ οἱ
 ἅει μεθ' ἡμῶν τὴν κοινωνίαν ἐσχηκότες, οὐδένα οὔτε ὑμῶν οὔθ'
 ἑτερόν τινα ἀγνοεῖν ἠγούμεθα. Ἐπειδὴ δὲ συγχαίρομεν τοῖς
 βουλομένοις συνάπτεσθαι, πᾶσι μὲν, ἐξαιρέτως δὲ τοῖς ἐν τῇ
 20 Παλαιᾷ συναγομένοις, καὶ μάλιστα τὸν Κύριον ἐδοξάσαμεν, ὡς
 ἐπὶ πᾶσι, καὶ ἐπὶ τῇ ἀγαθῇ προθέσει τούτων, παρακαλοῦμεν ὑ-
 μᾶς ἐπὶ τούτοις γίνεσθαι τούτων τὴν ὁμόνοιαν, καὶ μηδὲν τού-
 των πλέον, καθὰ προείπομεν, μήτε τοὺς ἐν τῇ Παλαιᾷ συναγομέ-
 νους ἀπαιτεῖσθαι παρ' ὑμῶν, μήτε τοὺς περὶ Παυλίνον ἑτερόν
 25 τι μήτε πλέον τῶν ἐν Νικαίᾳ προβάλλεσθαι.

5. Καὶ τὸ θρυληθὲν γοῦν παρὰ τινῶν πιπτάκιον, ὡς ἐν τῇ
 κατὰ Σαρδικὴν συνόδῳ συνταχθὲν περὶ πίστεως, κωλύετε κἂν
 ὅλως ἀναγινώσκεσθαι ἢ προφέρεσθαι· οὐδὲν γὰρ τοιοῦτον ὤρι-
 σεν ἡ σύνοδος. Ἠξίωσαν μὲν γὰρ τινες, ὡς ἐνδεοῦς οὔσης τῆς

νὰ ἀποκηρύξουν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, καὶ νὰ ἀποδεχθῶν τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὠμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν ἀγίων Πατέρων, νὰ ἀποκηρύξουν δὲ ἀκόμη καὶ αὐτοὺς ποὺ λέγουν ὅτι εἶναι κτίσμα τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ διηρημένον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Χριστοῦ. Διότι αὐτὸ σημαίνει τὸ νὰ ἀπομακρύνεται κανεὶς ἀπὸ τὴν βδελυρὰν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν, νὰ μὴ διαιρῆ τὴν ἁγίαν Τριάδα καὶ νὰ μὴ λέγῃ ὅτι κάτι ἀπ' αὐτὴν εἶναι κτίσμα. Διότι αὐτοὶ ποὺ προσποιοῦνται ὅτι λέγουν μὲ λόγια τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὠμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, τολμοῦν ὁμως νὰ βλασφημοῦν κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, δὲν κάνουν τίποτε περισσότερον, παρὰ νὰ ἀρνοῦνται μὲ τὰ λόγια τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, μὲ τὴν σκέψιν ὁμως νὰ τὴν παραδέχονται. Νὰ ἀποκηρύσσεται δὲ ὑφ' ὅλων ἡ ἀσέβεια τοῦ Σαβελλίου καὶ τοῦ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως, καὶ ἡ μανία τοῦ Οὐαλεντίνου καὶ τοῦ Βασιλείδου, καὶ ἡ παραφροσύνη τῶν Μανιχαίων. Ἐὰν αὐτὰ γίνουν ἔτσι, κάθε κακὴ ὑπόψια ἀπὸ οἰονδήποτε θὰ ἀπογυμνωθῆ καὶ μόνον ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας θὰ ἀποδειχθῆ καθαρὰ.

4. Δὲν νομίζομεν ὅτι ἀγνοεῖ κανεὶς ἀπὸ σᾶς ἢ ὁποιοσδήποτε ἄλλος, ὅτι καὶ ἡμεῖς, καὶ ὅσοι κοινωνοῦν πάντοτε μὲ ἡμᾶς, ἔχομεν αὐτὴν τὴν πίστιν. Ἐπειδὴ δὲ χαιρόμεθα δι' ὅσους θέλουν νὰ συνενωθῶν, δι' ὅλους βεβαίως, ἰδιαιτέρως ὁμως δι' ἐκείνους ποὺ συνάγονται εἰς τὴν Παλαιὰν πόλιν καὶ ἐδοξάσαμεν πάρα πολὺ τὸν Κύριον ὅπως δι' ὅλα, καὶ διὰ τὴν καλὴν τῶν πρόθεσιν, σᾶς παρακαλοῦμεν δι' αὐτὰ τὰ πράγματα νὰ ἔχετε ὁμόνοιαν μὲ αὐτούς, καὶ νὰ μὴ ἀπαιτῆτε τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτὰ, ὅπως προείπαμεν, οὔτε ἀπ' αὐτοὺς ποὺ συνάγονται εἰς τὴν Παλαιάν, οὔτε ἀπὸ τοὺς ὄπαδους τοῦ Παυλίνου, οὔτε νὰ προβάλλετε τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅσα ἐθεσπίσθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν.

5. Καὶ τὸ γραπτὸν δε μήνυμα ποὺ διαδίδεται ἀπὸ μερικοὺς, ὅτι δῆθεν συνετάχθη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Σαρδικῆς περὶ πίστεως, νὰ τὸ ἐμποδίζετε, ὥστε νὰ μὴ διαβάζεται καθόλου οὔτε νὰ ἀναφέρεται, διότι ἡ σύνοδος δὲν ὥρισε κάτι τέτοιο. Ἐζήτησαν βέβαια μερικοί, ἐπειδὴ δῆθεν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας ἦταν ἑλλιπής, νὰ γράψουν περὶ πίστεως, καὶ τὸ ἐπεχείρησαν βέβαια μὲ θράσος.

κατὰ Νίκαιαν συνόδου, γράψαι περὶ πίστεως, καὶ ἐπεχειρήσάν γε προπετῶς, ἣ δὲ ἅγια σύνοδος ἢ ἐν Σαρδικῇ συναχθεῖσα ἠγανάκτησε, καὶ ὥρισε μηδὲν ἔτι περὶ πίστεως γράφεσθαι, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθείσῃ πίστει διὰ τὸ 5 μηδὲν αὐτῇ λείπειν, ἀλλὰ πλήρη εὐσεβείας εἶναι, καὶ ὅτι μὴ δεῖν δευτέραν ἐκτίθεσθαι πίστιν, ἵνα μὴ ἢ ἐν Νικαίᾳ γραφεῖσα ὡς ἀτελῆς οὕσα νομισθῇ, καὶ πρόφασις δοθῇ τοῖς ἐθέλουσι πολλακίς γράφειν καὶ ὀρίζειν περὶ πίστεως. "Ὅθεν κὰν τοῦτό τις ἢ ἕτερον προβάλληται, παύετε τοὺς τοιούτους, καὶ μᾶλλον εἰρηνεύειν αὐ- 10 τοὺς πείθετε· καὶ γὰρ οὐδὲν πλέον συνείδομεν ἐν τούτοις ἢ φιλονεικίαν μόνην.

Ὅς γὰρ ἐμέμφοντό τινες ὡς τρεῖς λέγοντας ὑποστάσεις, διὰ τὸ ἀγράφους καὶ ὑπόπτους αὐτόθεν εἶναι τὰς λέξεις, ἠξιώσαμεν μὲν μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν πλὴν τῆς κατὰ Νίκαιαν ὁμολο- 15 γίας, ἀνεκρίναμεν δὲ ὅμως τούτους διὰ τὴν φιλονεικίαν, μὴ ἄρ' ὡς οἱ Ἄρειομανῖται λέγουσιν ἀπηλλοτριωμένας καὶ ἀπεξενωμένας, ἀλλοτριουσίους τε ἀλλήλων, καὶ ἐκάστην καθ' ἑαυτὴν ὑπόστασιν διηρημένην, ὡς ἔστι τὰ τε ἄλλα κτίσματα, καὶ οἱ ἐξ ἀνθρώπων γεννώμενοι· ἢ ὡσπερ διαφόρους οὐσίας, ὡσπερ ἐστὶ χρυ- 20 σός, ἢ ἄργυρος, ἢ χαλκός, οὕτω καὶ αὐτοὶ λέγωσιν· ἢ ὡς ἄλλοι αἰρετικοὶ τρεῖς ἀρχὰς καὶ τρεῖς θεοὺς λέγουσιν, οὕτω καὶ οὗτοι φρονοῦντες, τρεῖς ὑποστάσεις λέγωσι; Διεβεβαιώσαντο μῆτε λέγειν, μῆτε πεφρονηκέναι ποτὲ οὕτως. Ἐρωτῶντων δὲ ἡμῶν αὐτούς· πῶς οὖν ταῦτα λέγετε; Ἡ διὰ τί δὲ ὅλως τοιαύταις χρῆσθαι 25 λέξεσιν; Ἀπεκρίναντο, διὰ τὸ εἰς ἁγίαν Τριάδα πιστεύειν, οὐκ ὀνόματι Τριάδι μόνον, ἀλλ' ἀληθῶς οὕσαν καὶ ὑφεστῶσαν, Πατέρα τε ἀληθῶς ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ Υἱὸν ἀληθῶς ἐνούσιον ὄντα καὶ ὑφεστῶτα, καὶ Πνεῦμα ἅγιον ὑφεστῶς καὶ ὑπάρχον οἴδαμεν, μῆτε δὲ εἰρηκέναι τρεῖς θεοὺς ἢ τρεῖς ἀρχάς, μῆθ' ὅλως

Ἡ ἅγια σύνοδος ὁμως ἡ συνελθούσα εἰς Σαρδικὴν ἠγανάκτησε καὶ ὤρισε νὰ μὴ γράφεται πλέον τίποτε περὶ πίστεως, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὠμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν παρὰ τῶν Πατέρων, διότι δὲν τῆς λείπει τίποτε, ἀλλ' εἶναι πλήρης εὐσεβείας, καὶ ὅτι δὲν πρέπει νὰ διατυπῶνεται δευτέρα πίστις, διὰ νὰ μὴ θεωρηθῆ ὅτι αὐτὴ ποὺ διετυπώθη εἰς τὴν Νίκαιαν εἶναι ἀτελής, καὶ δοθῆ ἔτσι ἀφορμὴ εἰς αὐτοὺς ποὺ θέλουν νὰ γράφουν πολλὰς φορές καὶ νὰ ἐκθέτουν ὄρους περὶ πίστεως. Ὡστε λοιπὸν καὶ ἂν κανεὶς παρουσιάσῃ αὐτὸ ἢ κάτι ἄλλο, νὰ τοὺς σταματᾶτε καὶ νὰ προσπαθῆτε νὰ τοὺς πείσετε νὰ συμμορφωθοῦν, διότι ἡμεῖς δὲν διαβλέπομεν εἰς αὐτὰ τίποτε περισσότερον ἀπὸ φιλονεικίαν.

Διότι ἐκεῖ εἰς τὴν σύνοδον ἐζητήσαμεν ἀπ' αὐτοὺς ποὺ ἐκατηγοροῦντο ἀπὸ μερικοῦς, ὅτι ἀναφέρουν τρεῖς ὑποστάσεις, ἐπειδὴ αἱ λέξεις αὐταὶ εἶναι ἄγραφοι καὶ διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ὑποπτοὶ, νὰ μὴ ἐπιζητοῦν τίποτε περισσότερον ἐκτὸς τῆς ὁμολογίας πίστεως τῆς Νικαίας, τοὺς ἀνεκρίναμεν ὁμως κιόλας διὰ τὴν φιλονεικίαν, μὴ τυχὸν ὅπως οἱ Ἀρειομανῖται ἐννοοῦν τὰς ὑποστάσεις διαφοροποιημένας καὶ ἀποξενωμένας, καὶ ὅτι ἔχουν διαφορετικὰς οὐσίας μεταξὺ των, καὶ κάθε μίαν ἀπ' αὐτὰς διηρημένην καθ' ἑαυτήν, ὅπως εἶναι καὶ τὰ ἄλλα κτίσματα καὶ ὅσοι γεννῶνται ἐξ ἀνθρώπων, ἢ μήπως τὰς ἐννοοῦν ὡς διαφορετικὰς οὐσίας, ὅπως εἶναι ὁ χρυσὸς ἢ ὁ ἄργυρος ἢ ὁ χαλκός, ἢ μήπως, ὅπως ἄλλοι αἰρετικοὶ λέγουν τρεῖς ἀρχὰς καὶ τρεῖς θεοὺς, κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον σκεπτόμενοι καὶ αὐτοὶ λέγουν τρεῖς ὑποστάσεις; Διεβεβαίωσαν ὅτι οὔτε λέγουν, οὔτε ἔχουν σκεφθῆ ποτὲ κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν. Ὅταν δὲ τοῦ ἐρωτήσαμεν. Μὲ ποίαν ἔννοιαν λέγετε αὐτὰ; ἢ διατὶ χρησιμοποιεῖτε τοιαύτας λέξεις; Ἀπήντησαν. Διότι πιστεύομεν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, ὅχι μόνον κατ' ὄνομα Τριάδα, ἀλλὰ πραγματικὰ ὑπάρχουσιν καὶ μὲ πραγματικὴν ὑπαρξιν, καὶ ἀναγνωρίζομεν Πατέρα πραγματικὰ ὑπάρχοντα μὲ προσωπικὴν ὑπαρξιν, καὶ Υἱὸν πραγματικὸν καὶ μὲ προσωπικὴν ὑπαρξιν, καὶ ἅγιον Πνεῦμα ὑπάρχον μὲ προσωπικὴν ὑπαρξιν. Καὶ εἶπαν ἀκόμη ὅτι δὲν λέγουν τρεῖς θεοὺς

ἀνέχεσθαι τῶν τοῦτο λεγόντων, ἢ φρονούντων· ἀλλ' εἰδέναι ἀγίαν μὲν Τριάδα, μίαν δὲ θεότητα καὶ μίαν ἀρχήν, καὶ Υἱὸν μὲν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ, ὡς εἶπον οἱ Πατέρες, τὸ δὲ ἅγιον Πνεῦμα, οὐκ ἴσθαι, οὐδὲ ξένον, ἀλλ' ἴδιον καὶ ἀδιαίρετον τῆς οὐσίας τοῦ 5 Υἱοῦ καὶ τοῦ Πατρὸς.

6. Ἀποδεξάμενοι δὲ τούτων τὴν ἐρμηνείαν τῶν λέξεων καὶ τὴν ἀπολογία, ἀνεκρίναμεν τοὺς αἰτιαθέντας παρὰ τούτων, ὡς λέγοντας μίαν ὑπόστασιν, μὴ ἄρα ὡς Σαβέλλιος φρονεῖ, οὕτω καὶ οὗτοι λέγουσι ἐπὶ ἀναιρέσει τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἢ 10 ὡς ἀνουσίου ὄντος τοῦ Υἱοῦ, ἢ ἀνυποστάτου τοῦ ἁγίου Πνεύματος; Οἱ δὲ καὶ αὐτοὶ διεβεβαιώσαντο μήτε τοῦτο λέγειν, μήτε οὕτω πεφρονηκέναι πώποτε· ἀλλ' ὑπόστασιν μὲν λέγομεν, ἡγούμενοι ταῦτόν εἶναι εἰπεῖν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν, μίαν δὲ φρονούμεν, διὰ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱόν, καὶ διὰ τὴν 15 ταυτότητα τῆς φύσεως· μίαν γὰρ θεότητα καὶ μίαν εἶναι τὴν ταύτης φύσιν πιστεύομεν, καὶ οὐκ ἄλλην μὲν τὴν τοῦ Πατρὸς, ξένην δὲ τούτου τὴν τοῦ Υἱοῦ καὶ τὴν τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἀμέλει καὶ οἱ αἰτιαθέντες ὡς εἰρηκότες τρεῖς ὑποστάσεις συντίθεντο τούτοις· καὶ αὐτοὶ δὲ οἱ εἰρηκότες μίαν οὐσίαν τὰ ἐκείνων 20 ὥσπερ ἠρμήνευσαν καὶ ὡμολόγουν, καὶ ἀνεθεματίζετο παρ' ἀμφοτέρων τῶν μερῶν Ἄρειός τε ὡς χριστομάχος, καὶ Σαβέλλιος καὶ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ὡς ἀσεβεῖς καὶ Οὐαλεντίνος καὶ Βασιλείδης ὡς ἀλλότριοι τῆς ἀληθείας, Μανιχαῖος δὲ ὡς ἐφενρετῆς κακῶν· πάντες τε τῇ τοῦ Θεοῦ χάριτι, καὶ μετὰ τὰς τοιαύτας 25 ἐρμηνείας, ὁμοῦ συντίθενται τῶν τοιούτων λέξεων βελτίονα καὶ ἀκριβεστέρην εἶναι τὴν ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ τοῦ λοιποῦ τοῖς ταύτης ἀρκεῖσθαι μᾶλλον καὶ χρᾶσθαι ῥήμασιν.

7. Ἀλλὰ καὶ τὸ περὶ τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ Σω-

ἢ τρεῖς ἀρχάς, καὶ ὅτι δὲν ἀνέχονται καθόλου αὐτοὺς ποὺ λέγουν ἢ πιστεύουν τοῦτο, ἀλλ' ὅτι γνωρίζουν μὲν ἅγιαν Τριάδα, μίαν ὁμῶς θεότητα καὶ μίαν ἀρχήν, καὶ Υἷὸν μὲν ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως εἶπαν οἱ Πατέρες, καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὄχι κτίσμα, οὔτε ξένον, ἀλλ' ἀνήκον εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς καὶ ἀδιαίρετον ἐξ αὐτῆς.

6. Ἀφοῦ λοιπὸν ἐδέχθημεν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν τῶν λέξεων, καὶ τὴν ἀπολογία τῶν, ἀνεκρίναμεν καὶ αὐτοὺς εἰς τοὺς ὁποίους ἀπέδωσαν τὰς κατηγορίας, ὅτι λέγουν μίαν ὑπόστασιν, μήπως, ὅπως πιστεύει ὁ Σαβέλλιος, τὸ ἴδιον ἐννοοῦν καὶ αὐτοὶ διὰ τὴν νὰ καθαιρέσουν τὸν Υἷὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ νὰ ἀποδείξουν χωρὶς οὐσίαν τὸν Υἷὸν ἢ ἀνύπαρκτον τὸ ἅγιον Πνεῦμα; Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν διαβεβαίωσαν ὅτι οὔτε τοῦτο λέγομεν, οὔτε ἐπιστεύσαμεν ποτέ κάτι τέτοιο, ἀλλὰ λέγομεν ὑπόστασιν, διότι θεωροῦμεν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἴπωμεν ὑπόστασιν καὶ οὐσίαν, μίαν δὲ ὑπόστασιν πιστεύομεν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, καὶ διότι ἡ φύσις εἶναι ἡ αὐτή. Μίαν λοιπὸν θεότητα πιστεύομεν, καὶ ὅτι ἡ φύσις αὐτῆς εἶναι μία, καὶ δὲν εἶναι ἄλλη ἢ φύσις τοῦ Πατρὸς, ξένη δὲ ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ φύσις τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἔτσι καὶ ἐκεῖ οἱ κατηγορηθέντες ὅτι ἔλεγον τρεῖς ὑποστάσεις συνεφώνησαν μὲ αὐτούς, καὶ αὐτοὶ πάλιν ποὺ ἔλεγον μίαν οὐσίαν ἦταν ὡσάν νὰ ἐρμήνευσαν τὴν πίστιν ἐκείνων καὶ παρεδέχθησαν αὐτήν, καὶ ἀπεκηρύσσετο καὶ ἀπὸ τὰ δύο μέρη ὁ Ἄρειος ὡς χριστομάχος, καὶ ὁ Σαβέλλιος καὶ ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεὺς ὡς ἀσεβεῖς, καὶ ὁ Οὐαλεντῖνος καὶ ὁ Βασιλείδης ὡς ξένοι ἀπὸ τὴν ἀλήθειαν, ὁ δὲ Μανιχαῖος ὡς ἐφευρετῆς κακῶν. Καὶ ὅλοι μὲ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ, καὶ ὕστερα ἀπ' αὐτὰς τὰς ἐξηγήσεις, συνεφώνησαν μαζὶ, ὅτι ἡ ὁμολογηθεῖσα παρὰ τῶν Πατέρων εἰς τὴν Νίκαιαν πίστις εἶναι καλυτέρα καὶ ἀκριβεστέρα ἀπ' αὐτὰ τὰ λόγια καὶ ὅτι εἰς τὸ ἐξῆς θὰ ἀρκοῦνται περισσότερο εἰς τὰ λόγια αὐτῆς, τὰ ὁποῖα καὶ θὰ χρησιμοποιοῦν.

7. Ἀλλὰ καὶ διὰ τὸ ζήτημα τῆς κατὰ σάρκα οἰκονομίας τοῦ

τῆρος, ἐπειδὴ καὶ περὶ τούτου ἐδόκουν φιλονεικεῖν τινες πρὸς
 ἀλλήλους, ἀνεκρίναμεν καὶ τούτους κἀκείνους· καὶ ἅπερ ὠμολό-
 γουν οὗτοι, συνετίθεντο κἀκεῖνοι, ὅτι οὐχ ὡς εἰς τοὺς προφήτας
 «ἐγένετο ὁ Λόγος Κυρίου», οὕτω καὶ εἰς ἅγιον ἄνθρωπον ἐνεδή-
 5 μησεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων, ἀλλ' αὐτὸς ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένε-
 το· καὶ ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων, ἔλαβε δούλου μορφήν, ἐκ τε
 τῆς Μαρίας τὸ κατὰ σάρκα γεγένηται ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, καὶ
 οὕτω τελείως καὶ ὀλοκλήρως τὸ ἀνθρώπινον γένος ἐλευθερούμε-
 νον ἀπὸ τῆς ἁμαρτίας ἐν αὐτῷ καὶ ζωοποιούμενον ἐκ τῶν νεκρῶν,
 10 εἰσάγεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Ὁμολόγουν γὰρ καὶ
 τοῦτο, ὅτι οὐ σῶμα ἄψυχον οὐδ' ἀναίσθητον οὐδ' ἀνόητον εἶ-
 χεν ὁ Σωτὴρ. Οὐδὲ γὰρ οἷόν τε ἦν τοῦ Κυρίου δι' ἡμᾶς ἀνθρώπου
 γενομένου, ἀνόητον εἶναι τὸ σῶμα αὐτοῦ, οὐδὲ σώματος μόνου,
 ἀλλὰ καὶ ψυχῆς ἐν αὐτῷ τῷ Λόγῳ σωτηρία γέγονεν· Υἱὸς τε ὢν
 15 ἀληθῶς τοῦ Θεοῦ, γέγονε καὶ υἱὸς ἀνθρώπου· καὶ μονογενῆς ὢν
 Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, γέγονεν ὁ αὐτὸς καὶ πρωτότοκος ἐν πολλοῖς ἀ-
 δελφοῖς. Διὸ οὐθ' ἕτερος μὲν ἦν ὁ πρὸ τοῦ Ἀβραάμ Υἱὸς τοῦ Θε-
 οῦ, ἕτερος δὲ ὁ μετὰ Ἀβραάμ· οὐδ' ἕτερος μὲν ἦν ὁ τὸν Λάζα-
 ρον ἐγείρας, ἕτερος δὲ ὁ πνιθανόμενος περὶ αὐτοῦ, ἀλλ' ὁ αὐτὸς
 20 ἦν ἀνθρωπίνως μὲν λέγων, «Ποῦ Λάζαρος κεῖται;»), θεϊκῶς δὲ
 τοῦτον ἀνεγείρων· ὁ αὐτὸς δὲ ἦν σωματικῶς μὲν ὡς ἄνθρωπος
 πτύων, θεϊκῶς δὲ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀνοίγων τοὺς ὀφθαλμοὺς
 τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ· καὶ σαρκὶ μὲν πάσχων, ὡς εἶπεν ὁ Πέ-
 τρος, θεϊκῶς δὲ ἀνοίγων τὰ μνήματα καὶ ἀνεγείρων τοὺς νεκρούς.
 25 Ἐξ ὧν καὶ πάντα τὰ ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ οὕτω νοοῦντες, τὸ αὐτὸ
 φρονεῖν περὶ τῆς σαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου
 διαβεβαιώσαντο.

Σωτήρης, ἐπειδὴ καὶ διὰ τοῦτο ἐφαίνετο ὅτι ἐφιλονεικοῦσαν μερικοί μεταξύ των, ἀνεκρίναμεν καὶ τοὺς μὲν καὶ τοὺς δέ. Καὶ ὅσα παρεδέχοντο οἱ μὲν ἐσυμφωνοῦσαν καὶ οἱ δέ, ὅτι δηλαδὴ δὲν ἦλθεν ὁ Λόγος εἰς κάποιον ἄγιον ἄνθρωπον, ὅταν συνεπληρώθη ὁ καιρὸς κατὰ τὸν τρόπον ποὺ λέγουν οἱ προφηταὶ «ἐγένετο ὁ Λόγος Κυρίου» ¹, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Λόγος ἔγινε σὰρξ, καὶ ἐνῶ εἶχε μορφήν Θεοῦ, ἔλαβε μορφήν δούλου, καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος κατὰ σάρκα πρὸς χάριν μας ἐκ τῆς Μαρίας, καὶ ἔτσι ἐν τῷ προσώπῳ του ἐλευθερούμενον τελείως ὀλόκληρον τὸ ἀνθρώπινον γένος ἀπὸ τῆς ἀμαρτίας, καὶ ζωοποιούμενον ἐκ τῶν νεκρῶν, εἰσάγεται εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν. Παρεδέχοντο λοιπὸν καὶ τοῦτο, ὅτι ὁ Σωτὴρ δὲν εἶχε σῶμα ἄψυχον, οὔτε ἀναίσθητον, οὔτε χωρὶς νοῦν. Διότι δὲν ἦταν δυνατὸν, ἀφοῦ ὁ Κύριος ἔγινεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, νὰ εἶναι τὸ σῶμα του χωρὶς νοῦν, καὶ οὔτε μόνον τοῦ σώματος, ἀλλὰ καὶ τῆς ψυχῆς ἢ σωτηρία ἐπετεύχθη εἰς αὐτὸν τὸν Λόγον. Καὶ ἐνῶ ἦταν ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἔγινε καὶ υἱὸς ἀνθρώπου, καὶ ἐνῶ ἦταν μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ὁ ἴδιος ἔγινε καὶ πρωτότοκος εἰς πολλοὺς ἀδελφούς. Διὰ τοῦτο δὲν ἦταν ἄλλος μὲν ὁ πρὸ τοῦ Ἀβραάμ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἄλλος δὲ μετὰ τὸν Ἀβραάμ, οὔτε ἦταν ἄλλος ἐκεῖνος ποὺ ἀνέστησε τὸν Λάζαρον καὶ ἄλλος αὐτὸς ποὺ ἐζητοῦσε νὰ πληροφορηθῆ δι' αὐτόν. Ἀλλ' ἦταν ὁ ἴδιος ποὺ ἔλεγε κατ' ἄνθρωπον μὲν «Ποῦ κεῖται ὁ Λάζαρος» ² ὡς Θεὸς δὲ ἀνέστησεν αὐτόν. Ἦταν δὲ πάλιν ὁ ἴδιος ποὺ σωματικῶς μὲν ὡς ἄνθρωπος ἔπτυσεν, θεϊκῶς δὲ ὡς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἠνοιξε τοὺς ὀφθαλμοὺς τοῦ ἐκ γενετῆς τυφλοῦ. Καὶ ὁ ἴδιος μὲ τὴν σάρκα μὲν, ὅπως εἶπεν ὁ Πέτρος ³, ἔπαθε, θεϊκῶς δὲ ἠνοιξε τὰ μνήματα, καὶ ἀνέστησε τοὺς νεκρούς. Ἐκ τούτων καὶ ὅλα τὰ ἄλλα τοῦ Εὐαγγελίου νοοῦντες κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον, διεβεβαίωσαν ὅτι τὸ ἴδιο πιστεύουν περὶ τῆς ἐνσαρκώσεως καὶ ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου.

2. Πρβλ. Ἰω. 11, 34.

3. Πρβλ. Α' Πέτρ. 4, 1.

8. Τούτων τοίνυν οὕτως ὁμολογηθέντων, παρακαλοῦμεν ὑμᾶς τοὺς μὲν οὕτως ὁμολογοῦντας καὶ ἐρμηνεύοντας οὕτω τὰς λέξεις, ἃς λέγουσι, μὴ κατακρίνετε προπετῶς μηδὲ ἀποβάλλετε, ἀλλὰ μᾶλλον εἰρηνεύοντας καὶ ἀπολογουμένους προσλαμβάνετε·
 5 σθε· τοὺς δὲ μὴ βουλομένους οὕτως ὁμολογεῖν καὶ διερμηνεύειν τὰς λέξεις, τούτους κωλύετε καὶ ἐντρέπετε ὡς ὑπόπτους τῷ φρονήματι. Τούτων τε μὴ ἀνεχόμενοι συμβουλευέτε κακείνοις τοῖς ὀρθῶς ἐρμηνεύουσί τε καὶ φρονοῦσι μηδὲν πλέον ἀλλήλους ἀνακρίνειν μηδὲ λογομαχεῖν ἐπ' οὐδὲν χροῖσιμον, μήτε ταῖς τοι-
 10 αῦταις λέξεσι διαμάχεσθαι, ἀλλὰ τῷ φρονήματι τῆς εὐσεβείας συμφωνεῖν. Οἱ γὰρ μὴ οὕτω διανοοῦμενοι, ἀλλὰ μόνον ἐπὶ τοῖς τοιούτοις λεξειδίοις φιλονεικοῦντες, καὶ παρὰ τὰ ἐν Νικαία γραφείτι ζητοῦντες, οὐδὲν ἕτερον ποιοῦσιν ἢ «ποτίζουσιν ἀνατροπὴν θολερὰν τὸν πλησίον», ὡς φθονοῦντες τὴν εἰρήνην καὶ ἀγα-
 15 πῶντες τὰ σχίσματα. Ἄλλ' ὑμεῖς, ὡς ἀγαθοὶ ἄνθρωποι καὶ πιστοὶ δοῦλοι καὶ οἰκονόμοι τοῦ Κυρίου, τὰ μὲν σκανδαλίζοντα καὶ ξενίζοντα παύετε καὶ κωλύετε, πάντων δὲ μᾶλλον προκρίνετε τὴν τοιαύτην εἰρήνην, οὔσης ὑγιαίνουσας πίστεως· ἴσως ὁ Κύριος ἐλεήσει ἡμᾶς, καὶ συνάφει τὰ διηρημένα, καὶ γενομένης μιᾶς
 20 ποίμνης, πάλιν πάντες ἓνα ἔχομεν καθηγεμόνα, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

9. Ταῦτα ἡμεῖς μὲν, εἰ καὶ μηδὲν πλέον ἔδει ζητεῖν τῆς ἐν Νικαία συνόδου, μηδὲ ἀνέχεσθαι τῶν ἐκ φιλονεικίας ζημάτων, ἀλλὰ γε διὰ τὴν εἰρήνην καὶ ἔνεκα τοῦ μὴ ἀποβάλλειν τοὺς ὀρθῶς
 25 πιστεύειν ἐθέλοντας, ἀνεκρίναμεν, καὶ ἅπερ ὁμολόγησαν συντόμως ὑπηγορεύσαμεν οἱ περιλειφθέντες ἐν τῇ Ἀλεξανδρείᾳ, κοινῇ μετὰ τῶν συλλειτουργῶν ἡμῶν Ἀστερίου καὶ Εὐσεβίου· οἱ γὰρ πλεῖστοι ἐξ ἡμῶν ἀπεδήμησαν εἰς τὰς παροικίας ἐαυτῶν.

1. Ἄββ. 2, 15.

8. Ἐφοῦ λοιπὸν παραδεχθῶν αὐτὰ ἔτσι, σᾶς παρακαλοῦμεν, ὅσους μὲν ὁμολογοῦν αὐτὰ καὶ ἐξηγοῦν τὰς λέξεις ποὺ ἀναφέρουν κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, μὴ βιάζεσθε νὰ τοὺς κατακρίνετε, οὔτε νὰ τοὺς διώχνετε, ἀλλὰ καλύτερα, ἀφοῦ θέλουν νὰ εἰρηνεύσουν καὶ ἀπολογηθῶν, νὰ τοὺς δέχεσθε, ἐκείνους δὲ ποὺ δὲν θέλουν νὰ παραδεχθῶν καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν τὰς λέξεις, αὐτοὺς νὰ τοὺς ἐμποδίζετε καὶ νὰ τοὺς ἀποκρούετε ὡσάν ὑπόπτους εἰς τὴν πίστιν. Καὶ μὴ ἀνεχόμενοι αὐτοὺς, νὰ συμβουλευέτε ὅσους ἐρμηνεύουν καὶ πιστεύουν ὀρθῶς νὰ μὴ ἀνακρίνουν πλέον ὁ ἓνας τὸν ἄλλον, οὔτε νὰ λογομαχοῦν δι' ὅ,τιδὴποτε τὸ χρήσιμον, οὔτε νὰ συζητοῦν ἐπιμόνως διὰ τὰς λέξεις αὐτάς, ἀλλὰ νὰ συμφωνοῦν εἰς τὴν εὐσεβῆ πίστιν. Διότι αὐτοὶ ποὺ δὲν σκέπτονται κατὰ τὸν τρόπον αὐτόν, ἀλλὰ φιλονεικοῦν μόνον διὰ τὰ λεξείδια αὐτὰ, καὶ ἀναζητοῦν κάτι ἄλλο πέραν αὐτῶν ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν Νίκαιαν, δὲν κάνουν τίποτε ἄλλο παρὰ «ποτίζουσαν τὸν συνάνθρωπόν τους μὲ ποτὸν ποὺ τοὺς θολώνει τὸ μυαλό»¹ ἐπειδὴ μισοῦν τὴν εἰρήνην καὶ ἀγαποῦν τὰ σχίσματα. Ἄλλὰ σεῖς, ποὺ εἴσθε καλοὶ ἄνθρωποι καὶ πιστοὶ δοῦλοι, καὶ οἰκονόμοι τοῦ Κυρίου, ὅσα μὲν προκαλοῦν σκάνδαλον καὶ παραξενεύουν νὰ τὰ σταματᾶτε καὶ νὰ τὰ ἐμποδίζετε, νὰ προτιμᾶτε δὲ περισσότερο ἀπὸ ὅλα, αὐτὴν τὴν εἰρήνην, ἀφοῦ θὰ ὑπάρχη ὑγιὴς πίστις. Καὶ ἔτσι ἴσως μᾶς ἐλεήσῃ ὁ Κύριος καὶ συνενώσῃ τὰ διηρημένα, καὶ ἀφοῦ καταστήῃ μία ποίμνη, θὰ ἔχωμεν πάλιν ἓνα ἀρχηγὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν.

9. Ἄν καὶ δὲν ἔπρεπε λοιπὸν νὰ ζητοῦμεν τίποτε περισσότερο ἀπὸ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, οὔτε νὰ ἀνεχώμεθα τοὺς ἐριστικούς λόγους, ὅμως χάριν τῆς εἰρήνης, καὶ διὰ νὰ μὴ διώκονται αὐτοὶ ποὺ θέλουν νὰ πιστεύουν ὀρθῶς, ἀνεκρίναμεν αὐτὰ, καὶ ὅσα ὠμολόγησαν, τὰ ὑπαγορεύσαμεν ἐν συντομίᾳ ἡμεῖς οἱ ὅποιοι παρεμείναμεν εἰς τὴν Ἀλεξάνδρειαν, ὁμοῦ μετὰ τῶν συλλειτουργῶν μας Ἀστερίου καὶ Εὐσεβίου, διότι οἱ περισσότεροι ἀπὸ ἡμᾶς ἀνεχώρησαν διὰ τὰς ἐπαρχίας των. Σεῖς δὲ πάλιν ὅλοι μαζί, ἐκεῖ ποὺ συνηθίζετε νὰ συγκεντρώνεσθε, νὰ ἀναγνώ-

Ἔμεῖς δὲ πάλιν κοινῇ ἔνθα καὶ εἰώθατε συνάγεσθαι, ἀνάγνωτε ταῦτα, καὶ ἐκεῖ πάντας προσκαλέσασθαι καταξιώσατε. Δίκαιον γὰρ ἐκεῖ πρῶτον τὴν ἐπιστολὴν ἀναγνωσθῆναι, καὶ ἐκεῖ τοὺς βουλομένους καὶ ἀντιποιουμένους τῆς εἰρήνης συνάπτεσθαι· καὶ λοιπὸν 5 συναφθέντων αὐτῶν, ἔνθα ἂν ἀρέσῃ πᾶσι τοῖς λαοῖς, παρουσίας τῆς ὑμετέρας χρηστότητος, ἐκεῖ τὰς συνάξεις ἐπιτελεῖσθαι καὶ τὸν Κύριον κοινῇ παρὰ πάντων δοξάζεσθαι.

Προσαγορεύουσιν ὑμᾶς οἱ σὺν ἐμοὶ ἀδελφοί. Ἐρρωῶσθαι ὑμᾶς, καὶ μνημονεύειν ἡμῶν τῷ Κυρίῳ εὐχομαι, Ἐγὼ τε Ἐθανά- 10 σιος· ὁμοίως τε οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι οἱ συνελθόντες ὑπέγραψαν· καὶ οἱ ἀποσταλέντες δὲ παρὰ μὲν Λουκίφερος τοῦ ἐπισκόπου Σαρδίας νήσου, διάκονοι δύο, Ἐρένμιος καὶ Ἀγαπητός, παρὰ δὲ Παυλίου, Μάξιμος καὶ Καλήμερος καὶ αὐτοὶ διάκονοι. Παρῆσαν δὲ καὶ τινες Ἀπολλιναρίου τοῦ ἐπισκόπου μονάζοντες, παρ' αὐ- 15 τοῦ εἰς τοῦτο πεμφθέντες.

10. Ἔστι δὲ ἕκαστος τῶν προκειμένων ἐπισκόπων, πρὸς οὓς ἡ ἐπιστολὴ ἐγράφη, Εὐσέβιος πόλεως Βιργίλλων τῆς Γαλίας, Λουκίφερ τῆς Σαρδίας νήσου, Ἀστέριος Πετρῶν τῆς Ἀραβίας, Κυμάτιος Παλτοῦ Κοίλης Συρίας, Ἀνατόλιος Εὐλοίας.

20 Οἱ δὲ ἐπιστείλαντες ὃ τε πάπας Ἐθανάσιος καὶ οἱ παρατυχόντες σὺν αὐτῷ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ, αὐτὸς τε Εὐσέβιος καὶ Ἀστέριος· καὶ οἱ λοιποὶ Γάιος Παρατονίου τῆς ἔγγιστα Λιβύης, Ἀγαθὸς Φραγώνεως καὶ μέρους Ἐλεαρχίας τῆς Αἰγύπτου, Ἀμμόνιος Παχνεμόνεως καὶ τοῦ λοιποῦ μέρους τῆς Ἐλεαρχίας, 25 Ἀγαθοδαίμων Σχεδίας καὶ Μενελαΐτου, Δρακόντιος Ἐρμονπόλεως μικρᾶς, Ἀδέλφιος Ὀνούφεως τῆς Λύχνων, Ἐρμίων Τάνεως, Μᾶρκος Ζύγρων τῆς ἔγγιστα Λιβύης, Θεόδωρος Ἀθρίβεως, Ἀνδρέας Ἀρσενοΐτου, Παφνούτιος Σάεως, Μᾶρκος Φίλων, Ζώιλος Ἄνδρω, Μῆνας Ἀντίφων.

30 Τούτοις καὶ Εὐσέβιος ὑπέγραψε Ῥωμαῖστί, ὧν ἡ ἐρμηνεία:

Ἐγὼ Εὐσέβιος ἐπίσκοπος κατὰ τὴν ἀκριβειαν ὑμῶν τὴν παρ' ἑκατέρων τῶν μερῶν ὁμολογηθεῖσαν ἀλλήλοις συντιθεμέ-

σετε αὐτά, καὶ φροντίσατε νὰ προσκληθοῦν ἐκεῖ ὅλοι. Διότι δίκαιον εἶναι ἐκεῖ πρῶτον νὰ ἀναγνωσθῆ ἡ ἐπιστολὴ καὶ ἐκεῖ νὰ συνενώσετε μαζί σας ὅσους θέλουν καὶ ἐπιδιώκουν τὴν εἰρήνην. Καὶ ἀφοῦ λοιπὸν συνδεθοῦν καὶ αὐτοὶ μὲ σᾶς νὰ γίνωνται αἱ συνάξεις σας ἐκεῖ πού ἀρέσει εἰς ὅλους, καὶ νὰ παρευρίσκεται ἐκεῖ καὶ ἡ χρηστότης σας, καὶ νὰ δοξάζεται ὁ Κύριος ὑφ' ὄλων μαζί.

Σᾶς χαιρετοῦν οἱ ἀδελφοὶ πού εὐρίσκονται μαζί μου. Εὐχομαι εἰς τὸν Κύριον νὰ ὑγιαίνετε καὶ νὰ μᾶς μνημονεύετε. Ἐγὼ ὁ Ἄθανάσιος καθὼς καὶ οἱ ἄλλοι ἐπίσκοποι πού συνῆλθαν ὑπεγράψαμεν· ὁμοίως καὶ οἱ ἀπεσταλμένοι, δύο διάκονοι τοῦ Λουκίφερος, ἐπισκόπου τῆς νήσου Σαρδίας, Ἐρέννιος καὶ Ἀγαπητός, καὶ οἱ δύο διάκονοι τοῦ Παυλίνου Μάξιμος καὶ Καλήμερος. Παρευρέθησαν δὲ καὶ μερικοὶ μοναχοὶ ἀποσταλέντες ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀπολλιναρίου διὰ τὸν σκοπὸν αὐτόν.

10. Οἱ ἐπίσκοποι δὲ πρὸς τοὺς ὁποίους ἐγράφη ἡ ἐπιστολὴ ἓνας ἕκαστος εἶναι· ὁ Εὐσέβιος τῆς πόλεως Βιργίλλων τῆς Γαλλίας, ὁ Λουκίφερ τῆς νήσου Σαρδίας, ὁ Ἀστέριος Πετρῶν τῆς Ἀραβίας, ὁ Κυμάτιος Παλτοῦ Κοίλης Συρίας, ὁ Ἀνατόλιος Εὐλοίας.

Αὐτοὶ δὲ οἱ ὅποιοι ἔστειλαν τὴν ἐπιστολὴν ἦσαν ὁ πάπας Ἄθανάσιος, καὶ ὅσοι παρευρέθησαν μαζί μὲ αὐτόν εἰς Ἀλεξάνδρειαν, καὶ ὁ ἴδιος Εὐσέβιος καὶ Ἀστέριος, καὶ οἱ ὑπόλοιποι, Γάϊος Παρατονίου κοντὰ εἰς τὴν Λιβύην, Ἀγαθὸς Φραγώνεως καὶ μέρους Ἐλεαρχίας τῆς Αἰγύπτου, Ἀμμώνιος Παχνεμούνεως καὶ τοῦ ὑπολοίπου μέρους τῆς Ἐλεαρχίας, Ἀγαθοδαίμων Σχεδίας καὶ Μενελαΐτου, Δρακόντιος τῆς μικρᾶς Ἐρμουπόλεως, Ἀδελφίος Ὀνούφεως τῆς Λύχνων, Ἐρμίων Τάνεως, Μᾶρκος Ζύγρων κοντὰ εἰς τὴν Λιβύην, Θεόδωρος Ἀθρίβεως, Ἀνδρέας Ἀρσενοῖτου, Παφνούτιος Σάεως, Μᾶρκος Φίλων, Ζώιλος Ἄνδρου, Μηνᾶς Ἀντίφρων.

Εἰς αὐτὰ ὑπέγραψε καὶ ὁ Εὐσέβιος Ρωμαῖστί, τῶν ὁποίων ἡ ἔρμηνεία εἶναι:

Ἐγὼ Εὐσέβιος ὁ ἐπίσκοπος συνεφώνησα μὲ τὴν ἰδικὴν σας πίστιν περὶ τῶν ὑποστάσεων, ἡ ὁποία ἔγινε δεκτὴ καὶ ἀπὸ τὰ

νων περὶ τῶν ὑποστάσεων, καὶ αὐτὸς συγκατεθέμην· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ περὶ τῆς σαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι ὁ τοῦ Θεοῦ Υἱός, καὶ ἄνθρωπος γέγονεν, ἀλαβὼν πάντα ἄνευ ἁμαρτίας, οἷος ὁ παλαιὸς ἡμῶν ἄνθρωπος συνέστηκε κατὰ τὸ τῆς ἐπιστο-
 5 λῆς ὄφος ἐπιστωσάμην. Καὶ ἐπειδὴ ἔξωθεν λέγεται τὸ τῆς Σαρ-
 δικῆς πιττάκιον ἔνεκεν τοῦ μὴ παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ πίστιν δοκεῖν
 ἐκτίθεσθαι, καὶ ἐγὼ συγκατατίθεμαι, ἵνα μὴ ἡ ἐν Νικαίᾳ πίστις
 διὰ τούτου ἐκκλείεσθαι δόξη, μήτε εἶναι προκομιστέον. Ἐροῶ-
 σθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι.

10 Ἐγὼ Ἀστέριος συνενδοκῶ τοῖς προγεγραμμένοις καὶ ἐρ-
 ρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι.

11. Καὶ μετὰ τὸ ἀποσταλῆναι ἀπὸ Ἀλεξανδρείας τὸν τό-
 μον τοῦτον, οὕτω παρὰ τῶν προειρημένων ὑπογεγραμμένον,
 μετὰ ταῦτα καὶ αὐτοὶ ὑπέγραψαν.

15 Ἐγὼ Παυλῖνος οὕτω φρονῶ, καθὼς παρέλαβον παρὰ τῶν
 Πατέρων· Ὅντα καὶ ὑφεστῶτα Πατέρα τέλειον καὶ ὑφεστῶτα
 Υἱὸν τέλειον καὶ ὑφεστηκὸς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον τέλειον. Διὸ
 καὶ ἀποδέχομαι τὴν προγεγραμμένην ἐρμηνείαν περὶ τῶν τριῶν
 ὑποστάσεων καὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, ἥτοι οὐσίας, καὶ τοὺς
 20 φρονοῦντας οὕτως. Εὐσεβὲς γὰρ ἐστὶ φρονεῖν καὶ ὁμολογεῖν τὴν
 ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲ
 τῆς δι' ἡμᾶς γενομένης τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς οὕτω φρονῶ, κα-
 θὼς γέγραπται, ὅτι, κατὰ τὸν Ἰωάννην «ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»·
 οὐ κατὰ τοὺς ἀσεβεστάτους τοὺς λέγοντας μεταβολὴν αὐτὸν πε-
 25 πονθῆναι, ἀλλ' ὅτι ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς γέγονεν ἐκ τῆς ἁγίας Παρ-
 θένου Μαρίας καὶ ἁγίου Πνεύματος γεννηθείς. Οὔτε γὰρ ἄψυ-
 χον οὔτε ἀναίσθητον οὔτε ἀνόητον σῶμα εἶχεν ὁ Σωτῆρ, οὔτε
 γὰρ οἷόν τ' ἦν, τοῦ Κυρίου ἀνθρώπου δι' ἡμᾶς γενομένου, ἀνόη-
 τον εἶναι αὐτοῦ τὸ σῶμα. Ὅθεν ἀναθεματίζω τοὺς τὴν ἐν Νικαίᾳ

δύο μέρη, τὰ ὅποια συνηνώθησαν. Καὶ ὄχι μόνον αὐτό, ἀλλ' ἐκφράζω καὶ τὴν ἐμπιστοσύνην μου εἰς τὴν ἐπιστολὴν διὰ τὸ ζήτημα τῆς σαρκώσεως τοῦ Σωτῆρος ἡμῶν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε καὶ ἄνθρωπος, ἀφοῦ ἔλαβεν εἰς τὸν ἑαυτὸν του τὰ πάντα ἐκτὸς τῆς ἁμαρτίας, ὅπως ἀκριβῶς εἶχε δημιουργηθῆ ὁ πρῶτος ἄνθρωπος. Καὶ ἐπειδὴ τὸ πιττάκιον τῆς Σαρδικῆς λέγεται ὅτι προέρχεται ἀπ' ἔξω, ἐπειδὴ δὲν φαίνεται νὰ ἐκθέτῃ ἀκριβῶς τὴν πίστιν τῆς Νικαίας, συμφωνῶ καὶ ἐγὼ νὰ μὴ μειώνεται ἡ δόξα τῆς πίστεως τῆς Νικαίας με' αὐτό, οὔτε νὰ προηγῆται αὐτῆς τοῦτο. Εὐχομαὶ νὰ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

Ἐγὼ ὁ Ἀστέριος συμφωνῶ με' αὐτὰ ποὺ γράφονται ἄνωτέρω καὶ εὐχομαὶ νὰ ὑγιαίνετε ἐν Κυρίῳ.

11. Καὶ ἀφοῦ ἀπεστάλη ὁ τόμος αὐτὸς ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν ὑπογεγραμμένος κατὰ τὸν τρόπον αὐτὸν ὑπὸ τῶν προαναφερθέντων, ἀργότερα ὑπέγραψαν καὶ αὐτοί.

Ἐγὼ ὁ Παυλῖνος πιστεύω ἔτσι, ὅπως παρέλαβα ἀπὸ τοὺς Πατέρας· δηλαδὴ Πατέρα τέλειον ὑπάρχοντα προσωπικῶς, καὶ Υἱὸν τέλειον με' προσωπικὴν ὑπαρξιν, καὶ τέλειον ἅγιον Πνεῦμα με' προσωπικὴν ὑπαρξιν. Διὰ τοῦτο καὶ ἀποδέχομαι τὴν προαναφερθεῖσαν ἐρμηνείαν περὶ τῶν τριῶν ὑποστάσεων, καὶ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως, δηλαδὴ οὐσίας, καὶ ὅσους πιστεύουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον. Διότι εἶναι εὐσεβὲς νὰ πιστεῦνῃ κανεὶς καὶ νὰ ὁμολογῇ τὴν ἁγίαν Τριάδα ἐν μιᾷ θεότητι. Καὶ περὶ τῆς ἐνανθρωπήσεως δὲ τοῦ Λόγου τοῦ Πατρὸς, ἡ ὁποία ἐπραγματοποιήθη πρὸς χάριν μας, πιστεύω ἔτσι, ὅπως ἔχει γραφῆ ὑπὸ τοῦ Ἰωάννου, «ὁ Λόγος ἔγινε σὰρκα» καὶ ὄχι ὅπως πιστεύουν οἱ ἀσεβέστατοι, οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι ἔπαθε μεταβολήν, ἀλλ' ὅτι ἔγινε πρὸς χάριν μας ἄνθρωπος, γεννηθεὶς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου Μαρίας καὶ ἁγίου Πνεύματος. Ὁ Σωτὴρ δηλαδὴ δὲν εἶχε σῶμα χωρὶς ψυχὴν ἢ χωρὶς αἰσθήσεις ἢ χωρὶς νοῦν, διότι δὲν ἦταν καὶ δυνατόν, ἐνῶ ὁ Κύριος ἔγινεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, νὰ εἶναι τὸ σῶμα του χωρὶς νοῦν. Διὰ τοῦτο ἀποκηρύσσω ὅσους ἀθετοῦν τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν, καὶ

ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἀθετοῦντας καὶ μὴ λέγοντας ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί. ᾽Αναθεματίζω δὲ τοὺς λέγοντας τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον κτίσμα δι' Υἱοῦ γε-
 5 σαν αἵρεσιν στοιχῶν τῇ πίστει τῇ κατὰ Νίκαιαν καὶ πᾶσι τοῖς προγεγραμμένοις.

᾽Εροῶσθαι ὑμᾶς εὐχομαι ἐγὼ Καρτέριος.

᾽Ἰσον ἐπιστολῆς ᾽Ιωβιανοῦ βασιλέως, πεμφθείσης πρὸς ᾽Αθανά-
 σιον, τὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον ᾽Αλεξανδρείας

10 Τῷ θεοφιλεστάτῳ καὶ φίλῳ τοῦ Θεοῦ ᾽Αθανασίῳ ᾽Ιωβιανός.
 Τοῦ ἐπιεικεστάτου σου βίου καὶ τῆς πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὄ-
 λων ὁμοιώσεως καὶ τῆς πρὸς τὸν Σωτῆρα ἡμῶν τὸν Χριστὸν δια-
 θέσεως τὰ κατορθώματα ὑπερθανμάζοντες, ἀποδεχόμεθ' ἀ σε,
 ἐπίσκοπε τιμιώτατε· καὶ ὅτι μὲν πάντα πόνον καὶ τῶν διωκόν-
 15 των τὸν φόβον οὐ κατέπτυξας, καὶ κινδύνους καὶ ξίφους ἀπειλὰς
 ὡς σκύβαλα ἠγησάμενος, τῆς φίλης σοι ὀρθοδόξου πίστεως τοὺς
 οἴακας κατέχων, ἕως τοῦ νῦν ὑπὲρ τῆ ἀληθείας ἀγωνίζῃ, ὑπο-
 γραμμὸν δὲ τῷ λαῷ παντὶ τῶν πιστῶν, καὶ τύπον σεαυτὸν τῆς
 ἀρετῆς προσφερόμενος διατελεῖς. ᾽Ανακτᾶταί σε τοίνυν ἡ ἡμετέ-
 20 ρα βασιλεία, καὶ ἐπανελθεῖν βούλεται πρὸς τὴν τῆς σωτηρίας
 διδασκαλίαν. ᾽Επάνιθι τοίνυν εἰς τὰς ἀγίας ᾽Εκκλησίας καὶ ποί-
 μαινε τὸν τοῦ Θεοῦ λαὸν καὶ τὰς ὑπὲρ τῆς ἡμετέρας πραότητος
 προθύμως εὐχὰς ἀναπέμπετε εἰς Θεόν. Οἶδαμεν γὰρ ὅτι τῇ σῇ
 ἰκεσίᾳ ἡμεῖς τε καὶ οἱ σὺν ἡμῖν τὰ Χριστιανῶν φρονοῦντες μεγά-
 25 λην ἀντίληψιν σχοίημεν παρὰ τοῦ ὑπερέχοντος Θεοῦ.

δὲν δέχονται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα. Ἀποκηρύσσω ἀκόμη ὅσους λέγουν ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι κτίσμα καὶ ἔγινε διὰ τοῦ Υἱοῦ. Ἀκόμη δὲ ἀποκηρύσσω τὴν αἵρεσιν τοῦ Σαβελλίου καὶ τοῦ Φωτεινοῦ καὶ ὅποιανδήποτε ἄλλην αἵρεσιν, ἀκολουθῶν τὴν πίστιν τῆς Νικαίας καὶ ὅλα τὰ προαναφερθέντα.

Εὐχομαι νὰ ὑγιαίnete, ἐγὼ ὁ Καρτέριος.

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς Ἰωβιανοῦ βασιλέως, ἀποσταλείσης πρὸς Ἀθανάσιον, τὸν ἀγιώτατον ἀρχιεπίσκοπον Ἀλεξανδρείας

Πρὸς τὸν θεοφιλέστατον καὶ φίλον τοῦ Θεοῦ Ἀθανάσιον, Ἰωβιανός.

Ἐπειδὴ ὑπερθουμάζομεν τὰ κατορθώματα τοῦ τελείου βίου σου, καὶ τὴν ὁμοίωσίν σου πρὸς τὸν Θεὸν τῶν ὄλων, καὶ τὴν διάθεσίν σου πρὸς τὸν Σωτῆρα μας Χριστόν, σὲ δεχόμεθα τιμώτατε ἐπίσκοπε. Ἀκόμη δὲ διότι ἀγωνίζεσαι μέχρι σήμερον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας χωρὶς νὰ σὲ πτοῇ ὅποιοσδήποτε κόπος ἢ φόβος ἔναντι τῶν διωκτῶν, θεωρῶντας ὡσάν σκύβαλα τοὺς κινδύνους καὶ τὰς ἀπειλὰς τοῦ ξίφους, καὶ κρατῶντας τὸ τιμόνι τῆς φίλης πρὸς σὲ ὀρθοδόξου πίστεως καὶ προσφέρεις διαρκῶς τὸν ἑαυτὸν σου ὑπογραμμὸν καὶ παράδειγμα ἀρετῆς εἰς ὅλον τὸν λαὸν τῶν πιστῶν. Σὲ ἀποκαθιστᾷ λοιπὸν ἡ βασιλεία μου καὶ ἐπιθυμεῖ νὰ ἐπανέλθῃς πρὸς τὴν διδασκαλίαν τῆς σωτηρίας. Ἐπάνελθε λοιπὸν εἰς τὰς ἀγίας Ἐκκλησίας, καὶ ποιίμεινε τὸν λαὸν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνάπεμπε προθύμως τὰς εὐχὰς σου πρὸς τὸν Θεὸν ὑπὲρ τῆς πραότητός μας. Διότι γνωρίζομεν ὅτι μὲ τὴν ἰδικὴν σου προσευχὴν θὰ τύχωμεν ἐκ μέρους τοῦ ὑπερτάτου Θεοῦ μεγάλης βοήθειας καὶ ἡμεῖς καὶ ὅσοι πιστεύουν μαζὶ μὲ ἡμᾶς τὴν πίστιν τῶν Χριστιανῶν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΙΩΒΙΑΝΟΝ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Πρόεπουσα θεοφιλεῖ βασιλεῖ φιλομαθῆς προαίρεσις καὶ
5 πόθος τῶν οὐρανίων· οὕτω γὰρ ἀληθῶς καὶ τὴν καρδίαν ἔξεις
ἐν χειρὶ Θεοῦ. Θελησάσης τοίνυν τῆς σῆς εὐσεβείας μαθεῖν παρ'
ἡμῶν τὴν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πίστιν, εὐχαριστήσαντες
ἐπὶ τούτοις τῷ Κυρίῳ, ἐβουλευσάμεθα μᾶλλον πάντων τὴν παρὰ
τῶν Πατέρων ἐν Νικαίᾳ ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ὑπομνησαί τὴν
10 σὴν εὐσέβειαν. Ταύτην γὰρ ἀθετήσαντές τινες, ἡμῖν μὲν ποικί-
λως ἐπεβούλευσαν, ὅτι μὴ ἐπειθόμεθα τῇ ἄρειανῇ αἰρέσει αἴ-
τιοι δὲ γεγονάσι αἰρέσεως καὶ σχισμάτων τῇ Καθολικῇ Ἐκκλη-
σία. Ἡ μὲν γὰρ ἀληθῆς καὶ εὐσεβῆς εἰς τὸν Κύριον πίστις φανε-
ρὰ πᾶσι καθέστηκεν, ἐκ τῶν θείων Γραφῶν γνωσκομένη τε καὶ
15 ἀναγνωσκομένη. Ἐν ταύτῃ γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι τελειωθέντες ἐμαρ-
τύρησαν καὶ νῦν ἀναλύσαντές εἰσιν ἐν Κυρίῳ· καὶ ἔμεινεν ἂν ἡ
πίστις ἀβλαβῆς διὰ παντός, εἰ μὴ πονηρία τινῶν αἰρετικῶν παρα-
ποιῆσαι ταύτην ἐτόλμησεν. Ἄρειος γάρ τις καὶ οἱ σὺν αὐτῷ δια-
φθεῖραι ταύτην καὶ ἀσέβειαν κατ' αὐτῆς ἐπεισαγαγεῖν ἐπεχεί-
20 ρησαν, φάσκοντες ἐξ οὐκ ὄντων καὶ κτίσμα καὶ ποίημα καὶ τρε-
πτὸν εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Πολλοὺς δὲ τούτοις ἠπάτησαν τοῖς
λόγοις, ὥστε καὶ τοὺς δοκοῦντας εἶναι τι συναπαχθῆναι αὐτῶν
τῇ βλασφημίᾳ· καίτοι φθάσαντες μὲν οἱ ἅγιοι Πατέρες ἡμῶν

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΙΩΒΙΑΝΟΝ ΠΕΡΙ ΠΙΣΤΕΩΣ

1. Ἀρμόζει εἰς θεοφιλῆ βασιλέα ἢ φιλομαθῆς προαίρεσις καὶ ὁ πόθος διὰ τὰ οὐράνια, διότι ἔτσι ἀκριβῶς θὰ εὐρεθῆ πραγματικὰ ἡ καρδιά σου εἰς τὸ χέρι τοῦ Θεοῦ ¹. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἡ εὐσέβειά σου ἠθέλησε νὰ μάθῃ ἀπὸ ἡμᾶς τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ ἠυχαριστήσαμεν δι' αὐτὸ τὸν Κύριον, ἐσκέφθημεν, καλῦτερα ἀπὸ ὅ,τιδήποτε ἄλλο, νὰ ὑπενθυμίσωμεν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν. Διότι, ἐπειδὴ ἠθέτησαν αὐτὴν μερικοί, ἡμᾶς μὲν ὑπέσκαψαν μὲ διαφόρους τρόπους, διότι δὲν ὑπετάχθημεν εἰς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἔγιναν δὲ αἴτιοι αἰρέσεως καὶ σχισμάτων εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν. Ἡ ἀληθὴς λοιπὸν καὶ εὐσεβὴς πρὸς τὸν Κύριον πίστις εἶναι φανερὰ εἰς ὅλους, διότι γνωρίζεται καὶ ἀναγινώσκεται ἐκ τῶν θείων Γραφῶν. Διότι μὲ αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ οἱ ἅγιοι ἐτελειώθησαν καὶ ἐμαρτύρησαν, καὶ τῶρα μετὰ τὸν θάνατόν των εὐρίσκονται εἰς τὸν Κύριον, καὶ θὰ παρέμεινεν ἡ πίστις αὐτὴ διὰ παντός ἀβλαβῆς, ἐὰν δὲν ἐτολμοῦσεν ἡ πονηρία μερικῶν αἰρετικῶν νὰ τὴν παραποιήσῃ. Κάποιος Ἄρειος δηλαδὴ καὶ οἱ ὄπαδοί του ἐπεχείρησαν νὰ τὴν διαστρεβλώσουν, καὶ νὰ εἰσάγουν ἐναντίον τῆς ἀσέβειαν, ἰσχυριζόμενοι ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα καὶ ὅτι εἶναι κτίσμα καὶ δημιουργημα καὶ μεταβλητὸς. Πολλοὺς δὲ ἐξηπάτησαν μὲ αὐτὰ τὰ λόγια, ὥστε νὰ παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν βλασφημίαν των καὶ αὐτοὶ ποὺ ἐφαίνοντο πῶς ἦσαν κάτι, ἂν καὶ προηγουμένως, ὅπως

συνελθόντες, ὡς προείπομεν, κατὰ τὴν ἐν Νικαία σύνοδον, ἀνεθεμάτισαν, τὴν δὲ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας πίστιν ὡμολόγησαν ἐγγράφως, ὥστε, ταύτης πανταχοῦ κηρυττομένης, ἀποσβεσθῆναι τὴν ἀναφθεῖσαν αἵρεσιν παρὰ τῶν αἰρετικῶν.

5 Ἦν μὲν οὖν αὕτη πανταχοῦ κατὰ πᾶσαν Ἐκκλησίαν ἀδόλως γινωσκομένη τε καὶ κηρυττομένη· ἀλλ' ἐπειδὴ νῦν, τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν ἀνανεῶσαι βουλόμενοί τινες, ταύτην μὲν τὴν ἐν Νικαία παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἐτόλμησαν ἀθετῆσαι, καὶ σχηματίζονται μὲν ὁμολογεῖν αὐτήν, ταῖς δὲ ἀ-
10 ληθείαις ἀρνοῦνται, παρερμηνεύοντες τὸ ὁμοούσιον, καὶ αὐτοὶ βλασφημοῦντες εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἐν τῷ φάσκειν αὐτοὺς κτίσμα εἶναι αὐτό, καὶ ποίημα διὰ τοῦ Υἱοῦ γεγενῆσθαι· ἀναγκαίως θεωρήσαντες τὴν ἐκ τῆς τοιαύτης βλασφημίας βλάβην γινομένην κατὰ τῶν λαῶν, ἐπιδοῦναι τῇ σῇ εὐλαβείᾳ τὴν ἐν Νικαία
15 ὁμολογηθεῖσαν πίστιν ἐσπουδάσαμεν, ἵνα γνῶ σου ἡ θεοσέβεια ἃ μετὰ πάσης ἀκριβείας γέγραπται καὶ ὅσον πλανῶνται οἱ παρὰ ταύτην διδάσκοντες.

2. Γίνωσκε γάρ, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ὅτι ταῦτα μὲν ἐξ αἰῶνός ἐστι κηρυττόμενα, ταύτην δὲ οἱ ἐν Νικαία συνελθόντες
20 ὡμολόγησαν Πατέρες καὶ ταύτη σύμφηφοι τυγχάνουσι πᾶσαι αἱ πανταχοῦ κατὰ τόπον Ἐκκλησίαι, αἷ τε κατὰ τὴν Σπανίαν καὶ Βρετανίαν καὶ Γαλλίας καὶ τῆς Ἰταλίας πάσης καὶ Δαλματίας. Δακίας τε καὶ Μυσίας, Μακεδονίας καὶ πάσης τῆς Ἑλλάδος καὶ κατὰ τὴν Ἀφρικὴν πᾶσαν καὶ Σαρδηνίαν καὶ Κύπρον καὶ Κρή-
25 την, Παμφυλίαν τε καὶ Λυκίαν καὶ Ἰσαυρίαν καὶ αἱ κατ' Αἴγυπτον καὶ τὰς Λιβύας καὶ Πόντον καὶ Καππαδοκίαν καὶ αἱ πλησίον ἡμῶν καὶ αἱ κατὰ ἀνατολὰς Ἐκκλησίαι, παρ' ὧν ὀλίγων τῶν τὰ Ἀρείου φρονοῦντων. Ἀπάντων γὰρ τῶν προειρημένων καὶ πείρα ἐγνώκαμεν τὴν γνώμην καὶ γράμματα ἔχομεν. Καὶ οἶδας,

προανεφέραμεν, οἱ ἅγιοι Πατέρες μας συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ αὐτὴν μὲν ἀνεθεμάτισαν, τὴν δὲ πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὡμολόγησαν ἐγγράφως, εἰς τρόπον ὥστε νὰ κηρύσσεται αὐτὴ πανταχοῦ, καὶ νὰ ἀφανισθῇ ἔτσι ἡ αἵρεσις ποῦ ἦναψεν ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς.

Αὐτὴ λοιπὸν ἡ πίστις ἐγνωρίζετο καὶ ἐκηρύσσετο εἰς ὅλας τὰς Ἐκκλησίας. Ἐπειδὴ ὅμως τώρα ἠθέλησαν μερικοὶ νὰ ἀνακινήσουν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, αὐτὴν μὲ τὴν πίστιν ποῦ ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν ἀπὸ τοὺς Πατέρας ἐτόλμησαν νὰ ἀθετήσουν, καὶ προσποιοῦνται μὲν ὅτι τὴν δέχονται ἐνῶ εἰς τὴν πραγματικότητά τὴν ἀρνοῦνται, διότι παρερμηνεύουν τὸ ὁμοούσιον, καὶ βλασφημοῦν κατὰ τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὅταν λέγουν ὅτι αὐτὸ εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα ποῦ ἐγινε διὰ τοῦ Υἱοῦ. Διὰ τοῦτο κατ' ἀνάγκην ἀφοῦ ἠρεύνησα τὴν ζημίαν ποῦ γίνεται εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἀπ' αὐτὴν τὴν βλασφημίαν, ἐφρόντισα νὰ ἐπιδώσω εἰς τὴν εὐλάβειάν σου τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὡμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν διὰ νὰ γνωρίσῃ ἡ θεοσέβειά σου αὐτὰ ποῦ ἐγράφησαν μὲ κάθε ἀκρίβειαν, καὶ πόσον πλανῶνται αὐτοὶ ποῦ διδάσκουν ἄλλην πίστιν ἐκτὸς αὐτῆς.

2. Διότι πρέπει νὰ γνωρίζῃς, θεοφιλέστατε Αὐγουστε, ὅτι αὐτὰ μὲν κηρύσσονται ἀπὸ αἰῶνας, αὐτὴν δὲ ὡμολόγησαν οἱ Πατέρες, οἱ ὅποιοι συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν, καὶ μὲ αὐτὴν εἶναι σύμφωνοι ὅλοι αἱ πανταχοῦ εὐρισκόμενοι τοπικαὶ Ἐκκλησίαι, καὶ εἰς τὴν Ἰσπανίαν καὶ τὴν Βρετανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἰταλίαν καὶ Δαλματίαν καὶ Δακίαν καὶ Μυσίαν καὶ Μακεδονίαν καὶ ὀλόκληρον τὴν Ἑλλάδα, καὶ τὴν Ἀφρικὴν καὶ Σαρδηνίαν καὶ Κύπρον καὶ Κρήτην καὶ Παμφυλίαν καὶ Λυκίαν καὶ Ἰσαυρίαν καὶ τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην καὶ Πόντον καὶ Καππαδοκίαν, καὶ αἱ κοντιναὶ μας Ἐκκλησίαι καὶ αἱ ἀνατολικαί, ἐκτὸς ὀλίγων, αἱ ὁποῖαι πιστεύουν τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου. Διότι ὅλων τῶν προαναφερθεῖσῶν Ἐκκλησιῶν τὴν γνώμην τὴν γνωρίζομεν ἐξ ἰδίας ἀντιλήψεως καὶ ἔχομεν καὶ γράμματα. Καὶ

ὃ θεοφιλέστατε Ἀὔγουστε, ὅτι, κὰν ὀλίγοι τινὲς ἀντιλέγωσι ταύ-
 τη τῇ πίστει, οὐ δύνανται πρόκριμα ποιεῖν, πάσης τῆς οἰκουμέ-
 νης τὴν ἀποστολικὴν πίστιν κρατούσης. Ἐκεῖνοι γὰρ πολλῶ χρο-
 νῷ βλαβέντες ἀπὸ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως, φιλονεικότερον ἀνθί-
 5 στανται νῦν τῇ εὐσεβείᾳ. Καὶ ὑπὲρ τοῦ γινώσκειν τὴν σὴν εὐσε-
 βειαν, καίτοι γινώσκουσιν, ὅμως ἐσπουδάσαμεν τὴν ἐν Νικαίᾳ
 πίστιν ὁμολογηθεῖσαν ὑπὸ τῶν ἐπισκόπων ὑποτάξαι. Ἔστι μὲν
 οὖν ἡ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσα πίστις ἐν Νικαίᾳ αὕτη.

3. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάν-
 10 των ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς τὸν ἓνα Κύριον Ἰ-
 ησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς
 μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ,
 φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ
 ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε
 15 ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους
 καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα,
 ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ
 ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νε-
 κρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Τοὺς δὲ λέγοντας, Ἦν ποτε,
 20 ὅτε οὐκ ἦν, καί, ἔμπρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι Ἔξ οὐκ ὄντων
 ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι, ἢ
 κτιστόν, ἢ τρεπτόν, ἢ ἀλλοιωτόν τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τούτους
 ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

4. Ταύτη τῇ πίστει, Ἀὔγουστε, πάντας ἐπιμένειν ἀναγ-
 25 καῖον, ὡς θεία καὶ ἀποστολικῇ καὶ μηδένα μετακινεῖν αὐτὴν
 πιθανολογίαις καὶ λογομαχίαις, ὅπερ πεποιθήκασιν οἱ Ἀρειομα-
 νῖται, ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ λέγοντες, καὶ ὅτι Ἦν ποτε
 ὅτε οὐκ ἦν, καὶ κτιστός, καὶ ποιητός, καὶ τρεπτός ἐστι. Διὰ τοῦ-
 το γὰρ, καθὰ προείπομεν, καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ἀνεθεμάτισε

γνωρίζεις, θεοφιλέστατε Αὔγουστε, ὅτι ἂν ὀλίγοι ἔχουν ἀντιρρήσεις δι' αὐτὴν τὴν πίστιν, δὲν ἠμποροῦν νὰ κάνουν κρίσεις ἐκ τῶν προτέρων, ἀφοῦ ὀλόκληρος ἡ οἰκουμένη τηρεῖ τὴν ἀποστολικὴν πίστιν. Ἐκεῖνοι λοιπόν, ἐπειδὴ ἔχουν ἐπηρεασθῆ ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀπὸ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, ἀντιστέκονται τώρα ζωηρότερα εἰς τὴν εὐσέβειαν. Διὰ νὰ γνωρίσῃ λοιπόν ἡ εὐσέβειά σου, ἂν καὶ γνωρίζῃ, ὅμως ἐφροντίσαμεν νὰ παραθέσωμεν κατωτέρω τὴν πίστιν, ἡ ὁποία ὠμολογήθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Πατέρων. Εἶναι λοιπόν ἡ ὑπὸ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσα εἰς τὴν Νίκαιαν πίστις αὕτη.

3. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὄρατῶν καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς τὸν ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ Πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ἐν τῷ οὐρανῷ καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον. Ὅσοις δὲ λέγουν διὰ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὑπῆρξε κάποτε χρόνος κατὰ τὸν ὁποῖον δὲ ὑπῆρχε, καὶ ὅτι δὲν ὑπῆρχε πρὶν δημιουργηθῆ, καὶ ὅτι ἐδημιουργήθη ἐκ τῶν μὴ ὄντων, ἢ ἰσχυρίζονται ὅτι προέρχεται ἀπὸ ἄλλην ὑπόστασιν ἢ οὐσίαν, ἢ ὅτι εἶναι τρεπτὸς ἢ ἀλλοιωτός, τούτους ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ Ἐκκλησία.

4. Εἰς αὐτὴν τὴν πίστιν, Αὔγουστε, εἶναι ἀναγκαῖον νὰ μένουν σταθεροὶ ὅλοι, ἐπειδὴ εἶναι θεία καὶ ἀποστολική, καὶ δὲν πρέπει νὰ τὴν κλονίζῃ κανεὶς μὲ πιθανολογίας καὶ λογομαχίας, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἔπραξαν οἱ Ἀρειομανῖται, μὲ τὸ νὰ λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ προέρχεται ἀπὸ τὰ μὴ ὄντα, καὶ ὅτι ὑπῆρξε κάποτε χρόνος πού δὲν ὑπῆρχε, καὶ ὅτι εἶναι κτιστός καὶ ποιητός καὶ τρεπτός. Διὰ τοῦτο λοιπόν, ὅπως προεῖπα, ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος ἀνεθεμάτισεν αὐτὴν τὴν αἵρεσιν, καὶ ὠμολόγησε

τὴν τοιαύτην αἵρεσιν, τὴν δὲ τῆς ἀληθείας πίστιν ὁμολόγησεν. Οὐ γὰρ ἀπλῶς ὅμοιον εἰρήκασι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ἵνα μὴ ἀπλῶς ὅμοιος Θεῶ, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ Θεὸς ἀληθινὸς πιστεύηται· ἀλλ' ὁμοούσιος ἔγραψαν, ὅπερ ἴδιον ἦν γνησίου καὶ ἀληθινοῦ Υἱοῦ, ἀληθι-
 5 νοῦ καὶ φύσει τοῦ Πατρός. Ἄλλ' οὐδὲ ἀπηλλοτριώσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τοῦ Πατρός καὶ τοῦ Υἱοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον συνεδόξασαν αὐτὸ τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ ἐν τῇ μιᾷ τῆς ἁγίας Τριάδος πίστει διὰ τὸ καὶ μίαν εἶναι ἐν τῇ ἁγίᾳ Τριάδι θεότητα.

Ἐντυχία γενομένη ἐν Ἀντιοχείᾳ Ἰωβιανῶ βασιλεῖ παρὰ Λου-
 10 κίου καὶ Βερνικιανοῦ καὶ ἑτέρων τινῶν Ἀρειανῶν, κατὰ Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας

Πρώτη ἐντυχία, ἣν ἐποίησαντο ἀπερχομένου τοῦ βασιλέως εἰς
 κάμπον ἐν τῇ Ῥωμανησίᾳ πύλῃ

Δεόμεθά σου τοῦ κράτους καὶ τοῦ βασιλείου σου καὶ τῆς
 15 εὐσεβείας σου, ἄκουσον ἡμῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Τίνες ἐστέ, καὶ πόθεν; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Κύριε, Χριστιανοί. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Πόθεν καὶ ἐκ ποίας πόλεως; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Ἀλεξανδρείας. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Τί βούλεσθε; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου τοῦ κράτους καὶ τοῦ βασιλείου σου, ἐπίσκοπον ἡμῖν δός. Ὁ
 20 βασιλεὺς εἶπεν· Ἐκέλευσα τὸν πρότερον, ὃνπερ εἶχετε τὸ πρότερον Ἀθανάσιον, καθέζεσθαι ἐν τῷ θρόνῳ. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου τοῦ κράτους, καὶ ἐν ἐξορισμῷ καὶ ἐν κατηγορίᾳ ἐστὶν ἔτη πολλὰ. Στρατιώτης ἐξαίφνης ζηλώσας ἀπεκρίνατο· Δέομαί σου τοῦ βασιλείου, αὐτὸς ἐξέτασον, τίνες εἰσὶ, καὶ πόθεν. Οὗτοι
 25 γὰρ εἰσι τὰ λείψανα καὶ ἡ παραβολὴ τῆς Καππαδοκίας, τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἄνοσιου ἐκείνου Γεωργίου, οἱ τὴν πόλιν καὶ τὸν κόσμον

τὴν ἀληθινὴν πίστιν. Δὲν εἶπαν δηλαδὴ τὸν Υἱὸν ἀπλῶς ὅμοιον πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ νὰ μὴ πιστεύεται ὅτι εἶναι ἀπλῶς ὅμοιος μὲ τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι εἶναι Θεὸς ἀληθινὸς ἐκ Θεοῦ. Ἐγραψαν δὲ ὁμοούσιος, τὸ ὅποσον ἤρμοζε εἰς γνήσιον καὶ ἀληθινὸν Υἱόν, τοῦ ὁποίου ὁ Πατὴρ εἶναι ἀληθινὸς καὶ φυσικὸς. Καὶ δὲ ἀπεξένωσαν τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἀλλὰ μᾶλλον συνεδόξασαν αὐτὸ μαζὶ μὲ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν μὲ τὴν πίστιν εἰς τὴν μίαν ἀγίαν Τριάδα, ἐπειδὴ μία εἶναι καὶ ἡ θεότης ἐν τῇ ἀγίᾳ Τριάδι.

Κατηγορία ἡ ὁποία ἐγένετο εἰς Ἀντιόχειαν πρὸς τὸν βασιλέα Ἰωβιανὸν ἀπὸ τὸν Λούκιον καὶ τὸν Βερνικιανὸν καὶ μερικὸς ἄλλους Ἀρειανούς, ἐναντίον τοῦ Ἀθανασίου ἐπισκόπου Ἀλεξανδρείας.

Πρώτη κατηγορία, τὴν ὁποίαν ἔκαμαν εἰς τὴν Ρωμανησίαν πύλην ὅταν ὁ βασιλεὺς ἐξήρχετο εἰς τὸν κάμπον.

Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου καὶ τὴν βασιλείαν σου καὶ τὴν εὐσέβειάν σου, ἄκουσέ μας. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Ποῖοι καὶ ἀπὸ ποῦ εἴστε; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Κύριε, εἴμεθα Χριστιανοί. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἀπὸ ποῦ καὶ ἀπὸ ποῖαν πόλιν; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρειαν. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Τί θέλετε; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου καὶ τὴν βασιλείαν σου, δῶσε μας ἐπίσκοπον. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Παρεκάλεσα τὸν προηγούμενον, αὐτὸν ποῦ εἶχατε προηγουμένως, τὸν Ἀθανάσιον, νὰ καθίσῃ εἰς τὸν θρόνον. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου, αὐτὸς ἦταν πολλὰ χρόνια ἐξόριστος καὶ κατηγορούμενος. Κάποιος στρατιώτης τότε ξαφνικὰ φιλοτιμηθεὶς ἀπεκρίθη· Παρακαλῶ τὴν ἐξουσίαν σου, ἐξέτασε ὁ ἴδιος ποῖοι εἶναι καὶ ἀπὸ ποῦ. Διότι αὐτοὶ εἶναι τὰ λείψανα καὶ ἡ προέκτασις τῆς Καππαδοκίας, τὰ ὑπόλοιπα τοῦ ἀνοσίου ἐκείνου Γεωργίου, οἱ ὅποιοι ἐρήμωσαν τὴν πόλιν καὶ τὸν κόσμον. Ὅταν

ἐρημώσαντες. Ἐκούσας ὁ βασιλεὺς ἐπτέρονισε τὸν ἵππον, καὶ ἀπῆλθεν εἰς τὸν κάμπον.

Λευτέρα ἐντυχία τῶν Ἀρειανῶν

Κατηγορίας καὶ ἀποδείξεις ἔχομεν κατὰ Ἀθανασίου, ὅστις
5 πρὸ δέκα καὶ εἴκοσιν ἐτῶν ἐξωρίσθη ἀπὸ τῶν ἀειμνήστων Κων-
σταντίνου καὶ Κωνσταντίου, καὶ ἐπὶ τοῦ θεοφιλεστάτου καὶ φι-
λοσοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἰουλιανοῦ ἔσχε τὴν ἐξόρισιν.
Ἐὸ βασιλεὺς εἶπεν· Αἱ πρὸ δέκα καὶ κ', καὶ λ' ἐτῶν κατηγορίαὶ
ἤδη παρῆλθον. Ἐμοὶ μὴ λέγετε περὶ Ἀθανασίου, οἶδα γὰρ διὰ
10 τί κατηγορήθη καὶ πῶς ἐξωρίσθη.

Τρίτη ἐντυχία τῶν Ἀρειανῶν

Καὶ νῦν πάλιν κατηγορίας ἔχομεν ἄλλας τινὰς κατὰ Ἀθα-
νασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Οὐκ ἐκ τῆς πολυοχλίας καὶ ἐκ τῶν
πολυφωνημάτων τὰ δίκαια φανήσεται, ἀλλ' ἢ ἐκλέξασθε δύο ἐξ
15 ἑαυτῶν, καὶ ἐκ τῶν τοῦ πλήθους ἑτέρους δύο. Οὐ γὰρ δύναμαι
πρὸς ἕνα ἕκαστον ὑμῶν ἀποφαίνεσθαι. Οἱ ἐκ τοῦ πλήθους εἶπαν·
Οὗτοί εἰσι τὰ λείψανα ἀπὸ τοῦ ἀνοσίου Γεωργίου τοῦ ἐρημώσαν-
τος τὴν ἐπαρχίαν ἡμῶν, καὶ ἐν ταῖς πόλεσι βουλευτὴν μὴ εἶσαν-
τες οἰκῆσαι. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Δεόμεθά σου, εἴ τινα ἂν θέλῃς
20 χωρὶς Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Εἶπον ὑμῖν, ὅτι τὰ περὶ
Ἀθανασίου ἤδη διοίκησιν ἔσχε· καὶ ὀργισθεῖς εἶπε· Φέρι φέρι.
Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Δεόμεθά σου, εἰάν πέμψῃς Ἀθανάσιον, λυ-
μαίνεται ἡ πόλις ἡμῶν, καὶ οὐδεὶς αὐτῷ συνέρχεται. Ὁ βασιλεὺς
εἶπε· Καίτοι περιεργασάμενος, ἔγνω ὅτι καλῶς φρονεῖ καὶ ὀρ-
25 θόδοξός ἐστι καὶ καλῶς διδάσκει. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Τῷ μὲν
στόματι καλῶς φθέγγεται, τῇ δὲ ψυχῇ δολίως φρονεῖ. Ὁ βασι-
λεὺς εἶπε· Τοῦτο ἀρκετόν ἐστιν, ὅτι ὑμεῖς ἐμαρτυρήσατε περὶ

ἤκουσεν αὐτὰ ὁ βασιλεὺς ἐκτύπησε τὸ ἄλογον μὲ τὰς πτέρνας καὶ ἀνεχώρησεν εἰς τὸν κάμπον.

Δευτέρα κατηγορία τῶν Ἀρειανῶν

*Ἐχομεν κατηγορίας καὶ ἀποδείξεις κατὰ τοῦ Ἀθανασίου, ὁ ὁποῖος πρὸ δέκα καὶ εἴκοσι ἐτῶν ἐξωρίσθη ἀπὸ τοὺς ἀειμνήστους Κωνσταντῖνον καὶ Κωνστάντιον καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ θεοφιλεῖς γάτου καὶ φιλοσοφωτάτου καὶ μακαριωτάτου Ἰουλιανουῦ πάλιν ἐξωρίσθη. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αἱ πρὸ δέκα καὶ εἴκοσιν ἐτῶν κατηγορίαὶ ἐπέρασαν πλέον. Ἐμένα μὴ μοῦ ὁμιλήτε περὶ τοῦ Ἀθανασίου, διότι γνωρίζω διὰ ποῖον λόγον κατηγορήθη καὶ μὲ ποῖον τρόπον ἐξωρίσθη.

Τρίτη κατηγορία τῶν Ἀρειανῶν

Καὶ τώρα πάλιν ἔχομεν μερικὰς ἄλλας κατηγορίας κατὰ τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Δέν θὰ ἀποδειχθῇ τὸ δίκαιον μὲ τὰς πολλὰς ἐνοχλήσεις καὶ τὰς φωνασκίας, ἀλλὰ νὰ διαλέξετε δύο ἀπὸ σᾶς καὶ ἄλλους δύο ἀπὸ τὸ πλῆθος. Διότι δέν εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπαντῶ εἰς τὸν καθένα ἀπὸ σᾶς. Ἀπὸ τὸ πλῆθος εἶπαν· Αὐτοὶ εἶναι τὰ λείψανα τοῦ ἀνοσίου Γεωργίου, ὁ ὁποῖος ἐρήμωσε τὴν ἐπαρχίαν μας καὶ δέν ἄφησαν λογικὸν ἄνθρωπον εἰς τὰς πόλεις. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Σέ παρακαλοῦμεν, ἂν θέλῃς κάποιον ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Σᾶς εἶπα ὅτι τὰ περὶ τοῦ Ἀθανασίου ἐτακτοποιήθησαν, καὶ ὀργισθεὶς εἶπε· Φέρι φέρι. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Σέ παρακαλοῦμεν, ἂν πέμψῃς τὸν Ἀθανάσιον, καταστρέφεται ἡ πόλις μας, καὶ κανεὶς δέν τὸν πλησιάζει. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· ἂν καὶ ἐξήτασα τὸ πρᾶγμα, διεπίστωσα ὅτι ὀρθῶς πιστεύει καὶ εἶναι ὀρθόδοξος καὶ διδάσκει σωστά. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Μὲ τὸ στόμα μὲν ὁμιλεῖ καλὰ, μὲ τὴν ψυχὴν ὁμως σκέπτεται πονηρά. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αὐτὸ εἶναι ἀρκετὸν ὅτι σεῖς ὡμολογήσατε δι' αὐτόν, ὅτι ὁμιλεῖ ὀρθῶς

αὐτοῦ ὅτι καλῶς φθέγγεται καὶ καλῶς διδάσκει. Εἰ δὲ τῇ γλώσση καλῶς διδάσκει καὶ λέγει, τῇ δὲ ψυχῇ κακῶς φρονεῖ, πρὸς τὸν Θεὸν ἔχει. Ἀνθρωποὶ γὰρ ὄντες τὸν λόγον ἀκούομεν, τὰ δὲ ἐγκάρδια ὁ Θεὸς οἶδεν. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Κέλευσον ἡμᾶς συνάγεσθαι. Ὁ βασιλεὺς εἶπε. Τίς γὰρ κωλύει ὑμᾶς; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου, αἰρεσιώτας καὶ δογματιστάς ἡμᾶς ἀπαγγέλλει. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἔργον αὐτοῦ ἐστὶ καὶ τῶν καλῶς διδασκόντων. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπον· Δεόμεθά σου τοῦ κράτους, τοῦτον βαστάσαι οὐ δυνάμεθα, καὶ τὰ τεμένη τῶν ἐκκλησιῶν περιῆρην. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Οὐκοῦν ἔνεκεν χρημάτων ἦλθετε ὧδε καὶ οὐχ ἔνεκεν πίστεως; Καὶ πάλιν εἶπεν· Ἀπέλθετε καὶ εἰρηνεύετε. Ἐτι προσθεὶς εἶπε πρὸς τοὺς Ἀρειανούς· Ἀπέλθετε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αὔριον σύναξις ὑμῖν ἐστὶ. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν εἰσὶν ὧδε ἐπίσκοποι, καὶ Νεμεσίνοσ ὧδέ ἐστιν· ἕκαστος ὑμῶν, καθὼς πιστεύει, ὑπογράφει. Καὶ Ἀθανάσιος ὧδέ ἐστίν· ὁ μὴ εἰδὼς τὸν τῆς πίστεως λόγον μάθη παρὰ Ἀθανασίου. Ἐχετε τὴν αὔριον καὶ ἐπαύριον. Ἐκβαίνω γὰρ ἐγὼ εἰς κάμπον.

Καὶ τις σχολαστικὸς τῶν κυνικῶν ἐνέτυχε τῷ βασιλεῖ. Δέομαι τοῦ βασιλείου σου, προφάσει Ἀθανασίου ἐπισκόπου ὁ καθολικὸς τὰς οἰκίας μου ἦρην. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Εἰ ὁ καθολικὸς τὰς οἰκίας σου ἦρε, τί κοινὸν Ἀθανασίῳ;

Ἐτερός τις σχολαστικὸς Πατάλας εἶπε· Κατηγορίαν ἔχω κατὰ Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Καὶ σὺ τί κοινὸν ἔχεις πρὸς Χριστιανούς, Ἑλλήν ὢν;

Τινὲς δὲ τοῦ πλήθους τῶν Ἀντιοχέων κατέσχον Λούκιον καὶ προσήνεγκαν τῷ βασιλεῖ λέγοντες· Δεόμεθα τοῦ κράτους σου καὶ τοῦ βασιλείου σου, ἴδε τίνα ἠθέλησαν ποιῆσαι ἐπίσκοπον.

καὶ διδάσκει σωστά. Ἐάν δέ μέ τήν γλῶσσαν διδάσκη καὶ ὁμιλῆ καλά, μέ τήν ψυχὴν δέ σκέπτεται πονηρά, εἶναι ὑπεύθυνος ἔναντι τοῦ Θεοῦ. Διότι ἡμεῖς, ἐπειδὴ εἴμεθα ἄνθρωποι, ἀκούομεν μόνον τὸν λόγον, τὰ ἐγκάρδια ὁμῶς τὰ γνωρίζει μόνον ὁ Θεός. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Διάταξέ μας νὰ συνερχώμεθα μαζί· Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Διατί τί σᾶς ἐμποδίζει; Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Σὲ παρακαλοῦμεν, μᾶς ὀνομάζει αἰρετικούς καὶ δογματικούς. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Αὐτὸ εἶναι ἔργον ἰδικόν του καὶ ὄσων διδάσκουν ὀρθῶς. Οἱ Ἀρειανοὶ εἶπαν· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν σου, δὲν ἠμποροῦμεν νὰ τὸν ἀντιμετωπίσωμεν καὶ ἀφήρесе καὶ τοὺς χώρους τῶν Ἐκκλησιῶν. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Λοιπὸν διὰ χρήματα ἦρθατε ἐδῶ, καὶ ὄχι διὰ τὴν πίστιν; Καὶ πάλιν εἶπε· Φύγετε, καὶ εἰρηνεύετε. Καὶ ἀκόμη προσθέτοντας εἶπε πρὸς τοὺς Ἀρειανούς· Πηγαίνετε εἰς τὴν ἐκκλησίαν, αὔριον θὰ γίνῃ διὰ σᾶς σύναξις. Καὶ μετὰ τὴν ἀπόλυσιν ὑπάρχουν ἐδῶ ἐπίσκοποι, καὶ ὁ Νεμεσίνοσ εἶναι ἐδῶ· κάθε ἕνας ἀπὸ σᾶς θὰ ὑπογράψῃ ὅπως πιστεύει. Καὶ ὁ Ἀθανάσιος εἶναι ἐδῶ· ὅποιος δὲν γνωρίζει τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως θὰ τὴν πληροφορηθῆ ἀπὸ τὸν Ἀθανάσιον. Ἔχετε τὴν αὔριον καὶ ἐπαύριον. Διότι ἐγὼ τώρα ἀναχωρῶ εἰς τὸν κάμπον.

Καὶ κάποιος σχολαστικὸς ἀπὸ τοὺς κυνικοὺς ἀπηυθύνθη εἰς τὸν βασιλέα. Παρακαλῶ τὴν βασιλείαν σου, ἐξ ἀφορμῆς τοῦ Ἀθανασίου ὁ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος μου ἐπῆρε τὰ σπίτια μου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Ἐάν ὁ οἰκονομικὸς ὑπάλληλος ἐπῆρε τὰ σπίτια σου, τί σχέσιν ἔχει αὐτὸ μέ τὸν Ἀθανάσιον;

Κάποιος ἄλλος σχολαστικὸς Πατάλας εἶπεν· Ἔχω κατηγορίαν ἔναντιόν τοῦ Ἀθανασίου. Ὁ βασιλεὺς εἶπεν· Σὺ τί σχέσιν ἔχεις μέ τοὺς Χριστιανούς, ἀφοῦ εἶσαι εἰδωλολάτρης;

Μερικοὶ δὲ ἀπὸ τὸ πλῆθος τῶν Ἀντιοχέων ἔπιασαν τὸν Λούκιον καὶ τὸν ἔφεραν εἰς τὸν βασιλέα λέγοντας· Παρακαλοῦμεν τὴν ἐξουσίαν καὶ τὴν βασιλείαν σου, κοίταξε ποῖον ἠθέλησαν νὰ κάμουν ἐπίσκοπον.

Ἐτέρα ἐντυχία πρὸς τῷ πυλῶνι τοῦ παλατίου γενομένη παρὰ
Λουκίου

Δέομαί σου τοῦ κράτους, ἄκουσόν μου. Ὁ βασιλεὺς ἐστάθη
καὶ εἶπε· Σοὶ αὐτῷ Λουκίῳ λέγω, πῶς ἦλθες ὧδε, πλοῖ ἢ πεζῆ;
5 Λούκιος εἶπε· Δέομαί σου, πλοῖ. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Πρὸς σέ λέ-
γω, Λούκιε, ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου καὶ κομήτης ἥλιος καὶ σελήνη,
ὀργισθεῖη αὐτοῖς ἐκείνοις τοῖς ἐμπλέουσιν ἅμα σοι, ὅτι οὐκ ἔρρι-
ψάν σε εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ἡ ναῦς δὲ ἐκείνη μὴ ἴσχη εἰς τὸν
ἅπαντα χρόνον εὐδρόμους πνοάς, μήτε χειμαζομένη μετὰ τῶν
10 ἐμπλεόντων λιμένος τύχοι.

Καὶ δι' Εὐζώιου ἠξίωσαν τοὺς περὶ Προβάτιον, τοὺς διαδό-
χους Εὐσεβίου καὶ Βαρδίωνος, τοὺς εὐνούχους, ὡς ἵνα συστάσεως
τύχωσιν οἱ ἄπιστοι Ἀρειανοί. Καὶ γινὸς τοῦτο βασιλεὺς, καὶ
τοὺς εὐνούχους βασανίσας, εἶπεν· Εἴ τις ἐντυχεῖν βούλεται κατὰ
15 Χριστιανῶν, τοιαῦτα πάθοι. Καὶ οὕτως ἀφῆκεν ὁ βασιλεὺς.

Ἄλλη συζήτησις γενομένη κούτὰ εἰς τὴν πύλην
τοῦ παλατίου ἀπὸ τὸν Λούκιον

Παρακαλῶ τὴν ἐξουσίαν σου ἄκουσέ με. Ὁ βασιλεὺς ἐστάθη καὶ εἶπε· Εἰς σέ τὸν ἴδιον τὸν Λούκιον λέγω, πῶς ἦλθες ἐδῶ, μὲ πλοῖον ἢ πεζός; Ὁ Λούκιος εἶπε· Σέ παρακαλῶ, μὲ πλοῖον. Ὁ βασιλεὺς εἶπε· Εἰς σέ λέγω, Λούκιε, ὁ Θεὸς τοῦ κόσμου καὶ ὁ κομήτης ἥλιος καὶ ἡ σελήνη, ἃς ὀργισθῆ ἔναντιον ἐκείνων πού ταξιδεύουν μαζί σου, καὶ δὲν σέ ἔρριψαν εἰς τὴν θάλασσαν, καὶ τὸ πλοῖον ἐκεῖνο νὰ μὴ συναντήσῃ ποτὲ οὐριον ἄνεμον, οὔτε νὰ εὕρῃ λιμάνι, ὅταν μαζί μὲ τοὺς συνταξιδεύοντας μὲ σέ, συναντήσῃ τρικυμίαν.

Ἐζήτησαν ἐπίσης μέσφ τοῦ Εὐζωίου ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Προβατίου, τοὺς διαδόχους τοῦ Εὐσεβίου καὶ τοῦ Βαρδίωνος, τοὺς θαλαμηπόλους, διὰ νὰ δώσουν συστάσεις διὰ τοὺς ἀπίστους Ἀρειανούς. Καὶ ὅταν ἐπληροφορήθη τοῦτο ὁ βασιλεὺς ἀφοῦ ἐβασάνισε τοὺς θαλαμηπόλους, εἶπε· Ἐὰν κανεῖς θέλῃ νὰ κατηγορήσῃ τοὺς Χριστιανούς αὐτὰ θὰ πάθῃ. Καὶ ἔτσι τοὺς ἀπέπεμψεν ὁ βασιλεὺς.

ΤΩΝ ΚΑΤ' ΑΙΓΥΠΤΟΝ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΝ

ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ ΕΝΕΝΗΚΟΝΤΑ

ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΕΝ Τῇ ΑΦΡΙΚῃ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟ- ΠΟΥΣ

1. Ἰκανὰ μὲν τὰ γραφέντα παρά τε τοῦ ἀγαπητοῦ καὶ συλ-
λειτουργοῦ ἡμῶν Δαμάσου, τοῦ ἐπισκόπου τῆς μεγάλης Ῥώμης,
καὶ τῶν σὺν αὐτῷ τοσοῦτων συνελθόντων ἐπισκόπων· οὐδὲν δὲ
ἦττον καὶ τὰ τῶν ἄλλων γενομένων συνόδων ἔν τε τῇ Γαλλίᾳ καὶ
10 τῇ Ἰταλίᾳ περὶ τῆς ὑγιαίνουσας πίστεως, ἣν ὁ μὲν Χριστὸς ἐχα-
ρίσατο, οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ οἱ Πατέρες παραδεδώκα-
σιν οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντες ἀπὸ πάσης τῆς καθ' ἡμᾶς οἰκου-
μένης. Τοσαύτη γὰρ γέγονε τότε σπουδὴ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵ-
ρεσιν, ἵνα οἱ μὲν πεπτωκότες εἰς αὐτὴν ἀνασπασθῶσιν, οἱ δὲ
15 ἐφρευρόντες ἔκδηλοι γένωνται. Ταύτη γοῦν καὶ πάλαι πᾶσα ἡ οἰ-
κουμένη συμπεφώνηκε, καὶ νῦν δὲ πολλῶν συνόδων γενομένων,
ὑπομνησθέντες πάντες οἳ τε κατὰ τὴν Δαλματίαν καὶ Δαρδανίαν
καὶ Μακεδονίαν, Ἡπείρους τε καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ Κρήτην καὶ
τὰς ἄλλας νήσους, Σικελίαν τε καὶ Κύπρον καὶ Παμφυλίαν, Λυ-
20 κίαν τε καὶ Ἰσαυρίαν καὶ πᾶσάν τε τὴν Αἴγυπτον καὶ τὰς Λιβύ-
ας καὶ πλεῖστοι τῶν ἐν τῇ Ἀραβίᾳ ταύτην ἐπέγνωσαν· καὶ ἐθαύ-
μασάν τε τοὺς ὑπογράφοντας, ὅτι, εἰ καὶ τι περιελέλειπτο παρ'
αὐτοῖς ἐκ τῆς ῥίζης τῶν Ἀρειανῶν ἄνω φύουσα πικρία, Αὐξέν-
τιόν φαμεν καὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐἄλεντα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ φρο-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΚΑΤΑ ΑΡΕΙΑΝΩΝ ΤΩΝ ΕΝΕΝΗΝΤΑ ΕΠΙΣΚΟΠΩΝ
ΑΙΓΥΠΤΟΥ ΚΑΙ ΛΙΒΥΗΣ
ΚΑΙ ΤΟΥ ΜΑΚΑΡΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΤΙΜΙΩΤΑΤΟΥΣ ΕΠΙΣΚΟΠΟΥΣ ΤΗΣ
ΑΦΡΙΚΗΣ

1. Εἶναι ἄρκετά ὅσα ἐγράφησαν καὶ ἀπὸ τὸν ἀγαπητὸν καὶ συλλειτουργὸν μας ἐπίσκοπον τῆς μεγάλης Ρώμης Δάμασον καὶ τόσους ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι ἐπραγματοποίησαν μαζί με αὐτὸν σύνοδον. Τὸ ἴδιον δὲ εἶναι ὅσα ἔγραψαν διὰ τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν καὶ αἱ ἄλλαι σύνοδοι ποὺ ἐγιναν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ τὴν Ἰταλίαν, τὴν ὁποίαν πίστιν ὁ μὲν Χριστὸς ἐχάρισεν, οἱ δὲ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν καὶ οἱ Πατέρες ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν ἀπὸ ὅλην τὴν οἰκουμένην παρέδωσαν. Διότι τότε κατεβλήθη τόσον μεγάλη προσπάθεια διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, εἰς τρόπον ὥστε αὐτοὶ μὲν ποὺ ἔπεσαν εἰς αὐτὴν νὰ ἀνασυρθοῦν, αὐτοὶ δὲ ποὺ τὴν ἐπενόησαν νὰ ἀποκαλυφθοῦν. Μετὰ τὴν σύνοδον αὐτὴν πρὸ πολλοῦ ἔχει συμφωνήσει ὅλη ἡ οἰκουμένη, καὶ τώρα ἀκόμη ποὺ ἔχουν γίνεαι πολλαὶ ἄλλαι σύνοδοι, τὴν ἐνθυμοῦνται ὅλοι ὅσοι κατοικοῦν τὴν Δαλματίαν καὶ Δαρδανίαν καὶ Μακεδονίαν, τὴν Ἑπειρον καὶ τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Κρήτην, καὶ τὰς ἄλλας νήσους, τὴν Σικελίαν καὶ Κύπρον, τὴν Παμφυλίαν, τὴν Λυκίαν καὶ τὴν Ἰσαυρίαν, καὶ ὅλην τὴν Αἴγυπτον καὶ Λιβύην, καὶ οἱ περισσότεροι κάτοικοι τῆς Ἀραβίας αὐτὴν ἀναγνωρίζουν. Καὶ ἐθαύμασαν αὐτοὺς ποὺ ὑπέγραψαν, διότι, ἂν κάποιος πικρὸν κατάλοιπον ἐκ τῆς ρίζης τῶν Ἀρειανῶν ἐπέζησε μεταξύ των, τὸ ὁποῖον ἀρχίζει πάλι νὰ φουντώνῃ, ἐννοοῦμεν τὸν Αὐξέντιον καὶ τὸν Οὐρσάκιον καὶ τὸν Οὐάλεντα καὶ ὅσους πιστεύουν τὰ

νοῦντας αὐτοῖς, διὰ τῶν γραμμάτων τούτων ἐξεκόπησαν καὶ ἀπελείφθησαν.

Ἰκανὰ μὲν οὖν τὰ ἐν τῇ Νικαίᾳ ὁμολογηθέντα καὶ αὐτάρκη, καθὰ προείπομεν, πρὸς τε ἀνατροπὴν πάσης ἀσεβοῦς αἰρέσεως, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ δὲ ἠκούσαμεν ὅτι τινές, βουλόμενοι μάχεσθαι πρὸς αὐτήν, ὀνομάζουσιν ἐπιχειροῦσι σύνοδόν τινα ὡς ἐν Ἀριμίνῳ γενομένην καὶ φολονεικοῦσι ταύτην μᾶλλον ἢ ἐκείνην κρατεῖν, ἀναγκαῖον ἠγησάμεθα γράφαι καὶ ὑπομνησαί ἡμᾶς, ἵνα μὴ ἀνέχθητε τῶν τοιούτων· τοῦτο γὰρ οὐδὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ πάλιν τῆς ἄρειανῆς αἰρέσεως παραφυᾶς. Οἱ γὰρ τὴν κατ' αὐτῆς σύνοδον γενομένην παραιτούμενοι (ἔστι δὲ ἡ ἐν Νικαίᾳ γενομένη), τί ἕτερον βούλονται ἢ τὰ Ἀρείου κρατεῖν; Τίνος οὖν ἄξιοι οἱ τοιοῦτοι ἢ Ἀρειανοὶ μὲν καλεῖσθαι, τῆς αὐτῆς δὲ ἐπιτιμίας ἐκείνοις μετασχεῖν; οἳ μῆτε τὸν Θεὸν ἐφοβήθησαν λέγοντα· «Μὴ μέταιρε ὄρια αἰώνια, ἃ ἔθεντο οἱ πατέρες σου», καί· «Ὁ κακολογῶν πατέρα ἢ μητέρα θανάτῳ τελευτάτῳ» μῆτε τοὺς Πατέρας ἠδέσθησαν, παραγγείλαντας ἀνάθεμα εἶναι τοὺς τὰ ἐναντία φρονοῦντας τῆς ὁμολογίας αὐτῶν.

2. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἰκουμενικὴ γέγονεν ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος, τριακοσίων δέκα καὶ ὀκτῶ συνελθόντων ἐπισκόπων περὶ τῆς πίστεως διὰ τὴν ἄρειανῆν ἀσέβειαν, ἵνα μηκέτι κατὰ μέρος προφάσει πίστεως γίνωνται ἄλλὰ, κὰν γένωνται, μὴ κρατῶσι. Τί γὰρ ἐκείνη λείπει, ἵνα καινότερα ζητήσῃ τις; Πλήρης ἐστὶν εὐσεβείας, ἀγαπητοί· αὕτη πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πεπλήρωκε. Ταύτην ἔγνωσαν καὶ Ἰνδοὶ καὶ ὅσοι παρὰ τοῖς ἄλλοις βαρβάροις

ἴδια μὲ αὐτούς, αὐτοὶ μὲ τὰ γράμματα αὐτὰ ἀπεκόπησαν καὶ ἀπεμακρύνθησαν.

Εἶναι λοιπόν, ὅπως προείπαμεν, ἄρκετὰ ὅσα ἐθεσπίσθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ αὐτάρκη πρὸς ἀνατροπὴν κάθε ἀσεβοῦς αἰρέσεως, καὶ πρὸς ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς διδασκαλίας. Ἐπειδὴ ὁμως ἐπληροφορήθημεν, ὅτι μερικοὶ ποὺ θέλουν νὰ ἀντιμάχωνται πρὸς αὐτὴν, ἐπιχειροῦν νὰ προβάλουν κάποιαν σύνοδον ποὺ ἐγίνε δῆθεν εἰς Ἄριμινον, καὶ ἔχουν τὴν φιλοδοξίαν νὰ θέσουν ὑψηλότερα αὐτὴν τὴν σύνοδον παρὰ τῆς Νικαίας, ἐθεωρήσαμεν ἀναγκαῖον νὰ σᾶς γράψωμεν καὶ νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν νὰ μὴν τοὺς ἀνέχεσθε, διότι ἡ προσπάθεια αὐτὴ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο, παρὰ ἓνα παρακλάδι τῆς ἀρειανικῆς αἰρέσεως. Διότι αὐτοὶ ποὺ ἀπορρίπτουν τὴν σύνοδον ἢ ὁποῖα συνεκροτήθη κατ' αὐτῆς τῆς αἰρέσεως (ἡ σύνοδος δὲ αὐτὴ εἶναι ἡ συγκροτηθεῖσα εἰς Νίκαιαν) τί ἄλλο θέλουν παρὰ νὰ ὑπερισχύσουν αἱ γυνῶμαι τοῦ Ἀρείου; Τί λοιπόν τοὺς ἀξίζει, παρὰ νὰ ὀνομάζωνται Ἀρειανοὶ καὶ νὰ τύχουν τῆς ἰδίας μὲ ἐκείνους τιμωρίας; Διότι αὐτοὶ μῆτε τὸν Θεὸν ἐφοβήθησαν, ὁ ὁποῖος λέγει: «Μὴ μετακινήσῃς τὰ αἰώνια σύνορα ποὺ ἔθεσαν οἱ Πατέρες σου»¹, καὶ: «Αὐτὸς ποὺ κακολογεῖ πατέρα ἢ μητέρα νὰ πεθαίνῃ μὲ θάνατον»², μῆτε τοὺς Πατέρας ἐσεβάσθησαν, ποὺ ὠρίσαν νὰ εἶναι ἀναθεματισμένοι ὅσοι πιστεύουν ἀντίθετα μὲ τὴν ὁμολογίαν τῆς πίστεως αὐτῶν.

2. Διὰ τοῦτο λοιπόν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας συνεκροτήθη ἐξ ὅλης τῆς οἰκουμένης, διότι συνεκεντρώθησαν εἰς αὐτὴν τριακόσιοι δέκα ὀκτώ ἐπίσκοποι, διὰ νὰ ὀρίσουν περὶ πίστεως, ἐξ ἀφορμῆς τῆς ἀρειανικῆς ἀσεβείας, ὥστε νὰ μὴ ἐπιτρέπεται πλέον, μὲ πρόφασιν τὴν πίστιν, νὰ γίνωνται κατὰ μέρος μικραὶ σύνοδοι, ἀλλὰ καὶ ἂν γίνωνται, νὰ μὴ ὑπερισχύουν ἐκείνης. Διότι τί λείπει ἀπὸ ἐκείνην, διὰ νὰ ἀναζητῆ κανεὶς νεώτερα; Εἶναι, ἀγαπητοί, γεμάτη εὐσέβεια· αὐτὴ ἐγέμισεν ὅλην τὴν οἰκουμένην. Αὐτὴν ἀνεγνώρισαν καὶ οἱ Ἰνδοὶ καὶ ὅσοι ἄλλοι Χριστιανοὶ ὑ-

2. Ἔξ. 21, 16.

εἰσὶ Χριστιανοί. Οὐκοῦν μάταιος ὁ κάματος τοῖς κατ' αὐτῆς πολ-
λάκις ἐπιχειρήσασιν. Ἦδη γὰρ οἱ τοιοῦτοι δέκα καὶ πλέον που
συνόδους πεποιήκασιν καθ' ἐκάστην μεταβαλλόμενοι, καὶ τὰ μὲν
ἀπὸ τῶν πρώτων ἀφαιροῦντες, τὰ δὲ ταῖς μετὰ ταῦτα ἐναλλάσ-
5 σοντες καὶ προστιθέντες. Καὶ ὦνησαν οὐδὲν μέχρι νῦν γράφον-
τες, ἐξαλείφοντες, βιαζόμενοι, οὐκ εἰδότες, ὅτι «Πᾶσα μὲν φν-
τεία, ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος, ἐκριζωθήσεται»,
τὸ δὲ ῥῆμα τοῦ Κυρίου τὸ διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐν τῇ
Νικαίᾳ γενόμενον μένει εἰς τὸν αἰῶνα. Ἄν τε γὰρ ἀριθμὸν ἀριθ-
10 μῶ τις συμβάλη, πλείους οἱ ἐν Νικαίᾳ τῶν κατὰ μέρος εἰσίν, ὅσον
καὶ τὸ ὅλον πλεῖον ἐστὶ τοῦ μέρους· ἂν τε τὸ αἴτιον τῆς ἐν Νικαίᾳ
καὶ τῶν μετ' αὐτὴν τοσούτων γενομένων συνόδων παρὰ τούτων
διαγνῶναί τις ἐθέλοι, εὗροι ἂν τὴν μὲν Νικαίᾳ ἔχουσαν τὸ αἴτιον
εὐλογον, τὰς δὲ ἄλλας διὰ μῖσος καὶ φιλονεικίαν ἐκ βίας συγκρο-
15 τηθείσας. Ἡ μὲν γὰρ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν καὶ διὰ τὸ Πά-
σχα συνήχθη, ἐπειδὴ οἱ κατὰ Συρίαν καὶ Κιλικίαν καὶ Μεσοπο-
ταμίαν διεφώνουν πρὸς ἡμᾶς, καὶ τῷ καιρῷ, ἐν ᾧ ποιοῦσιν οἱ Ἰ-
ουδαῖοι, ἐποιοῦν καὶ αὐτοί. Ἀλλὰ χάρις τῷ Κυρίῳ, ὥσπερ περὶ
τῆς πίστεως, οὕτω καὶ περὶ τῆς ἀγίας ἐορτῆς γέγονε συμφωνία.
20 Καὶ τοῦτο ἦν τὸ αἴτιον τῆς ἐν Νικαίᾳ συνόδου· αἱ δὲ μετὰ ταύτην
ὑπὲρ ἀριθμὸν μὲν, κατὰ δὲ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου ἐπενοήθη-
σαν.

3. Τούτων δὲ οὕτω δεικνυμένων, τίς ἀποδέξεται τοὺς τὴν
Ἄριμινον ἢ ἄλλην σύνοδον παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ ὀνομάζοντας; ἢ
25 τίς οὐκ ἂν μισήσειε τοὺς ἀθετοῦντας μὲν τὰ τῶν Πατέρων, τὰ δὲ

1. Ματθ. 15, 13.

2. Τὴν σύγκρισιν αὐτὴν τῶν συνόδων κάνει ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ εἰς

πάρχουν μεταξύ τῶν βαρβαρικῶν λαῶν. Λοιπὸν μάταιος εἶναι ὁ κόπος αὐτῶν ποῦ ἐπανειλημμένως ἐστράφησαν κατ' αὐτῆς. Διότι αὐτοὶ ἤδη ἔχουν πραγματοποιήσει περισσοτέρας ἀπὸ δέκα συνόδους, καὶ εἰς κάθε μίαν ἀλλάσσουν γνώμην, καὶ ἄλλοτε ἀφαιροῦν κάτι ἀπὸ ὅσα ἀπεφάσισαν εἰς τὰς προηγουμένας, ἄλλοτε δὲ ἀλλάσσουν κάτι ἢ προσθέτουν εἰς τὰς ἐπομένας. Καὶ δὲν ὠφελήθησαν τίποτε μέχρι τώρα μὲ τὸ νὰ γράφουν, νὰ σβήνουν καὶ νὰ ἐκβιάζουν, διότι δὲν γνωρίζουν, ὅτι «Κάθε μὲν φυτὸν, ποῦ δὲν ἐφύτευσεν ὁ Πατὴρ ὁ οὐράνιος, θὰ ξεριζωθῆ»¹, ὁ δὲ λόγος τοῦ Κυρίου, ὁ ὁποῖος διευτυπώθη διὰ τῆς οἰκουμενικῆς συνόδου εἰς τὴν Νίκαιαν παραμένει αἰωνίως. Καὶ ἂν κανεὶς προσθήσῃ ἀριθμητικῶς τοὺς συμμετασχόντας, εἶναι περισσότεροι οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας ἀπὸ ἐκείνους τῶν κατὰ μέρος συνόδων, ὅπως καὶ τὸ σύνολον εἶναι περισσότερο ἀπὸ τὸ μέρος. Καὶ ἂν κανεὶς θελήσῃ νὰ ἐξετάσῃ τὴν αἰτίαν τῆς εἰς Νίκαιαν συγκροτηθείσης συνόδου καὶ τῶν συνόδων ποῦ ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτὴν, θὰ εὕρῃ ὅτι ἡ αἰτία τῆς συνόδου τῆς Νικαίας εἶναι εὐεξήγητος, ἐνῶ αἱ ἄλλαι συνεκροτήθησαν μὲ βίαν, ἀπὸ μῖσος καὶ φιλονεικίαν. Δηλαδή ἡ μὲν σύνοδος τῆς Νικαίας συνεκροτήθη διὰ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ διὰ τὸ ζήτημα τοῦ ἑορτασμοῦ τοῦ Πάσχα, ἐπειδὴ οἱ Χριστιανοὶ τῆς Συρίας, Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας διεφώνουν μὲ ἡμᾶς καὶ ἐώρταζαν τὸ Πάσχα, ὅταν ἐώρταζαν αὐτὸ καὶ οἱ Ἰουδαῖοι². Ἄλλ' ὀφείλεται χάρις εἰς τὸν Κύριον διότι ἐπετεύχθη συμφωνία καὶ διὰ τὴν ἀγίαν ἑορτὴν, ὅπως καὶ διὰ τὴν πίστιν. Καὶ αὐτὴ ἦταν ἡ αἰτία τῆς συνόδου εἰς τὴν Νίκαιαν. Αἱ δὲ σύνοδοι αἱ ὁποῖαι ἔγιναν μετὰ ἀπ' αὐτὴν εἶναι πολυάριθμοι καὶ ἐπενοήθησαν ἐναντίον αὐτῆς.

3. Ἀφοῦ λοιπὸν αὐτὰ ἀποδεικνύονται ἔτσι, ποῖος θὰ ἀποδεχθῆ αὐτοὺς ποῦ τοποθετοῦν τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου ἢ ὁποιανδήποτε ἄλλην σύνοδον ἐπάνω ἀπὸ τὴν τῆς Νικαίας; Ἡ ποῖος δὲν θὰ ἐμισοῦσε αὐτοὺς ποῦ ἀθετοῦν τὴν πίστιν τῶν Πατέ-

τὸ «Περὶ τῶν Συνόδων Ἀριμίνου καὶ Σελευκείας» κεφ. 5 Βλ. σελ. 130 τοῦ παρόντος τόμου.

νεώτερα ἐν τῇ Ἀριμίμφ κατὰ φιλονεικίαν καὶ βίαν συντιθέντα προκρίνοντας; Τίς δὲ τούτοις συνελθεῖν ἐθελήσει τοῖς ἀνθρώποις, μηδὲ τὰ ἑαυτῶν ἀποδεχομένοις; Οἱ γὰρ ἐν ταῖς ἑαυτῶν δέκα πον καὶ πλέον, καθὰ προείπαμεν, συνόδοις, ἄλλοτε ἄλλα γρά-
 5 φοντες, δῆλοί εἰσιν ἐκάστης αὐτοὶ κατήγοροι γινόμενοι. Πᾶσχο-
 σι δέ τι τοιοῦτον, οἷον καὶ οἱ τότε τῶν Ἰουδαίων προδότηι πεπόν-
 θασιν· ὡς γὰρ ἐκεῖνοι, καταλείψαντες τὴν μόνην πηγὴν τοῦ ζῶν-
 τος ὕδατος, «ὼρῶξαν ἑαυτοῖς λάκκους συντετριμμένους, οἱ οὐ
 10 δυνήσονται ὕδωρ συνέχειν», γέγραπται δὲ τοῦτο παρὰ τῷ προφή-
 τη Ἰερεμῖα, οὕτως οὗτοι, μαχόμενοι πρὸς τὴν μίαν καὶ οἰκουμε-
 νικὴν σύνοδον, ὠρῶξαν ἑαυτοῖς συνόδους πολλὰς, καὶ πᾶσαι κε-
 ναί, αἱ παρ' αὐτοῖς «ὡς δρᾶγμα μὴ ἔχον ἰσχύν» ἐφάνησαν. Μὴ
 τοίνυν ἀνεχώμεθα τῶν τὴν Ἀρίμινον ἢ ἄλλην ὀνομαζόντων σύνο-
 δον παρὰ τὴν ἐν Νικαίᾳ γενομένην. Καὶ γὰρ καὶ αὐτοὶ οἱ τὴν
 15 Ἀρίμινον ὀνομάζοντες εἰκόασι μὴ εἰδέναι τὰ ἐν αὐτῇ πραχθέντα·
 ἢ γὰρ ἂν ἐσιώπησαν.

Οἴδατε γάρ, ἀγαπητοί, μαθόντες καὶ ὑμεῖς παρὰ τῶν ἐλ-
 θόντων ἐξ ὑμῶν εἰς τὴν Ἀρίμινον ὡς Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης,
 Εὐδόξιος καὶ Αὐξέντιος, ἐκεῖ δὲ ἦν σὺν αὐτοῖς καὶ Δημόφιλος,
 20 καθηρέθησαν, θελήσαντες ἕτερα παρὰ τὰ ἐν Νικαίᾳ γράφειν· ὅτε
 καὶ ἀπαιτηθέντες ἀναθεματίσαι τὴν ἄρειανὴν αἵρεσιν παρητή-
 σαντο, καὶ μᾶλλον αὐτῆς ἠθέλον εἶναι προστάται. Οἱ δὲ γε ἐπί-
 σκοποι, οἱ ἀληθῶς γνήσιοι δοῦλοι τοῦ Κυρίου καὶ ὀρθῶς πιστεύ-
 οντες - ἦσαν δὲ ἐγγυὲς διακόσιοι - ἔγραψαν ἀρκεῖσθαι τῇ ἐν Νικαίᾳ

ρων, προτιμοῦν δὲ τὰ νεώτερα πού ἐγιναν εἰς τὴν Ἀρίμινον μὲ φιλονεικίαν καὶ βίαν; Ποῖος δὲ θὰ θελήσῃ νὰ συνεργασθῇ μὲ αὐτούς τοὺς ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι δὲν ἀποδέχονται οὔτε τὰς ἰδικὰς τῶν γνώμας; Διότι αὐτοὶ πού εἰς δέκα καὶ παραπάνω συνόδους, ὅπως προείπαμεν, εἰς κάθε μίαν γράφουν ἄλλα εἶναι φανερόν ὅτι οἱ ἴδιοι εἶναι κατήγοροι τῆς καθεμιᾶς. Παθαίνουν δηλαδή κάτι ὡσάν αὐτὸ πού ἐπαθάν κάποτε οἱ προδόται τῶν Ἰουδαίων· ὅπως δηλαδή ἐκεῖνοι ἐγκατέλειψαν τὴν μοναδικὴν πηγὴν τοῦ ζῶντος ὕδατος «καὶ κατεσκεύασαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν στέρνας ραγισμένας, αἱ ὅποια δὲν θὰ ἠμπορέσουν νὰ συγκρατήσουν τὸ ὕδωρ»¹, ἔχει γραφῆ δὲ αὐτὸ ἀπὸ τὸν προφήτην Ἰερεμίαν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ, ἐπειδὴ μάχονται ἐναντίον τῆς μιᾶς οἰκουμηνικῆς συνόδου, κατεσκεύασαν διὰ τοὺς ἑαυτοὺς τῶν πολλὰς συνόδους, αἱ ὅποια ὅλαι εἶναι χωρὶς πριεχόμενον καὶ ἀπεδείχθησαν εἰς τὰ χέρια τῶν «συγκομιδῆ χωρὶς δύναμις»². Νὰ μὴ ἀνεχώμεθα λοιπὸν αὐτούς πού θέτουν τὴν Ἀρίμινον, ἢ ὁποιαυδήποτε ἄλλην σύνοδον, ἐπάνω ἀπὸ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας. Διότι καὶ αὐτοὶ πού δέχονται τὴν Ἀρίμινον, φαίνονται ὡσάν νὰ μὴ γνωρίζουν ὅσα ἐγιναν εἰς αὐτήν, διότι ἂν τὰ ἐγνώριζαν θὰ ἐσιωποῦσαν.

Γνωρίζετε λοιπὸν, ἀγαπητοί, διότι ἐπληροφόρηθητε καὶ σεῖς ἀπὸ ἐκείνους πού ἦλθαν ἀπὸ σᾶς εἰς τὴν Ἀρίμινον, ὅτι ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Αὐξέντιος ἦταν δὲ ἐκεῖ μαζί μὲ αὐτούς καὶ ὁ Δημόφιλος, καθηρέθησαν, διότι ἠθέλησαν νὰ γράψουν διαφορετικὰ ἀπὸ ἐκεῖνα τῆς Νικαίας, ὅταν δὲ ἀπητήθη ἀπ' αὐτούς νὰ ἀναθεματίσουν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν δὲν τὸ ἔκαμαν, ἀλλὰ μᾶλλον ἠθελαν νὰ τὴν προστατεύσουν. Οἱ ἐπίσκοποι ὁμως, οἱ πραγματικὰ γνήσιοι δοῦλοι τοῦ Κυρίου καὶ ὀρθῶς πιστεύοντες, οἱ ὅποιοι ἦσαν σχεδὸν διακόσιοι, ἔγραφαν τότε ὅτι πρέπει νὰ ἀρκούμεθα μόνον εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, καὶ νὰ μὴ ζητοῦμεν ἢ νὰ πιστεύωμεν τίποτε περισσό-

2. Ὡσ. 8, 7.

μόνη καὶ μηδὲν πλέον ἢ ἔλαττον παρ' ἐκείνην ζητεῖν ἢ φρονεῖν. Ταῦτα καὶ Κωνσταντίῳ δεδηλώκασι, τῷ καὶ τὴν σύνοδον κελεύσαντι γενέσθαι. Ἄλλ' οἱ ἐν τῇ Ἀριμίῳ καθαιρεθέντες ἀπελθόντες πρὸς Κωνσταντίον, πεποιήκασιν ὑβρισθῆναι μὲν, ἀπειλὰς δὲ 5 γενέσθαι μὴ ἀνακάμψειν εἰς τὰς ἰδίας παροικίας τοὺς κατ' αὐτῶν ἀποφηναμένους, βίαν τε παθεῖν ἐν τῇ Θράκῃ ἐν αὐτῷ τῷ χειμῶνι, ὥστε τῶν παρ' αὐτῶν καινοτομουμένων ἀνέχεσθαι.

4. Εἴπερ οὖν τινες τὴν Ἀρίμιον ὀνομάζουσι, δεικνύτωσαν πρῶτον τὴν καθαίρεσιν τῶν προειρημένων καὶ ἄπερ ἔγραψαν οἱ 10 ἐπίσκοποι, λέγοντες μηδὲν πλέον ζητεῖν τῶν ἐν Νικαία παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθέντων, μηδὲ ὀνομάζειν ἄλλην σύνοδον παρ' ἐκείνην. Ἄλλὰ ταῦτα μὲν κρύπτουσι, τὰ δὲ ἐν τῇ Θράκῃ κατὰ βίαν πραχθέντα προβάλλονται, ἐξ ὧν δείκνυνται, τῆς μὲν ἀρειανῆς αἰρέσεως ὄντες ὑποκριταί, ἀλλότριοι δὲ τῆς ὑγιαίνουσης πί- 15 στεως. Καὶ αὐτὴν δὲ τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ τὰς παρ' ἐκείνων ἂν τις ἐξετάζειν ἐκ παραλλήλου θέλοι, εὖροι ἂν τῶν μὲν τὴν θεοσέβειαν, τῶν δὲ τὴν ἀλογίαν. Οἱ ἐν Νικαία συνελθόντες οὐ καθαιρεθέντες συνῆλθον, ἀλλὰ καὶ ὡμολόγησαν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱόν, οὗτοι δὲ καὶ ἅπαξ καὶ δευτέρον καθαιρεθέντες καὶ 20 τρίτον ἐν αὐτῇ τῇ Ἀριμίῳ, γράφειν ἐτόλμησαν μὴ χρῆναι λέγειν οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν ἔχειν τὸν Θεόν.

Ἐκ δὴ τούτων σκοπεῖν ἔξεστιν, ἀδελφοί, ὡς οἱ μὲν ἐν Νικαία τῶν Γραφῶν πνέουσι, λέγοντος αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ ἐν μὲν τῇ Ἐξόδῳ· («Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν»), διὰ δὲ τοῦ Ἱερεμίου· («Τίς ἐστὶν ἐν 25 ὑποστήματι αὐτοῦ, καὶ εἶδε τὸν λόγον αὐτοῦ;»), καὶ μετ' ὀλίγον·

1. Τὰ τῆς παραγράφου ταύτης ἐκτίθενται λεπτομερέστερον εἰς τὸ «Περὶ Συνόδων Ἀριμίμου καὶ Σελευκείας», κεφ. 9. Ἡ ἐπιστολὴ πρὸς τὸν Κωνσταντίον παρατίθεται ὁλόκληρος εἰς τὴν κεφ. 10 τοῦ ἔργου ἐκείνου.

τερον ἀπὸ ἐκείνην. Αὐτὰ τὰ ἐγνωστοποίησαν καὶ εἰς τὸν Κωνσταντιον, ὃ ὁποῖος ἔδωκεν ἐντολὴν νὰ γίνῃ ἡ σύνοδος ¹. Ἄλλ' ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι καθηρέθησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον, ἔσπευσαν εἰς τὸν Κωνσταντιον καὶ ἐπέτυχαν, ὥστε αὐτοὶ ποὺ ἔλαβαν τὴν κατ' αὐτῶν ἀπόφασιν, ἀφ' ἑνὸς μὲν νὰ ὑβρισθοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ νὰ ἀπειληθοῦν ὅτι δὲν θὰ ἐπιτραπῇ ἡ ἐπάνοδος των εἰς τὰς ἐπαρχίας των καὶ θὰ ταλαιπωρηθοῦν εἰς τὴν Θράκην μέσα εἰς τὸν χειμῶνα, διὰ νὰ ὑποχρεωθοῦν νὰ δεχθοῦν τὰς καινοτομίας ἐκείνων.

4. Ἐὰν λοιπὸν μερικοὶ προβάλλουν τὴν Ἀρίμινον, ἃς δεῖξουν πρῶτον τὴν καθαίρεσιν τῶν προαναφερθέντων καὶ ἐκεῖνα ποὺ ἔγραψαν οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὁποῖοι λέγουν νὰ μὴ ἀναζητῶμεν τίποτε περισσότερον ἀπὸ ὅσα ἐθέσπισαν οἱ Πατέρες εἰς Νίκαιαν, οὔτε νὰ δεχώμεθα ἄλλην σύνοδον ἐκτὸς ἀπὸ ἐκείνην. Ἄλλ' αὐτὰ μὲν τὰ κρύβουν καὶ προβάλλουν αὐτὰ ποὺ διεπράχθησαν με βίαν εἰς τὴν Θράκην. Ἐκ τούτων ἀποδεικνύονται ὅτι εἶναι κρυφοὶ μὲν ὑποστηρικταὶ τῆς ἀρειανικῆς αἰρέσεως, ξένοι δὲ πρὸς τὴν ὑγιαίνουσαν πίστιν. Καὶ ἂν κανεῖς θὰ ἤθελε νὰ ἐξετάσῃ ἐκ παραλλήλου αὐτὴν τὴν μεγάλην σύνοδον καὶ τὰς συνόδους ἐκείνων, θὰ εὔρη ὅτι ἡ θεοσέβεια ὑπῆρχεν εἰς τοὺς συμμετασχόντας εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς δὲ τοὺς ἄλλους ἢ παραλογία. Αὐτοὶ ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν δὲν συνῆλθαν, καθαιρεθέντες ὡμολόγησαν δὲ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἐνῶ αὐτοὶ ἀφοῦ καθηρέθησαν μίαν καὶ δύο καὶ διὰ τρίτην φορὰν εἰς αὐτὴν τὴν Ἀρίμινον, ἐτόλμησαν νὰ γράψουν, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγεται ὅτι ὁ Θεὸς ἔχει οὐσίαν ἢ ὑπόστασιν.

Ἄπ' αὐτὰ λοιπὸν πρέπει νὰ καταλάβετε, ἀδελφοί, ὅτι οἱ μὲν Πατέρες τῆς Νικαίας μυρίζουν Γραφάς, διότι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς λέγει εἰς τὴν Ἔξοδον· «Ἐγὼ εἶμαι ὁ ὢν» ², καὶ διὰ τοῦ Ἱερεμίου· «Ποῖος εὐρίσκεται πλησίον τοῦ Κυρίου διὰ νὰ γνωρίσῃ τὸν λόγον αὐτοῦ» ³, καὶ μετ' ὀλίγον· «Καὶ ἔάν αὐτοὶ εὐρίσκοντο μαζί

2. Ἔξ. 3, 14.

3. Ἱερ. 23, 18.

«Καὶ εἰ ἔστησαν ἐν τῇ ὑποστάσει μου καὶ ἤκουσαν τῶν λόγων μου». Ἡ δὲ ὑπόστασις οὐσία ἐστὶ, καὶ οὐδὲν ἄλλο σημαινόμενον ἔχει ἢ αὐτὸ τὸ ὄν, ὅπερ Ἰερεμίας ὑπαρξιν ὀνομάζει λέγων· «Καὶ οὐκ ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως». Ἡ γὰρ ὑπόστασις καὶ ἡ οὐσία
 5 ὑπαρξίς ἐστίν. Ἔστι γὰρ καὶ ὑπάρχει. Τοῦτο νοῶν καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψεν Ἐβραίοις· («Ὁς ὢν ἀπαύγασμα τῆς δόξης, καὶ χαρακτηρ τῆς ὑποστάσεως αὐτοῦ»). Οὗτοι δὲ οἱ δροκοῦντες εἰδέναταις Γραφὰς καὶ ὀνομάζοντες ἑαυτοὺς εἶναι σοφούς, μὴ θέλοντες ὑπόστασιν λέγειν ἐπὶ Θεοῦ (τοῦτο γὰρ ἔγραψαν ἐν τῇ Ἀριμίνω
 10 καὶ ἐν ἄλλαις ἑαυτῶν συνόδοις), πῶς οὐ δικαίως καθηρέθησαν, λέγοντες καὶ αὐτοί, ὡς ἄφρων ἐν καρδίᾳ, «Οὐκ ἔστι Θεός»; Πάλιν τε οἱ Πατέρες ἐδίδαξαν ἐν τῇ Νικαίᾳ μὴ εἶναι κτίσμα ἢ ποίημα τὸν Υἱὸν Λόγον, ἀναγνόντες· («Πάντα δι' αὐτοῦ ἐγένετο»), καί· («Ἐν αὐτῷ τὰ πάντα ἐκτίσθη») καὶ συνέστηκεν. Οὗτοι δὲ οἱ
 15 μᾶλλον Ἀρειανοὶ ἢ Χριστιανοὶ ὄντες, ἐν ταῖς ἄλλαις ἑαυτῶν συνόδοις κτίσμα τετολμήκασιν εἰπεῖν αὐτὸν καὶ ἓνα τῶν ποιημάτων, ὧν αὐτός ἐστίν ὁ Λόγος δημιουργὸς καὶ ποιητής. Εἰ γὰρ δι' αὐτοῦ τὰ πάντα γέγονε, κτίσμα δὲ ἐστὶ καὶ αὐτός, εἴη ἂν καὶ ἑαυτὸν κτίζων. Καὶ πῶς δύναται τὸ κτιζόμενον κτίζειν; ἢ πῶς
 20 ὁ κτίζων κτίζεται;

5. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως αἰσχύνονται τοιαῦτα λέγοντες, ἐφ' οἷς μισητοὶ καὶ παρὰ πᾶσιν εἰσιν, ὀνομάζοντες μὲν ἀπλῶς Ἀριμίνον, δεικνύμενοι δὲ καὶ ἐν αὐτῇ καθαιρεθέντες. Καὶ αὐτὸ δὲ τὸ ἐν Νικαίᾳ γεγραμμένον, ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρί, οὗ χά-
 25 ριν προσποιοῦνται μάχεσθαι πρὸς τὴν σύνοδον καὶ περιβομβοῦ-

1. Ἰερ. 23, 22.

2. Ἰερ. 9, 10.

3. Ἐβρ. 1, 3.

μου καὶ ἔάν ἤκουσαν τοὺς λόγους μου»¹. Ἡ δὲ ὑπόστασις εἶναι οὐσία, καὶ δὲν σημαίνει τίποτε ἄλλο, παρὰ αὐτὸ τὸ ὄν, τὸ ὅποῖον ὁ Ἱερεμίας ὀνομάζει ὕπαρξιν, ὅταν λέγη· «Δὲν ἤκουσαν φωνὴν ὑπάρξεως»². Ἡ ὑπόστασις δηλαδή καὶ ἡ οὐσία εἶναι ὕπαρξις. Εἶναι δηλαδή καὶ ὑπάρχει. Ἐχοντας τοῦτο εἰς τὸν νοῦν του καὶ ὁ Παῦλος ἔγραψεν πρὸς Ἑβραίους· «Οὗτος εἶναι ἡ ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ ἡ σφραγὶς τῆς οὐσίας αὐτοῦ»³. Αὐτοὶ δὲ πού νομίζουν πῶς γνωρίζουν τὰς Γραφάς, καὶ λέγουν πῶς αὐτοὶ εἶναι σοφοί, ἐπειδὴ δὲν θέλουν νὰ ἀναφέρουν τὴν λέξιν ὑπόστασις διὰ τὸν Θεὸν (διότι αὐτὸ ἔγραψαν εἰς τὴν Ἀρίμινον καὶ εἰς ἄλλας συνόδους των), πῶς δὲν καθηρέθησαν δικαίως, ἀφοῦ λέγουν καὶ αὐτοί, ὅπως ὁ παράφρων λέγει μὲ τὴν καρδίαν του ὅτι, «Δὲν ὑπάρχει Θεός»⁴; Οἱ Πατέρες πάλιν ἐδίδαξαν εἰς τὴν Νίκαιαν ὅτι ὁ Υἱὸς Λόγος δὲν εἶναι κτίσμα ἢ δημιουργημα, διότι ἀνέγνωσαν· «Τὰ πάντα ἐγιναν δι' αὐτοῦ»⁵, καί· «Δι' αὐτοῦ ἐδημιουργήθησαν τὰ πάντα»⁶ καὶ ἐστερεώθησαν. Αὐτοὶ δὲ, οἱ ὅποιοι εἶναι περισσότερον Ἀρειανοὶ παρὰ Χριστιανοί, εἰς τὰς ἄλλας συνόδους των ἐτόλμησαν νὰ τὸν ὀνομάσουν κτίσμα, καὶ ἓνα ἐκ τῶν δημιουργημάτων, τῶν ὁποίων ὁ ἴδιος ὁ Λόγος εἶναι δημιουργὸς καὶ ποιητής. Ἐάν λοιπὸν τὰ πάντα ἐγιναν δι' αὐτοῦ, εἶναι δὲ καὶ ὁ ἴδιος κτίσμα, θὰ ἦταν κτίστης καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του. Καὶ πῶς εἶναι δυνατὸν αὐτὸ πού κτίζεται νὰ κτίζει; Ἡ πῶς κτίζεται αὐτὸς πού κτίζει.

5. Ἄλλ' οὔτε ἔτσι ἐντρέπονται, ὅταν λέγουν αὐτὰ διὰ τὰ ὅποια εἶναι εἰς ὅλους μισητοί, καὶ προβάλλουν ἀπλῶς τὴν Ἀρίμινον, ἐνῶ φανερά καθηρέθησαν εἰς αὐτήν. Καὶ δι' αὐτὸ πού ἐγράφη εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅτι δηλαδή ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, προσποιοῦνται ὅτι μάχονται πρὸς τὴν σύνοδον καὶ περιφέρονται παντοῦ θορυβοῦντες ὡσὰν τὰ κουνούπια, διὰ τὴν

4. Ψαλμ. 13, 1.

5. Ἰω. 1, 3.

6. Κολ. 1, 16.

σιν ὡς κώνωπες πανταχοῦ περὶ τῆς λέξεως, ἢ ὡς ἀγνοοῦντες
 προσκόπτουσιν εἰς αὐτό, ὡς οἱ προσκόπτοντες εἰς τὸν τεθέντα
 λίθον ἐν Σιών προσκόμματος· ἢ γινώσκουσι μὲν, διὰ τοῦτο δὲ
 μάχονται καὶ συνεχῶς γογγύζουσιν, ὅτι κατὰ τῆς αἰρέσεώς ἐστιν
 5 αὐτῶν ἀληθῶς αὕτη καὶ ἀκριβῆς ἀπόφασις. Οὐ γὰρ αἱ λέξεις αὐ-
 τοὺς λυποῦσιν, ἀλλ' ἢ ἐν αὐτῇ γενομένη κατάκρισις αὐτῶν. Καὶ
 τούτων δὲ πάλιν αἴτιοι γεγόνασιν αὐτοί, καὶ εἰ τοῦτο κρύπτειν
 αὐτοὶ θέλουσι, καίτοι γινώσκοντες, ἀλλ' ἡμᾶς ἀκόλουθον εἰπεῖν,
 ἵνα καὶ ἐκ τούτων ἢ μετὰ ἀληθείας ἀκρίβεια τῆς μεγάλης συνό-
 10 δου δειχθῇ. Τῶν γὰρ συνελθόντων ἐπισκόπων βουλομένων τὰς
 μὲν παρὰ τῶν Ἀρειανῶν ἐφευρεθείσας τῆς ἀσεβείας λέξεις ἀνε-
 λεῖν, τὸ Ἔξ οὐκ ὄντων, καὶ τὸ λέγειν κτίσμα καὶ ποίημα τὸν
 Υἱόν, καί, Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ὅτι τρεπτῆς ἐστὶ φύσεως,
 τὰς δὲ τῶν Γραφῶν ὁμολογουμένας γράψαι, ὅτι τε ἐκ τοῦ Θεοῦ
 15 τῇ φύσει μονογενῆς ἐστὶν ὁ Λόγος, δύναμις, σοφία μόνη τοῦ Πα-
 τρός, Θεὸς ἀληθινός, ὡς εἶπεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὡς ἔγραψεν ὁ
 Παῦλος, ἀπαύγασμα τῆς δόξης καὶ χαρακτῆρ τῆς τοῦ Πατρὸς
 ὑποστάσεως· οἱ περὶ Εὐσέβιον, ὑπὸ τῆς ἰδίας κακοδοξίας ἐλ-
 κόμενοι, διελάλουν ἀλλήλοις· Συνθώμεθα· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς ἐκ
 20 τοῦ Θεοῦ ἐσμεν· «Εἷς γὰρ Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα», καί· «Τὰ ἀρ-
 χαῖα παρῆλθεν, ἰδοὺ γέγονε τὰ πάντα καινά. Τὰ δέ· πάντα ἐκ τοῦ
 Θεοῦ». Ἐλογίζοντο δὲ καὶ τὸ ἐν τῷ Ποιμένι γραφέν· «Πρῶτον
 πάντων πιστευσον, ὅτι εἷς ἐστὶν ὁ Θεός, ὁ τὰ πάντα κτίσας καὶ
 καταρτίσας, καὶ ποιήσας ἐκ τοῦ μη ὄντος εἰς τὸ εἶναι».
 25 Ἀλλ' οἱ ἐπίσκοποι, θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν ἐκείνων,
 καὶ τὴν τῆς ἀσεβείας κακοτεχνίαν, λευκότερον εἰρήκασιν τὸ ἐκ

1. Πρβλ. Ρωμ. 9, 33.

2. Α' Κορ. 8, 6.

λέξιν αὐτήν. Καί κάνουν τοῦτο ἢ ἐπειδὴ δὲν τὸ καταλαβαίνουν καὶ σκοντάφτουν ἐπάνω εἰς αὐτό, ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ πέφτουν ἐπάνω εἰς τὸν λίθον τοῦ προσκόμματος, ὁ ὁποῖος ἐτέθη εἰς τὴν Σιών ¹, ἢ, τὸ καταλαβαίνουν μὲν, δι' αὐτὸ δὲ μάχονται καὶ γογγύζουν συνεχῶς, ἐπειδὴ αὐτὴ ἡ ἀκριβὴς ἀπόφασις στρέφεται πραγματικὰ κατὰ τῆς αἰρέσεως αὐτῶν. Δὲν τοὺς στενοχωροῦν δηλαδὴ αἱ λέξεις, ἀλλὰ ἡ καταδίκη των ποὺ ἔγινεν εἰς αὐτὴν τὴν σύνοδον. Καὶ δι' ὅλα αὐτὰ πάλιν αὐτοὶ ὑπῆρξαν οἱ αἴτιοι, καὶ ἂν αὐτοὶ θέλουν νὰ κρύψουν αὐτὸ, ἂν καὶ τὸ γνωρίζουν, ὅμως ἡμεῖς πρέπει νὰ τὸ εἴπωμεν, διὰ νὰ δειχθῇ καὶ μὲ αὐτὰ ἡ ἀληθινὴ ἀκρίβεια τῆς μεγάλης συνόδου. Ὅταν λοιπὸν οἱ συνελθόντες εἰς τὴν σύνοδον ἐπίσκοποι ἤθελαν νὰ ἀνασκευάσουν μὲν τὰς ἀπὸ τοὺς Ἀρειανούς ἐφευρεθείσας ἀσεβεῖς ἐκφράσεις, δηλαδὴ τὸ 'ἔξ οὐκ ὄντων', καὶ τὸ ὅτι λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα καὶ δημιούργημα, καὶ τὸ 'Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν', καὶ τὸ ὅτι ἔχει μεταβλητὴν φύσιν, νὰ γράψουν δὲ τὰς φράσεις ποὺ ὁμολογοῦνται εἰς τὰς Γραφάς, ὅτι δηλαδὴ ὁ Λόγος εἶναι κατὰ φύσιν ἐκ τοῦ Θεοῦ μονογενῆς, καὶ δύναμις, καὶ μοναδικὴ σοφία τοῦ Πατρός, καὶ Θεὸς ἀληθινός, ὅπως εἶπεν ὁ Ἰωάννης, καὶ ὅπως ἔγραψεν ὁ Παῦλος, ἀκτινοβολία τῆς δόξης καὶ σφραγὶς τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, τότε οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου, παρασυρόμενοι ἀπὸ τὴν κακοδοξίαν των, ἔλεγον ὁ ἓνας εἰς τὸν ἄλλον, ἅς συμφωνήσωμεν, διότι καὶ ἡμεῖς εἴμεθα ἀπὸ τὸν Θεόν· «Διότι ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ἀπὸ τὸν ὁποῖον προέρχονται ὅλα» ², καί· «Τὰ ἀρχαῖα ἐπέρασαν, ἔχουν γίνεи ὅλα καινούργια. Ὅλα δὲ προέρχονται ἀπὸ τὸν Θεόν» ³. Ἐσκέπτοντο δὲ καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει γραφῆ εἰς τὸν Ποιμῆνα· «Πρῶτον ἔξ ὅλων πρέπει νὰ πιστεύσης, ὅτι ὁ Θεός εἶναι ἓνας, αὐτὸς ὁ ὁποῖος ἐδημιούργησε καὶ ἔτακτοποίησε τὰ πάντα, καὶ τὰ ἔφερεν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἐκ τοῦ μηδενός» ⁴.

Ἄλλ' οἱ ἐπίσκοποι, ἐπειδὴ ἀντελήφθησαν τὴν πονηρίαν ἐκείνων, καὶ τὸ πονηρὸν τέχνασμα τῆς ἀσεβείας, ἐξήγησαν κα-

3. Β' Κορ. 5, 17 - 18.

4. Ἑρμᾶ, Ποιμῆν 26, 1.

τοῦ Θεοῦ καὶ ἔγραψαν, ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ εἶναι τὸν Υἱόν, ἵνα τὰ μὲν κτίσματα, διὰ τὸ μὴ ἀφ' ἑαυτῶν χωρὶς αἰτίου εἶναι, ἀλλὰ ἀρχὴν ἔχειν τοῦ γενέσθαι, λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς μόνος ἴδιος τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας· τοῦτο γὰρ ἴδιον μονογενοῦς 5 καὶ ἀληθινοῦ Λόγου πρὸς Πατέρα. Καὶ περὶ μὲν τοῦ γεγράφθαι ἐκ τῆς οὐσίας ἢ πρόφασις αὕτη. Πάλιν δὲ τῶν ἐπισκόπων ἐρωτῶντων τοὺς δοκοῦντας ὀλίγους, εἶπερ λέγοιεν τὸν Υἱὸν οὐ κτίσμα, ἀλλὰ δύναμιν, σοφίαν μόνην τοῦ Πατρὸς καὶ εἰκόνα αἰδίου, ἀπαράλλακτον κατὰ πάντα τοῦ Πατρὸς καὶ Θεὸν ἀληθινόν, κατε- 10 λήφθησαν οἱ περὶ Εὐσέβιον διανεύοντες ἀλλήλοις, ὅτι καὶ ταῦτα φθάνει καὶ εἰς ἡμᾶς· καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς καὶ εἰκὼν καὶ δόξα Θεοῦ λεγόμεθα, καὶ περὶ ἡμῶν εἴρηται· «Ἐὶ γὰρ ἡμεῖς οἱ ζῶντες». Καὶ δυνάμεις πολλαὶ εἰσι· «Καὶ ἐξῆλθε μὲν πᾶσα ἡ δύναμις Κυρίου ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἡ δὲ κάμπη καὶ ἡ ἀκρις λέγεται δύνα- 15 μιν μεγάλη. Καί· «Κύριος τῶν δυνάμεων μεθ' ἡμῶν, ἀντιλήπτωρ ἡμῶν ὁ Θεὸς Ἰακώβ». Ἀλλὰ γὰρ τὸ ἴδιος ἡμᾶς εἶναι τοῦ Θεοῦ ἔχομεν οὐχ ἀπλῶς, ἀλλ' ὅτι καὶ ἀδελφοὺς ἡμᾶς ἐκάλεσεν. Εἰ δὲ καὶ Θεὸν ἀληθινόν λέγουσι τὸν Υἱόν, οὐ λυπεῖ ἡμᾶς, γενόμενος γάρ, ἀληθινός ἐστιν.

20 6. Αὕτη τῶν Ἀρειανῶν ἢ ἐφθαρμένη διάνοια. Ἀλλὰ καὶ ἐνταῦθα οἱ ἐπίσκοποι, θεωρήσαντες ἐκείνων τὸ δόλιον, συνήγαγον ἐκ τῶν Γραφῶν τὸ ἀπαύγασμα, τὴν τε πηγὴν καὶ τὸν ποταμόν, καὶ τὸν χαρακτῆρα πρὸς τὴν ὑπόστασιν, καὶ τό· «Ἐν τῷ φωτί σου ὀφόμεθα φῶς», καὶ τό· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἑσμεν». 25 Καὶ λευκότερον λοιπὸν καὶ συντόμως ἔγραψαν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν· τὰ γὰρ προειρημένα πάντα ταύτην ἔχει τὴν ση-

1. Ψαλμ. 113, 26.

2. Πρβλ. Ἰωήλ 2, 25.

θαρώτερα τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔγραψαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Θεοῦ, εἰς τρόπον ὥστε, τὰ μὲν κτίσματα, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχουν καθ' ἑαυτά, χωρὶς τὸ αἴτιον, ἀλλ' ἔχουν ἀρχὴν τῆς δημιουργίας των, νὰ λέγεται ὅτι εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς μόνος νὰ λέγεται ὅτι ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδιαιτέρα σχέσις τοῦ μονογενοῦς καὶ ἀληθινοῦ Λόγου πρὸς τὸν Πατέρα. Διὰ τὸ ὅτι λοιπὸν ἐγράφη ἐκ τῆς οὐσίας ἡ αἰτιολογία εἶναι αὐτή. Ὅταν δὲ πάλιν ἠρώτησαν οἱ ἐπίσκοποι αὐτοὺς τοὺς ὀλίγους, μήπως ἔλεγαν τὸν Υἱὸν ὄχι κτίσμα, ἀλλὰ δύναμιν, μοναδικὴν σοφίαν τοῦ Πατρὸς καὶ αἴδιον εἰκόνα, ἀπαράλλακτον κατὰ πάντα τοῦ Πατρὸς, καὶ Θεὸν ἀληθινόν, τότε οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου κατελήφθησαν νὰ συνεννοῦνται μεταξὺ των μὲ νεύματα, ὅτι καὶ αὐτὰ εἶναι καὶ δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους· διότι καὶ ἡμεῖς λεγόμεθα καὶ εἰκὼν καὶ δόξα τοῦ Θεοῦ, καὶ διότι ἔχει λεχθῆ δι' ἡμᾶς· «Πάντοτε ἡμεῖς οἱ ζῶντες» ¹. Καὶ ὑπάρχουν πολλαὶ δυνάμεις· «Καὶ ἐξῆλθε μὲν πᾶσα ἡ δύναμις Κυρίου ἐκ γῆς Αἰγύπτου». Ἡ δὲ κάμπη καὶ ἡ ἀκρίδα λέγεται δύναμις μεγάλη ². Καὶ· «Ὁ Κύριος τῶν δυνάμεων εἶναι μαζί μας, ὁ Θεὸς τοῦ Ἰακώβ εἶναι βοηθὸς μας» ³. Ἀλλ' ὅμως τὸ νὰ ἀνήκωμεν εἰς τὸν Θεὸν δὲν τὸ ἔχομεν ἀπλῶς, ἀλλ' ἐπειδὴ μᾶς ὠνόμασε καὶ ἀδελφούς. Ἐὰν δὲ λέγουν τὸν Υἱὸν καὶ Θεὸν ἀληθινόν, αὐτὸ δὲν μᾶς στενοχωρεῖ, διότι ἀφοῦ ἔγινεν, εἶναι ἀληθινός.

6. Αὐτὴ εἶναι ἡ διεφθαρμένη σκέψις τῶν Ἀρειανῶν. Ἀλλὰ ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι ἀντελήφθησαν καὶ ἐπὶ τοῦ σημείου αὐτοῦ τὸν ὑπουλον τρόπον αὐτῶν, παρουσίασαν ἐκ τῶν Γραφῶν τὰς λέξεις ἀπαύγασμα, καὶ τὴν πηγὴν, καὶ τὸν ποταμόν, καὶ τὴν σφραγίδα σχετικὰ μὲ τὴν οὐσίαν, καὶ τό· «Μέσα εἰς τὸ φῶς σου θὰ ἴδωμεν τὸ φῶς» ⁴, καὶ τὸ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν» ⁵. Ἔτσι λοιπὸν ἔγραψαν καθαρώτερα καὶ ἐν συντομίᾳ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, διότι ὅλα ὅσα προανεφέρθη-

3. Ψαλμ. 45, 8.

4. Ψαλμ. 35, 10.

5. Ἰων. 10, 30.

μασίαν. Καὶ ὁ γογγυσμὸς αὐτῶν, ὅτι ἄγραφοί εἰσιν αἱ λέξεις, ἐλέγχεται παρ' αὐτῶν μάταιος, ἐξ ἀγράφων ἀσεβήσαντες (ἄγραφα δὲ τό, "Ἐξ οὐκ ὄντων", καὶ τό, "Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν") αἰτιῶνται, ὅτι ἐξ ἀγράφων μετ' εὐσεβείας νοουμένων λέξεων κατε-
 5 κρήθησαν. Αὐτοὶ μὲν ὡς ἐκ κοπρίας ὄντες ἐλάλησαν ἀληθῶς ἀπὸ γῆς, οἱ δὲ ἐπίσκοποι οὐχ ἑαυτοῖς εὐρόντες τὰς λέξεις, ἀλλ' ἐκ Πατέρων ἔχοντες τὴν μαρτυρίαν, οὕτως ἔγραψαν. Ἐπίσκοποι γὰρ ἀρχαῖοι πρὸ ἐτῶν ἐγγύς που ἑκατὸν τριάκοντα τῆς μεγάλης Ῥώμης καὶ τῆς ἡμετέρας πόλεως γράφοντες ἠτιάσαντο τοὺς
 10 ποίημα λέγοντας τὸν Υἱὸν καὶ μὴ ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ· καὶ τοῦτο ἐγίνωσκεν Εὐσέβιος ὁ γενόμενος ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας, πρότερον μὲν συντρέχων τῇ ἀρειανῇ αἰρέσει, ὕστερον δὲ ὑπογράψας ἐν αὐτῇ τῇ ἐν Νικαίᾳ συνόδῳ, ἔγραψε τοῖς ἰδίους διαβεβαιούμενος, ὅτι καὶ τῶν παλαιῶν τινὰς λογίους καὶ ἐπιφανεῖς ἐπι-
 15 σκόπους καὶ συγγραφέας, ἔγνωμεν ἐπὶ τῆς τοῦ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ θεότητος τῷ τοῦ ὁμοουσίου χρησαμένους ὀνόματι.

7. Τί οὖν ἔτι τὴν Ἀρίμινον ὀνομάζουσιν, ἐν ἣ καθηρέθησαν; Τί παραιτοῦνται τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἐν ἣ καὶ οἱ Πατέρες αὐτῶν ὑπέγραψαν καὶ ὡμολόγησαν ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοού-
 20 σιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ; Τί περιτρέχουσιν; Οὐ γὰρ πρὸς μόνους τοὺς ἐν Νικαίᾳ ἐπισκόπους συνελθόντας, ἀλλὰ γὰρ καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν μεγάλους ἐπισκόπους, καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους λοιπὸν μάχονται. Τίνων οὖν εἰσι κληρονόμοι καὶ διάδοχοι; Πῶς δύνανται λέγειν Πατέρας τούτους, ὧν οὐκ ἀποδέχονται τὴν ὁμο-
 25 λογίαν τὴν καλῶς καὶ ἀποστολικῶς γραφεῖσαν; Ἐπεὶ, εἰ νομίζουσιν ἀντιλέγειν δύνασθαι, εἰπάτωσαν, μᾶλλον δὲ ἀποκρινάσθωσαν, ἵνα καὶ ἑαυτοῖς περιπίπτοντες ἐλεγχθῶσιν, εἰ πιστεύου-

1. Περὶ τῆς ἐν λόγῳ ἐπιστολῆς τοῦ Εὐσεβίου Καισαρείας ὁμιλεῖ ὁ Μ. Ἀθανάσιος καὶ εἰς τὸ «Περὶ Συνόδων Ἀριμίνου καὶ Σελευκείας» κεφ. 13.

σαν ἔχουν αὐτὴν τὴν σημασίαν. Καὶ ἡ διαμαρτυρία των ὅτι αἱ λέξεις αὐταὶ δὲν εἶναι ἐκ τῶν Γραφῶν, ἀποδεικνύεται ματαίᾳ ἀπὸ τοὺς ἰδίους, διότι ἐνῶ ἀσεβοῦν με λέξεις ἐκτὸς τῶν Γραφῶν, (διότι τὸ “Ἐξ οὐκ ὄντων”, καὶ τό, “Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν”, δὲν εἶναι λόγια τῶν Γραφῶν) διαμαρτύρονται ὅτι κατεδικάσθησαν δι’ ἀγράφων λέξεων, αἱ ὁποῖαι ὁμῶς νοοῦνται ὀρθῶς. Αὐτοὶ μὲν ὡσάν νά ἦσαν ἀπὸ κοπριάς, ὠμίλησαν πραγματικὰ ὡς γῆϊνοι ἄνθρωποι, οἱ δὲ ἐπίσκοποι δὲν ἠῦραν μόνοι τους τὰς λέξεις, ἀλλὰ τὰς ἔγραψαν, ἐπειδὴ αὐταὶ ἐμαρτυροῦντο ἀπὸ τοὺς Πατέρας. Διότι ἀρχαῖοι ἐπίσκοποι τῆς μεγάλης Ρώμης καὶ τῆς πόλεώς μας πρὸ ἑκατὸν τριάντα περίπου ἐτῶν ἔγραψαν κατηγοροῦντες αὐτοὺς ποὺ ἔλεγον τὸν Υἱὸν δημιούργημα, καὶ ὄχι ὁμοούσιον πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὸ τὸ ἤξερεν ὁ Εὐσέβιος, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπίσκοπος τῆς Καισαρείας, καὶ ὁ ὁποῖος κατ’ ἀρχὰς μὲν ἐβοηθοῦσε τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἀργότερα ὁμῶς ὑπέγραψεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἔγραφε δὲ καὶ εἰς τοὺς φίλους του βεβαιώνοντας, ὅτι γνωρίζομεν πῶς καὶ μερικοὶ ἐκ τῶν παλαιῶν λογίων καὶ ἐπιφανῶν ἐπισκόπων καὶ συγγραφέων, ἐχρησιμοποίησαν διὰ τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὴν λέξιν ὁμοούσιος¹.

7. Διατί λοιπὸν ἐπικαλοῦνται ἀκόμη τὴν Ἀρίμινον, εἰς τὴν ὁποῖαν καθήρθησαν; Διατί ἀρνοῦνται τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, εἰς τὴν ὁποῖαν καὶ οἱ Πατέρες των ὑπέγραψαν, καὶ παρεδέχθησαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιος με αὐτόν; Τί πηγαινοέρχονται; Διότι δὲν μάχονται μόνον πρὸς τοὺς Πατέρας ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς ἰδικούς των μεγάλους ἐπισκόπους, καὶ ἐναντίον τῶν ἰδικῶν των. Ποίων εἶναι λοιπὸν κληρονόμοι καὶ διάδοχοι; Πῶς ἢμποροῦν νά ὀνομάζουσιν Πατέρας αὐτούς, τῶν ὁποίων δὲν ἀποδέχονται τὴν ὁμολογίαν, ἡ ὁποῖα διευτυπώθη ὀρθῶς καὶ με ἀποστολικὸν τρόπον; Διότι, ἂν νομίζουσιν ὅτι ἢμποροῦν νά ἔχουν ἀντιρρήσεις, ἄς εἴπουν, μᾶλλον δὲ ἄς ἀπαντήσουν, διὰ νά συγκρουσθῶν φανερά ἀκόμη καὶ με τοὺς ἑαυτοῦς των, ἔὰν πι-

σι λέγοντι τῷ Υἱῷ· («*Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν*»), καί· («*Ὁ ἑω-
ρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν πατέρα*»); *Ναί*, εἵποιν ἄν, ἐπειδὴ γέγρα-
πται, πιστεύομεν. Ἐπὶ καὶ Ἰωάν. 14, 9· «*Ὡς ἓν εἰσι*», καὶ Ἰωάν. 1, 1· «*Ὁ ἑωρακῶς
τὸν Υἱὸν ἑώρακε καὶ τὸν Πατέρα*», ἐὰν ἐρωτηθῶσιν εἰπεῖν, πάν-
5 τως που φήσουσι, δι' ὁμοιότητα· εἰ μὴ τέλος συμπεπτῶκασι
τοῖς ἀδελφῶν φρονοῦσιν αὐτοῖς, καὶ λεγομένοις Ἐνομοίοις. Ἐπὶ
ἐὰν πάλιν ἐρωτηθῶσιν, πῶς ὅμοιος; Ἐπὶ ἀποθραυσθέντες φήσου-
σιν· Ἀρετῇ τελείᾳ καὶ συμφωνίᾳ τὸ αὐτὸ θέλειν τῷ Πατρὶ, καὶ
μὴ θέλειν ὅπερ ὁ Πατὴρ οὐ θέλει. Ἐπὶ Ἄλλὰ μαθέτωσαν, ὅτι ἐξ ἀρε-
10 τῆς καὶ τοῦ θέλειν ὁμοιούμενος τῷ Θεῷ, ἔχει μὲν καὶ τοῦ τρέπε-
σθαι τὴν προαίρεσιν, οὐκ ἔστι δὲ οὕτως ὁ Λόγος, εἰ μὴ ἄρα ἐκ
μέρους καὶ κατ' ἡμᾶς ὅμοιος, ὅτι μὴ καὶ κατ' οὐσίαν ὁμοίος ἐ-
στι. Ταῦτα δὲ ἴδια ἡμῶν τῶν γεννητῶν καὶ κτιστῶν ἐχόντων τὴν
φύσιν. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς, καίτοι μὴ δυνάμενοι ὅμοιοι κατ' οὐ-
15 σίαν τοῦ Θεοῦ γενέσθαι, ὅμως ἐξ ἀρετῆς βελτιούμενοι, μιμού-
μεθα τὸν Θεὸν χαρισαμένον καὶ τοῦτο τοῦ Κυρίου, καὶ λέγοντος·
«*Γίνεσθε οἰκτιρόμενες, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν οἰκτιρῶν ἐστίν*», «*Γί-
νεσθε τέλειοι, ὡς ὁ Πατὴρ ὑμῶν ὁ οὐράνιος τέλειός ἐστι*».

Τρεπτὰ δὲ τὰ γενητὰ, οὐκ ἂν τις ἀρνήσαιο, ἀγγέλων μὲν
20 παραβάντων, τοῦ δὲ Ἀδάμ παρακούσαντος, καὶ πάντων δεομέ-
νων τῆς τοῦ Λόγου χάριτος. Τρεπτὸν δὲ ἀτρέπτου ὄντος τοῦ
Θεοῦ οὐκ ἂν εἴη ὅμοιον, ὡς περ οὐδὲ τὸ κτισθὲν τοῦ κτίσαντος.
Διὰ τοῦτο περὶ μὲν ἡμῶν σκοπῶν ὁ ἅγιος ἔλεγεν· («*Ὁ Θεός, τίς
ὁμοιωθήσεται σοι;*»), καί· («*Τίς ὁμοίός σοι ἐν θεοῖς, Κύριε;*»). Θεοὺς

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 14, 9.

3. Λουκ. 6, 36.

4. Ματθ. 5, 48.

5. Ψαλμ. 82, 2.

στεύουν εἰς τὸν Υἱὸν ὃ ὁποῖος λέγει· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»¹ καὶ· «Αὐτὸς ποῦ ἔχει ἰδῆ ἑμένα, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»². Ναί, ἡμπορεῖ νὰ εἴπουν, ἐπειδὴ ἔχει γραφῆ, πιστεύομεν. Ἄλλὰ, ἐὰν τοὺς ζητηθῆ νὰ εἴπουν, ἑπὼς εἶναι ἓν, καὶ ἑπὼς αὐτὸς ποῦ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱὸν ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα, ὁπωσδήποτε θὰ εἴπουν· δι' ὁμοιότητα· ἐκτὸς ἐὰν συμφωνοῦν ἀπολύτως μὲ αὐτοὺς ποῦ πιστεύουν ἀδελφικὰ μὲ αὐτούς, ἐκείνους ποῦ λέγονται Ἄνόμοιοι. Ἄλλ' ἐὰν ἐρωτηθοῦν πάλιν, πῶς εἶναι ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα; Θὰ ἀπαντήσουν μὲ θράσος· Κατὰ τὴν τέλειαν ἀρετὴν καὶ πλήρη συμφωνίαν, ὥστε νὰ θέλῃ τὸ ἴδιο μὲ τὸν Πατέρα, καὶ νὰ μὴ θέλῃ ὅ,τι δὲν θέλει ὁ Πατὴρ. Ἄλλ' ἄς μάθουν ὅτι, ἐὰν εἶναι ὁμοῖος μὲ τὸν Θεὸν κατὰ τὴν ἀρετὴν καὶ τὴν θέλησιν, ἔχει βέβαια καὶ τὴν δυνατότητα τῆς μεταβλητότητος, δὲν εἶναι ὁμοῖος ὁ Λόγος, ἐκτὸς ἐὰν εἶναι μερικῶς ὁμοῖος καὶ μὲ ἡμᾶς, διότι δὲν εἶναι καὶ κατ' οὐσίαν ὁμοῖος. Αὐτὰ ὁμοῖως εἶναι ἰδιώματα ἡμῶν ποῦ εἴμεθα δημιουργήματα καὶ ἔχομεν κτιστὴν φύσιν. Διότι καὶ ἡμεῖς, ἂν καὶ δὲν ἡμποροῦμεν νὰ γίνωμεν ὁμοῖοι κατ' οὐσίαν μὲ τὸν Θεόν, ὁμοῖως, ἐπειδὴ μὲ τὴν ἀρετὴν βελτιοῦμεθα, μιμούμεθα τὸν Θεόν, δυνατότητα τὴν ὁποῖαν μᾶς ἐχάρισεν ὁ Κύριος, ὃ ὁποῖος λέγει· «Νὰ εἰσθε φιλεῦσπλαγχνοι, ὅπως ὁ Πατέρας σας εἶναι φιλεῦσπλαγχνος»³ «Νὰ εἰσθε τέλειοι, ὅπως ὁ Πατέρας σας ὁ οὐράνιος εἶναι τέλειος»⁴.

Ὅτι δὲ τὰ γενητὰ εἶναι τρεπτὰ, δὲν ἡμπορεῖ κανεὶς νὰ τὸ ἀρνηθῆ, διότι οἱ ἄγγελοι μὲν ἔπεσαν εἰς παράβασιν, ὃ δὲ Ἄδὰμ εἰς παρακοήν, καὶ τὰ πάντα ἔχουν ἀνάγκην ἀπὸ τὴν χάριν τοῦ Λόγου. Τὸ τρεπτὸν δὲ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ εἶναι ὁμοῖον μὲ τὸν Θεόν, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἄτρεπτος, ὅπως δὲν εἶναι ὁμοῖον τὸ κτιστὸν μὲ ἐκεῖνον ποῦ τὸ ἔκτισε. Διὰ τοῦτο ὁ ἅγιος ἔχοντας εἰς τὸν νοῦν του ἡμᾶς ἔλεγε· «Θεέ μου, ποῖος εἶναι εἰς θέσιν νὰ γίνῃ ὁμοῖος μὲ σέ;»⁵ καὶ «Ποῖος ἐκ τῶν θεῶν εἶναι ὁμοῖος μὲ σέ;»⁶ ἐννοῶντας ὡς θεούς, ἐκείνους ποῦ ἐδημιουργήθησαν μὲν, ἔ-

6. Ψαλμ. 85, 8.

λέγων, τοὺς κτισθέντας μὲν, μετόχους δὲ γενομένους τοῦ Λόγου ὡς αὐτὸς εἶπεν· «Εἰ ἐκείνους θεοὺς εἶπε, πρὸς οὓς ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ ἐγένετο). Τὰ δὲ μετέχοντα οὐκ ἂν εἶη τὰ αὐτὰ οὐδὲ ὅμοια τοῦ μετεχομένου. Περὶ ἑαυτοῦ γοῦν ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ
 5 ἔν ἐσμεν», ὡς τῶν γεννητῶν μὴ ὄντων οὕτως· Ἐπεὶ ἀποκρινάσθωσαν οἱ τὴν Ἀρίμινον προτείνοντες, εἰ κτιστὴ οὐσία δύναται εἰπεῖν· «Ἄ βλέπω τὸν Πατέρα ποιοῦντα, ταῦτα καὶ γὼ ποιῶ»· ποιούμενα γὰρ ἐστὶ τὰ γενητὰ, καὶ οὐ ποιοῦντα, εἰ δὲ μή γε, καὶ ἑαυτὰ ἐποίησαν. Ἀμέλει εἰ, ὡς λέγουσι, κτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱός,
 10 καὶ ποιεῖ αὐτὸν ὁ Πατήρ, πάντως ἂν ἐποίησε καὶ ἑαυτὸν ὁ Υἱός, δυνάμενος ποιεῖν ἃ ποιεῖ ὁ Πατήρ, ὡς εἶπεν αὐτός· ἀλλ' ἄτοπον καὶ λίαν ἀσύστατόν ἐστι τὸ τοιοῦτον, ποιεῖν γὰρ ἑαυτὸν οὐδεὶς δύναται.

8. Πάλιν δὲ εἰπάτωσαν, εἰ δύναται τὰ γενητὰ εἰπεῖν· «Πάν-
 15 τα, ὅσα ἔχει ὁ Πατήρ, ἐμὰ ἐστίν»· Ἐχει δὲ τὸ κτίζειν, τὸ δημιουργεῖν, τὸ αἰδίων, τὸ εἶναι παντοκράτωρ, τὸ ἀτρεπτον. Τὰ δὲ γενητὰ οὐ δύναται ἔχειν τὸ δημιουργεῖν· κτιστὰ γὰρ ἐστίν, οὐδὲ τὸ αἰδίων· ἀρχὴν γὰρ ἔχει τοῦ εἶναι, οὐδὲ τὸ παντοκράτωρ καὶ ἀτρεπτον· κρατούμενα γὰρ καὶ τρεπτῆς φύσεώς ἐστίν, ὥσπερ αἱ
 20 Γραφαὶ λέγουσιν. Οὐκοῦν εἰ ταῦτα τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, οὐκ ἐξ ἀρετῆς, ὡς εἶπομεν, ἀλλὰ τῆς οὐσίας αὐτοῦ ἐστὶ δηλονότι, ὡς εἶπεν ἡ σύνοδος, οὐκ ἐξ ἄλλης οὐσίας ἐστίν, ἀλλὰ τῆς τοῦ Πατρὸς, ἧς ἐστὶ καὶ ταῦτα ἴδια· τὸ δὲ τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας ἴδιον καὶ ἐξ αὐτῆς γέννημα, τί ἂν εἶη, ἢ πῶς ἂν τις ὀνομάσειεν αὐτό, ἢ ὁμοού-
 25 σιον; Ἄ γὰρ βλέπει τις ἐν τῷ Πατρὶ, ταῦτα βλέπει καὶ ἐν τῷ Υἱῷ, Υἱῷ δὲ οὐκ ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ κατ' οὐσίαν. Καὶ τοῦτο ἐστίν·

ἐγιναν δὲ μέτοχοι τοῦ Λόγου, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος· «Ἐὰν ἐκείνους εἶπε θεοὺς, πρὸς τοὺς ὁποίους ἦλθεν ὁ Λόγος»¹. Ἄλλ' ἐκεῖνα πού μετέχουν δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ εἶναι ὅμοια μὲ ἐκεῖνον τοῦ ὁποίου εἶναι μέτοχοι. Περὶ τοῦ ἑαυτοῦ του λοιπὸν ἔλεγεν· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν», ἐπειδὴ τὰ γενητὰ δὲν εἶναι τέτοια. Διὰ τοῦτο ἄς ἀπαντήσουν αὐτοὶ πού προβάλλουν τὴν Ἀρίμινον, ἐὰν δύναται νὰ εἶπη ἡ κτιστὴ οὐσία· «Αὐτὰ πού βλέπω τὸν Πατέρα νὰ κάνη, αὐτὰ κάνω καὶ ἐγὼ»²· διότι τὰ γενητὰ εἶναι δημιουργήματα καὶ ὄχι δημιουργά, ἄλλως θὰ εἶχαν δημιουργήσει καὶ τὰ ἑαυτὰ των. Λοιπὸν ἐὰν, ὅπως λέγουν, ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα, καὶ τὸν δημιουργῆ ὁ Πατὴρ, ὅπωςδὴποτε θὰ ἐδημιούργησε καὶ τὸν ἑαυτὸν του ὁ Υἱὸς, ἀφοῦ ἠμπορεῖ νὰ κάνη ὅσα κάνει καὶ ὁ Πατὴρ, ὅπως εἶπεν ὁ ἴδιος. Ἄλλ' αὐτὸ εἶναι παράλογον καὶ τελείως ἀστήρικτον, διότι οὐδεὶς ἠμπορεῖ νὰ δημιουργήσῃ τὸν ἑαυτὸν του.

8. Ἄλλ' ἄς εἶπουν πάλιν, ἐὰν τὰ γενητὰ ἠμποροῦν νὰ εἶπουν· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ, εἶναι ἰδικά μου»³. Ἐχει δὲ τὴν δύναμιν νὰ κτίζῃ καὶ νὰ δημιουργῆ, τὸ αἶδιον, τὸ ὅτι εἶναι παντοκράτωρ, τὸ ἄτρεπτον, ἐνῶ τὰ γενητὰ δὲν ἠμποροῦν νὰ ἔχουν τὴν δύναμιν νὰ δημιουργοῦν, ἐπειδὴ εἶναι κτιστά, οὔτε τὸ αἶδιον, διότι ἔχουν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς των, οὔτε ἔχουν τὸ παντοκράτωρ καὶ τὸ ἄτρεπτον, διότι αὐτὰ ἐξουσιάζονται καὶ ἔχουν μεταβλητὴν φύσιν, ὅπως λέγουν αἱ Γραφαί. Λοιπὸν ἐὰν αὐτὰ τὰ ἔχη ὁ Υἱὸς, δὲν τὰ ἔχει λόγῳ τῆς ἀρετῆς, ὅπως εἶπαμεν, ἀλλ' εἶναι φανερόν ὅτι αὐτὰ ἀνήκουν εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, ὅπως εἶπεν ἡ σύνοδος· ὅτι δὲν εἶναι (ὁ Υἱὸς) ἐξ ἄλλης οὐσίας, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, τῆς ὁποίας εἶναι αὐτὰ ἰδιώματα. Αὐτὸ δὲ πού ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς, καὶ εἶναι γέννημα αὐτῆς, τί ἄλλο θὰ ἠμποροῦσε νὰ εἶναι, ἢ πῶς θὰ ὠνόμαζε κανεὶς αὐτὸ, παρὰ ὁμοούσιον; Διότι αὐτὰ πού βλέπει κανεὶς εἰς τὸν Πατέρα, αὐτὰ βλέπει καὶ εἰς τὸν Υἱόν, Υἱὸν δὲ ὄχι ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ κατ'

2. Ἰω. 5, 19.

3. Ἰω. 16, 15.

(*Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἔσμεν*), καί· «*Ὁ ἐμὲ ἐωρακῶς ἐώρακε τὸν Πατέρα*».

Ἄλλως τε καὶ ἐκ τούτου πάλιν καλὸν δεικνύναι τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν, εἰ ἐξ ἀρετῆς ἔπεται τὸ θέλειν καὶ τὸ μὴ θέλειν, καὶ 5 τρώπων βελτίωσις, ὅμοιος καθ' ὑμᾶς ὁ Υἱὸς ἔστι τῷ Πατρὶ, ταῦτα δὲ ποιότητος ἴδια· δηλονότι σύνθετον τὸν Θεὸν ἐκ ποιότητος καὶ οὐσίας λέγετε. Καὶ τίς ὑμῶν ἀνέξεται ταῦτα λεγόντων, οὐ γὰρ σύνθετος ὁ Θεὸς ὁ τὰ πάντα εἰς τὸ εἶναι συντεθεικῶς οὐδὲ τοι-
 10 το! Ἀπλῆ γὰρ ἔστιν οὐσία, ἐν ἣ οὐκ ἔνι ποιότης οὐδέ, ὡς εἶπεν ὁ Ἰάκωβος, «*Παραλλαγή τις ἢ τροπῆς ἀποσκίασμα*». Οὐκοῦν εἰ δεικνύνται οὐκ ἐξ ἀρετῆς, οὐ γὰρ ποιότης ἐν τῷ Θεῷ οὔτε ἐν τῷ Υἱῷ, δηλονότι τῆς οὐσίας ἴδιος ἂν εἴη· καὶ τοῦτο πάντως ὁ-
 15 μολογήσετε, εἰ μὴ τέλεον τὸ νοεῖν ἀπόλετο ἐν ὑμῖν. Τὸ δὲ ἴδιον καὶ ταῦτόν τῆ τοῦ Θεοῦ οὐσία καὶ ἐξ αὐτῆς γέννημα τυγχάνον τί ἂν εἴη, ἢ πάλιν καὶ κατὰ τοῦτο ὁμοούσιον τῷ γεννήσαντι; Τοῦτο γὰρ Υἱοῦ πρὸς Πατέρα γνώρισμα. Καὶ ὁ μὴ τοῦτο λέγων οὐ φρονεῖ φύσει καὶ ἀληθῶς Υἱὸν εἶναι τὸν Λόγον.

9. Οὕτω νοήσαντες οἱ Πατέρες ἔγραψαν ὁμοούσιον εἶναι 20 τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ καὶ ἀνεθεμάτισαν τοὺς λέγοντας ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως εἶναι τὸν Υἱόν, οὐχ ἑαυτοῖς πλασάμενοι λέξεις, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἀπὸ τῶν πρὸ αὐτῶν Πατέρων μαθόντες, καθάπερ εἴπομεν. Τούτων δὲ οὕτω δεικνυμένων περιττὴ αὐτῶν ἢ Ἀρίμι-
 25 νόμος, περιττὴ καὶ ἡ ἄλλη παρ' αὐτῶν ὀνομαζομένη περὶ πίστεως σύνοδος. Ἀρκεῖ γὰρ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύμφωνος οὔσα καὶ τοῖς ἀρχαί-

1. Ἱω. 10. 30.

2. Ἱω. 14, 9.

ουσίαν. Καί αὐτό σημαίνει τό· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ εἴμεθα ἓνα»¹ καί· «Αὐτός ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ, ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα»².

Ἄλλως τε καὶ ἀπὸ τοῦτο εἶναι πάλιν καλὸν νὰ ἀποδείξω-
μεν τὴν ἀφροσύνην αὐτῶν. Ἐὰν τὸ νὰ θέλη καὶ νὰ μὴ θέλη εἶναι
ἀποτέλεσμα τῆς ἀρετῆς, ὅπως καὶ ἡ βελτίωσις τῶν τρόπων, τότε
ὁ Υἱὸς εἶναι, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην σας, ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα,
αὐτὰ δὲ εἶναι χαρακτηριστικὰ ποιότητος. Εἶναι φανερόν λοιπὸν
ὅτι λέγετε τὸν Θεὸν σύνθετον ἐκ ποιότητος καὶ οὐσίας. Καὶ ποῖος
θά σᾶς ἀνεχθῆ νὰ λέγετε αὐτὰ; Διότι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος συνέθεσε
τὰ πάντα δὲν εἶναι σύνθετος, οὔτε εἶναι τέτοιος, ὅπως εἶναι αὐτὰ
ποὺ ἔγιναν ὑπ' αὐτοῦ διὰ τοῦ Λόγου, μὴ γένοιτο! Εἶναι δηλαδὴ
ἀπλῆ οὐσία, εἰς τὴν ὁποῖαν δὲν ὑπάρχει ποιότης, οὔτε, ὅπως εἶ-
πεν ὁ Ἰάκωβος «Κάποια παραλλαγή ἢ σκιὰ μεταβολῆς»³. Λοι-
πὸν ἐὰν ἀποδεικνύεται ὅτι δὲν τὰ ἔχει ἐξ ἀρετῆς, διότι δὲν ὑπάρ-
χει ποιότης εἰς τὸν Θεὸν οὔτε εἰς τὸν Υἱόν, εἶναι φανερόν ὅτι εἶ-
ναι τῆς οὐσίας, καὶ αὐτὸ θὰ τὸ παραδεχθῆτε ὅπωςδὴποτε, ἐκ-
τός ἐὰν ἐχάσατε τελείως τὸν νοῦν σας. Αὐτὸ δὲ ποὺ ἀνήκει καὶ
εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ καὶ φυσικὸν γέννημα αὐτῆς
τί ἄλλο θὰ ἤμποροῦσε νὰ εἶναι, παρά καὶ κατὰ τοῦτο πάλιν ὁμο-
οῦσιον μὲ ἐκεῖνον ποὺ τὸ ἐγέννησε. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ χαρακτη-
ριστικὴ σχέσις τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ αὐτὸς ποὺ δὲν
παραδέχεται τοῦτο, δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Λόγος εἶναι φυσικὸς καὶ
πραγματικὸς Υἱός.

9. Ἐπειδὴ ἔτσι τὸ ἐνόησαν οἱ Πατέρες, ἔγραψαν ὅτι ὁ
Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ ἀνεθεμάτισαν αὐτοὺς ποὺ
λέγουν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπὸ ἄλλην ὑπόστασιν, δηλαδὴ οὐσίαν,
καὶ δὲν ἀνεκάλυψαν μόνοι των τὰς λέξεις, ἀλλὰ τὰς ἐπῆραν ἀπὸ
τούς πρὸ αὐτῶν Πατέρας, ὅπως εἶπαμεν. Ἀφοῦ δὲ αὐτὰ ἀποδει-
κνύονται ἔτσι, εἶναι περιττὴ δι' αὐτοὺς ἡ Ἀρίμιος, ἀκόμη δὲ εἶ-
ναι περιττὴ καὶ ἡ ἄλλη, ποὺ ὀνομάζεται ἀπ' αὐτοὺς σύνοδος πε-
ρὶ πίστεως. Ἀρκεῖ λοιπὸν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, ἡ ὁποία εἶναι

3. Ἰακ. 1, 17.

οις ἐπισκόποις, ἐν ἧ καὶ οἱ Πατέρες αὐτῶν ὑπέγραψαν, οὓς αἰ-
 δεῖσθαι τούτους ἔπρεπεν, ἵνα μὴ πάντα μᾶλλον ἢ Χριστιανοὶ
 νομισθῶσιν. Εἰ δὲ καὶ μετὰ τοσαῦτα, μετὰ καὶ τὴν μαρτυρίαν
 τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων, καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφὴν τῶν ἰδίων Πα-
 5 τέρων, προσποιῶνται ὡς ἀγνοοῦντες, τὴν λέξιν φοβεῖσθαι τοῦ
 ὁμοουσίου, εἰπάτωσαν καὶ φρονεῖτωσαν ἀπλούστερον μὲν καὶ ἀ-
 ληθῶς τὸν Υἱὸν φύσει Υἱόν, ἀναθεματισάτωσαν δέ, ὡς παρήγ-
 γειλεν ἡ σύνοδος, τοὺς λέγοντας κτίσμα ἢ ποίημα ἢ ἕξ οὐκ ὄντων,
 ἢ ἕ^ς Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι τρεπτὸς καὶ ἀλ-
 10 λοιώτός ἐστι, καὶ ἕξ ἐτέρας ὑποστάσεως, καὶ οὕτω φευγέτωσαν
 ἀπὸ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως· καὶ θαρροῦμεν, ὅτι γνησίως ταῦτα
 ἀναθεματίζοντες ὁμολογοῦσιν εὐθὺς ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοούσιον
 εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ.

Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ Πατέρες εἰρηκότες ὁμοούσιον εἶναι
 15 τὸν Υἱὸν ἐπήγαγον εὐθύς· τοὺς δὲ λέγοντας κτίσμα ἢ ποίημα ἢ
 ἕξ οὐκ ὄντων ἢ ἕ^ς Ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν, ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ
 Ἐκκλησία, ἵνα διὰ τούτων γνωρίσωσιν, ὅτι ταῦτα σημαίνει τὸ
 ὁμοούσιον. Καὶ ἡ τοῦ ὁμοουσίου δύναμις γινώσκεται ἐκ τοῦ μὴ
 εἶναι κτίσμα ἢ ποίημα τὸν Υἱόν, καὶ ὅτι ὁ λέγων ὁμοούσιον οὐ
 20 φρονεῖ κτίσμα εἶναι τὸν Λόγον, καὶ ὁ ἀναθεματίζων τὰ προειρη-
 μένα ὁμοούσιον ἅμα φρονεῖ εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, καὶ ὁ ὁμο-
 ούσιον λέγων γνήσιον καὶ ἀληθινὸν λέγει τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ.
 Καὶ ὁ γνήσιον λέγων νοεῖ τό· («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἐσμεν») καί·
 («Ὁ ἑώρακὼς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα»).

25 10. Ἐπρεπε μὲν οὖν διὰ πλειόνων τὰ τοιαῦτα γράφειν, ἐ-
 πειδὴ δὲ πρὸς εἰδότας ὑμᾶς γράφομεν, διὰ τοῦτο συντόμως ὑπη-
 γορευσαμεν, εὐχόμενοι παρὰ πᾶσι σφύζεσθαι τὸν σύνδεσμον τῆς
 εἰρήνης, καὶ πάντας τοὺς τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας τὸ αὐτὸ λέ-
 γειν, τὸ αὐτὸ φρονεῖν. Καὶ οὐχ ὡς διδάσκοντες, ἀλλὰ ὡς ὑπομι-

σύμφωνος καὶ μὲ τοὺς ἀρχαίους ἐπισκόπους, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπέγραψαν καὶ οἱ ἰδικοὶ τῶν Πατέρες, τοὺς ὁποίους ἔπρεπεν αὐτοὶ νὰ ἐντρέπονται, διὰ νὰ μὴ θεωρηθοῦν κάθε ἄλλο παρά Χριστιανοί. Ἐὰν δὲ καὶ μετὰ ἀπὸ ὅλα αὐτὰ, καὶ μετὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων ἐπισκόπων, καὶ μετὰ τὴν ὑπογραφήν τῶν ἰδικῶν τῶν Πατέρων, προσποιοῦνται, ὡσὰν νὰ μὴ γνωρίζουν, ὅτι φοβοῦνται τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου, ἄς ὁμιλήσουν καὶ ἄς πιστεύσουν μὲν ἀπλοῦστερα καὶ πραγματικὰ τὸν Υἱὸν ὡς φυσικὸν Υἱόν, ἄς ἀναθεματίσουν δέ, ὅπως παρήγγειλεν ἡ σύνοδος ἐκείνους ποὺ λέγουν κτίσμα, ἢ ποίημα, 'ἢ ἔξ οὐκ ὄντων,' ἢ 'Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν' ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι εἶναι τρεπτὸς καὶ ἀλλοιωτὸς, καὶ ἐκ διαφορετικῆς ὑποστάσεως. Καὶ ἔτσι ἄς ἀπομακρυνθοῦν ἀπὸ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, καὶ εἴμεθα βέβαιοι ὅτι, ἐὰν εἰλικρινὰ ἀποκηρύξουν αὐτὰ, θὰ παραδεχθοῦν ἀμέσως, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὁμοούσιος μὲ αὐτόν.

Διὰ τοῦτο καὶ οἱ Πατέρες, ὅταν εἶπαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀμέσως προσέθεσαν· "Ὅσους δὲ λέγουν κτίσμα, ἢ ποίημα, ἢ ἔξ οὐκ ὄντων,' ἢ, 'Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν', ἀναθεματίζει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία, διὰ νὰ γνωρίσουν μὲ αὐτὰ, ὅτι αὐτὰ σημαίνει τὸ ὁμοούσιον. Καὶ ἡ δύναμις τοῦ ὁμοουσίου καθίσταται γνωστὴ ἐκ τοῦ ὅτι δὲν εἶναι κτίσμα ἢ δημιούργημα ὁ Υἱὸς, καὶ ὅτι ἐκεῖνος ποὺ λέγει ὁμοούσιος δὲν πιστεύει ὅτι ὁ Λόγος εἶναι κτίσμα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἀποκηρύσσει τὰ προαναφερθέντα, πιστεύει συγχρόνως ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ ἐκεῖνος ποὺ λέγει αὐτόν ὁμοούσιον, λέγει καὶ ὅτι εἶναι γνήσιος καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ αὐτὸς ποὺ λέγει αὐτόν γνήσιον Υἱόν, καταλαβαίνει τὸ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν», καὶ· «Ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ, ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα».

10. Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτὰ νὰ τὰ γράψωμεν μὲ περισσότερα. Ἐπειδὴ ὅμως γράφομεν πρὸς σᾶς ποὺ γνωρίζετε τὰ πράγματα, διὰ τοῦτο τὰ εἶπαμεν ἐν συντομίᾳ, εὐχόμενοι νὰ διατηρηθῆ εἰς ὅλους ὁ σύνδεσμος τῆς εἰρήνης, καὶ ὅλοι ὅσοι ἀνήκουν εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν, νὰ λέγουν τὸ ἴδιον καὶ νὰ ἔχουν τὴν ἰδίαν πίστιν. Καὶ δὲν τὰ γράφομεν αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς διδάξωμεν, ἀλλὰ

μνήσκοντές ἐσμεν. Ἐσμὲν δὲ οὐχ ἡμεῖς οἱ γράφοντες μόνοι, ἀλλὰ καὶ πάντες οἱ ἐν τῇ Αἰγύπτῳ καὶ ταῖς Λιβύαις ἐνενήκοντ' ἄλλων ἐπίσκοποι. Πάντων γὰρ ἐν ἐστὶ τοῦτο φρόνημα καὶ ὑπὲρ ἀλλήλων ἀεὶ ὑπογράφομεν, εἰς συμβῆναι τινα μὴ παρεῖναι. Οὕτως
 5 οὖν διακείμενοι, ἐπειδὴ συνέβη συνελθεῖν ἡμᾶς, ἐγράψαμεν καὶ τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν Δαμάσῳ, τῷ ἐπισκόπῳ τῆς μεγάλης Ῥώμης, περὶ τοῦ Ἀὔξεντιοῦ τοῦ ἐπελθόντος τῇ ἐν Μεδιολάνῳ ἐκκλησίᾳ διηγούμενοι τὰ κατ' αὐτόν, ὅτι τε οὐ μόνον τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως ἐστὶ κοινωνός, ἀλλὰ καὶ ὑπεύθυνός ἐστι πολλοῖς κακοῖς,
 10 πράξας ταῦτα μετὰ Γρηγορίου τοῦ κοινωνοῦ τῆς ἀσεβείας αὐτοῦ καὶ θαυμάζοντες πῶς μέχρι νῦν οὐ καθηρέθη καὶ ἐκβέβληται τῆς Ἐκκλησίας, καὶ χάριν ὁμολογήσαμεν τῇ θεοσεβείᾳ αὐτοῦ τε καὶ τῶν συνελθόντων ἐν τῇ μεγάλῃ Ῥώμῃ, ὅτι καὶ τοὺς περὶ Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ τοὺς τὰ αὐτὰ αὐτοῖς φρονούντας ἐκ-
 15 βάλλοντες, ἔσωσαν τὴν ὁμοφυχίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, ἣν καὶ παρ' ὑμῖν εὐχόμενοι σώζεσθαι, παρακαλοῦμεν μὴ ἀνεχεσθαι, καθὰ προείπομεν, τῶν προβαλλομένων ὄχλον συνόδων προφάσει πίστεως, τὴν ἐν Ἀριμίνῳ, τὴν ἐν Σιομίῳ, τὴν ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ, τὴν ἐν τῇ Θράκῃ, τὰς ἐν Κωνσταντινουπόλει, τὰς ἐν
 20 Ἀντιοχείᾳ πολλὰς καὶ ἀτάκτους. Ἀλλὰ μόνον κρατεῖτω ἐν ὑμῖν ἡ ἐν Νικαίᾳ παρὰ τῶν Πατέρων ὁμολογηθεῖσα πίστις, ἐν ἣ καὶ πάντες καὶ τῶν νῦν μαχομένων πρὸς αὐτὴν παρῆσαν Πατέρες, καθὰ προείπομεν, καὶ ὑπέγραψαν· ἵνα καὶ περὶ ἡμῶν ὁ Ἀπόστολος εἴπῃ· «Ἐπαινω δὲ ὑμᾶς, ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ κα-
 25 θῶς παρέδωκα ὑμῖν τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε»).

11. Αὕτη γὰρ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος, ἀληθῶς στηλογραφία κατὰ πάσης αἰρέσεως ἐστίν. Αὕτη καὶ τοὺς βλασφημοῦντας εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ λέγοντας αὐτὸ κτίσμα ἀνατρέπει. Εἰρη-

διὰ νὰ σᾶς ὑπενθυμίσωμεν. Καὶ δὲν τὰ γράφομεν αὐτὰ μόνον ἡμεῖς ἀλλὰ καὶ ὅλοι οἱ ἐνεήντα περίπου ἐπίσκοποι τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Λιβύης. Διότι ἡ πίστις αὐτὴ εἶναι πίστις ὄλων, καὶ πάντοτε ὑπογράφομεν καὶ ἐξ ὀνόματος τῶν ἄλλων, ἐὰν συμβῆ κανεὶς νὰ ἀπουσιάσῃ. Εὐρισκόμενοι λοιπὸν εἰς αὐτὴν τὴν κατάστασιν, ἐπειδὴ συνέβη νὰ συνέλθωμεν, ἐγράψαμεν καὶ εἰς τὸν ἀγαπητὸν μας Δάμασον, τὸν ἐπίσκοπον τῆς μεγάλης Ρώμης, περὶ τοῦ Αὐξεντίου, ὁ ὅποῖος ἔφθασεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Μεδιολάνου, ἐξιστοροῦντες τὰ περὶ αὐτοῦ. Ὅτι δηλαδὴ ὄχι μόνον εἶναι κοινὸς τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως, ἀλλὰ εἶναι καὶ ὑπεύθυνος διὰ πολλά κακά, τὰ ὅποια διέπραξε μαζὶ μὲ τὸν Γεώργιον τὸν συμμέτοχον τῆς ἀσεβείας του. Ἐξεφράσαμεν ἀκόμη καὶ τὴν ἀπορίαν μας, πῶς δὲν καθηρέθη μέχρι τώρα καὶ δὲν ἀπεβλήθη ἐκ τῆς Ἐκκλησίας, εὐχαριστήσαμεν ὁμῶς τὴν θεοσέβειαν αὐτοῦ καὶ τῶν ἄλλων ἐπισκόπων ποὺ συνῆλθαν εἰς τὴν μεγάλην Ρώμην, ὅτι μὲ τὸ νὰ ἀποβάλουν τοὺς ὀπαδοὺς τοῦ Οὐρσακίου καὶ τοῦ Οὐάλεντος, καὶ ὅσους πιστεύουν τὰ ἴδια μὲ αὐτούς, ἔσωσαν τὴν ὁμοψυχίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποίαν, προσευχόμενοι νὰ διατηρηθῇ καὶ μεταξύ ὑμῶν, παρακαλοῦμεν νὰ μὴ ἀνέχεσθε, ὅπως προείπαμεν, τὸ πλῆθος τῶν προβαλλομένων συνόδων μὲ πρόφασιν τὴν πίστιν, τὴν εἰς τὴν Ἀρίμιον, τὴν εἰς τὸ Σίρμιον, τὴν εἰς τὴν Ἰσαυρίαν, τὴν εἰς τὴν Θράκην, τὰς εἰς Κωνσταντινούπολιν, τὰς πολλὰς καὶ ἀτάκτους εἰς Ἀντιόχειαν. Ἀλλὰ νὰ ὑπερισχύῃ μεταξύ ὑμῶν μόνον ἡ σπίτις ἢ ὅποια ἔγινε δεκτὴ παρὰ τῶν Πατέρων εἰς τὴν Νίκαιαν, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρίσκοντο καὶ ὑπέγραψαν, ὅπως προείπαμεν, ὅλοι οἱ Πατέρες, ἀκόμη καὶ οἱ Πατέρες ἐκείνων ποὺ τώρα μάχονται πρὸς αὐτὴν, ὥστε ἔτσι νὰ εἴπη καὶ δι' ἡμᾶς ὁ Ἀπόστολος: «Σᾶς ἐπαινῶ δὲ διότι εἰς ὅλα μὲ θυμᾶσθε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὅπως σᾶς τὰς παρέδωκα»¹.

11. Αὐτὴ λοιπὸν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας εἶναι πραγματικὰ δημόσιος διασυρμὸς ἐναντίον κάθε αἰρέσεως. Αὐτὴ ἀνατρέπει καὶ ὅσους βλασφημοῦν εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ λέγουν αὐτὸ κτίσμα. Διότι ἀφοῦ εἶπαν οἱ Πατέρες περὶ τῆς πίστεως εἰς τὸν

κότες γὰρ οἱ Πατέρες περὶ τῆς εἰς τὸν Υἱὸν πίστεως, ἐπήγαγον
 εὐθύς· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἵνα, τελείαν καὶ
 πλήρη τὴν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα πίστιν ὁμολογήσαντες, τὸν χαρα-
 κτῆρα τῆς ἐν Χριστῷ πίστεως, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολι-
 5 κῆς Ἐκκλησίας ἐν τούτῳ γνωρίσωσι. Δῆλον γὰρ καὶ παρ' ὑμῖν
 καὶ παρὰ πᾶσι καθέστηκε, καὶ οὐδεὶς ἂν Χριστιανῶν ἀμφίβολον
 εἰς τοῦτο σχοίη τὴν διάνοιαν, ὡς οὐκ ἔστιν ἡμῶν ἢ πίστις εἰς
 τὴν κτίσιν, ἀλλ' εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁ-
 ρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χρι-
 10 στόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· καὶ εἰς ἓν Πνεῦμα ἅγιον·
 ἓνα Θεὸν τὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ καὶ τελείᾳ Τριάδι γνωσκόμενον· εἰς
 ἣν καὶ βαπτιζόμενοι, καὶ ἐν ταύτῃ συναπτόμενοι τῇ θεότητι,
 πιστεύομεν καὶ κληρονομῆσαι βασιλείαν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰ-
 ησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς
 15 τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

Υἱόν, προσέθεσαν ἀμέσως· Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, εἰς τρόπον ὥστε, ἀφοῦ ὠμολόγησαν τελείαν καὶ πλήρη τὴν πίστιν εἰς τὴν ἁγίαν Τριάδα, κατέστησαν φανερόν τὸν χαρακτῆρα τῆς πίστεως εἰς τὸν Χριστόν, καὶ τὴν διδασκαλίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἔγινε λοιπὸν φανερόν εἰς σᾶς καὶ εἰς ὅλους, καὶ κανεὸς Χριστιανοῦ ἢ σκέψις δὲν θὰ ἀμφέβαλε διὰ τοῦτο, ὅτι ἡ πίστις μας δὲν εἶναι πρὸς τὴν κτίσιν, ἀλλ' εἰς ἕνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητὴν· καὶ εἰς ἕνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ· καὶ εἰς ἕν Πνεῦμα ἅγιον. Ἐνα Θεὸν δηλαδή, ὁ ὁποῖος γνωρίζεται εἰς τὴν ἁγίαν καὶ τελείαν Τριάδα, εἰς τὴν ὁποῖαν βαπτιζόμενοι, καὶ συνδεόμενοι ἐντὸς αὐτῆς μέ τὴν θεότητα, πιστεύομεν καὶ ὅτι θὰ κληρονομήσωμεν τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΓΕΝΟΜΕΝΩΝ ΕΝ Τῃ ΑΡΙΜΙΝΩ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΝ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑ ΤΗΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ ΣΥΝΟΔΩΝ

5 1. Ἐφθασε μὲν ἴσως καὶ παρ' ὑμᾶς ἡ ἀκοή περὶ τῆς καὶ νῦν
θρυλουμένης συνόδου· καὶ γὰρ βασιλέως καὶ τῶν ἐπάρχων ἐφοί-
τησε πανταχῇ γράμματα καλοῦντα τοὺς εἰς ταύτην συνερχομέ-
νους· ἐπειδὴ δὲ καὶ φιλομαθεῖς ὄντες ζητεῖτε γινῶναι τὰ πεπραγμέ-
να ἀκόλουθον εἶναι νερόμικα, ἅπερ ἐώρακα καὶ ἔγνων ἀκριβῶς
10 ταῦτα καὶ ὑμῖν δηλῶσαι, ἵνα μὴ παρ' ἐτέρων ἀκούοντες ἀμφίβο-
λον ἔχητε τὴν διάνοιαν, μάλιστα ὅτι τινὲς εἰώθασιν ἐτέρως ἀπαγ-
γέλλειν τὰ πραττόμενα ἢ ὡς γέγονεν. Ἐν μὲν οὖν τῇ Νικαίᾳ, ὡ-
σπερ ἦν ὀρισθέν, οὐδέτι γέγονε τὸ συνέδριον, ἀλλὰ δεύτερον πρόσ-
ταγμα πεφοίτηκεν, ὥστε τοὺς μὲν ἐν τοῖς δυτικοῖς μέρεσιν ἐπι-
15 σκόπους ἐν Ἀριμίνῳ τῆς Ἰταλίας συνελθεῖν, τοὺς δὲ ἐν τοῖς ἀνα-
τολικοῖς μέρεσιν ἐν τῇ λεγομένῃ Τραχεῖᾳ Σελευκείᾳ τῆς Ἰσαν-
ρίας συγκροτηθῆναι. Ἡ δὲ πρόφασις τῆς τοιαύτης συνελεύσεως
ἐθρυλεῖτο περὶ πίστεως τῆς εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χρι-
στόν, οἱ δὲ ταύτην παρασχόντες εἰσὶν ἀπὸ μὲν τῆς Παννονίας Οὐρ-
20 σάκιος καὶ Οὐάλης καὶ Γερμίνιός τις, ἀπὸ δὲ τῆς Συρίας Ἀκά-
κιος, Εὐδόξιος καὶ Πατρόφιλος ὁ ἀπὸ τῆς ἐπωνύμου τῶν Σκυθῶν
πόλεως τυχάνων. Οὗτοι γὰρ αἰεὶ τῆς Ἀρείου μερίδος ὄντες καὶ
μὴ «Νοοῦντες μήτε πῶς πιστεύουσι μήτε περὶ τίνων διαβεβαιοῦν-
ται», ἀπατῶντες δὲ ἕκαστον ἡρέμα καὶ σπέρματα τῆς αἰρέσεως

ΤΟΥ ΑΓΙΟΥ ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΣΥΝΟΔΩΝ ΑΙ ΟΠΟΙΑΙ ΕΓΙΝΑΝ ΕΙΣ ΤΗΝ ΑΡΙΜΙΝΟΝ ΤΗΣ ΙΤΑΛΙΑΣ ΚΑΙ ΕΙΣ ΤΗΝ ΣΕΛΕΥΚΕΙΑΝ ΤΗΣ ΙΣΑΥΡΙΑΣ

1. Θα ἀκούσατε ἴσως περὶ τῆς συνόδου, διὰ τὴν ὁποίαν γίνεται τώρα λόγος, διότι καὶ τοῦ βασιλέως καὶ τῶν ἐπάρχων τὰ γράμματα ἐστάλησαν παντοῦ καὶ ἐκάλουν αὐτοὺς ποὺ συγκεντρώνονται διὰ νὰ λάβουν μέρος εἰς αὐτήν· ἐπειδὴ δὲ εἶστε φιλομαθεῖς καὶ θέλετε νὰ μάθετε τὰ συμβάντα, ἐθεώρησα σκόπιμον αὐτὰ ποὺ εἶδα καὶ ἔμαθα ἀκριβῶς αὐτὰ νὰ καταστήσω γνωστὰ καὶ εἰς σᾶς, διὰ νὰ μὴ δημιουργῆται ἀμφιβολία εἰς τὴν σκέψιν σας ἀκούοντας δι' αὐτὰ ἀπὸ ἄλλους, μάλιστα δέ, διότι καὶ μερικοὶ συνηθίζουν νὰ μεταδίδουν ὅσα γίνονται διαφορετικὰ ἀπὸ ὅπως ἔγιναν. Δὲν ἔγινε λοιπὸν τὸ συνέδριον εἰς τὴν Νίκαιαν ὅπως εἶχεν ὀρισθῆ, ἀλλ' ἐκυκλοφόρησε δεῦτερον πρόσταγμα, διὰ νὰ συνέλθουν οἱ μὲν ἐπίσκοποι τῆς δύσεως εἰς τὴν Ἀρίμινον τῆς Ἰταλίας, οἱ δὲ τῆς ἀνατολῆς νὰ συγκεντρωθοῦν εἰς τὴν λεγομένην Τραχεῖαν Σελεύκειαν τῆς Ἰσαυρίας. Ὡς πρόφασις δὲ αὐτῆς τῆς συνελεύσεως διεδίδετο ὅτι ἦταν τὸ ζήτημα τῆς πίστεως εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, αὐτοὶ δὲ ποὺ διέδωσαν τοῦτο ἦσαν, ἀπὸ μὲν τὴν Παννονίαν ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ κάποιος Γερμίνιος, ἀπὸ δὲ τὴν Συρίαν ὁ Ἀκάκιος, ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Πατρόφιλος ἀπὸ τὴν ἐπώνυμον πόλιν τῶν Σκυθῶν. Αὐτοὶ λοιπὸν, ἐπειδὴ ἀνῆκαν πάντοτε εἰς τὴν μερίδα τοῦ Ἀρείου καὶ ἐπειδὴ «Δὲν καταλαβαίνουν οὔτε πῶς πιστεύουν οὔτε ὅσα ὑποστηρίζουν»¹, ἔξαπατῶντες δὲ τὸν κάθε ἓνα μὲ ἥπιον τρόπον καὶ διαδίδοντες τὰ σπέρματα τῆς αἵρέσεως των, παρέσυραν μερικοὺς

ἑαυτῶν ἐπισπείροντες ὑφῆρπασάν τινας («τῶν δοκούντων εἶναι τι») καὶ αὐτὸν τὸν βασιλέα Κωνστάντιον αἰρετικὸν ὄντα σχηματισάμενοι περὶ πίστεως, ὥστε ποιῆσαι γενέσθαι σύνοδον, νομίζοντες δύνασθαι καλύψαι τὴν ἐν Νικαία σύνοδον καὶ τοὺς πάντας μεταπει-
5 θειν, ὥστε τὴν ἀσέβειαν ἀντὶ τῆς ἀληθείας κρατῆσαι πανταχοῦ.

2. Πρῶτον μὲν οὖν ἔγωγε θαυμάζω (ἡγοῦμαι δὲ καὶ πάντα ὄντιναοῦν φρόνιμον τοῦτο συνοραῖν) ὅτι καθολικῆς ὀρισθείσης συνό-
δου καὶ ταύτην πάντων, προσδοκῶντων ἐξαίφνης διηρέθη· καὶ οἱ
μὲν ἐκεῖ συνῆλθον, οἱ δὲ ὧδε συνεκρότησαν ἑαυτούς. Ἦν δὲ ἄρα
10 τοῦτο τῆς προνοίας ἔργον, ἵνα ἐν ἐκάστη τῶν μὲν τὸ ἄδολον καὶ
καθαρὸν τῆς πίστεως δειχθῆ φρόνημα, τῶν δὲ τὸ ὑποπτον καὶ
ἀμφίβολον ἦθος ἐλεγχθῆ. Ἔπειτα κἀκεῖνο διενουούμην μετὰ τῶν
ἐνταῦθα γνησίων ἀδελφῶν καὶ καθ' ἑαυτούς ἡσχάλλομεν θεωροῦν-
τες τὸ ἀπρεπὲς τῆς τοσαύτης συνδρομῆς. Τί γὰρ τοσοῦτον ἦπει-
15 ξεν, ὥστε τὴν οἰκουμένην διαταραχθῆναι καὶ τοὺς λεγομένους ἐν
τῷ καιρῷ τούτῳ κληρικούς διατρέχειν ἄνω καὶ κάτω καὶ ζητεῖν,
πῶς ἄρα μάθωσι πιστεύειν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν;
Εἰ γὰρ ἐπίστευον, οὐκ ἂν ὡς μὴ ἔχοντες ἐζήτουν. Τοῦτο δὲ τοῖς
μὲν κατηχουμένοις οὐκ ὀλίγον σκάνδαλον, τοῖς δὲ Ἑλλησιν οὐ τὸ
20 τυχόν, ἀλλὰ καὶ πλατὺν γέλωτα παρέσχεν, εἰ Χριστιανοὶ ἐξ ὑπνου
νῦν ἐγερθέντες ζητοῦσι, πῶς δεῖ περὶ Χριστοῦ πιστεύειν. Οἱ δὲ
λεγόμενοι κληρικοὶ τούτων καίτοι τὰ πρεσβεῖα παρὰ τῶν λαῶν
ἐκδικοῦντες ὡς διδάσκαλοι νῦν ἤλεγξαν ἑαυτούς ἀπίστους ζητοῦν-
τες ὅπερ οὐκ ἔχουσι. Καὶ ἠγνόησαν οἱ περὶ Οὐρσάκιον τούτων αἰ-
25 τιοι γενόμενοι, ὅσην ἑαυτοῖς ἐθησαύρισαν ὀργὴν λέγοντος τοῦ
Κυρίου διὰ μὲν τῶν ἀγίων· «Οὐαὶ δι' οὗς τὸ ὄνομά μου βλασφημεῖ-
ται ἐν τοῖς ἔθνεσι», διὰ δὲ ἑαυτοῦ ἐν τοῖς Εὐαγγελίοις· («Ὅς οὖν

1. Γαλ. 2, 6.

2. Ρωμ. 2, 24 καὶ Ἦσ. 52, 5.

«ἀπὸ ἐκείνους ποὺ νομίζουν πὼς εἶναι κάτι»¹ καὶ τὸν ἴδιον τὸν βασιλέα Κωνστάντιον, ποὺ εἶναι καὶ αὐτὸς αἰρετικός, ὑποκρινόμενοι ὅτι ἐνδιαφέρονται περὶ πίστεως, ὥστε νὰ διατάξῃ νὰ γίνῃ σύνοδος, νομίζοντες πὼς ἔτσι θὰ ἠμπορέσουν νὰ καλύψουν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, καὶ θὰ μεταπείσουν τοὺς πάντας, καὶ ἔτσι θὰ ἐπικρατήσῃ πανταχοῦ ἡ ἀσέβεια ἀντὶ τῆς ἀληθείας.

2. Κατὰ πρῶτον λοιπὸν ἐγὼ τουλάχιστον ἀπορῶ (νομίζω δὲ καὶ ὁποιοσδήποτε λογικὸς θὰ τὸ ἀντιλαμβάνεται), ὅτι ἐνῶ ὠρίσθη καθολικὴ σύνοδος, καὶ ὅλοι τὴν ἐπερίμεναν, ξαφνικὰ διηρέθη καὶ οἱ μὲν συνῆλθαν ἐκεῖ, οἱ δὲ συνεκεντρώθησαν ἐδῶ. Ἦταν βέβαια καὶ αὐτὸ ἔργον τῆς θείας προνοίας, ὥστε εἰς κάθε μίαν ἀπὸ αὐτὰς τῶν μὲν νὰ δειχθῇ τὸ ἀδόλον καὶ καθαρὸν φρόνημα τῆς πίστεως, τῶν δὲ νὰ ἐλεγχθῇ τὸ ὑποπτον καὶ ἀμφίβολον ἦθος. Ἐπειτα ἐσκεπτόμεθα καὶ ἐκεῖνο μαζὶ μὲ τοὺς ἐδῶ γνησίους ἀδελφοὺς καὶ ἐλυπούμεθα ὅλοι μέσα μας παρατηρῶντας τὴν ἀπρέπειαν αὐτῆς τῆς τόσον ταραχῶδους συγκεντρώσεως. Τί δηλαδὴ τοὺς ἐπίεσε τόσον πολὺ, ὥστε νὰ διαταραχθῇ ἡ οἰκουμένη, καὶ οἱ λεγόμενοι τὴν ἐποχὴν αὐτὴν κληρικοὶ νὰ περιφέρωνται πάνω καὶ κάτω καὶ νὰ ζητοῦν, πῶς θὰ μάθουν νὰ πιστεύουν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν; Διότι ἐὰν ἐπίστευον, δὲν θὰ ἐζητοῦσαν κάτι, ὡσὰν νὰ μὴ τὸ ἔχουν. Τοῦτο δὲ ἐπροξένησεν εἰς μὲν τοὺς κατηχουμένους μεγάλον σκάνδαλον, εἰς δὲ τοὺς εἰδωλολάτραις ὄχι τυχαῖον ἀλλὰ καὶ πλατὺ γέλιο, ἐὰν οἱ Χριστιανοὶ τῶρα ἐξύπνησαν ἀπὸ τὸν ὕπνον καὶ ἀναζητοῦν, πῶς πρέπει νὰ πιστεύουν περὶ τοῦ Χριστοῦ. Αὐτοὶ δὲ ποὺ ὀνομάζονται κληρικοὶ των, ἂν καὶ ἀντιποιοῦνται τὰ πρεσβεῖα ἀπὸ τοὺς λαϊκοὺς ὡσὰν διδάσκαλοι, τῶρα ἐφάνερωσαν τοὺς ἑαυτοῦ των ἀπίστους, διότι ἀναζητοῦν αὐτὸ ποὺ δὲν ἔχουν. Καὶ ἐλησμόνησαν οἱ ὁπαδοὶ τοῦ Οὐρσακίου, οἱ ὁποῖοι ἔγιναν αἴτιοι ὅλων αὐτῶν, πόσῃ ὀργὴν συνεκέντρωσαν εἰς τοὺς ἑαυτοῦ των, διότι ὁ Κύριος λέγει διὰ μὲν τῶν ἀγίων· «Ἀλλοίμονον εἰς αὐτοὺς ποὺ ἐξ αἰτίας των βλασφημεῖται τὸ ὄνομά μου μεταξὺ τῶν ἔθνικῶν»², διὰ τοῦ ἰδίου τοῦ ἑαυτοῦ του δὲ εἰς τὰ Εὐαγγέλια· «Ἐ-

ἐὰν σκανδαλίση ἓνα τῶν μικρῶν τούτων, συμφέρει αὐτῷ, ἵνα μύλος ὀνικὸς κρεμασθῆ εἰς τὸν τράχηλον αὐτοῦ καὶ καταποντισθῆ ἐν τῷ πελάγει τῆς θαλάσσης, ἢ ἵνα», ὡς ὁ Λουκᾶς προσέθηκε, «σκανδαλίση τῶν μικρῶν τούτων ἓνα».

5 3. Τί γὰρ ἔλειπε διδασκαλίας εἰς εὐσέβειαν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ, ἵνα νῦν περὶ πίστεως ζητῶσι καὶ τὴν ὑπατείαν τῶν παρόντων χρόνων προτάσσωσι τῶν παρ' αὐτῶν ἐκτιθεμένων δημάτων δῆθεν περὶ πίστεως; Οὐρσάκιος γὰρ καὶ Οὐάλης καὶ Γερμίνιος καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς πεποιήκασιν ὃ μήτε γέγονε μήτε ἠκούσθη πώπο-
10 τε παρὰ Χριστιανοῖς. Γράψαντες γὰρ ὡς ἤθελον αὐτοὶ πιστεύειν προέταξαν τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ παρόντος χρόνου, ἵνα δείξωσι πᾶσι τοῖς φρονίμοις ὅτι μὴ πρότερον, ἀλλὰ νῦν ἐπὶ Κωνσταντίου ἀρχὴν ἔχει τούτων ἢ πίστις· πάντα γὰρ πρὸς τὴν ἰδίαν αἵρεσιν βλέποντες ἔγραψαν. Πρὸς τούτοις περὶ
15 τοῦ Κυρίου προσποιούμενοι γράφειν ἄλλον ἑσπότην ὀνομάζουσιν ἑαυτοῖς Κωνσταντίον· αὐτὸς γὰρ ἦν ὁ τὴν δυναστείαν τῆς ἀσεβείας αὐτοῖς παρέχων· καὶ αἰώνιον δὲ αὐτὸν βασιλέα εἰρήκασιν οἱ τὸν Υἱὸν αἰδίου ἀρνούμενοι· οὕτως εἰσὶ πρὸς ἀσέβειαν χριστομάχοι. Ἄλλ' ἴσως αὐτοῖς ἐστὶ πρόφασις τῆς ὑπατείας ἢ τῶν ἀ-
20 γίων προφητῶν χρονογραφία. Ἄλλὰ κὰν τοῦτο τολμήσωσιν εἰπεῖν, πολὺ τὴν ἀμαθίαν ἑαυτῶν ἐξαγγέλλουσιν. Αἱ μὲν γὰρ τῶν ἁγίων προφητεῖαι χρόνων ἔχουσι μνήμην. Καὶ Ἡσαίας μὲν καὶ Ὡσηὲ («Ἐν ἡμέραις Ὁζίου καὶ Ἰωάθαμ καὶ Ἀχάζ καὶ Ἐζεκίου») γεγόνασιν, Ἰερεμίας δὲ ἐν ἡμέραις Ἰωσίου, Ἰεζεκιήλ δὲ καὶ Δα-
25 νιήλ ἐπὶ Κύρου καὶ Δαρείου καὶ ἄλλοι ἐν ἄλλοις χρόνοις ἐπροφήτευσαν οὐ τῆς θεοσεβείας ἀρχὴν καταβαλλόμενοι. Ἦν γὰρ καὶ

1. Ματθ. 18, 6.

2. Ἡσ. 1, 1.

κεῖνος πού θά σκανδαλίση ἕνα ἀπό τοὺς μικροὺς τούτους, τὸν συμφέρει νὰ κρεμασθῆ ἀπὸ τὸν λαιμόν του μία μυλόπετρα καὶ νὰ καταποντισθῆ εἰς τὰ βάθη τῆς θαλάσσης»¹, «παρὰ νὰ σκανδαλίση ἔστω καὶ ἕνα ἀπὸ τοὺς μικροὺς αὐτούς» ὅπως προσέθεσεν ὁ Λουκάς.

3. Τί ἔλειπε λοιπόν ἐκ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν, ὥστε τώρα νὰ συζητοῦν περὶ πίστεως καὶ νὰ θέτουν ὡς χρονολόγησιν τῶν λόγων των περὶ πίστεως τὴν ὑπατείαν τῶν σημερινῶν χρόνων; Διότι ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Γερμίνιος καὶ οἱ ὄπαδοί των, ἔκαμαν αὐτὸ πού οὔτε ἔγινε ποτὲ οὔτε ἠκούσθη μεταξὺ τῶν Χριστιανῶν. Ὅταν δηλαδὴ διετύπωσαν αὐτὰ πού ἤθελαν αὐτοὶ νὰ πιστεύουν, ἔθεσαν εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ γραπτοῦ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸ μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν τοῦ παρόντος ἔτους, διὰ νὰ δείξουν ἔτσι εἰς ὅλους, ὅσους ἔχουν ὀρθὴν σκέψιν ὅτι ἡ πίστις ἢ ἰδικὴ των δὲν ἤρχισε πιὸ μπροστά, ἀλλὰ τώρα ἐπὶ Κωνσταντίου. Διότι ὅλα τὰ ἔγραψαν ἔχοντες ὡς στόχον τὴν αἵρεσίν των. Ἐκτὸς τούτων δέ, ἐνῶ προσποιοῦνται ὅτι γράφουν περὶ τοῦ Κυρίου, παραδέχονται διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των ἄλλον «δεσπότην», τὸν Κωνσταντιον, διότι αὐτὸς ἦταν πού ἐβοηθοῦσεν εἰς τὴν ἐπικράτησιν τῆς ἀσεβείας των, καὶ ὠνόμασαν αὐτόν «αἰώνιον βασιλέα», αὐτοὶ πού ἀρνοῦνται, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι αἰδῖος. Ἔτσι κατήντησαν ἀσεβεῖς χριστομάχοι. Ἄλλ' εἶναι πιθανὸν νὰ προβάλουν ὡς δικαιολογίαν διὰ τὴν ὑπατείαν τὴν χρονογραφίαν τῶν ἀγίων προφητῶν. Ἄν ὁμως τολμήσουν νὰ εἶπουν τοῦτο, φανερώνουν τὴν μεγάλην ἀμάθειάν των, διότι αἱ προφητεῖαι τῶν ἀγίων ἀναφέρονται εἰς χρόνους. Ἔτσι ὁ Ἡσαΐας καὶ ὁ Ὠσηὲ ἐνεφανίσθησαν «Κατὰ τὰς ἡμέρας Ὁζίου καὶ Ἰωάθαμ καὶ Ἀχάζ καὶ Ἐζεκιίου»², ὁ Ἰερεμίας κατὰ τὰς ἡμέρας Ἰωσίου, ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ ἐπὶ Κύρου καὶ Δαρείου³, καὶ ἄλλοι ἐπροφήτευσαν εἰς ἄλλους χρόνους, χωρὶς νὰ ἀναφέρουν τὴν ἀρχὴν τῆς θεοσεβείας.

3. Ἱερ. 1, 2.

πρὸ αὐτῶν καὶ αἰεὶ ἦν καὶ πρὸ καταβολῆς κόσμου ταύτην ἡμῖν ὁ Θεὸς ἐν Χριστῷ προητοίμασεν. Οὐδὲ τῆς αὐτῶν δὴ πίστεως τοὺς χρόνους ἐσήμαινον· ἦσαν γὰρ καὶ πρὸ τούτων τῶν χρόνων αὐτοὶ πιστοί· ἀλλὰ τῆς δι' αὐτῶν ἀπαγγελίας ἦσαν οἱ χρόνοι. Ἦν δὲ ἡ ἀπαγγελία προηγουμένη μὲν περὶ τῆς ἐπιδημίας τοῦ Σωτῆρος ἐπακολούθημα δὲ περὶ τῶν ἐσομένων τῷ Ἰσραὴλ καὶ τοῖς ἔθνεσι. Καὶ ἦσαν οἱ χρόνοι σημαίνοντες οὐκ ἀρχῆς πίστεως, καθὰ προεῖπον, ἀλλ' αὐτῶν τῶν προφητῶν, καθ' οὓς οὗτοι γενόμενοι τοιαῦτα προεφήτευον. Οὗτοι δὲ οἱ νῦν σοφοὶ οὐχ ἱστορίας ἐξηγούμενοι οὐδὲ τὰ μέλλοντα προλέγοντες, ἀλλὰ γράψαντες ἔξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ εὐθὺς προσέθησαν καὶ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ τὴν ἡμέραν, ἵνα, ὡσπερ οἱ ἅγιοι τῶν ἱστοριῶν καὶ τῆς ἑαυτῶν διακονίας τοὺς χρόνους ἔγραφον, οὕτως οὗτοι τῆς ἑαυτῶν πίστεως τὸν χρόνον σημάνωσι. Καὶ εἶθε περὶ τῆς ἑαυτῶν ἔγραφον ἔνν γὰρ ἤρξατο καὶ μὴ ὡς περὶ τῆς καθολικῆς ἐπεχειροῦν· οὐ γὰρ ἔγραψαν ὄντω πιστεύομεν, ἀλλ' ὅτι ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις.

4. Τὸ μὲν οὖν τολμηρὸν τῆς προαιρέσεως ἐλέγχει τὴν ἀμαθίαν αὐτῶν, τὸ δὲ καινὸν ἐπινόημα τῆς γραφῆς ἴσον ἐστὶ τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως. Οὕτω γὰρ γράψαντες ἔδειξαν, πότε μὲν ἤρξαντο πιστεύειν αὐτοί, ἀπὸ δὲ τοῦ νῦν βούλονται τὴν πίστιν αὐτῶν καταγγέλλεσθαι. Καὶ ὡσπερ κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν («ἐτέθη δόγμα») περὶ τῆς ἀπογραφῆς καὶ τοῦτο τὸ δόγμα πρότερον μὲν οὐκ ἦν, ἀπὸ δὲ τῶν ἡμερῶν ἐκείνων ἤρξατο, ἐν αἷς καὶ ἐτέθη παρὰ τοῦ γράψαντος, οὕτω καὶ οὗτοι γράψαντες, ἔξετέθη νῦν ἡ πίστις ἔδειξαν ὅτι νεώτερόν ἐστὶ τὸ τῆς αἵρέσεως αὐτῶν φρόνημα καὶ οὐκ ἦν πρότερον. Εἰ δὲ προστιθέασι τῆς καθολικῆς, ἔλαθον ἑαυτοὺς πεσόντες εἰς τὴν παράνοϊαν τῶν ἀπὸ Φρυγίας, ὥστε καὶ αὐτοὺς

Διότι αὐτὴ ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀπ' αὐτούς, καὶ ὑπῆρχε πάντοτε, καὶ ὁ Θεὸς προητοίμασεν δι' ἡμᾶς πρὸ τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου. Καὶ οὔτε καθώριζαν τοὺς χρόνους τῆς πίστεώς των, διότι ὑπῆρχαν καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐποχὴν αὐτῶν πιστοί, ἀλλ' οἱ χρόνοι ποῦ ἀνέφερον, ἦσαν ἐκεῖνοι κατὰ τοὺς ὁποίους αὐτοὶ ἐκήρυξαν τὴν πίστιν. Ἦταν δὲ ἡ ἐπαγγελία περὶ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Σωτῆρος προηγουμένη, ἡ ἐξαγγελία δὲ περὶ ὧσων ἐπρόκειτο νὰ συμβοῦν εἰς τὸ Ἰσραὴλ καὶ τὰ ἔθνη ἦταν ἐπακολούθημα. Καὶ οἱ χρόνοι ποῦ ἀναφέρουν οἱ προφῆται δὲ ἦσαν ἡ ἀρχὴ τῆς πίστεως, ὅπως προεῖπα, ἀλλὰ οἱ χρόνοι τῶν προφητῶν, κατὰ τοὺς ὁποίους ἐνεφανίσθησαν αὐτοὶ καὶ ἐκήρυξαν αὐτά. Αὐτοὶ ὁμως οἱ σημερινοὶ σοφοὶ δὲν ἐξηγοῦν τὰς ἱστορίας, οὔτε προλέγουν τὰ μέλλοντα, ἀλλὰ ἀφοῦ ἔγραψαν 'ἐξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ', ἀμέσως προσέθεσαν καὶ τὴν ὑπατείαν καὶ τὸν μῆνα καὶ ἡμέραν, εἰς τρόπον ὥστε, ὅπως οἱ ἅγιοι ἔγραψαν τοὺς χρόνους τῶν ἱστοριῶν καὶ τῆς ἰδικῆς των διακονίας, ἔτσι αὐτοὶ νὰ φανερώσουν τὸν χρόνον τῆς ἰδικῆς των πίστεως. Καὶ μακάρι νὰ ἔγραψαν μόνον διὰ τὴν ἰδικὴν των πίστιν τὸ 'νῦν γὰρ ἤρξατο', καὶ νὰ μὴ ἐπιχειροῦσαν νὰ ἀναφέρουν τοῦτο εἰς τὴν καθολικὴν πίστιν· δὲν ἔγραψαν δηλαδὴ, 'οὔτω πιστεύομεν', ἀλλ' ὅτι 'ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις'.

4. Ἡ μὲν λοιπὸν τολμηρὰ προαίρεσις αὐτῶν καταδεικνύει τὴν ἀμάθειάν των, ἡ δὲ νέα ἐπινόησις τῶν γραφομένων των εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν. Διότι μὲ τὸ νὰ γράψουν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον, ἐφανέρωσαν, πότε μὲν ἤρχισαν νὰ πιστεύουν, ἀπὸ τῶρα δὲ θέλουν νὰ διακηρύσσεται ἡ πίστις των. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς κατὰ τὸν εὐαγγελιστὴν Λουκᾶν «ἐτέθη δόγμα»¹ περὶ τῆς ἀπογραφῆς, καὶ αὐτὸ τὸ δόγμα προηγουμένως μὲν δὲν ὑπῆρχεν, ἤρχισε δὲ νὰ ὑπάρχη ἀπὸ ἐκείνας τὰς ἡμέρας, κατὰ τὰς ὁποίας ἐξεδόθη ὑπ' αὐτοῦ ποῦ τὸ ἔγραψεν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ, μὲ τὸ νὰ γράψουν 'ἐξετέθη νῦν ἡ πίστις,' ἐφανέρωσαν ὅτι τὸ φρόνημα τῆς αἰρέσεώς των εἶναι νεώτερον καὶ δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως. Ἐπειδὴ δὲ προσέθεσαν 'τῆς καθολικῆς', χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, ἔπεσαν εἰς τὸν παραλογισμὸν τῆς αἰρέσεως τῆς Φρυ-

κατ' ἐκείνους εἰπεῖν· ἡμῖν πρῶτον ἀπεκαλύφθη καὶ ἀφ' ἡμῶν ἡ
πίστις ἄρχεται τῶν Χριστιανῶν'. Καὶ ὡσπερ ἐκεῖνοι Μαξιμίλλαν
καὶ Μοντανόν, οὕτως οὗτοι ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ Κωνστάντιον 'δε-
σπότην' ἐπιγράφονται. Εἰ δὲ κατ' αὐτοὺς ἀπὸ τῆς νῦν ὑπατείας ἀρ-
5 χὴν ἡ πίστις ἔχει, τί ποιήσουσιν οἱ Πατέρες καὶ οἱ μακάριοι μάρ-
τυρες, τί δὲ καὶ αὐτοὶ ποιήσουσι τοὺς παρ' αὐτῶν κατηχηθέντας
καὶ πρὸ τῆς ὑπατείας ταύτης κοιμηθέντας, πῶς αὐτοὺς ἐγείρου-
σιν, ἵνα ἃ μὲν ἔδοξαν δεδιδασχένοι τούτους ἀπαλείψωσιν, ἃ δὲ νῦν
ὡς ἐφευρόντες ἔγραψαν ἐπισπείρωσιν αὐτοῖς; Οὕτως εἰσὶν ἀμαθεῖς
10 μόνον εἰδότες πλάττειν προφάσεις καὶ ταύτας ἀπρεπεῖς καὶ ἀπι-
θάνους ἐχούσας ἐγγὺς τὸν ἔλεγχον.

5. Ἡ μὲν γὰρ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος οὐχ ἀπλῶς γέγονεν, ἀλλ' εἶ-
χε τὴν χρεῖαν κατεπείγουσαν καὶ τὴν αἰτίαν εὐλογον. Οἱ μὲν γὰρ
ἀπὸ τῆς Συρίας καὶ Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας ἐχώλενον περὶ
15 τὴν ἑορτὴν καὶ μετὰ τῶν Ἰουδαίων ἐποίουν τὸ Πάσχα, ἢ τε ἀρεια-
νῆ αἵρεσις ἐπαναστάσα ἦν κατὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ
προστάτας εἶχεν εἰς τε τὴν ὑπὲρ ἑαυτῆς σπουδὴν καὶ εἰς τὴν κατὰ
τῶν εὐσεβούντων ἐπιβουλήν τοὺς περὶ Εὐσέβιον. Καὶ αὕτη αἰτία
γέγονεν οἰκουμενικὴν συναχθῆναι σύνοδον, ἵνα πανταχοῦ μία
20 τῆς ἑορτῆς ἡμέρα ἐπιτελήται· καὶ ἡ παραφρεῖσα αἵρεσις ἀναθεμα-
τισθῆ. Γέγονε γοῦν, καὶ οἱ μὲν ἀπὸ τῆς Συρίας ἐπέισθησαν, τὴν
δὲ ἀρειανὴν αἵρεσιν ἀπεφάναντο πρόδρομον τοῦ ἀντιχρίστου καὶ
κατ' αὐτῆς γράψαντες ἐκδεδώκασιν καλῶς. Καὶ ὁμοῦ γράψαντες
καὶ τοσοῦτοι ὄντες οὐδὲν τοιοῦτον τετολμήκασιν οἷον οἱ τρεῖς ἢ
25 τέσσαρες οὗτοι· οὐ γὰρ προέταξαν ὑπατεῖαν καὶ μῆνα καὶ ἡμέραν,
ἀλλὰ περὶ μὲν τοῦ Πάσχα ἔδοξε τὰ ὑποτεταγμένα· τότε γὰρ ἔδοξε
πάντας πείθεσθαι, περὶ δὲ τῆς πίστεως ἔγραψαν οὐκ ἔδοξεν, ἀλλ'
'οὕτω πιστεύει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία' καὶ εὐθὺς ὠμολόγησαν πῶς

γίας δηλ. τοῦ Μοντανισμού, ὥστε καὶ αὐτοὶ εἶπαν ὅπως καὶ ἐκεῖνοι 'εἰς ἡμᾶς ἀπεκαλύφθη πρῶτον καὶ ἀπὸ ἡμᾶς προέρχεται ἡ πίστις τῶν Χριστιανῶν'. Καὶ ὅπως ἐκεῖνοι ἔχουν εἰς τὴν κορυφὴν τὴν Μαξιμίλλαν καὶ τὸν Μοντανόν, ἔτσι καὶ αὐτοὶ θέτουν ἐπικεφαλῆς, ὡς δεσπότην, τὸν Κωνσταντῖον ἀντὶ τοῦ Χριστοῦ. Ἐὰν δέ, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην των, ἡ πίστις ἤρchiσεν ἀπὸ τοὺς χρόνους τῆς σημερινῆς ὑπατείας, τί θὰ κάμουν οἱ Πατέρες καὶ οἱ μακάριοι μάρτυρες, τί θὰ κάμουν δὲ καὶ οἱ ἴδιοι δι' ἐκείνους ποὺ κατηχῆθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ἀπέθαναν πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὴν ὑπατείαν, πῶς θὰ τοὺς ἀναστήσουν, διὰ νὰ τοὺς σβῆσουν αὐτὰ ποὺ ἐδιδάχθησαν, καὶ νὰ τοὺς ἐπισπείρουν αὐτὰ ποὺ ἔγραψαν τώρα ὡσὰν καινούργια ἐφευρήματα; Τόσον ἀμαθεῖς εἶναι, καὶ ξέρουν μόνον νὰ κατασκευάζουν δικαιολογίας καὶ μάλιστα ἀπρεπεῖς καὶ ἀπιθάνους ποὺ ἐλέγχονται εὐκολα.

5. Ἡ σύνοδος λοιπὸν τῆς Νικαίας δὲν ἔγινε χωρὶς λόγον, ἀλλ' ὑπῆρχε κατεπεύγουσα ἀνάγκη καὶ εὐλογος αἰτία. Δηλαδή οἱ μὲν Χριστιανοὶ τῆς Συρίας καὶ Κιλικίας καὶ Μεσοποταμίας ἐχώλεσαν εἰς τὸ θέμα τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα, τὸ ὁποῖον ἐώρταζαν μαζὶ μὲ τοὺς Ἰουδαίους, καὶ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις εἶχεν ἐπαναστατήσῃ κατὰ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ εἶχεν ὑποστηρικτὰς εἰς τὴν προσπάθειάν της αὐτὴν καὶ εἰς τὴν πονηρίαν της κατὰ τῶν εὐσεβῶν τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου. Καὶ αὕτη ἦταν ἡ αἰτία διὰ νὰ συγκροτηθῇ οἰκουμενικὴ σύνοδος, διὰ νὰ καθορισθῇ κοινὴ ἡμέρα τῆς ἑορτῆς δι' ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, καὶ νὰ ἀναθεματισθῇ ἡ αἵρεσις ποὺ ἐφύτρωσε. Ἐγινε λοιπὸν ἡ σύνοδος, καὶ οἱ μὲν Χριστιανοὶ τῆς Συρίας ἐπέισθησαν, τὴν δὲ ἀρειανικὴν αἵρεσιν ἐχαρακτήρισαν πρόδρομον τοῦ ἀντιχριστοῦ, καὶ ὅσα ἔγραψαν κατ' αὐτῆς τὰ διετύπωσαν ὀρθῶς. Καὶ ὅμως ὅταν ἔγραψαν, ἂν καὶ ἦσαν τόσον πολλοί, δὲν ἐτόλμησαν κάτι τέτοιο, ὅπως αὐτοὶ οἱ τρεῖς ἢ τέσσαρες. Δὲν προέταξαν δηλαδή ὑπατείαν καὶ μῆνα καὶ ἡμέραν, ἀλλὰ διὰ μὲν τὸ Πάσχα εἶπαν 'ἔδοξε τὰ ὑποτεταγμένα', διότι τότε ἐφάνη καλὸν νὰ πεισθοῦν ὅλοι, περὶ δὲ τῆς πίστεως δὲν ἔγραψαν 'ἔδοξεν', ἀλλ' 'οὕτω πιστεύει ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία' καὶ ἀμέσως εἶπαν τί πιστεύουν, διὰ νὰ δεῖξουν

πιστεύουσιν, ἵνα δείξωσιν ὅτι μὴ νεώτερον, ἀλλ' ἀποστολικὸν ἔστιν αὐτῶν τὸ φρόνημα καὶ ἃ ἔγραψαν οὐκ ἐξ αὐτῶν εὗρέθη, ἀλλὰ τοῦτ' ἔστιν ἅπερ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι.

6. Αἱ δὲ νῦν κινούμεναι παρ' αὐτῶν σύνοδοι ποίαν ἔχουσιν εὐ-
 5 λογον αἰτίαν; Εἰ μὲν γὰρ καινότερα τις ἄλλη γέγονεν αἴρεσις μετὰ
 τὴν ἄρειανήν, εἰπάτωσαν τὰ τῆς ἐπινοίας αὐτῆς ῥήματα καὶ τίνες
 οἱ ταύτην ἐφευρόντες εἰσί, γραφοντές τε ἀναθεματιζέτωσαν τὰς
 πρὸ τῆς συνόδου ταύτης αἱρέσεις, ἐν αἷς ἔστι καὶ ἡ ἄρειανή, ὥσπερ
 οἱ ἐν Νικαίᾳ πεποιήκασιν, ἵνα δόξωσι καὶ αὐτοὶ πιθανήν τινα πρό-
 10 φασιν ἔχειν τοῦ καινότερα λέγειν· εἰ δὲ μηδὲν τι τοιοῦτον γέγονε,
 μηδὲ δύνανται δεῖξαι (αὐτοὶ δὲ μᾶλλον ἔχοντες τὴν ἀσέβειαν Ἀ-
 ρείου ταῦτα φθέγγονται καὶ καθημέραν ἐλεγχόμενοι μεταβάλλον-
 ται), τίς ἡ χρεία τῶν συνόδων ἀρκούσης τῆς ἐν Νικαίᾳ γενομένης
 πρὸς τε τὴν ἄρειανήν καὶ τὰς ἄλλας αἱρέσεις, ἃς κατέκρινε πᾶ-
 15 σας διὰ τῆς ὑγιαינוύσης πίστεως. Καὶ γὰρ καὶ ὁ θρυλούμενος Ἀέ-
 τιος, ὁ ἐπικληθεὶς Ἄθεος, οὐκ ἰδίαν ἐφευρὼν μανίαν θρασύνεται,
 ἀλλ' εἰς τὴν ἄρειανήν ἑτεροδοξίαν χειμαζόμενος ἐνανάγησε καὶ
 αὐτὸς μετὰ τῶν ἀπατηθέντων παρ' αὐτοῦ. Μᾶτην γοῦν περιτρέ-
 χοντες προφασίζονται διὰ πίστιν ἠξιωκῆναι γενέσθαι τὰς συνόδους.
 20 Ἔστι μὲν γὰρ ἰκανώτερα πάντων ἡ θεία Γραφή, εἰ δὲ καὶ συνό-
 δου χρεία περὶ τούτου, ἔστι τὰ τῶν Πατέρων. Καὶ τούτου γὰρ οὐκ
 ἠμέλησαν οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες, ἀλλὰ καὶ ἔγραψαν, οὕτω κα-
 λῶς, ὥστε τοὺς γνησίως ἐντυγχάνοντας τοῖς ἐκείνων γραμμασι
 δύνασθαι παρ' αὐτῶν ὑπομιμνήσκεισθαι τὴν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς
 25 καταγγελλομένην εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν.

7. Οὐκοῦν, ἐπειδὴ μηδὲν εὐλογόν ἔστι παρ' αὐτοῖς, ἀποροῦσι
 δὲ πανταχόθεν, καίτοι καὶ προφᾶσεις πλάττοντες, τοῦτο λοιπὸν

ἔτσι, ὅτι ἡ πίστις των δὲν εἶναι νεωτέρα, ἀλλ' ἀποστολική, καὶ ὅτι ὅσα ἔγραψαν δὲν τὰ ηὔραν ἀπὸ τοὺς ἑαυτοὺς των, ἀλλ' εἶναι ἀκριβῶς αὐτὰ ποὺ ἐδίδαξαν οἱ ἀπόστολοι.

6. Αἱ σύνοδοι ὅμως ποὺ ὑποκινοῦνται τώρα ἀπ' αὐτοὺς ποῖαν εὐλογον αἰτίαν ἔχουν; Ἐὰν λοιπὸν παρουσιάσθῃ κάποια ἄλλη νεωτέρα αἵρεσις μετὰ τὴν ἀρειανικὴν, ἃς εἰποῦν τὰ λόγια ποὺ ἔχει ἐπινοήσει καὶ ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ τὴν ηὔραν, καὶ ὅταν γράφουν νὰ ἀναθεματίζουν πρῶτον ὅλας τὰς αἱρέσεις ποὺ ὑπῆρξαν πρὶν ἀπ' αὐτὴν τὴν σύνοδον, μεταξὺ τῶν ὁποίων εἶναι καὶ ἡ ἀρειανικὴ, ὅπως ἔκαμαν οἱ Πατέρες τῆς Νικαίας, διὰ νὰ φαίνωνται καὶ αὐτοὶ πῶς ἔχουν κάποιαν πιθανὴν πρόφασιν διὰ νὰ λέγουν νεώτερα. Ἐὰν ὅμως δὲν συνέβῃ κάτι τέτοιο, δὲν ἔμπορουν οὔτε νὰ ἀποδείξουν (διότι αὐτοὶ μᾶλλον συνεχίζουν τὴν ἀσέβειαν τοῦ Ἀρείου καὶ ἰσχυρίζονται αὐτὰ, καὶ ἐπειδὴ ἐλέγχονται μεταβάλλουν καθημερινῶς τὴν πίστιν των) ποῖα ἀνάγκη ὑπάρχει διὰ νὰ γίνωνται σύνοδοι, ἀφοῦ εἶναι ἀρκετὴ ἡ σύνοδος ποὺ ἔγινεν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ ἐναντίον τῆς ἀρειανικῆς καὶ ἐναντίον τῶν ἄλλων αἱρέσεων, τὰς ὁποίας κατεδίκασεν ὅλας διὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως. Καὶ ὁ πασίγνωστος μάλιστα Ἀέτιος, ὁ ἐπωνομασθεὶς ἄθεος, δὲν ἀποθρασύνεται ἐπειδὴ ἀνεκάλυψε κάποιαν ἰδικὴν του μανίαν, ἀλλὰ ταλαιπωρούμενος εἰς τὴν ἀρειανικὴν ἑτεροδοξίαν, ἐναυάγησε καὶ αὐτὸς μαζί μὲ ἐκεῖνους ποὺ ἐξηπάτησε. Ματαίως λοιπὸν περιφέρονται καὶ δικαιολογοῦνται, ὅτι ἠξίωσαν νὰ γίνουν αἱ σύνοδοι χάριν τῆς πίστεως. Διότι ἡ θεία Γραφή εἶναι πληρεστέρα ἀπὸ ὅλας τὰς συνόδους καὶ ἂν ὅμως πάλιν ὑπάρχη διὰ τὸ θέμα τοῦτο ἀνάγκη συνόδου, ὑπάρχουν τὰ λόγια τῶν Πατέρων. Διότι οὔτε αὐτὸ παρέλειψαν οἱ Πατέρες ποὺ συνῆλθαν εἰς Νίκαιαν, ἀλλὰ μάλιστα ἔγραψαν τόσον σαφῶς, ὥστε αὐτοὶ ποὺ διαβάζουν ἀπροκατάληπτα τὰ γραπτὰ ἐκείνων, νὰ ἔμπορουν νὰ φέρουν δι' αὐτῶν εἰς τὴν μνήμην των τὴν εὐσέβειαν πρὸς τὸν Χριστόν, τὴν ὁποίαν κηρύσσουν αἱ θεῖαι Γραφαί.

7. Λοιπὸν, ἐπειδὴ δὲν ἔχουν καμμίαν δικαιολογίαν, δὲν εὐρίσκουν δὲ πουθενά, ἂν καὶ κατασκευάζουν προφάσεις, αὐτὸ

αὐτοῖς περιλείπεται λέγειν· ἡμεῖς ἀντιλέγοντες τοῖς πρὸ ἡμῶν
καὶ παραβαίνοντες τὰς τῶν πατέρων παραδόσεις ἤξιώσαμεν σύν-
οδον γενέσθαι. Ἐπεὶ δὲ πάλιν φοβηθέντες μὴ πάλιν εἰς ἓν συνελθόν-
των μάταιος ἡμῖν ἢ σπουδὴ γένηται, ἤξιώσαμεν εἰς δύο διαιρε-
5 θῆναι τὴν σύνοδον, ἵνα ἐν μέρει γενόμενοι δείξαντες ἅπερ ἐγράφα-
μεν ὑφαρπάσαι δυνηθῶμεν τὸ πλεόν ἀπειλοῦντες τὸν προϊστάμε-
νον τῆς ἀσεβείας Κωνσταντίον, καὶ οὕτω τὰ μὲν ἐν Νικαίᾳ πρα-
χθέντα σχολάσαι ποιήσωμεν σχηματισάμενοι τὴν ἀπλότητα τῶν
γραφέντων παρ' ἡμῶν. Ταῦτα δὲ εἰ καὶ μὴ τοῖς ῥήμασιν αὐτοῖς
10 εἰρηκάσιν, ἀλλὰ τῇ διανοίᾳ ταύτῃ πάντα πεποιθήκασί τε καὶ διετά-
ραξαν. Ἀμέλει πολλὰ πολλάκις εἰρηκότες καὶ γράφαντες ἐν δια-
φόροις συνόδοις οὐδεπώποτε περὶ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως ὡς φάυ-
λης ἐμνημόνευσαν, ἀλλ' εἰ καὶ ποτε παρόντες τινὲς τὰς αἰρέσεις
διέβαλλον, αὐτοὶ τὴν ἀρειανὴν ἐξεδίκουν, ἣν ἢ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος
15 ἀνεθεμάτισε, καὶ μᾶλλον οὗτοι τοὺς τὰ Ἀρείου λέγοντας γνησίως
ἐδέχοντο. Μέγα μὲν οὖν καὶ τοῦτο τεκμήριον, ὅτι μὴ δι' ἀλήθειαν,
ἀλλ' ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων ἢ ἐπίνοια τῶν νῦν
συνόδων ἦν· ἃ δὲ καὶ ἐν αὐταῖς ταῖς συνόδοις παρ' αὐτῶν καὶ τῶν
ὁμοίων πέπρακται, δείκνυσιν οὐδὲν ἥττον εἶναι ταῦτα ἀληθῆ.
20 Λοιπὸν γὰρ ἀναγκαῖον ὡς ἕκαστα γέγονε δηλῶσαι.

8. Πάντων προσδοκῶντων εἰς ἓν συνέρχεσθαι, οὓς ἐκάλει τὰ
παρὰ βασιλέως γράμματα, καὶ μίαν γίνεσθαι τὴν σύνοδον, ἐπειδὴ
διηρέθησαν, καὶ οἱ μὲν εἰς Σελεύκειαν τὴν λεγομένην Τραχεῖαν
κατῆλθον, οἱ δὲ ἐν τῇ Ἀρμίνῳ συνῆλθον, ἦσαν δὲ οἱ ἐν αὐτῇ ἐπί-
25 σκοποι υ' καὶ πλεόν· εἰς ταύτην ἀνῆλθον καὶ Γερμίνιος καὶ Αὐξέν-
τιος καὶ Οὐάλης καὶ Οὐρσάκιος Δημόφιλός τε καὶ Γάιος. Ἐπεὶ
τῶν ἐπισκόπων πάντων διαλεγόμενων ἀπὸ τῶν θείων Γραφῶν οὗ-
τοι χάριτον ἐπεδείκνυον καὶ τὴν ὑπατείαν ἀναγινώσκοντες ἤξιουν

μόνον τοὺς μένει πλέον νὰ εἶποῦν· ἐπειδὴ ἡμεῖς ἀντιλέγομεν εἰς τοὺς προηγουμένους μας καὶ παραβαίνομεν τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων διὰ τοῦτο ἠξιώσαμεν νὰ γίνῃ σύνοδος. Ἄλλ' ἐπειδὴ πάλιν ἐφοβήθημεν μήπως, ἂν συνέλθωμεν ὅλοι μαζί, ἀποβῆ ματαία ἢ προσπάθειά μας, ἐζητήσαμεν νὰ διαιρεθῇ ἡ σύνοδος εἰς δύο, ὥστε ἔτσι ποῦ θὰ χωριστοῦν εἰς κομμάτια, ἂν δειξωμεν αὐτὰ ποῦ ἐγράψαμεν θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ παρασύρωμεν τὸ μεγαλύτερον μέρος, ἐπισείοντες τὴν ἀπειλὴν τοῦ Πάτρονος τῆς ἀσεβείας Κωνσταντίου, καὶ ἔτσι νὰ κατορθώσωμεν νὰ παύσουσιν νὰ ἰσχύουν ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν, μὲ τὴν ὑποκρισίαν τῆς ἀπλότητος αὐτῶν ποῦ ἐγράψαμεν ἡμεῖς. Αὐτὰ δὲ ἂν καὶ δέν τὰ εἶπαν μὲ αὐτὰς τὰς λέξεις, ὅμως μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν ἔκαμαν τὰ πάντα καὶ διετάρραξαν τὰ πάντα. Διὰ τοῦτο μάλιστα, ἂν καὶ ἔχουν εἰπῆ καὶ γράφει πολλά ἐπανειλημμένως εἰς διαφόρους συνόδους, ὅμως οὐδέποτε ἀνέφεραν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν ὡς πονηράν, ἀλλ' ἂν καὶ καμμιά φορά ἦσαν παρόντες μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς καὶ συνέβαινε νὰ κατηγοροῦν τὰς αἱρέσεις, αὐτοὶ ἐδικαιολογοῦσαν τὴν ἀρειανικὴν, τὴν ὁποῖαν ἀνεθεμάτισεν ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας, καὶ μᾶλλον ἀπεδέχοντο αὐτοὺς ποῦ ἔλεγαν τὰ λόγια τοῦ Ἀρείου. Μεγάλῃ λοιπὸν ἀπόδειξις εἶναι καὶ τοῦτο, ὅτι ἐσκέπτοντο τὰς συνόδους, ὄχι διὰ τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνατραποῦν ὅσα ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν, ὅσα δὲ διεπράχθησαν ὑπ' αὐτῶν καὶ ὑπὸ τῶν ὁμοίων εἰς αὐτὰς τὰς συνόδους, ἀποδεικνύουν τὴν ἀλήθειαν τῶν λεγομένων. Λοιπὸν εἶναι ἀνάγκη νὰ φανερώσωμεν πῶς ἔγινε τὸ κάθε τι.

8. Ἐνῶ λοιπὸν ὅλοι ἀνέμεναν νὰ συνέλθουν ὅλοι μαζί, ὅσους ἐκαλοῦσαν τὰ γράμματα τοῦ βασιλέως, καὶ νὰ γίνῃ μία σύνοδος, ἐπειδὴ διηρέθησαν, οἱ μὲν κατέβησαν εἰς τὴν Σελεύκειαν ποῦ λέγεται Τραχεῖα, οἱ δὲ συνῆλθαν εἰς τὴν Ἀρίμινον. Οἱ ἐπίσκοποι δὲ εἰς αὐτὴν ἦσαν 400 καὶ πλέον· εἰς αὐτὴν ἀνέβησαν καὶ ὁ Γερμίνιος καὶ ὁ Αὐξέντιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Δημόφιλος καὶ ὁ Γάϊος. Ἄλλ' ἐνῶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐσυζητοῦσαν ἀπὸ τὰς θείας Γραφάς, αὐτοὶ ἐπέδειξαν χαρτὶ καὶ διαβάζοντας τὴν χρονολόγησιν διὰ τῆς ὑπατείας ἠξίωσαν αὐτὰ νὰ προ-

ταῦτα προκρίνεσθαι πάσης συνόδου καὶ τούτων μηδὲν πλέον ζητεῖν παρὰ τῶν αἰρετικῶν μηδὲ ἐρευνᾶσθαι τὴν ἐκείνων διάνοιαν, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι τούτοις μόνοις. Καὶ ἔστι τὰ γραφέντα παρ' αὐτῶν ταῦτα:

5 Ἐξετέθη ἡ πίστις ἡ καθολικὴ ἐπὶ παρουσίᾳ τοῦ δεσπότου ἡμῶν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ καλλινίκου βασιλέως Κωνσταντίου Ἀυγούστου τοῦ αἰωνίου Σεβαστοῦ ὑπατεία Φλαβίων Εὐσεβίου καὶ Ὑπατίου τῶν λαμπροτάτων ἐν Σιριμίῳ τῇ πρὸ ἰα' καλανδῶν Ἰουνίων.

10 Πιστεύομεν εἰς ἓνα τὸν μόνον καὶ ἀληθινὸν Θεὸν, Πατέρα παντοκράτορα καὶ κτίστην καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, καὶ εἰς ἓνα μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰῶνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς καὶ πρὸ παντὸς ἐπινοουμένου χρόνου καὶ πρὸ πάσης καταληπτῆς οὐσίας γεγεννημένον ἀπαθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ οἱ τε
15 αἰῶνες κατηρτίσθησαν καὶ τὰ πάντα ἐγένετο, γεγεννημένον δὲ μονογενῆ, μόνον ἐκ μόνου τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὅμοιον τῷ γεννήσαντι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφάς, οὗ τὴν γένεσιν οὐδεὶς ἐπίσταται εἰ μὴ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ. Τοῦτον ἴσμεν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ Υἱόν, νεύματι πατρικῷ παραγεγόμενον ἐκ τῶν
20 οὐρανῶν εἰς ἀθέτησιν ἁμαρτίας καὶ γεννηθέντα ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου καὶ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν πληρώσαντα κατὰ τὴν πατρικὴν βούλησιν, σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατελθόντα καὶ τὰ ἐκεῖσε οἰκονομήσαντα, ὃν («πυλωροὶ ἄδου ἰδόντες») ἔφριξαν, καὶ
25 ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστραφέντα μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πᾶσαν τὴν οἰκονομίαν πληρώσαντα καὶ πενήτην ἡμερῶν πληρουμένων ἀναληφθέντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐλευσόμενον ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως τῇ δόξῃ τῇ πατρικῇ ἀποδιδόντα ἐκάστῳ κατὰ
30 τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὃ αὐτὸς ὁ μονογενῆς

τιμηθούν ἀπὸ κάθε ἄλλην σύνοδον καὶ νὰ μὴ ζητῆται πλέον ἀπὸ τοὺς αἰρετικούς τίποτε περισσότερον ἀπ' αὐτά, οὔτε νὰ ἐξετάζεται πλέον ἢ πίστις των, ἀλλὰ νὰ ἀρκοῦνται εἰς αὐτὰ μόνον. Καὶ αὐτὰ ποὺ ἔγραφαν ἦσαν τὰ ἑξῆς:

“Ἐξετέθη ἡ καθολικὴ πίστις παρόντος τοῦ δεσπότη τοῦ ἡμῶν τοῦ εὐσεβεστάτου καὶ καλλινίκου βασιλέως Κωνσταντίου Αὐγούστου, τοῦ αἰωνίου Σεβαστοῦ κατὰ τὴν ὑπατείαν τῶν Φλαυίων Εὐσεβίου καὶ Ὑπατίου εἰς τὸ Σίρμιον τὴν 11ην πρὸ τῶν Καλανδῶν τοῦ Ἰουνίου.

Πιστεύομεν εἰς ἓνα μοναδικὸν καὶ ἀληθινὸν Θεόν, Πατέρα Παντοκράτορα καὶ κτίστην καὶ δημιουργὸν τῶν πάντων, καὶ εἰς ἓνα μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπαθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε ἀρχὴν καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε χρονικὴν στιγμήν ποὺ ἡμποροῦμεν νὰ συλλάβωμεν μὲ τὸν νοῦν μας, καὶ πρὶν ἀπὸ κάθε καταληπτὴν οὐσίαν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιουργήθησαν ὅλοι οἱ κόσμοι, καὶ ἔγιναν τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη μονογενής, μοναδικὸς ἀπὸ μόνον τὸν Πατέρα, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησε, συμφώνως πρὸς τὰς Γραφάς, τοῦ ὁποῖου τὴν γέννησιν οὐδεὶς κατανοεῖ, παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ ποὺ τὸν ἐγέννησε. Τοῦτον ἀναγνωρίζομεν ὡς μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἦλθεν εἰς τὸν κόσμον ἀπὸ τοὺς οὐρανοὺς μὲ τὴν πατρικὴν ἐπίνευσιν, μὲ σκοπὸν τὴν κατάργησιν τῆς ἀμαρτίας, καὶ ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τῆς παρθένου Μαρίας, καὶ συναναστράφη μαζί μὲ τοὺς μαθητάς, καὶ ἐξεπλήρωσεν ὀλόκληρον τὸ σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως, ὅπως ἠθελεν ὁ Πατὴρ, καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ κατῆλθεν εἰς τὸν ᾄδην καὶ ἀπελύτρωσε καὶ τὰ ἐκεῖ, τὸν ὁποῖον ὅταν εἶδαν «οἱ φύλακες τοῦ ᾄδου» ἔφριξαν ¹, καὶ ὁ ὁποῖος ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἔζησε μαζί μὲ τοὺς μαθητάς καὶ συνεπλήρωσε τὸ σχέδιον τῆς ἀπολυτρώσεως καὶ ἀφοῦ συνεπληρώθησαν πενήντα ἡμέραι ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς διὰ νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως μὲ τὴν πατρικὴν δόξαν διὰ νὰ ἀποδώσῃ εἰς κάθε ἓνα ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα,

ἐπηγγείλατο πέμψαι τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων, τὸν Παράκλητον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· « Ἀπέρχομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος ἐκ τοῦ ἑμοῦ λήφεται καὶ διδάξει
 5 καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα». Τὸ δὲ ὄνομα τῆς οὐσίας διὰ τὸ ἀπλούστερον παρὰ τῶν πατέρων τεθεῖσθαι, ἀγνοούμενον δὲ ὑπὸ τῶν λαῶν σκάνδαλον φέρειν, διὰ τὸ μήτε τὰς Γραφὰς τοῦτο περιέχειν, ἤρесе τοῦτο περιαιρεθῆναι καὶ παντελῶς μηδεμίαν μνήμην οὐσίας ἐπὶ Θεοῦ εἶναι τοῦ λοιποῦ διὰ τὸ τὰς θείας Γραφὰς μηδαμοῦ περι
 10 Πατρὸς καὶ Υἱοῦ οὐσίας μεμνηθῆναι. Ὁμοιον δὲ λέγομεν τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα ὡς καὶ αἱ ἅγιοι Γραφαὶ λέγουσί τε καὶ διδάσκουσι.

9. Τούτων ἀναγνωσθέντων οὐ μακρὰν ἐγνώσθη τῶν γραφάντων ἡ πανουργία. Τῶν γὰρ ἐπισκόπων προτεινάντων ἀναθεματίζ
 15 σθῆναι τὴν ἄρειανὴν αἵρεσιν μετὰ καὶ τῶν ἄλλων αἱρέσεων πάντων τε ἐπὶ τούτῳ συνθεμένων Οὐρσάκιος καὶ Οὐάλης καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἀνένευον. Καὶ λοιπὸν κατεγνώσθησαν ὡς οὐ γνησίως, ἀλλ' ἐπ' ἀναιρέσει τῶν ἐν Νικαίᾳ πραχθέντων γραφάντες ταῦτα, ἵνα τὴν δυσώνυμον αἵρεσιν ἀντεισάξωσι. Θαυμάσαντες γοῦν ἐπὶ τοῖς
 20 δολίοις αὐτῶν ῥήμασι καὶ πανούργῳ προαιρέσει ἔλεγον· Ἡμεῖς οὐ δεόμενοι πίστεως συνήλθομεν (ἔχομεν γὰρ ἐν ἑαυτοῖς ὑγιαίνουσαν τὴν πίστιν), ἀλλ' ἵνα τοὺς ἀντιλέγοντας τῇ ἀληθείᾳ καὶ καινοτομεῖν ἐπιχειροῦντας ἐντρέψωμεν. Εἰ μὲν οὖν ὑμεῖς ὡς νῦν ἀρχόμενοι πιστεύειν ἐγράφατε ταῦτα, οὐπω ἐστὲ κληρικοὶ ἀρχὴν ἔ
 25 χοντες τοῦ κατηχεῖσθαι, εἰ δὲ τῇ γνώμῃ ἢ συνήλθομεν ἡμεῖς ταύτην καὶ ὑμεῖς ἔχοντες ἀπηντήσατε, ἔστω πάντων ὁμοφροσύνη καὶ τὰς μὲν αἱρέσεις ἀναθέματι ἀναθεματίσωμεν, τὰ δὲ τῶν Πατέρων φυλάξωμεν ὑπὲρ τοῦ μηκέτι διατρέχειν προφάσεις συνόδων ἀπαξ

τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ εἰς τὸ ἀνθρώπινον γένος, τὸν Παράκλητον, κατὰ τὸ γεγραμμένον· «Ἄναχωρῶ πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ θὰ παρακαλέσω τὸν Πατέρα καὶ θὰ σᾶς στείλῃ ἄλλον Παράκλητον, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ἐκεῖνος θὰ πάρῃ ἀπὸ ὅ,τι εἶναι ἰδικόν μου καὶ θὰ σᾶς διδάξῃ καὶ θὰ σᾶς ὑπενθυμίσῃ τὰ πάντα»¹. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς οὐσίας, ἐπειδὴ ἐτέθη ὑπὸ τῶν Πατέρων χωρὶς ἐξέτασιν, καὶ ἐπειδὴ εἶναι ἄγνωστον εἰς τὸν λαὸν καὶ διὰ τοῦτο σκανδαλίζει, διότι οὔτε καὶ αἱ Γραφαὶ τὸ περιέχουν, θὰ ἦταν καλύτερον νὰ ἀπαλειφθῇ, καὶ τοῦ λοιποῦ νὰ μὴ γίνεταί καθόλου μνεῖα οὐσίας διὰ τὸν Θεόν, ἐπειδὴ καὶ αἱ Γραφαὶ δὲν κάνουν πουθενὰ λόγον περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ Υἱοῦ. Λέγομεν δὲ τὸν Υἱὸν ὅμοιον μὲ τὸν Πατέρα κατὰ πάντα, ὅπως καὶ αἱ ἅγιοι Γραφαὶ καὶ λέγουν καὶ διδάσκουν’.

9. Ὄταν ἀνεγνώσθησαν αὐτὰ δὲν ἦταν δύσκολον νὰ φανῇ ἡ πονηρία αὐτῶν ποῦ τὰ ἔγραψαν. Διότι, ἐνῶ ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐπρότειναν νὰ ἀναθεματισθῇ ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις μαζὶ καὶ μετὰς ἄλλας αἱρέσεις, καὶ ἐνῶ ὅλοι ἦσαν σύμφωνοι, ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης καὶ οἱ ἰδικοὶ τῶν ἡρνοῦντο. Ἔτσι ἀπεδείχθησαν ὅτι ἔγραψαν αὐτὰ ὄχι εἰλικρινῶς, ἀλλὰ μὲ σκοπὸν τὴν ἀνατροπὴν αὐτῶν ποῦ ἔγιναν εἰς τὴν Νίκαιαν, διὰ νὰ ἐπαναφέρουν τὴν μισητὴν αἵρεσιν. Οἱ ἐπίσκοποι λοιπὸν ἐπειδὴ ἠπόρησαν διὰ τὰ ὑπουλα λόγια αὐτῶν καὶ τὴν πονηρὰν σκέψιν, ἔλεγον· ἡμεῖς δὲν συνήλθαμεν ἐδῶ ἐπειδὴ ἔχομεν ἀνάγκην ἀπὸ πίστιν (διότι ἔχομεν μέσα μας τὴν ὀρθὴν πίστιν), ἀλλὰ διὰ νὰ ἀνατρέψωμεν ἐκείνους ποῦ φέρουν προσκόμματα εἰς τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐπιχειροῦν νὰ καινοτομήσουν. Ἐὰν λοιπὸν σεῖς ἐγράψατε αὐτὰ, ὡσὰν νὰ ἀρχίζετε τῶρα νὰ πιστεύετε, δὲν εἴσθε ἀκόμη κληρικοὶ, ἀφοῦ εὐρίσκεσθε εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς κατηχήσεως, ἐὰν ὅμως ἦλθατε ἐδῶ μὲ τὴν ἰδίαν σκέψιν, μὲ τὴν ὁποῖαν ἦλθαμεν καὶ ἡμεῖς, ἅς ὁμονώσωμεν ὅλοι, καὶ ἅς ἀναθεματίσωμεν μὲν τὰς αἱρέσεις, ἅς τηρήσωμεν δὲ τὰ τῶν Πατέρων, ὥστε νὰ μὴ ὑπάρχουν πλέον προφάσεις διὰ νὰ γίνωνται σύνοδοι, μιὰ καὶ οἱ Πατέρες ποῦ συνήλ-

προλαβόντων τῶν ἐν Νικαία συνελθόντων καὶ πάντα πραξάντων ὑπὲρ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλὰ καὶ οὕτω τῶν ἐπισκόπων πάλιν πάντων συνθεμένων ἀνένευσαν οἱ προειρημένοι, καὶ λοιπὸν καταγρόντες αὐτῶν ὡς ἀμαθῶν, δολίων τε καὶ μᾶλλον αἰρετικῶν, 5 τῇ μὲν ἐν Νικαία γενομένη συνόδῳ συνεψηφίσαντο πάντες καὶ ταύτη πάντες ἔκριναν ἀρκεῖσθαι, τοὺς δὲ προειρημένους Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα, Γερμίνιον, Αὐξέντιον, Γάιον, Δημόφιλον αἰρετικούς ἀπέφηναν καὶ καθελόντες αὐτοὺς ὡς μὴ ὄντας ἀληθῶς Χριστιανούς, ἀλλ' Ἀρειανούς, ἔγραψαν κατ' αὐτῶν Ῥωμαῖστί μὲν, 10 ἔρμηνευθέντα δὲ Ἑλληνιστὶ κατὰ δύναμιν ταῦτα:

Ἀντίγραφον ἐπιστολῆς παρὰ τῆς συνόδου πρὸς τὸν Αὐγουστον Κωνσταντίον

10. Ἐκ τε τῆς τοῦ Θεοῦ κελεύσεως καὶ τοῦ τῆς σῆς εὐσεβείας προστάγματος τὰ πάλοι δογματισθέντα γεγενῆσθαι πιστεύομεν. 15 Εἰς γὰρ Ἀρίμινον ἐκ πασῶν τῶν πρὸς δύοσιν πόλεων εἰς τὸ αὐτὸ πάντες οἱ ἐπίσκοποι συνήλθομεν, ἵνα καὶ ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας γνωρισθῆ καὶ οἱ τὰναντία φρονοῦντες ἔκδηλοι γένωνται. Ὡς γὰρ ἐπὶ πλεῖστον διασκοποῦντες εὐρήκαμεν, ἀρεστὸν ἐφάνη τὴν πίστιν τὴν ἐκ παλαιοῦ διαμένουσαν, ἣν καὶ οἱ προφῆται 20 καὶ τὰ Εὐαγγέλια καὶ οἱ ἀπόστολοι διὰ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐκήρυξαν, τοῦ καὶ τῆς σῆς βασιλείας φρουροῦ καὶ τῆς σῆς ῥώσεως προστάτου, ἵνα ταύτην κατασχόντες φυλάξωμεν καὶ φυλάττοντες μέχρι τέλους διατηρήσωμεν. Ἄτοπον γὰρ καὶ ἀθέμιτον ἐφάνη τῶν ὀρθῶς καὶ δικαίως ὠρισμένων τι μεταλλάσσειν 25 καὶ τῶν ἐν Νικαία κοινῇ μετὰ τοῦ ἐνδοξοτάτου Κωνσταντίνου τοῦ σοῦ πατρὸς καὶ βασιλέως ἐσκεμμένων, ὧν ἡ διδασκαλία καὶ τὸ φρόνημα διήλθέ τε καὶ ἐκηρύχθη εἰς πάσας ἀνθρώπων ἀκοάς τε

θαν εἰς τὴν Νίκαιαν ἐπρόφθασαν καὶ ἔκαμαν τὰ πάντα ὑπὲρ τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας'. Ἄλλ' ἂν καὶ συνεφώνησαν μ' αὐτὸ ὄλοι οἱ ἐπίσκοποι, ἠρνήθησαν πάλιν οἱ προαναφερθέντες, καὶ ἔτσι ἔκριναν πλεόν αὐτοὺς ἀμαθεῖς καὶ ὑπούλους καὶ περισσότερον αἰρετικούς, καὶ ἐτάχθησαν ὄλοι μὲ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, καὶ ὄλοι ἔκριναν ὅτι πρέπει νὰ ἀρκοῦνται εἰς αὐτήν. Τοὺς δὲ προαναφερθέντας Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλεντα καὶ Γερμίνιον καὶ Αὐξέντιον καὶ Γάϊον καὶ Δημόφιλον ἐχαρακτήρισαν αἰρετικούς, καὶ ἀφοῦ καθήρεσαν αὐτούς, ἐπειδὴ δὲν ἦσαν ἀληθινοὶ Χριστιανοί, ἀλλ' Ἄρειανοί, ἔγραψαν ἐναντίον αὐτῶν εἰς τὴν Ρωμαϊκὴν μὲν γλῶσσαν, τὰ ὁποῖα ὁμως ὅσον ἦταν δυνατὸν ἠρμηνεύθησαν εἰς τὴν ἑλληνικὴν, τὰ ἑξῆς:

Ἄντίγραφον ἐπιστολῆς τῆς συνόδου
πρὸς τὸν Αὐγουστον Κωνσταντῖον

10. Ὅσα ἀπεφασίσθησαν πρὸ μικροῦ πιστεύομεν ὅτι ἔγιναν κατὰ τὴν ἐντολὴν τοῦ Θεοῦ καὶ μὲ τὸ πρόσταγμα τῆς ἰδικῆς σου εὐσεβείας. Συνήλθαμεν λοιπὸν εἰς τὴν Ἀρίμινον ὄλοι οἱ ἐπίσκοποι ἐξ ὄλων τῶν πόλεων τῆς δύσεως, διὰ νὰ γίνῃ γνωστὴ ἡ πίστις τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας καὶ νὰ γίνουιν φανεροὶ ὅσοι πιστεύουιν τὰ ἀντίθετα. Ὅπως λοιπὸν εὐρήκαμεν μετὰ ἀπὸ ἐπισταμένην ἐξέτασιν, ἐφάνη ὀρθὸν τὴν πίστιν ποὺ σώζεται ἀπὸ παλαιὰ, τὴν ὁποῖαν ἐκήρυξαν καὶ οἱ προφηταὶ καὶ τὰ Εὐαγγέλια καὶ οἱ ἀπόστολοι ἐκήρυξαν μὲ τὴν βοήθειαν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι φρουρὸς τῆς βασιλείας σου καὶ προστάτης τῆς ὑγείας σου, αὐτὴν νὰ κρατήσωμεν καὶ νὰ φυλάξωμεν, καὶ φυλάσσοντες αὐτὴν νὰ τὴν διατηρήσωμεν μέχρι τέλους. Ἐφάνη λοιπὸν παράλογον καὶ ἀθέμιτον νὰ ἀλλάξωμεν κάτι ἀπὸ ὅσα ὀρθῶς καὶ δικαίως εἶχαν θεσπισθῆ καὶ ἀπὸ ὅσα ἀπεφασίσθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν, μαζὶ μὲ τὸν ἐνδοξότατον Κωνσταντῖνον τὸν πατέρα σου καὶ βασιλέα, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία καὶ ἡ πίστις διέτρεξε καὶ ἐκηρύχθη εἰς τὰ αὐτιὰ καὶ τὰς καρδίας ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ἡ ὁποῖα ὑπῆρξε μοναδικὴ ἀντίπαλος καὶ

καὶ διανοίας, ἣτις ἀντίπαλος μόνη καὶ ὀλετήρ τῆς Ἀρείου αἰρέ-
σεως ὑπῆρξε, δι' ἧς οὐ μόνον αὕτη, ἀλλὰ καὶ αἱ λοιπαὶ αἱρέσεις
καθηρέθησαν, ἐν ἧ ὄντως καὶ τὸ προσθεῖναι τι σφαλερὸν καὶ τὸ ἀ-
φελῆσθαι τι ἐπικίνδυνον ὑπάρχει, ὡς, εἶπερ τι θάτερον γένοιτο,
5 ἔσται τοῖς ἐχθροῖς ἄδεια τοῦ ποιεῖν ἅπερ βούλονται.

Ἔθεν Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐάλης, ἐπειδὴ ἔκπαλαι μέτοχοί
τε καὶ σύμφωνοι τοῦ ἀρειανοῦ δόγματος ἦσαν καθεστηκότες καὶ
τῆς ἡμετέρας κοινωνίας χωρισθέντες ἀπεφάνθησαν, ἧς ἵνα μετά-
σχωσιν ἐφ' οἷς ἑαυτοῖς συνεγνώκεισαν πλημμυλήσαντες μετα-
10 νοίας τε καὶ συγγνώμης ἠξιοῦν τυχεῖν, ὡς καὶ τὰ ἔγγραφα τὰ ὑπ'
ἐκείνων γεγενημένα μαρτυρεῖ, δι' ὧν ἀπάντων φειδῶ γεγένηται
καὶ τῶν ἐγκλημάτων συγγνώμη (ἦν δὲ ὁ καιρὸς καθ' ὃν ταῦτα ἐ-
πράττετο, ὅτε ἐν Μεδιολάνῳ τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συνεκρο-
τεῖτο, συμπαρόντων δὲ καὶ τῶν πρεσβυτέρων τῆς τῶν Ῥωμαίων
15 Ἐκκλησίας), ἐγνωκότες δὲ ἅμα καὶ τὸν μετὰ τελευτὴν ἄξιον μνή-
μης Κωνσταντῖνον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ ἐξετάσεως τὴν
συγγραφεῖσαν πίστιν ἐκτεθεικότα. Ἐπειδὴ δὲ ὡς ἐξ ἀνθρώπων
ἐγένετο βαπτισθεὶς καὶ πρὸς τὴν ὀφειλομένην εἰρήνην ἀνεχώρη-
σεν, ἄτοπον εἶναι ἐνομίσαμεν μετ' ἐκείνόν τι καινοτομεῖν καὶ
20 τοσοῦτους ἀγίους ὁμολογητάς, μάρτυρας, τοὺς καὶ τοῦδε τοῦ δό-
γματος συγγραφεῖς τε καὶ εὐρετάς ὑπεριδεῖν, οἵτινες κατὰ τὸν
παλαιὸν τῆς Ἐκκλησίας θεσμόν ἅπαντα φρονοῦντες διαμεμενή-
κασιν, ὧν ὁ Θεὸς τὴν πίστιν καὶ εἰς τοὺς σοὺς χρόνους τῆς βασι-
λείας μετέδωκε διὰ τοῦ Δεσπότη ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ
25 σοὶ καὶ τὸ βασιλεύειν οὕτως ὑπῆρξεν, ὡς καὶ τῆς καθ' ἡμᾶς οἰ-
κουμένης κρατεῖν.

Πάλιν γοῦν οἱ ἔλεεινοὶ καὶ οἰκτροὶ τῷ φρονήματι ἀθεμίτω
τολμήματι τῆς δυσσεβοῦς φρονήσεως κήρυκας ἑαυτοὺς ἀνήγγει-
λαν καὶ ἐπιχειροῦσιν ἀνατρέπειν πᾶν ἀληθείας σύνταγμα. Ὡς
30 γὰρ κατὰ τὸ σὸν πρόσταγμα τὸ συνέδριον τῆς συνόδου συγκεκρό-
τητο, κάκεινοι τῆς ἰδίας ἀπάτης ἐγύμνον τὴν σκέψιν. Ἐπειρῶντο
γὰρ πανουργία τινὶ καὶ ταραχῇ προσφέροντές τι καινοτομεῖν τῆς

καταστροφή τῆς αἰρέσεως τοῦ Ἀρείου, διὰ τῆς ὁποίας ὄχι μόνον αὐτή, ἀλλὰ καὶ αἱ ἄλλαι αἰρέσεις καθηρέθησαν, εἰς τὴν ὁποίαν, ἂν προστεθῆ κάτι, εἶναι σφάλμα, καὶ ἂν ἀφαιρεθῆ εἶναι ἐπικίνδυνον, καθ' ὅσον ἂν συμβῆ κάτι ἀπ' αὐτά, αὐτὸ θὰ εἶναι ἄδεια διὰ τοὺς ἐχθροὺς νὰ κάνουν αὐτὰ πού θέλουν.

Διὰ τοῦτο ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἐπειδὴ ἀπὸ παλαιὰ εἶχαν κάνει τοὺς ἑαυτοὺς των μετόχους καὶ ὑποστηρικτὰς τοῦ ἀρειανοῦ δόγματος, καὶ ἀπεχωρίσθησαν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς, τῆς ὁποίας διὰ νὰ μετᾶσχουν ἐζήτησαν νὰ τοὺς δοθῆ μετάνοια καὶ συγγνώμη δι' ὅσα πλημμελήματα διέπραξαν ἐν γνώσει των, ὅπως δείχνουν καὶ τὰ ἔγγραφα των, δι' ὅλα αὐτὰ τοὺς ἐλυπήθημεν καὶ τοὺς ἐδόθη συγγνώμη διὰ τὰ κακὰ πού διέπραξαν (ὁ καιρὸς δὲ πού ἐγιναν αὐτὰ ἦταν τότε πού τὸ συνέδριον τῆς συνόδου εἶχε συγκροτηθῆ εἰς τὸ Μεδιόλανον, ἦσαν δὲ παρόντες καὶ οἱ πρεσβύτεροι τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ρωμαίων), ἐπειδὴ συγχρόνως ἀνεμνήσθημεν καὶ τὸν Κωνσταντῖνον, ὁ ὁποῖος εἶναι ἄξιος μνήμης μετὰ τὸν θάνατόν του, καὶ ὁ ὁποῖος διετύπωσε μὲ κάθε ἀκρίβειαν καὶ ὕστερα ἀπὸ ἐξέτασιν τὴν γραπτὴν πίστιν. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι, ἐβαπτίσθη καὶ ἔφυγε διὰ τὴν αἰώνιον εἰρήνην, ἐθεωρήσαμεν ὅτι δὲν εἶναι ὀρθὸν μετὰ ἀπὸ ἐκεῖνον νὰ καινοτομήσωμεν κάτι, καὶ νὰ παρίδωμεν τόσους ἀγίους ὁμολογητὰς καὶ μάρτυρας καὶ συγγραφεῖς καὶ εὐρετὰς αὐτῆς τῆς πίστεως, οἱ ὁποῖοι, κατὰ τὸν παλαιὸν θεσμόν τῆς Ἐκκλησίας, ἔζησαν πιστεύοντας συνεχῶς ὅλα αὐτὰ, τῶν ὁποίων τὴν πίστιν μετέδωκεν ὁ Θεὸς διὰ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς τὸν καιρὸν τῆς βασιλείας σου, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ βασιλεία σου ἐπέτυχεν νὰ ἐπικρατήσῃ εἰς ὀλόκληρον τὴν οἰκουμένην μας.

Πάλιν ὁμως οἱ ἔλεεινοὶ καὶ ἄθλιοι εἰς τὴν σκέψιν ἔκαμαν τὸ ἀθέμιτον τόλμημα νὰ ἀναγορεύσουν τοὺς ἑαυτοὺς των κήρυκας τῆς δυσεβοῦς πίστεως, καὶ προσπαθοῦν νὰ ἀνατρέψουν κάθε βάσιν τῆς ἀληθείας. Διότι μόλις συνεκροτήθη τὸ συνέδριον τῆς συνόδου, ἀμέσως ἐκεῖνοι ἐφάνέρωσαν τὴν ἀπατηλὴν των σκέψιν. Προσπαθοῦσαν λοιπὸν μὲ κάποιαν πονηρίαν καὶ μὲ δη-

τοιαύτης ἑταιρίας τοὺς συναλισκομένους εὐρόντες Γερμίνιον,
 Αὐξέντιον καὶ Γάιον τοὺς τὴν ἔριν καὶ διχοστασίαν ἐμποιοῦντας,
 ὧν ἡ διδασκαλία μία μὲν οὖσα πᾶν πλῆθος βλασφημιῶν ὑπερβέβη-
 κεν. Ὡς δὲ συνειδὼν οὐχὶ τῆς τοιαύτης προαιρέσεως ὄντας οὔτε
 5 ὁμογνωμοῦντας ἐφ' οἷς κακῶς ἐφρόνουσιν, εἰς τὸ συμβούλιον ἡμῶν
 μετήγαγον ἑαυτοὺς ὡς δοκεῖν ἕτερόν τι γράφειν· ἦν δὲ ὁ καιρὸς
 βραχὺς ὁ καὶ τὰς γνώμας αὐτῶν ἐξελέγχων. Ἴνα οὖν μὴ τοῖς αὐ-
 τοῖς ἀεὶ τὰ τῆς Ἐκκλησίας περιπίπτῃ καὶ ταραχὴ καὶ θόρυβος
 καλινδούμενος ἅπαντα συγχέῃ, βέβαιον ἐφάνη τὰ πάλαι διωρι-
 10 σμένα ἔννομα καὶ ἀμετακίνητα διαφυλάττειν, τοὺς δὲ προειρημέ-
 νους τῆς ἡμετέρας κοινωνίας ἀποκεχωρισθαι, δι' ἣν αἰτίαν τοὺς
 ἀναδιδάξοντας πρέσβεις πρὸς τὴν σὴν ἐπιείκειαν ἀπεστάλκαμεν
 τὴν γνώμην τοῦ συνεδρίου διὰ τῆς ἐπιστολῆς μηνύσοντας. Τοῖς
 δὲ πρέσβεσι πρό γε πάντων τοῦτο παρεκελευσάμεθα τὸ τὴν ἀλή-
 15 θειαν πιστώσασθαι ἐκ τῶν πάλαι ἀρχαίων καὶ δικαίων ὀρμωμέ-
 νους· οἱ καὶ τὴν σὴν ἀναδιδάξουσιν ὁσιότητα ὅτι οὐχ ὥσπερ ἔφη-
 σαν Οὐρσάκιός τε καὶ Οὐάλης ἔσται εἰρήνη, εἶπερ τι τῶν δικαίων
 ἀνατραπεῖν. Πῶς γὰρ εἰρήνην οἶόν τε ἄγειν τοὺς τὴν εἰρήνην
 καταλύοντας; Μᾶλλον γὰρ ἔρις καὶ ταραχὴ ἐκ τούτων σὺν ταῖς
 20 λοιπαῖς πόλεσι καὶ τῇ τῶν Ῥωμαίων Ἐκκλησίᾳ γενήσεται.

Διὸ δὴ ἰκετεύομεν τὴν σὴν ἐπιείκειαν, ἵνα προσηγέσιν ἀκοαῖς
 καὶ γαληναίῳ βλέμματι τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις ἀθρήσειας μῆτε
 πρὸς ὕβριν τῶν τετελευτηκότων καινόν τι μεταλλάττειν ἐπιτρέ-
 ψειας, ἀλλ' ἐάσης ἐμμένειν ἡμᾶς τοῖς παρὰ τῶν προγόνων ὀρι-
 25 σθεῖσί τε καὶ νενομοθετημένοις, οὗς ἅπαντα μετὰ ἀγχινοίας τε
 καὶ φρονήσεως καὶ Πνεύματος ἁγίου πεποιηθέναι φήσαιμεν ἄν.
 Τὰ γὰρ νῦν παρ' ἐκείνων καινοτομούμενα τοῖς μὲν πιστεύσασιν
 ἀπιστίαν ἐμποιεῖ, τοῖς δὲ ἀπιστοῦσιν ὠμότητα. Ἰκετεύομεν δὲ

μιουργίαν ἀναταραχῆς νὰ προβάλουν τὰς καινοτομίας των, ἔχοντες ὑποστηρικτὰς αὐτῆς τῆς ἐπιχειρήσεως τὸν Γερμίνιον, τὸν Αὐξέντιον καὶ τὸν Γάϊον, οἱ ὅποιοι προκαλοῦσαν τὴν ἔριδα καὶ τὰς ἀντιρρήσεις, τῶν ὁποίων ἡ διδασκαλία, ἂν καὶ ἦταν ἡ ἴδια μὲ ἐκείνων, ξεπερνοῦσε κάθε πλῆθος βλασφημιῶν. Μόλις δὲ ἀντελήφθησαν ὅτι δὲν εἶχαν ὅλοι τὸν ἴδιον σκοπὸν, οὔτε συνεφώνουν εἰς ὅσα κακὰ ἐπίστευαν, παρουσιάσθησαν εἰς τὸ συμβούλιόν μας, διότι δῆθεν ἤθελαν νὰ γράψουν κάτι ἄλλο. Ἦταν ὅμως ἐλάχιστος ὁ χρόνος ποῦ ἐχρειάσθη διὰ νὰ ἐξελεγχθοῦν αἱ σκέψεις των. Διὰ νὰ μὴ ξαναπέσῃ λοιπὸν ἡ Ἐκκλησία εἰς τὰ ἴδια, καὶ διὰ νὰ μὴ ἐπαναλαμβάνεται διαρκῶς ἡ ταραχὴ καὶ ὁ θόρυβος καὶ προκαλῆται σύγχυσις, ἐβρωρήθη καλύτερον νὰ διαφυλαχθοῦν τὰ ἀπὸ παλαιὰ θεσπισθέντα νόμιμα καὶ ἀμετακίνητα, οἱ δὲ προαναφερθέντες νὰ ἀποχωρισθοῦν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν μὲ ἡμᾶς. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐστείλαμεν πρὸς τὴν καλωσύνην σου τοὺς πρεσβευτὰς, οἱ ὅποιοι θὰ σοῦ ἐξιστορήσουν τὰ συμβάντα καὶ θὰ σοῦ ἐξηγήσουν διὰ τῆς ἐπιστολῆς τὴν ἀπόφασιν τοῦ συνεδρίου. Εἰς τοὺς πρεσβευτὰς δὲ παρηγγείλαμεν, πρὶν ἀπὸ ὅλα, νὰ ἐπιβεβαιώσουν τὴν ἀλήθειαν ἀρχίζοντας ἀπὸ τὰ ἀρχαῖα καὶ δίκαια. Αὐτοὶ θὰ ἐξηγήσουν καὶ εἰς τὴν ὀσιότητά σου, ὅτι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ὑπάρξῃ εἰρήνη, ὅπως ἰσχυρίσθησαν ὁ Οὐρσάκιος καὶ ὁ Οὐάλης, ἐὰν ἀνατραπῇ κάτι ἀπὸ τὰ δίκαια. Διότι πῶς εἶναι δυνατὸν νὰ ζοῦν εἰρηνικὰ αὐτοὶ ποῦ καταλύουν τὴν εἰρήνην; Μᾶλλον λοιπὸν μὲ αὐτὰ θὰ προκληθῇ ἔριδα καὶ ταραχὴ καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ρωμαίων, ὅπως καὶ εἰς τὰς ἄλλας πόλεις.

Διὰ τοῦτο λοιπὸν παρακαλοῦμεν τὴν καλωσύνην σου, νὰ δεχθῆς τοὺς πρεσβευτὰς μας καὶ νὰ τοὺς ἀκούσῃς προσεκτικὰ καὶ μὲ γαλήνιον βλέμμα, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ καινοτομηθῇ κάτι πρὸς ὕβριν τῶν προαποθανόντων, ἀλλὰ νὰ μᾶς ἐπιτρέψῃς νὰ μείνωμεν σταθεροὶ εἰς ἐκεῖνα ποῦ ὥρισαν καὶ ἐνομοθέτησαν οἱ πρόγονοι, οἱ ὅποιοι, θὰ ἐλέγαμεν, ὅτι ὅλα τὰ ἔκαμαν μὲ καθαρὰν σκέψιν καὶ φρόνησιν καὶ μὲ ἅγιον Πνεῦμα. Διότι τῶρα αἱ καινοτομίαι ἐκείνων, εἰς μὲν τοὺς πιστοὺς προξενοῦν ἀπιστίαν, εἰς

ἔτι, ἵνα κελεύσῃς τοὺς ἐπισκόπους τοὺς ἐν ταῖς ἀλλοδαπαῖς δια-
 τρίβοντας, οὓς καὶ τὸ τῆς ἡλικίας ἐπίπονον καὶ τὸ τῆς πενίας ἐν-
 δεὲς τρύχει, τὴν εἰς τὰ οἰκεῖα ἀνακομιδὴν ῥαδίαν ποιήσασθαι, ἵνα
 μὴ ἔρημοι τῶν ἐπισκόπων ἀφωρισμένων, αἱ ἐκκλησίαι διαμένω-
 5 σιν. Ἔτι δὲ πρὸς ἅπασιν καὶ τοῦτο δεόμεθα, ἵνα μηδὲν μῆτε ἐλλεί-
 πη τῶν προὔπαρξάντων μῆτε πλεονάζῃ, ἀλλὰ πάντα ἄρρηκτα
 διαμείνῃ ἐκ τῆς τοῦ σοῦ πατρὸς εὐσεβείας καὶ εἰς τὸν νῦν χρόνον
 διαφυλαττόμενα, μῆτε λοιπὸν ἡμᾶς μοχθεῖν καὶ τῶν οἰκείων πα-
 ροικήσεων ἀλλοτρίους ἐπιτρέφειας γίνεσθαι, ἀλλ' ἵνα οἱ ἐπίσκο-
 10 ποι σὺν τοῖς ἰδίοις λαοῖς μετ' εἰρήνης εἰς εὐχάς τε καὶ λατρείας
 σχολὴν ἄγοιεν ἱκετεύοντες ὑπὲρ τῆς σῆς βασιλείας καὶ σωτηρίας
 καὶ εἰρήνης, ἣν ἡ θεϊότης σοι εἰς τὸ διηνεκὲς χαριεῖται. Οἱ δὲ ἡ-
 μέτεροι πρέσβεις τὰς τε ὑπογραφὰς καὶ τὰς τῶν ἐπισκόπων προσ-
 ηγορίας κομίζουσιν, οἵτινες καὶ ἐξ αὐτῶν τῶν θείων Γραφῶν τὴν
 15 σὴν ἀναδιδάξουσιν ὀσιότητα.

Ἐπίφασις τῆς συνόδου

11. Ἔως προσῆκον ἦν καὶ δυνατόν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἡ καθο-
 λικὴ σύνοδος καὶ ἡ ἁγία Ἐκκλησία τῇ ἰδίᾳ ὑπομονῇ καὶ ἀνεξι-
 κακία ἠνεγκεν οὐκ ἀγενῶς Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλην καὶ Γάιον καὶ
 20 Γερμίνιον καὶ Αὔξέντιον, οἵτινες ἄλλοτε ἄλλα φρονοῦντες πάσας
 τὰς Ἐκκλησίας συνετάραξαν, οἱ καὶ νῦν ἐπιχειροῦσι τετολμήκα-
 σιν τὸν αἰρετικὸν λογισμὸν τῇ τῶν ὀρθοδόξων πίστει συνάψαι καὶ
 διαλυῶσαι τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον, ἣτις ἀντίμαχος ὑπάρχει τῇ τῶν
 Ἀρειανῶν αἵρέσει, ἔξωθεν ἰδίαν τινὰ καὶ ἀλλοτριωτάτην τῆς ἀ-
 25 γιωτάτης Ἐκκλησίας συγγραφεῖσαν πίστιν προσφέροντες, ἦντι-
 να ἡμᾶς δέξασθαι ἀθέμιτον ἠγησάμεθα. Ἐκπαλαὶ γὰρ οὗτοι αἰ-
 ρετικοὶ ὄντες καὶ τάναντία φρονοῦντες καὶ νῦν ἀπεδείχθησαν,
 οὓς πρὸς τὴν ἡμετέραν κοινωνίαν συνελθεῖν οὐκ ἐπιτρέπομεν τῇ

δὲ τοὺς ἀπίστους σκληρότητα. Παρακαλοῦμεν δὲ ἀκόμη νὰ διατάξης νὰ ἐπανέλθουν ἀνεμποδίστως εἰς τὰς ἐπισκοπὰς των, οἱ ἐπίσκοποι ποὺ ζοῦν εἰς ξένα μέρη, τοὺς ὁποίους ταλαιπωρεῖ ἡ μεγάλη ἡλικία καὶ ἡ πτωχεία, διὰ νὰ μὴ μένουν αἱ ἐκκλησίαι ἔρημοι, ἐπειδὴ οἱ ἐπίσκοποι των εἶναι ἀπομακρυσμένοι. Ἀκόμη δὲ μαζί μὲ ὅλα παρακαλοῦμεν καὶ διὰ τοῦτο, νὰ μὴ ἔλλειψη τίποτε ἀπὸ τὰ προηγούμενα, οὔτε νὰ πλεονάσῃ, ἀλλ' ὀλόκληρος ἡ εὐσέβεια τοῦ Πατρός σου νὰ παραμείνῃ ἀκεραία καὶ νὰ διαφυλαχθῆ κατὰ τὴν σημερινὴν ἐποχὴν, καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ κοπιᾶζωμεν ἡμεῖς, καὶ νὰ ἀποξενωνώμεθα ἀπὸ τὰς παροικίας μας, διὰ νὰ ζοῦν οἱ ἐπίσκοποι μὲ τὸν λαὸν τοὺς εἰρηνικά, ἀσχολούμενοι μὲ τὰς προσευχὰς καὶ τὴν λατρείαν, παρακαλοῦντες ὑπὲρ τῆς ἰδικῆς σου βασιλείας καὶ σωτηρίας καὶ εἰρήνης, τὴν ὁποίαν νὰ σοῦ χαρίσῃ ὁ Θεὸς εἰς τὸ διηνεκές. Οἱ δὲ πρεσβευταὶ μας μεταφέρουν καὶ τὰς ὑπογραφὰς καὶ τοὺς ἀσπασμοὺς τῶν ἐπισκόπων, καὶ θὰ ἐξηγήσουν καλύτερα εἰς τὴν ὀσιότητά σου μὲ βάσιν τὰς θείας Γραφάς.

Ἀπόφασις τῆς συνόδου

11. Μέχρι ποῦ ἔπρεπε καὶ ἦταν δυνατὸν, ἀδελφοὶ τιμιώτατοι, ἡ καθολικὴ σύνοδος καὶ ἡ ἀγία Ἐκκλησία, μὲ τὴν ὑπομονὴν καὶ τὴν ἀνεξικακίαν τῆς ὑπέμενεν, ὄχι ἀπὸ φόβον τὸν Οὐρσάκιον καὶ Οὐάλην καὶ Γάϊον καὶ Γερμίνιον καὶ Αὐξέντιον, οἱ ὁποῖοι κάθε τόσο ἀλλάζοντας πίστιν, συνετάραξαν ὅλας τὰς Ἐκκλησίας, οἱ ὁποῖοι καὶ τώρα ἐτόλμησαν νὰ συνδέσουν τὴν αἰρετικὴν σκέψιν μὲ τὴν πίστιν τῶν ὀρθοδόξων, καὶ νὰ διαλύσουν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἡ ὁποία εἶναι ἀντίμαχος πρὸς τὴν αἵρεσιν τῶν Ἀρειανῶν, παρουσιάζοντες κάποιαν ἰδικὴν των πίστιν, ἡ ὁποία διετυπώθη κάπου ἔξω ἀπὸ τὴν σύνοδον καὶ εἶναι ἐντελῶς ξένη πρὸς τὴν ἀγιωτάτην Ἐκκλησίαν, τὴν ὁποίαν πίστιν ἡμεῖς ἐθεωρήσαμεν ἀθέμιτον νὰ δεχθῶμεν. Διότι ἀπὸ πολλοῦ χρόνου αὐτοὶ εἶναι αἰρετικοὶ καὶ πιστεύουν τὰ ἀντίθετα, ὅπως ἀπεδείχθησαν καὶ τώρα, τοὺς ὁποίους δὲν ἐπιτρέπομεν νὰ κοινωνήσουν μαζί μὲ ἡμᾶς, ἐπειδὴ ὁμοφώνως κατεδικάσαμεν καὶ

ἰδίᾳ φωνῇ παρόντας αὐτοὺς κατακρίναντες καὶ καθαιροῦντες. Νῦν τοίνυν ὅπερ δοκεῖ ἀποφῆνασθε, ἵνα ἐνὸς ἐκάστου ἢ γινῶσις ἐκ τῆς ὑπογραφῆς εἴη βέβαιος. Ὁμοθυμαδὸν οἱ ἐπίσκοποι φάσκομεν· Ὅτι προειρημένοι ἐχθροὶ καθαιρεθῶσιν, ἵνα ἡ καθολικὴ πίστις ἐν
5 εἰρήνῃ διαμείνη·.

Καὶ τὰ μὲν ἐν τῇ Ἀριμίνῳ πραχθέντα ταχεῖαν καὶ τοιαύτην ἔσχε τὴν διαῦλσιν, οὐδεὶς γὰρ ἐκεῖ διεφώνησεν, ἀλλὰ πάντες συμφώνως ἔγραψαν τὰ δόξαντα καὶ τοὺς Ἀρειανοὺς καθήρησαν.

12. Τὰ δὲ ἐν Σελευκείᾳ τῇ Τραχείᾳ γενόμενα ταῦτά ἐστι. Μὴν
10 μὲν ἦν ὁ κατὰ Ῥωμαίους καλούμενος Σεπτέμβριος, κατὰ δὲ τοὺς Αἰγύπτιους Θῶθ καὶ κατὰ Μακεδόνας Γορπιαῖος καὶ ἡμέρα ἰς τοῦ μηνὸς κατ' Αἰγυπτίους, εἰς ἣν συνέδραμον πάντες οἱ κληθέντες συνελθεῖν ἦσαν δὲ κάκει πον ρξ'. Πολλῶν δὲ ὄντων τῶν ἐν αὐτοῖς κατηγορουμένων καὶ τῶν κατηγορούντων βοῶντων κατ' αὐ-
15 τῶν Ἀκάκιος καὶ Πατρόφιλος καὶ Οὐράνιος ὁ ἀπὸ Τύρου καὶ Εὐδόξιος ὁ ἐπεισηδήσας τῇ Ἀντιοχείῳ ἐκκλησίᾳ, Λεόντιός τε καὶ Θεοδόσιος καὶ Εὐάγριος καὶ Θεόδουλος καὶ Γεώργιος ὁ διωχθεὶς ἀπὸ τῆς οἰκουμένης πράττουσί τι κακοῦργον. Φοβηθέντες γὰρ τοὺς κατ' αὐτῶν παρὰ τῶν κατηγορῶν ἐλέγχους προσελάβοντο
20 τοὺς ἄλλους τῆς Ἀρείου μερίδος τοὺς εἰς αὐτὸ τοῦτο μισθωτοὺς εἰς ἄσέβειαν γινομένους καὶ κατασταθέντας παρὰ Σεκούνδου τοῦ καθαιρεθέντος παρὰ τῆς μεγάλης συνόδου, ἀπὸ μὲν τῆς Λιβύης Στέφανον καὶ Σερὰν καὶ Πολυδεῦκην κατηγορουμένους ἐπὶ διαφοροῖς ἐγκλήμασι καὶ λοιπὸν Παγκράτιον καὶ Πτολεμαῖον Μελι-
25 τιανόν τινα· καὶ σχηματισάμενοι δῆθεν περὶ πίστεως ζητεῖν οὐκ ἐλάνθανον τοὺς κατηγοροὺς δεδιότες. Καὶ τὴν αἴρεσιν ἐξεδίκουν καὶ λοιπὸν ἐσχίσθησαν. Καὶ οἱ μὲν μετὰ τῶν περὶ Ἀκάκιον ἦσαν ὑποπτοὶ καὶ ὀλίγοι παντελῶς, οἱ δὲ ἄλλοι τὸ πλῆθος ἦσαν. Οἱ μὲν οὖν περὶ Ἀκάκιον ἀποχρησάμενοι τῷ τῆς ἀπονοίας θράσει

καθηρέσαμεν αὐτούς. Τώρα λοιπόν ἀποφασίσατε αὐτὸ ποῦ πρέπει, διὰ νὰ βεβαιωθῇ ἡ γνώμη τοῦ καθενὸς διὰ τῆς ὑπογραφῆς. Ὅλοι μαζί οἱ ἐπίσκοποι ἀποφασίζομεν· Ὅι προαναφερθέντες ἐχθροὶ νὰ καθαιρεθοῦν, διὰ νὰ διατηρηθῇ με εἰρήνην ἡ καθολικὴ πίστις'.

Καὶ αὐτὰ μὲν ποῦ συνέβησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον ἐτελείωσαν ἔτσι γρήγορα, διότι ἐκεῖ δὲν διεφώνησε κανεὶς, ἀλλ' ὅλοι σύμφωνοι ἔγραψαν αὐτὰ ποῦ ἀπεφάσισαν καὶ καθήρεσαν τοὺς Ἀρειανούς.

12. Τὰ συμβάντα δὲ εἰς τὴν Τραχεῖαν Σελεύκειαν εἶναι τὰ ἐξῆς· Ἦταν μῆνας κατὰ Ρωμαίους ὁ Σεπτέμβριος, κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους ὁ Θῶθ καὶ κατὰ τοὺς Μακεδόνας Γορπιαῖος καὶ ἡμέρα 16 τοῦ μηνὸς κατὰ τοὺς Αἰγυπτίους κατὰ τὴν ὁποίαν ἔφθασαν ὅλοι ὅσοι ἐκλήθησαν νὰ λάβουν μέρος εἰς τὴν σύνοδον· ἦσαν δὲ καὶ ἐκεῖ περίπου 160. Ἐνῶ λοιπὸν ὑπῆρχαν μεταξύ των πολλοὶ κατηγορούμενοι καὶ οἱ κατηγοροῦντες ἐκραύγαζαν ἐναντίον των, ὁ Ἀκάκιος καὶ ὁ Πατρόφιλος καὶ ὁ Οὐράνιος ἀπὸ τὴν Τύρον καὶ ὁ Εὐδόξιος, ὁ ὁποῖος κατέλαβε τὴν Ἐκκλησίαν τῶν Ἀντιοχείων καὶ ὁ Λεόντιος καὶ ὁ Θεοδόσιος καὶ ὁ Εὐάγριος καὶ ὁ Θεόδουλος καὶ ὁ Γεώργιος, ὁ ὁποῖος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν οἰκουμένην, διέπραξαν κάποιον κακούργημα. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ἐφοβήθησαν τοὺς ἐλέγχους τῶν κατηγορῶν ἐναντίον των, ἐπῆραν μαζί τους τὴν ἄλλην μερίδα τῶν Ἀρειανῶν, αὐτοὺς ποῦ εἶχαν πληρωθῆ δι' αὐτὸ ἀκριβῶς, διὰ τὴν ἀσέβειαν, οἱ ὁποῖοι ἐχειροτονήθησαν ἀπὸ τὸν καθαιρεθέντα ὑπὸ τῆς μεγάλης συνόδου Σεκοῦνδον, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ἀπὸ μὲν τὴν Λιβύην ὁ Στέφανος καὶ Σεράς καὶ Πολυδεύκης, κατηγορούμενοι διὰ διάφορα ἐγκλήματα, καὶ ἀκόμη τὸν Παγκράτιον καὶ τὸν Πτολεμαῖον καὶ κάποιον Μελιτιανόν, καὶ προσπιούμενοι ὅτι συζητοῦσαν περὶ πίστεως, δὲν ἤμποροῦσαν νὰ ἀπαλλαγοῦν ἀπὸ τὸν φόβον τῶν κατηγορῶν. Καὶ ἐδικαιολογοῦσαν τὴν αἵρεσιν καὶ ἔτσι ἀπεσχίσθησαν πλέον. Καὶ αὐτοὶ ποῦ ἦσαν με τὴν ὁμάδα τοῦ Ἀκακίου ἦσαν ὑποπτοὶ καὶ πολὺ ὀλίγοι, οἱ δὲ ἄλλοι ἦσαν τὸ πλῆθος. Οἱ φίλοι λοιπὸν τοῦ Ἀκακίου ἀφοῦ ὑπερέβησαν τὸ θράσος τοῦ παραλογισμοῦ, ἤρνούντο τε-

τέλεον ἤροῦντο τὰ ἐν Νικαία γραφέντα καὶ τὴν σύνοδον διέβαλλον, οἱ δὲ ἄλλοι (τὸ πλῆθος δὲ ἦσαν οὗτοι) τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῆς συνόδου ἀπεδέχοντο, μόνην δὲ τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν ὡς ἐκ τῆς ἄσασφείας ὑποπτον ἐπροφασίζοντο. Ἐγγρονηζόντων τοίνυν ἐν τῷ
 5 τόπῳ καὶ τῶν μὲν κατηγορῶν ἐπικειμένων, τῶν δὲ κατηγορουμένων φευγόντων καὶ διὰ τοῦτο πλέον ἐν ἄσεβείαις ἐξαγομένων καὶ βλασφημούντων εἰς τὸν Κύριον ἠγανάκτησε τὸ πλῆθος τῶν ἐπισκόπων καὶ καθήρησαν μὲν Ἀκάκιον, Πατρόφιλον, Οὐράνιον, Εὐδόξιον καὶ τὸν ἀπὸ ὑποδεκτῶν Γεώργιον καὶ ἄλλους ἀπὸ τῆς
 10 Ἀσίας, Λεόντιον καὶ Θεοδοσίον, Εὐάγριον καὶ Θεόδουλον, ἀκωνιωνήτους δὲ πεποιήκασιν Ἀστέριον, Εὐσέβιον, Αὔγαρον καὶ Βασιλικὸν καὶ Φοῖβον καὶ Φιδήλιον καὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐτύχιον καὶ Μάγνον. Τοῦτο δὲ πεποιήκασιν, ἐπειδὴ κληθέντες ἀπολογήσασθαι ἐφ' οἷς αὐτῶν πλείστοι κατηγοροῦν οὐκ ἀπήντησαν. Καὶ ὠ-
 15 ρισαν οὕτω μένειν αὐτούς, ἕως ἂν ἀπολογησάμενοι δείξωσιν εαυτούς καθαρὸς ἀπὸ τῶν ἐπιφερομένων αὐτοῖς ἐγκλημάτων. Γράφαντές τε εἰς τὴν ἐκάστου παροικίαν τὴν κατ' αὐτῶν γενομένην κρίσιν ἀνήλθον παρὰ τὸν ἄσεβέστατον Αὔγουστον Κωνσταντίον ἀπαγγελοῦντες αὐτῷ τὰ πεπραγμένα· ταύτην γὰρ εἶχον πρόστα-
 20 ξιν. Καὶ τοῦτο τέλος γέγονε καὶ τῆς ἐν Σελευκείᾳ συνόδου.

13. Τίς τοίνυν οὐκ ἂν ἀποδέξαιτο μὲν τὴν εὐλάβειαν τῶν ἐν τῇ Ἀριμίνῳ συνόδῳ συνελθόντων ἐπισκόπων; οἱ τοσοῦτον κάματον ὁδοῦ καὶ θαλάττης κινδύνους ὑπέμειναν, ἵνα τοὺς μὲν φρονοῦντας τὰ Ἀρείου καθέλωσι, τοὺς δὲ τῶν πατέρων ὄρους ἀκεραίους φυ-
 25 λάξωσιν ὁσίως καὶ κανονικῶς τοῦτο βουλευσάμενοι· ἠγείτο γὰρ ἕκαστος αὐτῶν, εἰ λύσαιεν τὰ τῶν πρὸ αὐτῶν, πρόφασιν διδόναι τοῖς μετὰ ταῦτα, ὥστε λύσαι τὰ παρ' αὐτῶν νῦν γινόμενα. Τίς δὲ οὐκ ἂν καταγνοίῃ τῆς εὐχερείας τῶν περὶ Εὐδόξιον καὶ Ἀκάκιον, οἱ τὴν τῶν ἐαυτῶν πατέρων τιμὴν προπίνουσι τῇ πρὸς τοὺς Ἀρει-

λείως αὐτὰ πού ἐγράφησαν εἰς τὴν Νίκαιαν καὶ κατηγοροῦσαν τὴν σύνοδον, οἱ δὲ ἄλλοι (πού ἦσαν τό πλῆθος), ὅλα μὲν τὰ ἄλλα τῆς συνόδου παρεδέχοντο, μόνον δὲ τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου ἐνόμιζαν ὑποπτὸν λόγῳ τῆς ἀσαφείας τῆς. Ἐπειδὴ λοιπὸν τὸ παραέκαναν ἐκεῖ, καὶ οἱ μὲν κατήγοροι ἐπετίθεντο, οἱ δὲ κατηγοροῦμενοι ἠμύνοντο, καὶ διὰ τοῦτο ἐπροχωροῦσαν περισσότερον εἰς ἀσεβείας καὶ ἐβλασφημοῦσαν κατὰ τοῦ Κυρίου, ἠγανάκτησε τὸ πλῆθος τῶν ἐπισκόπων, καὶ καθήρεσαν μὲν τοὺς Ἀκάκιον, Πατρόφιλον, Οὐράνιον, Εὐδόξιον καὶ τὸν ἐκ τῶν προσχωρησάντων Γεώργιον καὶ ἄλλους ἀπὸ τὴν Ἀσίαν, Λεόντιον καὶ Θεοδοσίον, Εὐάγριον καὶ Θεόδουλον, ἀπέκλεισαν δὲ ἀπὸ τὴν κοινωσίαν τοὺς Ἀστέριον, Εὐσέβιον, Αὐγαρον καὶ Βασιλικὸν καὶ Φοῖβον καὶ Φιδήλιον καὶ Εὐστάθιον καὶ Εὐτύχιον καὶ Μάγνον. Ἐπραξαν δὲ αὐτό, ἐπειδὴ, ἐνῶ ἐκλήθησαν νὰ ἀπολογηθοῦν δι' ὅσα τοὺς κατηγοροῦσαν οἱ πολλοὶ δὲν ἀπήντησαν. Καὶ ὤρισαν νὰ παραμένουν ἀκοινωνῆτοι, ἕως ὅτου ἀπολογηθοῦν καὶ ἀποδείξουν, ὅτι εἶναι καθαροὶ ἀπὸ τὰς κατηγορίας πού τοὺς προσάπτονται. Καὶ ἀφοῦ ἔγραψαν εἰς τὴν παροικίαν τοῦ καθενὸς τὴν καταδίκην αὐτῶν, ἀνῆλθαν εἰς τὸν ἀσεβέστατον Αὐγουστον Κωνσταντίον διὰ νὰ ἀνακοινώσουν εἰς αὐτόν τὰ συμβάντα, διότι εἶχαν τέτοιαν προσταγὴν. Καὶ ἔτσι ἐτελείωσε καὶ ἡ σύνοδος εἰς τὴν Σελεύκειαν.

13. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ παραδεχθῆ τὴν εὐλάβειαν τῶν ἐπισκόπων πού συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν Ἀρίμινον; Οἱ ὅποιοι ὑπέστησαν τόσον κόπον εἰς τὸν δρόμον καὶ τόσους κινδύνους εἰς τὴν θάλασσαν, διὰ νὰ καθαιρέσουν μὲν ὅσους ἐπίστευαν εἰς τὴν διδασκαλίαν τοῦ Ἀρείου, νὰ διαφυλάξουν δὲ ἀκεραίους τοὺς ὄρους τῶν Πατέρων, σκεπτόμενοι τοῦτο εὐσεβῶς καὶ κανονικῶς. Διότι ὁ καθένας ἐσκέπτετο ὅτι, ἐὰν ἐκαταργοῦσαν τὰς ἀποφάσεις τῶν πρὸ αὐτῶν, θὰ ἔδιδαν ἀφορμὴν εἰς τοὺς μεταγενεστέρους νὰ καταργήσουν ὅσα κάνουν αὐτοὶ τώρα. Ποῖος δὲ δὲν θὰ καταδικάσῃ τὴν ἰταμότητα τῆς ομάδος τοῦ Εὐδοξίου καὶ Ἀκακίου, οἱ ὅποιοι θυσιάζουν τὴν τιμὴν τῶν Πατέρων τῶν πρὸς χάριν

ομανίτας σπουδῆ καὶ χάριτι; Ποία γὰρ πίστις τοῖς παρ' αὐτῶν
 γινομένοις, εἰ τὰ τῶν προτέρων καταλύεται; Ἡ πῶς 'πατέρας' ὀ-
 νομάζουσιν οὓς διεδέξαντο, ὧν αὐτοὶ τῆς γνώμης κατήγοροι γί-
 νονται; Μάλιστα δὲ Ἀκάκιος τί ἂν εἴποι πρὸς Εὐδόκιον τὸν ἐαν-
 5 τοῦ διδάσκαλον, ὃς οὐ μόνον ὑπέγραψεν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν συνό-
 δω ἀλλὰ γὰρ καὶ δι' ἐπιστολῆς ἐδήλωσε τοῖς ὑπ' αὐτὸν λαοῖς ταύ-
 την εἶναι πίστιν ἀληθῆ τὴν ὁμολογηθεῖσαν ἐν τῇ κατὰ Νίκαιαν
 συνόδῳ; Εἰ γὰρ καὶ ὡς ἠθέλησεν ἀπελογήσατο διὰ τῆς ἐπιστολῆς,
 ἀλλὰ γε τὰς λέξεις οὐκ ἠρνήσατο, ἀλλὰ καὶ κατηγορήσῃ τῶν Ἀ-
 10 ρειανῶν ὅτι λέγοντες· 'οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆ ὁ Υἱός, οὐδὲ πρὸ Μα-
 ρίας αὐτὸν ἤθελον εἶναι'. Τί ἄρα καὶ διδάξουσι τοὺς λαοὺς τοὺς
 παρ' ἐκείνων διδαχθέντας; Ὅτι ἐσφάλησαν οἱ πατέρες; Καὶ πῶς
 αὐτοὶ πιστευθήσονται παρ' αὐτοῖς οὓς διδάσκουσι παρακούειν
 τῶν διδασκάλων; Ποίοις δὲ ὄμμασιν ἐμβλέφονται καὶ τοῖς μνῆμα-
 15 σι τῶν πατέρων οὓς ὀνομάζουσι νῦν αἰρετικούς; Τί δὲ τοὺς ἀπὸ
 Οὐαλεντίνου καὶ Φρυγίας καὶ Μανιχαίους διασύρουσι, τοὺς δὲ τὰ
 ὅμοια φθαγξαμένους, ὡς ὑπονοοῦσιν αὐτοί, 'ἀγίους' ὀνομάζουσιν;
 Ἡ πῶς αὐτοὶ ἔτι δύνανται εἶναι ἐπίσκοποι, εἰ παρ' αἰρετικῶν, ὡς
 αὐτοὶ διαβάλλουσι κατεστάθησαν; Εἰ δὲ καὶ κακῶς ἐφρόνησαν καὶ
 20 γράψαντες ἐπλάνησαν τὴν οἰκουμένην, παυθήτω τέλος καὶ ἡ περὶ
 τούτων μνήμη. Καὶ εἰ τὰ γράμματα αὐτῶν ἐκβάλλεται, ἐκβάλλε-
 τε ὑμεῖς ἀπελθόντες ἀπὸ τῶν κοιμητηρίων τὰ λείψανα τούτων,
 ἵνα γνῶσιν ἅπαντες ἐκείνους μὲν πλάνους, ὑμᾶς δὲ πατροκτόνους.

14. Ὁ μὲν οὖν μακάριος ἀπόστολος ἀποδέχεται τοὺς Κορινθί-
 25 οὺς λέγων· («Ὅτι πάντα μου μέμνησθε, καὶ καθὼς παρέδωκα ὑμῖν
 τὰς παραδόσεις, οὕτω κατέχετε»), οὗτοι δὲ τοιαῦτα περὶ τῶν πρὸ

1. Ἡ ἐπιστολὴ εἶναι ἡ ἰδίᾳ μὲ τὴν ἀναφερομένην εἰς τὸ ἔργον Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους, κεφ. 6 σελ. 134-136 τοῦ παρόντος τόμου.

τῶν Ἀρειομανιτῶν; Διότι ποία ἐμπιστοσύνη πρέπει νὰ ὑπάρχη εἰς αὐτὰ ποὺ κάνουν, ἐάν μὲ αὐτὰ καταργοῦνται τὰ τῶν προηγουμένων; Ἡ πῶς ὀνομάζουν Πατέρας αὐτοὺς ποὺ διεδέχθησαν, τῶν ὁποίων κατηγοροῦν τὴν πίστιν; Μάλιστα δὲ ὁ Ἀκάκιος τί θὰ ἔλεγε πρὸς τὸν διδάσκαλόν του Εὐσέβιον, ὁ ὁποῖος ὄχι μόνον ὑπέγραψεν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἀλλ' ἀκόμη καὶ δι' ἐπιστολῆς ἐδήλωσε πρὸς τὸν λαὸν του ὅτι πίστις ἀληθινή εἶναι αὕτη ποὺ διετυπώθη εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας¹; διότι ἂν καὶ ἀπελογήθη μὲ τὸν τρόπον ποὺ ἤθελεν αὐτός, ὅμως δὲν ἠρνήθη τὰς λέξεις, ἀλλὰ καὶ κατηγορήσε τοὺς Ἀρειανούς, διότι μὲ τὸ νὰ λέγουν· «Δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆ δὲν ἐδέχοντο ὅτι ὑπῆρχεν πρὸ τῆς Μαρίας». Καὶ τί θὰ διδάξουν τώρα αὐτοὶ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ποὺ ἐδιδάχθησαν ἀπὸ ἐκείνους; Ὅτι ἔκαμαν λάθος οἱ Πατέρες; Καὶ πῶς θὰ γίνουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους πιστευτοὶ αὐτοί, οἱ ὁποῖοι διδάσκουν νὰ μὴ ἀκούωμεν τοὺς διδασκάλους; Καὶ μὲ τί μάτια θὰ ἴδουῖν τὰ μνήματα τῶν Πατέρων, τοὺς ὁποίους τώρα αὐτοὶ ὀνομάζουν αἰρετικούς; Διατί δὲ διασύρουν μὲν τοὺς Οὐαλεντινιανούς καὶ Μοντανιστάς καὶ Μανιχαίους, ὀνομάζουν δὲ ἁγίους ὅσους λέγουν τὰ ὅμοια μὲ ἐκείνους, ὅπως τὰ ἐκλαμβάνουν αὐτοί; Ἡ πῶς ἡμποροῦν ἀκόμη αὐτοὶ νὰ εἶναι ἐπίσκοποι, ἐάν ἐχειροτονήθησαν ὑπὸ αἰρετικῶν ὅπως τοὺς κατηγοροῦν αὐτοί; Ἐάν δὲ οἱ Πατέρες δὲν εἶχαν ὀρθὴν πίστιν καὶ μὲ τὰ γραφόμενά τους παρεπλάνησαν τὴν οἰκουμένην, ἃς σταματήσῃ πλέον τελείως νὰ γίνεται λόγος περὶ αὐτῶν. Καὶ ἐάν ἀπορρίπτονται τὰ γραπτά των, πηγαίνετε καὶ σεῖς νὰ πετάξετε τὰ λείψανά των ἀπὸ τὰ κοιμητήρια, διὰ νὰ ἴδουῖν ὅλοι, ὅτι ἐκεῖνοι μὲν ἦσαν πλάνοι, σεῖς δὲ πατροκτόνοι.

14. Ὁ μὲν λοιπὸν μακάριος ἀπόστολος ἐπαινεῖ τοὺς Κορινθίους ὅταν λέγῃ· «Διότι εἰς ὅλα μὲ ἐνθυμεῖσθε, καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις, ὅπως σᾶς τὰς παρέδωκα»², αὐτοὶ δὲ ἐπειδὴ σκέπτονται τέτοια πράγματα περὶ τῶν προφητῶν των, ὅπως δὲ

αὐτῶν ἐνθυμούμενοι τάναντία πάντως τοῖς λαοῖς καὶ εἰπεῖν τολμήσουσιν· οὐκ ἐπαινοῦμεν ὑμᾶς μνημονεύοντας τῶν πατέρων, ἀλλ' ἀποδεχόμεθα μᾶλλον ὑμᾶς, ὅταν τὰς παραδόσεις αὐτῶν μὴ κατέχητε'. Καὶ λοιπὸν διαβαλλέτωσαν τὴν ἑαυτῶν δυσγένειαν
 5 καὶ λεγέτωσαν· ἡμεῖς οὐκ ἐξ εὐσεβῶν, ἀλλ' ἐξ αἰρετικῶν γεγόναμεν'. Τοιαῦτα γὰρ ἀρμόζει λέγειν τοῖς, ὡς προεῖπον, προπίνουσι τὴν τῶν πατέρων τιμὴν καὶ τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν τῇ ἀρειανῇ αἰρέσει καὶ μὴ φοβουμένοις ἀκοῦσαι τὸ ἐν τῇ θεῖα παροιμίᾳ γεγραμμένον· («Ἐκγονον κακὸν πατέρα καταρᾶται») καὶ τὴν ἐν
 10 τῷ νόμῳ κατὰ τῶν τοιούτων κειμένην ἀπειλήν.

Ἐκεῖνοι μὲν οὖν διὰ τὴν ὑπὲρ τῆς αἰρέσεως σπουδὴν τοιοῦτον φιλόνεικον ἐσχίκασι καὶ τὸ φρόνημα, ὑμεῖς δὲ μὴ διὰ τοῦτο ταραχθῆτε μηδὲ τὴν ἐκείνων τόλμαν ἀλήθειαν ἠγγήσησθε. Καὶ γὰρ καὶ πρὸς ἑαυτοὺς ἀνθίστανται καὶ τῶν πατέρων ἀποστάντες μίαν οὐκ ἔ-
 15 χουσι τὴν γνώμην, ἀλλὰ ποικίλαις καὶ διαφόροις νήχονται μεταβολαῖς. Καὶ πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἐρίζοντες πολλὰς μὲν συνόδους πεποιήκασι καὶ αὐτοί, καθ' ἑκάστην δὲ πίστιν ἐκτιθέμενοι ἐν οὐδεμιᾷ μεμενήκασιν· ἀλλὰ καὶ οὐ παύσονται γε αἰεὶ τοῦτο ποι-
 20 οῦντες, ὅτι κακῶς ζητοῦντες οὐχ εὐρήσουσιν ἣν ἐμίσησαν σοφίαν. Ὑπέταξα τοίνυν ἀναγκαίως ἀπὸ μέρους τά τε παρὰ Ἀρείου γραφέντα καὶ ὅσα συναγαγεῖν ἠδυνήθη ὧν ἐν διαφόροις οὐτοι συνόδοις ἐξέθεντο, ἵνα γνῶτε καὶ θαυμάσητε, τίνος ἔνεκα πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτῶν πατέρας φιλονεικοῦντες οὐ καταδύονται.

25 15. Ἄρειος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ φρονήσαντες καὶ λέγοντες· ἐξ οὐκ ὄντων πεποίηκε τὸν Υἱὸν ὁ Θεὸς καὶ κέκληκεν ἑαυτῷ Υἱόν, καὶ ἐν τῶν κτισμάτων ἐστὶν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος, καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, τρεπτὸς δὲ ἐστὶ δυνάμενος, ὅτε βούλεται, τραπῆναι· ἐξεβλήθη-

ποτε θὰ τολμήσουν νὰ εἶπουν τὰ ἀντίθετα εἰς τοὺς ἀνθρώπους· Ἐν σᾶς ἐπαινοῦμεν ἐπειδὴ ἀναφέρετε τοὺς Πατέρας, ἀλλὰ σᾶς ἐπαινοῦμεν περισσότερο ὅταν δὲν κρατῆτε τὰς παραδόσεις αὐτῶν. Λοιπὸν ἄς κακοχαρακτηρίσουν καὶ τὴν κακὴν των καταγωγὴν καὶ ἄς εἶπουν· Ἐμεῖς δὲν προήλθαμεν ἀπὸ εὐσεβεῖς ἀλλ' ἀπὸ αἰρετικούς. Διότι αὐτὰ ἀρμόζει νὰ λέγουν ἐκεῖνοι, οἱ ὅποιοι, ὅπως προεῖπα, χαρίζουν τὴν τιμὴν τῶν πατέρων καὶ τὴν σωτηρίαν τοὺς εἰς τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, καὶ δὲν φοβοῦνται νὰ ἀκούσουν αὐτὸ ποὺ γράφει ἡ θεία παροιμία· «Τὸ κακὸ παιδί καταρᾶται τὸν πατέρα του»¹ καὶ τὴν ἀπειλὴν κατ' αὐτῶν ποὺ εὐρίσκεται εἰς τὸν Νόμον.

Ἐκεῖνοι λοιπὸν λόγῳ τοῦ ζήλου των ὑπὲρ τῆς αἵρέσεως εἶχαν τοιαύτη πίστιν, σεῖς ὅμως μὴ ἀνησυχῆσετε δι' αὐτό, οὔτε νὰ θεωρῆσετε τὴν αὐθάδειαν των ἀλήθειαν, διότι καὶ τοὺς ἑαυτοὺς των ἀντιμάχονται, καί, ἐφ' ὅσον ἔχουν ἀποστατήσῃ ἀπὸ τοὺς Πατέρας, δὲν ἔχουν σταθερὰν πίστιν, ἀλλὰ καταποντίζονται εἰς πολλὰς καὶ διαφορετικὰς τροποποιήσεις. Καὶ ἐπειδὴ ἀντιμάχονται πρὸς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας συνεκρότησαν καὶ αὐτοὶ πολλὰς συνόδους, καὶ ἐνῶ εἰς ὅλας διετύπωναν ὁμολογίαν πίστεως, δὲν παρέμειναν σταθεροὶ εἰς οὐδεμίαν, ἀλλὰ καὶ δὲν θὰ παύσουν νὰ κάνουν διαρκῶς τοῦτο, διότι, ἐπειδὴ ψάχνουν μὲ κακὴν νοοτροπίαν, δὲν πρόκειται νὰ ἀνακαλύψουν τὴν σοφίαν τὴν ὁποίαν ἐμίσησαν. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν περιέλαβα κατωτέρω μερικὰ ἀπὸ τὰ γραφέντα ὑπὸ τοῦ Ἄρειου καὶ ὅσα ἠμπόρεσα νὰ συγκεντρώσω ἀπ' αὐτὰ ποὺ διετύπωσαν αὐτοὶ εἰς διαφόρους συνόδους, διὰ νὰ ἀντιληφθῆτε καὶ νὰ θαυμάσετε διὰ ποῖον λόγον δὲν ἐντρέπονται νὰ φιλονεικοῦν πρὸς οἴκουμενικὴν σύνοδον καὶ πρὸς τοὺς Πατέρας των.

15. Ὁ Ἄρειος καὶ οἱ ὁμόδοξοὶ του ἐπειδὴ ἐπίστευαν καὶ ἔλεγον ὅτι ὁ Θεὸς ἐδημιούργησε τὸν Υἱὸν ἐξ οὐκ ὄντων καὶ τὸν ὠνόμασεν διὰ τὸν ἑαυτὸν του Υἱὸν, καὶ ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἓνας ἐκ τῶν κτισμάτων, καὶ ὅτι ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, εἶναι δὲ μεταβλητός, διότι ἠμπορεῖ, ὅταν θέλῃ, νὰ μεταβληθῇ, διὰ τοῦτο ἐδιώχθη-

σαν τῆς Ἐκκλησίας παρὰ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου. Ἄλλ' ἐκ-
 βληθεῖς καὶ ἐπιτριβεῖς Ἄρειος παρὰ τῶν περὶ Εὐσέβιον συνέθη-
 κεν ἑαυτοῦ τὴν αἴρεσιν ἐν χάρτη καὶ ὡς ἐν Ἑσθέρῳ ζηλώσας οὐ-
 δένα τῶν φρονίμων, ἀλλὰ τὸν Αἰγύπτιον Σωσάτην ἐν τῷ ἤθει
 5 καὶ τῇ ἐκλύσει τοῦ μέλους, γράφει μὲν πολλά, ἀπὸ μέρους δὲ ἐ-
 στιν αὐτοῦ ταῦτα:

Β λ α σ φ η μ ί α ι Ἄ ρ ε ί ο υ

- Αὐτὸς γοῦν ὁ Θεὸς καθὸ ἐστὶν ἄρρητος ἅπασιν ὑπάρχει.
 Ἴσον οὐδὲ ὁμοιον, οὐχ ὁμόδοξον ἔχει μόνος οὗτος.
 10 Ἄγεννητον δὲ αὐτὸν φάμεν διὰ τὸν τὴν φύσιν γεννητόν.
 Τοῦτον ἄναρχον ἀνυμνοῦμεν διὰ τὸν ἀρχὴν ἔχοντα,
 αἰδιον δὲ αὐτὸν σέβομεν διὰ τὸν ἐν χρόνοις γεγονότα.
 Ἀρχὴν τὸν Υἱὸν ἔθηκε τῶν γενητῶν ὁ ἄναρχος,
 καὶ ἤνεγκεν εἰς Υἱὸν ἑαυτῷ τόνδε τεκνοποιήσας.
 15 Ἴδιον οὐδὲν ἔχει τοῦ Θεοῦ καθ' ὑπόστασιν ιδιότητος,
 οὐδὲ γάρ ἐστιν ἴσος, ἀλλ' οὐδὲ ὁμοούσιος αὐτῷ.
 Σοφὸς δὲ ἐστὶν ὁ Θεός, ὅτι τῆς σοφίας διδάσκαλος αὐτός.
 Ἰκανὴ δὲ ἀπόδειξις ὅτι ὁ Θεὸς ἀόρατος ἅπασι,
 τοῖς τε διὰ Υἱοῦ καὶ αὐτῷ τῷ Υἱῷ ἀόρατος ὁ αὐτός.
 20 Ρητῶς δὲ λέξω, πῶς τῷ Υἱῷ ὁρατὸς ὁ ἀόρατος·
 τῇ δυνάμει ἢ δύναται ὁ Θεὸς ἰδεῖν ἰδίους τε μέτροις
 ὑπομένει ὁ Υἱὸς ἰδεῖν τὸν Πατέρα, ὡς θέμις ἐστίν.
 Ἦγον Τριάς ἐστι δόξαις οὐχ ὁμοίαις, ἀνεπίμικτοι ἑαυταῖς
 εἰσιν αἱ ὑποστάσεις αὐτῶν.
 25 Μία τῆς μιᾶς ἐνδοξοτέρα δόξαις ἐπ' ἀπειρον.
 Ἐένος τοῦ Υἱοῦ κατ' οὐσίαν ὁ Πατήρ, ὅτι ἄναρχος ὑπάρχει.
 Σύνες ὅτι ἡ μονὰς ἦν, ἡ δυὰς δὲ οὐκ ἦν, πρὶν ὑπάρξῃ.
 Αὐτίκα γοῦν Υἱοῦ μὴ ὄντος ὁ Πατήρ Θεός ἐστι.
 Λοιπὸν ὁ Υἱὸς οὐκ ὦν (ὑπῆρξε δὲ θελήσει πατρώα)

1. Ὁ Σωσάτης εἶναι ὁ ἴδιος μὲ τὸν Σωτάδην, ὁ ὁποῖος ἀναφέρεται εἰς τὸν Λόγον κατ' Ἀρειανῶν Α', 2, καὶ 4 Βλ. τόμ. Β', σελ. 30, 36 τῆς παρούσης ἐκδόσεως.

σαν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ μακαρίτου Ἀλεξάνδρου. Ἀλλὰ μετὰ τὴν ἀποβολὴν του ὑποστηρικθῆς ἀπὸ τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου, διετύπωσε τὴν αἵρεσίν του εἰς χάρτην καὶ ὡσὰν «Θαλίαν» δὲν ἐμιμήθη κανένα φρόνιμον, ἀλλὰ τὸν Αἰγύπτιον Σωσάτην¹ εἰς τὸ ἦθος καὶ τὴν ἀνηθικότητα τοῦ μέλους, καὶ ἔγραψε μὲν πολλὰ, μερικὰ δὲ ἐξ αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς·

Βλασφημίαι Ἀρείου

Αὐτὸς λοιπὸν ὁ Θεὸς κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι ἄρρητος εἰς ὅλους. Μόνον αὐτὸς δὲν ἔχει τὸν ἴσον ἢ τὸν ὁμοιον ἢ τὸν ὁμόδοξόν του. Ἀγέννητον δὲ λέγομεν αὐτὸν ἐν σχέσει μ' αὐτὸ πού εἶναι γεννητόν. Ὡς ἀναρχον ἀνυμνοῦμεν αὐτὸν ἐν σχέσει μ' αὐτὸν πού ἔχει ἀρχήν, ὡς αἰδίον δὲ σέβομεν αὐτὸν ἐν σχέσει μ' αὐτὸν πού ἐγινεν ἐν χρόνῳ. Ἀρχὴν τῶν γενητῶν ἔθεσεν ὁ ἀναρχος τὸν Υἱόν, καὶ ἔκαμεν αὐτὸν Υἱόν του ὅταν ἐγέννησεν αὐτόν. Δὲν ἔχει τίποτε κοινὸν μὲ τὸν Θεὸν ὡς πρὸς τὰς ιδιότητας τῆς οὐσίας,

διότι δὲν εἶναι ἴσος μὲ αὐτόν, οὔτε καὶ ὁμοούσιος. Σοφὸς δὲ εἶναι ὁ Θεὸς ὡς διδάσκαλος τῆς σοφίας. Πλήρης δ' ἀπόδειξις τούτου, ὅτι εἶναι ἀόρατος εἰς ὅλους, ἀόρατος τοῖς δι' Υἱοῦ, καὶ εἰς τὸν ἴδιον τὸν Υἱόν· Ὅσα εἶπω δὲ ἀκριβῶς πῶς βλέπεται ὁ ἀόρατος ἀπ' τὸν Υἱόν· μὲ τὴν δύναμιν πού ὁ Θεὸς ἠμπορεῖ νὰ ἰδῇ· καὶ μὲ τὰ ἰδικά του μέτρα

ἠμπορεῖ ὁ Υἱὸς τὸν Πατέρα νὰ ἰδῇ, ὅπως εἶναι δίκαιον. Εἶναι λοιπὸν Τριάδα, ἀλλ' ὄχι μὲ ἴσην δόξαν, διότι δὲν ἠμποροῦν νὰ ἐνωθοῦν αἱ ὑποστάσεις αὐτῶν. Ἡ μία εἶναι ἐνδοξότερα τῆς ἄλλης ἐπ' ἄπειρον. Ξένος εἶναι ὁ Πατὴρ ἀπ' τὸν Υἱόν κατ' οὐσίαν, διότι εἶναι ἀναρχος. Κατάλαβε ὅτι ἡ μονὰς ὑπῆρχε, ἡ δὲ δυὰς δὲν ὑπῆρχε, πρὶν ὑπάρξῃ.

Καὶ ὅταν λοιπὸν δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱός, ὁ Πατὴρ ἦταν Θεός. Ἐνῶ λοιπὸν ὁ Υἱὸς δὲν ὑπῆρχε (διότι ὑπῆρξε μὲ τὴν πατρικὴν θέλησιν)

μονογενῆς Θεός ἐστι καὶ ἑκατέρων ἀλλότριος οὗτος.

Ἡ σοφία σοφία ὑπῆρξε σοφοῦ Θεοῦ θελήσει.

Ἐπινοεῖται γοῦν μυρίαὶς ὄσαις ἐπινοίαις πνεῦμα, δύναμις, σοφία,

5 δόξα Θεοῦ, ἀλήθειά τε καὶ εἰκὼν καὶ Λόγος οὗτος.

Σύνες ὅτι καὶ ἀπαύγασμα καὶ φῶς ἐπινοεῖται.

Ἴσον μὲν τοῦ Υἱοῦ γεννᾶν δυνατός ἐστιν ὁ κρείττων, διαφορώτερον δὲ ἢ κρείττονα ἢ μείζονα οὐχί.

Θεοῦ θελήσει ὁ Υἱὸς ἡλίκος καὶ ὅσος ἐστίν

10 ἐξ ὅτε καὶ ἀφ' οὗ καὶ ἀπὸ τότε ἐκ τοῦ Θεοῦ ὑπέστη.

Ἰσχυρὸς Θεὸς ὢν τὸν κρείττονα ἐκ μέρους ὑμνεῖ.

Συνελόντι εἰπεῖν τῷ Υἱῷ ὁ Θεὸς ἄρρητος ὑπάρχει·

ἔστι γὰρ ἑαυτῷ ὃ ἐστι τοῦτ' ἔστιν, ἄλεκτος,

ὥστε οὐδὲν τῶν λεγομένων κατὰ τε κατὰληψιν συνίει ἐξει-
15 πειν ὁ Υἱός.

Ἀδύνατα γὰρ αὐτῷ τὸν Πατέρα τε ἐξιχνιάσει, ὅς ἐστιν ἐφ' ἑαυτοῦ.

Αὐτὸς γὰρ ὁ Υἱὸς τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν οὐκ οἶδεν,

Υἱὸς γὰρ ὢν θελήσει Πατρὸς ὑπῆρξεν ἀληθῶς.

20 Τίς γοῦν λόγος συγχωρεῖ τὸν ἐκ Πατρὸς ὄντα

αὐτὸν τὸν γεννήσαντα γνῶναι ἐν καταλήψει;

Δῆλον γὰρ ὅτι τὸ ἀρχὴν ἔχον, τὸ ἀναρχον, ὡς ἔστιν,

ἐμπερινοῆσαι ἢ ἐμπεριδράξασθαι οὐχ οἷόν τε ἐστιν.

16. Ἄ δὲ καὶ δι' ἐπιστολῆς ἔγραψαν πρὸς τὸν μακαρίτην
25 Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον, ἔστι ταῦτα:

Μακαρίῳ πάπα καὶ ἐπισκόπῳ ἡμῶν Ἀλεξάνδρῳ οἱ πρεσβύ-
τεροι καὶ οἱ διάκονοι ἐν Κυρίῳ χαίρουσιν. Ἡ πίστις ἡμῶν ἢ ἐκ προ-
γόνων, ἢν καὶ ἀπὸ σοῦ μεμαθήκαμεν, μακάριε πάπα, ἔστιν αὕτη·
οἶδαμεν ἓνα Θεόν, μόνον ἀγέννητον, μόνον αἰδίων, μόνον ἀναρχον,
30 μόνον ἀληθινόν, μόνον ἀθανασίαν ἔχοντα, μόνον σοφόν, μόνον
ἀγαθόν, μόνον δυνάστην, πάντων κριτὴν, διοικητὴν, οἰκονόμον,

ἦταν Θεὸς μονογενής, καὶ ξένος καὶ ἄπ' τοὺς δύο.

Ἡ σοφία ὑπῆρξε σοφία διότι τὸ ἠθέλησεν ὁ Θεός.

Ἐπινοεῖται δὲ οὗτος μὲ μυρίας ἐπινοήσεις, πνεῦμα, δύναμις, σοφία δόξα Θεοῦ, καὶ ἀλήθεια καὶ εἰκῶν καὶ Λόγος.

Κατάλαβε ὅτι ἐπινοεῖται καὶ ὡς ἀκτινοβολία καὶ φῶς.

Ὁ μεγαλύτερος ἤμπορεῖ νὰ γεννᾷ ἴσον μὲ τὸν Υἱὸν

διαφορώτερον δὲ ἢ καλύτερον ἢ μεγαλύτερον ὄχι.

Μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ εἶναι τέτοιος ὁ Υἱός,

ἀπὸ τότε ποὺ ἔλαβεν ὕπαρξιν ἀπ' τὸν Θεόν.

Ἐπειδὴ εἶναι ἰσχυρὸς Θεός, ὕμνεῖ μερικῶς τὸν καλύτερον.

Διὰ νὰ εἴπωμεν ἐν ὀλίγοις, ὁ Θεὸς εἶναι ἄρρητος εἰς τὸν Υἱὸν

διότι εἶναι αὐτὸ ποὺ εἶναι, δηλαδὴ ἀπερίγραπτος,

ὥστε ὁ Υἱὸς νὰ μὴ ἠμπορῇ νὰ εἰπῇ μὲ λόγια ὅσα λέγονται καὶ νοοῦνται.

Διότι αὐτὰ εἶναι ἀδύνατα δι' αὐτόν, καὶ δὲν ἠμπορεῖ

οὔτε τὸν Πατέρα νὰ ἐξερευνήσῃ ὁ ὁποῖος ὑπάρχει ἀφ' ἑαυτοῦ.

Διότι ὁ Υἱὸς δὲν γνωρίζει τὴν ἰδικὴν του οὐσίαν

διότι, ἐπειδὴ εἶναι Υἱός, ὑπῆρξε ἀληθῶς μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός.

Ποῖος λογισμὸς λοιπὸν ἐπιτρέπει εἰς αὐτόν ποὺ εἶναι ἐκ Πατρὸς νὰ κατανοήσῃ μὲ τὸν νοῦν του αὐτὸν τὸν ἴδιον ποὺ τὸν ἐγέννησε;

Εἶναι φανερὸν λοιπὸν, ὅτι, αὐτὸ ποὺ ἔχει ἀρχὴν, τὸν ἀναρχον, ὅπως εἶναι,

νὰ κατανοήσῃ ἢ νὰ συλλάβῃ δὲν ἠμπορεῖ.

16. Αὐτὰ δὲ ποὺ ἔγραψαν δι' ἐπιστολῆς πρὸς τὸν μακαρίτην Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον, εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Πρὸς τὸν μακάριον πάπαν καὶ ἐπίσκοπόν μας Ἀλέξανδρον, οἱ πρεσβύτεροι καὶ οἱ διάκονοι, χαίρετε. Ἡ πίστις μας ποὺ ἔχομεν ἀπὸ τοὺς προγόνους, τὴν ὁποῖαν ἐδιδάχθημεν καὶ ἀπὸ σέ, μακάριε πάπα, εἶναι αὕτη: Ἐνα Θεὸν γνωρίζομεν, μόνον ἀγέννητον, μόνον ἀίδιον, μόνον ἀναρχον, μόνον ἀληθινόν, μόνον μὲ ἀθανασία, μόνον σοφόν, μόνον ἀγαθόν, μόνον ἐξουσιαστήν, κριτὴν ὄλων, διοικητὴν, οἰκονόμον, ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον,

ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον, δίκαιον καὶ ἀγαθόν, νόμον καὶ προ-
 φητῶν καὶ Καινῆς Διαθήκης τοῦτον Θεόν, γεννήσαντα Υἱὸν μονο-
 γενῆ πρὸ χρόνων αἰωνίων, «δι' οὗ καὶ τοὺς αἰῶνας καὶ τὰ ὅλα πε-
 ποίηκε», γεννήσαντα δὲ οὐ δοκῆσει, ἀλλὰ ἀληθεία· ὑποστήσαντα
 5 ἰδίῳ θελήματι ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον κτίσμα τοῦ Θεοῦ τέ-
 λειον, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν τῶν κτισμάτων· γέννημα, ἀλλ' οὐχ ὡς ἐν
 τῶν γεγεννημένων, οὐδ' ὡς Οὐαλεντίνος προβολὴν τὸ γέννημα
 τοῦ Πατρὸς ἐδογματίσεν, οὐδ' ὡς Μανιχαῖος μέρος ὁμοούσιον
 τοῦ Πατρὸς τὸ γέννημα εἰσηγήσατο, οὐδ' ὡς Σαβέλλιος τὴν μο-
 10 νάδα διαιρῶν υἰοπάτορα εἶπεν, οὐδ' ὡς Ἰέρακας λύχνον ἀπὸ λύχ-
 νου ἢ ὡς λαμπάδα εἰς δύο, οὐδὲ τὸν ὄντα πρότερον ὕστερον γεν-
 νηθέντα ἢ ἐπικτισθέντα εἰς Υἱόν, ὡς καὶ σὺ αὐτός, μακάριε πάπα,
 κατὰ μέσσην τὴν ἐκκλησίαν καὶ ἐν συνεδρίῳ πλειστάκις τοὺς ταῦ-
 τα εἰσηγησαμένους ἀπηγόρευσας, ἀλλ' ὡς φαμεν θελήματι τοῦ
 15 Θεοῦ πρὸ χρόνων καὶ πρὸ αἰώνων κτισθέντα καὶ τὸ ζῆν καὶ τὸ εἶ-
 ναι παρὰ τοῦ Πατρὸς εἰληφότα καὶ τὰς δόξας, συνυποστήσαντος
 αὐτῷ τοῦ Πατρὸς. Οὐ γὰρ ὁ Πατὴρ δούς αὐτῷ πάντων τὴν κλη-
 ρονομίαν ἐστέρησεν ἑαυτὸν ὡν ἀγεννήτως ἔχει ἐν ἑαυτῷ· πηγὴ
 γὰρ ἐστὶ πάντων. Ὡστε τρεῖς εἰσὶν ὑποστάσεις. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς
 20 αἴτιος τῶν πάντων τυγχάνων ἐστὶν ἀναρχος μονώτατος, ὁ δὲ
 Υἱὸς ἀχρόνως γεννηθεὶς ὑπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ πρὸ αἰώνων κτι-
 σθεὶς καὶ θεμελιωθεὶς οὐκ ἦν πρὸ τοῦ γεννηθῆναι, ἀλλὰ ἀχρόνως
 πρὸ πάντων γεννηθεὶς μόνος ὑπὸ τοῦ Πατρὸς ὑπέστη. Οὐδὲ γὰρ
 ἐστὶν αἰδῖος ἢ συναἰδῖος ἢ συναγέννητος τῷ Πατρί, οὐδὲ ἅμα τῷ
 25 Πατρί τὸ εἶναι ἔχει, ὡς τινες λέγουσι τὰ πρὸς τι, δύο ἀγεννήτους
 ἀρχὰς εἰσηγούμενοι, ἀλλ' ὡς μόνος καὶ ἀρχὴ πάντων, οὕτως ὁ
 Θεὸς πρὸ πάντων ἐστὶ. Διὸ καὶ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ἐστὶν, ὡς καὶ παρὰ
 σοῦ μεμαθήκαμεν κατὰ μέσσην τὴν ἐκκλησίαν κηρύξαντος. Καθὸ

δίκαιον καὶ ἀγαθόν, Θεὸν τοῦ Νόμου καὶ τῶν προφητῶν καὶ τῆς Καινῆς Διαθήκης, ὁ ὁποῖος ἐγέννησε μονογενῆ Υἱὸν πρὸ χρόνων αἰώνιων, «Διὰ τοῦ ὁποῖου ἐδημιούργησε καὶ τὸν κόσμον καὶ τὰ πάντα»¹, ἐγέννησε δὲ ὄχι φαινομενικὰ ἀλλὰ πραγματικὰ· ὁ ὁποῖος μὲ τὴν θέλησιν του ἔφερεν εἰς τὴν ὑπαρξιν ἄτρεπτον καὶ ἀναλλοίωτον τέλειον κτίσμα τοῦ Θεοῦ, ἀλλ' ὄχι ὡσάν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα· γέννημα, ἀλλ' ὄχι ὡσάν ἓνα ἀπ' αὐτὰ ποὺ ἔχουν γεννηθῆ, οὔτε ὅπως ὁ Οὐαλεντῖνος ἐχαρακτήρησε προβολὴν τὸ γέννημα τοῦ Πατρός, οὔτε ὅπως ὁ Μανιχαῖος ἐθεώρησε τὸ γέννημα ὡς ὁμοούσιον μέρος τοῦ Πατρός, οὔτε ὅπως ὁ Σαβέλλιος, ἀφοῦ διήρησε τὴν μονάδα τὸν ὠνόμασε υἱοπάτορα, οὔτε ὅπως ὁ Ἰερακας λύχνον ἀπὸ λύχνου, ἢ μίαν λαμπάδα εἰς δύο μέρη, οὔτε ὅτι αὐτὸς ποὺ ὑπῆρχε προηγουμένως μετὰ ἐγεννήθη, ἢ ἐπῆρε ἐπάνω του καὶ τὸ Υἱός, ὅπως καὶ σὺ ὁ ἴδιος, μακάριε πάπα, εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας καὶ εἰς συμβούλιον ἐπανειλημμένως ἀπηγόρευσε αὐτοὺς ποὺ ἰσχυρίσθησαν αὐτὰ, ἀλλ' ὅπως λέγομεν, ἐκτίσθη μὲ τὴν θέλησιν τοῦ Θεοῦ πρὸ χρόνων καὶ πρὸ αἰώνων καὶ ἔχει λάβει καὶ τὴν ζωὴν καὶ τὴν ὑπαρξιν καὶ τὰς δόξας ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀφοῦ συνυπῆρξε μὲ αὐτὸν ὁ Πατήρ. Μὲ τὸ νὰ δώσῃ δὲ ὁ Πατήρ εἰς αὐτὸν τὴν κληρονομίαν τῶν πάντων, δὲν ἐστέρησε τὸν ἑαυτὸν του ἀπὸ ὅσα ἔχει ὁ ἴδιος ἀγεννήτως, διότι αὐτὸς εἶναι πηγὴ τῶν πάντων. Ὡστε εἶναι τρεῖς ὑποστάσεις. Καὶ ὁ μὲν Θεὸς ἐπειδὴ εἶναι αἴτιος τῶν πάντων εἶναι ἀναρχος μονώτατος, ὁ δὲ Υἱὸς ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἀχρόνως ὑπὸ τοῦ Πατρός καὶ ἐκτίσθη καὶ ἐθεμελιώθη πρὸ τοῦ κόσμου, δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῆ, ἀλλὰ γεννηθεὶς ἀχρόνως πρὸ πάντων, μόνον αὐτὸς ἔλαβε τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Πατέρα. Δὲν εἶναι δηλαδὴ αἰδιος ἢ συναἰδιος ἢ συναγέννητος μὲ τὸν Πατέρα, οὔτε ἔχει τὴν ὑπαρξιν συγχρόνως μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν μερικοὶ ἐκεῖνα τὰ ὁποῖα ἀναφέρονται εἰς ἄλλο, εἰσηγούμενοι δύο ἀγεννήτους ἀρχάς, ἀλλ' ὡσάν μονάδα καὶ ἀρχὴ πάντων ὁ Θεὸς ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλα. Διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τοῦ Υἱοῦ ὑπάρχει, ὅπως ἐδιδάχθημεν καὶ ἀπὸ σέ, ὅταν ἐκήρυξες εἰς τὸ μέσον τῆς Ἐκκλησίας.

οὐν παρὰ τοῦ Θεοῦ τὸ εἶναι ἔχει καὶ τὰς δόξας καὶ τὸ ζῆν καὶ τὰ πάντα αὐτῷ παρεδόθη, κατὰ τοῦτο ἀρχὴ αὐτοῦ ἐστὶν ὁ Θεός. Ἄρχει γὰρ αὐτοῦ ὡς Θεὸς αὐτοῦ καὶ πρὸ αὐτοῦ ὢν. Εἰ δὲ τὸ («ἐξ αὐτοῦ») καὶ τὸ («ἐκ γαστροῦ») καὶ τὸ («ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἤκω») ὡς μέρος αὐτοῦ ὁμοουσίον καὶ ὡς προβολὴ ὑπὸ τινων νοεῖται, σύνθετος ἔσται ὁ Πατὴρ καὶ διαιρετὸς καὶ τρεπτὸς καὶ σῶμα κατ' αὐτοῦς καὶ τὸ ὅσον ἐπ' αὐτοῖς τὰ ἀκόλουθα σῶματι πάσχων ὁ ἀσώματος Θεός.

17. Ταῦτα ἀπὸ μέρους ὧν ἤμεσαν ἐκ τῆς ἐαυτῶν αἰρετικῆς καρδίας οἱ περὶ Ἄρειόν ἐστι· πρὸ δὲ τοῦ γενέσθαι τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον ἔγραψαν καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον, Νάρκισσον τε καὶ Πατρόφιλον καὶ Μάριν, Παυλῖνόν τε καὶ Θεόδοτον καὶ Ἀθανάσιον τὸν ἀπὸ Ναζαρθῶν τὰ ὅμοια αὐτοῖς. Καὶ ὁ μὲν ἀπὸ τῆς Νικομηδείας Εὐσέβιος κατὰ περιττὸν ἔγραψεν Ἀρειῷ ὅτι «Καλῶς φρονῶν ἐ-
 15 χον πάντα οὕτω φρονεῖν παντὶ γὰρ δῆλόν ἐστιν ὅτι τὸ πεποιημένον οὐκ ἦν πρὶν γενέσθαι, τὸ γενόμενον δὲ ἀρχὴν ἔχει τοῦ εἶναι). Ὁ δὲ ἀπὸ Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης Εὐσέβιος γράφων πρὸς Εὐφρατίωνα τὸν ἐπίσκοπον οὐκ ἐφοβήθη φανερῶς εἰπεῖν ὅτι ὁ Χριστὸς οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς Θεός'. Καὶ Ἀθανάσιος δὲ ὁ ἀπὸ Να-
 20 ζαρθῶν ἔτι γυμνότερον ἀπεκάλυπτε τὴν αἵρεσιν ἕνα τῶν ἑκατὸν προβάτων λέγων εἶναι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ. Γράφων γὰρ πρὸς Ἀλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον ἀπετόλμησεν οὕτως εἰπεῖν «Τί μέμφη τοῖς περὶ Ἄρειον, εἰ λέγουσιν· ἐξ οὐκ ὄντων κτίσμα πεποιήται ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐν τῶν πάντων ἐστίν; ἐν ἑκατὸν γὰρ προβάτοις
 25 παραβαλλομένων πάντων τῶν πεποιημένων εἷς ἐστὶ καὶ ὁ Υἱὸς ἐξ αὐτῶν. Εἰ μὲν οὖν τὰ ἑκατὸν οὐκ ἔστι κτίσματα καὶ γενητὰ ἢ ἐνὶ πλείον τι τῶν ἑκατῶν, δηλονότι μηδὲ ὁ Υἱὸς ἔστω κτίσμα καὶ εἷς τῶν πάντων. Εἰ δὲ τὰ ἑκατὸν πάντα γενητὰ καὶ οὐδέν ἐστιν

Καθ' ὅσον λοιπὸν ἔχει τὴν ὑπαρξιν ἀπὸ τὸν Θεὸν καὶ τὰς δόξας καὶ τὴν ζωὴν, καὶ παρεδόθησαν εἰς αὐτοὺς τὰ πάντα, κατὰ τοῦτο εἶναι ἀρχὴ του ὁ Θεός· ἄρχει δηλαδὴ αὐτοῦ, ὡς Θεὸς αὐτοῦ, καὶ ἐπειδὴ ὑπάρχει πρὶν ἀπ' αὐτόν. Ἐὰν δὲ τὸ «ἐξ αὐτοῦ» καὶ τὸ «ἐκ γαστροῦ»¹ καὶ τὸ «ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐξῆλθον καὶ ἦκω»² ἐξηγεῖται ὑπὸ μερικῶν ὡσάν μέρος τοῦ ὁμοουσίου, καὶ ὡς προβολὴ αὐτοῦ, τότε ὁ Πατὴρ εἶναι σύνθετος καὶ διαιρετὸς καὶ τρεπτὸς καὶ σῶμα, σύμφωνα μὲ τὴν γνώμην τους, καὶ ὅσα εἶναι ἐπακόλουθα τούτων, ἀφοῦ ἔτσι ὁ ἀσώματος Θεὸς πάσχει μὲ τὸ σῶμα.

17. Αὐτὰ εἶναι μερικά ἀπὸ ὅσα ἐξέρασαν ἀπὸ τὴν αἵρετικὴν τους καρδίαν, οἱ Ἄρειανοί. Πρὶν δὲ γίνῃ ἡ σύνοδος εἰς Νίκαιαν ἔγραψαν ὅμοια μὲ αὐτὰ καὶ οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ναρκίσσου καὶ Πατροφίλου καὶ Μάριτος καὶ Παυλίνου καὶ Θεοδότου καὶ Ἀθανασίου τοῦ ἀπὸ Ναζαρθῶν. Καὶ ὁ μὲν Εὐσέβιος Νικομηδείας ἔγραψε περίσσια εἰς τὸν Ἄρειον ὅτι· «Ἐπειδὴ πιστεύεις καλῶς, νὰ προσεύχῃσαι νὰ πιστεύουν ὅλοι τὸ ἴδιον διότι εἶναι φανερόν εἰς ὅλους, ὅτι αὐτὸ ποῦ εἶναι δημιουργημένον, δὲν ὑπῆρχε πρὶν γίνῃ, αὐτὸ δὲ ποῦ ἐγινεν ἔχει ἀρχὴν ὑπάρξεως». Ὁ δὲ Εὐσέβιος Καισαρείας τῆς Παλαιστίνης γράφων πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Εὐφρατίωνα δὲν ἐφοβήθη νὰ εἴπῃ φανερά, ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεός·. Καὶ ὁ Ἀθανάσιος Ναζαρθῶν ἀπεκάλυπτε τὴν αἵρεσιν ἀκόμη γυμνοτέραν, ὅταν ἔλεγεν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ εἶναι ἓνας ἀπὸ τὰ ἑκατὸν πρόβατα. Ὅταν λοιπὸν ἔγραφε πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον ἀπετόλμησε νὰ εἴπῃ τοῦτο· «Διατὶ κατηγορεῖς τοὺς Ἄρειανούς, ὅταν λέγουν· ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐδημιουργήθη ἐκ τοῦ μηδενὸς καὶ εἶναι ἓνα ἐκ τῶν πάντων; Διότι ὅταν ὅλα τὰ δημιουργήματα παριστάνωνται μὲ ἑκατὸν πρόβατα³, ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ αὐτὸς ἓνας ἐξ αὐτῶν. Ἐὰν λοιπὸν τὰ ἑκατὸν δὲν εἶναι κτίσματα καὶ γενητά, ἢ ἐὰν ὑπάρχη

2. Ἰω. 8, 42.

3. Πρβλ. Λουκ. 15, 4.

ἐκτὸς τῶν ἑκατὸν πλὴν μόνου τοῦ Θεοῦ, τί ἄτοπον λέγουσιν οἱ
περὶ ᾿Αρειον, εἰ ἓν ἐν τοῖς ἑκατὸν περιλαβόντες καὶ ἀριθμοῦντες
τὸν Χριστὸν ἓνα τῶν πάντων αὐτὸν εἰρήκασι;»). Γεώργιος δὲ ὁ
νῦν ἐν Λαοδικείᾳ, πρεσβύτερος ὢν τότε τῆς ᾿Αλεξανδρείας καὶ ἐν
5 ᾿Αντιοχείᾳ διατρίβων, πρὸς μὲν ᾿Αλέξανδρον τὸν ἐπίσκοπον ἔ-
γραφεν ὅτι· «Μὴ μέμφου τοῖς περὶ ᾿Αρειον, εἰ λέγουσιν· ἦν ποτε,
ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Καὶ γὰρ ὁ ᾿Ησαΐας υἱὸς γέγονεν ᾿Α-
μῶς, καὶ ὁμῶς ὁ μὲν ᾿Αμῶς ἦν πρὸ τοῦ γενέσθαι τὸν ᾿Ησαΐαν, ὁ
δὲ ᾿Ησαΐας οὐκ ἦν πρότερον, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα γέγονε». Πρὸς δὲ
10 τοὺς ᾿Αρειανοὺς ἔγραφε· «Τί μέμφεσθε ᾿Αλεξάνδρῳ τῷ πάπα λέ-
γοντι ἐκ τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν; Καὶ γὰρ καὶ ὑμεῖς μὴ φοβηθῆτε
εἰπεῖν καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν. Εἰ γὰρ ὁ ἀπόστολος ἔγραφε· ᾿τὰ
δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἔστι δηλὸν ἐξ οὐκ ὄντων πεποιῆσθαι
τὰ πάντα, ἔστι δὲ καὶ ὁ Υἱὸς κτίσμα καὶ τῶν πεπονημένων εἷς,
15 λεχθεῖν ἂν καὶ ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Θεοῦ οὕτως, ὥσπερ καὶ τὰ πάντα
λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ». ᾿Εξ ἐκείνου γοῦν ἔμαθον οἱ τὰ ᾿Αρείου
φρονοῦντες ὑποκρίνεσθαι τὴν λέξιν τὴν ᾿ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ λέγειν
μὲν τὴν λέξιν, μὴ φρονεῖν δὲ καλῶς. Αὐτὸς δὲ ὁ Γεώργιος καθη-
ρέθη ὑπὸ ᾿Αλεξάνδρου καὶ δι᾿ ἄλλα μὲν, ὅτι δὲ καὶ ἀσεβῆς ἐφάνη·
20 πρεσβύτερος γὰρ ἦν αὐτός, καθὰ προεῖρηται.

18. Καὶ ὄλως ἔγραφον οὗτοι τοιαῦτα ὡς ἕκαστον ἐρίζειν καὶ
φιλοτιμεῖσθαι, τίς πλεον ἀυξήσει τὴν ἀσέβειαν τῆς αἰρέσεως καὶ
μᾶλλον αὐτὴν δείξει γυμνότερον. Καὶ τὰς μὲν ἐπιστολάς αὐτῶν
οὐκ ἔσχον ἐν ἐτοιμῳ, ὥστε καὶ ἀποστεῖλαι, εἰ δ᾿ ὄν, καὶ ἀντίγρα-
25 φα καὶ αὐτῶν ὑμῖν ἔπεμψα ἂν, τοῦ δὲ Κυρίου θέλοντος, ἐὰν εὐπο-
ρήσω καὶ τοῦτο ποιήσω. Καὶ ᾿Αστέριος δὲ τις ἀπὸ Καππαδοκίας,
πολυκέφαλος σοφιστῆς, εἷς ὢν τῶν περὶ Εὐσέβιον, ἐπειδὴ θύσας

κάτι πέραν τῶν ἑκατόν, τότε εἶναι φανερόν ὅτι οὔτε ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα καὶ ἓνας ἐξ ὄλων. Ἐὰν ὁμως τὰ ἑκατόν εἶναι ὅλα γενητὰ καὶ δὲν ὑπάρχη τίποτε ἄλλο ἐκτός ἀπὸ τὰ ἑκατόν, πλὴν μόνου ὁ Θεός, τί παράλογον λέγουν οἱ Ἀρειανοί, ὅταν, ἐπειδὴ περιέλαβαν καὶ ἠρίθμησαν τὸν Χριστὸν ὡς ἓνα ἀπὸ τὰ ἑκατόν, τὸν ἐχαρακτήρισαν ὡς ἓνα ἐξ ὄλων;». Ὁ Γεώργιος δὲ ὁ νῦν Λαοδικεῖας, ὁ ὁποῖος ἦταν τότε πρεσβύτερος τῆς Ἀλεξανδρείας, πρὸς μὲν τὸν ἐπίσκοπον Ἀλέξανδρον ἔγραφεν· «Μὴ κατηγορῆς τοὺς Ἀρειανούς, ἐπειδὴ λέγουν· ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ. Διότι καὶ ὁ Ἡσαΐας ἦταν υἱὸς τοῦ Ἀμῶς¹, καὶ ὁμως ὁ μὲν Ἀμῶς ἔζησε πρὶν ἀπὸ τὸν Ἡσαΐαν, ὁ δὲ Ἡσαΐας δὲν ὑπῆρχε προηγουμένως, ἀλλ' ἔζησε μετὰ ταῦτα», πρὸς δὲ τοὺς Ἀρειανούς ἔγραφε· «Διατί κατηγορεῖτε τὸν Πάπαν Ἀλέξανδρον ὁ ὁποῖος λέγει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς; διότι καὶ σεῖς νὰ μὴ φοβηθῆτε νὰ εἰπῆτε ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ. Διότι ἐὰν ὁ ἀπόστολος ἔγραφε· τὰ δὲ πάντα ἐκ τοῦ Θεοῦ², καὶ εἶναι βέβαιον ὅτι τὰ πάντα ἐδημιουργήθησαν ἐξ οὐκ ὄντων, εἶναι δὲ καὶ ὁ Υἱὸς κτίσμα καὶ ἓνας ἐκ τῶν δημιουργημάτων, ἢμπορεῖ καὶ ὁ Υἱὸς νὰ λέγεται ἐκ τοῦ Θεοῦ μέ τὴν ἰδίαν σημασίαν, ὅπως καὶ τὰ πάντα λέγονται ἐκ τοῦ Θεοῦ». Ἐξ ἐκείνου λοιπὸν ἐδιδάχθησαν οἱ Ἀρειανοὶ νὰ χρησιμοποιοῦν ὑποκριτικῶς τὴν φράσιν ἔκ τοῦ Θεοῦ νὰ μὴ πιστεύουν ὁμως καλῶς. Ὁ ἴδιος δὲ ὁ Γεώργιος καθηρέθη ὑπὸ τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ δι' ἄλλα βεβαίως, ἀλλὰ καὶ διότι ἀπεδείχθη ἀσεβής, διότι ἦταν πρεσβύτερος ὅπως προανεφέρθη.

18. Καὶ συνεχῶς ἔγραφαν τέτοια, ἐπειδὴ ὁ καθένας ἠγωνίζετο καὶ ἐφιλοδοξοῦσε, ποῖος θὰ αὐξήσῃ περισσότερο τὴν ἀσεβειαν τῆς αἰρέσεως καὶ νὰ τὴν ἀποδείξῃ γυμνοτέραν. Καὶ τὰς ἐπιστολάς των βέβαια δὲν ἔχω ἐτοίμους διὰ νὰ σᾶς τὰς ἀποστείλω, διότι ἂν τὰς εἶχα θὰ σᾶς ἔστειλα ἀντίγραφα αὐτῶν. Ἄν ὁμως θελήσῃ ὁ Θεός καὶ ἢμπορέσω θὰ κάμω καὶ αὐτὸ. Κάποιος Ἀστέριος δὲ ἀπὸ τὴν Καππαδοκίαν, σοφιστῆς μὲ πολλὰς κεφαλὰς, ὁ ὁποῖ-

2. Α' Κορ. 11, 12.

ἐν τῷ προτέρῳ διωγμῷ τῷ κατὰ τὸν πάππον Κωνσταντίου οὐκ ἠδύνατο παρ' αὐτῶν εἰς κληρὸν προαχθῆναι, ποιεῖ μετὰ γνώμης τῶν περὶ Εὐσέβιον συνταγμάτιον, ὁποῖον μὲν ἤθελον αὐτοί, ἴσον δὲ τῷ τῆς θυσίας αὐτοῦ τολμήματι. Ἐν γὰρ τούτῳ τὴν ἀκρίδα
 5 καὶ τὴν κάμπην τῷ Χριστῷ συγκρίνας, μᾶλλον δὲ προτιμήσας αὐτοῦ, καὶ λέγων ἄλλην εἶναι παρὰ τὸν Χριστὸν ἐν τῷ Θεῷ σοφίαν τὴν τοῦ Χριστοῦ καὶ τοῦ κόσμου δημιουργικὴν, περιήραχετο τὰς ἐν τῇ Συρίᾳ καὶ τὰς ἄλλας Ἐκκλησίας κατὰ σύστασιν τῶν περὶ Εὐσέβιον, ἵνα ἅπαξ ἀρνεῖσθαι μελετήσας οὕτω καὶ νῦν θρασύνη-
 10 ται κατὰ τῆς ἀληθείας. Ἐπέβαινε οὖν εἰς τοὺς μὴ ἐξὸν αὐτῷ τόπους ὁ πάντα τολμηρός, καὶ εἰς τὸν τῶν κληρικῶν τόπον καθεζόμενος, ἀνεγίνωσκε δημοσίᾳ τὸ συνταγμάτιον, καίτοι τῶν ἄλλων δυσανασχετούντων ἐπ' αὐτῷ.

Καὶ τὸ μὲν συνταγμάτιον διὰ πολλῶν ἐστὶ γεγραμμένον,
 15 μέρη δὲ αὐτοῦ ἐστὶ ταῦτα. «Οὐ γὰρ εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος Χριστὸν κηρύσσειν τὴν ἰδίαν αὐτοῦ δύναμιν ἢ τὴν σοφίαν αὐτοῦ, τουτέστι τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ δίχα τῆς προσθήκης δύναμιν Θεοῦ καὶ Θεοῦ σοφίαν, ἄλλην μὲν εἶναι τὴν ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ δύναμιν, τὴν ἔμφυτον αὐτῷ καὶ συννύαρχουσαν αὐτῷ ἀγενήτως κηρύσσων,
 20 γεννητικὴν μὲν οὖσαν, δηλονότι τοῦ Χριστοῦ, δημιουργικὴν δὲ τοῦ παντὸς κόσμου. Περὶ ἧς ἐν τῇ πρὸς Ῥωμαίους ἐπιστολῇ διδάσκων ἔλεγε· τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται ἢ τε αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης». Ὡσπερ γὰρ τὴν εἰρημένην ἐντανθοῖ θεότητα οὐκ ἂν τις φαί-
 25 η Χριστὸν εἶναι, ἀλλ' αὐτὸν ὑπάρχειν τὸν Πατέρα, οὕτως, οἶμαι, καὶ ἡ αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις οὐχ ὁ μονογενῆς Θεός, ἀλλ' ὁ γεννή-

ος ἦταν ἓνας ἐκ τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου, ἐπειδὴ κατὰ τὸν προηγούμενον διωγμὸν, ποὺ ἐγινεν ἐπὶ τοῦ πάππου τοῦ Κωνσταντίου, ἐθυσίασε, δὲν ἤμποροῦσε νὰ γίνῃ κληρικός ὑπ' αὐτῶν, διὰ τοῦτο μὲ τὴν σύμφωνον γνώμην τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου ἐγραψεν ἓνα συνταγμάτιον, ὅπως βέβαια τὸ ἤθελαν αὐτοί, ποὺ ἦταν ἴσον μὲ τὸ τόλμημα τῆς θυσίας του. Εἰς αὐτὸ λοιπὸν ἔκανε σύγκρισιν τῆς ἀκρίδας καὶ τῆς κάμπιας μὲ τὸν Χριστόν, μᾶλλον δὲ ἐπρωτιμοῦσεν αὐτάς, καὶ ἔλεγεν ὅτι, ἐκτὸς τοῦ Χριστοῦ ὑπάρχει ἄλλη σοφία εἰς τὸν Θεόν, ἡ ὁποία εἶναι δημιουργικὴ τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Χριστοῦ, καὶ περιεφέρετο εἰς τὰς Ἐκκλησίας τῆς Συρίας καὶ ἄλλων περιοχῶν μὲ τὴν σύστασιν τῶν φίλων τοῦ Εὐσεβίου, διὰ νὰ ὑβρίζῃ τὴν ἀλήθειαν, μιά ποὺ ἐσχεδίασε νὰ τὴν ἀπαρνηθῇ. Εἰσήρχετο λοιπὸν, αὐτὸς ποὺ ἐτολμοῦσε τὰ πάντα, εἰς χώρους ὅπου δὲν τοῦ ἐπετρέπετο ἡ εἴσοδος, καὶ ἐκάθητο εἰς τὰ σημεῖα ὅπου ἐκάθητο μόνον κληρικοί καὶ ἐδιάβαζε δημοσίως τὸ συνταγμάτιον, παρὰ τὸ ὅτι οἱ ἄλλοι δυσανασχετοῦσαν δι' αὐτὸ.

Καὶ τὸ μὲν συνταγμάτιον περιέχει πολλὰ, μερικὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ εἶναι τὰ ἑξῆς· «Δὲν εἶπεν ὁ μακάριος Παῦλος ὅτι κηρύσσει Χριστόν, τὴν δύναμιν του ἢ τὴν σοφίαν του, δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ χωρὶς τὴν προσθήκην τοῦ ἄρθρου εἶπεν δύναμιν Θεοῦ καὶ Θεοῦ σοφίαν¹⁸ καὶ ἐκήρυττεν ὅτι ἄλλη εἶναι ἡ γνησία τοῦ Θεοῦ δύναμις, ἡ ὁποία εἶναι ἔμφυτος εἰς αὐτὸν καὶ συνυπάρχει μὲ αὐτὸν ἀγεννήτως, καὶ ἡ ὁποία ἐγέννησε μὲν τὸν Χριστόν, ἐδημιούργησε δὲ τὸν κόσμον ὀλόκληρον. Περὶ αὐτῆς διδάσκει εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν καὶ λέγει· 'διότι αἱ ἀόρατοι ιδιότητές του, δηλαδὴ ἡ αἰωνία δύναμις του καὶ ἡ θεότης του, βλέπονται καθαρὰ, ἀφ' ὅτου ἐδημιουργήθη ὁ κόσμος, γινόμενα νοηταὶ διὰ μέσου τῶν δημιουργημάτων'². Ὅπως ἀκριβῶς δηλαδὴ δὲν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ εἶπῃ, ὅτι ἡ ἀναφερομένη ἐδῶ θεότης εἶναι ὁ Χριστός, ἀλλ' ὅτι εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Πατήρ, ἔτσι νομίζω ὅτι καὶ ἡ αἰωνία αὐτοῦ δύναμις καὶ θεότης δὲν εἶναι ὁ μονογενὴς Υἱός, ἀλλ' ὁ Πατήρ ὁ ὁ-

2. Ρωμ. 1, 20.

σας ὑπάρχει Πατήρ. Ἔσθιν δὲ δύναμιν καὶ σοφίαν διδάσκει Θεοῦ τὴν διὰ τοῦ Χριστοῦ δεικνυμένην δηλονότι καὶ διὰ τῶν ἔργων αὐτῶν τῆς διακονίας αὐτοῦ γνωριζομένην». Καὶ πάλιν· «Καίτοι γε ἡ μὲν αἰδῖος αὐτοῦ δύναμις καὶ σοφία, ἣν ἀναρχόν τε καὶ ἀγέννητον οἱ τῆς ἀληθείας ἀποφαίνονται λογισμοί, μία ἂν εἴη δῆπουθεν καὶ ἡ αὐτή. Πολλὰ δὲ αἰ καθ' ἕκαστον ὑπ' αὐτοῦ κτισθεῖσαι, ὧν πρωτότοκος καὶ μονογενὴς ὁ Χριστός· πᾶσαι γε μὴν ὁμοίως εἰς τὸν κεκτημένον ἀνήρτηνται καὶ πᾶσαι αἱ δυνάμεις αὐτοῦ τοῦ κτίσαντος καὶ χρωμένου καλοῦνται δικαίως· οἷον ὁ μὲν προφήτης
10 τὴν ἀκρίδα δίκην τῶν ἀνθρωπίνων ἁμαρτημάτων θεήλατον γινομένην οὐ δύναμιν μόνον Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγάλην φησὶν ὑπ' αὐτοῦ προσαγορεύεσθαι τοῦ Θεοῦ, ὁ δὲ γε μακάριος Δαυὶδ ἐν πλείοσι τῶν ψαλμῶν οὐκ ἀγγέλοις μόνον, ἀλλὰ καὶ δυνάμεσιν αἰνεῖν παρακελεύεται τὸν Θεόν· καὶ πᾶσας γε ἐπὶ τὸν ὕμνον παρα-
15 καλῶν καὶ τὸ πλῆθος παρίστησι καὶ λειτουργοὺς Θεοῦ καλεῖν οὐ παραιτεῖται καὶ ποιεῖν αὐτοῦ τὸ θέλημα διδάσκει».

19. Τοιαῦτα τολμήσας κατὰ τοῦ Σωτῆρος οὐκ ἠρκέσθη, ἀλλὰ καὶ πλέον ἐπεκτείνει τὰς βλασφημίας αὐτοῦ λέγων ὅτι εἰς τῶν πάντων ἐστὶν ὁ Υἱός· «Πρῶτον γὰρ ἐστὶ τῶν γενητῶν καὶ εἰς τῶν
20 νοητῶν φύσεών ἐστι, καὶ ὡσπερ ἥλιος ἐν τοῖς βλεπομένοις εἰς μὲν ἐστὶ τῶν φαινομένων, λάμπει δὲ παντὶ τῷ κόσμῳ κατὰ πρόσταξιν τοῦ πεποιηκότος, οὕτως ὁ ὕψις εἰς ὧν τῶν νοητῶν φύσεων φωτίζει καὶ λάμπει καὶ αὐτὸς πᾶσι τοῖς ἐν τῷ νοητῷ κόσμῳ». Πάλιν τέ φησιν ἣν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν' οὕτω γράφων· «Καὶ πρὶν
25 τῆς γενέσεως τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατήρ προϋπάρχουσαν εἶχε τὴν τοῦ γεννᾶν ἐπιστήμην, ἐπεὶ καὶ ἰατρὸς πρὸ τοῦ ἰατρεῦειν εἶχε τὴν τοῦ

1. Ἰωήλ 2, 25.

2. Πρβλ. Ψαλμ. 102, 21. Διὰ τὸ περιεχόμενον τῆς παραγράφου ταύ-

ποιος τὸν ἐγέννησεν. Ἄλλη δὲ δύναμις καὶ σοφία τοῦ Θεοῦ διδάσκει ὅτι ὑπάρχει, ἡ ὁποία φανερώνεται διὰ τοῦ Χριστοῦ καὶ γίνεται γνωστὴ διὰ τῶν ἰδίων τῶν ἔργων διὰ τὰ ὁποία διηκόνησεν». Καὶ πάλιν· «Ἄν καὶ βεβαίως, ἡ μὲν αἰδίου δύναμις καὶ σοφία αὐτοῦ, διὰ τὴν ὁποίαν οἱ ἀληθινοὶ συλλογισμοὶ λέγουσιν ὅτι εἶναι καὶ ἄναρχος καὶ αἰδίου, θὰ πρέπει νὰ εἶναι ὅπως δὴ ποτε μία καὶ ἡ αὐτή, πολλὰ δὲ αὐτὰ αἰ ὁποῖα ἐκτίσθησαν κατὰ μέρος ὑπ' αὐτοῦ, τῶν ὁποίων πρωτότοκος καὶ μονογενὴς εἶναι ὁ Χριστός· καὶ ὅλαι βεβαίως καθ' ὅμοιον τρόπον ἐξαρτῶνται ἀπ' αὐτὸν ποὺ τὰς ἔχει ἰδικὰς του, καὶ ὅλαι ὀνομάζονται δικαίως δυνάμεις αὐτοῦ ποὺ τὰς ἔκτισε καὶ τὰς χρησιμοποιοεῖ, ὅπως ὁ μὲν προφήτης τὴν ἀκρίδα, ἡ ὁποία ἀπεστάλη ἀπὸ τὸν Θεὸν ἐξ αἰτίας τῶν ἀνθρωπίνων ἀμαρτημάτων, λέγει ὅτι ἀποκαλεῖται ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεὸν ὄχι ἀπλῶς δύναμις Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ μεγάλη ¹. Ὁ δὲ μακαριὸς Δαυὶδ προτρέπει εἰς πολλοὺς ἐκ τῶν ψαλμῶν νὰ δοξολογοῦν τὸν Θεὸν ὄχι μόνον τοὺς ἀγγέλους, ἀλλὰ καὶ τὰς δυνάμεις· καὶ ὅταν προτρέπη ὅλας μαζί πρὸς δοξολογίαν ἀπεικονίζει καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ δὲν παραλείπει νὰ τὰς ὀνομάσῃ καὶ λειτουργοὺς τοῦ Θεοῦ καὶ κηρύσσει ὅτι αὐτὰ ποιοῦν τὸ θέλημα αὐτοῦ» ².

19. Καὶ ἀφοῦ ἐτόλμησε νὰ γράψῃ τέτοια κατὰ τοῦ Σωτῆρος δὲν ἠρκέσθη εἰς αὐτὰ, ἀλλ' ἐπεξέτεινε περισσότερον τὰς βλασφημίας του λέγοντας ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας ἐξ ὄλων· «Εἶναι τὸ πρῶτον ἀπὸ τὰ γενητὰ καὶ ἓνας ἐκ τῶν νοητῶν ὑπάρξεων, καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ ἥλιος μεταξὺ αὐτῶν ποὺ βλέπονται, εἶναι ἓνας ἐκ τῶν φαινομένων, λάμπει δὲ εἰς ὅλον τὸν κόσμον κατὰ προσταγὴν ἐκείνου ποὺ τὸν ἐδημιούργησε, ἔτσι καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνας ἐκ τῶν νοητῶν ὑπάρξεων καὶ φωτίζει καὶ λάμπει καὶ αὐτὸς εἰς ἐκείνους ποὺ ζοῦν εἰς τὸν νοητὸν κόσμον». Καὶ ἰσχυρίζεται ὅτι, ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν» ὅταν γράφῃ ἔτσι· «Καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν γένεσιν τοῦ Υἱοῦ ὁ Πατὴρ εἶχε προϋπάρχουσαν τὴν δυνατὴν νὰ γεννᾷ ὅπως καὶ ὁ ἰατρός, πρὶν ἰατρεύσῃ, εἶχε τὴν δυνατὴν νὰ ἰατρεύῃ». Καὶ

ιατρεύειν ἐπιστήμην»). Καὶ πάλιν φησίν· «Ἐνεργητικῇ φιλοτιμίᾳ ἐκτίσθη ὁ Υἱός, καὶ περιουσίᾳ δυνάμεως ἐποίησεν αὐτὸν ὁ Πατήρ», καὶ πάλιν· «Εἰ τὸ θέλει τοῦ Θεοῦ διὰ πάντων ἐφεξῆς τῶν ποιημάτων διελέλυθε, δηλονότι καὶ ὁ Υἱὸς ποίημα ὢν βουλήσει
5 γέγονε καὶ πεποιήται»). Ταῦτα δὲ Ἀστέριος ἔγραψε μόνος, οἱ δὲ περὶ Ἐυσέβιον ἐφρόνουσι αὐτὰ καινῇ μετ' αὐτοῦ.

20. Ταῦτά ἐστιν ὑπὲρ ὧν ἀγωνίζονται, διὰ ταῦτα μάχονται πρὸς τὴν ἀρχαίαν σύνοδον, ὅτι μὴ τὰ ὁμοία αὐτῶν ἔγραψαν οἱ συνελθόντες ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν,
10 ἣν ἐσπούδαζον οὗτοι συστήσαι. Διὰ τοῦτο καὶ Ἀστέριον τὸν θύσαντα, σοφιστὴν ὄντα, συνήγορον τῆς ἀσεβείας ἑαυτῶν προβάλλοντο, ἵνα μὴ φείδηται μήτε κατὰ τοῦ Κυρίου φθέγγεσθαι μήτε τοὺς ἀκεραίους τῇ πιθανολογίᾳ πλανᾶν. Καὶ ἠγνόησάν γε οἱ ἀμαθεῖς ὅτι καθ' ἑαυτῶν εἰργάζοντο τοῦτο· ἡ γὰρ δυσωδία τῆς
15 εἰς τὰ εἰδῶλα θυσίας τοῦ συνηγόρου ἔτι πλέον τὴν αἵρεσιν Χριστομάχον ἐδείκνυε. Διὰ τοῦτο καὶ νῦν πάντα κινουσι καὶ θορυβοῦσι νομίζοντες ὅτι, κἂν πλείονας ἀποκτείνωσι καὶ συνόδους κατὰ μῆνα συγκροτήσωσι, παύσεται ποτε ἢ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως ἀπόφασις. Ἐοίκασι δὲ πάλιν ἀγνοεῖν ἢ εἰδέναι μὲν, ἀπο-
20 προσποιεῖσθαι δέ, ὅτι καὶ πρὸ τῆς Νικαίας ἡ αἵρεσις ἦν βδελυκτὴ, ὅτε ταύτην Ἀρτεμᾶς κατεβάλλετο καὶ πρὸ αὐτοῦ τὸ τοῦ Καϊάφα καὶ τὸ τῶν τότε Φαρισαίων συνέδριον. Καὶ αἰεὶ δὲ τὸ χριστομάχον ἐργαστήριον βδελυκτὸν ἐστὶ, καὶ οὐ παύσεται τοῦ εἶναι μισητὸν ἐρασμίῳ ὄντος τοῦ κυριακοῦ ὀνόματος καὶ καμπτού-
25 σης πάσης τῆς κτίσεως τὰ γόνατα καὶ ἐξομολογουμένης· («Ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός»).

21. Πλὴν ὅτι συνόδους συνεχεῖς κατὰ τῆς οἰκουμενικῆς ποιούντες οὐδέπω κεκμήκασιν. Μετὰ γὰρ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον οἱ περὶ Ἐυσέβιον καθηρέθησαν, ἀλλὰ μετὰ χρόνον ἐπιβάντες ἀναισχύν-
30 τως ταῖς Ἐκκλησίαις ἤρξαντο τοῖς μὲν ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς ἐπι-

πάλιν ἰσχυρίζεται· «Ὁ Υἱὸς ἐκτίσθη ἀπὸ εὐεργετικὴν φιλοτιμίαν, καὶ ἐδημιούργησεν αὐτὸν ὁ Πατὴρ μὲ τὴν πλουσίαν δύναμιν ποῦ ἔχει»· καὶ πάλιν· «Ἐὰν ἡ θέλησις τοῦ Θεοῦ ἦταν ἡ αἰτία ὄλων τῶν δημιουργημάτων, εἶναι φανερόν ὅτι καὶ ὁ Υἱὸς ἀφοῦ εἶναι δημιούργημα, ἔγινε καὶ ἐδημιουργήθη μὲ τὴν θέλησιν». Αὐτὰ δὲ τὰ ἔγραψε μόνος τοῦ ὁ Ἀστέριος, οἱ δὲ τῆς ὁμάδος τοῦ Εὐσεβίου ἐπίστευσαν αὐτὰ μαζὶ μὲ αὐτόν.

20. Αὐτὰ εἶναι διὰ τὰ ὁποῖα ἀγωνίζονται, δι' αὐτὰ μάχονται πρὸς τὴν ἀρχαίαν σύνοδον, ἐπειδὴ αὐτοὶ ποῦ ἔλαβαν μέρος εἰς αὐτὴν δὲν ἔγραψαν τὰ ὅμοια πρὸς αὐτά, ἀλλὰ μᾶλλον ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, τὴν ὁποίαν αὐτοὶ ἐφρόντιζαν νὰ στηρίξουν. Διὰ τὸν λόγον αὐτὸν τὸν Ἀστέριον ποῦ ἐθυσίασε, ἐνῶ ἦταν σοφιστής, ἀνέδειξαν συνήγορον τῆς ἀσεβείας των, διὰ νὰ μὴ δυσκολεύεται οὔτε κατὰ τοῦ Κυρίου νὰ ὁμιλῇ, οὔτε τοὺς ἀπλοῖκούς νὰ παραπλανᾷ μὲ τὰ σοφίσματά του. Καὶ δὲν ἐκατάλαβαν οἱ ἀπληροφόρητοι, ὅτι αὐτὸ ποῦ ἔκαναν ἦταν ἐναντίον τους, διότι ἡ δυσωδία τῆς εἰς τὰ εἰδῶλα θυσίας τοῦ συνηγόρου των ἀπεδείκνυε τὴν αἵρεσιν περισσότερο χριστομάχον. Διὰ τοῦτο καὶ τώρα ἀνακινοῦν τὰ πάντα καὶ θορυβοῦν, διότι νομίζουν ὅτι ἂν δολοφονήσουν περισσότερο καὶ συγκροτοῦν συνόδους κάθε μῆνα, θὰ παύσῃ κάποτε νὰ ἔχη ἰσχὺν ἡ κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως ἀπόφασις. Φαίνονται δὲ πάλιν ὡσάν νὰ μὴ γνωρίζουν, ἢ ὅτι γνωρίζουν μὲν, ξεχνοῦν ὅμως, ὅτι ἡ αἵρεσις ἦταν μισητὴ καὶ πρὸ τῆς Νικαίας, ὅταν εἶχε ἐμφανίση αὐτὴν ὁ Ἀρτεμᾶς, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὸν τὸ συνέδριον τοῦ Καϊάφα καὶ τῶν Φαρισαίων. Καὶ πάντοτε βέβαια εἶναι βρωμερὸν τὸ χριστομάχον ἐργαστήριον, καὶ δὲν θὰ παύσῃ νὰ εἶναι μισητόν, ἀφοῦ τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου εἶναι σεβαστόν καὶ διότι ὅλη ἡ κτίσις κλίνει τὰ γόνατα καὶ ὁμολογεῖ· «ὅτι Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός» ¹.

21. Παρὰ ταῦτα ὅμως ἂν καὶ κάνουν συνεχεῖς συνόδους κατὰ τῆς οἰκουμενικῆς, οὐδέποτε ἐκουράσθησαν. Μετὰ λοιπὸν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου καθηρέθησαν, ἀλλὰ κατέλαβαν τὰς Ἐκκλησίας, καὶ ἄρχισαν νὰ διασύρουν μὲν τοὺς ἐπισκόπους ποῦ ἀντετάσσοντο εἰς αὐτούς, ἀντὶ δὲ αὐτῶν ἐγκα-

σκοποῖς ἐπιβουλεύειν, ἀντὶ δὲ τούτων τοὺς τῆς αἵρέσεως ἑαυτῶν καθιστάνειν εἰς τὰς Ἐκκλησίας, ἵν' ὅτε βούλονται ποιήσωσι τὰς συνόδους ἔχοντες τοὺς συντρέχοντας αὐτοῖς, οὓς ἐπίτηδες εἰς αὐτὸ τοῦτο προεχειρίσαντο. Συνέρχονται τοίνυν ἐν Ἱερουσαλὴμ 5 καὶ γράφουσι ταῦτα:

Ἡ ἅγια σύνοδος ἡ ἐν Ἱεροσολύμοις Θεοῦ χάριτι συναχθεῖσα τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ τῇ ἐν Ἀλεξανδρείᾳ καὶ τοῖς κατὰ πᾶσαν τὴν Αἴγυπτον καὶ Θηβαΐδα καὶ Λιβύην καὶ Πεντάπολιν καὶ τοῖς κατὰ τὴν οἰκουμένην ἐπισκόποις καὶ πρεσβυτέροις καὶ δια- 10 κόνοις ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Πᾶσι μὲν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνελθοῦσιν ἐξ ἐπαρχιῶν διαφόρων πρὸς τῇ μεγάλῃ πανηγύρει, ἣν ἐπὶ τῇ ἀφιερώσει τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου σπουδῆ τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου τῷ πάντων βασιλεῖ Θεῷ καὶ τῷ Χριστῷ αὐτοῦ κατα- 15 σκευασθέντος ἐπετελέσαμεν, πλείονα θυμηδίαν ἢ τοῦ Χριστοῦ χάρις παρέσχεν, ἣν ἐποίησεν αὐτός τε ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς διὰ γραμμάτων οἰκείων τοῦθ', ὅπερ ἔχρῃν, παρορμήσας πάντα μὲν ἐξορίσαι τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ φθόνον καὶ πᾶσαν μακρὰν ἀπελάσαι βασκανίαν, δι' ἧς τὰ τοῦ Χριστοῦ μέλη πάλαι πρότερον 20 διειστήκει, ἠπλωμένη δὲ καὶ εἰρηναία ψυχῇ δέξασθαι τοὺς περὶ Ἄρειον, οὓς πρὸς τινα καιρὸν ὁ μισόκαλος φθόνος ἔξω γενέσθαι τῆς Ἐκκλησίας εἰργάσατο. Ἐμαρτύρει δὲ τοῖς ἀνδράσιν ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς διὰ τῆς ἐπιστολῆς πίστεως ὀρθοτομίαν, ἣν παρ' αὐτῶν πυθόμενος αὐτός τε δι' ἑαυτοῦ παρὰ ζωσῆς φωνῆς 25 αὐτῶν ἀκούσας ἀπεδέξατο ἡμῖν τε φανερὰν κατεστήσατο, ὑποτάξας τοῖς ἑαυτοῦ γράμμασιν ἔγγραφον τὴν τῶν ἀνδρῶν ὀρθοδοξίαν, ἣν ἐπέγνωμεν οἱ πάντες ὑγιῆ τε οὔσαν καὶ ἐκκλησιαστικῆν. Καὶ εἰκότως παρεκάλει τοὺς ἀνδρας ὑποδεχθῆναι καὶ ἐνω-

1. Προφανῶς πρόκειται διὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ τῆς Ἀναστάσεως τῶν

θιστουσαν εις τας Ἐκκλησίας ἐκείνους πού ἀνήκαν εις τὴν αἵρεσίν των, ὥστε ὅταν θά θέλουν νὰ κάνουν συνόδους ἔχοντας ὑποστηρικτάς των αὐτούς πού ἐχειροτόνησαν ἐπίτηδες διὰ τὸν λόγον αὐτόν. Συνκεντρώθησαν λοιπὸν εἰς τὴν Ἱερουσαλήμ καὶ ἔγραψαν τὰ ἀκόλουθα:

Ἡ ἅγια σύνοδος ἡ συγκροτηθεῖσα μετὰ τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα πρὸς τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ εἰς Ἀλεξάνδρειαν καὶ πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους καὶ πρεσβυτέρους καὶ διδασκάλους τῆς Αἰγύπτου καὶ Θηβαίδος καὶ Λιβύης καὶ Πενταπόλεως καὶ ὅλης τῆς οἰκουμένης, χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

Εἰς ὅλους μας βεβαίως ὅσοι συνεκεντρώθημεν ἐκ διαφόρων ἐπαρχιῶν εἰς τὴν μεγάλην πανήγυριν, τὴν ὁποίαν ἐπραγματοποιήσαμεν διὰ τὴν ἀφιέρωσιν τοῦ σωτηρίου μαρτυρίου¹ μετὰ τὴν φροντίδα τοῦ θεοφιλεστάτου βασιλέως Κωνσταντίνου, τὸ ὁποῖον κατεσκευάσθη διὰ τὸν βασιλέα τῶν ὄλων Θεὸν καὶ τὸν Χριστὸν αὐτοῦ, εἰς ὅλους ἐπροξένησεν ἡ χάρις τοῦ Χριστοῦ περισσοτέραν ἀγαλλίασιν, τὴν ὁποίαν ἔδωκεν ὁ ἴδιος ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς, προτρέψας διὰ ἰδικῶν του γραμμάτων, ὅπως ἔπρεπε, νὰ διώξωμεν μὲν ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ κάθε φθόνον καὶ νὰ ἀπομακρύνωμεν κάθε μῖσος, διὰ τοῦ ὁποίου εἶχαν πρὸ πολλοῦ διαιρεθῆ τὰ μέλη τοῦ Χριστοῦ, νὰ ὑποδεχθῶμεν δὲ μετὰ ἀνοικτὴν καὶ εἰρηνικὴν καρδίαν τοὺς Ἀρειανούς, τοὺς ὁποίους ἐπ' ὀλίγον χρόνον ὁ μισόκαλος φθόνος ὑπεχρέωσε νὰ εὕρισκωνται ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐδήλωνε δὲ διὰ τῆς ἐπιστολῆς ὁ θεοφιλέστατος βασιλεὺς πρὸς τοὺς ἄνδρας ὀρθοτομίαν πίστεως, τὴν ὁποίαν ὁ ἴδιος ἐζήτησε νὰ πληροφορηθῆ ἔξ αὐτῶν, καὶ ἀφοῦ τὴν ἤκουσεν ὁ ἴδιος διὰ ζώσης φωνῆς, τὴν ἀπεδέχθη καὶ τὴν ἠσπάσθη ἐνώπιόν μας, ἐσημείωσεν ἐγγράφως κάτω ἀπὸ τὰ γράμματά του τὴν ὀρθοδοξίαν τῶν ἀνδρῶν, τὴν ὁποίαν ἀνεγνωρίσαμεν ὅλοι, ὅτι εἶναι ὀρθὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ. Καὶ παρεκάλει εὐλόγως

¹ Ἱεροσολύμων, ὁ ὁποῖος ἐκτίσθη ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἐλένης εἰς τὸ σημεῖον πού ἀνευρέθη ὁ τίμιος σταυρός.

θῆναι τῇ Ἐκκλησίᾳ τοῦ Θεοῦ, ὡσπερ οὖν καὶ αὐτοὶ ἐκ τῶν ἰσο-
 τύπων εἴσεσθε τῆς αὐτῆς ἐπιστολῆς, ἧς πρὸς τὴν ὑμετέραν εὐλά-
 βειαν διεπεμφάμεθα. Πιστεύομεν ὅτι καὶ ὑμῖν αὐτοῖς, ὡς ἂν τὰ
 οἰκεῖα μέλη τοῦ ὑμετέρου σώματος ἀπολαμβάνουσι, μεγάλη χαρὰ
 5 καὶ εὐφροσύνη γενήσεται τὰ ἑαυτῶν σπλάγγνα καὶ τοὺς ἑαυτῶν
 ἀδελφούς τε καὶ πατέρας γνωρίζουσί τε καὶ ἀπολαμβάνουσιν, οὐ
 μόνον τῶν πρεσβυτέρων τῶν περὶ Ἄρειον ἀποδοθέντων ὑμῖν,
 ἀλλὰ καὶ παντός τοῦ λαοῦ καὶ τῆς πληθύος ἀπάσης, ἣ προφάσει
 τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν μακροῦ χρόνῳ παρ' ὑμῖν διειστήκει. Καὶ
 10 πρέπει γε ἀληθῶς γνόντας ὑμᾶς τὰ πεπραγμένα, καὶ ὡς ἐκοινώ-
 νησαν οἱ ἄνδρες παρεδέχθησάν τε ὑπὸ τῆς τοσαύτης ἀγίας συνό-
 δου, προθυμότατα καὶ αὐτοὺς ἀσπάσασθαι τὴν πρὸς τὰ οἰκεῖα μέ-
 λη συνάφειαν τε καὶ εἰρήνην, ὅτι μάλιστα τὰ τῆς ἐκτεθείσης ὑπ'
 αὐτῶν πίστεως ἀναμφήριστον σῶζει τὴν παρὰ τοῖς πᾶσιν ὁμολο-
 15 γουμένην ἀποστολικὴν παραδόσιν τε καὶ διδασκαλίαν.

22. Αὕτη τῶν συνόδων αὐτῶν ἡ ἀρχὴ γέγονεν, ἐν ἧ καὶ τὴν προ-
 αἴρεσιν ἑαυτῶν ταχέως ἐξηγγειλαν καὶ οὐκ ἠδυνήθησαν κρύψαι.
 Εἰρηκότες γὰρ ἐξηλαῖσθαι πάντα φθόνον καὶ μετὰ τὸ ἐξορισθῆναι
 τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιον γράφοντες δεῖν
 20 δεχθῆναι Ἄρειον καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ, ἔδειξαν ὅτι διὰ τοῦτο αὐτῷ
 τε τῷ Ἀθανασίῳ ἐπεβούλευον καὶ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἐπισκόποις
 τοῖς ἀντιλέγουσιν αὐτοῖς ἐπεβούλευσαν ὑπὲρ τοῦ τοὺς περὶ Ἄ-
 ρειον δέξασθαι καὶ τὴν αἵρεσιν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν εἰσαγαγεῖν.
 Καὶ εἰ καὶ πᾶσαν τὴν Ἀρείου κακοφροσύνην ἐπήγεσαν ἐν ταύτῃ
 25 καὶ εἰς κοινωνίαν προσέταξαν αὐτοὺς δεχθῆναι, αὐτοὶ πρότερον
 τοῦτο ποιήσαντες, ὅμως ἠγούμενοι λείπειν αὐτοῖς ἔτι πρὸς δ
 βούλονται συγκροτοῦσιν ἐν Ἀντιοχείᾳ σύνοδον προφάσει τῶν
 λεγομένων Ἐγκαινίων. Καὶ ἐπειδὴ αἰεὶ ὑπὸ πάντων κατηγοροῦν-
 το περὶ τῆς αἵρέσεως γράφουσι διαφόρως τὰ μὲν οὕτως, τὰ δὲ

τοὺς ἄνδρας νὰ τὴν δεχθοῦν καὶ νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὴν Ἐκκλησίαν τοῦ Θεοῦ, ὅπως καὶ σεῖς θὰ ἀντιληφθῆτε ἀπὸ τὰ ἀκριβῆ ἀντίγραφα τῆς ἐπιστολῆς τὰ ὁποῖα ἐστείλαμεν πρὸς τὴν εὐλάβειάν σας. Πιστεύομεν ὅτι καὶ εἰς σᾶς τοὺς ἴδιους, ὡς ἐὰν θὰ ξαναπαίρνατε τὰ μέλη τοῦ σώματός σας, θὰ προξενηθῆ μεγάλη χαρὰ καὶ εὐφροσύνη, ὅταν θὰ γνωρίσετε καὶ θὰ ξαναδεχθῆτε τὰ σπλάγχχνα σας καὶ τοὺς ἀδελφούς σας καὶ τοὺς Πατέρας, διότι θὰ σᾶς ἀποδοθοῦν ὄχι μόνον οἱ πρεσβύτεροι ποὺ εἶναι γύρω ἀπὸ τὸν Ἄρειον, ἀλλὰ καὶ ὅλος ὁ λαὸς καὶ ὁλόκληρον τὸ πλῆθος, τὸ ὁποῖον ἐξ ἀφορμῆς τῶν ἀναφερθέντων ἀνδρῶν εἶχεν ἀποσχισθῆ ἀπὸ σᾶς ἐπὶ μακρὸν χρόνον. Καὶ πρέπει πραγματικά, ὅταν θὰ μάθετε τὰ συμβάντα, καὶ πῶς ἐκοινώνησαν οἱ ἄνδρες καὶ ἔγιναν δεκτοὶ ὑπὸ τῆς ἀγίας συνόδου, νὰ δεχθῆτε καὶ σεῖς μὲ μεγάλην προθυμίαν τὸν σύνδεσμον καὶ τὴν εἰρήνην πρὸς τὰ μέλη σας, ἀφοῦ μάλιστα ἡ πίστις ποὺ διετυπώθη ὑπ' αὐτῶν διαφυλάσσει ἀδιάβλητον τὴν ἀποστολικὴν παράδοσιν καὶ διδασκαλίαν, ἡ ὁποία εἶναι δεκτὴ ὑφ' ὅλων.

22. Αὐτὴ ἦταν ἡ ἀρχὴ τῶν συνόδων αὐτῶν, εἰς τὴν ὁποῖαν διεκήρυξαν ἀμέσως τὰ σχέδιά των καὶ δὲν ἠμπόρεσαν νὰ τὰ ἀποκρύψουν. Διότι μὲ τὸ νὰ εἶπουν ὅτι πρέπει νὰ ἀπομακρυνθῆ κάθε φθόνος, καὶ μὲ τὸ νὰ γράψουν μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ Ἀθανασίου, ὅτι πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸς ὁ Ἄρειος καὶ οἱ ἰδικοί του, ἔδειξαν ὅτι διὰ τὸν λόγον αὐτὸν διέσυραν τὸν ἴδιον τὸν Ἀθανάσιον καὶ κατηγορήσαν καὶ ὅλους τοὺς ἄλλους ἐπισκόπους ποὺ ἀντετάσσοντο εἰς αὐτούς, διὰ νὰ γίνῃ δεκτὸς ὁ Ἄρειος καὶ νὰ εἰσαγάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν τὴν αἵρεσιν. Καὶ ἂν καὶ ἐπήνεσαν εἰς τὴν ἐπιστολῆν τὴν κακοφροσύνην τοῦ Ἀρείου καὶ ἐπρόσταξαν νὰ γίνουν αὐτοὶ δεκτοὶ εἰς κοινωνίαν, ἐνῶ αὐτοὶ τὸ εἶχαν πράξει προηγουμένως, ὅμως, ἐπειδὴ ἐνόμιζαν ὅτι λείπει ἀπ' αὐτούς κάτι ἀκόμη πρὸς πραγματοποίησιν αὐτοῦ ποὺ θέλουν, συγκροτοῦν σύνοδον εἰς Ἀντιόχειαν ἐξ ἀφορμῆς τῶν λεγομένων Ἐγκαινίων· καὶ ἐπειδὴ κατηγοροῦντο πάντοτε ὑπὸ πάντων περὶ τῆς αἰρέσεως ἔγραψαν κατὰ διάφορον τρόπον, ἄλλα μὲν ἔτσι, ἄλλα δὲ ἄλλιῶς.

ἐκείνως. Καὶ τὰ μὲν ἐν μιᾷ ἐπιστολῇ γραφέντα παρ' αὐτῶν ἐστὶ ταῦτα:

Ἡμεῖς οὔτε ἀκόλουθοι Ἀρείου γεγόναμεν· πῶς γὰρ ἐπίσκοποι ὄντες ἀκολουθοῦμεν πρεσβυτέρῳ; οὔτε ἄλλην τινὰ πίστιν παρὰ τὴν ἐξ ἀρχῆς παραδοθεῖσαν ἐδεξάμεθα. Ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐξετασταὶ καὶ δοκιμασταὶ τῆς πίστεως αὐτοῦ γενόμενοι μᾶλλον αὐτὸν προσηγάμεθα ἢ περ ἠκολουθήσαμεν· γνώσεσθε δὲ ἀπὸ τῶν λεγομένων. Μεμαθήκαμεν γὰρ ἐξ ἀρχῆς εἰς ἓνα Θεὸν τὸν τῶν ὄλων Θεὸν πιστεύειν, τὸν πάντων νοητῶν τε καὶ αἰσθητῶν δημιουργόν τε καὶ προνοητήν, καὶ εἰς ἓνα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, πρὸ πάντων αἰῶνων ὑπάρχοντα καὶ συνόντα τῷ γεγεννηκότι αὐτὸν Πατρί, δι' οὗ καὶ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ τε ὄρατά καὶ τὰ ἀόρατα, τὸν καὶ ἐπ' ἐσχάτων ἡμερῶν κατ' εὐδοκίαν τοῦ Πατρὸς κατελθόντα καὶ σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου ἀνειληφότα καὶ πᾶσαν τὴν πατρικὴν αὐτοῦ βούλησιν συνεκπεπληρωκότα, πεπονθέναι καὶ ἐγηγέρθαι καὶ εἰς οὐρανοὺς ἀνεληλυθέναι καὶ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καθέζεσθαι καὶ πάλιν ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ διαμένοντα βασιλέα καὶ Θεὸν εἰς τοὺς αἰῶνας. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· εἰ δὲ δεῖ προσθεῖναι πιστεύομεν καὶ περὶ σαρκὸς ἀναστάσεως καὶ ζωῆς αἰωνίου.

23. " Ἀ δὲ καὶ ἐν ἑτέρῃ ἐπιστολῇ δεύτερον ἐν τοῖς αὐτοῖς Ἐγκαινίοις ἐκτίθενται μεταγνόντες μὲν ἐπὶ τοῖς προτέροις, ἐπινοήσαντες δὲ καινότερά τινα καὶ πλείονα ἔστι ταῦτα:

Πιστεύομεν ἀκολούθως τῇ εὐαγγελικῇ καὶ ἀποστολικῇ παραδόσει εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ὄλων δημιουργόν τε καὶ ποιητήν καὶ προνοητήν, ἐξ οὗ τὰ πάντα· καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεόν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα πρὸ τῶν αἰῶνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὄλον ἐξ ὄλου, μόνον ἐκ μόνου, τέλειον ἐκ 30 τελείου, βασιλέα ἐκ βασιλέως, Κύριον ἀπὸ Κυρίου, λόγον ζῶντα, σοφίαν ζῶσαν, φῶς ἀληθινόν, ὁδόν, ἀλήθειαν, ἀνάστασιν, ποιμένα, θύραν, ἄτρεπτόν τε καὶ ἀναλλοίωτον, τῆς θεότητος οὐσίας τε

Καὶ αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν εἰς τὴν μίαν ἐπιστολὴν ὑπ' αὐτῶν εἶναι τὰ ἑξῆς:

Ἡμεῖς δὲν ὑπήρξαμεν ἀκόλουθοι τοῦ Ἀρείου, διότι πῶς, ἐνῶ εἴμεθα ἐπίσκοποι, ἀκολουθοῦμεν πρεσβύτερον; οὔτε ἐδιδάχθημεν κάποιαν ἄλλην πίστιν ἐκτὸς ἀπ' αὐτὴν ποὺ μᾶς παρεδόθη ἀπὸ τὴν ἀρχὴν. Ἄλλ' ἡμεῖς ἀφοῦ ἐζητάσαμεν καὶ ἐδοκιμάσαμεν τὴν πίστιν αὐτοῦ, μᾶλλον τὸν ἐδέχθημεν παρά τὸν ἠκολουθήσαμεν, θὰ τὸ καταλάβετε δὲ ἀπὸ τὰ λεγόμενα. Ἐμάθαμεν λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἀρχὴν νὰ πιστεύωμεν εἰς ἓνα Θεὸν τῶν ὅλων, τὸν δημιουργὸν καὶ προνοητὴν ὅλων τῶν νοητῶν καὶ αἰσθητῶν. Καὶ εἰς ἓνα Υἱὸν τοῦ Θεοῦ μονογενῆ, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας, καὶ συνυπάρχει μὲ τὸν Πατέρα, ὁ ὁποῖος ἐγέννησεν αὐτόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα, καὶ τὰ ὄρατά καὶ τὰ ἀόρατα, καὶ ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας, μὲ τὴν συγκατάθεσιν τοῦ Πατρὸς, κατήλθε καὶ ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῆς Παρθένου, καὶ συνεπλήρωσεν ὀλόκληρον τὸ πατρικὸν σχέδιον καὶ ὅτι ἔπαθε καὶ ἀνεστήθη καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, καὶ θὰ ἔλθῃ πάλιν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς, καὶ εἶναι βασιλεὺς καὶ Θεὸς ποὺ ζῆ αἰωνίως. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα· καὶ ἂν πρέπει νὰ προσθέσωμεν, πιστεύομεν καὶ εἰς τὴν ἀνάστασιν τοῦ σώματος καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

23. Ὅσα δὲ ἔγραψαν εἰς τὴν ἄλλην ἐπιστολὴν διὰ δευτέραν φορὰν εἰς τὴν σύνοδον τῶν Ἐγκαινίων, ἐπειδὴ μετενόησαν διὰ τὰ προηγούμενα καὶ ἐπενόησαν κάτι νεώτερα καὶ περισσότερα εἶναι τὰ ἀκόλουθα:

Πιστεύομεν σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴν καὶ ἀποστολικὴν παράδοσιν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν δημιουργὸν καὶ ποιητὴν καὶ προνοητὴν ὅλων, ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχονται τὰ πάντα. Καὶ εἰς ἓνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν μονογενῆ Θεόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων καὶ εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ὅλος ἐξ ὅλου, μόνος ἐκ μόνου, τέλειος ἐκ τελείου, βασιλεὺς ἐκ βασιλέως, Κύριος ἀπὸ Κυρίου, Λόγος ζῶν, σοφία ζῶσα, φῶς ἀληθινόν, ὁδός, ἀλήθεια, ἀνάστασις, ποιμὴν, θύρα, ἄτρεπτος καὶ ἀναλλοίω-

καὶ βουλῆς καὶ δυνάμεως καὶ δόξης τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰκόνα, τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως, τὸν ὄντα ἐν ἀρχῇ πρὸς τὸν Θεόν, Λόγον Θεὸν κατὰ τὸ εἰρημένον ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος», δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, καὶ ἐν ᾧ τὰ πάντα συν-
5 ἔστηκε, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἄνωθεν καὶ γεννηθέντα ἐκ Παρθένου κατὰ τὰς Γραφὰς καὶ ἄνθρωπον γενόμενον, μεσίτην Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων ἀπόστολόν τε τῆς πίστεως ἡμῶν καὶ ἀρχηγὸν τῆς ζωῆς, ὡς φησιν ὅτι «Καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ
10 πέμψαντός με», τὸν παθόντα ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀνελθόντα εἰς οὐρανοῦς, καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ εἰς παράκλησιν καὶ ἁγιασμόν καὶ τελείωσιν τοῖς πιστεύουσι διδόμενον,
15 καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς διετάξατο τοῖς μαθηταῖς λέγων· «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος», δηλονότι Πατρὸς, ἀληθῶς Πατρὸς ὄντος, Υἱοῦ δέ, ἀληθῶς Υἱοῦ ὄντος, τοῦ δὲ ἁγίου Πνεύματος, ἀληθῶς ἁγίου
20 Πνεύματος ὄντος, τῶν ὀνομάτων οὐχ ἀπλῶς οὐδὲ ἀργῶς κειμένων, ἀλλὰ σημαιόντων ἀκριβῶς τὴν οἰκείαν ἐκάστου τῶν ὀνομαζομένων ὑπόστασιν τε καὶ τάξιν καὶ δόξαν, ὡς εἶναι τῇ μὲν ὑποστάσει τρία, τῇ δὲ συμφωνίᾳ ἓν. Ταύτην οὖν ἔχοντες τὴν πίστιν καὶ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους ἔχοντες ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ
25 τοῦ Χριστοῦ πᾶσαν αἰρετικὴν κακοδοξίαν ἀναθεματίζομεν. Καὶ εἴ τις παρὰ τὴν ὑγιῆ τῶν Γραφῶν πίστιν διδάσκει λέγων ἢ χρόνον ἢ καιρὸν ἢ αἰῶνα ἢ εἶναι ἢ γεγονέναι πρὸ τοῦ γεννηθῆναι τὸν

τος, ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς θεότητος τῆς οὐσίας καὶ τῆς βουλῆς καὶ τῆς δυνάμεως καὶ τῆς δόξης τοῦ Πατρὸς, ὁ πρωτότοκος ὅλης τῆς κτίσεως, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε ἐξ ἀρχῆς πρὸς τὸν Θεόν, Λόγος Θεὸς σύμφωνα μ' αὐτὸ πού ἔχει λεχθῆ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον «καὶ Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος»¹, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν ὅλα, καὶ εἰς τὸν ὁποῖον ἐστηρίχθησαν τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας κατήλθεν ἄνωθεν καὶ ἐγεννήθη ἐκ Παρθένου κατὰ τὰς Γραφάς, καὶ ἔγινεν ἄνθρωπος, μεσίτης Θεοῦ καὶ ἀνθρώπων καὶ ἀπόστολος τῆς πίστεώς μας καὶ ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς, καθὼς λέγει ὅτι· «Κατέβηκα ἀπὸ τὸν οὐρανὸν ὄχι διὰ νὰ κάνω τὸ θέλημα τὸ ἰδικό μου ἀλλὰ τὸ θέλημα ἐκείνου πού με ἔστειλε»², ὁ ὁποῖος ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν καὶ ἀνεστήθη τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνῆλθεν εἰς οὐρανοὺς καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ πάλιν με δόξαν καὶ δύναμιν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον δίδεται εἰς τοὺς πιστεύοντας πρὸς παραμυθίαν καὶ ἁγιασμὸν καὶ τελείωσιν, καθὼς καὶ ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς παρήγγειλεν εἰς τοὺς μαθητὰς λέγων· «Πηγαίνετε καὶ κάνετε ὅλα τὰ ἔθνη μαθητὰς μου, βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»³, τὸ ὁποῖον σημαίνει Πατὸς πού εἶναι ἀληθινὰ Πατὴρ, Υἱοῦ πού εἶναι ἀληθινὰ Υἱός, καὶ ἁγίου Πνεύματος πού εἶναι ἀληθινὰ ἅγιον Πνεῦμα, καὶ ὄχι ὀνόματα ἀπλᾶ καὶ χωρὶς περιεχόμενον, ἀλλὰ πού σημαίνουν ἀκριβῶς τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ καθενὸς ἐξ αὐτῶν πού ὀνομάζονται ὑπόστασιν καὶ τάξιν καὶ δόξαν, ὥστε νὰ εἶναι κατὰ μὲν τὴν ὑπόστασιν τρία, κατὰ δὲ τὴν συμφωνίαν ἓνα. Ἐπειδὴ λοιπὸν ἔχομεν αὐτὴν τὴν πίστιν καὶ τὴν ἔχομεν μάλιστα ἐξ ἀρχῆς μέχρι τέλους, ἀναθεματίζομεν ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Χριστοῦ κάθε αἰρετικὴν κακοδοξίαν. Καὶ ἐὰν κανεὶς διδάσκῃ ἄλλην πίστιν ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ὀρθὴν πίστιν τῶν Γραφῶν, καὶ λέγει ὅτι πρὶν γεννηθῆ ὁ Υἱὸς ὑπῆρχεν ἢ ὑπῆρξε χρόνος ἢ ἐποχὴ ἢ αἰὼν, αὐτὸς νὰ

2. Ἰω. 6, 38.

3. Ματθ. 28, 19.

Υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ εἴ τις λέγει τὸν Υἱὸν κτίσμα ὡς ἐν τῶν κτισμάτων ἢ γέννημα ὡς ἐν τῶν γεννημάτων ἢ ποίημα ὡς ἐν τῶν ποιημάτων καὶ μὴ ὡς αἱ θεῖαι Γραφαὶ παραδέδωκαν τῶν προειρημένων ἕκαστον (ἀφ' ἑκάστου), ἢ εἴ τι ἄλλο διδάσκει ἢ εὐαγγελίζεται, παρ' ὃ παρελάβομεν, ἀνάθεμα ἔστω. Ἡμεῖς γὰρ πᾶσι τοῖς ἐκ τῶν θείων Γραφῶν παραδεδομένοις ὑπὸ τε προφητῶν καὶ ἀποστόλων ἀληθινῶς τε καὶ ἐμφόβως καὶ πιστεύομεν καὶ ἀκολουθοῦμεν.

24. Καὶ Θεοφρόνιος δέ τις ἐπίσκοπος Τυνάνων συνθεὶς καὶ αὐτὸς ἐξέθετο τὴν πίστιν ταύτην ἔμπροσθεν τῶν πάντων, ἧ καὶ πάντες ὑπέγραψαν ἀποδεξάμενοι τὴν τοῦ ἀνθρώπου πίστιν:

Οἶδεν ὁ Θεός, ὃν μάρτυρα καλῶ ἐπὶ τὴν ἐμὴν ψυχὴν, ὅτι οὕτω πιστεύω· εἰς Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν τῶν ὄλων κτίστην καὶ ποιητὴν, ἐξ οὗ τὰ πάντα. Καὶ εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, Θεόν, Λόγον, δύναμιν καὶ σοφίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, δι' οὗ τὰ πάντα, τὸν γεννηθέντα ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, Θεὸν τέλειον ἐκ Θεοῦ τελείου καὶ ὄντα πρὸς τὸν Θεὸν ἐν ὑποστάσει, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν κατελθόντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς Παρθένου κατὰ τὰς Γραφάς, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεσθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς αὐτοῦ καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης καὶ δυνάμεως κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ μένοντα εἰς τοὺς αἰῶνας. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸν Παράκλητον, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας», ὃ καὶ διὰ τοῦ προφήτου ἐπηγγείλατο ὁ Θεὸς ἐκχέειν ἐπὶ τοὺς ἑαυτοῦ δούλους καὶ ὁ Κύριος ἐπηγγείλατο πέμψαι τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς, ὃ καὶ ἔπεμψεν, ὡς αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων μαρτυροῦσιν. Εἰ δέ τις παρὰ ταύ-

εἶναι ἀναθεματισμένος. Καὶ ἐὰν κανεὶς λέγῃ, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι κτίσμα ὡσὰν ἓνα ἀπὸ τὰ κτίσματα ἢ γέννημα ὡσὰν ἓνα ἀπὸ τὰ γεννήματα, ἢ δημιούργημα ὡσὰν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, καὶ ὅχι ὅπως αἱ θεῖαι Γραφαὶ διδάσκουν διὰ τὸ κάθε ἓνα ἀπὸ τὰ ἀνωτέρω, ἢ διδάσκει ἢ κηρύσσει κάτι διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο πού παρελάβαμεν, αὐτὸς νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος. Διότι ἡμεῖς ἀκολουθοῦμεν καὶ πιστεύομεν ἀληθινὰ καὶ μὲ φόβον ὅλα ὅσα ἔχουν παραδοθῆ ἔκ τῶν θείων Γραφῶν καὶ ὑπὸ τῶν προφητῶν καὶ τῶν ἀποστόλων.

24. Καὶ κάποιος Θεοφρόνιος ἐπίσκοπος Τυάνων ἔλαβε μέρος εἰς ἐκείνην τὴν σύνοδον καὶ διετύπωσε καὶ αὐτὸς τὴν πίστιν αὐτὴν ἐνώπιον ὅλων, τὴν ὁποῖαν ὑπέγραψαν ὅλοι διότι ἀπεδέχθησαν τὴν πίστιν τοῦ ἀνθρώπου.

Ὁ Θεὸς γνωρίζει, τὸν ὁποῖον ἐπικαλοῦμαι μάρτυρα τῆς ψυχῆς μου, ὅτι ἔτσι πιστεύω· εἰς Θεὸν Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν ὅλων, ἐκ τοῦ ὁποῖου προέρχονται τὰ πάντα. Καὶ εἰς τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ Θεόν, Λόγον, δύναμιν καὶ σοφίαν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγίναν τὰ πάντα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς τέλειος ἐκ Θεοῦ τελείου καὶ ὑπάρχει πρὸς τὸν Θεὸν ὑποστατικῶς, ὁ ὁποῖος κατῆλθε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Παρθένου κατὰ τὰς Γραφάς, ἐγένεν ἄνθρωπος, ἔπαθε καὶ ἀνεστήθη ἀπὸ τῶν νεκρῶν καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς, ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς του καὶ θὰ ἔλθῃ πάλιν μὲ δόξαν καὶ δύναμιν διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ὁ ὁποῖος ζῆ αἰωνίως. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ Παράκλητος, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ¹, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη διὰ τοῦ προφήτου ὁ Θεὸς νὰ ἐκχύσῃ ἐπὶ τῶν δούλων του ² καὶ ὑπεσχέθη καὶ ὁ Κύριος ὅτι θὰ πέμψῃ εἰς τοὺς μαθητὰς του, καὶ πράγματι τὸ ἔστειλεν ὅπως βεβαιώνουν αἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ³. Ἐὰν δὲ κανεὶς διδάσκῃ διαφορετικά ἀπ' αὐτὴν τὴν πί-

2. Πρβλ. Ἰωήλ 3, 1.

3. Πρβλ. Πράξ. 2, 3.

την τὴν πίστιν διδάσκει ἢ ἔχει ἐν ἑαυτῷ, ἀνάθεμα ἔστω. Καὶ <κατὰ> Μαρκέλλου τοῦ Ἀγκύρας ἢ Σαβελλίου ἢ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως· ἀνάθεμα ἔστω καὶ αὐτὸς καὶ πάντες οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ.

5 25. Ἦσαν δὲ οἱ συνελθόντες ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις ἐπίσκοποι ἐνενήκοντα, ὑπατεία Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου, ἰνδικτιῶνος ἰδ', ἐκεῖ ὄντος Κωνσταντίου τοῦ ἀσεβεστάτου. Ταῦτα πράξαντες ἐν Ἀντιοχείᾳ τοῖς Ἐγκαινίοις, νομίσαντες δὲ μὴ τελείως γεγραφέ-
 10 ἄλλο γράμμα δῆθεν περὶ πίστεως μετὰ μῆνας ὀλίγους, καὶ ἀποστέλλουσιν εἰς τὰς Γαλλίας Νάρκισσον, Μάριν, Θεόδωρον καὶ Μᾶρκον. Κάκεινοι ὡς ἀπὸ συνόδου πεμφθέντες ἐπιδεδώκασιν τῷ τῆς μακαρίας μνήμης Κώνσταντι τῷ Αὐγούστῳ καὶ τοῖς ἐκεῖ πᾶσι ταῦτα:

15 Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, («Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται»). Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δι' οὗ ἐγένετο τὰ
 20 πάντα ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς ἀληθινόν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, τὸν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ
 25 ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ βασιλεία ἀκατάλυτος οὕσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας· ἔσται γὰρ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ
 30 καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τουτέστι τὸν Παράκλητον, ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις, μετὰ τὴν εἰς οὐ-

στιν, ἢ σκέπτεται κάτι τέτοιο μέσα του, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος καὶ ὅποιος πιστεύει ὅπως ὁ Μαρκέλλος Ἀγκύρας ἢ ὁ Σαβέλλιος ἢ ὁ Παῦλος ὁ Σαμοσατεύς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος καὶ αὐτός καὶ ὅλοι ὅσοι ἔχουν κοινωνίαν μὲ αὐτόν.

25. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ συνεκεντρώθησαν εἰς τὰ Ἐγκαίνια ἦσαν ἐνενήντα ἐπίσκοποι, κατὰ τὴν ὑπατείαν Μαρκελλίνου καὶ Προβίνου, ἰνδιοκτιῶνος 14, ἐνῶ ἦταν ἐκεῖ καὶ ὁ ἀσεβέστατος Κωνσταντῖος. Ἀφοῦ ἔπραξαν αὐτὰ εἰς τὰ Ἐγκαίνια εἰς Ἀντιόχειαν, ἐπειδὴ ἐνόμισαν ὅτι δὲν τὰ ἔγραψαν τέλεια, καὶ ἐπειδὴ εἶχαν ἀμφιταλαντευομένην σκέψιν, ἀμέσως πάλιν συνέταξαν ἄλλο γράμμα, δῆθεν περὶ πίστεως, μετὰ ἀπὸ ὀλίγους μῆνας, καὶ ἔστειλαν εἰς τὰς Γαλλίας πρὸς τοὺς Νάρκισσον, Μάριν, Θεόδωρον καὶ Μᾶρκον, ἐκεῖνοι δὲ ὡσάν ἀπεσταλμένοι συνόδου διεβίβασαν εἰς τὸν μακαρίτην Κώνσταντα τὸν Αὐγουστον καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἐκεῖ τὰ ἀκόλουθα:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, «Ἀπὸ τὸν ὁποῖον κάθε γένος εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ τὴν γῆν παίρνει τὸ ὄνομα» ¹. Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔγιναν τὰ πάντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις καὶ ζωὴ καὶ φῶς ἀληθινόν, ἐνηθρώπησε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας χάριν ἡμῶν καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου, ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνεστήθη ἐκ νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, τοῦ ὁποῖου ἡ βασιλεία, ἐπειδὴ εἶναι ἀκατάλυτος, διαρκεῖ εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας· θὰ κάθεται δὲ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δηδὴ τὸν Παράκλητον, τὸ ὁποῖον ὑπεσχέθη καὶ πράγματι ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἀνοδὸν του εἰς τοὺς οὐρανοὺς,

ρανοὺς αὐτοῦ ἄνοδον ἀπέστειλε διδάξαι αὐτοὺς καὶ ὑπομνήσαι πάντα, δι' οὗ καὶ ἁγιασθήσονται αἱ τῶν εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν ἢ ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ἦν ποτε χρόνος 5 ὅτε οὐκ ἦν ἄλλοτρίους οἶδεν ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

26. Ἐπὶ τούτοις ὡσπερ μεταγρόντες συλλέγουσι πάλιν τὸ συνέδριον ἑαυτῶν μετὰ ἔτη τρία, καὶ ἀποστέλλουσιν Εὐδόξιον, Μαρτύριον καὶ Μακεδόنيον τὸν ἀπὸ Κιλικίας καὶ σὺν αὐτοῖς ἑτέρους τινὰς εἰς τὰ μέρη τῆς Ἰταλίας ἀποφέροντας πίστιν διὰ πολλῶν 10 γραφεῖσαν, προσθήκας τε ἔχουσαν πλείστας παρὰ τὰς προτέρας, ὡς γὰρ καινότερά τινα ἐπινοήσαντες ἀπεδήμησαν ἔχοντες ταῦτα:

I. Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, («Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται»). Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύ- 15 ριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν πρὸ πάντων αἰῶνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δι' οὗ ἐγένετο τὰ πάντα τὰ ἐν οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν καὶ δύναμιν καὶ ζωὴν καὶ φῶς ἀληθινόν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα 20 καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ τῶν νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν καὶ καθεσθέντα ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ βα- 25 σιλεία ἀκατάπαυστος οὔσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας· καθέζεται γὰρ ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶνι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι τὸν παράκλητον, ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις, μετὰ τὴν εἰς οὐρανὸν ἄνοδον ἀπέστειλε διδάξαι αὐτοὺς

διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποίου καὶ θὰ ἀγιασθοῦν αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰλικρινῶς εἰς αὐτόν. Ὅσους δὲ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων, ἢ ἀπὸ ἄλλην ὑπόστασιν (δηλαδὴ οὐσίαν) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ἦν ποτε χρόνος ὅτε οὐκ ἦν ὅλους αὐτοὺς θεωρεῖ ἐχθροὺς ἢ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

26. Ὑστερα ἀπ' αὐτὰ, ὡσάν νὰ μετενόησαν, συνεκάλεσαν πάλιν τὸ συνέδριόν τους μετὰ τρία χρόνια, καὶ ἀπέστειλαν τοὺς Εὐδόξιον, Μαρτύριον καὶ Μακεδόنيον ἀπὸ τὴν Κιλικίαν καὶ μαζί μὲ αὐτοὺς καὶ μερικοὺς ἄλλους εἰς τὴν περιοχὴν τῆς Ἰταλίας, οἵ-ὅποιοι ἔφεραν μαζί των ὁμολογίαν πίστεως, ἢ ὁποία εἶχε διατυπωθῆ μὲ πολλὰ λόγια καὶ περιεῖχε πάρα πολλὰς προσθήκας διαφορετικὰς ἀπὸ τὰς προηγουμένας. Ὡσάν νὰ ἐπενόησαν λοιπὸν τίποτε νεώτερα ἀνεχώρησαν ἔχοντες μαζί των τὰ ἐξῆς:

I. Πιστεῦομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, « Ἀπὸ τὸν ὁποῖον κάθε γένος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παίρνει τὸ ὄνομα ». Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν τὰ πάντα εἰς τοὺς οὐρανούς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὀρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις καὶ ζωὴ καὶ φῶς ἀληθινόν, ἐνηθρώπησε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας πρὸς χάριν μας καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου, ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, τοῦ ὁποίου ἡ βασιλεία ἐπειδὴ εἶναι ἀσταμάτητος, παραμένει εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας· κάθετα δὲ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸν μέλλοντα. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ τὸν Παράκλητον, τὸ ὁποῖον ὑπέσχέθη καὶ πράγματι ἀπέστειλεν εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἄνοδόν του εἰς τοὺς οὐρανούς, διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποί-

καὶ ὑπομῆσαι πάντα, δι' οὗ καὶ ἁγιασθήσονται αἱ τῶν εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί.

II. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἦν χρόνος ποτὲ ἢ αἰὼν, ὅτε
5 μὴ ἦν, ἄλλοτρίους οἶδεν ἡ Καθολικὴ καὶ ἁγία Ἐκκλησία. Ὁμοίως καὶ τοὺς λέγοντας τρεῖς εἶναι θεοὺς ἢ τὸν Χριστὸν μὴ εἶναι Θεὸν ἢ πρὸ τῶν αἰώνων μήτε Χριστὸν μήτε Υἱὸν αὐτὸν εἶναι Θεοῦ ἢ τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν ἢ ἅγιον Πνεῦμα ἢ ἀγέννητον Υἱὸν ἢ ὅτι οὐ βουλήσει οὐδὲ θελήσει ἐγέννησεν ὁ Πατὴρ
10 τὸν Υἱὸν ἀναθεματίζει ἡ ἁγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

III. Οὔτε γὰρ ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν λέγειν ἀσφαλές, ἐπεὶ μηδαμοῦ τοῦτο τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν φέρεται περὶ αὐτοῦ, οὔτε μὴν ἐξ ἑτέρας τινὸς ὑποστάσεως παρὰ τὸν Πατέρα προϋποκειμένης, ἀλλ' ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ γνησίως αὐτὸν γεγενῆσθαι διο-
15 ριζόμεθα. Ἐν γὰρ τὸ ἀγέννητον καὶ ἀναρχὸν τὸν Χριστοῦ Πατέρα ὁ θεῖος διδάσκει λόγος. Ἄλλ' οὐδὲ τὸ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν' ἐξ ἀγράφων ἐπισφαλῶς λέγοντας χρονικόν τι διάστημα προεθυμητέον αὐτοῦ, ἀλλ' ἢ μόνον τὸν ἀχρόνως αὐτὸν γεγεννηκότα Θεόν· καὶ χρόνοι γὰρ καὶ αἰῶνες γεγόνασι δι' αὐτοῦ. Οὔτε μὴν συνἀναρ-
20 χον καὶ συναγέννητον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱὸν εἶναι νομιστέον· συνἀναρχοῦ γὰρ καὶ συναγεννήτου οὐδεὶς κυρίως Πατὴρ ἢ Υἱὸς λεχθήσεται. Ἀλλὰ τὸν μὲν Πατέρα μόνον ἀναρχὸν ὄντα καὶ ἀγέννητον γεγεννηκέναι ἀνεφίκτως καὶ πᾶσιν ἀκαταλήπτως οἶδαμεν, τὸν δὲ Υἱὸν γεγενῆσθαι πρὸ αἰώνων καὶ μηκέτι ὁμοίως τῷ Πα-
25 τρὶ ἀγέννητον εἶναι καὶ αὐτόν, ἀλλ' ἀρχὴν ἔχειν τὸν γεννήσαντα Πατέρα· «Κεφαλὴ γὰρ Χριστοῦ ὁ Θεός».

IV. Οὔτε μὴν τρία ὁμολογοῦντες πράγματα καὶ τρία πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος κατὰ τὰς Γραφὰς τρεῖς διὰ τοῦτο τοὺς θεοὺς ποιοῦμεν, ἐπειδὴ τὸν

ου καὶ θὰ ἀγιασθοῦν αἱ ψυχὰι ἐκείνων ποὺ ἐπίστευσαν εἰλικρινῶς εἰς αὐτόν.

II. Ὅσους δὲ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων ἢ ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως (δηλαδὴ οὐσίας) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ὅτι ὑπῆρχε κάποτε χρόνος ἢ αἰὼν, ποὺ δὲν ὑπῆρχεν, ὅλους αὐτοὺς θεωρεῖ ἐχθροὺς ἢ Καθολικῆ Ἐκκλησία. Ὁμοίως καὶ ὅσους λέγουν, ὅτι εἶναι τρεῖς θεοί, ἢ ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι Θεός, ἢ ὅτι πρὸ τῶν αἰώνων δὲν ἦταν οὔτε Χριστὸς οὔτε Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἢ ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι Πατὴρ καὶ Υἱὸς ἢ ἅγιον Πνεῦμα, ἢ ἀγέννητος Υἱός, ἢ ὅτι ὁ Πατὴρ δὲν ἐγέννησε τὸν Υἱὸν μετὰ τὴν βούλησιν ἢ τὴν θελησίην του, τούτους ἀναθεματίζει ἡ ἀγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

III. Δὲν εἶναι λοιπὸν ἀσφαλὲς νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς ἐξ οὐκ ὄντων, ἐπειδὴ τοῦτο δὲν ἀναφέρεται περὶ αὐτοῦ πρὸς τὰς θείας Γραφάς, οὔτε νὰ λέγεται ὅτι προέρχεται ἀπὸ κάποιαν ἄλλην ὑπόστασιν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα ἢ ὁποῖα προὑπῆρχε, ἀλλὰ ὀρίζομεν ὅτι αὐτὸς ἔχει γεννηθῆ γνησίως ἐκ μόνου τοῦ Θεοῦ. Διότι ὁ θεῖος Λόγος διδάσκει, ὅτι τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ ἀναρχον εἶναι ἓνα, ὁ Πατὴρ τοῦ Χριστοῦ. Ἀλλὰ καὶ τὸ «ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν», τὸ ὁποῖον εἶναι ἐπισφαλὲς νὰ λέγεται ἐπειδὴ δὲν εἶναι γραφικόν, δὲν πρέπει νὰ ἐννοῆ κάποιον χρονικὸν διάστημα δι' αὐτόν, ἀλλὰ μόνον νὰ ἀναφέρεται εἰς τὸν Θεὸν ὁ ὁποῖος ἐγέννησεν ἀχρόνως, διότι καὶ οἱ χρόνοι καὶ οἱ αἰῶνες ἔγιναν δι' αὐτοῦ. Οὔτε πρέπει νὰ θεωρῆται ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι συνάναρχος καὶ συναγέννητος μετὰ τὸν Πατέρα. Διότι δὲν ἔμπορεῖ κανεὶς νὰ ὀνομασθῆ πραγματικὰ Πατὴρ ἢ Υἱὸς κάποιου ἄλλου ποὺ εἶναι συνάναρχός του ἢ συναγέννητος. Ἀλλὰ γνωρίζομεν ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ, ὁ ὁποῖος εἶναι μόνος ἀναρχος καὶ ἀγέννητος, ἔχει γεννήσει κατὰ τρόπον μὴ ἐφικτὸν καὶ εἰς ὅλους ἀκατάληπτου, ὁ δὲ Υἱὸς ἔχει γεννηθῆ πρὸ αἰώνων καὶ δὲν εἶναι καὶ αὐτὸς καθόλου ὁμοίως μετὰ τὸν Πατέρα ἀγέννητος, ἀλλ' ἔχει ἀρχὴν τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησε· «Διότι κεφαλὴ τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Θεός»¹.

IV. Οὔτε δὲ ἐπειδὴ ὁμολογοῦμεν τρία πράγματα καὶ τρία πρόσωπα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος σύμφωνα μετὰ τὰς Γραφάς, διὰ τοῦτο κατασκευάζομεν τρεῖς θεοὺς, ἐ-

αὐτοτελῆ καὶ ἀγέννητον ἀναρχόν τε καὶ ἀόρατον Θεὸν ἓνα μόνον οἶδαμεν, τὸν Θεὸν καὶ Πατέρα τοῦ μονογενοῦς, τὸν μόνον μὲν ἐξ αὐτοῦ τὸ εἶναι ἔχοντα, μόνον δὲ τοῖς ἄλλοις πᾶσιν ἀφθόνως τοῦτο χαριζόμενον. Οὕτε μὴν ἓνα Θεὸν μόνον λέγοντες εἶναι τὸν
 5 τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ Πατέρα, τὸν μόνον ἀγέννητον, διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα καὶ τὸν Χριστὸν Θεὸν εἶναι πρὸ αἰώνων, ὅποιοί εἰσιν οἱ ἀπὸ Παύλου τοῦ Σαμοσατέως ὕστερον αὐτὸν μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐκ προκοπῆς τεθεοποιῆσθαι λέγοντες τῷ τὴν φύσιν ψιλὸν ἄνθρωπον γεγονέναι. Οἶδαμεν γὰρ καὶ αὐτόν, εἰ καὶ
 10 ὑποτέτακται τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Θεῷ, ἀλλ' ὅμως πρὸ αἰώνων γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, Θεὸν κατὰ φύσιν τέλειον εἶναι καὶ ἀληθῆ καὶ μὴ ἐξ ἀνθρώπων μετὰ ταῦτα Θεόν, ἀλλ' ἐκ Θεοῦ ἐνανθρωπήσαι δι' ἡμᾶς, καὶ μηδέποτε ἀπολωλεκότα τὸ εἶναι.

V. Βδελυσσόμεθα δὲ πρὸς τούτοις καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ
 15 τοὺς Λόγον μὲν μόνον αὐτὸν ψιλὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνύπαρκτον ἐπιπλάστως καλοῦντας, ἐν ἑτέρῳ τὸ εἶναι ἔχοντα, νῦν μὲν ὡς τὸν προφορικὸν λεγόμενον ὑπὸ τινων, νῦν δὲ ὡς τὸν ἐνδιάθετον, Χριστὸν δὲ αὐτὸν καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ μεσίτην καὶ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ μὴ εἶναι πρὸ αἰώνων θέλοντας, ἀλλ' ἐκ τότε Χριστὸν αὐτὸν γεγο-
 20 νέναι καὶ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἐξ οὗ τὴν ἡμετέραν ἐκ τῆς Παρθένου σάρκα ἀνείληφε πρὸ τετρακοσίων οὐχ ὄλων ἐτῶν. Ἐκ τότε γὰρ τὸν Χριστὸν ἀρχὴν βασιλείας ἐσχηκέναι ἐθέλουσι καὶ τέλος ἔξειν αὐτὴν μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ τὴν κρίσιν.

VI. Τοιοῦτοι δὲ εἰσιν οἱ ἀπὸ Μαρκέλλου καὶ Σκοτεινοῦ τῶν
 25 Ἀγκυρογαλατῶν, οἳ τὴν προαιώνιον ὑπαρξιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν θεότητα καὶ τὴν ἀτελεύτητον αὐτοῦ βασιλείαν ὁμοίως Ἰουδαίοις ἀθετοῦσιν ἐπὶ προφάσει τοῦ συνίστασθαι δοκεῖν τῇ μοναρχία. Ἴσμεν γὰρ αὐτὸν ἡμεῖς οὐχ ἀπλῶς προφορικὸν λόγον ἢ ἐνδιάθετον τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῶντα Θεὸν Λόγον καθ' ἑαυτὸν ὑπάρ-

πειδὴ γνωρίζομεν μόνον ἓνα αὐτοτελῆ καὶ ἀγέννητον καὶ ἀναρχον καὶ ἀόρατον Θεόν, τὸν Θεόν καὶ Πατέρα τοῦ μονογενοῦς, ὁ ὁποῖος μόνος ἔχει τὴν ὑπαρξιν ἐξ ἑαυτοῦ, καὶ μόνος αὐτὸς χαρίζει εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους τοῦτο. Οὔτε πάλιν ἐπειδὴ λέγομεν ὅτι ὑπάρχει μόνον ἓνας Θεός, ὁ Πατὴρ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ ὁποῖος εἶναι ὁ μόνος ἀγέννητος, διὰ τοῦτο ἀρνούμεθα καὶ ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι Θεός πρὸ αἰῶνων, ὅπως κάνουν οἱ ὀπαδοὶ τοῦ Παύλου Σαμοσατέως, οἱ ὅποιοι λέγουν ὅτι ἀργότερα μετὰ τὴν ἐνανθρώπησιν ἐθεοποιήθη ἐκ προκοπῆς, ἀφ' ὅτου ἔγινε κατὰ τὴν φύσιν ψιλὸς ἄνθρωπος. Ἀναγνωρίζομεν λοιπὸν ὅτι καὶ αὐτός, ἂν καὶ εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Θεόν, ὅμως ἐγεννήθη προαιωνίως ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι εἶναι κατὰ φύσιν Θεὸς τέλειος καὶ ἀληθινός, καὶ δὲν ἔγινε μετὰ ταῦτα ἀπὸ ἄνθρωπος Θεός, ἀλλ' ὅτι ἐνῶ ἦταν Θεός ἔγινεν ἄνθρωπος πρὸς χάριν μας, καὶ οὐδέποτε ἔχασε τὴν πραγματικὴν του ὑπαρξιν.

V. Ἀποστρεφόμεθα δὲ ἀκόμη καὶ ἀναθεματίζομεν καὶ ὅσους ὀνομάζουν μὲν αὐτὸν ψευδῶς μόνον Λόγον ψιλὸν τοῦ Θεοῦ καὶ ἀνύπαρκτον, ὁ ὁποῖος ὀφείλει τὴν ὑπαρξίν του εἰς ἄλλον, ἄλλοτε μὲν ὡσάν τὸν προφορικὸν λόγον, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖται ὑπὸ μερικῶν, ἄλλοτε δὲ ὡσάν τὸν ἐνδιάθετον, ἀλλὰ δὲν θέλουν αὐτὸς νὰ εἶναι Χριστὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ μεσίτης καὶ εἰκὼν τοῦ Θεοῦ προαιωνίως, ἀλλὰ λέγουν ὅτι αὐτὸς ἔγινε Χριστὸς καὶ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τότε ποῦ ἔλαβε τὴν σάρκα μας ἐκ τῆς Παρθένου ὀλιγώτερον πρὶν ἀπὸ τετρακόσια χρόνια. Ἀπὸ τότε θέλουν νὰ πιστεύουν ὅτι ὁ Χριστὸς ἤρχισε τὴν βασιλείαν του, ἢ ὁποῖα καὶ θὰ τελειώσῃ μετὰ τὴν συντέλειαν καὶ τὴν κρίσιν.

VI. Τέτοιοι δὲ εἶναι οἱ μαθηταὶ τοῦ Μαρκέλλου καὶ τοῦ Σκοτεινοῦ τῶν Ἀγκυρογαλατῶν, οἱ ὅποιοι ἀρνοῦνται ὡσάν τοὺς Ἰουδαίους τὴν προαιωνιον ὑπαρξιν τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴν θεότητα καὶ τὴν βασιλείαν μετὰ τὴν δικαιολογίαν ὅτι φαίνεται πῶς αὐτὸ συνιστᾷ μοναρχιανισμόν. Διότι ἡμεῖς πιστεύομεν, ὅτι αὐτὸς δὲν εἶναι ἀπλῶς προφορικὸς ἢ ἐνδιάθετος λόγος τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ ζῶν Θεὸς Λόγος, ὁ ὁποῖος ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸν καὶ εἶναι Υἱὸς Θεοῦ καὶ

χοντα καὶ Υἱὸν Θεοῦ καὶ Χριστὸν καὶ οὐ προγνωστικῶς συνόντα καὶ συνδιατρίβοντα πρὸ αἰώνων τῷ ἑαυτοῦ Πατρὶ καὶ πρὸς πᾶσαν διακονησάμενον αὐτῷ τὴν δημιουργίαν εἴτε τῶν δρατῶν εἴτε τῶν ἀοράτων. Οὗτος γὰρ ἐστὶ πρὸς ὃν εἶπεν ὁ Πατὴρ ὅτι «Ποιή-
5 σωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν», ὁ καὶ τοῖς πατριάρχαις αὐτοπροσώπως ὄφθεις, δεδωκὼς τὸν νόμον καὶ λαλήσας διὰ τῶν προφητῶν καὶ τὰ τελευταῖα ἐνανθρωπήσας καὶ τὸν ἑαυτοῦ Πατέρα πᾶσιν ἀνθρώποις φανερώσας καὶ βασι-
λεύων εἰς τοὺς ἀτελευτήτους αἰῶνας. Οὐδὲν γὰρ πρόσφατον ὁ
10 Χριστὸς προσείληφεν ἀξίωμα, ἀλλ' ἄνωθεν τέλειον αὐτὸν καὶ τῷ Πατρὶ κατὰ πάντα ὅμοιον εἶναι πεπιστεύκαμεν.

VII. Καὶ τοὺς λέγοντας δὲ τὸν αὐτὸν εἶναι Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ ἅγιον Πνεῦμα, καθ' ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ πράγματός τε καὶ προσώπου τὰ τρία ὀνόματα ἀσεβῶς ἐκλαμβάνοντας εἰκότως
15 ἀποκηρύσσομεν τῆς Ἐκκλησίας, ὅτι τὸν ἀχώρητον καὶ ἀπαθῆ Πατέρα χωρητὸν ἅμα καὶ παθητὸν διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως ὑποτίθενται. Τοιοῦτοι γὰρ εἰσιν οἱ Πατροπασχιστοὶ μὲν παρὰ Ῥωμαίοις, Σαβελλιανοὶ δὲ καλούμενοι παρ' ἡμῖν. Οἶδαμεν γὰρ ἡμεῖς τὸν μὲν ἀποστείλαντα Πατέρα ἐν τῷ οἰκείῳ τῆς ἀναλλοιώτου
20 θεότητος ἦθει μεμενηκένοι, τὸν δὲ ἀποσταλέντα Χριστὸν τὴν τῆς ἐνανθρωπήσεως οἰκονομίαν πεπληρωκένοι.

VIII. Ὅμως δὲ καὶ τοὺς οὐ βουλήσει οὐδὲ θελήσει γεγεννησθαι τὸν Υἱὸν εἰρηκότας ἀνευλαβῶς, ἀνάγκην δὲ δηλονότι ἀβούλητον καὶ ἀπροαίρετον περιτεθεικότας τῷ Θεῷ, ἵνα ἄκων
25 γεννήσῃ τὸν Υἱόν, δυσσεβεστάτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας ξένους ἐπιγινώσκομεν, ὅτι τε παρὰ τὰς κοινὰς περὶ Θεοῦ ἐννοίας καὶ δὴ καὶ παρὰ τὸ βούλημα τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς τοιαῦτα τετολμήκασι περὶ αὐτοῦ διορίσασθαι. Αὐτοκράτορα γὰρ ἡμεῖς τὸν Θεὸν καὶ Κύριον αὐτὸν ἑαυτοῦ εἰδότες ἐκουσίως αὐτὸν καὶ ἐθε-
30 λοντὴν τὸν Υἱὸν γεγεννηκένοι εὐσεβῶς ὑπειλήφαμεν. Πιστεύον-

Χριστός, ὄχι ὅμως ὅτι συνυπάρχει καὶ συνδιατρίβει προαιωνίως μετὸν Πατέρα του, ὡς προγιγνωσκόμενος καὶ διακονήσας μόνον αὐτὸν εἰς τὴν δημιουργίαν ὅλης τῆς κτίσεως εἴτε τῶν ὄρατῶν εἴτε τῶν ἀοράτων. Διότι αὐτὸς εἶναι πρὸς τὸν ὁποῖον εἶπεν ὁ Πατήρ· «Ἄς κάμωμεν ἄνθρωπον κατὰ τὴν εἰκόνα μας καὶ τὴν ὁμοίωσίν μας» ¹, ὁ ὁποῖος ἐνεφανίσθη αὐτοπροσώπως εἰς τοὺς πατριάρχας, ἔδωκε τὸν νόμον καὶ ὠμίλησε διὰ τῶν προφητῶν, ὁ ὁποῖος εἰς τὸ τέλος ἐνηθρώπησε καὶ ἐφανέρωσε τὸν Πατέρα του εἰς ὅλους τοὺς ἀνθρώπους καὶ βασιλεῦει εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Δὲν προσέλαβε λοιπὸν ὁ Χριστὸς κάποιον νέον ἀξίωμα, ἀλλὰ πιστεύομεν ὅτι εἶναι αὐτὸς ἄνωθεν τέλειος καὶ κατὰ πάντα ὅμοιος μετὸν Πατέρα.

VII. Καὶ ἐκείνους ποὺ λέγουν ὅτι ὁ ἴδιος εἶναι Πατήρ καὶ Υἱὸς καὶ ἅγιον Πνεῦμα, ἀναφέροντας καὶ τὰ τρία ὀνόματα εἰς τὸ ἓνα καὶ τὸ αὐτὸ πρᾶγμα καὶ πρόσωπον, εὐλόγως ἀποκηρύσσομεν καὶ αὐτοὺς ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν, διότι θεωροῦν ὅτι ὁ ἀχώρητος καὶ ἀπαθὴς Πατήρ ἔγινε διὰ τῆς ἐνανθρωπήσεως χωρητὸς συγχρόνως καὶ παθητὸς. Τέτοιοι δὲ εἶναι αὐτοὶ ποὺ ὀνομάζονται ἀπὸ τοὺς Ρωμαίους μὲν Πατροπασχιστινοὶ, ἀπὸ μᾶς δὲ Σαβελλιανοὶ. Ἡμεῖς δὲ πιστεύομεν ὅτι ὁ μὲν Πατήρ, ὁ ὁποῖος ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν, ἔμεινεν εἰς τὴν ἰδικὴν του ἀναλλοίωτον κατάστασιν τῆς θεότητος, ὁ δὲ ἀποσταλὴς Χριστὸς ἐξεπλήρωσε τὸ ἀπολυτρωτικὸν σχέδιον τῆς ἐνανθρωπήσεως.

VIII. Ὅμως θεωροῦμεν δυσσεβεστάτους καὶ ξένους τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἐκείνους ποὺ ἰσχυρίζονται ἀνευλαβῶς ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ἐγεννήθη μετὴν βούλησιν ἢ τὴν θέλησιν (τοῦ Πατρὸς) διότι κατ' ἀνάγκην εἶναι φανερὸν ὅτι φορτώνουν αὐτὸν εἰς τὸν Θεὸν χωρὶς νὰ τὸν θέλῃ ἢ νὰ τὸν ἐπιδιώκῃ, ὥστε ἐγέννησε χωρὶς νὰ θέλῃ τὸν Υἱόν. Ἐτόλμησαν δηλαδὴ νὰ θεσπίσουν αὐτὰ περὶ τοῦ Θεοῦ παρὰ τὴν κοινὴν λογικὴν περὶ αὐτοῦ καὶ παρὰ τὴν ὀρθὴν σημασίαν τῆς θεοπνεύστου Γραφῆς. Διότι ἡμεῖς ἐπειδὴ ἀναγνωρίζομεν τὸν Θεὸν αὐτοεξουσιαστὴν καὶ Κύριον τοῦ ἑαυτοῦ του, διὰ τοῦτο πιστεύομεν εὐσεβῶς, ὅτι ἐγέννησεν ἐκουσίως καὶ ἐθελοντικῶς τὸν Υἱόν. Ἐπειδὴ δὲ μετὰ φόβον πιστεύομεν καὶ εἰς τὸν ἴδιον,

τες δὲ ἐμφόβως καὶ τῷ περὶ ἑαυτοῦ λέγοντι· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ»), οὐχ ὁμοίως αὐτὸν τοῖς δι' αὐτοῦ γενομένοις κτίσμασιν ἢ ποιήμασι γεγενῆσθαι νοοῦμεν. Ἄσεβες γὰρ καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς πίστεως ἀλλότριον τὸ τὸν
5 κτίστην τοῖς δι' αὐτοῦ κεκτισμένοις δημιουργήμασι παραβάλλειν καὶ τὸν αὐτὸν τῆς γενέσεως τοῖς ἄλλοις τρόπον ἔχειν αὐτὸν νομίζειν. Μόνον γὰρ καὶ μόνως τὸν μονογενῆ Υἱὸν γεγενῆσθαι γνησίως τε καὶ ἀληθῶς διδάσκουσιν ἡμᾶς αἱ θεῖαι Γραφαί.

IX. Ἄλλ' οὐδὲ τὸν Υἱὸν καθ' ἑαυτὸν εἶναι ζῆν τε καὶ ὑπάρχειν ὁμοίως τῷ Πατρὶ λέγοντες διὰ τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν τοῦ Πατρὸς τόπους καὶ διαστήματά τινα μεταξὺ τῆς συναφείας αὐτῶν σωματικῶς ἐπινοοῦντες. Πεπιστεύκαμεν γὰρ ἀμεσιτεύτως αὐτοὺς καὶ ἀδιαστάτως ἀλλήλοις ἐπισυνῆφθαι καὶ ἀχωρίστους ὑπάρχειν ἑαυτῶν, ὅλου μὲν τοῦ Πατρὸς ἐνστερνισμένου τὸν Υἱόν,
15 ὅλου δὲ τοῦ Υἱοῦ ἐξηρητημένου καὶ προσπεφυκότος τῷ Πατρὶ καὶ μόνου τοῖς πατρῷοις κόλποις ἐπαναπανομένου διηνεκῶς. Πιστεύοντες οὖν εἰς τὴν παντέλειον Τριάδα τὴν ἁγιωτάτην, τουτέστιν εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱὸν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Θεὸν μὲν τὸν Πατέρα λέγοντες, Θεὸν δὲ καὶ τὸν Υἱόν,
20 οὐ δύο τούτους θεοὺς, ἀλλ' ἐν ὁμολογοῦμεν τῆς θεότητος ἀξίωμα καὶ μίαν ἀκριβῆ τῆς βασιλείας τὴν συμφωνίαν, πανταρχόντος μὲν καθόλου πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ μόνου τοῦ Πατρὸς, τοῦ δὲ Υἱοῦ ὑποτεταγμένου τῷ Πατρὶ, ἐκτὸς δὲ αὐτοῦ πάντων μετ' αὐτὸν βασιλεύοντος τῶν δι' αὐτοῦ γενομένων καὶ τὴν τοῦ
25 ἁγίου Πνεύματος χάριν ἀφθόνως τοῖς ἁγίοις δωρουμένου πατρικῶ βουλήματι. Οὕτω γὰρ τὸν περὶ τῆς εἰς Χριστὸν μοναρχίας συνίστασθαι λόγον παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἱεροὶ λόγοι.

X. Ταῦτα ἠναγκάσθημεν μετὰ τὴν ἐν ἐπιτομῇ προεκτεθεῖσαν πίστιν πλατύτερον ἐπεξεργάσασθαι οὐ κατὰ περιττὴν φιλο-
30 τιμίαν, ἀλλ' ἵνα πᾶσαν τὴν τῆς ἡμετέρας ὑπολήψεως ἀλλοτρίαν ἀνακαθάρωμεν ὑποψίαν παρὰ τοῖς τὰ καθ' ἡμᾶς ἀγνοοῦσι καὶ

ὁ ὁποῖος λέγει διὰ τὸν ἑαυτὸν του· «Κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ εἰς ἔργα αὐτοῦ»¹, ἀντιλαμβανόμεθα ὅτι δὲν ἔγινε καὶ αὐτὸς καθ' ὅμοιον τρόπον μὲ τὰ δι' αὐτοῦ γενόμενα κτίσματα ἢ δημιουργήματα. Διότι εἶναι ἀσεβὲς καὶ ξένον πρὸς τὴν ἐκκλησιαστικὴν πίστιν νὰ συγκρίνεται ὁ κτίστης μὲ τὰ δημιουργήματα ποῦ ἐκτίσθησαν δι' αὐτοῦ καὶ νὰ νομίζεται ὅτι καὶ αὐτὸς ἔγινε μὲ τὸν ἴδιον τρόπον γενέσεως τῶν ἄλλων. Διότι αἱ θεῖαι Γραφαὶ διδάσκουν ὅτι μόνον ὁ μονογενὴς Υἱὸς ἐγεννήθη γνησίως καὶ ἀληθῶς κατὰ μοναδικὸν τρόπον.

ΙΧ. Ἄλλ' οὕτε, ἐπειδὴ λέγομεν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι καὶ ζῆ καὶ ὑπάρχει καθ' ἑαυτὸν, ὁμοίως μὲ τὸν Πατέρα, διὰ τοῦτο χωρίζομεν αὐτὸν ἀπὸ τὸν Πατέρα, θεωροῦντες ὅτι ὑπάρχουν μεταξύ των χῶροι καὶ μερικὰ διαστήματα μεταξύ τοῦ συνδέσμου των σωματικῶς. Πιστεύομεν δηλαδὴ ὅτι εἶναι συνδεδεμένοι μεταξύ των, χωρὶς νὰ ὑπάρχη κάτι ἐνδιάμεσά τους, καὶ χωρὶς νὰ ἔχουν καμμίαν ἀπόστασιν εἰς τὸ μέσον, καὶ ὅτι εἶναι ἀχώριστοι. Καὶ ὅλος ὁ Πατὴρ ἔχει μέσα του τὸν Υἱόν, ὅλος δὲ ὁ Υἱὸς ἔξαρτᾶται καὶ εἶναι προσκολλημένος εἰς τὸν Πατέρα, καὶ ἐπαναπαύεται διαρκῶς εἰς τὰς πατρικὰς ἀγκάλας. Πιστεύοντες λοιπὸν εἰς τὴν παντέλειον Τριάδα τὴν ἀγιωτάτην, δηλαδὴ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, καὶ Θεὸν μὲν ὀνομάζομεν τὸν Πατέρα, Θεὸν δὲ καὶ τὸν Υἱόν, δὲν θεωροῦμεν ὅμως αὐτοὺς δύο θεοὺς, ἀλλὰ παραδεχόμεθα ἓνα ἀξίωμα τῆς θεότητος καὶ μίαν ἀκριβῆ συμφωνίαν τῆς βασιλείας, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ Πατὴρ ἄρχει ὀλοκληρωτικῶς πάντων καὶ αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα, ἐκτὸς δὲ τοῦ Πατρὸς βασιλεύει εἰς ὅλα ὅσα εἶναι μετὰ ἀπ' αὐτὸν καὶ ἔγιναν δι' αὐτοῦ, καὶ δωρίζει ἀφθόνως μὲ τὴν πατρικὴν θέλησιν τὴν χάριν τοῦ ἁγίου Πνεύματος εἰς τοὺς ἁγίους. Ἔτσι λοιπὸν παρέδωσαν εἰς ἡμᾶς οἱ ἱεροὶ λόγοι ὅτι συγκροτεῖται ἡ διδασκαλία περὶ τῆς μοναρχίας τοῦ Χριστοῦ.

Χ. Αὐτὰ ἠναγκάσθημεν νὰ ἐπεξεργασθῶμεν πλατύτερα μετὰ τὴν προεκτεθεῖσαν σύντομον ὁμολογίαν πίστεως, ὅχι ἀπὸ ὑπερβολικὴν φιλοτιμίαν, ἀλλὰ διὰ νὰ ξεκαθαρίσωμεν ἀπὸ κάθε κακὴν ὑποψίαν τὴν πίστιν μας, δι' ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀγνοοῦν

γνωσιν οἱ κατὰ τὴν δύσιν πάντες ὁμοῦ μὲν τῆς συκοφαντίας τῶν ἑτεροδόξων τὴν ἀναίδειαν, ὁμοῦ δὲ τῶν ἀνατολικῶν τὸ ἐκκλησιαστικὸν ἐν Κυρίῳ φρόνημα, μαρτυρούμενον ἀβιάστως ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν παρὰ τοῖς ἀδιαστρόφοις.

5 27. Ἄλλ' οὐδὲ τούτοις ἐνέμειναν· πάλιν γὰρ ἐν Σιριμίῳ συνελθόντες κατὰ Φωτεινοῦ τότε συνέθηκαν αὐθις πίστιν οὐκέτι μὲν οὕτω σχοινοτενῆ οὐδὲ τοσαύτην τοῖς ῥήμασιν, ἀφελόντες δὲ τὰ πλεῖστα καὶ προσθέντες ἄλλα, ὥσπερ ἐξ ὑποβολῆς παρὰ τινων ἀκούσαντες, ἔγραψαν ταῦτα:

10 Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, («Ἐξ οὗ πᾶσα πατριὰ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς ὀνομάζεται»). Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, τὸν πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, δι' οὗ
15 ἐγένετο τὰ πάντα τὰ τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα. Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν καὶ φῶς ἀληθινὸν καὶ ζωὴν, τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν δι' ἡμᾶς ἐνανθρωπήσαντα καὶ γεννηθέντα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέ-
20 ρα καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανὸν καὶ καθεσθέντα ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ ἐρχόμενον ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ ἀποδοῦναι ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ, οὗ ἡ βασιλεία ἀκατάπανστος οὕσα διαμένει εἰς τοὺς ἀπείρους αἰῶνας· ἔσται γὰρ καθεζόμενος ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, οὐ μόνον ἐν τῷ αἰῶ-
25 νι τούτῳ, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ μέλλοντι. Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τουτέστι τὸν Παράκλητον, ὅπερ ἐπαγγειλάμενος τοῖς ἀποστόλοις μετὰ τὴν εἰς οὐρανοὺς αὐτοῦ ἄνοδον ἀποστεῖλαι, διδάξαι καὶ ὑπομνήσαι αὐτοὺς πάντα ἔπεμψε, δι' οὗ καὶ ἀγιάζονται αἱ τῶν εἰλικρινῶς εἰς αὐτὸν πεπιστευκότων ψυχαί.

τὴν σκέψιν μας, καὶ διὰ νὰ γνωρίσουν ὅλοι οἱ Χριστιανοὶ τῆς δύσεως συγκεντρωμένην τὴν αὐθάδειαν τῆς συκοφαντίας τῶν ἑτεροδόξων, ὀλόκληρον δὲ τὸ ἐκκλησιαστικὸν πρὸς τὸν Κύριον φρόνημα τῶν ἀνατολικῶν, τὸ ὁποῖον ἐπιβεβαιώνεται ἀβιάστως ὑπὸ τῶν θεοπνεύστων Γραφῶν δι' ὅσους δὲν ἔχουν διαστραφῆ.

27. Ἄλλ' οὔτε εἰς αὐτὰ ἔμειναν σταθεροί, διότι συνῆλθαν πάλιν εἰς τὸ Σίρμιον κατὰ τοῦ Φωτεινοῦ καὶ διετύπωσαν δι' ἄλλην μίαν φοράν ὁμολογίαν πίστεως, ὅχι βέβαια τόσον σχοινοτενῆ, οὔτε μὲ τόσον πολλὰ λόγια. Ἀφοῦ δὲ ἀφήρεσαν τὰ περισσότερα καὶ προσέθεσαν ἄλλα, ὡσάν νὰ ἤκουσαν κάποιον ποὺ τὰ ὑπηγόρευεν, ἔγραψαν τὰ ἑξῆς:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, τὸν κτίστην καὶ ποιητὴν τῶν πάντων, «Ἀπὸ τὸν ὁποῖον κάθε γένος εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν παίρνει τὸ ὄνομα». Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ Υἱὸν τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν τὸν Χριστόν, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Πατρὸς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν τὰ πάντα ὅσα εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ ἐπὶ τῆς γῆς, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος εἶναι Λόγος καὶ σοφία καὶ φῶς ἀληθινόν καὶ ζωή, ὁ ὁποῖος ἐνηθρώπησε κατὰ τὰς ἐσχάτους ἡμέρας πρὸς χάριν μας καὶ ἐγεννήθη ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς καὶ θὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν συντέλειαν τοῦ αἰῶνος, διὰ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκροὺς καὶ νὰ ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του, τοῦ ὁποῖου ἡ βασιλεία ἐπειδὴ εἶναι ἀσταμάτητος, παραμένει εἰς τοὺς ἀτελειώτους αἰῶνας. Θὰ κάθεται δὲ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς ὄχι μόνον εἰς τὸν παρόντα αἰῶνα ἀλλὰ καὶ εἰς τὸν μέλλοντα. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, δηλαδὴ τὸν Παράκλητον, τὸ ὁποῖον ἐπειδὴ ὑπεσχέθη νὰ ἀποστείλῃ εἰς τοὺς ἀποστόλους μετὰ τὴν ἀνοδὸν τοὺς εἰς τοὺς οὐρανοὺς, τὸ ἔπεμψε διὰ νὰ τοὺς διδάξῃ καὶ νὰ τοὺς ὑπομνήσῃ ὅλα, διὰ τοῦ ὁποῖου καὶ ἀγιάζονται αἱ ψυχαὶ ἐκείνων ποὺ πιστεύουν εἰλικρινῶς εἰς αὐτόν.

I. Τοὺς δὲ λέγοντας ἐξ οὐκ ὄντων τὸν Υἱὸν ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως καὶ μὴ ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἦν χρόνος ἢ αἰὼν, ὅτε οὐκ ἦν, ἀλλοτριούς οἶδεν ἢ ἀγία καὶ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

II. Πάλιν οὖν ἐροῦμεν· εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δύο λέγει θεούς, ἀνάθεμα ἔστω.

III. Καὶ εἴ τις λέγων Θεὸν τὸν Χριστὸν πρὸ αἰώνων Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν ὄλων δημιουργίαν μὴ ὁμολογήῃ, ἀνάθεμα ἔστω.

IV. Εἴ τις τὸν ἀγέννητον ἢ μέρος αὐτοῦ ἐκ Μαρίας λέγειν γεγενῆσθαι τολμῶ, ἀνάθεμα ἔστω.

V. Εἴ τις κατὰ πρόγνωσιν πρὸ Μαρίας λέγοι τὸν Υἱὸν εἶναι καὶ μὴ πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννημένον πρὸς τὸν Θεὸν εἶναι καὶ δι' αὐτοῦ γεγενῆσθαι τὰ πάντα, ἀνάθεμα ἔστω.

VI. Εἴ τις τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ πλατύνεσθαι ἢ συστέλλεσθαι φάσκοι, ἀνάθεμα ἔστω.

VII. Εἴ τις πλατυνομένην τὴν οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱὸν λέγοι ποιεῖν ἢ τὸν πλατυσμὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ Υἱὸν ὀνομάζοι, ἀνάθεμα ἔστω.

VIII. Εἴ τις ἐνδιάθετον ἢ προφορικὸν λόγον λέγοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

IX. Εἴ τις ἀνθρωπον μόνον λέγοι τὸν ἐκ Μαρίας Υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω.

X. Εἴ τις Θεὸν καὶ ἀνθρωπον τὸν ἐκ Μαρίας λέγων Θεὸν τὸν ἀγέννητον οὕτω νοοῖ, ἀνάθεμα ἔστω.

XI. Εἴ τις τὸ· «Ἐγὼ Θεὸς πρῶτος καὶ ἐγὼ μετὰ ταῦτα καὶ πλὴν ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός» ἐπ' ἀναιρέσει εἰδώλων καὶ τῶν μὴ ὄντων θεῶν εἰρημένον ἐπ' ἀναιρέσει τοῦ μονογενοῦς πρὸ αἰώνων Θεοῦ Ἰουδαϊκῶς ἐκλαμβάνοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XII. Εἴ τις τὸ· «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο» ἀκούων τὸν Λόγον

I. Ὅσους δὲ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων ἢ ἐξ ἄλλης ὑποστάσεως (δηλαδή οὐσίας) καὶ ὄχι ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ὑπῆρξε χρόνος ἢ αἰὼν, πού δὲν ὑπῆρχε, τούτους θεωρεῖ ἐχθροὺς ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία.

II. Πάλιν λέγομεν λοιπόν· ἐὰν κανεῖς λέγη τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν δύο θεοὺς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

III. Καὶ ἐὰν κανεῖς ὁμολογῇ τὸν Θεὸν δὲν παραδέχεται ὁμῶς τὸν Χριστὸν προαιώνιον Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ὑπηρέτησε τὸν Πατέρα εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὄλων, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

IV. Ἐὰν κανεῖς τολμᾷ νὰ λέγη ὅτι εἶναι ἀγέννητος ἢ μέρος αὐτοῦ ἔχει γίνεῖ ἐκ Μαρίας, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

V. Ἐὰν κανεῖς λέγη ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι πρὸ τῆς Μαρίας ὡς προγινωσκόμενος, καὶ ὄχι ὅτι εἶναι προαιωνίως γεννημένος ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ εὐρίσκεται εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἔχουν γίνεῖ τὰ πάντα δι' αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

VI. Ἐὰν κανεῖς ἰσχυρίζεται ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ πλατύνεται ἢ μικραίνει, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

VII. Ἐὰν κανεῖς λέγη ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Θεοῦ πλατύνεται καὶ ἔτσι κάνει τὸν Υἱόν, ἢ ὀνομάζῃ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν πλατυσμὸν τῆς οὐσίας αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

VIII. Ἐὰν κανεῖς λέγη τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐνδιάθετον ἢ προφορικὸν λόγον, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

IX. Ἐὰν κανεῖς λέγη ἄνθρωπον μόνον τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

X. Ἐὰν κανεῖς λέγη τὸν υἱὸν τῆς Μαρίας Θεὸν καὶ ἄνθρωπον καὶ ἔτσι ἐννοεῖ Θεὸν τὸν ἀγέννητον, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XI. Ἐὰν κανεῖς τὸ «Ἐγὼ ὁ Θεὸς εἶμαι ὁ πρῶτος καὶ ἐγὼ ὁ ἔσχατος καὶ ἐκτὸς ἐμοῦ δὲν ὑπάρχει Θεός»¹, τὸ ὁποῖον ἔχει λεχθῆ ἔναντιον τῶν εἰδώλων καὶ τῶν μὴ πραγματικῶν θεῶν, τοῦτο τὸ θεωρῆ κατὰ τὴν Ἰουδαϊκὴν ἀντίληψιν ἔναντιον τοῦ μονογενοῦς προαιωνίου Θεοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XII. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν ἀκούῃ τὸ «Ὁ Λόγος σὰρξ ἐγένετο»²,

2. Ἰω. 1, 14.

εἰς σάρκα μεταβεβλήσθαι νομίζοι ἢ τροπὴν ὑπομεμενηκότα ἀνελ-
ληφέναι τὴν σάρκα λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XIII. Εἴ τις τὸ μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἐσταυρωμένον
ἀκούων τὴν θεότητα αὐτοῦ φθορὰν ἢ πάθος ἢ τροπὴν ἢ μείωσιν
5 ἢ ἀναίρεσιν ὑπομεμενηκέναι λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XIV. Εἴ τις τὸν «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον» μὴ τὸν Πατέρα πρὸς
τὸν Υἱὸν λέγειν, ἀλλ' αὐτὸν πρὸς ἑαυτὸν λέγοι τὸν Θεὸν εἰρηκέ-
ναι, ἀνάθεμα ἔστω.

XV. Εἴ τις τὸν Υἱὸν λέγοι τῷ Ἀβραᾶμ ἔωρᾶσθαι, ἀλλὰ
10 τὸν ἀγέννητον Θεὸν ἢ μέρος αὐτοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

XVI. Εἴ τις τῷ Ἰακώβ μὴ τὸν Υἱὸν ὡς ἄνθρωπον πεπαλαι-
κέναι, ἀλλὰ τὸν ἀγέννητον Θεὸν ἢ μέρος αὐτοῦ λέγοι, ἀνάθεμα
ἔστω.

XVII. Εἴ τις τὸ «Ἐβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου» μὴ ἐπὶ
15 τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ ἐκλαμβάνοι, ἀλλ' αὐτὸν παρ' ἑαυτοῦ
λέγοι βεβρεχέναι, ἀνάθεμα ἔστω· ἔβρεξε γὰρ Κύριος ὁ Υἱὸς παρὰ
Κυρίου τοῦ Πατρὸς.

XVIII. Εἴ τις ἀκούων Κύριον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν
Κύριον καὶ Κύριον τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν, ἐπεὶ Κύριος ἐκ Κυ-
20 ρίου, δύο λέγοι θεούς, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐ γὰρ συντάσσομεν Υἱὸν
τῷ Πατρί, ἀλλ' ὑποτεταγμένον τῷ Πατρί. Οὔτε γὰρ κατῆλθεν
ἐπὶ Σόδομα ἄνευ βουλήs τοῦ Πατρὸς, οὔτε ἔβρεξεν ἀφ' ἑαυτοῦ,
ἀλλὰ παρὰ Κυρίου αὐθεντοῦντος δηλαδὴ τοῦ Πατρὸς, οὔτε κά-
θηται ἐκ δεξιῶν ἀφ' ἑαυτοῦ, ἀλλ' ἀκούει λέγοντος τοῦ Πατρὸς·
25 «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου».

XIX. Εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα
ἐν πρόσωπον λέγοι, ἀνάθεμα ἔστω.

XX. Εἴ τις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον Παράκλητον λέγων τὸν
ἀγέννητον λέγοι Θεόν, ἀνάθεμα ἔστω.

νομίζη ὅτι ὁ Λόγος μετεβλήθη εἰς σάρκα, ἢ ὅτι ὑπέστη μεταβολὴν καὶ ἔτσι ἀνέλαβε τὴν σάρκα, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XIII. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν ἀκούη ὅτι ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐσταυρώθη, λέγη ὅτι ἡ θεότης αὐτοῦ ὑπέστη φθορὰν ἢ πάθος ἢ τροπὴν ἢ μείωσιν ἢ ἀναίρεσιν, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XIV. Ἐὰν κανεῖς λέγη ὅτι τὸ «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον» ¹, δὲν τὸ λέγει ὁ Πατὴρ πρὸς τὸν Υἱόν, ἀλλ' ὅτι ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς τὸ εἶπε πρὸς τὸν ἑαυτὸν του, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XV. Ἐὰν κανεῖς λέγη, ὅτι δὲν ἐφάνη εἰς τὸν Ἀβραάμ ὁ Υἱός, ἀλλ' ὁ ἀγέννητος Θεὸς ἢ μέρος αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XVI. Ἐὰν κανεῖς λέγη, ὅτι δὲν ἐπάλαισεν πρὸς τὸν Ἰακώβ ὁ Υἱός ὡσάν ἄνθρωπος, ἀλλ' ὁ ἀγέννητος Θεὸς ἢ μέρος αὐτοῦ, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XVII. Ἐὰν κανεῖς τὸ «Ἐβρεξε Κύριος πῦρ παρὰ Κυρίου» δὲν τὸ θεωρῆ ὅτι ἀναφέρεται καὶ εἰς τὸν Πατέρα καὶ εἰς τὸν Υἱόν, ἀλλὰ λέγει ὅτι ἔχει βρέξει ὁ ἴδιος ἀπὸ τὸν ἑαυτὸν του, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος, διότι Ἐβρεξεν ὁ Κύριος ὁ Υἱός ἀπὸ τὸν Κύριον τὸν Πατέρα.

XVIII. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν ἀκούη νὰ λέγεται Κύριος ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς Κύριος καὶ νὰ λέγεται ἀκόμη Κύριος καὶ ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς μαζί, ἐπειδὴ ὁ ἓνας Κύριος εἶναι ἐκ τοῦ ἄλλου Κυρίου, λέγη αὐτοὺς δύο θεούς, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος· διότι δὲν ἐννοεῖται ὁ Υἱὸς τῆς ἰδίας τάξεως μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα. Οὔτε κατῆλθε δηλαδὴ εἰς τὰ Σόδομα χωρὶς τὴν θέλησιν τοῦ Πατρός, οὔτε ἔβρεξε ἀπὸ μόνος του, ἀλλὰ παρὰ τοῦ αὐθέντου Κυρίου, δηλαδὴ τοῦ Πατρός, οὔτε κάθηται ἐκ δεξιῶν μόνος του, ἀλλ' ἀκούει τὸν Πατέρα πού λέγει· «Κάθου ἐκ δεξιῶν μου» ².

XIX. Ἐὰν κανεῖς θεωρῆ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἓνα πρόσωπον νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

XX. Ἐὰν κανεῖς, ὅταν λέγη Παράκλητον τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἐννοῆ τὸν ἀγέννητον Θεὸν νὰ εἶναι ἀναθεματισμένος.

2. Ψαλμ. 109, 1.

XXI. Εἴ τις, ὡς ἐδίδαξεν ἡμᾶς ὁ Κύριος, μὴ ἄλλον λέγοι τὸν Παράκλητον παρὰ τὸν Υἱὸν· εἴρηκε γάρ· «Καὶ ἄλλον Παράκλητον πέμψει ὑμῖν ὁ Πατήρ ὃν ἐρωτήσω ἐγώ», ἀνάθεμα ἔστω.

XXII. Εἴ τις τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον μέρος λέγοι τοῦ Πατρὸς
5 ἢ τοῦ Υἱοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

XXIII. Εἴ τις τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα τρεῖς λέγοι θεούς, ἀνάθεμα ἔστω.

XXIV. Εἴ τις βουλήσει τοῦ Θεοῦ ὡς ἐν τῶν ποιημάτων γεγονέναι λέγοι τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀνάθεμα ἔστω.

10 XXV. Εἴ τις μὴ θελήσαντος τοῦ Πατρὸς γεγεννηθῆσθαι λέγοι τὸν Υἱόν, ἀνάθεμα ἔστω. Οὐ γὰρ βιασθεῖς ὁ Πατήρ ὑπὸ ἀνάγκης φυσικῆς ἀχθεῖς, ὡς οὐκ ἤθελεν, ἐγέννησε τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἅμα τε ἠβουλήθη καὶ ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς ἐξ ἑαυτοῦ αὐτὸν γεννήσας ἐπέδειξεν.

15 XXVI. Εἴ τις ἀγέννητον καὶ ἀναρχον λέγοι τὸν Υἱόν, ὡς δύο ἀναρχα καὶ δύο ἀγέννητα λέγων καὶ δύο ποιῶν θεούς, ἀνάθεμα ἔστω. Κεφαλὴ γάρ, ὃ ἔστιν ἀρχὴ πάντων, ὁ Υἱός, («κεφαλὴ δέ»), ὃ ἔστιν ἀρχή, («τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός»), οὕτω γὰρ εἰς μίαν ἀναρχον τῶν ὅλων ἀρχὴν δι' Υἱοῦ εὐσεβῶς τὰ πάντα ἀνάγομεν.

20 XXVII. Καὶ πάλιν συνδιακριβοῦντες τοῦ Χριστιανισμοῦ τὴν ἔννοιαν λέγομεν ὅτι, εἴ τις Χριστὸν Θεὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ προαιώνιον ὄντα καὶ ὑπουργηκότα τῷ Πατρὶ εἰς τὴν τῶν ὅλων δημιουργίαν μὴ λέγοι, ἀλλ' ἐξ οὗ ἐκ Μαρίας ἐγεννήθη, ἐκ τότε καὶ Χριστὸν καὶ Υἱὸν κεκληθῆσθαι καὶ ἀρχὴν εἰληφέναι τοῦ Θεοῦ
25 εἶναι, ἀνάθεμα ἔστω.

28. Ταῦτα πάντα παρωσάμενοι, καὶ ὡσπερ βελτίονα ἐπινοήσαντες δογματίζουσιν ἄλλην πίστιν καὶ γράφουσι ταῦτα ἐν Σιρμίῳ Ῥωμαῖστί μὲν, ἐρμηνευθέντα δὲ Ἑλληνιστί:

XXI. Ἐάν κανεῖς δέν λέγη, ὅτι ὁ Παράκλητος εἶναι ἄλλος ἀπό τόν Υἱόν, ὅπως μᾶς ἐδίδαξεν ὁ Κύριος, διότι εἶπε· «Καί ἄλλον Παράκλητον πέμπει ὑμῖν ὁ Πατήρ ὃν ἐρωτήσω ἐγώ» ¹, νά εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXII. Ἐάν κανεῖς λέγη ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα εἶναι μέρος τοῦ Πατρὸς ἢ τοῦ Υἱοῦ νά εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXIII. Ἐάν κανεῖς λέγη τρεῖς θεοὺς τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, νά εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXIV. Ἐάν κανεῖς λέγη ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἔγινε μὲ τὴν βούλησιν τοῦ Θεοῦ, ὡσάν ἓνα ἀπὸ τὰ δημιουργήματα, νά εἶναι ἀναθεματισμένος.

XXV. Ἐάν κανεῖς λέγη ὅτι ὁ Υἱὸς ἐγεννήθη χωρὶς νά θέλῃ ὁ Πατήρ, νά εἶναι ἀναθεματισμένος. Δέν ὑπεχρεώθη δηλαδή ὁ Πατήρ ἐκ φυσικῆς ἀνάγκης ὡσάν νά μὴ ἤθελε, καὶ ἔτσι ἐγέννησε τὸν Υἱόν ἀλλὰ μόλις ἠθέλησε ἐδειξεν αὐτὸν ἐξ ἑαυτοῦ, ἀχρόνως καὶ ἀπαθῶς γεννήσας αὐτόν.

XXVI. Ἐάν κανεῖς λέγη τὸν Υἱὸν ἀγέννητον καὶ ἄναρχον, ὡσάν νά λέγη δύο ἄναρχα καὶ δύο ἀγέννητα καὶ ὡσάν νά κἀνῃ δύο θεοὺς, νά εἶναι ἀναθεματισμένος. Διότι κεφαλή, δηλαδή ἀρχὴ τῶν πάντων, εἶναι ὁ Υἱός, «κεφαλή» δέ, δηλαδή ἀρχή, «τοῦ Χριστοῦ ὁ Θεός» ², ἔτσι δηλαδή ἀνάγομεν εὐσεβῶς τὰ πάντα διὰ τοῦ Υἱοῦ εἰς μίαν ἄναρχον ἀρχὴν τῶν ὄλων.

XXVII. Καὶ ἀνακεφαλαιώνοντας πάλιν τὴν πίστιν τοῦ Χριστιανισμοῦ λέγομεν, ὅτι, ἐάν κανεῖς δέν λέγη τὸν Χριστὸν Θεόν καὶ Υἱὸν προαιώνιον τοῦ Θεοῦ καὶ ὑπηρέτην τοῦ Πατρὸς εἰς τὴν δημιουργίαν τῶν ὄλων, ἀλλὰ λέγη ὅτι ἀπὸ τότε ποῦ ἐγεννήθη ἐκ τῆς Μαρίας, ἀπὸ τότε ὠνομάσθη Χριστὸς καὶ Υἱὸς καὶ ἤρχισε νά εἶναι Θεός, αὐτὸς νά εἶναι ἀναθεματισμένος.

28. Ὅλα αὐτὰ τὰ ἔβαλαν εἰς τὸ περιθώριον, καὶ ὡσάν νά ἐπενόησαν ἄλλα καλύτερα, ἐθέσπισαν ἄλλην πίστιν καὶ ἔγραψαν τὰ ἀκόλουθα εἰς τὸ Σίρμιον, Ρωμαῖστί μὲν, τὰ ὁποῖα ἐρμηνεύθησαν Ἑλληνιστί:

Ἐπειδὴ περὶ πίστεως ἔδοξέ τινα διασκεψιν γενέσθαι, πάντα ἀσφαλῶς ἐζητήθη καὶ διηρηνήθη ἐν τῷ Σιριμίῳ ἐπὶ παρουσία Οὐάλεντος καὶ Οὐρσακίου καὶ Γερμινίου καὶ τῶν λοιπῶν. Συνέστηκεν ἓνα Θεὸν εἶναι Πατέρα παντοκράτορα, καθὼς καὶ ἐν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ καταγγέλλεται, καὶ ἓνα μονογενῆ Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, ἐξ αὐτοῦ πρὸ τῶν αἰώνων γεννηθέντα. Δύο θεοὺς μὴ χρῆναι λέγειν, ἐπειδὴ αὐτὸς ὁ Κύριος εἶρηκε· «Πορεύομαι πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα ὑμῶν καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν ὑμῶν». Διὰ τοῦτο καὶ πάντων Θεὸς ἐστι, καθὼς καὶ ὁ ἀπόστολος ἐδίδαξεν· («Ἦ Ἡ Ἰουδαίων μόνων ὁ Θεός, οὐχὶ καὶ ἔθνῶν; ναὶ καὶ ἔθνῶν· ἐπεὶπερ εἷς ὁ Θεός, ὃς δικαιῶσει περιτομὴν ἐκ πίστεως καὶ ἀκροβυστίαν διὰ πίστεως»). Καὶ τὰ μὲν λοιπὰ πάντα συμφωνεῖ καὶ οὐδεμίαν ἔχει ἀμφιβολίαν. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς τινὰς κινεῖ περὶ τῆς λεγομένης Ῥωμαῖστί μὲν ῥομπα-
15 σταντίας, Ἑλληνιστί δὲ λεγομένης ὀυσίας, τουτέστιν ἵνα ἀκριβέστερον γνωσθῇ τὸ ὁμοούσιον ἢ τὸ λεγόμενον ὁμοιοούσιον, οὐ χρὴ τινα τούτων παντελῶς μνήμην γίνεσθαι οὐδὲ περὶ τούτων ἐξηγεῖσθαι ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν καὶ διὰ τοῦτον τὸν λογισμόν, ὅτι ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς οὐ γέγραπται
20 περὶ τούτων, καὶ ὅτι ταῦτα ὑπὲρ τὴν ἀνθρώπων γνῶσιν καὶ τὸν ἀνθρώπων νοῦν ἐστι, καὶ ὅτι οὐδεὶς δύναται τὴν γενεὰν τοῦ Υἱοῦ διηγῆσθαι, καθὼς γέγραπται· «Τὴν γενεὰν αὐτοῦ τίς διηγῆσεται;»), μόνον γὰρ εἰδέναι τὸν Πατέρα φανερόν ἐστι, πῶς τὸν Υἱὸν ἐγέννησε, καὶ πάλιν τὸν Υἱόν, πῶς αὐτὸς γεγέννηται παρὰ
25 τοῦ Πατρός. Οὐδενὶ δὲ ἀμφίβολόν ἐστι μείζονα εἶναι τὸν Πατέρα, οὐδὲ γὰρ διστάσειεν ἂν τις τὸν Πατέρα τιμῇ καὶ ἀξίᾳ καὶ θειότητι καὶ αὐτῷ τῷ ὀνόματι τῷ πατρικῷ μείζονα εἶναι, δια-

Ἐπειδὴ ἀπεφασίσθη νὰ γίνῃ κάποια διάσκεψις περὶ πίστεως, συνεζητήθησαν ὅλα καὶ ἐξητάσθησαν ἀσφαλῶς εἰς τὸ Σίρμιον ἐπὶ παρουσίᾳ Οὐάλεντος καὶ Οὐρσακίου καὶ Γερμινίου καὶ τῶν ἄλλων. Ἔτσι ἐθεσπίσθη ὅτι ὑπάρχει ἓνας Θεὸς Πατέρας παντοκράτορας, ὅπως κηρῦσσεται εἰς ὄλην τὴν οἰκουμένην, καὶ ἓνας μονογενῆς Υἱὸς αὐτοῦ, ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστός, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ προαιωνίως. Ἀπεφασίσθη ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν δύο θεούς, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος εἶπε· «Πηγαίνω πρὸς τὸν Πατέρα μου καὶ Πατέρα σας καὶ Θεὸν μου καὶ Θεὸν σας» ¹. Διὰ τοῦτο καὶ εἶναι Θεὸς ὄλων, καθὼς ἐδίδαξε καὶ ὁ ἀπόστολος· «Νομίζετε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι Θεὸς μόνον τῶν Ἰουδαίων, ὄχι δὲ καὶ τῶν ἐθνικῶν; Ναὶ καὶ τῶν ἐθνικῶν, ἀφοῦ ἓνας εἶναι ὁ Θεός, ὁ ὁποῖος θὰ δικαιώσῃ τὸν περιττημένον διὰ τῆς πίστεως καὶ τὸν ἀπερίτμητον διὰ τῆς πίστεως» ². Καὶ δι' ὅλα βέβαια τὰ ἄλλα ὑπάρχει συμφωνία καὶ δὲν ἐκφράζεται καμμία ἀμφιβολία, ἐπειδὴ ὅμως πολλοὺς ἀπασχολεῖ τὸ ζήτημα τῆς λεγομένης Ρωμαϊστὶ μὲν 'σουμπσταντίας', Ἑλληνιστὶ δὲ λεγομένης 'ουσίας', δηλαδὴ διὰ νὰ γνωσθῇ ἀκριβέστερον τί σημαίνει τὸ ὁμοούσιον ἢ τὸ λεγόμενον ὁμοούσιον, δὲν πρέπει νὰ γίνεται καθόλου λόγος δι' αὐτά, οὔτε νὰ δίδωνται ἐξηγήσεις εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διὰ τὴν αἰτίαν αὐτήν, καὶ μὲ αὐτὴν τὴν σκέψιν, ὅτι δηλαδὴ εἰς τὰς θείας Γραφάς δὲν ἔχει γραφῆ περὶ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτὰ εἶναι ἐπάνω ἀπὸ τὴν γνωστικὴν δύναμιν τῶν ἀνθρώπων καὶ τὸν ἀνθρώπινον νοῦν, καὶ ἀκόμη οὐδεὶς ἤμπορεῖ νὰ διηγηθῇ τὴν γενεάν τοῦ Υἱοῦ, καθὼς ἔχει γραφῆ «Τὴν γενεάν αὐτοῦ τίς διηγήσεται;» ³. Τὸ μόνον δὲ πού εἶναι δυνατὸν νὰ γνωσθῇ ἀπὸ τὸν Πατέρα εἶναι τὸ πῶς ἐγέννησε τὸν Υἱόν, καὶ ἀπὸ τὸν Υἱόν πάλιν πῶς ἔχει γεννηθῆ ἀπὸ τὸν Πατέρα. Εἰς οὐδένα δὲ εἶναι ἀμφίβολον ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι μείζων, οὔτε θὰ ἐδυσκολεύετο κανεὶς νὰ ἀναγνωρίσῃ ὅτι ὁ Πατὴρ εἶναι μείζων κατὰ τὴν τιμὴν καὶ τὴν ἀξίαν καὶ τὴν θεότητα καὶ ἀκόμη κατ' αὐτὸ τὸ πατρικὸν ὄνομα, ἀφοῦ μάλιστα καὶ ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς

2. Ρωμ. 3, 29 - 30.

3. Ἰησ. 53, 8.

μαρτυρουμένου αὐτοῦ τοῦ Υἱοῦ· «Ὁ ἐμὲ πέμψας Πατὴρ μείζων
 μου ἐστι». Καὶ τοῦτο δὲ καθολικὸν εἶναι οὐδεὶς ἀγνοεῖ δύο πρό-
 σωπα εἶναι Πατρός καὶ Υἱοῦ, καὶ τὸν μὲν Πατέρα μείζονα, τὸν
 δὲ Υἱὸν ὑποτεταγμένον τῷ Πατρὶ μετὰ πάντων, ὧν αὐτῷ ὁ Πα-
 5 τὴρ ὑπέταξε. Τὸν δὲ Πατέρα ἀρχὴν μὴ ἔχειν καὶ ἀόρατον εἶναι
 καὶ ἀθάνατον εἶναι καὶ ἀπαθῆ εἶναι, τὸν δὲ Υἱὸν γεγεννησθαι ἐκ
 τοῦ Πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, καὶ τούτου τὴν γέ-
 νεσιν, καθὼς προεῖρηται, μηδένα γινώσκειν, εἰ μὴ μόνον τὸν Πα-
 τέρα, αὐτὸν δὲ τὸν Υἱὸν καὶ Κύριον καὶ Θεὸν ἡμῶν σάρκα, ἦτοι
 10 σῶμα, τουτέστιν ἄνθρωπον, ἀνειληφέναι ἀπὸ Μαρίας τῆς Παρ-
 θένου, καθάπερ καὶ ὁ ἄγγελος προενηγγελίστατο, καθὼς δὲ πᾶ-
 σαι αἱ Γραφαὶ διδάσκουσι καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ ἀπόστολος ὁ δι-
 δάσκαλος τῶν ἐθνῶν· ἄνθρωπον ἀνέλαβεν ὁ Χριστὸς ἀπὸ Μαρίας
 τῆς Παρθένου, δι' οὗ πέπονθε. Τὸ δὲ κεφάλαιον πάσης τῆς πίστεως
 15 καὶ ἡ βεβαιότης ἐστίν, ἵνα Τριάς αἰεὶ φυλάττηται, καθὼς ἀνε-
 γνωμεν ἐν τῷ Εὐαγγελίῳ· «Πορευθέντες βαπτίζετε πάντα τὰ ἔ-
 θνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύμα-
 τος». Ἀκέραιος δὲ καὶ τέλειός ἐστιν ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος. Ὁ
 δὲ Παράκλητος τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον δι' Υἱοῦ ἀποσταλὲν ἦλθε κατὰ
 20 τὴν ἐπαγγελίαν, ἵνα τοὺς ἀποστόλους καὶ πάντας τοὺς πιστεύον-
 τας ἀναδιδάξῃ καὶ ἀγιάσῃ.

29. Ταῦτα γράφαντες καὶ μεταγρόντες συνέθηκαν μὲν ἐκείνην,
 ἣν μετὰ τῆς ὑπατείας ἐπιδείξαντες ἠρυσθρίασαν. Συνήθως δὲ ὥσ-
 περ καταγρόντες καὶ ταύτης ἐποίησαν μὲν αὐτὴν ἀρπασθῆναι
 25 ἀπὸ τῶν ἐχόντων ἀντίγραφα διὰ Μαρτινιανοῦ νοταρίου. Καὶ
 ποιήσαντες τὸν βασιλέα Κωνστάντιον κατ' αὐτῆς προθεῖναι διά-

τὸ ἐπιβεβαιώνει· «Ὁ Πατὴρ ὁ ὁποῖος με ἔστειλε εἶναι μεγαλύτερος ἀπὸ ἐμέ»¹. Καὶ τοῦτο εἶναι πίστις καθολικὴ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι δύο πρόσωπα, καὶ ὅτι ὁ μὲν Πατὴρ εἶναι μεγαλύτερος, ὁ δὲ Υἱὸς ὑποτεταγμένος εἰς τὸν Πατέρα μαζί με ὅλα, ὅσα ὑπέταξεν ὁ Θεὸς εἰς αὐτόν. Καὶ ὁ Πατὴρ δὲν ἔχει ἀρχὴν καὶ εἶναι ἀόρατος καὶ ἀθάνατος καὶ ἀπαθής, ὁ δὲ Υἱὸς εἶναι γεννημένος ἐκ τοῦ Πατρὸς, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, καὶ τὴν γένεσιν αὐτοῦ οὐδεὶς γνωρίζει ὡς προελέχθη παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ. Αὐτὸς δὲ ὁ Υἱὸς καὶ Κύριος καὶ Θεὸς ἡμῶν ἀνέλαβε, ὅπως προανήγγειλεν καὶ ὁ ἄγγελος, ἀπὸ τὴν Μαρίαν τὴν Παρθένον σάρκα, δηλαδὴ σῶμα, ποῦ σημαίνει ἄνθρωπον, ὅπως μάλιστα διδάσκουν καὶ ὅλαι αἱ Γραφαὶ καὶ μάλιστα αὐτὸς ὁ ἀπόστολος, ὁ διδάσκαλος τῶν ἔθνῶν λέγει ὅτι ὁ Χριστὸς ἀνέλαβεν ἀπὸ τὴν Μαρίαν τὴν Παρθένον ἄνθρωπον, διὰ τοῦ ὁποῖου ἔπαθεν. Ἡ κορωνίδα δὲ ὅλης τῆς πίστεως καὶ τὸ στήριγμα εἶναι νὰ φυλάσσεται πάντοτε ἡ Τριάς, ὅπως ἀνεγνώσαμεν εἰς τὸ Εὐαγγέλιον· «Πηγαίνετε καὶ βαπτίζετε ὅλα τὰ ἔθνη εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος»². Καὶ ὁ ἀριθμὸς τῆς Τριάδος εἶναι ἀκέραιος καὶ τέλειος. Ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ ὁποῖον ἀπεστάλη διὰ τοῦ Υἱοῦ, ἦλθε σύμφωνα με τὴν ὑπόσχεσιν διὰ νὰ διδάξη καὶ ἀγιάση τοὺς ἀποστόλους καὶ ὅλους τοὺς πιστεύοντας.

29. Ἀφοῦ ἔγραψαν αὐτά, καὶ ἐπειδὴ ἤλλαξαν γνώμην, συνέταξαν ἐκείνην τὴν ὁμολογίαν, τὴν ὁποῖαν ὅταν παρουσίασαν με ἐπικεφαλῆς τὴν ὑπατείαν ἐκοκκίνησαν ἀπὸ ἐντροπῆν³. Ὅπως δὲ συνηθίζουν, ὡσὰν νὰ τὴν κατεδίκασαν, ἐπεδίωξαν νὰ ἀρπαχθῆ αὐτὴ ἀπὸ ἐκείνους ποῦ εἶχαν ἀντίγραφα διὰ τοῦ νοταρίου Μαρτινιανοῦ. Καὶ ἀφοῦ ὑπεχρέωσαν τὸν βασιλέα Κωνστάντιον νὰ ἐκδώσῃ διάταγμα ἐναντίον αὐτῆς, συνέταξαν πά-

2. Ματθ. 28, 19.

3. Εἶναι ἡ ὁμολογία, τὴν ὁποῖαν παρουσίασαν εἰς τὴν σύνοδον τῆς Ἀριμίνου ὡς δῆθεν τοῦ Σιρμίου, καὶ ἡ ὁποία παρατίθεται εἰς τὴν παράγραφον 8 τοῦ παρόντος ἔργου Βλ. σελ 162

ταγμα δογματίζουσι πάλιν ἄλλην καὶ προσθέντες, ὡς εἰώθασι, λέξεις τινὰς, γράφουσι ταῦτα ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ:

Οὐ φεύγομεν τὴν ἐκτεθειῶσαν αὐθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις τοῖς κατὰ Ἀντιόχειαν προκομίζοντες αὐτήν, εἰ καὶ τὰ
5 μάλιστα οἱ πατέρες ἡμῶν κατ' ἐκεῖνο καιροῦ πρὸς τὸ ὑποκείμενον τῆς ζητήσεως συνέδραμον. Ἐπειδὴ δὲ πολλοὺς ἐθορύβησε τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον ἐν τοῖς παρεληλυθόσι χρόνοις καὶ μέχρι νῦν, ἀλλὰ καὶ ἀρτίως λέγεται καινοτομεῖσθαι ὑπό τινων τὸ ἀνόμοιον Υἱοῦ πρὸς Πατέρα, τούτου χάριν τὸ μὲν ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον ἐκβάλλομεν ὡς ἀλλότριον τῶν Γραφῶν,
10 τὸ δὲ ἀνόμοιον ἀναθεματίζομεν καὶ πάντα, ὅσοι τοιοῦτοι τυχάνουσιν, ἀλλοτρίους ἡγούμεθα τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ δὲ ὁμοιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα σαφῶς ὁμολογοῦμεν κατὰ τὸν ἀπόστολον τὸν λέγοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ: «Ὁς ἐστὶν εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου». Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα, παντοκράτορα, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὄρατῶν πάντων καὶ ἀοράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, τὸν ἐξ αὐτοῦ γεννηθέντα ἀπαθῶς πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸν Λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ μονογενῆ, φῶς, ζω-
20 ἦν, ἀλήθειαν, σοφίαν, δύναμιν, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τὰ ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς εἴτε ὄρατὰ εἴτε ἀόρατα. Τοῦτον πιστεύομεν ἐπὶ συντελείᾳ τῶν αἰώνων εἰς ἀθέτησιν τῆς ἁμαρτίας σάρκα ἀνελθῆναι ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου καὶ ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα ὑπὲρ τῶν ἁμαρτιῶν ἡμῶν καὶ ἀναστάντα καὶ ἀναληφθέντα εἰς οὐρανοὺς καθέζεσθαι ἐν δεξιᾷ τοῦ Πατρὸς, πάλιν ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὃ καὶ Παράκλητον ὠνόμασεν ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν ἐπαγγελιάμενος μετὰ τὸ ἀπελθεῖν αὐτὸν πέμψαι τοῖς μαθηταῖς τοῦτο, ὃ καὶ ἀπέστειλε, δι' οὗ καὶ ἁγιάζει τοὺς ἐν
30 τῇ Ἐκκλησίᾳ πιστεύοντας καὶ βαπτιζομένους ἐν ὀνόματι Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Τοὺς δὲ παρὰ ταύτην τὴν πί-

λιν ἄλλην ὁμολογίαν, καὶ ἀφοῦ προσέθεσαν, ὡς συνήθως, μερικὰς λέξεις, ἔγραψαν τὰ ἑξῆς εἰς τὴν Ἰσαυρίαν :

Δὲν ἀπαρνούμεθα τὴν αὐθεντικὴν πίστιν, ἡ ὁποία διευτυπώθη εἰς τὰ Ἑγκαίνια εἰς τὴν Ἀντιόχειαν, τὴν ὁποίαν μάλιστα προτιμοῦμεν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ οἱ πατέρες μας ἐκείνην τὴν ἐποχὴν συνέβαλαν ἰδιαιτέρως εἰς τὴν ἐξέτασιν τοῦ ζητήματος. Ἐπειδὴ ὁμοῦς ἐθορύβησε πολλοὺς τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον κατὰ τὰ περασμένα χρόνια μέχρι καὶ τώρα, ἀλλὰ καὶ ἐπειδὴ λέγεται, πῶς τελευταῖα μερικοὶ διευτύπωσαν τὴν καινοτομίαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀνόμοιος πρὸς τὸν Πατέρα, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, τὸ μὲν ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον τὸ ἀφαιροῦμεν, ἐπειδὴ δὲν περιέχεται εἰς τὰς Γραφάς, τὸ δὲ ἀνόμοιον τὸ ἀναθεματίζομεν, καὶ ὅλους, ὅσοι εἶναι τέτοιοι, τοὺς θεωροῦμεν ἐχθροὺς τῆς Ἐκκλησίας. Ὁμολογοῦμεν δὲ σαφῶς τὸ ὁμοιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὸν ἀπόστολον, ὁ ὁποῖος λέγει περὶ τοῦ Υἱοῦ· «Αὐτὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ Θεοῦ τοῦ ἀοράτου» ¹. Ὁμολογοῦμεν δὲ καὶ πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεὸν Πατέρα, παντοκράτορα, τὸν ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὅλων τῶν ὁρατῶν καὶ τῶν ἀοράτων. Πιστεύομεν δὲ καὶ εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἀπαθῶς ἐξ αὐτοῦ πρὶν ἀπὸ ὅλους τοὺς αἰῶνας, ὁ ὁποῖος εἶναι Θεὸς Λόγος, Θεὸς ἐκ Θεοῦ μονογενής, φῶς, ζωὴ, ἀλήθεια, σοφία, δύναμις, διὰ τοῦ ὁποῖου ἐγιναν ὅλα, ὅσα εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ εἰς τὴν γῆν εἴτε ὁρατὰ εἴτε ἀόρατα. Πιστεύομεν ὅτι αὐτός, ὅταν συνεπληρώθη ὁ καιρὸς, πρὸς κατάργησιν τῆς ἁμαρτίας, ἀνέλαβε σάρκα ἐκ τῆς ἀγίας Παρθένου καὶ ἐνηθρώπησε, ἔπαθε διὰ τὰς ἁμαρτίας μας καὶ ἀνεστήθη καὶ ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς διὰ νὰ καθίσῃ εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρὸς, διὰ νὰ ἔλθῃ πάλιν ἐν δόξῃ νὰ κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς. Πιστεύομεν καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὠνόμασεν καὶ Παράκλητον ὁ Σωτὴρ καὶ Κύριος ἡμῶν, ὅταν ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ τοῦτο εἰς τοὺς μαθητὰς μετὰ τὴν ἐκ τοῦ κόσμου ἀναχώρησίν του, τὸ ὁποῖον καὶ ἀπέστειλε, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀγιάζει τοὺς ἐντὸς τῆς Ἐκκλησίας πιστεύοντας καὶ βαπτιζομένους εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος. Ἐκείνους δὲ ποὺ κηρύσσουν κάτι

στιν ἄλλο τι κηρύττοντας ἄλλοτρίους οἶδεν ἢ Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.
 Ὅτι δὲ ταύτῃ τῇ πίστει ἰσοδυναμεῖ καὶ ἡ ἐν Σιρμίῳ πρώην ἐκ-
 τεθεῖσα πίστις ἐπὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ βασιλέως ἡμῶν γνωρίζου-
 σιν οἱ ἐντυγχάνοντες.

5 30. Ταῦτα γράψαντες ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ ἀνελθόντες εἰς τὴν Κων-
 σταντινούπολιν ὥσπερ μεταγνόντες ἥλλαξαν συνήθως ταῦτα καὶ
 προσθέντες λεξίδια τινα, ὥστε μηδὲ ὑπόστασιν λέγειν ἐπὶ Πα-
 τρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος, διεπέμψαντο αὐτὰ τοῖς ἐν
 Ἀριμίνῳ καὶ ἠνάγκαζον καὶ τοὺς ἐν τοῖς μέρεσι τούτοις ὑπογραῖ-
 10 φειν, τοὺς δὲ ἀντιλέγοντας αὐτοῖς ἐποίουν ἐξορίζεσθαι παρὰ
 Κωνσταντίου. Ἔστιν οὖν ταῦτα:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ἐξ οὗ τὰ
 πάντα, καὶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν πρὸ πάντων αἰ-
 ῶνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς γεννηθέντα ἐκ τοῦ Θεοῦ, δι' οὗ τὰ πάν-
 15 τα ἐγένετο, τὰ ὄρατα καὶ τὰ ἀόρατα, γεννηθέντα δὲ μονογενῆ,
 μόνον ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, ὁμοιον τῷ γεννήσαν-
 τι αὐτὸν Πατρὶ κατὰ τὰς Γραφάς, οὗ τὴν γένεσιν οὐδεὶς γινώ-
 σκει εἰ μὴ μόνος ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατήρ. Τοῦτον οἶδαμεν μο-
 νογενῆ Θεοῦ Υἱὸν πέμποντος τοῦ Πατρός παραγεγενῆσθαι ἐκ
 20 τῶν οὐρανῶν, ὡς γέγραπται, ἐπὶ καταλύσει τῆς ἁμαρτίας καὶ
 τοῦ θανάτου, καὶ γεννηθέντα ἐκ Πνεύματος ἁγίου, ἐκ Μαρίας
 τῆς Παρθένου τὸ κατὰ σάρκα, ὡς γέγραπται, καὶ ἀναστραφέντα
 μετὰ τῶν μαθητῶν καὶ πάσης τῆς οἰκονομίας πληρωθείσης κατὰ
 τὴν πατρικὴν βούλησιν σταυρωθέντα καὶ ἀποθανόντα καὶ ταφέν-
 25 τα καὶ εἰς τὰ καταχθόνια κατεληλυθέναι, ὄντινα καὶ αὐτὸς ὁ ἄ-
 θης ἔπτηξεν, ὅστις καὶ ἀνέστη ἐκ τῶν νεκρῶν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καὶ
 διέτριψε μετὰ τῶν μαθητῶν, καὶ πληρωθεισῶν τεσσαράκοντα
 ἡμερῶν ἀνελήφθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθέζεται ἐν δεξιᾷ τοῦ
 Πατρός ἐλευσόμενος ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἡμέρᾳ τῆς ἀναστάσεως ἐν τῇ

τὸ διαφορετικὸν ἅπ' αὐτὴν τὴν πίστιν, ἡ Καθολικὴ Ἐκκλησία τοὺς θεωρεῖ ξένους πρὸς αὐτὴν. Ὅτι δὲ πρὸς αὐτὴν τὴν πίστιν συμφωνεῖ καὶ ἡ ὁμολογία ἡ διατυπωθεῖσα προηγουμένως εἰς τὸ Σίρμιον ἐπὶ τῆς εὐσεβείας τοῦ βασιλέως μας αὐτὸ τὸ ἀντιλαμβάνονται ἐκεῖνοι ποὺ τὸ προσέχουν.

30. Ἄφοῦ ἔγραψαν αὐτὰ εἰς τὴν Ἰσαυρίαν καὶ ἄφοῦ ἀνῆλθαν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὡσὰν νὰ μετενόησαν, ἤλλαξαν, ὡς συνήθως, αὐτὰ, καὶ ἄφοῦ προσέθεσαν μερικὰ λεξίδια, ὡστε νὰ μὴ λέγουν οὔτε τὴν λέξιν ὑπόστασιν διὰ τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱὸν καὶ τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ἔστειλαν αὐτὰ εἰς ἐκείνους ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὴν Ἀρίμινον, καὶ ὑπεχρέωναν καὶ ἐκείνους ποὺ εὐρίσκοντο εἰς τὰ μέρη αὐτὰ νὰ ὑπογράψουν, ὅσοι δὲ ἔφερναν ἀντιρρήσεις εἰς αὐτοὺς, ἐπετύγχανον νὰ ἐξορίζωνται ὑπὸ τοῦ Κωνσταντίου. Εἶναι λοιπὸν τὰ ἑξῆς:

Πιστεύομεν εἰς ἓνα Θεόν, Πατέρα παντοκράτορα, ἐκ τοῦ ὁποίου προέρχονται τὰ πάντα. Καὶ εἰς τὸν μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ τοῦ Θεοῦ πρὸ πάντων τῶν αἰώνων καὶ πρὸ πάσης ἀρχῆς, διὰ τοῦ ὁποίου ἐγιναν ὅλα, τὰ ὄρατὰ καὶ τὰ ἀόρατα, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη μονογενής, ὁ μόνος ἐκ μόνου τοῦ Πατρός, Θεὸς ἐκ Θεοῦ, ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα ποὺ τὸν ἐγέννησε κατὰ τὰς Γραφάς, τοῦ ὁποίου τὴν γένεσιν οὐδεὶς γνωρίζει παρὰ μόνον ὁ Πατὴρ ποὺ τὸν ἐγέννησε. Τοῦτον πιστεύομεν ὡς μονογενῆ Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, τὸν ὁποῖον πέμπει ὁ Πατὴρ νὰ ἔλθῃ ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὅπως ἔχει γραφῆ, πρὸς κατάλυσιν τῆς ἁμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου, ὁ ὁποῖος ἐγεννήθη ἐκ Πνεύματος ἀγίου καὶ ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου κατὰ τὴν σάρκα, ὅπως ἔχει γραφῆ, καὶ ὁ ὁποῖος ἔζησε μαζί με τοὺς μαθητάς, καὶ ἄφοῦ ἐξεπληρώθη ὀλόκληρον τὸ ἀπολυτρωτικὸν σχέδιον σύμφωνα με τὴν σκέψιν τοῦ Πατρός, ἐσταυρώθη καὶ ἀπέθανε καὶ ἐτάφη καὶ κατῆλθεν εἰςτὰ καταχθόνια, τὸν ὁποῖον ἀγκάλιασε καὶ ὁ ἴδιος ὁ ᾄδης, ὁ ὁποῖος καὶ ἀνεστήθη ἐκ τῶν νεκρῶν τὴν τρίτην ἡμέραν καὶ ἔζησε μαζί με τοὺς μαθητάς, καὶ ἄφοῦ συνεπληρώθησαν τεσσαράκοντα ἡμέραι ἀνελήθη εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ κάθεται εἰς τὰ δεξιὰ τοῦ Πατρός, διὰ νὰ ἔλθῃ κατὰ τὴν ἐσχάτην ἡμέραν τῆς ἀναστάσεως μετὴν πατρικὴν δόξαν, διὰ

πατρικῆ δόξῃ, ἵνα ἀποδοῶ ἐκάστῳ κατὰ τὰ ἔργα αὐτοῦ. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, ὅπερ αὐτὸς ὁ μονογενῆς τοῦ Θεοῦ Υἱὸς ὁ Χριστὸς ὁ Κύριος καὶ ὁ Θεὸς ἡμῶν ἐπηγγείλατο πέμπειν τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων Παράκλητον, καθάπερ γέγραπται: «Τὸ πνεῦμα 5 τῆς ἀληθείας», ὅπερ αὐτοῖς ἔπεμψεν, ὅτε ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Τὸ δὲ ὄνομα τῆς οὐσίας, ὅπερ ἀπλούστερον ὑπὸ τῶν πατέ-
 τέρων ἐτέθη, ἀγνοούμενον δὲ τοῖς λαοῖς σκάνδαλον ἔφερε, διό-
 τι μηδὲ αἱ Γραφαὶ τοῦτο περιέχουσιν, ἤρесе περιαιρεθῆναι καὶ
 παντελῶς μηδεμίαν μνήμην τοῦ λοιποῦ γίνεσθαι, ἐπειδήπερ καὶ
 10 αἱ θεῖαι Γραφαὶ οὐδαμῶς ἐμνημόνευσαν περὶ οὐσίας Πατρὸς καὶ
 Υἱοῦ. Καὶ γὰρ οὐδὲ ὀφείλει ὑπόστασις περὶ Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ
 ἁγίου Πνεύματος ὀνομάζεσθαι. Ὅμοιον δὲ λέγομεν τῷ Πατρὶ
 τὸν Υἱόν, ὡς λέγουσιν, αἱ θεῖαι Γραφαὶ καὶ διδάσκουσι. Πᾶσαι δὲ
 αἱ αἱρέσεις, αἱ τε ἤδη πρότερον κατεκρίθησαν, καὶ αἵτινες ἐὰν
 15 καινότεραι γίνωνται, ἐναντία τυγχάνουσαι τῆς ἐκτεθείσης ταύ-
 τῆς γραφῆς, ἀνάθεμα ἔστωσαν.

31. Ἄλλ' οὐδὲ τούτοις ἐνέμειναν. Κατελθόντες γὰρ ἀπὸ Κων-
 σταντινουπόλεως εἰς τὴν Ἀντιόχειαν μετέγνωσαν, ὅτι ὄλως ἔ-
 γραψαν ὅμοιον τῷ Πατρὶ τὸν Υἱόν ὡς λέγουσιν αἱ Γραφαί, καὶ
 20 συνθέντες ἅπερ ἐπενόησαν ἤρξαντο πάλιν ἀνατρέχειν εἰς τὰ πρώ-
 τα ἑαυτῶν καὶ λέγειν ὅτι ἑπαντελῶς ἀνόμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ
 Πατρὶ καὶ κατ' οὐδένα τρόπον ὅμοιός ἐστιν ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ.
 Τοσοῦτον μετεβάλλοντο ὡς καὶ τοὺς τὰ Ἀρείου γυμνότερον λέγον-
 τας προσδέχεσθαι καὶ τὰς ἐκκλησίας αὐτοῖς παραδιδόναι, ἵνα
 25 ἐπ' ἀδείας τὰ τῆς βλασφημίας προσφέρωσι. Διὰ γοῦν τὴν πολ-
 λὴν ἀναίδειαν τῆς ἀσεβείας αὐτῶν Ἀνόμοιοι παρὰ πᾶσιν ἐκλήθη-
 σαν ἔχοντες καὶ τὴν ἑξουκόντιον ἑπωνυμίαν καὶ τὸν αἰρετικὸν

νά ἀποδώσῃ εἰς ἕκαστον ἀνάλογα μὲ τὰ ἔργα του. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον Πνεῦμα, τὸ ὁποῖον ὁ ἴδιος ὁ μονογενὴς Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁ Χριστός, ὁ Κύριος καὶ Θεὸς μας ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ ὡς Παράκλητον εἰς τὸ γένος τῶν ἀνθρώπων, ὅπως ἔχει γραφῆ· «Τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας»¹, τὸ ὁποῖον ἔπεμψεν εἰς αὐτούς, ὅταν ἀνῆλθεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς. Ἡ δὲ λέξις οὐσία, ἡ ὁποία ἐτέθη μὲ ἀπλότητα ὑπὸ τῶν Πατέρων, ἐπειδὴ ὁμως εἶναι ἄγνωστος εἰς τοὺς λαϊκοὺς ἐπροξένησε σκάνδαλον, διότι οὔτε αἱ Γραφαὶ τὴν περιέχουν, διὰ τοῦτο ἐφαίνετο καλὸν νὰ ἀφαιρεθῆ καὶ νὰ μὴν γίνεται πλέον κανένας λόγος δι' αὐτήν, ἐπειδὴ βέβαια καὶ αἱ θεῖαι Γραφαὶ δὲν ἀνέφεραν καθόλου περὶ οὐσίας Πατρός καὶ Υἱοῦ. Καὶ οὔτε πρέπει νὰ ἀναφέρεται ὑπόστασις περὶ Πατρός καὶ Υἱοῦ καὶ ἁγίου Πνεύματος. Λέγομεν δὲ τὸν Υἱὸν ὁμοῖον μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν καὶ διδάσκουν αἱ θεῖαι Γραφαί. Ὅλαι δὲ αἱ αἰρέσεις, καὶ ἐκεῖναι ποὺ κατεδικάσθησαν προηγουμένως, καὶ αἱ ὁποῖαι, ἐὰν ἐμφανισθοῦν μὲ νέον πρόσωπον, εἶναι ἀντίθετοι πρὸς τὴν διατυπωθεῖσαν αὐτὴν Γραφήν, νὰ εἶναι ἀναθεματισμένοι.

31. Ἀλλὰ οὔτε εἰς αὐτὰ ἐπέμειναν, διότι ὅταν κατῆλθαν ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν εἰς τὴν Ἀντιόχειαν ἠλλαξαν γνώμην ἐπειδὴ ἔγραψαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα, ὅπως λέγουν αἱ Γραφαί. Καὶ ἀφοῦ συνέταξαν ἐκεῖνα ποὺ ἐπενόησαν, ἤρχισαν πάλιν νὰ ἐπανέρχωνται εἰς τὰς πρώτας γνώμας των καὶ νὰ λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι παντελῶς ἀνόμοιος μὲ τὸν Πατέρα καὶ κατ' οὐδένα τρόπον εἶναι ὁμοῖος ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα. Τόσον πολὺ δὲ μετεβλήθησαν ὥστε καὶ ἐκείνους ποὺ ἔλεγαν φανερώτερα τὰ λόγια τοῦ Ἀρείου ἀπεδέχοντο καὶ παρέδιδαν εἰς αὐτούς τὰς Ἐκκλησίας, διὰ νὰ κηρύσσουν ἐλευθέρως τὰς βλασφημίας των. Ἐνεκα λοιπὸν τῆς πολὺ ἀναιδουῖς ἀσεβείας των, ὠνομάσθησαν ἀπὸ ὅλους Ἀνόμοιοι, τοὺς ἔμεινε δὲ καὶ ἡ ἐπνομασία ἔξουκόντιοι², καὶ εἶχον προστάτην τῆς ἀσεβείας των τὸν αἰρετικὸν Κωνσταν-

2. «Ἐξουκόντιοι». Εἰρωνικὴ ὀνομασία τῶν Ἀρειανῶν, ἐπειδὴ ἔλεγαν ὅτι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ἐδημιουργήθη «ἐξ οὐκ ὄντων».

Κωνσταντίον προστάτην τῆς ἀσεβείας αὐτῶν, ὃς μέχρι τέλους διαμείνας ἐν ἀσεβείᾳ καὶ λοιπὸν ἀποθνήσκων ἔδοξε βαπτίζεσθαι, οὐ παρὰ εὐσεβῶν ἀνδρῶν, ἀλλ' ὑπὸ Εὐζωίου τοῦ διὰ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν οὐχ ἄπξ, ἀλλὰ καὶ πολλάκις καθαιρεθέντος, 5 καὶ ὅτε διάκονος ἦν, καὶ ὅτε ἐν Ἀντιοχείᾳ ἐκαθέσθη.

32. Τέως μὲν οὖν ἄχρι τούτου φθάσαντες ἔστησαν καὶ καθηρέθησαν οἱ προειρημένοι. Ἄλλ' οὐδὲ οὕτως εὖ οἶδα ὅτι στήσονται, ὅσοι καὶ νῦν ὑπεκρίναντο, ἀεὶ δὲ συστάσεις ποιήσουσι κατὰ τῆς ἀληθείας, ἕως ἂν εἰς ἑαυτοὺς ἐλθόντες εἴπωσι καὶ οὗτοι. Ἄνα- 10 στάντες πορευσώμεθα πρὸς τοὺς πατέρας ἑαυτῶν καὶ ἐροῦμεν αὐτοῖς· ἀναθεματίζομεν μὲν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἐπιγινώσκομεν δὲ τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνοδον¹, πρὸς ταύτην γὰρ ἔχουσι τὴν ἔριν. Τίς οὖν ἔτι κἂν ὀλίγην αἴσθησιν ἔχων ἀνάξεται τούτων; Τίς βλέπων καθ' ἑκάστην σύνοδον τὰ μὲν ἀφαιρούμενα, τὰ δὲ προστιθέ- 15 μενα οὐ συνορᾷ τούτους ὑποπτον καὶ ὑπουλον ἔχοντας κατὰ Χριστοῦ τὴν διάνοιαν; Τίς ὁρῶν αὐτοὺς διὰ μακρῶν ἐκτείνοντας ἑαυτῶν τὴν τε τῆς πίστεως σύνθεσιν καὶ τὴν ἀπολογίαν περὶ ὧν ἐγκαλοῦνται οὐχ ὁρᾷ τούτους καταγινώσκοντας ἑαυτῶν καὶ πολ- 20 λὰ γράφοντας ἐπίτηδες, ἵνα δόξωσι διὰ τῆς ἀκαίρου φιλοτιμίας καὶ τῆς τοσαύτης πολυλογίας ὑφαρπάζειν τοὺς ἀκεραίους καὶ λανθάνειν οἷοι τὴν αἵρεσιν τυγχάνουσιν ὄντες; Ἄλλ' ὥσπερ οἱ ἐθνικοί, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος, βαπτολογοῦντες ἐν ταῖς εὐχαῖς οὐδὲν ὠφελοῦσιν, οὕτως οὗτοι τοσαῦτα καταντλήσαντες οὐκ ἠδυνήθησαν σβέσαι τὴν κατὰ τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως κρίσιν, ἀλλὰ καὶ 25 μᾶλλον ἐλεγχθέντες καθηρέθησαν, καὶ εἰκότως γε· ποίαν γὰρ αὐτῶν ὁ ἀκούων ἀποδέξεται συγγραφὴν; ἢ ποῖα θαρρήσαντες αὐτοὶ κατηχήσουσι τοὺς ἐρχομένους πρὸς αὐτούς; Εἰ μὲν γὰρ αἱ πᾶσαι μίαν καὶ τὴν αὐτὴν ἔχουσι συμφωνίαν, τίς ἢ χρεῖα τῶν

1. Πρβλ. Ματθ. 6, 7.

τιον, ὁ ὁποῖος, ἀφοῦ παρέμεινε μέχρι τέλους εἰς τὴν ἀσέβειαν, μόνον ὅταν ἀπέθνησκε ἠθέλησε νὰ βαπτισθῆ, ὄχι βέβαια ἀπὸ εὐσεβεῖς ἄνδρας, ἀλλ' ἀπὸ τὸν Εὐζώιον, ὁ ὁποῖος ἐξ αἰτίας τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως καθηρέθη ὄχι μόνον μίαν φοράν, ἀλλὰ καὶ πολλάς, καὶ ὅταν ἦταν διάκονος, καὶ ὅταν κατέλαβε τὴν Ἐκκλησίαν τῆς Ἀντιοχείας.

32. Παλαιότερα λοιπόν, ἐπειδὴ ἔφθασαν μέχρις αὐτοῦ τοῦ σημείου, ἀνεχαιτίσθησαν καὶ καθηρέθησαν οἱ προαναφερθέντες. Ἄλλὰ γνωρίζω καλὰ ὅτι οὔτε ἔτσι θὰ ἐμποδισθοῦν, ὅσοι ὑπεκρίνοντο καὶ τώρα, πάντοτε δὲ θὰ ἀναζητοῦν ἀποδείξεις ἐναντίον τῆς ἀληθείας, μέχρι νὰ συνέλθουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ εἴπουν· Ἄς σηκωθῶμεν νὰ πᾶμε πρὸς τοὺς Πατέρας των καὶ νὰ εἴπωμεν πρὸς αὐτούς· ἀναθεματίζομεν μὲν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἀναγνωρίζομεν δὲ τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας', διότι ἐναντίον αὐτῆς μάχονται. Ποῖος λοιπόν, ἂν ἔχη ὀλίγην συναίσθησιν θὰ τοὺς ἀνεχθῆ; Ποῖος ἂν βλέπη, πῶς εἰς κάθε σύνοδον, ἄλλα μὲν ἀφαιροῦνται, ἄλλα δὲ προστίθενται, δὲν καταλαβαίνει ὅτι αὐτοὶ ἔχουν ὑποπτρον καὶ ὑπουλον σκέψιν κατὰ τοῦ Χριστοῦ; Ποῖος, ὅταν βλέπη αὐτούς νὰ μακαρίζουν πολὺ τὴν διατύπωσιν τῆς πίστεως των καὶ τὴν ἀπολογία των δι' ὅσα κατηγοροῦνται, δὲν καταλαβαίνει ὅτι αὐτοὶ ξέρουν πῶς ἔχουν ἄδικον, καὶ διὰ τοῦτο γράφουν ἐπίτηδες πολλά, διὰ νὰ ἡμπορέσουν μὲ τὴν ὑπερβολικὴν φιλοτιμίαν καὶ μὲ τὴν τόσῃ πολυλογία νὰ παραπλανήσουν τοὺς ἀπλοικοὺς, ὥστε νὰ μὴ φαίνωνται τί εἶδους αἰρετικοὶ εἶναι; Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς οἱ ἔθνικοί, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος, δὲν ὠφελοῦνται καθόλου μὲ τὸ νὰ βαττολογοῦν εἰς τὰς προσευχὰς των¹, ἔτσι καὶ αὐτοὶ, ἐνῶ κατέβαλαν τόσῃ προσπάθειαν, δὲν ἡμπόρεσαν νὰ σβήσουν τὴν καταδίκην τῆς ἀρειανικῆς αἰρέσεως, ἀλλ' ἐλεγχθέντες περισσότερο καθηρέθησαν, καὶ ἦταν φυσικὸν βέβαια. Διότι ποίαν συγγραφὴν των θὰ ἀποδεχθῆ ἐκεῖνος ποὺ τοὺς ἀκούει; Ἡ τί θὰ ἔχουν τὸ θάρρος νὰ διδάξουν ἐκείνους ποὺ τοὺς πλησιάζουν; Ἐὰν λοιπόν ὅλαι αἱ συγγραφαὶ των περιέχουν τὴν ἰδίαν σύμφωνον πίστιν, τί χρειάζονται αἱ πολλάι; Ἐὰν δὲ ὑπῆρ-

πολλῶν; εἰ δὲ τοσούτων χρεία γέγονε, δῆλόν ἐστιν ἐκάστην ἐνδεῆ
καὶ μὴ πλήρη τυγχάνειν. Καὶ τοῦτο μᾶλλον ἡμῶν αὐτοὶ διελέγ-
χουσιν ἐν τῷ πάσας ἐναλλάττειν καὶ μεταποιεῖν. Τὸ δὲ πλῆθος
τῶν συνόδων καὶ ἡ διαφορὰ τῶν γραφομένων δείκνυσι τοὺς ἐν
5 αὐταῖς συνελθόντας μαχομένους μὲν πρὸς τὴν ἐν Νικαίᾳ σύνο-
δον, ἀσθενοῦντας δὲ πρὸς τὴν ἀλήθειαν.

33. Ἐπειδὴ δὲ οὕτως αὐτοὶ πρὸς τε ἑαυτοὺς καὶ πρὸς τοὺς πρὸ
ἑαυτῶν διετέθησαν, φέρε λοιπὸν ἡμεῖς ἐξετάσαντες μάθωμεν παρ'
αὐτῶν, ποῖον ἄτοπον ἄρα θεωρήσαντες ἢ τίνα λέξιν αἰτιώμενοι
10 τῶν ἐγγεγραμμένων ἀπειθεῖς μὲν γονεῦσι γεγόνασι, διαμάχον-
ται δὲ πρὸς οἰκουμενικὴν σύνοδον. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, φησί, καὶ
τὸ ὁμοούσιον οὐκ ἤρρεσεν ἡμῖν· ταῦτα γάρ τινες ἐσκανδάλισε
καὶ πολλοὺς ἐθορύβησεν. Ἐκεῖνοι μὲν οὖν οὕτω γράφοντες εἰρή-
κασιν, ἀπαντήσῃε δ' ἂν τις αὐτοῖς εὐλόγως οὕτως· Ἐἰ μὲν οὖν
15 αὐτὰ τὰ ῥήματα καθ' ἑαυτὰ τυγχάνει ὄντα αἴτια τούτοις εἰς
σκάνδαλον, ἔδει μὴ τινες σκανδαλίζεσθαι μηδὲ πολλοὺς θορυβεῖ-
σθαι, ἀλλὰ καὶ ἡμᾶς καὶ τοὺς ἄλλους πάντας ταῦτὸν ἐκείνοις πᾶ-
σχειν ἐξ αὐτῶν· εἰ δὲ οἱ μὲν πάντες ἀγαπῶσι τὰ ῥήματα, οἱ δὲ
ταῦτα γράψαντες οὐχ οἱ τυχόντες, ἀλλ' οἱ ἐκ πάσης τῆς οἰκουμέ-
20 νης συνελθόντες εἰσὶ καὶ τούτοις ἐπιμαρτυροῦσιν οἱ νῦν ἐν τῇ Ἀ-
ριμίνῳ συνελθόντες ἐπίσκοποι ὡς καὶ πλείους, πῶς οὐκ ἄντικρυς
ἐλέγχει τοῦτο τοὺς κατὰ τῆς συνόδου λέγοντας, ὥς οὐ τὰ ῥήμα-
τά ἐστιν αἴτια, ἀλλ' ἡ κακόννοια τῶν παρεξηγουμένων τὰ τοιαῦτα;

Πόσοι κακῶς ἐντυγχάνοντες ταῖς θείαις Γραφαῖς καὶ παρα-
25 νοοῦντες ταύτας κατηγοροῦσι τῶν ἀγίων οἳ οἱ γεγόνασιν οἱ μὲν
τότε Ἰουδαῖοι μὴ δεξάμενοι τὸν Κύριον, οἱ δὲ νῦν Μανιχαῖοι βλα-
σφημοῦντες τὸν νόμον, καὶ οὐχ αἱ Γραφαὶ γεγόνασιν αὐτοῖς αἴ-
τιαι, ἀλλ' ἡ σφῶν αὐτῶν κακοφροσύνη. Εἰ μὲν οὖν ἀποδείξαι δύ-

ξεν ἀνάγκη τόσων πολλῶν, εἶναι φανερόν ὅτι ἡ κάθε μία εἶναι ἑλλιπής καὶ ὄχι πλήρης. Καὶ αὐτὸ τὸ ἀποδεικνύουν αὐτοὶ περισσότερον ἀπὸ ἡμᾶς ἐπειδὴ εἰς ὅλας κάνουν ἀλλαγὰς καὶ μετατροπὰς. Τὸ δὲ πλῆθος τῶν συνόδων καὶ ἡ διαφορὰ μεταξύ ἐκείνων ποὺ γράφονται εἰς αὐτάς ἀποδεικνύει, ὅτι οἱ λαβόντες μέρος εἰς αὐτάς, καταπολεμοῦν μὲν τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας εἶναι δὲ ἀνίσχυροι εἰς τὰς ἐπιθέσεις των κατὰ τῆς ἀληθείας.

33. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ ἔδειξαν τέτοιαν στάσιν καὶ πρὸς τοὺς ἑαυτοῦς των καὶ πρὸς τοὺς προγόνους των, ἔμπρὸς λοιπὸν ἡμεῖς, ἀφοῦ ἐξετάσωμεν, νὰ πληροφορηθοῦμεν ἀπ' αὐτούς, τί παράλογον εἶδαν ἢ ποία λέξις πταίει ἀπὸ ὅσα ἐγράφησαν, διὰ νὰ καταστοῦν ἀνυπάκουοι μὲν πρὸς τοὺς γονεῖς, νὰ ἀντιμάχωνται δὲ τὴν οἰκουμενικὴν σύνοδον. Τὸ ἐκ τῆς οὐσίας, θὰ εἴπη, καὶ τὸ ὁμοούσιον δὲν μᾶς ἤρεσε, διότι αὐτὰ ἐσκανδάλισαν μερικοὺς καὶ ἐθορύβησαν πολλοὺς. Αὐτοὶ μὲν εἰς τὰ γραφόμενά των ἔτσι ἰσχυρίσθησαν, θὰ τοὺς ἀπαντοῦσε δὲ κανεὶς εὐλόγως ἔτσι· ἂν μὲν λοιπὸν αὐτὰ καθ' ἑαυτὰ τὰ λόγια εἶναι ἡ πραγματικὴ αἰτία διὰ τὸν σκανδαλισμὸν αὐτῶν, θὰ ἔπρεπε νὰ μὴ σκανδαλίζωνται μερικοί, οὔτε νὰ θορυβοῦνται πολλοί, ἀλλὰ καὶ ἡμεῖς καὶ ὅλοι οἱ ἄλλοι νὰ παθαίνουν ἀπὸ αὐτὰ τὰ λόγια τὸ ἴδιον μὲ ἐκείνους· Ἐὰν δὲ οἱ μὲν ὅλοι ἀγαποῦν αὐτὰ τὰ λόγια, αὐτοὶ δὲ ποὺ τὰ ἔγραψαν δὲν εἶναι τυχαῖοι, ἀλλ' ἐκεῖνοι ποὺ συνῆλθαν ἐξ ὅλης τῆς οἰκουμένης, καὶ μὲ αὐτὰ συμφωνοῦν ἐκεῖνοι οἱ ἐπίσκοποι, οἱ ὅποιοι συνῆλθαν τώρα εἰς τὴν Ἀρίμινον, 400 καὶ πλεον, πῶς τὸ γεγονὸς αὐτὸ δὲ ἀποδεικνύει τελείως τὸ ἀντίθετον ἀπὸ ἐκεῖνα ποὺ ἰσχυρίζονται ὅσοι καταφέρονται ἐναντίον τῆς συνόδου, ὅτι δηλαδὴ δὲν εἶναι αἰτία τὰ λόγια, ἀλλὰ ἡ κακὴ σκέψις ἐκείνων ποὺ τὰ παρεξηγοῦν;

Πόσοι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἀναγινώσκουν μὲ κακὴν πρόθεσιν τὰς θείας Γραφὰς καὶ παρερμηνεύουν αὐτάς κατηγοροῦν τοὺς ἁγίους! Τέτοιοι ὑπῆρξαν καὶ οἱ τότε Ἰουδαῖοι, οἱ ὅποιοι δὲν παρέδέχθησαν τὸν Κύριον, καὶ οἱ σημερινοὶ Μανιχαῖοι, οἱ ὅποιοι βλασφημοῦν τὸν νόμον, καὶ δὲν ὑπῆρξαν εἰς αὐτοὺς αἰτία αἱ Γραφαὶ ἀλλ' ἡ ἰδικὴ των κακοφροσύνη. Ἐὰν λοιπὸν ἠμπορῆτε νὰ ἀποδεί-

νασθε τὰ ῥήματα φαῦλα, τοῦτο ποιεῖτε, καὶ λόγος ἡγείσθω τῆς
 ἀποδείξεως· καὶ μὴ προφασίζεσθε τοὺς σκανδαλιζομένους, ἵνα μὴ
 ταυτὸν πάθητε τοῖς τότε Φαρισαίοις. Καὶ γὰρ κἀκείνων προφασι-
 ζομένων σκανδαλιζέσθαι ἐπὶ ταῖς τοῦ Κυρίου διδαχαῖς, ἔλεγεν
 5 αὐτοῖς ὁ Κύριος· «Πᾶσα φυτεία ἣν οὐκ ἐφύτευσεν ὁ Πατήρ μου
 ὁ οὐράνιος ἐκριζωθήσεται». Τοῦτο δὲ λέγων ἐδείκνυεν ὡς οὐ τὰ
 τοῦ Πατρὸς δι' αὐτοῦ φυτευόμενα ῥήματα σκάνδαλον ἦσαν αὐ-
 τοῖς, ἀλλ' αὐτοὶ κακῶς ἐκδεχόμενοι τὰ καλῶς λεγόμενα ἐσκανδά-
 λιζον ἑαυτούς. Ἐπεὶ καὶ οἱ αἰτιώμενοι τότε τὰς ἐπιστολάς τοῦ
 10 ἀποστόλου, οὐ τοῦ Παύλου, ἀλλὰ τῆς ἑαυτῶν ἀμαθίας καὶ στρε-
 βλῆς διανοίας κατηγόρουν.

34. Ἐπεὶ (καλὸν γὰρ αὐτοὺς ἐρέσθαι τοῦτο) εἶπατε, τίνες εἰσὶν
 οὓς προφασίζεσθε σκανδαλιζέσθαι καὶ θορυβεῖσθαι ἐπὶ τούτοις;
 Τῶν μὲν γὰρ εὐσεβούντων εἰς τὸν Χριστὸν οὐδεὶς, αὐτὰ γὰρ πρε-
 15 σβεύουσι καὶ ἐκδικοῦσιν. Εἰ δὲ τῶν Ἀρειανῶν εἰσὶν οἱ τοῦτο πά-
 σχοντες, τί θαυμαστόν, εἰ ἐπὶ τοῖς ἀναιροῦσι αὐτῶν τὴν αἵρεσιν
 ἄχθονται; Οὐ γὰρ ἐστὶν αὐτοῖς σκάνδαλον τὰ ῥήματα, ἀλλὰ λύπη,
 ὅτι στηλογραφία κατὰ τῆς ἀσεβείας αὐτῶν ἐστίν. Οὐκοῦν παύ-
 σασθε γογγύζοντες κατὰ τῶν πατέρων καὶ τοιαῦτα προφασίζό-
 20 μενοι, ἐπεὶ ὥρα ὑμᾶς καταμέμφεσθαι καὶ τῶ κυριακῶ σταυρῶ ὅτι
 («Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλόν ἐστίν, ἔθνεσι δὲ μωρία»), ὡς εἶπεν ὁ
 ἀπόστολος. Ἄλλ' ὥσπερ οὐ φαῦλος ὁ σταυρός· ἡμῖν γὰρ τοῖς
 πιστεύουσιν ἐστὶ «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία»), κἂν
 Ἰουδαῖοι μαίνωνται, οὕτως οὐ φαῦλα τὰ τῶν πατέρων ῥήματα,
 25 ἀλλ' ὠφέλιμα τοῖς γνησίως ἐντυγχάνουσι καὶ ἀναιρετικὰ πάσης
 ἀσεβείας ἐστί, κἂν οἱ Ἀρειανοὶ πολλᾶκις διαρρηγνύωνται κατα-
 κρινόμενοι παρ' αὐτῶν.

1. Ματθ. 15, 13.

2. Πρβλ. Β' Κορ. 10, 10.

ξετε τὰ λόγια ἀσεβῆ, αὐτὸ νὰ κάνετε, καὶ ἡ ἀπόδειξις νὰ εἶναι λογική, καὶ νὰ μὴ εὐρίσκετε ὡσὰν δικαιολογίαν τοὺς σκανδαλιζομένους, διὰ νὰ μὴ πάθετε τὸ ἴδιον μὲ τοὺς τότε Φαρισαίους. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ὅταν ἐπροφασίζοντο ὅτι ἐσκανδαλίζοντο ἀπὸ τὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίου, ὁ Κύριος ἔλεγεν εἰς αὐτούς: «Κάθε φυτὸν ποὺ δὲν ἐφύτευσεν ὁ Πατέρας μου ὁ οὐράνιος θὰ ἐκριζωθῆ» ¹. Ὅταν ἔλεγε δὲ αὐτὸ ἀπεδείκνυεν ὅτι δὲν ἦσαν σκανδαλιστικά δι' αὐτούς τὰ λόγια τοῦ Πατρὸς ποὺ ἐφυτεύοντο δι' αὐτοῦ, ἀλλ' οἱ ἴδιοι, ἐπειδὴ ἐδέχοντο μέκακὴν πρόθεσιν ὅσα ἐλέγοντο καλῶς, ἐσκανδαλίζαν τοὺς ἑαυτοῦς των. Διότι καὶ ἐκεῖνοι ποὺ κατηγοροῦσαν τότε τὰς ἐπιστολάς τοῦ ἀποστόλου ² δὲν κατηγοροῦσαν τὸν Παῦλον, ἀλλὰ τὴν ἰδικὴν τους ἀμάθειαν καὶ διεστραμμένην σκέψιν.

34. Διὰ τοῦτο ἀπαντήσατε (διότι εἶναι καλὸν νὰ ἐρωτηθοῦν τοῦτο), ποῖοι εἶναι ἐκεῖνοι ποὺ λέγετε ὅτι σκανδαλίζονται καὶ θορυβοῦνται ἀπ' αὐτὰ; Διότι ἀπὸ ἐκείνους ποὺ σέβονται τὸν Χριστὸν δὲν εἶναι κανεῖς, διότι αὐτὰ πιστεύουν καὶ ὑπερασπίζουσιν. Ἐὰν δὲ εἶναι ἐκ τῶν Ἀρειανῶν αὐτοὶ ποὺ παθαίνουν τοῦτο, τί τὸ παράξενον, ἂν στενοχωροῦνται δι' ὅσα ἀνασκευάζουσιν τὴν αἴρεσιν των; Δὲν εἶναι δηλαδὴ τὰ λόγια αὐτὰ σκάνδαλον δι' αὐτούς, ἀλλὰ λύπη διότι εἶναι δημόσιος διασυρμὸς τῆς ἀσεβείας αὐτῶν. Λοιπὸν παύσατε νὰ γογγύζετε κατὰ τῶν Πατέρων καὶ νὰ προφασίζεσθε τέτοια, διότι εἶναι ὥρα νὰ ἀρχίσετε τῶρα νὰ κατηγορῆτε καὶ τὸν σταυρὸν τοῦ Κυρίου, ἐπειδὴ «Διὰ μὲν τοὺς Ἰουδαίους εἶναι σκάνδαλον, διὰ δὲ τοὺς Ἑλληνας μωρία» ³, ὅπως εἶπεν ὁ ἀπόστολος. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς δὲν εἶναι κακὸς ὁ σταυρὸς, διότι δι' ἡμᾶς τοὺς πιστεύοντας εἶναι «Χριστὸς Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία» ⁴, καὶ ἂν ἀκόμη διαμαρτύρωνται οἱ Ἰουδαῖοι, ἔτσι ἀκριβῶς δὲν εἶναι κακὰ τὰ λόγια τῶν Πατέρων, ἀλλ' ὠφέλιμα, δι' ὅσους τὰ ἐξετάζουν μὲ εἰλικρίνειαν, καὶ ἀναιρετικὰ κατὰ ἀσεβείας καὶ ἂν ἀκόμη σχίζουσιν τὰ ροῦχα των οἱ Ἀρειανοί, ἐπειδὴ κατακρίνονται μὲ αὐτὰ.

3. Α' Κορ. 1, 23.

4. Α' Κορ. 1, 24.

"Οτε τοίνυν ἡ περὶ τῶν σκανδαλιζομένων ἀπίθανος δέδει-
 κται πρόφασις, εἶπατε λοιπὸν ὑμεῖς, πῶς οὐκ ἀρέσκεσθε τῷ ἐκ
 τῆς οὐσίας ὀνόματι; τοῦτο γὰρ πρῶτον ἀναγκαῖον ἀνακρίναι,
 καίτοι καὶ ὑμεῖς ἐγράφατε ἐκ τοῦ Πατρὸς γεγεννηθῆναι τὸν Υἱόν.
 5 Εἰ μὲν οὖν τὸν Πατέρα ὀνομάζοντες ἢ τὸ Θεὸς ὄνομα λέγοντες
 οὐκ οὐσίαν σημαίνετε οὐδὲ αὐτὸν τὸν ὄντα ὅπερ ἐστὶ κατ' οὐ-
 σίαν νοεῖτε, ἀλλ' ἕτερόν τι περὶ αὐτὸν ἢ τὸ γοῦν χεῖρον, ἵνα μὴ
 παρ' ἐμοῦ λέγηται, διὰ τούτων σημαίνετε, ἕδει μὴ γράφειν ὑμᾶς
 'ἐκ τοῦ Πατρὸς' τὸν Υἱόν, ἀλλ' 'ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἢ τῶν ἐν αὐ-
 10 τῷ', ἵνα φεύγοντες λέγειν ἀληθῶς Πατέρα τὸν Θεὸν σύνθετον
 δὲ τὸν ἀπλοῦν καὶ σωματικῶς αὐτὸν ἐπινοοῦντες καινοτέρας βλα-
 σφημίας ἐφευρεταὶ γένησθε. Οὕτω δὲ νοοῦντες ἐξ ἀνάγκης καὶ
 τὸν Λόγον καὶ τὸ Υἱὸς οὐκ οὐσίαν, ἀλλ' ὄνομα μόνον νομίζετε
 καὶ λοιπὸν ἄχρῃς ὀνομάτων ἔχετε τὴν ἑαυτῶν φαντασίαν· καὶ ἃ
 15 λέγετε οὐκ εἶναι πιστεύετε, ἀλλὰ μὴ εἶναι φρονεῖτε.

35. Τοῦτο δὲ Σαδδουκαίων μᾶλλον καὶ τῶν παρ' Ἑλλησι λεχθέν-
 των ἀθέων ἐστὶ τὸ τόλμημα. Διὸ οὐδὲ τὴν κτίσιν αὐτοῦ τοῦ ὄντος
 Θεοῦ δημιουργημάτων εἶναι φήσετε, εἰ γε τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς οὐκ
 αὐτὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαίνουσιν, ἀλλ' ἕτερόν τι ὅπερ ὑ-
 20 μεῖς ἀναπλάττετε. Ἄλλὰ τοῦτο δυσσεβὲς καὶ λίαν ἀπρεπὲς ἐστὶ
 καὶ μόνον ἐνθυμείσθαι. Εἰ δὲ ὅταν ἀκούωμεν («Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν») καὶ
 («Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν») καὶ («Ἀκουε
 Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς σου Κύριος εἷς ἐστὶ») καὶ («Τάδε λέγει Κύ-
 ριος παντοκράτωρ»), οὐχ ἕτερόν τι ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀπλὴν καὶ μα-
 25 καρίαν καὶ ἀκατάληπτον τοῦ ὄντος οὐσίαν νοοῦμεν, κἂν γὰρ ἀδυ-
 νάτως ἔχωμεν καταλαβεῖν, ὅ,τι ποτέ ἐστιν, ἀλλ' ἀκούοντες τὸ
 Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς καὶ τὸ παντοκράτωρ οὐχ ἕτερόν τι, ἀλλ' αὐ-
 τὴν τὴν τοῦ ὄντος οὐσίαν σημαιομένην νοοῦμεν. Εἰρήκατε δὲ

Ἐφοῦ λοιπὸν ἔχει ἀποδειχθῆ ἄσθήρικτος ἡ πρόφασις περὶ τῶν σκανδαλιζομένων, εἶπατε πλέον σεις, διατὶ δὲν σᾶς ἀρέσει τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, διότι αὐτὸ κατ' ἀνάγκην πρέπει πρῶτον νὰ ἐρευνησῶμεν, ἂν καὶ σεις ἐγράψατε, ὅτι ὁ Υἱὸς ἔχει γεννηθῆ ἐκ τοῦ Πατρὸς. Ἐὰν μὲν λοιπὸν, ὅταν ἀναφέρετε τὸν Πατέρα ἢ ὅταν λέγετε τὸ ὄνομα Θεός, δὲν σημαίνετε τὴν οὐσίαν, οὔτε νοεῖτε τί εἶναι κατ' οὐσίαν αὐτὸς ὁ ὢν, ἀλλὰ σημαίνετε κάτι ἄλλο γύρω ἀπ' αὐτόν, ἢ τὸ χειρότερον, διὰ νὰ μὴ τὸ λέγω ἐγώ, θὰ ἔπρεπε νὰ γράφετε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ἐκ τῶν περὶ αὐτὸν ἢ τῶν ἐντὸς αὐτοῦ. Ἔτσι θὰ ἤμπορούσατε μὲν νὰ ἀποφύγετε νὰ εἰπῆτε ἀληθινὰ Πατέρα τὸν Θεόν, ἐπειδὴ δὲ θὰ ἐθεωρούσατε τὸν ἀπλοῦν ὡς σύνθετον καὶ μὲ σωματικὸν τρόπον θὰ γίνετε ἐφευρεταὶ καινούργου βλασφημίας. Ἐφοῦ λοιπὸν σκέπτεσθε ἔτσι, κατ' ἀνάγκην θὰ νομίζετε ὅτι καὶ ὁ Λόγος καὶ ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι οὐσία, ἀλλὰ μόνον ὄνομα, ὥστε λοιπὸν ἡ φαντασία σας φθάνει μόνον μέχρι τὰ ὀνόματα. Καὶ ὅσα λέγετε δὲν πιστεύετε πῶς ὑπάρχουν, ἀλλὰ νομίζετε ὅτι δὲν ὑπάρχουν.

35. Τοῦτο δὲ εἶναι μᾶλλον τόλμημα τῶν Σαδδουκαίων καὶ τῶν ὀνομασθέντων ἀθέων ἐκ τῶν Ἑλλήνων. Διὰ τοῦτο δὲν θὰ εἰπῆτε δημιουργημα οὔτε τὴν ἰδίαν κτίσιν αὐτοῦ τοῦ πραγματικοῦ Θεοῦ, ἐὰν βέβαια τὸ Πατήρ καὶ τὸ Θεὸς δὲν σημαίνουν αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος, ἀλλὰ κάτι ἄλλο τὸ ὁποῖον σεις ἀναπλάσσετε. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι δυσσεβὲς καὶ τελείως ἀπρεπὲς καὶ μόνον νὰ τὸ σκεπτώμεθα. Ἐὰν δέ, ὅταν ἀκούωμεν· «Ἐγὼ εἰμι ὁ ὢν»¹ καὶ· «Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»² καὶ· «Ἄκουε Ἰσραὴλ, Κύριος ὁ Θεὸς σου Κύριος εἷς ἔστι»³ καὶ· «Τάδε λέγει Κύριος πάντοκράτωρ»⁴ δὲν νοοῦμεν τίποτε ἄλλο, ἀλλ' αὐτὴν τὴν ἀπλήν καὶ μακαρίαν καὶ ἀκατάληπτον οὐσί-

2. Γέν. 1, 1.

3. Δευτ. 6, 4.

4. Β' Βασ. 7, 8.

καὶ ὑμεῖς ἕκ τοῦ Θεοῦ τὸν Υἱόν, δηλονότι ἕκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς¹ αὐτὸν εἰρήκατε, ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὸ ὑμῶν λέγουσιν αἱ Γραφαὶ τὸν Κύριον Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ πρὸ αὐτῶν αὐτὸς ὁ Πατὴρ εἶρηκεν «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱός μου ὁ ἀγαπητός», Υἱὸς δὲ οὐ-
 5 δὲν ἕτερόν ἐστιν ἢ τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς γέννημα· πῶς οὐ φαίνονται καλῶς εἰρηκότες οἱ πατέρες ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν λογισάμενοι ταυτὸν εἶναι τὸ εἰπεῖν ὀρθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ καὶ τὸ εἰπεῖν ἐκ τῆς οὐσίας; Τὰ μὲν γὰρ κτίσματα πάντα, κὰν ἐκ τοῦ Θεοῦ λέγηται γεγενῆσθαι, ἀλλ' οὐχ ὡς ὁ Υἱός εἰσιν ἐκ τοῦ Θε-
 10 οῦ· οὐ γὰρ γεννήματα, ἀλλὰ ποιήματά εἰσι τὴν φύσιν.

«Ἐν ἀρχῇ γοῦν ὁ Θεός» οὐκ ἔγέννησεν ἀλλ' ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς» εἶρηται. Καὶ οὐχ ὁ γεννῶν ἀλλ' ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα». Εἰ δὲ ὁ ἀπόστολος εἶρη-
 15 κεν· «Εἷς Θεός, ἐξ οὗ τὰ πάντα», ἀλλ' οὐ τὸν Υἱὸν συναριθμῶν τοῖς πᾶσι τοῦτό φησιν. Ἀλλ' ἐπειδὴ τῶν Ἑλλήνων οἱ μὲν νομίζουσι κατὰ τύχην καὶ ἐξ ἀτόμων συμπλοκῆς καὶ ὁμοιομερῶς ἐκ ταυτομάτου συνεστάναι τὴν κτίσιν καὶ μὴ ἔχειν τὸν αἷτιον, οἱ δὲ ἐξ αἰτίου μὲν αὐτὴν γεγονέναι, οὐ μὴν καὶ διὰ τοῦ Λόγου, τῶν
 20 δὲ αἵρετικῶν ἕκαστος ὡς ἠθέλησεν ἀνεπλάσατο καὶ περὶ τῆς κτίσεως μυθολογεῖ, τούτου χάριν ὁ ἀπόστολος ἀναγκαίως συνείρηκε τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ἵνα καὶ τὸν ποιητὴν γνωρίσῃ καὶ τὴν ἐκ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ τῶν πάντων δημιουργίαν ἀποδείξῃ, εὐθὺς δ' οὖν ἐπιφέρει· «Καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα», ἵνα
 25 τῶν πάντων ἐξάρῃ τὸν Υἱόν. Τὰ γὰρ ἕκ τοῦ Θεοῦ λεγόμενα πάν-

1. Ματθ. 3, 17.

2. Γέν. 1, 1.

3. Ψαλμ. 103, 4.

4. Α' Κορ. 8, 6.

αν τοῦ ὄντος, δηλαδή καὶ ἂν δὲν ἔχωμεν τὴν δυνατότητα νὰ καταλάβωμεν τί ἀκριβῶς εἶναι, ὅμως ὅταν ἀκούωμεν τὸ Πατὴρ καὶ τὸ Θεὸς καὶ τὸ παντοκράτωρ δὲν νοοῦμεν ὅτι σημαίνουν τίποτε ἄλλο, ἀλλ' αὐτὴν τὴν οὐσίαν τοῦ ὄντος· ἔχετε εἶπει δὲ καὶ σεῖς τὸν Υἱὸν ἐκ τοῦ Θεοῦ, δηλαδή εἶπατε ὅτι εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς· ἐπειδὴ δὲ καὶ πρὶν ἀπὸ σᾶς αἱ Γραφαὶ λέγουν τὸν Κύριον Υἱὸν τοῦ Πατρὸς, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτὰς ὁ ἴδιος ὁ Πατὴρ εἶπεν, «Οὗτός ἐστιν ὁ Υἱὸς μου ὁ ἀγαπητός»¹, Υἱὸς δὲ δὲν εἶναι τίποτε ἄλλο παρὰ τὸ γέννημα τοῦ Πατρὸς, πῶς δὲν εἶναι φανερόν ὅτι οἱ Πατέρες εἶπαν ὀρθῶς πῶς ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ ἐσκέφθησαν ὅτι εἶναι τὸ ἴδιον νὰ εἰπῆ κανεὶς ὀρθῶς ἐκ τοῦ Θεοῦ ἢ ἐκ τῆς οὐσίας; Διότι ὅλα τὰ κτίσματα, καὶ ἂν ἀκόμη λέγεται πῶς ἐγιναν ἐκ τοῦ Θεοῦ, ὅμως δὲν εἶναι ἐκ τοῦ Θεοῦ ὅπως ὁ Υἱὸς, διότι δὲν εἶναι γεννήματα, ἀλλὰ ποιήματα κατὰ τὴν φύσιν.

Ἐλέχθη λοιπὸν ὅτι «Κατ' ἀρχὴν ὁ Θεὸς» δὲν ἐγέννησεν, ἀλλ' «ἐποίησε τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν καὶ πάντα τὰ ἐν αὐτοῖς»², καὶ δὲν ἐλέχθη ὁ γεννῶν, ἀλλ' «Ὁ ποιῶν τοὺς ἀγγέλους αὐτοῦ πνεύματα καὶ τοὺς λειτουργοὺς αὐτοῦ πυρὸς φλόγα»³. Ἐὰν δὲ ὁ ἀπόστολος εἶπεν· «Εἷς Θεὸς, ἐκ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα»⁴ δὲν τὸ εἶπε συναριθμῶντας καὶ τὸν Υἱὸν μαζί με ὅλα, ἀλλ' ἐπειδὴ ἐκ τῶν εἰδωλολατρῶν ἄλλοι μὲν νομίζουν ὅτι ἡ κτίσις συνεστήθη αὐτομάτως κατὰ τύχην καὶ διὰ τῆς συνδέσεως ἀτόμων καὶ ὁμοιομερῶς, καὶ ὅτι δὲν ἔχει αἷτιον, ἄλλοι δὲ ὅτι ἐδημιουργήθη ἐξ αἰτίου, ὅχι ὅμως καὶ διὰ τοῦ Λόγου, οἱ δὲ αἰρετικοὶ καθεὶς ὅπως θέλει ἀναπλάσσει καὶ κάνει μύθους περὶ τῆς κτίσεως, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν κατ' ἀνάγκην ὁ ἀπόστολος εἶπε τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ καταστήσῃ γνωστὸν τὸν ποιητὴν καὶ νὰ ἀποδείξῃ τὴν διὰ τοῦ βουλήματος αὐτοῦ δημιουργίαν τῶν πάντων, ἀμέσως δὲ προσθέτει «Καὶ εἷς Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς διὰ τοῦ ὁποίου τὰ πάντα»⁵, διὰ νὰ ἐξαιρέσῃ τὸν Υἱὸν ἀπὸ τὰ πάντα. Ὅλα δηλαδή πού λέγονται ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἐγιναν διὰ τοῦ Υἱοῦ καὶ δὲν εἶναι δυνατόν νὰ ἔ-

τα ταῦτα δι' Υἱοῦ γέγονε καὶ οὐχ οἷόν τε ὁμοίαν ἔχειν τὰ δημιου-
 ουργούμενα τῷ δημιουργοῦντι τὴν γένεσιν, καὶ ἵνα τὸ ἕκ τοῦ
 Θεοῦ λεγόμενον ὧδε ἄλλως ἐπὶ τῶν ποιημάτων αὐτὸ σημαίνε-
 σθαι διδάξῃ, ἢ ὡς ἐπὶ Υἱοῦ λεγόμενον νοεῖται. Ὁ μὲν γὰρ γέν-
 5 νημα, τὰ δὲ ποιήματά ἐστι. Διὸ καὶ ὁ μὲν Υἱὸς ἴδιον τῆς οὐσίας
 γέννημα, τὰ δὲ τοῦ βουλήματος δημιουργήματα.

36. Ταῦτα καὶ ἡ σύνοδος συνορῶσα καὶ εἰδυῖα τὴν ἐκ τῆς ὁμω-
 νυμίας διαφορίαν ὑπὲρ τοῦ μή τις υἱοθεῖν κατὰ τὴν κτίσιν οὐ-
 τω λέγεσθαι καὶ τὸν Υἱὸν ἕκ τοῦ Θεοῦ λευκότερον ἔγραψαν ἕκ
 10 τῆς οὐσίας τὸν Υἱόν. Ἐκ μὲν γὰρ τούτου τὸ γνήσιον ἀληθῶς Υἱ-
 οῦ πρὸς τὸν Πατέρα γνωρίζεται, ἐκ δὲ τοῦ λέγεσθαι ἀπλῶς ἕκ
 τοῦ Θεοῦ τὸ βούλημα τῆς δημιουργίας τοῦ κτίζοντος σημαίνε-
 ται. Εἰ μὲν οὖν καὶ αὐτοὶ τοιαύτην ἔχοντες διάνοιαν ἔγραψαν ἕκ
 τοῦ Πατρὸς τὸν Λόγον, μὴ μεμφέσθωσαν τὴν σύνοδον· εἰ δὲ ὡς
 15 ἐπὶ τῆς κτίσεώς ἐστι γεγραμμένον, οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ Υἱοῦ φρο-
 νοῦσι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ, ἔδει τὰ ἐπὶ τῆς κτίσεως λαμβάνοντας αὐ-
 τοὺς μὴ λέγειν Υἱόν, ἵνα μὴ δοκῶσι φύρειν βλασφημίαν τῇ εὐσε-
 βείᾳ καὶ ἢ τὸν Κύριον μὴ συναριθμεῖν τοῖς κτίσμασιν ἢ μὴ ἀνά-
 ξια καὶ μὴ ἀρμόζοντα περὶ τοῦ Υἱοῦ γράφειν. Εἰ γὰρ Υἱὸς ἐστιν,
 20 οὐκ ἔστι κτίσμα· εἰ δὲ κτίσμα ἐστίν, οὐκ ἔστιν Υἱός.

Τοιαῦτα δὲ διανοούμενοι ἀρνήσονται πού καὶ τὸ ἅγιον λου-
 τρόν, ὅτι εἰς Πατέρα καὶ εἰς Υἱὸν καὶ οὐκ εἰς κτίστην καὶ κτίσμα
 δίδοται, ὡς αὐτοὶ νομίζουσιν. Ἔτι οὐ γέγραπται ταῦτα, φη-
 σίν, καὶ ὡς ἀγράφους τὰς φωνὰς ἐκβάλλομεν. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο
 25 πάλιν πρόφασις αὐτοῖς ἐστὶν ἀναίσχυντος. Εἰ γὰρ ἐκβλητέα νο-
 μίζουσι τὰ μὴ γεγραμμένα, διὰ τί τῶν περὶ Ἄρειον ἐξ ἀγράφων
 ἐπινοησάντων τοσοῦτων ῥηματίων συρφετόν, τὸ ἕξ οὐκ ὄντων
 καὶ τὸ οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆναι καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ
 τρεπτὸς ἐστὶ καὶ ἀρρητος καὶ ἀόρατος ὁ Πατὴρ τῷ Υἱῷ καὶ ὁ

χουν ὁμοίαν γένεσιν τὰ δημιουργούμενα μέ τὸν δημιουργοῦντα. Εἶπε δὲ τοῦτο ὁ ἀπόστολος, διὰ νὰ διδάξῃ, ὅτι τὸ λεγόμενον ἐδῶ 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' ἔχει ἄλλην σημασίαν ὅταν λέγεται διὰ τὰ ποιήματα, καὶ ἄλλην ἔννοιαν ὅταν λέγεται διὰ τὸν Υἱόν. Διότι ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι γέννημα, αὐτὰ δὲ εἶναι ποιήματα, διὰ τοῦτο ὁ μὲν Υἱὸς εἶναι γνήσιον γέννημα τῆς οὐσίας, αὐτὰ δὲ δημιουργήματα τῆς βουλήσεως.

36. Ἐπειδὴ καὶ ἡ σύνοδος ἀντελήφθη τοῦτο καὶ ἐγνώριζε τὴν σύγχυσιν ποῦ θὰ ἐπήρχετο ἐκ τῆς ὁμωνυμίας, διὰ νὰ μὴ νομίσουν μερικοί, ὅτι τὸ 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' λέγεται διὰ τὸν Υἱόν, ὅπως καὶ διὰ τὴν κτίσιν, διὰ τοῦτο ἔγραψαν εὐκρινέστερα διὰ τὸν Υἱόν 'ἐκ τῆς οὐσίας'. Δι' αὐτοῦ λοιπὸν γίνεται καλύτερα γνωστὴ ἡ πραγματικὴ σχέσις τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἐνῶ διὰ τῆς ἀπλῆς ἐκφράσεως 'ἐκ τοῦ Θεοῦ' σημαίνεται τὸ βούλημα τοῦ κτίζοντος διὰ τὴν δημιουργίαν. Ἐὰν λοιπὸν καὶ αὐτοὶ ἔγραψαν μετέτοιαν σκέψιν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἅς μὴ κατηγοροῦν τὴν σύνοδον. Ἐὰν ὅμως νομίζουν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι γραμμένον διὰ τὸν Υἱόν, ὅπως καὶ διὰ τὴν κτίσιν, ἔπρεπε αὐτὰ ποῦ θεωροῦν ἰδιότητος τῆς κτίσεως νὰ μὴ τὰ λέγουν Υἱόν, διὰ νὰ μὴ φαίνωνται ὅτι ἀνακατεῦουν βλασφημίαν μετ' εὐσέβειαν καί, ἢ νὰ μὴ συναριθμοῦν τὸν Κύριον μετὰ τὰ κτίσματα, ἢ νὰ μὴ γράφουν ἀνάξια καὶ ἀνάρμοστα διὰ τὸν Υἱόν. Διότι, ἐὰν εἶναι Υἱός, δὲν εἶναι κτίσμα, ἐὰν δὲ εἶναι κτίσμα, δὲν εἶναι Υἱός.

Ἐὰν δὲ διανοοῦνται τέτοια πράγματα θὰ ἀρνηθοῦν κάποτε ὅτι καὶ τὸ ἅγιον βάπτισμα, γίνεται εἰς Πατέρα καὶ εἰς Υἱόν καὶ ὄχι εἰς κτίστην καὶ κτίσμα, ὅπως νομίζουν αὐτοί. Ἀλλὰ, λέγουν, 'αὐτὰ δὲν εἶναι γραφικά, καὶ ἀπορρίπτομεν αὐτὰς τὰς ἐκφράσεις ἐπειδὴ δὲν περιέχονται εἰς τὰς Γραφάς.' Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ εἶναι πάλιν δικαιολογία τῶν ἀναίσχυντος. Ἐὰν δηλαδὴ νομίζουν ὅτι πρέπει νὰ ἀποκηρυχθοῦν ὅσα δὲν εἶναι γραμμένα, διατὶ δὲν ἀντετάχθησαν εἰς τοὺς Ἀρειανούς, οἱ ὅποιοι ἐπενόησαν ἄτακτον πλῆθος τόσων λεξιδίων, τὸ 'ἐξ οὐκ ὄντων' καὶ τὸ 'οὐκ ἦν ὁ Υἱὸς πρὶν γεννηθῆναι καὶ ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τρεπτός, καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἄρρητος καὶ ἀόρατος εἰς τὸν Υἱόν, καὶ ὁ Υἱὸς δὲν γνω-

Υἱὸς οὐκ οἶδεν τὴν ἑαυτοῦ οὐσίαν' καὶ ὅσα ἐν τῇ γελοίῳ καὶ ἀσε-
 βεῖ Θαλίᾳ ἑαυτοῦ φρονῶν ἐξήμεσεν " Ἀρειὸς οὐκ ἀντειρήκασιν,
 ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὑπὲρ αὐτῶν ἀγωνίζονται καὶ διὰ ταῦτα πρὸς
 τοὺς πατέρας ἑαυτῶν διαμάχονται; " Ἐκ ποίας δὲ Γραφῆς καὶ αὐ-
 5 τοὶ εὐρόντες τὸ ἀγέννητον καὶ τὸ οὐσίας ὄνομα καὶ " τρεῖς εἰσιν
 ὑποστάσεις' καὶ " οὐκ ἔστιν ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Χριστὸς' καὶ " εἰς
 ἔστι τῶν ἑκατὸν προβάτων' καὶ " ἢ μὲν σοφία τοῦ Θεοῦ ἀγέννητος
 καὶ ἀναρχὸς ἔστι, πολλαὶ δὲ εἰσιν αἱ κτισθεῖσαι δυνάμεις, ὧν μία
 ἔστιν ὁ Χριστὸς'; " Ἡ πῶς ἐν τοῖς λεγομένοις " Ἐγκαινίοις ἀγρά-
 10 φοις χρησάμενοι λέξεσιν οἱ περὶ " Ἀκάκιον καὶ Εὐσέβιον καὶ εἰ-
 πόντες " οὐσίας τε καὶ δυνάμεως καὶ βουλῆς καὶ δόξης ἀπαράλλα-
 κτον εἰκόνα τὸν πρωτότοκον τῆς κτίσεως' γογγύζουσι κατὰ τῶν
 πατέρων ὡς ἀγράφων αὐτῶν μνημονευσάντων λέξεων καὶ οὐσίας
 μνημονευσάντων; " Ἐδει γὰρ αὐτοὺς ἢ καθ' ἑαυτῶν γογγύζειν
 15 ἢ μηδὲν τοὺς πατέρας αἰτιᾶσθαι.

37. Εἰ μὲν οὖν ἄλλοι τινὲς ἐπροφασίζοντο τὰς τῆς συνόδου λέ-
 ξεις, ἡδύνατό πως ἢ ἀγνοίας ἢ εὐλαβείας ὑπόνοιαν ἔχειν. Καὶ
 περὶ μὲν Γεωργίου τοῦ Καππάδοκος τοῦ ἐκβληθέντος ἀπὸ τῆς
 " Ἀλεξανδρείας λόγος οὐδεὶς, ἀνθρώπου μῆτε ἐκ προάγοντος βίου
 20 τὴν μαρτυρίαν ἔχοντος μῆτε ὄλως Χριστιανοῦ τυγχάνοντος, ἀλ-
 λά μόνον ὑποκριναμένου διὰ τὸν καιρὸν τὸ ὄνομα καὶ «πορισμὸν
 ἠγησαμένον τὴν εὐσέβειαν». Διὸ οὐδὲ μέμφαιτο ἂν τις αὐτὸν
 εἰκότως πταίοντα περὶ τὴν πίστιν, ἀνθρώπον «μῆτε εἰδότα ὧν
 λέγει μῆτε περὶ ὧν διαβεβαιοῦται», ἀλλὰ πᾶσι κατὰ τὸ γεγραμ-
 25 μένον ὡς κέπφον ἐπακολουθοῦντα. " Ἀκάκιος δὲ καὶ Εὐδόξιος
 καὶ Πατρόφιλος ταῦτα λέγοντες πῶς οὐκ ἄξιοι πάσης εἰσὶ κατα-
 γνώσεως; Γράφαντες γὰρ ἄγραφα καὶ αὐτοὶ καὶ ἀποδεξάμενοι

ρίζει οὔτε τὴν ἰδικὴν του οὐσίαν', καὶ ὅσα ἄλλα ἀπ' αὐτὰ ποὺ πιστεύει κατέξερασεν ὁ Ἄρειος εἰς τὴν γελοίαν καὶ ἀσεβῆ Θαλίαν του, ἀλλὰ μᾶλλον ἀγωνίζονται ὑπὲρ αὐτῶν καὶ ἔνεκα αὐτῶν ἀγωνίζονται ἐναντίον τῶν Πατέρων των. Εἰς ποίαν δὲ Γραφὴν εὐρήκαν τὸ ἀγένητον καὶ τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, καὶ τὸ 'τρεις ὑποστάσεις εἶναι', καὶ 'δὲν εἶναι ἀληθινὸς Θεὸς ὁ Χριστὸς', καὶ 'εἶναι ἓνας ἐκ τῶν ἑκατὸν προβάτων', καὶ ἡ μὲν σοφία τοῦ Θεοῦ εἶναι ἀγέννητος καὶ ἀναρχος, πολλὰ δὲ εἶναι αἱ δυνάμεις ποὺ ἐκτίσθησαν, ἐκ τῶν ὁποίων μία εἶναι ὁ Χριστὸς'; Ἡ πῶς, ἐνῶ εἰς τὴν λεγομένην σύνοδον τῶν Ἐγκαινίων οἱ φίλοι τοῦ Ἀκακίου καὶ Εὐσεβίου χρησιμοποιοῦντες λέξεις ὄχι γραφικὰς εἶπαν 'τὸν πρωτότοκον τῆς κτίσεως ἀπαράλλακτον εἰκόνα τῆς οὐσίας καὶ δυνάμεως καὶ βουλῆς καὶ δόξης', διαμαρτύρονται κατὰ τῶν Πατέρων ὅτι ἀνέφεραν λέξεις ἐκτὸς τῶν Γραφῶν καὶ ἐχρησιμοποίησαν τὴν λέξιν οὐσία; Ἐπρεπε λοιπὸν αὐτοί, ἢ νὰ διαμαρτύρωνται ἐναντίον τῶν ἑαυτῶν των ἢ νὰ μὴ κατηγοροῦν διὰ τίποτε τοὺς Πατέρας.

37. Ἐὰν μὲν λοιπὸν κάποιοι ἄλλοι ἐπρόβαλλαν ὡς δικαιολογίαν τὰς λέξεις τῆς συνόδου, θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ ἔχουν τὸ ἐλαφρυντικὸν τῆς ἀγνοίας ἢ τῆς εὐλαβείας. Καὶ ὅσον ἀφορᾷ εἰς τὸν Καππαδόκην Γεώργιον, ὁ ὁποῖος ἐξεδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἀλεξανδρείαν, δὲν γίνεται λόγος, διότι πρόκειται περὶ ἀνθρώπου ποὺ δὲν ἔχει φήμην οὔτε ἐκ τοῦ καλοῦ του βίου, οὔτε εἶναι καθόλου Χριστιανὸς, ἀλλὰ προσεποιήθη τὸ ὄνομα μόνον προσκαίρως καὶ «ἐθεώρησε τὴν εὐσέβειαν ὅτι εἶναι μέσον ὑλικοῦ κέρδους»¹. Διὰ τοῦτο οὔτε θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ τὸν κατηγορήσῃ ὅτι ἔσφαλε εἰς τὴν πίστιν, ἀφοῦ εἶναι ἄνθρωπος «ὁ ὁποῖος δὲν καταλαβαίνει οὔτε ὅσα λέγει οὔτε ὅσα διαβεβαιοῖ»², ἀλλ' ἀκολουθεῖ τοὺς πάντας, ὅπως ἔχει γραφῆ, ὡσὰν τὸν μποῦφον³. Ὁ Ἀκάκιος ὅμως καὶ ὁ Εὐδόξιος καὶ ὁ Πατρόφιλος πῶς δὲν εἶναι ἄξιοι κάθε κατακρίσεως ὅταν λέγουν αὐτά; Διότι, ἐνῶ ἔγραψαν καὶ αὐτοὶ μὴ γραφικὰ καὶ

2. Α' Τιμ. 1, 7.

3. Πρβλ. Παροιμ. 7, 22.

πολλάκις ὡς καλὸν τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα, μάλιστα καὶ διὰ τὴν ἐπιστολὴν Εὐσεβίου αἰτιῶνται νῦν τοὺς πρὸ αὐτῶν ὡς τοιαύταις χρησαμένους λέξεσιν. Ἐκθήμενοι γὰρ ἐν τοῖς λεγομένοις Ἐγκαινίοις ἐν Ἀντιόχειᾳ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἀπαράλλακτον εἰκόνα εἶναι τὸν Υἱὸν ὁμόσαντές τε οὕτω φρονεῖν καὶ ἀναθεματίσαντες τοὺς ἄλλως φρονοῦντας, ἀλλὰ γὰρ καὶ ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ γράψαντες· οὐ φεύγομεν τὴν ἐκτεθεῖσαν ἀθθεντικὴν πίστιν ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις τοῖς κατὰ Ἀντιόχειαν (ἐν αὐτοῖς δὲ ἐγράφη τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα), ὡς περ ἐπιλαθόμενοι τούτων, μετ' ὀλίγον ἐν τῇ αὐτῇ Ἰσαυρίᾳ τὰναντία ἔγραψαν λέγοντες· τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον ἐκβάλλομεν ὡς ἄλλότριον τῶν Γραφῶν, καὶ τὸ τῆς οὐσίας ὄνομα περιαιροῦμεν ὡς μὴ κείμενον ἐν ταῖς Γραφαῖς.

38. Τίς οὖν ἔτι τοὺς τοιούτους Χριστιανοὺς ἠγήσεται; Ἡ ποία πίστις παρὰ τούτοις, παρ' οἷς οὐ λόγος, οὐ γράμμα βέβαιον, ἀλλὰ πάντα κατὰ καιρὸν ἀλλάσσεται καὶ μεταβάλλεται; Εἰ γὰρ, ὦ Ἀκάκιε καὶ Εὐδόξιε, οὐ φεύγετε τὴν ἐκτεθεῖσαν ἐν τοῖς Ἐγκαινίοις πίστιν, ἐν αὐτῇ δὲ γέγραπται· οὐσίας ἀπαράλλακτος εἰκὼν ἐστὶν ὁ Υἱός, πῶς ἐν τῇ Ἰσαυρίᾳ γράφετε· ἐκβάλλομεν τὸ ὁμοούσιον; Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι κατ' οὐσίαν ὁμοιος ὁ Υἱὸς τῷ Πατρὶ, πῶς ἀπαράλλακτος τῆς οὐσίας εἰκὼν ἐστίν; Εἰ δὲ μετέγνωτε γράψαντες τὸ τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτος εἰκὼν, πῶς ἀναθεματίζετε τοὺς ἀνόμοιον εἶναι λέγοντας τὸν Υἱόν; Εἰ γὰρ οὐχ ὁμοιος κατ' οὐσίαν πάντως ἀνόμοιός ἐστι, τὸ δὲ ἀνόμοιον οὐκ ἂν εἴη

ἐνῶ πολλάκις ἀπεδέχθησαν τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας ὡς καλόν, μάλιστα δὲ ἕνεκα τῆς ἐπιστολῆς τοῦ Εὐσεβίου, τῶρα κατηγοροῦν τοὺς προγενεστέρους των, ἐπειδὴ ἐχρησιμοποίησαν ταιαύτας λέξεις. Ἄλλ' ἀκόμη, ἐνῶ αὐτοὶ εἶπαν τὸν Υἱὸν Θεὸν ἐκ Θεοῦ καὶ Λόγον ζῶντα καὶ ἀπαράλλακτον εἰκόνα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, κατηγοροῦν τοὺς Πατέρας τῆς Νικαίας, ἐπειδὴ εἶπαν ὅτι 'ὁ γεννηθεὶς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας καὶ ὁμοούσιος μὲ τὸν γεννήσαντα'. Τί παράξενον δέ, ἕαν, μὲ τὸ νὰ ἐναντιώνωνται εἰς τοὺς προγενεστέρους των, ἀντιμάχωνται καὶ πρὸς τοὺς ἰδικούς των Πατέρας, ὅταν μάλιστα καὶ οἱ ἴδιοι ἐναντιώνωνται πρὸς τοὺς ἑαυτοὺς των καὶ ἔτσι πίπτουν ἐπάνω εἰς τοὺς ἰδικούς των; Διότι ἐνῶ εἰς τὴν λεγομένην σύνοδον τῶν Ἐγκαινίων εἰς Ἀντιόχειαν διετύπωσαν ὅτι 'ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς', καὶ ἐνῶ ὠρκίσθησαν νὰ πιστεύουν ἔτσι καὶ ἀνεθεμάτισαν ὅσους πιστεύουν διαφορετικά, ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν Ἰσαυρίαν ἀκόμη ἔγραψαν· 'δὲν ἀπαρνούμεθα τὴν αὐθεντικὴν πίστιν ἣ ὁποία διετυπώθη εἰς τὰ Ἐγκαίνια εἰς τὴν Ἀντιόχειαν' (διότι εἰς αὐτὴν ἀνεφέρθη ἡ λέξις τῆς οὐσίας), μετ' ὀλίγον ὡσὰν νὰ ἐλησμόνησαν αὐτά, εἰς τὴν ἰδίαν Ἰσαυρίαν ἔγραψαν τὰ ἀντίθετα λέγοντας· 'τὸ ὁμοούσιον καὶ τὸ ὁμοιοούσιον ἐκβάλλομεν ὡσὰν ξένον τῶν Γραφῶν, καὶ ἀφαιροῦμεν τὸ ὄνομα τῆς οὐσίας, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει εἰς τὰς Γραφάς'.

38. Ποῖος λοιπὸν θὰ συνεχίσῃ νὰ θεωρῇ αὐτοὺς Χριστιανούς, ἢ ποία πίστις ὑπάρχει εἰς αὐτούς, εἰς τοὺς ὁποίους οὔτε ὁ λόγος, οὔτε τὸ γράμμα εἶναι σταθερόν, ἀλλὰ ὅλα μὲ τὸν χρόνον ἀλλάσσουν καὶ μεταβάλλονται; Διότι ἕαν, Ἀκάκιε καὶ Εὐδόξιε, δὲν ἀπαρνηῆσθε τὴν εἰς τὰ Ἐγκαίνια διατυπωθεῖσαν πίστιν, εἰς αὐτὴν δὲ ἔχει γραφῆ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς οὐσίας', πῶς γράφετε εἰς τὴν Ἰσαυρίαν· 'ἀποκηρύσσομεν τὸ ὁμοούσιον'; Διότι ἕαν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ὁμοῖος μὲ τὸν Πατέρα, πῶς εἶναι 'ἀπαράλλακτος εἰκὼν τῆς οὐσίας'; Ἐὰν δὲ μετανοήσατε ἐπειδὴ ἐγράψατε τὸ 'τῆς οὐσίας ἀπαράλλακτος εἰκὼν', πῶς ἀναθεματίζετε ὅσους λέγουν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι 'ἀνόμοιος'; Ἐὰν δηλαδὴ δὲν εἶναι 'ὁμοῖος κατ' οὐσίαν,' ὅπως δὴ ποτε εἶναι 'ἀνόμοιος,' τὸ δὲ

'εἰκῶν'. Εἰ δὲ οὕτω καθ' ὑμᾶς ἐστίν, οὐκ ἄρα («Ὁ τὸν Υἱὸν ἐώρα-
 κῶς ἐώρακε τὸν Πατέρα») πλείστης ὁσσης οὔσης διαφορᾶς, μᾶλλον
 δὲ τὸ ὄλον ὄντος τούτου πρὸς ἐκεῖνον ἄνομοιον, τὸ δὲ ἄνομοιον
 οὐχ οἶόν τε ὅμοιον λέγεσθαι. Ποία τοίνυν μηχανῇ τὸ ἄνομοιον
 5 ὅμοιον λέγετε καὶ τὸ ὅμοιον ἄνομοιον φρονεῖτε καὶ ὑποκρίνεσθε
 λέγοντες 'εἰκόνα εἶναι τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱόν'; Εἰ γὰρ οὐκ ἔστι
 καθ' οὐσίαν ὅμοιος ὁ Υἱὸς τοῦ Πατρὸς, λείπει τι τῇ εἰκόνι καὶ οὐκ
 ἔστι πλήρης εἰκῶν οὐδὲ τέλειον ἀπαύγασμα. Πῶς οὖν ἀναγινώ-
 σκετε τό· («Ἐν αὐτῷ κατοικεῖ πᾶν τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος σω-
 10 ματικῶς») καί· («Ἐκ τοῦ πληρώματος αὐτοῦ ἡμεῖς πάντες ἐλάβο-
 μεν»); Πῶς τὸν Ἄρειανὸν Ἀέτιον ὡς αἰρετικὸν ἐκβάλλετε, καί-
 τοι τὰ αὐτὰ ἐκεῖνω λέγοντες; Καὶ γὰρ σοῦ μὲν, ὦ Ἀκάκιε, ἐταῖ-
 ρός ἐστιν, Εὐδοξίου δὲ διδάσκαλος εἰς τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν γέ-
 γονεν, ἧς ἔνεκα καὶ Λεόντιος αὐτὸν ὁ ἐπίσκοπος διάκονον κατέ-
 15 στησεν, ἵνα ὡς ἐν ἐνδύματι προβάτου τῷ ὀνόματι τῆς διακονίας
 χρῶμενος ἐπ' ἀδείας ἐξεμεῖν δύνηται τὰ τῆς βλασφημίας ῥήματα.

39. Τί οὖν ὑμᾶς ἄρα τοιοῦτον ἔπεισεν, ὥστε καὶ ἑαυτοῖς εἰς
 τὸ ἐναντίον περιπεσεῖν καὶ τοσαύτην αἰσχύνην ἀπενέγκασθαι;
 Ἄλλ' οὐδὲν εὐλογον ἂν εἴποιτε· τοῦτο δὲ μόνον περιλείπεται νο-
 20 εῖν ὅτι πάντα νῦν ὑποκρίνεσθε καὶ πάντα προσποιούμενοι πλάτ-
 τετε διὰ τὴν παρὰ Κωνσταντίνου προστασίαν καὶ τὸ παρὰ τοῦ
 τοιούτου κέρδος. Καὶ κατηγορεῖτε μὲν εὐχερῶς τῶν πατέρων,
 προφασίζεσθε δὲ ἀπλῶς τὰς λέξεις ὡς ἀγράφους, καὶ κατὰ τὸ
 γεγραμμένον «διετείνατε τὰ σκέλη παντὶ παρόδῳ», ὥστε τοσαυ-
 25 τάκις ὑμᾶς μεταβάλλεσθαι, ὁσάκις ἂν ὑμᾶς οἱ μισθούμενοι καὶ
 χορηγοῦντες ὑμῖν βούλωνται. Καίτοι κἂν ἀγράφους τις λαλῇ λέ-

άνόμοιον δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι εἰκὼν. Ἐάν δὲ εἶναι ἔτσι ὅπως λέγε-
τε σεῖς, εἶναι ἐπόμενον ὅτι δὲν «ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα αὐτός πού ἔ-
χει ἰδῆ τὸν Υἱόν» ¹, ἀφοῦ ὑπάρχει τόσον μεγάλη διαφορά, μᾶλ-
λον δὲ ἐπειδὴ αὐτός εἶναι τελείως ἀνόμοιος πρὸς ἐκεῖνον, τὸ δὲ
άνόμοιον δὲν ἠμπορεῖ νὰ λέγεται ὁμοιον. Μὲ ποῖαν λοιπὸν τέχνην
λέγετε ὁμοιον τὸ ἀνόμοιον καὶ τὸ ὁμοιον ἀνόμοιον θεωρεῖτε, καὶ
προσποιεῖσθε, ὅτι λέγετε πὼς ὁ Υἱὸς εἶναι εἰκὼν τοῦ Πατρός; Διότι
ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι κατ' οὐσίαν ὁμοιος τοῦ Πατρός, τότε λείπει
κάτι ἀπὸ τὴν εἰκόνα καὶ δὲν εἶναι πλήρης ἡ εἰκὼν, οὔτε τελεία
ἡ ἀκτινοβολία. Μὲ ποῖαν λοιπὸν ἔννοιαν ἀναγινώσκετε τὸ
«Εἰς αὐτὸν κατοικεῖ ὀλόκληρον τὸ πλήρωμα τῆς θεότητος ἐν
σωματικῇ μορφῇ» ², καὶ «Ἀπὸ τὸ πλήρωμα αὐτοῦ ἐπήραμεν ὅ-
λοι ἡμεῖς» ³; Πὼς ἀποκηρύσσετε τὸν ἀρειανὸν Ἀέτιον ὡς αἰρετι-
κόν, ἂν καὶ λέγετε τὰ ἴδια μὲ ἐκεῖνον. Διότι εἰς σέ μὲν, Ἀκά-
κιε, εἶναι φίλος, τοῦ Εὐδοξίου δὲ ὑπῆρξε διδάσκαλος εἰς τὴν ἀσέ-
βειαν αὐτήν, ἔνεκα τῆς ὁποίας καὶ ὁ Λεόντιος ἐχειροτόνησαν αὐ-
τὸν διάκονον, ὥστε χρησιμοποιοῦντας τὸ ὄνομα τοῦ διακόνου,
ὡσὰν ἔνδυμα προβάτου, νὰ ἠμπορῆ νὰ «ξερναῖ» ἐλευθέρως τὰ
βλάσφημα λόγια.

39. Ποῖον λοιπὸν ἀπ' αὐτὰ σᾶς ἔπεισεν, ὥστε καὶ σεῖς νὰ
περιπέσετε εἰς ἀντιθέσεις καὶ νὰ ἀποσύρετε τὴν ἐντροπήν;
Ἄλλὰ δὲν θὰ ἀπαντήσετε κάτι λογικόν. Ἐτσι παραμένει νὰ σκε-
φθῆ κανεὶς μόνον τοῦτο, ὅτι δι' ὅλα τῶρα ὑποκρίνεσθε καὶ κατα-
σκευάζετε τὰ πάντα μὲ προσποίησιν διὰ τὴν προστασίαν ἀπὸ
τὸν Κωνστάντιον καὶ τὸ ἐξ αὐτοῦ κέρδος. Καὶ κατηγορεῖτε μὲν
εὐκολα τοὺς Πατέρας, μὲ ἀπλήν πρόφασιν τὰς λέξεις, ὅτι τάχα δὲν
εἶναι γραφικαί, καὶ κατὰ τὸ γεγραμμένον «ἀνοίξατε τὰ σκέλη σας
εἰς κάθε διαβάτην» ⁴, ὥστε νὰ μεταβάλλετε τοὺς ἑαυτοὺς σας
τόσας φορές, ὅσας θέλουν ἐκεῖνοι πού σᾶς πληρώνουν καὶ σᾶς
δίδουν νὰ τρῶτε. Καὶ ὁμως καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς ἀναφέρῃ μὴ γρα-

2. Κολ. 2, 9.

3. Ἰω. 1, 16.

4. Ἰεζ. 16, 25.

ξεις, οὐδὲν διαφέρει, ἕως εὐσεβῆ τὴν διάνοιαν ἔχει. Ὁ δὲ αἰρετικὸς ἀνὴρ, κἂν τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν χρήσῃται λέξεις, οὐδὲν ἤττον ὑποπτος ὢν καὶ τὸν νοῦν διεφθαρμένος ἀκούσεται παρὰ τοῦ Πνεύματος· («Ἰνα τί σὺ ἐκδιηγῆ τὰ δικαιώματά μου καὶ ἀναλαμβάνεις
5 τὴν διαθήκην μου διὰ στόματός σου»). Οὕτως ὁ μὲν διάβολος καί-
τοι λαλῶν ἀπὸ τῶν Γραφῶν πεφίμωται παρὰ τοῦ Σωτῆρος· ὁ δέ-
μακάριος Παῦλος κἂν ἐκ τῶν ἔξωθεν λαλῆ· «Κρηῆτες ἀεὶ ψευ-
σται», καί· «Τοῦ γὰρ καὶ γένος ἐσμέν» καί· «Φθείρουσιν ἡθὴ χρη-
στα ὀμιλῖαι κακαί», ἀλλ' ὅμως ἅγιος ὢν ἔχει τὴν διάνοιαν εὐσε-
10 βῆ καὶ «Τοῦ Χριστοῦν οὖν ἔχων», «διδάσκαλός ἐστιν ἔθνῶν ἐν πί-
στει καὶ ἀληθείᾳ» καὶ ἃ λαλεῖ μετ' εὐσεβείας φθέγγεται.

Ποία τοίνυν ἐν τοῖς ἀρειανοῖς ῥηματίοις κἂν πιθανότης ἐ-
στίν, ἐν οἷς προτιμᾶται τοῦ Σωτῆρος ἡ κάμψη καὶ ἡ ἀκρις καὶ
λοιδορεῖται παρ' αὐτῶν· οὐκ ἦς ποτε καὶ ἐκτίσθης ξένος τε κατ'
15 οὐσίαν τοῦ Θεοῦ τυγχάνεις· καὶ ὅλως οὐδὲν δυσφημίας ἐν αὐτοῖς
παραλέλεπται; Τί δὲ πρὸς εὐφημίαν παρηῆκαν οἱ πατέρες; Καὶ
οὐ μᾶλλον ὑψηλὴ διάνοια καὶ φιλόχριστος εὐσέβεια παρ' αὐτοῖς
ἐστι; Καὶ ὅμως ταῦτα μὲν ἔγραψαν ὅτι 'ἐκβάλλομεν', ἐκείνων
δὲ τῶν κατὰ τὴν Κυρίου λοιδοριῶν ἀνέχονται καὶ φανεροὺς ἐαν-
20 τοὺς πᾶσι καθιστῶσιν, ὅτι δι' οὐδὲν ἕτερον μάχονται πρὸς τὴν
σύνοδον ἐκείνην τὴν μεγάλην ἢ ὅτι τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν κατέκρι-
νε. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν διαβάλλουσι κακῶς
αὐτοὶ φρονοῦντες καὶ περὶ αὐτῆς. Εἰ γὰρ ἐπίστευον ὀρθῶς καὶ
τὸν μὲν Πατέρα Πατέρα ἀληθῶς ὡμολόγουν, τὸν δὲ Υἱὸν γνή-
25 σιον Υἱὸν καὶ φύσει ἀληθινὸν Λόγον καὶ σοφίαν ἐπίστευον εἶναι

1. Ψαλμ. 49, 16.

2. Τιτ. 1, 12.

3. Πράξ. 17, 28.

φικὰς λέξεις, εἰς οὐδὲν διαφέρει, ἐὰν ἔχη εὐσεβῆ διάνοιαν. Ὁ δὲ αἰρετικὸς ἄνδρας, καὶ ἂν ἀκόμη χρησιμοποιοῖ λέξεις ἀπὸ τὰς Γραφάς, ἐπειδὴ δὲν εἶναι ὀλιγώτερον ὑποπτὸς καὶ διεφθαρμένος εἰς τὸν νοῦν θὰ ἀκούσῃ παρὰ τοῦ Πνεύματος «Διατὶ σὺ ὁμιλεῖς: καὶ ἀναφέρεις τὰς ἐντολάς μου καὶ ἀναλαμβάνεις εἰς τὸ στόμα σου τὴν διαθήκην μου» ¹; Ἔτσι ὁ μὲν διάβολος ἂν καὶ ὠμιλοῦσεν ἀπὸ τὰς Γραφάς ἐπιμύθη ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ὁ δὲ μακάριος Παῦλος ἂν καὶ ὁμιλῇ μὲ λέξεις ἔξω ἀπὸ τὰς Γραφάς· «Οἱ Κρῆτες εἶναι πάντοτε ψεῦσται» ², καὶ· «Αὐτοῦ εἴμεθα γένος» ³, καὶ· «Αἱ κακαὶ συναστροφαὶ διαφθείρουν τὰ καλὰ ἤθη» ⁴, ἀλλ' ὅμως ἐπειδὴ εἶναι ἄγιος ἔχει εὐσεβῆ διάνοιαν, καὶ, «ἐπειδὴ ἔχει νοῦν Χριστοῦ» ⁵, «εἶναι διδάσκαλος τῶν ἐθνικῶν εἰς τὴν πίστιν καὶ τὴν ἀλήθειαν» ⁶, καὶ ὅσα γράφει τὰ λέγει μὲ εὐσέβειαν.

Ποία λοιπὸν ἔστω καὶ πιθανότης ὑπάρχει εἰς τὰ ἀρειανὰ λεξίδια, εἰς τὰ ὁποῖα ἡ κάμπια καὶ ἡ ἀκρίδα τοποθετοῦνται ἐπάνω ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, ὁ ὁποῖος διασύρεται ὑπ' αὐτῶν· «δὲν ὑπῆρχες πάντοτε καὶ ἐκτίσθης, καὶ εἶσαι κατὰ τὴν οὐσίαν ξένος ἀπὸ τὸν Θεόν» καὶ δὲν ἔχει παραλειφθῆ καμμία δυσφημία; Τί δὲ παρέλειψαν οἱ Πατέρες πρὸς δοξολογίαν; Καὶ δὲν ὑπάρχει εἰς αὐτοὺς περὶ σσότερον ὑψηλὴ διάνοια καὶ φιλόχριστος εὐσέβεια; Καὶ ὅμως αὐτὰ μὲν ἔγραψαν ὅτι ἀποκηρύσσουν, ἀνέχονται ὅμως τὰς ὑβρεῖς κατὰ τοῦ Κυρίου, καὶ καθιστοῦν τοὺς ἑαυτοὺς τῶν φανεροῦς εἰς ὅλους, ὅτι διὰ τίποτε ἄλλο δὲν μάχονται πρὸς τὴν σύνοδον ἐκείνην τὴν μεγάλην, παρὰ διὰ τὸ ὅτι κατεδίκασε τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν. Δι' αὐτὸ λοιπὸν διασύρουν καὶ τὴν ἔκφρασιν τοῦ ὁμοουσίου, ἐνῶ οἱ ἴδιοι δὲν σκέπτονται ὀρθῶς δι' αὐτήν. Διότι ἐὰν ἐπίστευαν ὀρθῶς, καὶ τὸν μὲν Πατέρα ὠμολογοῦσαν ἀληθινὸν Πατέρα, τὸ δὲ Υἱὸν ἐπίστευαν ὅτι εἶναι γνήσιος Υἱὸς καὶ φυσικὸς ἀληθινὸς Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός, καὶ τὸ νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς

4. Α' Κορ. 15, 33.

5. Α' Κορ. 2, 16.

6. Α' Τιμ. 2, 7.

τοῦ Πατρὸς τό τε ἔκ τοῦ Θεοῦ λέγειν τὸν Υἱόν, εἰ μὴ, ὥσπερ λέγεται περὶ τῶν κτισμάτων, οὕτως ἔλεγον καὶ περὶ αὐτοῦ, ἀλλὰ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ἴδιον αὐτὸν ἐνόουν εἶναι γέννημα ὡς ἔστι τὸ ἀπαύγασμα ἐκ τοῦ φωτός, οὐκ ἂν ἕκαστος αὐτῶν κατηγο-
5 ρει τῶν πατέρων, ἀλλ' ἐθάρρουν, ὅτι καλῶς ἔγραψεν ἡ σύνοδος καὶ οὕτως ἐστὶν ἡ ὀρθὴ περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ πίστις.

40. Ἐπισημασθε τὸ ἄσαφές, φησὶν, ἐστὶν ἡμῖν τῶν τοιούτων λέξεων ἡ διάνοια. Καὶ τοῦτο γὰρ προεφασίσαντο λέγοντες ὅτι ἡμῶν δυνά-
10 μνοι καταλαβεῖν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν ἐκβάλλομεν ταύτας τὰς λέξεις. Τοῦτο δὲ εἰ ἀληθῶς ἔλεγον, οὐκ ἔδει λέγειν αὐτοὺς ἐκβάλλομεν ταύτας, ἀλλ' ἀξιοῦν μαθεῖν παρὰ τῶν ἐπισταμένων, ἐπεὶ ὀφείλουσι γε, καὶ ἄπερ ἂν ἐν ταῖς θείαις Γραφαῖς μὴ νοήσω-
15 σιν ἐκβάλλειν καὶ κατηγορεῖν τοὺς γράψαντας αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο μᾶλλον αἰρετικῶν καὶ οὐχ ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν τὸ τόλμημα. Ἐπεὶ γὰρ ἀγνοοῦμεν ἐν τοῖς λογίοις, οὐκ ἐκβάλλομεν, ἀλλὰ ζητοῦ-
20 μεν οὐδ' ἀπεκάλυψεν ὁ Κύριος καὶ παρ' αὐτῶν μαθεῖν ἀξιοῦμεν. Ἐπειδὴ δὲ καὶ οὕτω προφασίζονται τὴν ἀσάφειαν τῶν τοιούτων λέξεων, ὁμολογεῖτωσαν γοῦν τὰ εὐθὺς ἐπιφερόμενα καὶ
ἀναθεματιζέτωσαν τοὺς φρονοῦντας ἕξ οὐκ ὄντων εἶναι τὸν Υἱόν καὶ οὐκ ἦν πρὶν γεννηθῆναι καὶ ὅτι κτίσμα καὶ ποίημά ἐστιν ὁ τοῦ Θεοῦ Λόγος καὶ τρεπτὸς ἐστὶ τῆ φύσει καὶ ἕξ ἑτέρας ὑποστάσεως, καὶ ὅλως ἀναθεματιζέτωσαν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν τὴν ἐφευροῦσαν τὴν τοιαύτην ἀσέβειαν.

25 Καὶ λοιπὸν μὴ λεγέτωσαν ἐκβάλλομεν τὰς λέξεις, ἀλλ' ὅτι οὐδ' ἔγωγοῦμεν αὐτάς, ἵνα οὕτω πιθανὴν τινα πρόφασιν ἔχωσι τοῦ παραιτεῖσθαι ταύτας. Ἐγὼ δὲ οἶδα καὶ πέπεισμαι καὶ αὐτοὶ δὲ τοῦτο γινώσκουσιν ὅτι ταῦτα ἐὰν ὁμολογήσωσι καὶ ἀναθεματίσωσι τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν οὐκ ἄρνήσονται κάκεινας τὰς τῆς συνό-
30 δου λέξεις. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ οἱ πατέρες εἰρηκότες ἕκ τῆς οὐσίας γεννητὸν τὸν Υἱόν ὁμοούσιον τῷ Πατρὶ εὐθὺς ἐπήγαγον

‘ἐκ τοῦ Θεοῦ’, ἐάν δὲν τὸ ἔλεγαν ὅπως λέγεται διὰ τὰ κτίσματα, ἀλλ’ ἐνοοῦσαν ὅτι αὐτός εἶναι γνήσιον γέννημα τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς, ὅπως εἶναι ἡ ἀκτινοβολία ἐκ τοῦ φωτός, ἐάν ἐπίστευαν ἔτσι, δὲν θὰ κατηγοροῦσε καθεὶς ἐξ αὐτῶν τοὺς Πατέρας, ἀλλὰ μὲ θάρρος θὰ ἐδέχοντο, ὅτι ἡ σύνοδος ἔγραψεν ὀρθῶς καὶ ὅτι τέτοια εἶναι ἡ ὀρθὴ πίστις περὶ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ.

40 Ἀλλὰ, λέγουν, ἡ ἔννοια αὐτῶν τῶν λέξεων εἶναι εἰς ἡμᾶς ‘ἀσαφής’. Διότι προέβαλλαν καὶ αὐτὴν τὴν δικαιολογίαν λέγοντας, ὅτι, ἐπειδὴ δὲν ἠμποροῦμεν νὰ κατανοήσωμεν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν τῶν λέξεων τὰς ἀφαιροῦμεν. Ἐάν ὅμως ἔλεγαν τὴν ἀλήθειαν, δὲν θὰ ἔπρεπε νὰ λέγουν ἀφαιροῦμεν αὐτάς, ἀλλὰ νὰ ζητήσουν νὰ μάθουν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ξεῦρουν, διότι ἄλλως θὰ ἔπρεπε νὰ ἀφαιρέσουν καὶ ἐκεῖνα ποὺ δὲν θὰ ἠμποροῦσαν νὰ καταλάβουν ἀπὸ τὰς θείας Γραφὰς καὶ νὰ κατηγορήσουν ἐκείνους ποὺ ἔγραψαν αὐτά. Ἀλλὰ τοῦτο εἶναι τόλμημα μᾶλλον τῶν αἰρετικῶν καὶ ὄχι ἡμῶν τῶν Χριστιανῶν. Ὅσα λοιπὸν δὲν καταλαβαίνομεν ἀπὸ τὰ Εὐαγγέλια δὲν τὰ ἀφαιροῦμεν, ἀλλὰ ἀναζητοῦμεν ἐκείνους εἰς τοὺς ὁποίους ὁ Κύριος ἔδωσε τὴν ἀποκάλυψιν, καὶ ζητοῦμεν νὰ πληροφορηθῶμεν ἀπ’ αὐτούς. Ἐπειδὴ ὅμως παρὰ ταῦτα δικαιολογοῦνται διὰ τὴν ἀσάφειαν τῶν λέξεων αὐτῶν, ἃς παραδεχθοῦν λοιπὸν ἐκεῖνα, ποὺ προστίθενται ἀμέσως μετὰ τὴν ὁμολογίαν πίστεως (τῆς Νικαίας) καὶ ἃς ἀναθεματίσουν ἐκείνους ποὺ πιστεῦουν, ὅτι ‘ὁ Υἱὸς εἶναι ἐξ οὐκ ὄντων’, καὶ ὅτι ‘δὲν ὑπῆρχε πρὶν γεννηθῆ’, καὶ ὅτι ‘ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ εἶναι κτίσμα καὶ ποίημα’, καὶ ὅτι ‘εἶναι τρεπτὸς κατὰ τὴν φύσιν’, καὶ ‘ἐξ ἐτέρας ὑποστάσεως’ (δηλαδὴ οὐσίας) καὶ ἃς ἀναθεματίσουν γενικῶς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, ἡ ὁποία ἐφεῦρεν αὐτὴν τὴν ἀσέβειαν.

Καὶ ἃς μὴ λέγουν πλέον ‘ὅτι ἀφαιροῦμεν τὰς λέξεις’, ἀλλ’ ὅτι ‘δὲν τὰς καταλαβαίνομεν,’ διὰ νὰ ἔχουν ἔτσι κάποιαν πειστικὴν δικαιολογίαν νὰ μὴ ἀσχολοῦνται μὲ αὐτάς. Καὶ ξέρω καλὰ καὶ εἶμαι πεπεισμένος καὶ τὸ ξέρουν καὶ αὐτοί, ὅτι ἐάν ὁμολογήσουν αὐτά καὶ ἀναθεματίσουν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν δὲν θὰ ἀρνηθοῦν καὶ ἐκεῖνας τὰς φράσεις τῆς συνόδου. Διότι διὰ τοῦτο, ἀφοῦ οἱ Πατέρες εἶπαν ‘τὸν Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τῆς οὐσίας, ὁμοούσιον τῷ

‘τοὺς δὲ λέγοντας’ τὰ προειρημένα, ἅπερ ἐστὶ τῆς ἄρεινῆς αἰρέσεως, ‘ἀναθεματίζομεν’ ἵνα δείξωσιν ὅτι ὡς ἐκ παραλλήλου λέλεκται παρ’ αὐτῶν καὶ αἱ λέξεις ἐκεῖναι ταῦτα σημαίνουσι, καὶ δς ἂν ἐκείνας ὁμολογήσῃ, πάντως καὶ ταῦτα διανοηθήσεται· οἱ δὲ μή-
5 τε ταῦτα φρονοῦντες, ἀλλὰ κάκεινα διαβάλλοντες οἱ τοιοῦτοι πανταχόθεν ἐλέγχονται χριστομάχοι.

41. Καὶ περὶ μὲν τῶν ἐξ ὄλου τὴν σύνοδον ἀρνούμενων ἀρκεῖ πρὸς ἔλεγχον τὰ ὀλίγα ταῦτα, πρὸς δὲ τοὺς ἀποδεχομένους τὰ μὲν ἄλλα πάντα τῶν ἐν Νικαίᾳ γραφέντων, περὶ δὲ μόνον τὸ ὁ-
10 μούσιον ἀμφιβάλλοντας χρῆ μὴ ὡς πρὸς ἐχθροὺς διακεῖσθαι. Καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς οὐχ ὡς πρὸς Ἀρειομανίτας οὐδ’ ὡς μαχομέ-
νους πρὸς τοὺς πατέρας ἐνιστάμεθα, ἀλλ’ ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελ-
φοὺς διαλεγόμεθα τὴν αὐτὴν μὲν ἡμῖν διάνοιαν ἔχοντας, περὶ δὲ τὸ ὄνομα μόνον διστάζοντας. Καὶ γὰρ ὁμολογοῦντες ἐκ τῆς οὐ-
15 σίας τοῦ Πατρὸς εἶναι καὶ μὴ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως τὸν Υἱὸν κτίσμα τε μὴ εἶναι μηδὲ ποίημα αὐτόν, ἀλλὰ γνήσιον καὶ φύσει γέννημα αἰδίως τε αὐτόν συνεῖναι τῷ Πατρὶ Λόγον ὄντα καὶ σοφίαν οὐ μακρὰν εἰσιν ἀποδέξασθαι καὶ τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέ-
ξιν. Τοιοῦτος δὲ ἐστὶ Βασίλειος ὁ ἀπὸ Ἀγκύρας γράψας περὶ
20 πίστεως. Τὸ μὲν γὰρ ‘ὅμοιον’ μόνον λέγειν ‘κατ’ οὐσίαν’ οὐ πάν-
τως σημαίνει καὶ τὸ ‘ἐκ τῆς οὐσίας’, ἐξ οὗ μᾶλλον, ὡς καὶ αὐτοὶ εἰρήκασι, σημαίνεται τὸ γνήσιον τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Καὶ γὰρ καὶ κασσίτερος ὁμοίος ἐστὶ μόνος τῷ ἀργύρῳ καὶ λύκος τῷ κυνὶ καὶ χαλκὸς χρυσίζων τῷ ἀληθινῷ χρυσῷ, οὔτε δὲ ὁ κασσίτε-
25 ρος ἐκ τοῦ ἀργύρου τυγχάνει οὔτε λύκος ὡς υἱὸς τοῦ κυνὸς ἂν νο-
μισθεῖη. Ἐπειδὴ δὲ καὶ ‘ἐκ τῆς οὐσίας’ καὶ ‘ὁμοιοῦσιον’ αὐτόν

1. Εἰς τὰς ἐπομένας παραγράφους καταβάλλεται προσπάθεια ὑπὸ τοῦ

Πατρί', ἀμέσως προσέθεσαν· 'ἐκείνους δὲ ποὺ λέγουν' αὐτὰ ποὺ ἔχουν προαναφερθῆ, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν εἰς τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν, 'ἀναθεματίζομεν' διὰ νὰ δείξουν ἔτσι ὅτι αὐτὰ ἐλέχθησαν παραλλήλως ὑπ' αὐτῶν, καὶ ὅτι αἱ λέξεις ἐκεῖναι σημαίνουν αὐτά, καὶ ἐκεῖνος ποὺ θὰ ὁμολογήσῃ ἐκείνας, ὅπως δὴποτε θὰ σκεφθῆ καὶ αὐτά. Ἐκεῖνοι δὲ ποὺ οὔτε αὐτὰ πιστεύουν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνα διασύρουν, αὐτοὶ ἐλέγχονται ἀπὸ παντοῦ ὡς χριστομάχοι.

41. Καὶ διὰ μὲν τοὺς ἀρνούμενους ἐξ ὀλοκλήρου τὴν σύνοδον, εἶναι ἀρκετὰ αὐτὰ τὰ ὀλίγα πρὸς ἔλεγχον, δι' ἐκείνους δὲ ποὺ ἀποδέχονται μὲν ὅλα τὰ ἄλλα, τὰ ὁποῖα ἐγράφησαν εἰς τὴν Νίκαιαν, ἀμφιβάλλουν δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὁμοούσιον, πρέπει νὰ μὴ συμπεριφερώμεθα ὡς πρὸς ἐχθρούς¹. Διότι καὶ ἡμεῖς δὲν ἀντιστεκώμεθα πρὸς αὐτοὺς ὅπως πρὸς τοὺς Ἀρειομανίτας καὶ αὐτοὺς ποὺ μάχονται ἐναντίον τῶν Πατέρων, ἀλλὰ συζητοῦμεν μὲ αὐτοὺς ὡς ἀδελφοὶ πρὸς ἀδελφούς, ποὺ ἔχουν μὲν τὴν ἰδίαν σκέψιν, διαστάζουν δὲ μόνον ὡς πρὸς τὸ ὄνομα. Διότι ἀφοῦ ὁμολογοῦν, ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς καὶ ὄχι ἐκ διαφορετικῆς ὑποστάσεως, καὶ ὅτι δὲν εἶναι κτίσμα οὔτε ποίημα, ἀλλὰ γνήσιον καὶ φυσικὸν γέννημα, καὶ ὅτι συνυπάρχει αἰδίως μὲ τὸν Πατέρα, ἀφοῦ εἶναι Λόγος καὶ σοφία αὐτοῦ, δὲν εἶναι μακρὰν ἀπὸ τὸ νὰ ἀποδεχθοῦν καὶ τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου. Τέτοιος δὲ εἶναι ὁ Βασίλειος Ἀγκύρας, ὁ ὁποῖος ἔγραψε περὶ πίστεως. Τὸ νὰ λέγῃ λοιπὸν κανεῖς μόνον 'ὅμοιον κατ' οὐσίαν', δὲν σημαίνει ὅπως δὴποτε καὶ 'ἐκ τῆς οὐσίας', ἐκ τοῦ ὁποῖου μάλιστα, ὅπως εἶπαν καὶ αὐτοί, δίδεται ἡ σημασία τῆς γνησιότητος τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα. Διότι καὶ ὁ κασσίτερος εἶναι ὅμοιος μόνον μὲ τὸν ἄργυρον, καὶ ὁ λύκος μὲ τὸν σκύλον, καὶ ὁ χρυσίζων χαλκὸς μὲ τὸν ἀληθινὸν χρυσόν, οὔτε ὅμως ὁ κασσίτερος εἶναι ἀπὸ ἄργυρον, οὔτε ὁ λύκος θὰ ἠμποροῦσε νὰ θεωρηθῆ υἱὸς τοῦ σκύλου. Ἐπειδὴ δὲ αὐτοὶ εἶπαν τὸν Υἱὸν καὶ 'ἐκ τῆς οὐσίας' καὶ 'ὁμοιοούσιον', τί ἄλλο ἐννοοῦν

¹ Ἀθανασίου νὰ πεισθοῦν οἱ ὁμοιουσιανοὶ νὰ ἐπιστρέψουν εἰς τὴν ὀρθοδοξίαν, ἀφοῦ ἡ διαφορά τοῦ ὁμοουσίου ἀπὸ τὸ ὁμοούσιον εἶναι ἀσήμαντος, ὑπὸ ὠρισμένας δὲ προϋποθέσεις σημαίνουν τὸ αὐτό.

ειρήκασι, τί ἕτερον σημαίνουσιν ἐκ τούτων ἢ τὸ ὁμοούσιον; Καὶ γὰρ ὡσπερ ὁ λέγων μόνον ὁμοιοούσιον οὐ πάντως καὶ τὸ ἐκ τῆς οὐσίας γνωρίζει, οὕτως ὁ λέγων ὁμοούσιον ἀμφοτέρων τοῦ τε ὁμοιοουσίου καὶ τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας σημαίνει τὴν διάνοιαν.

5 Καὶ αὐτοὶ γοῦν ἐνιστάμενοι πάλιν πρὸς τοὺς κτίσμα λέγοντας εἶναι τὸν Λόγον, καὶ μὴ θέλοντας αὐτὸν γνήσιον Υἱὸν εἶναι ἀνθρωπίνων παραδειγμάτων υἱοῦ καὶ πατρὸς εἰλήφασι τὰς κατ' αὐτῶν ἀποδείξεις, ἐξαιρουμένου τούτου ὅτι μὴ ὡς ἄνθρωπός ἐστιν ὁ Θεὸς μηδὲ ὡς ἀνθρωπίνη γονὴ οὕτως ἐστὶν ἢ τοῦ Υἱοῦ γέννη-
 10 σις, ἀλλ' ὡς ἡ Θεῶ πρόπευσα καὶ ἡμᾶς ἀρμόζουσα νοεῖν. Καὶ γὰρ καὶ πηγὴν εἰρήκασι τὸν Πατέρα τῆς σοφίας καὶ τῆς ζωῆς, τὸν δὲ Υἱὸν ἀπαύγασμα φωτὸς αἰδίου καὶ αὐτὸν εἶναι τὸ ἐκ τῆς πηγῆς γέννημα λέγοντα· («Ἐγὼ εἰμι ἡ ζωὴ») καὶ· («Ἐγὼ εἰμι ἡ σοφία, κατεσκήνωσα βουλήν»). Τὸ δὲ ἐκ φωτὸς ἀπαύγασμα καὶ ἐκ πηγῆς
 15 γέννημα καὶ ἐκ Πατρὸς Υἱὸν πῶς, ἂν τις ἀρμοζόντως ὀνομάσειεν ἢ ὁμοούσιον; Ἄρ' οὖν μὴ ἐπειδὴ τὰ ἐξ ἀνθρώπων γεννήματα ὁμοούσιά ἐστιν, εὐλαβεῖσθαι δεῖ μὴ καὶ ὁ Υἱὸς λεγόμενος ὁμοούσιος νομισθεῖη καὶ αὐτὸς ὡς ἀνθρώπινον γέννημα; Μὴ γένοιτο· οὐκ ἔστιν οὕτως. Ἀλλὰ καὶ ταχεῖαν ἔχει τὴν λύσιν τοῦτο· Λόγος
 20 γὰρ ἐστὶ καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱός, ἐξ ὧν τὸ ἀπαθὲς καὶ τὸ ἀμέριστον τῆς ἐκ Πατρὸς γεννήσεως γνωρίζεται. Λόγος γὰρ οὐδὲ ὁ τῶν ἀνθρώπων μέρος ἐστὶν οὐδὲ κατὰ πάθος ἐξ αὐτῶν προέρχεται, μήτε γε ὁ Θεοῦ, ὃν Υἱὸν εἶναι ἑαυτοῦ ὁ Πατὴρ ἐδήλωσεν, ἵνα μὴ πάλιν τις ἀκούων μόνον Λόγον νομίση τοιοῦτον εἶναι, οἷός
 25 ἐστὶν ὁ τῶν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος, ἀλλ' ἀκούων ὅτι Υἱός ἐστι γινώσκη τοῦτον εἶναι ζῶντα Λόγον καὶ ἐνούσιον σοφίαν.

42. Ἐπειτα ὡσπερ τὸ γέννημα λέγοντες οὐκ ἀνθρωπίνως νοοῦ-

μέ αὐτὰ παρά τὸ 'ὁμοούσιον'; Διότι ὅπως ἐκεῖνος ποὺ λέγει μόνον 'ὁμοιοούσιον' δὲν ἀναγνωρίζει ὅπωςδῆποτε καὶ τὸ 'ἐκ τῆς οὐσίας', ἔτσι ἐκεῖνος ποὺ λέγει 'ὁμοούσιον' τονίζει τὴν ἔννοιαν καὶ τῶν δύο καὶ τοῦ ὁμοιοουσίου καὶ τοῦ ἐκ τῆς οὐσίας.

Καὶ αὐτοὶ λοιπὸν, ὅταν ἀντιστέκωνται πρὸς ἐκείνους ποὺ λέγουν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι κτίσμα, καὶ δὲν θέλουν αὐτὸς νὰ εἶναι γνήσιος Υἱὸς, χρησιμοποιοῦν ὡς ἀποδείξεις ἀνθρώπινα παραδείγματα, τὰς σχέσεις μεταξὺ υἱοῦ καὶ πατρὸς, ἐκτὸς βεβαίως τούτου, ὅτι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὅπως ὁ ἄνθρωπος οὔτε ὅτι ἡ γέννησις τοῦ Υἱοῦ εἶναι ὡσάν τὴν ἀνθρωπίνην γέννησιν, ἀλλ' εἶναι ὅπως πρέπει εἰς τὸν Θεὸν καὶ ἀρμόζει νὰ κατανοοῦμεν ἡμεῖς οἱ ἄνθρωποι. Εἶπαν μάλιστα τὸν Πατέρα καὶ πηγὴν τῆς σοφίας καὶ τῆς ζωῆς, τὸν δὲ Υἱὸν ἀκτινοβολίαν αἰδίου φωτὸς καὶ ὅτι αὐτὸς εἶναι τὸ γέννημα ἐκ τῆς πηγῆς ἐπειδὴ λέγει· «'Εγὼ εἶμαι ἡ ζωὴ»¹ καὶ· «'Εγὼ εἶμαι ἡ σοφία ποὺ ἔδωσα κατοικίαν εἰς τὴν βουλήν»², τὴν δὲ ἐκ τοῦ φωτὸς ἀκτινοβολίαν καὶ τὸ ἐκ τῆς πηγῆς γέννημα, καὶ τὸν ἐκ τοῦ Πατρὸς Υἱόν, πῶς ἀλλιῶς θὰ ἤμποροῦσε νὰ τὸ ὀνομάσῃ κανεὶς παρά ὁμοούσιον; Μήπως λοιπὸν ἐπειδὴ καὶ τὰ ἐξ ἀνθρώπων γεννήματα εἶναι ὁμοούσια, πρέπει νὰ φοβούμεθα μήπως καὶ ὁ Υἱὸς, ἂν λέγεται ὁμοούσιος, θὰ ἐθεωρεῖτο καὶ αὐτὸς ὡς ἀνθρώπινον γέννημα; Μὴ γένοιτο, δὲν εἶναι ἔτσι. Ἀλλὰ καὶ τοῦτο ἔχει ἄμεσον λύσιν, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἐκ τῶν ὁποίων γίνεται γνωστὸν τὸ ἀπαθὲς καὶ τὸ ἀμέριστον τῆς ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννήσεως. Διότι οὔτε ὁ λόγος τῶν ἀνθρώπων, εἶναι μέρος αὐτῶν οὔτε προέρχεται ἐξ αὐτῶν κατὰ πάθος, οὔτε βέβαια καὶ ὁ Λόγος τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅπως ἐδήλωσεν ὁ Πατήρ, εἶναι Υἱὸς αὐτοῦ, καὶ τοῦτο πάλιν διὰ νὰ μὴ νομίση κανεὶς, ὅταν ἀκούῃ Λόγον, ὅτι εἶναι ὡσάν τὸν λόγον τῶν ἀνθρώπων ἀνυπόστατος, ἀλλὰ μὲ τὸ νὰ ἀκούῃ ὅτι εἶναι Υἱὸς, νὰ γνωρίζῃ, ὅτι οὗτος εἶναι ζῶν Λόγος καὶ ἐνούσιος σοφία.

42. Ἀλλ' ὅπως ἀκριβῶς, ὅταν λέγωμεν γέννημα δὲν τὸ

μεν καὶ Πατέρα τὸν Θεὸν εἰδότες οὐ σωματικὴν τινα περὶ αὐτοῦ
 λαμβάνομεν ἔννοιαν, ἀλλὰ τὰ μὲν παραδείγματα καὶ τὰς τοιαύ-
 τας λέξεις ἀκούομεν, ἀρμοζόντως δὲ περὶ Θεοῦ νοοῦμεν· οὐ γὰρ
 ὡς ἄνθρωπος ὁ Θεός· οὕτως ἄρα καὶ τὸ ὁμοούσιον ἀκούοντες
 5 ὑπερβαίνειν ὀφείλομεν πᾶσαν αἴσθησιν καὶ κατὰ τὴν θείαν παροι-
 μίαν («νοητῶς νοεῖν τὰ παρατιθέμενα ἡμῖν»), ὥστε μέντοι γινώ-
 σκειν ὅτι μὴ θελήσει ἀλλὰ ἀληθῶς Υἱὸς ἐστὶν ἐκ Πατρὸς γνή-
 σιος ὡς ἐκ πηγῆς ζωὴ καὶ φωτὸς ἀπαύγασμα. Ἡ διὰ τί τὸ μὲν
 γέννημα καὶ τὸ υἱὸς οὐ σωματικῶς, τὸ δὲ ὁμοούσιον ὡς ἐπὶ σωμα-
 10 των διανοούμεθα, καὶ μάλιστα ὅτι οὐ περὶ ἄλλου καὶ ἄλλου ἐστὶ
 τὰ λεγόμενα, ἀλλὰ περὶ οὗ τὸ γέννημα, περὶ τούτου καὶ τὸ ὁμοού-
 σιον ἐλέχθη, καὶ πρέπει τὴν αὐτὴν διάνοιαν ἀμφοτέρων τῶν λέ-
 ξεων ἐπὶ τοῦ Σωτῆρος διασώζειν καὶ μὴ τὸ μὲν γέννημα καλῶς
 ἐξηγεῖσθαι, τὸ δὲ ὁμοούσιον ἄλλως, ἐπεὶ ἀκόλουθόν ἐστιν οὕτω
 15 διακειμένους ὑμᾶς καὶ λέγοντας Λόγον καὶ σοφίαν τοῦ Πατρὸς
 τὸν Υἱὸν διάφορον ἔχειν καὶ περὶ τούτων τὴν διάνοιαν, καὶ ἄλ-
 λως μὲν τὸν Λόγον νοεῖν, ἐτέρως δὲ τὴν σοφίαν. Ἄλλ' ὥσπερ
 ἄτοπον τοῦτο, Λόγος γὰρ καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς ἐστὶν ὁ Υἱὸς
 καὶ ἓν ἐστὶ τὸ ἐκ Πατρὸς γέννημα καὶ ἴδιον τῆς οὐσίας αὐτοῦ,
 20 οὕτως εἷς ἐστὶν ὁ νοῦς τοῦ γεννήματος καὶ τοῦ ὁμοουσίου καὶ ὁ
 φρονῶν γέννημα τὸν Υἱὸν φρονεῖ τοῦτον ὀρθῶς καὶ ὁμοούσιον.

43. Αὐτάρκη μὲν οὖν ταῦτα δεῖξαι τῶν ἀγαπητῶν τὴν διάνοιαν
 μὴ ἀλλοτριαν μηδὲ μακρὰν οὐσαν τοῦ ὁμοουσίου. Ἐπειδὴ δέ,
 ὡς αὐτοὶ φασὶ (τὴν γὰρ ἐπιστολὴν οὐκ ἔσχον ἐγώ), οἱ τὸν Σα-
 25 μοσατέα κατακρίναντες ἐπίσκοποι γράφοντες εἰρήκασιν μὴ εἶναι
 ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τῷ Πατρί, καὶ λοιπὸν αὐτοὶ διὰ
 τὴν πρὸς τοὺς εἰρηκότας εὐλάβειάν τε καὶ τιμὴν οὕτω περὶ τὴν

ἐννοοῦμεν κατ' ἀνθρώπινον τρόπον, καὶ ὅταν ἀναγνωρίζωμεν Πατέρα τὸν Θεὸν δὲν βάζομεν εἰς τὸν νοῦν μας καμίαν σωματικὴν εἰκόνα, ἀλλὰ τὰ μὲν παραδείγματα καὶ τὰς λέξεις αὐτὰς ἀκούομεν, τοὺς ἀποδίδομεν δὲ ἔννοιαν ἀρμόζουσαν εἰς τὸν Θεόν, διότι ὁ Θεὸς δὲν εἶναι ὡσάν τὸν ἄνθρωπον· ἔτσι ἀκριβῶς καί, ὅταν ἀκούωμεν τὸ ὁμοούσιον, ὀφείλομεν νὰ ὑπερβαίνωμεν κάθε αἴσθησιν καὶ κατὰ τὴν θείαν παροιμίαν «νὰ προσέχωμεν πολὺ αὐτὰ πού ἔχομεν ἐμπρὸς μας» ¹, ὥστε νὰ γνωρίζωμεν ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν ὑπάρχει ἀπὸ τὴν θέλησιν τοῦ Πατρὸς, ἀλλὰ εἶναι γνήσιος Υἱὸς ἐκ Πατρὸς, ὅπως ἡ ζωὴ ἐκ τῆς πηγῆς καὶ ἡ ἀκτινοβολία ἐκ τοῦ φωτός. Ἡ διατὶ τὸ μὲν γέννημα καὶ τὸ Υἱὸς δὲν τὸ ἐκλαμβάνομεν σωματικῶς, τὸ δὲ ὁμοούσιον τὸ θεωροῦμεν ὅτι εἶναι ὡσάν ἐπὶ σωματίων, καὶ μάλιστα ὅταν δὲν πρόκειται περὶ λεγομένων διὰ διαφορετικὰ πράγματα, ἀλλὰ δι' ἐκεῖνον πού ἐλέχθη τὸ γέννημα δι' ἐκεῖνον ἐλέχθη καὶ τὸ ὁμοούσιον, καὶ πρέπει διὰ τὸν Σωτῆρα νὰ διατηροῦμεν τὴν ἰδίαν σημασίαν καὶ τῶν δύο λέξεων, καὶ νὰ μὴ ἐξηγοῦμεν τὸ μὲν γέννημα καλῶς, τὸ δὲ ὁμοούσιον διαφορετικὰ, διότι ὑπάρχει ὁ κίνδυνος, ἐὰν σκέπτεσθε μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον, καὶ ἔπειτα λέγετε τὸν Υἱὸν Λόγον καὶ σοφίαν τοῦ Πατρὸς, νὰ ἔχετε διαφορετικὴν σκέψιν καὶ δι' αὐτὰ, καὶ νὰ ἐννοῆτε μὲ ἄλλον τρόπον τὸν Λόγον, μὲ ἄλλον δὲ τὴν σοφίαν. Ἄλλ' ἀφοῦ αὐτὸ εἶναι παράλογον, διότι ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς καὶ τὸ ἐκ Πατρὸς γέννημα εἶναι ἓνα καὶ ἀνήκει εἰς τὴν οὐσίαν αὐτοῦ, διὰ τοῦτο εἶναι μία ἡ ἔννοια τοῦ γεννήματος καὶ τοῦ ὁμοουσίου, καὶ ἐκεῖνος πού θεωρεῖ γέννημα τὸν Υἱόν, θεωρεῖ αὐτὸν ὀρθῶς καὶ ὁμοούσιον.

43. Αὐτὰ λοιπὸν μόνον εἶναι ἀρκετὰ διὰ νὰ δείξουν ὅτι ἡ σκέψις τῶν ἀγαπητῶν μας δὲν εἶναι ξένη οὔτε μακρὰν ἀπὸ τὸ ὁμοούσιον. Ἐπειδὴ δέ, ὅπως αὐτοὶ λέγουν (διότι τὴν ἐπιστολὴν δὲν ἠμπόρεσα νὰ ἔχω), οἱ ἐπίσκοποι πού κατεδίκασαν τὸν Σαμοσατέα, ἔγραψαν ὅτι δὲν εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ ὁμοούσιος πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ ἐπομένως αὐτοί, ἔνεκα εὐλαβείας καὶ τιμῆς πρὸς ἐκείνους πού τὸ εἶπαν, λαμβάνουν αὐτὴν τὴν θέσιν, διὰ τοῦτο εἶναι

λέξιν διάκεινται· καλὸν μετ' αὐτῶν μετ' εὐλαβείας καὶ περὶ τοῦ-
του διασκέπασθαι. Συγκροῦειν μὲν τούτους πρὸς ἐκείνους ἀπρε-
πές· πάντες γὰρ εἰσι πατέρες· διακρίνειν δὲ πάλιν ὡς οὗτοι μὲν
καλῶς, ἐκεῖνοι δὲ τοῦναντίον εἰρήκασιν οὐχ ὄσιον· οἱ πάντες γὰρ
5 ἐκοιμήθησαν ἐν Χριστῷ. Οὐ χρὴ δὲ φιλονεικεῖν οὐδὲ τῶν συνελ-
θόντων τὸν ἀριθμὸν συμβάλλειν, ἵνα μὴ δοκῶσιν οἱ πλείους τοὺς
ἐλάττονας ἐπικρούπτειν, οὐδ' αὖ πάλιν τὸν χρόνον ἀναμετρεῖν,
ἵνα μὴ δοκῶσιν οἱ προλαβόντες ἀφανίζειν τοὺς μετὰ ταῦτα γενο-
μένους, οἱ πάντες γὰρ, καθὰ προείρηται, πατέρες εἰσί· καὶ ὁμως
10 οὐδὲ οἱ τ' νεώτερόν τι φρονήσαντες ἔγραψαν οὐδὲ ἑαυτοῖς κατα-
θαρσίσαντες ἀγράφων προέστησαν λέξεων, ἀλλ' ἐκ πατέρων ὀρ-
μώμενοι καὶ αὐτοὶ τοῖς ἐκείνων ἐχρήσαντο ῥήμασι. Διονύσιοι
γὰρ δύο γεγόνασιν ἔμπροσθεν πολὺ τῶν ἐβδομήκοντα τῶν καθε-
λόντων τὸν Σαμοσατέα· τούτων ὁ μὲν τῆς Ῥώμης, ὁ δὲ τῆς Ἀλε-
15 ξανδρείας ἦν ἐπίσκοπος. Ἀλλὰ τινῶν αἰτιασαμένων παρὰ τῷ
ἐπισκόπῳ Ῥώμης τὸν τῆς Ἀλεξανδρείας ἐπίσκοπον ὡς λέγοντα
ποίημα καὶ μὴ ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ ἢ μὲν κατὰ Ῥώμην
σύνοδος ἠγανάκτησεν, ὁ δὲ τῆς Ῥώμης ἐπίσκοπος τὴν πάντων
γνώμην γράφει πρὸς τὸν ὁμώνυμον ἑαυτοῦ. Κάκεινος λοιπὸν ἀπο-
20 λογοῦμενος τὸ μὲν βιβλίον ἐπιγράφει Ἐλέγχου καὶ Ἀπολο-
γίας¹, γράφει δὲ ταῦτα πρὸς ἐκεῖνον:

44. «Καὶ δι' ἄλλης ἐπιστολῆς ἔγραψα, ἐν οἷς ἤλεγξα καὶ ὁ προ-
φέρουσιν ἔγκλημα κατ' ἐμοῦ ψεῦδος ὃν ὡς οὐ λέγοντος τὸν Χρι-
στὸν ὁμοούσιον εἶναι τῷ Θεῷ. Εἰ γὰρ καὶ τὸ ὄνομα τοῦτό φησι
25 μὴ εὐρηκέναι μηδ' ἀνεγνωκέναι πον τῶν ἀγίων Γραφῶν, ἀλλὰ
γε τὰ ἐπιχειρήματά μου τὰ ἐξῆς ἃ σεσιωπήκασι, τῆς διανοίας
ταύτης οὐκ ἀπάδει. Καὶ γὰρ ἀνθρωπεῖαν γοιὴν παρεθέμην δῆλον
ὡς οὐσαν ὁμογενῆ, φήσας πάντως τοὺς γονεῖς μόνον ἐτέρους εἶ-
ναι τῶν τέκνων, ὅτι μὴ αὐτοὶ εἶεν τὰ τέκνα, ἢ μήτε γονεῖς ἀναγ-
30 καῖον ὑπάρχειν εἶναι μήτε τέκνα. Καὶ τὴν μὲν ἐπιστολήν, ὡς
προεῖπον, διὰ τὰς περιστάσεις οὐκ ἔχω προκομίσαι· εἰ δ' οὖν,

1. Τὸ συμβάν πού ἀκολουθεῖ εἶναι γνωστὸν εἰς τὴν ἱστορίαν ὡς «ἔρις
τῶν δύο Διονυσίων».

καλὸν νὰ σκεφθῶμεν μαζί τους μὲ εὐλάβειαν περὶ τούτου. Νὰ βάζωμεν λοιπὸν νὰ συγκρούωνται οἱ μὲν μὲ τοὺς δὲ εἶναι ἀπρεπές, διότι ὅλοι εἶναι Πατέρες, τὸ νὰ κάνωμεν δὲ πάλιν διάκρισιν, ὅτι οἱ μὲν ὠμίλησαν καλῶς, οἱ δὲ τὸ ἀντίθετον δὲν εἶναι ὄσιον, διότι ὅλοι ἀπέθαναν ἐν Χριστῷ. Δὲν πρέπει δὲ νὰ φιλονεικῶμεν οὔτε νὰ συγκρίνωμεν τὸν ἀριθμὸν ἐκείνων ποὺ ἔλαβαν μέρος εἰς τὰς συνόδους, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι οἱ περισσότεροὶ σκεπάζουν τοὺς ὀλιγωτέρους, οὔτε πρέπει νὰ συζητοῦμεν διὰ τὸν χρόνον, διὰ νὰ μὴ φαίνεται ὅτι οἱ προγενέστεροι ἀφανίζουν τοὺς μετὰ ἀπ' αὐτοῦς, διότι ὅλοι, ὡς προελέχθη, εἶναι Πατέρες. Καὶ ὅμως οὔτε οἱ 300 ἔγραψαν κάτι νεώτερον τὸ ὁποῖον ἐσκέφθησαν, οὔτε ἀπέκτησαν τόσον θάρρος, ὥστε νὰ ὑπερασπίζουσι λέξεις μὴ γραφικὰς, ἀλλ' ἐπειδὴ καὶ αὐτοὶ ἐστηρίζοντο εἰς Πατέρας, ἐχρησιμοποίησαν τὰ λόγια ἐκείνων. Ὑπῆρξαν λοιπὸν δύο Διονύσιοι πολὺ παλαιότερα ἀπὸ τοὺς ἑβδομήκοντα ἐκείνους ποὺ κατήρεσαν τὸν Σαμοσατέα. Ἐξ αὐτῶν ὁ ἓνας ἦταν ἐπίσκοπος Ρώμης καὶ ὁ ἄλλος τῆς Ἀλεξανδρείας¹. Ἄλλ' ὅταν μερικοὶ κατηγόρησαν εἰς τὸν ἐπίσκοπον Ρώμης τὸν ἐπίσκοπον τῆς Ἀλεξανδρείας, ὅτι λέγει τὸν Υἱὸν ποίημα καὶ ὄχι ὁμοούσιον μὲ τὸν Πατέρα, ἡ μὲν σύνοδος τῆς Ρώμης ἀντέδρασε, ὁ δὲ ἐπίσκοπος τῆς Ρώμης ἔγραψε τὴν σκέψιν ὄλων πρὸς τὸν συνώνυμόν του. Καὶ ἐκεῖνος λοιπὸν εἰς τὴν ἀπολογίαν του, τὴν ὁποῖαν ὀνομάζει βιβλίον «Ἐλέγχου καὶ Ἀπολογίας» γράφει πρὸς ἐκεῖνον τὰ ἑξῆς.

44. «Καὶ εἰς ἄλλην ἐπιστολὴν ἔγραψα, εἰς τὴν ὁποῖαν ἤλεγξα τὴν κατηγορίαν ποὺ μοῦ ἀποδίδουν, ὅτι εἶναι ψεῦδος, ἐπειδὴ τάχα δὲν λέγω ὅτι ὁ Χριστὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Θεόν. Ἐάν λοιπὸν λέγω ὅτι δὲν εὗρήκα τὸ ὄνομα τοῦτο οὔτε ἀνέγνωσα πουθενὰ τοῦτο εἰς τὰς ἀγίας Γραφάς, ὅμως τὰ ἀκολουθοῦντα ἐπιχειρήματά μου, τὰ ὁποῖα ἀπεσιώπησαν, δὲν διαφωνοῦν πρὸς τὴν σκέψιν αὐτὴν. Παρέθεσα δηλαδὴ καὶ τὴν ἀνθρωπίνην γέννησιν, διότι εἶναι φανερόν ὅτι εἶναι ὁμογενής, εἶπα ὅμως ὅπωςδήποτε, ὅτι οἱ γονεῖς μόνον εἶναι διαφορετικοὶ ἀπὸ τὰ παιδιά, διότι αὐτοὶ δὲν εἶναι παιδιά, καὶ ὅτι οὔτε γονεῖς εἶναι ἀναγκαῖον νὰ ὑπάρχουν οὔτε παιδιά. Καὶ τὴν μὲν ἐπιστολὴν, ὅπως προεῖπα, λόγῳ τῶν

αὐτά σοι τὰ τότε ῥήματα, μᾶλλον δὲ καὶ πάσης ἀπέμεμψα τὸ ἀντίγραφον· ὅπερ εἰάν εὐπορήσω, ποιήσω. Οἶδα δὲ καὶ μέμνημαι πλείονα προσθεῖς τῶν συγγενῶν ὁμοιώματα· καὶ γὰρ καὶ φυτὸν εἶπον ἀπὸ σπέρματος ἢ ἀπὸ ῥίζης ἀνελθὸν ἕτερον εἶναι τοῦ ὅθεν
 5 ἐβλάστησε, καὶ πάντως ἐκείνῳ καθέστηκεν ὁμοφυές. Καὶ ποταμὸν ἀπὸ πηγῆς ῥέοντα ἕτερον καὶ σχῆμα καὶ ὄνομα μετεκληθέ-
 ναι· μήτε γὰρ τὴν πηγὴν ποταμὸν μήτε τὸν ποταμὸν πηγὴν λέ-
 γεσθαι καὶ ἀμφοτέρω ὑπάρχειν καὶ τὴν μὲν πηγὴν οἰοῦναι πατέρα
 εἶναι, τὸν δὲ ποταμὸν εἶναι τὸ ἐκ τῆς πηγῆς γεννώμενον». Οὕτως
 10 εἶρηκεν ὁ ἐπίσκοπος.

45. Εἴπερ οὖν μέμφεται τις τοῖς ἐν Νικαίᾳ συνελθοῦσιν ὡς εἰ-
 ρηκόσι παρὰ τὰ δόξαντα τοῖς πρὸ αὐτῶν, ὁ αὐτὸς μέμφαιτ' ἂν
 εἰκότως καὶ τοῖς ἑβδομήκοντα, ὅτι μὴ τὰ τῶν πρὸ αὐτῶν ἐφύλα-
 ξαν· πρὸ αὐτῶν δὲ ἦσαν οἱ Διονύσιοι καὶ οἱ ἐν Ῥώμῃ τὸ τηρικαῦ-
 15 τα συνελθόντες ἐπίσκοποι. Ἄλλ' οὔτε τούτους οὔτε ἐκείνους ὁ-
 σιον αἰτιάσασθαι· πάντες γὰρ ἐπρέσβευον τὰ Χριστοῦ καὶ πάν-
 τες σπουδὴν ἐσχίκασι κατὰ τῶν αἰρετικῶν, καὶ οἱ μὲν τὸν Σαμο-
 σατέα, οἱ δὲ τὴν ἄρειανὴν αἵρεσιν κατέκριναν. Ὁρθῶς δὲ καὶ
 οὔτοι κἀκεῖνοι καὶ καλῶς πρὸς τὴν ὑποκειμένην ὑπόθεσιν γεγρά-
 20 φασι. Καὶ ὡσπερ ὁ μακάριος ἀπόστολος Ῥωμαίοις μὲν ἐπιστέλ-
 λων ἔλεγεν· «Ὁ νόμος πνευματικός ἐστι», καὶ «Ὁ νόμος ἅγιος
 καὶ ἡ ἐντολὴ ἁγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθή», καὶ μετ' ὀλίγον· «Τὸ
 γὰρ ἀδύνατον τοῦ νόμου, ἐν ᾧ ἠσθένει», Ἑβραίοις δὲ ἔγραφεν·
 «Ὁ νόμος οὐδένα τετελείωκε», καὶ Γαλάταις μὲν· «Ἐν νόμῳ οὐ-

δυσκολιῶν, δὲν ἤμπορῶ νὰ τὴν προσκομίσω, ἐὰν ὁμως ἤμποροῦσα, αὐτὰ τὰ ἴδια λόγια, μᾶλλον δὲ ὀλόκληρον τὸ ἀντίγραφον, θὰ σοῦ ἔπεμπα, τὸ ὅποῖον θὰ τὸ κάμω ἂν ἤμπορέσω. Γνωρίζω δὲ καὶ ἐνθυμοῦμαι ὅτι προσέθεσα περισσοτέρας συγγενεῖς παρομοιώσεις. Εἶπα δηλαδὴ ὅτι καὶ τὸ φυτὸν, ὅταν φυτρώνη ἀπὸ τὸ σπέρμα καὶ τὴν ρίζαν, εἶναι διαφορετικὸν ἀπὸ ἐκεῖνο ἐκ τοῦ ὁποῖου ἐβλάστησε, καὶ ὁμως ὅπωςδὴποτε εἶναι ὁμοφυῆς μὲ ἐκεῖνο. Εἶπα καὶ διὰ τὸν ποταμόν, ὁ ὁποῖος πηγάζει ἀπὸ τὴν πηγὴν, ὅτι παίρνει ἄλλο σχῆμα καὶ ὄνομα, καὶ ὁμως δὲν ἤμπορεῖ οὔτε ἡ πηγὴ νὰ λέγεται ποταμὸς οὔτε ὁ ποταμὸς πηγὴ, καὶ ὅτι καὶ τὰ δύο ὑπάρχουν, καὶ ἡ μὲν πηγὴ εἶναι ὡσάν τὸν Πατέρα, ὁ δὲ ποταμὸς εἶναι αὐτὸ πού γεννᾶται ἐκ τῆς πηγῆς». Αὐτὰ εἶπεν ὁ ἐπίσκοπος.

45. Ἐὰν λοιπὸν κατηγορῆ κανεῖς τοὺς Πατέρας πού ἔλαβαν μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ὅτι τάχα εἶπαν πράγματα ἀντίθετα ἀπὸ τοὺς προγενεστέρους των, ὁ ἴδιος θὰ εἶναι φυσικὸν νὰ κατηγορήσῃ καὶ τοὺς ἑβδομήκοντα, ὅτι δὲν ἐτήρησαν καὶ αὐτοὶ τὰ τῶν προγενεστέρων των. Πρὸ αὐτῶν δὲ ὑπῆρξαν οἱ Διονύσιοι καὶ οἱ ἐπίσκοποι πού συνεκρότησαν τότε τὴν σύνοδον τῆς Ρώμης. Ἄλλ' οὔτε τοὺς μὲν οὔτε τοὺς δὲ εἶναι δίκαιον νὰ κατηγορῆ κανεῖς, διότι ὅλοι ἐπίστευον τὴν πίστιν τοῦ Χριστοῦ καὶ ὅλοι ἠγωνίσθησαν κατὰ τῶν αἰρετικῶν, καὶ οἱ μὲν κατεδίκασαν τὸν Σαμοσατέα, οἱ δὲ τὴν ἀρειανικὴν σῆρεσιν. Ὁρθῶς λοιπὸν ἔγραψαν διὰ τὸ προκείμενον θέμα καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δέ. Ἄλλ' ὅπως ἀκριβῶς ὁ μακάριος ἀπόστολος ἔλεγεν εἰς τὴν πρὸς Ρωμαίους ἐπιστολὴν «Ὁ νόμος εἶναι πνευματικὸς»¹, καὶ «Ὁ νόμος εἶναι ἅγιος καὶ ἡ ἐντολὴ ἀγία καὶ δικαία καὶ ἀγαθὴ»², καὶ παρακάτω «ἐκεῖνο πού δὲν ἤμποροῦσε νὰ κάμῃ ὁ νόμος, ἐπειδὴ τοῦ ἔλειπεν ἡ δύναμις»³, εἰς τοὺς Ἑβραίους δὲ ἔγραφεν· «Ὁ νόμος δὲν ἐτελειοποιήσῃ κανένα»⁴, καὶ πρὸς τοὺς Γαλάτας· «Μὲ τὸν νόμον κανεῖς δὲν

2. Ρωμ. 7, 12.

3. Ρωμ. 8, 3.

4. Ἑβρ. 7, 19.

δεις δικαιούται). Τιμοθέω δὲ ὅτι «Καλὸς ὁ νόμος, εἴαν τις αὐτῷ νομίμως χρῆται», καὶ οὐκ ἂν τις αἰτιάσαιτο τὸν ἅγιον ὡς ἐναντία καὶ μαχόμενα γράφοντα, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον θαυμάσειεν ἀρμοζόντως πρὸς ἐκάστους ἐπιστέλλοντα, ἵνα οἱ μὲν Ῥωμαῖοι καὶ οἱ
5 ἄλλοι μάθωσιν ἀπὸ τοῦ γράμματος ἐπιστρέφειν εἰς τὸ πνεῦμα, οἱ δὲ Ἑβραῖοι καὶ Γαλάται παιδευθῶσι μὴ εἰς τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον τὸν δεδωκότα τὸν νόμον ἔχειν τὰς ἐλπίδας, οὕτως εἰ ἀμφοτέρων τῶν συνόδων οἱ πατέρες διαφόρως ἐμνημόνευσαν περὶ τοῦ ὁμοουσίου, οὐ χρῆ πάντως ἡμᾶς διαφέρεσθαι πρὸς αὐ-
10 τούς, ἀλλὰ τὴν διάνοιαν αὐτῶν ἐρευνᾶν καὶ πάντως εὐρήσομεν ἀμφοτέρων τῶν συνόδων τὴν ὁμόνοιαν.

Οἱ μὲν γὰρ τὸν Σαμοσατέα καθελόντες σωματικῶς ἐκλαμβάνοντες τὸ ὁμοούσιον τοῦ Παύλου σοφίζεσθαι τε θέλοντος καὶ λέγοντος· εἰ μὴ ἐξ ἀνθρώπου γέγονεν ὁ Χριστὸς Θεός, οὐκοῦν
15 ὁμοουσίος ἐστι τῷ Πατρὶ καὶ ἀνάγκη τρεῖς οὐσίας εἶναι, μίαν μὲν προηγουμένην, τὰς δὲ δύο ἐξ ἐκείνης¹, διὰ τοῦτ' εἰκότως εὐλαβηθέντες τὸ τοιοῦτον σόφισμα τοῦ Σαμοσατέως εἰρήκασιν μὴ εἶναι τὸν Χριστὸν ὁμοούσιον· οὐκ ἔστι γὰρ οὕτως ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα ὡς ἐκεῖνος ἐνόει· Οἱ δὲν τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν ἀναθε-
20 ματίσαντες, θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν τοῦ Παύλου, καὶ λογισάμενοι μὴ οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν ἀσωμάτων καὶ μάλιστα ἐπὶ Θεοῦ τὸ ὁμοούσιον σημαίνεσθαι γινώσκοντές τε μὴ κτίσμα, ἀλλ' ἐκ τῆς οὐσίας γέννημα εἶναι τὸν Λόγον καὶ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρὸς ἀρχὴν καὶ ῥίζαν καὶ πηγὴν εἶναι τοῦ Υἱοῦ καὶ αὐτοαληθῆς
25 ὁμοιότης ἦν τοῦ γεννήσαντος, οὐχ ὡς ἑτεροφνῆς ὥσπερ ἡμεῖς ἐσμεν, χωριζόμενός ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὡς ἐξ αὐτοῦ Υἱὸς

1. Γαλ. 3, 11.

2. Α' Τιμ. 1, 8.

γίνεται δίκαιος»¹, καὶ πρὸς τὸν Τιμόθεον· «Ὁ νόμος εἶναι καλός, ἔάν τὸν χρησιμοποιοῦ κανεὶς ὡς νόμον»². Καὶ δὲν θὰ ἦταν δυνατὸν νὰ κατηγορήσῃ κανεὶς τὸν ἅγιον, ὅτι γράφει ἀντίθετα καὶ ἀλληλοσυγκρουόμενα, ἀλλὰ θὰ τὸν ἐθαύμαζε περισσότερο, διότι γράφει εἰς ὅλους ὅπως ἀρμόζει, ὥστε οἱ μὲν Ρωμαῖοι καὶ οἱ ἄλλοι νὰ διδαχθοῦν νὰ ἐπιστρέψουν ἀπὸ τὸ γράμμα εἰς τὸ Πνεῦμα, οἱ δὲ Ἑβραῖοι καὶ Γαλάται νὰ διαπαιδαγωγηθοῦν, ὄχι εἰς τὸν νόμον, ἀλλ' εἰς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει τὸν νόμον διὰ νὰ ὑπάρχουν ἐλπίδες. Ἔτσι ἀκριβῶς λοιπὸν, ἔάν οἱ Πατέρες τῶν δύο συνόδων ἀνεφέρθησαν μὲ διαφορετικὸν τρόπον εἰς τὸ ὁμοούσιον, δὲν πρέπει πάντως ἡμεῖς νὰ ἔχωμεν διάφορον γνώμην ἀπ' αὐτούς, ἀλλὰ νὰ ἐρευνῶμεν τὴν σκέψιν των, καὶ ἔτσι ὅπως δὴ ποτε θὰ ἀνεύρωμεν τὴν συμφωνίαν καὶ τῶν δύο συνόδων.

Διότι ἐκεῖνοι μὲν οἱ ὁποῖοι καθήρεσαν τὸν Σαμοσατέα, ἐθεωροῦσαν κατὰ σωματικὸν τρόπον τὸ ὁμοούσιον τοῦ Παύλου³, ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ λέγῃ μὲ σοφίσματα ὅτι· Ἐάν δὲν ἐγένεν ὁ Χριστὸς Θεὸς ἐξ ἀνθρώπου, λοιπὸν εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, καὶ κατ' ἀνάγκην ὑπάρχουν τρεῖς οὐσίαι, μία προηγουμένη, αἱ δὲ ἄλλαι δύο προερχόμεναι ἐξ ἐκείνης', διὰ τὸν λόγον αὐτόν, ὡς ἦτο φυσικόν, φοβηθέντες τὸ σόφισμα αὐτὸ τοῦ Σαμοσατέως, εἶπαν ὅτι ὁ Χριστὸς δὲν εἶναι ὁμοούσιος· διότι δὲν ἔχει τέτοιαν σχέσιν ὁ Υἱὸς πρὸς τὸν Πατέρα, ὅπως ἐννοοῦσεν ἐκεῖνος. Ἐκεῖνοι δὲ πού ἀνεθεμάτισαν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, ἐπειδὴ ἐξήτασαν τὴν πονηρίαν τοῦ Παύλου (Σαμοσατέως), καὶ ἐσκέφθησαν, ὅτι δὲν σημαίνει τὸ ὁμοούσιον τὸ ἴδιο πρᾶγμα καὶ διὰ τὰ ἀσώματα, καὶ μάλιστα ὅταν πρόκειται περὶ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπειδὴ ἐγνώριζαν ὅτι ὁ Λόγος δὲν εἶναι κτίσμα, ἀλλὰ γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας, καὶ ὅτι ἡ οὐσία τοῦ Πατρὸς εἶναι ἀρχὴ καὶ ρίζα καὶ πηγὴ τοῦ Υἱοῦ καὶ ἡ ὁμοιότης τοῦ γεννήσαντος ἦταν αὐτοαληθής, καὶ δὲν χωρίζεται ὁ Υἱὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὡσάν ἑτεροφυῆς αὐτοῦ, ὅπως εἴμεθα ἡμεῖς, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶναι Υἱὸς ἐξ αὐτοῦ, διὰ τοῦτο εἶναι ἀδιαίρετος,

3. Ἐπισημαίνεται ὁ πρόκειται περὶ τοῦ Παύλου Σαμοσατέως

ἀδιαίρετος ὑπάρχει ὡς ἔστι τὸ ἀπαύγασμα πρὸς τὸ φῶς, ἔχον-
 τες δὲ καὶ τὰ τῶν περὶ Διονύσιον παραδείγματα τὴν πηγὴν καὶ
 τὴν περὶ τοῦ ὁμοουσίου ἀπολογία, πρὸ δὲ τούτων τὴν τοῦ Σω-
 τῆρος ἐνοειδῆ φωνήν, «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἓν ἔσμεν» καὶ «Ὁ
 5 ἑώρακῶς ἐμὲ ἑώρακε τὸν Πατέρα», τούτου ἔνεκεν εἰκότως εἰ-
 ρήκασιν καὶ αὐτοὶ ὁμοούσιον τὸν Υἱόν. Καὶ ὡσπερ, καθὰ προεἴ-
 πον, οὐκ ἂν τις αἰτιάσαιτο τὸν ἀπόστολον, εἰ περὶ τοῦ νόμου Ῥω-
 μαίοις μὲν οὕτως, Ἑβραίοις δὲ οὕτως ἔγραψε, τὸν αὐτὸν τρόπον
 οὔτε οἱ νῦν τοῖς προτέροις ἐγκαλέσαιεν βλέποντες αὐτῶν τὴν
 10 ἐρμηνείαν, οὔτε οἱ πρότεροι τοὺς μετ' αὐτῶν μέμφαινετ' ἂν ὁρῶν-
 τες τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν καὶ τὴν χρεῖαν δι' ἣν οὕτως ἔγραψαν
 περὶ τοῦ Κυρίου. Καὶ γὰρ καὶ τὴν αἰτίαν ἐκάστη σύνοδος εὐλο-
 γον ἔχει δι' ἣν οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ οὕτως εἰρήκασιν. Ἐπειδὴ γὰρ
 ὁ Σαμοσατεὺς ἐφρόνει μὴ εἶναι πρὸς Μαρίας τὸν Υἱόν, ἀλλ' ἀπ'
 15 αὐτῆς ἀρχὴν ἐσχηκέναι τοῦ εἶναι, τούτου ἔνεκεν οἱ τότε συνελθόν-
 τες καθεῖλον μὲν αὐτὸν καὶ αἰρετικὸν ἀπέφησαν, περὶ δὲ τῆς τοῦ
 Υἱοῦ θεότητος ἀπλούστερον γράφοντες οὐ κατεγέροντο περὶ τὴν
 τοῦ ὁμοουσίου ἀκρίβειαν, ἀλλ' οὕτως ὡς ἐξειλήφασιν περὶ τοῦ
 ὁμοουσίου εἰρήκασιν. Τὴν φροντίδα γὰρ εἶχον πᾶσαν, ὅπερ ἐπε-
 20 νόησεν ὁ Σαμοσατεὺς ἀνελεῖν καὶ δεῖξαι πρὸ πάντων εἶναι τὸν
 Υἱὸν καὶ ὅτι οὐκ ἐξ ἀνθρώπων γέγονε Θεός, ἀλλὰ Θεὸς ὢν ἐνεθύ-
 σατο δούλου μορφὴν καὶ Λόγος ὢν γέγονε σὰρξ, ὡς εἶπεν ὁ Ἰ-
 ωάννης καὶ οὕτω μὲν κατὰ τῆς βλασφημίας Παύλου πέπρακται.

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον καὶ Ἀρειον πρὸ χρόνων
 25 μὲν εἶναι τὸν Υἱὸν ἔλεγον, πεποιῆσθαι μέντοι καὶ ἓνα τῶν κτι-

1. Ἰω. 10, 30.

2. Ἰω. 14, 9.

3. Πρβλ. Φιλιπ. 2, 7.

ὅπως εἶναι ἡ ἀκτινοβολία πρὸς τὸ φῶς, ἔχοντες δὲ ἐκεῖνοι καὶ τὰ παραδείγματα τοῦ Διονυσίου περὶ τῆς πηγῆς καὶ τὴν ἀπολογίαν αὐτοῦ περὶ τοῦ ὁμοουσίου, καὶ πρὶν ἀπ' αὐτά, τὰ λόγια τοῦ Σωτῆρος περὶ τῆς ἐνότητος τῶν προσώπων· «'Εγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα καὶ τὸ αὐτό»¹, καὶ «'Εκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ, ἔχει ἰδῆ καὶ τὸν Πατέρα»², ἕνεκα τούτου εὐλόγως εἶπαν καὶ αὐτοὶ τὸν Υἱὸν ὁμοοῦσιον. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς προανέφερα, δὲν θὰ ἤμποροῦσε κανεὶς νὰ κατηγορήσῃ τὸν ἀπόστολον, ἐπειδὴ ἔγραφε περὶ τοῦ νόμου κατ' ἄλλον μὲν τρόπον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, κατ' ἄλλον δὲ πρὸς τοὺς Ἑβραίους, τὸ ἴδιον ἀκριβῶς δὲν θὰ ἤμποροῦσαν καὶ οἱ σημερινοὶ νὰ κατηγορήσουν τοὺς προγενεστέρους, ὅταν βλέπουν τὴν ἐρμηνείαν αὐτῶν, οὔτε οἱ προγενέστεροι θὰ ἤμποροῦσαν νὰ κακίσουν τοὺς μετὰ ἀπ' αὐτοὺς ἐὰν ἔβλεπαν τὴν ἐρμηνείαν των, καὶ τὴν ἀνάγκην διὰ τὴν ὁποίαν ἔγραψαν κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον περὶ τοῦ Κυρίου. Διότι κάθε σύνοδος ἔχει εὐλογον αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν ἄλλοι μὲν ὁμιλοῦν ἔτσι, ἄλλοι δὲ ἀλλιῶς. Ἐπειδὴ δηλαδὴ ὁ Σαμοσατεὺς ἐδίδασκεν, ὅτι δὲν ὑπῆρχεν ὁ Υἱὸς πρὶν ἀπὸ τὴν Μαρίαν, ἀλλ' ὅτι ἔλαβεν ἀρχὴν τῆς ὑπάρξεώς του ἐξ αὐτῆς, διὰ τὸν λόγον αὐτὸν ἐκεῖνοι ποὺ ἔλαβαν μέρος εἰς ἐκείνην τὴν σύνοδον τὸν καθήρεσαν μὲν καὶ τὸν ἐχαρακτήρισαν αἰρετικόν, ἐπειδὴ δὲ ἔγραψαν ἀπλοϊκότερα περὶ τῆς θεότητος τοῦ Υἱοῦ, δὲν ἠσχολήθησαν μὲ τὴν ἀκριβῆ ἔννοιαν τοῦ ὁμοουσίου, ἀλλ' ὠμίλησαν περὶ τοῦ ὁμοουσίου ὅπως τὸ ἐκατάλαβαν. Διότι ὅλη ἡ προσπάθειά των ἦταν νὰ ἀναιρέσουν τὴν ἐπινόησιν τοῦ Σαμοσατέως καὶ νὰ ἀποδείξουν ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πρὸ πάντων, καὶ δὲν ἔγινε Θεὸς ἐνῶ ἦταν ἄνθρωπος, ἀλλ' ἐνῶ ἦταν Θεός, ἐφόρεσε τὴν μορφήν τοῦ δούλου³ καὶ ἐνῶ ἦταν Λόγος ἔγινε σὰρξ⁴, ὅπως εἶπεν ὁ Ἰωάννης. Αὐτὰ ἦσαν ὅσα συνέβησαν κατὰ τῆς βλασφημίας τοῦ Παύλου (Σαμοσατέως).

Ἐπειδὴ δὲ καὶ οἱ ὄπαδοὶ τοῦ Εὐσεβίου καὶ Ἀρείου, ἔλεγαν μὲν ὅτι ὁ Υἱὸς ὑπῆρχε πρὸ τοῦ χρόνου, ἀλλ' ἐδίδασκον ὅτι ἐδη-

4. Ἰω. 1, 4.

σμάτων αὐτὸν ἐδίδασκον, καὶ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ οὐχ ὡς Υἱὸν ἐκ
 Πατρὸς γνήσιον ἐπίστευον, ἀλλ' ὡς τὰ κτίσματα, οὕτω καὶ ἐπ'
 αὐτοῦ τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ εἶναι διεβεβαιοῦντο, τὴν τε τῆς ὁμοιώσεως
 ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα οὐκ ἔλεγον κατὰ τὴν οὐσίαν
 5 οὐδὲ κατὰ τὴν φύσιν, ὡς ἔστιν Υἱὸς ὅμοιος Πατρί, ἀλλὰ διὰ τὴν
 συμφωνίαν τῶν δογμάτων καὶ τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ γὰρ καὶ
 ἀπεσχοίνιζον καὶ ἀπεξενοῦντο παντελῶς τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ
 ἀπὸ τοῦ Πατρὸς, ἑτέραν ἀρχὴν αὐτῷ τοῦ εἶναι παρὰ τὸν Πατέρα
 ἐπινοοῦντες καὶ εἰς τὰ κτίσματα καταφέροντες αὐτόν, τούτου
 10 χάριν οἱ ἐν Νικαίᾳ συνελθόντες θεωρήσαντες τὴν πανουργίαν τῶν
 οὕτω φρονούντων καὶ συναγαγόντες ἐκ τῶν Γραφῶν τὴν διάνοιαν
 λευκότερον γράφοντες εἰρήκασιν τὸ ὁμοούσιον, ἵνα καὶ τὸ γνήσιον
 ἀληθῶς ἐκ τούτου γνωσθῇ τοῦ Υἱοῦ καὶ μηδὲν κοινὸν ἔχη πρὸς
 τοῦτον τὰ γενητά. Ἡ γὰρ τῆς λέξεως ταύτης ἀκρίβεια τὴν τε
 15 ὑπόκρισιν αὐτῶν ἐὰν λέγωσι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ ῥητόν, διελέγχει καὶ
 πᾶσας αὐτῶν τὰς πιθανότητας, ἐν αἷς ὑφαρπάζουσι τοὺς ἀκεραίους,
 ἐκβάλλει. Πάντα γοῦν δυνάμενοι σοφίζεσθαι καὶ μεταποιεῖν ὡς
 θέλουσι, ταύτην μόνην τὴν λέξιν ὡς διελέγχουσαν αὐτῶν τὴν αἰ-
 ρεσιν δεδίασιν, ἣν οἱ πατέρες ὡσπερ ἐπιτείχισμα κατὰ πάσης
 20 ἀσεβοῦς ἐπινοίας αὐτῶν ἔγραψαν.

46. Πεπαύσθω τοίνυν πᾶσα φιλονεικία καὶ μηκέτι προσκόπτω-
 μεν ἡμεῖς, εἰ διαφόρως ἐξειλήφασιν αἱ σύνοδοι τὴν τοῦ ὁμοου-
 σίου λέξιν. Ἐχομεν γὰρ εἰς ἀπολογία ἐυλόγους περὶ αὐτῶν αἰ-
 τίας, τὰς προειρημένας μὲν, καὶ ταύτην δέ. Τὸ ἀγέννητον εἰ καὶ
 25 μὴ παρὰ τῶν Γραφῶν τοῦτο μεμαθήκαμεν (οὐδαμοῦ γὰρ ἀγέν-
 νητον τὸν Θεὸν εἰρήκασιν αἱ Γραφαί), ὁμως ἐπειδὴ καὶ πολλοὶ
 τῶν δοκούντων ἐμνημόνευσαν τοῦ ὀνόματος, φιλοπευστήσαντες
 ἔγνωμεν ὅτι καὶ τοῦτο τὸ ὄνομα διάφορα ἔχει τὰ σημαινόμενα.
 Καὶ οἱ μὲν τὸ ὄν μὲν, μήτε δὲ γεννηθὲν μήτε ὄλως ἔχον τὸν αἰ-

μιουργήθη καὶ ὅτι εἶναι ἓνας ἐκ τῶν κτισμάτων, καὶ δὲν ἐπίστευαν ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ σημαίνει ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Υἱὸς γνήσιος ἐκ τοῦ Πατρός, ἀλλ' ἰσχυρίζοντο ὅτι τὸ ἐκ τοῦ Θεοῦ σημαίνει διὰ τὸν Υἱόν, ὅτι σημαίνει καὶ διὰ τὰ κτίσματα, δὲν ἔλεγαν δὲ ὅτι ἡ ἐνό-της τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα, ἡ ὁποία στηρίζεται εἰς τὴν ὁμοιό-τητα αὐτῶν, εἶναι κατ' οὐσίαν οὔτε κατὰ φύσιν, ὅπως ὁ Υἱὸς εἶ-ναι ὁμοιος μὲ τὸν Πατέρα, ἀλλ' ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοιος μὲ τὸν Πα-τέρα μόνον κατὰ τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων καὶ τῆς διδασκα-λίας. Ἐπίσης δὲ ἐξεχώριζαν καὶ ἀπεξένωναν τελείως τὴν οὐσίαν τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, καὶ ἐπινοοῦσαν ἄλλην ἀρ-χὴν ὑπάρξεως διὰ τὸν Υἱόν ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Πατέρα, καὶ τὸν κατέ-βαζαν εἰς τὸ ἐπίπεδον τῶν κτισμάτων. Δι' ὅλα λοιπὸν αὐτὰ οἱ λαβόντες μέρος εἰς τὴν σύνοδον τῆς Νικαίας, ἐπειδὴ ἐκατάλαβαν τὴν πονηρίαν αὐτῶν ποῦ ἐσκέπτοντο ἔτσι, καὶ ἀφοῦ ἠῦραν ἀπὸ τὰς Γραφὰς τὴν ὀρθὴν σημασίαν τοῦ ὁμοουσίου, διὰ τοῦτο τὸ ἔγραψαν καθαρώτερα, διὰ νὰ γίνῃ ἐξ αὐτοῦ πραγματικὰ γνωστὴ ἡ γνησιότης τοῦ Υἱοῦ, καὶ διὰ νὰ μὴ ἔχουν τὰ γενητὰ καμμίαν σχέσιν πρὸς αὐτὸν. Ἡ ἀκρίβεια λοιπὸν αὐτῆς τῆς λέξεως, καθι-στᾷ φανεράν τὴν δολιότητά των, ὅταν λέγουν τὴν ἔκφρασιν ἐκ τοῦ Θεοῦ, καὶ ἀνατρέπει ὅλας τὰς πιθανολογίας των, μὲ τὰς ὁποί-ας παρασύρουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς. Ἐνῶ δὲ ἡμποροῦν καὶ νὰ σοφίζων-ται καὶ νὰ μεταποιοῦν τὰ πάντα ὅπως τοὺς ἀρέσει, μόνον αὐτὴν τὴν λέξιν φοβοῦνται, ἐπειδὴ καταδεικνύει τὴν αἴρεσίν των, τὴν ὁποίαν λέξιν ἔγραψαν οἱ Πατέρες ὡσάν φρούριον ἐναντίον κάθε ἀσεβοῦς ἐπινοήσεώς των.

46. Ἄς σταματήσῃ λοιπὸν κάθε φιλονεικία καὶ ἄς μὴ δυσκο-λευώμεθα, ἔάν αἱ σύνοδοι ἠννόησαν μὲ διαφορετικὸν τρόπον τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου. Διότι ἔχομεν εἰς ἀπάντησιν δι' αὐτὰς τὰς συνόδους εὐλόγους αἰτίας, αἱ ὁποῖαι προανεφέρθησαν, ἀλλ' ἔχο-μεν καὶ αὐτὴν. Τὸ ἀγέννητον, ἂν καὶ δὲν τὸ εὔρομεν ἀπὸ τὰς Γραφὰς (διότι πουθενά δὲν λέγουν αἱ Γραφαὶ ἀγέννητον τὸν Θεόν), ὁμως, ἐπειδὴ πολλοὶ ἀπὸ τοὺς λογίους ἀνέφεραν τὸ ὄνο-μα τοῦτο, ἐξητάσαμεν καὶ ἐμάθαμεν ὅτι καὶ αὐτὸ τὸ ὄνομα ἔχει διαφόρους σημασίας. Καὶ ἄλλοι μὲν λέγουν ἀγέννητον ἐκεῖνο

τιον λέγουσιν ἀγέννητον, οἱ δὲ τὸ ἄκτιστον. Ὡσπερ οὖν τούτων οὕτω σημαινόμενων, εἰ μὲν τις ἀποβλέπων εἰς τὸ πρότερον σημαινόμενον τὸ ἄκτιστον ἔλεγε ἄκτιστον ἀγέννητον τὸν Υἱόν, οὐκ ἂν κατηγορεῖ βλέπων ἕτερον βλέποντα εἰς τὸ μὴ εἶναι ποίημα μηδὲ κτίσμα, ἀλλ' αἰδιον γέννημα καὶ λέγοντα ἀγέννητον τὸν Υἱόν. ἀμφοτέρωθεν γὰρ πρὸς τὸν ἴδιον σκοπὸν ὁρῶντες καλῶς εἰρήκασιν· οὕτως εἰ καὶ τῶν πατέρων οἱ μὲν οὕτως, οἱ δὲ οὕτως εἰρήκασιν περὶ τοῦ ὁμοουσίου, μὴ φιλονεικῶμεν ἡμεῖς, ἀλλ' εὐσεβῶς τὰ παρ' αὐτῶν δεχόμεθα, ἕως μάλιστα τὴν σπουδὴν εἶχον εἰς εὐσέβειαν.

47. Ἰγνατίος οὖν ὁ μετὰ τοὺς ἀποστόλους ἐν Ἀντιοχείᾳ κατασταθεὶς ἐπίσκοπος καὶ μάρτυς τοῦ Χριστοῦ γενόμενος γραφῶν περὶ τοῦ Κυρίου εἶρηκεν· «Εἷς ἰατρός ἐστὶ, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, γενητὸς καὶ ἀγέννητος, ἐν ἀνθρώπῳ Θεός, ἐν θανάτῳ ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ Μαρίας καὶ ἐκ Θεοῦ». Τινὲς δὲ καὶ τῶν μετὰ Ἰγνατίου διδασκαλοὶ καὶ αὐτοὶ γράφουσιν· «Ἐν τῷ ἀγέννητῳ ὁ Πατήρ καὶ εἷς ὁ ἐξ αὐτοῦ Υἱὸς γνήσιος, γέννημα ἀληθινόν, Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς». Εἰ μὲν οὖν καὶ πρὸς τούτους ἐναντίως διακειόμεθα, ἔστω καὶ πρὸς τὰς συνόδους ἡμῶν ἡ μάχη· εἰ δὲ τὴν ἐν Χριστῷ πίστιν αὐτῶν γινώσκοντες πεπεύσμεθα ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνατίος ὀρθῶς ἔγραψε γενητὸν αὐτὸν λέγων διὰ τὴν σάρκα (ὁ γὰρ Χριστὸς σὰρξ ἐγένετο), ἀγέννητον δέ, ὅτι μὴ τῶν ποιημάτων καὶ γενητῶν ἐστὶν, ἀλλ' Υἱὸς ἐκ Πατρὸς, οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ ὅτι καὶ οἱ εἰρηκότεροι ἐν τῷ ἀγέννητῳ τὸν Πατέρα λέγοντες οὐχ ὡς γενητοῦ καὶ ποιήματος ὄντος τοῦ Λόγου οὕτως ἔγραψαν, ἀλλ' ὅτι μὴ ἔχει τὸν αἴτιον· καὶ μᾶλλον αὐτὸς Πατήρ μὲν ἐστὶ τῆς σοφίας, τὰ δὲ γενητὰ πάντα ἐν σοφίᾳ πεποίηκε· διὰ τί μὴ καὶ τοὺς πατέρας τοὺς τε τὸν Σαμοσατέα καθελόντας καὶ τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν στηλιτεύσαντας εἰς εὐσέβειαν συνάγομεν, ἀλλὰ διαστέλλομεν ἀνὰ μέσον αὐτῶν καὶ οὐ μᾶλλον ὀρθῶς περὶ αὐτῶν φρονοῦμεν; Ὅτι κακεῖνοι, καθάπερ εἶπον, πρὸς τὸ σόφισμα τοῦ

πού ὑπάρχει μὲν, δὲν ἔχει γεννηθῆ ὅμως, οὔτε ἔχει καθόλου αἷτιον, ἄλλοι δὲ τὸ ἄκτιστον. Ὅπως λοιπόν, ἂν τὸ ἀγέννητον ἔχη αὐτὰς τὰς σημασίας, καὶ κάποιος ἔχοντας ὑπ' ὄψιν τὴν πρώτην σημασίαν, δηλαδή 'ἐκεῖνο πού δὲν ἔχει αἷτιον', ἔλεγε ὅτι ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἀγέννητος, δὲν θὰ κατηγοροῦσε κάποιον ἄλλον ἔαν τὸν ἔβλεπε ἔχοντα ὑπ' ὄψιν τὴν ἄλλην σημασίαν, ὅτι δηλαδή δὲν εἶναι δημιούργημα οὔτε κτίσμα, ἀλλ' αἰδιδιον γέννημα καὶ ἔτσι ἔλεγε τὸν Υἱὸν ἀγέννητον, διότι καὶ οἱ δύο ἔχοντες τὸν ἴδιον σκοπὸν ὠμίλησαν σωστὰ· ἔτσι καί, ἂν οἱ Πατέρες, ἄλλοι μὲν ὠμίλησαν κατὰ τὸν ἕνα τρόπον διὰ τὸ ὁμοούσιον, ἄλλοι δὲ κατὰ τὸν ἄλλον, ἄς μὴ φιλονεικῶμεν ἡμεῖς, ἀλλὰ νὰ δεχώμεθα ὅτι ὠμίλησαν μὲ εὐσέβειαν, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἐφρόντιζαν διὰ τὴν εὐσέβειαν.

47. Ὁ Ἰγνάτιος λοιπόν, ὁ ὁποῖος ἔγινεν ἐπίσκοπος εἰς Ἀντιόχειαν μετὰ τοὺς Ἀποστόλους, καὶ ὁ ὁποῖος ὑπῆρξε μάρτυς τοῦ Χριστοῦ, ὅταν ἔγραφε περὶ τοῦ Κυρίου εἶπεν· «Ἐνας εἶναι ὁ ἱατρός, σαρκικὸς καὶ πνευματικὸς, γενητὸς καὶ ἀγέννητος, διὰ τὸν ἄνθρωπον Θεός, διὰ τὸν θάνατον ζωὴ ἀληθινή, καὶ ἐκ τῆς Μαρίας καὶ ἐκ τοῦ Θεοῦ¹». Μερικοὶ δὲ διδάσκαλοι μετὰ τὸν Ἰγνάτιον γράφουν καὶ αὐτοί· «Ἐνα εἶναι τὸ ἀγέννητον, ὁ Πατήρ, καὶ ἕνας ὁ ἐξ αὐτοῦ γνήσιος Υἱός, ἀληθινὸν γέννημα, Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός». Ἐὰν λοιπὸν εἴμεθα ἀντίθετοι πρὸς αὐτούς, ἄς μαχώμεθα καὶ ἐναντίον τῶν συνόδων. Ἐὰν δὲ γνωρίζοντες τὴν πίστιν αὐτῶν εἰς τὸν Χριστόν, εἴμεθα πεπεισμένοι ὅτι καὶ ὁ μακάριος Ἰγνάτιος ἔγραφεν ὀρθῶς λέγοντας αὐτὸν γενητὸν ἕνεκα τῆς σαρκὸς (διότι ὁ Χριστὸς σὰρξ ἐγένετο), ἀγέννητον δέ, ἐπειδὴ δὲν ἀνήκει εἰς τὰ δημιουργήματα καὶ τὰ γενητά, ἀλλ' εἶναι Υἱὸς ἐκ Πατρός, καὶ ἔαν δὲν ἀγνοοῦμεν ὅτι καὶ ἐκεῖνοι πού εἶπαν ἕνα τὸ ἀγέννητον ἐννοοῦντες τὸν Πατέρα, δὲν ἔγραφαν ἔτσι, ἐπειδὴ ἔθεωροῦσαν ὅτι ὁ Λόγος εἶναι γενητὸς ἢ δημιούργημα, ἀλλ' ἐπειδὴ δὲν ἔχει τὸ αἷτιον, καὶ μᾶλλον αὐτὸς μὲν εἶναι Πατήρ τῆς σοφίας, ἐδημιούργησε δὲ ὅλα τὰ γενητά ἐν σοφίᾳ, διατὶ δὲν θεωροῦμεν ὅλους μαζὶ εὐσεβεῖς καὶ τοὺς Πατέρας πού καθήρεσαν τὸν Σαμοσατέα καὶ ἐκείνους πού κατεδίκασαν τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν, ἀλλὰ τοὺς ξεχωρίζομεν καὶ μᾶλλον δὲν σκεπτόμεθα ὀρθῶς περὶ αὐτῶν; Διότι καὶ

Σαμοσατέως καὶ τὴν ἐρμηνείαν αὐτοῦ τὴν διάνοιαν ἔχοντες ἔγραψαν· ὄνκ ἔστιν ὁμοούσιος¹, καὶ οὗτοι δὲ καλῶς νοήσαντες εἰρήκασιν ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱόν. Καὶ γὰρ καὶ γὰρ τοιαῦτα μὲν νοῶν περὶ τῶν εὐσεβούντων εἰς τὸν Χριστὸν δι' ὀλίγων ἔγραψα, εἰ δὲ 5 δυνατὸν ἦν εὐπορεῖσαι καὶ τῆς ἐπιστολῆς ἣν λέγουσιν ἐκείνους γεγραφέναι, ἠγοῦμαι πλείους εὐρεθήσασθαι τὰς προφάσεις, δι' ἃς ἠναγκάσθησαν οὕτω γράψαι οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι. Δεῖ γὰρ ἡμᾶς καὶ πρέπει τοιαῦτα φρονεῖν, τοιαύτην τε σφύζειν ἀγαθὴν συνείδησιν πρὸς τοὺς πατέρας, εἶγε μὴ νόθοι τυγχάνομεν, ἀλλ' ἐξ 10 αὐτῶν ἔχομεν τὰς παραδόσεις καὶ παρ' αὐτῶν τὴν τῆς εὐσεβείας διδασκαλίαν.

48. Τοιαύτη μὲν οὖν ἡ διάνοια τῶν πατέρων λεγέσθω καὶ πιστευέσθω. Φέρε δὲ καὶ μετ' αὐτῶν πάλιν ἐξετάσωμεν τὸ πρᾶγμα πρῶως καὶ μετὰ συνειδήσεως ἀγαθῆς μνημονεύσαντες καὶ τῶν 15 προειρημένων, εἰ μὴ τῷ ὄντι δείκνυνται καλῶς φρονήσαντες οἱ ἐν τῇ Νικαίᾳ συνελθόντες ἐπίσκοποι. Εἰ μὲν ποίημά ἐστιν ὁ Λόγος καὶ ἀλλότριος τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας, ὥστε καὶ χωρίζεσθαι αὐτὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς τῷ ἑτεροφνεῖ χωρισμῷ, οὐκ ἂν εἶη ὁμοούσιος τῷ Πατρί, ἀλλὰ μᾶλλον ὁμογενῆς τῇ φύσει τοῖς ποιήμασι, καὶ ὑπερβάλλη τῇ χάριτι· εἰ δὲ ὁμολογοῦμεν μὴ εἶναι αὐτὸν ποίημα, ἀλλὰ γνήσιον ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς γέννημα, ἀκόλουθον ἂν εἶη καὶ ἀχώριστον αὐτὸν εἶναι τοῦ Πατρὸς ὁμοφνῆ ὄντα διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ γεγενῆσθαι· τοιοῦτος δὲ ὢν εἰκότως καὶ ὁμοούσιος ἂν λέγοιτο. Ἐπειτα εἰ μὴ ἐκ μετουσίας ἐστὶν ὁ Υἱὸς ἀλλὰ 25 τῇ οὐσίᾳ Λόγος ἐστὶ καὶ σοφία τοῦ Πατρὸς, ἡ δὲ οὐσία αὕτη τῆς οὐσίας τῆς πατρικῆς ἐστὶ γέννημα καὶ ὁμοιότης αὐτῆς ὥσπερ καὶ τὸ ἀπαύγασμα τοῦ φωτός· λέγει δὲ ὁ Υἱός· («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατήρ ἐν ἐσμεν») καὶ· («Ὁ ἐμὲ ἐώρακὼς ἐώρακε τὸν Πατέρα»)· πῶς

1. Ἰω. 10, 30.

ἐκεῖνοι, ὅπως εἶπα, ἔχοντες ἐστραμμένον τὸν νοῦν τῶν πρὸς τὸ σόφισμα καὶ τὴν ἑρμηνείαν τοῦ Σαμοσατέως, ἔγραψαν ὅτι 'δὲν εἶναι ὁμοούσιος', καὶ αὐτοὶ ἔκαμαν ὀρθὴν σκέψιν καὶ εἶπαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος. Καὶ ἐγὼ λοιπὸν ἔχοντας κατὰ νοῦν τοιαύτας σκέψεις περὶ τῶν σεβομένων τὸν Χριστὸν ἔγραψα ἐν συντομίᾳ καὶ ἐὰν ἦταν δυνατὸν νὰ εὔρω καὶ τὴν ἐπιστολὴν, τὴν ὁποῖαν λέγουν πῶς ἔγραψαν ἐκεῖνοι, νομίζω ὅτι θὰ ἐξευρίσκοντο περισσότεραι δικαιολογίαι, διὰ τὰς ὁποίας ἠναγκάσθησαν νὰ γράψουν ἔτσι οἱ μακάριοι ἐκεῖνοι. Πρέπει λοιπὸν ἡμεῖς νὰ σκεπτόμεθα ἔτσι καὶ νὰ ἔχωμεν τοιαύτην καλὴν γνώμην διὰ τοὺς Πατέρας, ἐὰν βέβαια δὲν εἴμεθα νῦθοι, ἀλλ' ἔχομεν ἐξ αὐτῶν τὰς παραδόσεις, καὶ παρ' αὐτῶν τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν.

48. Τέτοια λοιπὸν πρέπει νὰ λέγεται καὶ νὰ πιστεύεται πῶς ἦταν ἡ σκέψις τῶν Πατέρων. Ἐμπρὸς ὅμως ἄς ἐξετάσωμεν πάλιν μαζί με αὐτοὺς τὸ πρᾶγμα με ἡρεμίαν καὶ με καθαρὴν συνείδησιν, ἀφοῦ ἀνεφέραμεν καὶ τὰ προλεχθέντα, ἐὰν βεβαίως δὲν ἀποδεικνύεται πραγματικὰ ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ποὺ εὐρέθησαν εἰς τὴν Νίκαιαν ἐσκέφθησαν καλῶς. Ἐὰν μὲν ὁ Λόγος εἶναι δημιούργημα καὶ ξένος ἀπὸ τὴν οὐσίαν τοῦ Πατρός, ὥστε καὶ νὰ χωρίζεται αὐτός ἀπὸ τὸν Πατέρα, ὅπως χωρίζονται οἱ ἑτεροφυεῖς, δὲν θὰ ἦταν ὁμοούσιος με τὸν Πατέρα, ἀλλὰ θὰ ἦταν μᾶλλον κατὰ φύσιν ὁμογενὴς με τὰ δημιουργήματα, ἀκόμη καὶ ἂν ὑπερβάλλῃ αὐτὰ κατὰ τὴν χάριν. Ἐὰν δὲ ὁμολογοῦμεν ὅτι δὲν εἶναι δημιούργημα, ἀλλὰ γνήσιον γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρός, εἶναι ἐπόμενον ὅτι εἶναι καὶ ἀχώριστος ἀπὸ τὸν Πατέρα ἀφοῦ εἶναι ὁμοφυῆς με αὐτόν, ἐπειδὴ ἐγεννήθη ἐξ αὐτοῦ. Ἀφοῦ δὲ εἶναι τέτοιος, εἶναι φυσικὸν νὰ λέγεται καὶ ὁμοούσιος. Ἐπειτα, ἐὰν ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι ἐκ μετουσίας ἀλλὰ κατ' οὐσίαν Λόγος καὶ σοφία τοῦ Πατρός, αὐτὴ δὲ ἡ οὐσία εἶναι γέννημα τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὁμοιότης αὐτῆς, ὅπως εἶναι καὶ ἡ ἀκτινοβολία τοῦ φωτὸς, καὶ ἐὰν ὁ Υἱὸς λέγῃ: «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓν»¹ καὶ «ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ ἐμέ ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα»², πῶς πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν αὐτὰς τὰς

2. Ἰω. 14, 9.

δεῖ νοεῖν ταύτας τὰς φωνάς; ἢ πῶς αὐτὰς ἐκλαμβάνοντες σώσομεν τὸ ἐν εἶναι τὸν Πατέρα καὶ τὸν Υἱόν;

Εἰ μὲν οὖν τῇ συμφωνίᾳ τῶν δογμάτων καὶ τῷ μὴ διαφωνεῖν πρὸς τὸν Πατέρα, ὡς οἱ Ἀρειανοὶ λέγουσι, φαῦλος ὁ τοιοῦτος
5 νοῦς. Καὶ γὰρ καὶ οἱ ἅγιοι καὶ μᾶλλον γε ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι τὴν τοιαύτην ἔχουσι πρὸς τὸν Θεὸν συμφωνίαν καὶ οὐδεμία παρ' αὐτοῖς ἐστὶ διαφωνία. Ὁ γὰρ διαφωνήσας διάβολος ἐθεωρήθη
πίπτων ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὡς εἶπεν ὁ Κύριος. Οὐκοῦν εἰ διὰ τὴν
συμφωνίαν ἐν ἐστὶν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱός, εἴη ἂν καὶ τῶν γεννητῶν
10 τὰ συμφωνοῦντα οὕτω πρὸς τὸν Θεὸν καὶ εἴποι ἂν ἕκαστος· («Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐσμεν»). Εἰ δὲ τοῦτο ἄτοπον - ἄτοπον γὰρ ἐστὶν ἀληθῶς - ἀνάγκη λοιπὸν κατὰ τὴν οὐσίαν νοεῖν καὶ τὴν Υἱοῦ καὶ Πατρὸς ἐνότητα. Τὰ μὲν γὰρ γενητά, κἂν συμφωνίαν ἔχη πρὸς τὸν πεποιηκότα, ἀλλ' ἐν κινήσει καὶ μετουσίᾳ καὶ νῶ ταύ-
15 την ἔχει, ἥνπερ ὁ μὴ φυλάξας ἐκβέβληται τῶν οὐρανῶν, ὁ δὲ Υἱὸς ἐκ τῆς οὐσίας ὢν γέννημα τῇ οὐσίᾳ ἐν ἐστὶν αὐτὸς καὶ ὁ γεννήσας αὐτὸν Πατὴρ.

49. Διὰ τοῦτο γὰρ καὶ τὸ ἰσαῶσον ἔχει πρὸς τὸν Πατέρα ταῖς ἐνοειδέσι φωναῖς καὶ τὰ ἐπὶ τοῦ Πατρὸς λεγόμενα ταῦτα καὶ ἐπὶ
20 Υἱοῦ λέγουσιν αἱ Γραφαὶ χωρὶς μόνου τοῦ λέγεσθαι αὐτὸν Πατέρα. Αὐτὸς γὰρ εἶπεν ὁ Υἱός· «Πάντα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἐμὰ ἐστὶ» τῷ τε Πατρὶ ἔλεγε· «Πάντα τὰ ἐμὰ σὰ ἐστὶ καὶ τὰ σὰ ἐμὰ», οἷον τὸ Θεός· «Θεὸς γὰρ ἦν ὁ Λόγος», τὸ παντοκράτωρ· «Τάδε λέγει ὁ ὢν καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος ὁ παντοκράτωρ», τὸ
25 εἶναι φῶς· («Ἐγὼ εἰμι»), φησί, («τὸ φῶς»), τὸ δημιουργικὸν αἷτιον·

1. Λουκ. 10, 18.

2. Ἰω. 10, 30.

3. Ἰω. 16, 15.

4. Ἰω. 17, 10.

ἐκφράσεις. Ἡ πῶς θὰ πρέπει νὰ ἐκλάβωμεν αὐτὰς διὰ νὰ διατηρήσωμεν τὸ ὅτι ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα;

Ἐὰν μὲν ἐννοήσωμεν ὅτι λέγονται ἔτσι διὰ τὴν συμφωνίαν τῶν δογμάτων καὶ διὰ τὸ ὅτι δὲν διαφωνεῖ πρὸς τὸν Πατέρα, καθὼς λέγουν οἱ Ἀρειανοί, αὐτὴ ἡ ἐννοια εἶναι πονηρά. Διότι καὶ οἱ ἅγιοι καὶ περισσότερον μάλιστα οἱ ἄγγελοι καὶ ἀρχάγγελοι ἔχουν τέτοιαν συμφωνίαν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ εἰς αὐτοὺς δὲν ὑπάρχει καμμία διαφωνία, διότι ὁ διάβολος ὁ ὁποῖος διεφώνησε, ἐθεωρήθη ὅτι ἔπεσεν ἐκ τῶν οὐρανῶν ¹, ὅπως εἶπεν ὁ Κύριος. Λοιπὸν ἐὰν ὁ Πατὴρ καὶ ὁ Υἱὸς εἶναι ἓνα, ἐπειδὴ συμφωνοῦν, θὰ εἶχαν τὴν ἰδίαν σχέσιν μὲ τὸν Θεόν καὶ ὅσα ἐκ τῶν γενητῶν συμφωνοῦν, καὶ θὰ ἤμποροῦσε ὁ κάθε ἓνας νὰ εἰπῇ· «Ἐγὼ καὶ ὁ Πατὴρ εἴμεθα ἓνα» ². Ἐὰν ὁμως τοῦτο εἶναι παράλογον - διότι εἶναι ἀληθινὰ παράλογον - εἶναι πλέον ἀνάγκη νὰ θεωροῦμεν τὴν ἐνότητα Υἱοῦ καὶ Πατρὸς κατὰ τὴν οὐσίαν. Διότι τὰ μὲν γενητά, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχουν συμφωνίαν πρὸς τὸν δημιουργήσαντα, ὁμως ἔχουν αὐτὴν εἰς τὴν ζωὴν των καὶ κατὰ μετουσίαν καὶ εἰς τὸν νοῦν, τὴν ὁποῖαν ὁποῖος δὲν φυλάξει ἐκβάλλεται ἐκ τῶν οὐρανῶν, ὁ δὲ Υἱός, ἐπειδὴ εἶναι γέννημα ἐκ τῆς οὐσίας, εἶναι κατ' οὐσίαν ἓνα μὲ τὸν Πατέρα πρὸς τὸν ἐγέννησε.

49. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ὁ Υἱὸς ἔχει ἰσότητα πρὸς τὸν Πατέρα, σύμφωνα μὲ τὰς ἐκφράσεις πρὸς ὁμιλοῦν περὶ τῆς ἐνότητος, καὶ αὐτὰ τὰ ὁποῖα λέγονται ἐδῶ περὶ τοῦ Πατρὸς τὰ ἀναφέρουν αἱ Γραφαὶ καὶ εἰς τὸν Υἱόν, χωρὶς μόνον νὰ λέγουν αὐτὸν Πατέρα. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Υἱὸς εἶπεν· «Ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ εἶναι ἰδικά μου»³ καὶ πρὸς τὸν Πατέρα ἔλεγεν· «Ὅλα τὰ ἰδικά μου εἶναι ἰδικά σου, καὶ τὰ ἰδικά σου ἰδικά μου» ⁴, ὅπως εἶναι τὸ Θεός· «Διότι Θεὸς ἦταν ὁ Λόγος» ⁵, τὸ παντοκράτωρ· «Αὐτὰ λέγει ἐκεῖνος ὁ ὁποῖος ὑπάρχει, ὁ ὁποῖος ὑπῆρχε καὶ ὁ ὁποῖος θὰ ἔλθῃ, ὁ παντοκράτωρ»⁶, τὸ ὅτι εἶναι φῶς· «Ἐγὼ εἶμαι», λέγει, «τὸ φῶς»⁷, τὸ δημιουργικόν

5. Ἰω. 1, 1.

6. Ἀποκ. 1, 8.

7. Ἰω. 8, 12.

«Πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ ἐγένετο» καί· («*Α* βλέπω τὸν Πατέρα ποι-
 οῦντα, ταῦτα καὶ γὰρ ποιῶ»), τὸ εἶναι αἰδίων· («*Η* τε γὰρ αἰδῖος αὐ-
 τοῦ δύναμις καὶ θειότης») καί· («*Ε*ν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος») καί· «ἦν τὸ
 5 φῶς τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν
*Κ*ύριον»), καὶ ὁ μὲν Πατὴρ φησιν· («*Ε*γὼ *Κ*ύριος») καί· «*Τ*ὰδε λέγει
*Κ*ύριος ὁ Θεὸς ὁ παντοκράτωρ») περὶ δὲ τοῦ *Υ*ιοῦ ὁ Παῦλός φη-
 σιν· «*Εἷς* *Κ*ύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα»), καὶ τῷ μὲν
 Πατρὶ λειτουργοῦσιν ἄγγελοι, ὁ δὲ *Υ*ῖός προσκυνεῖται παρ' αὐ-
 10 τῶν· «*Κ*αὶ προσκυνησάτωσαν γὰρ αὐτῷ πάντες ἄγγελοι Θεοῦ»).
 Λέγεται δὲ εἶναι καὶ *Κ*ύριος ἀγγέλων· «*Δ*ιηκόνουν γὰρ αὐτῷ οἱ
 ἄγγελοι») καί· («*Α*ποστελεῖ ὁ *Υ*ῖός τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους
 αὐτοῦ»), τὸ τιμᾶσθαι ὡς τὸν Πατέρα· («*Ι*να γὰρ»), φησί, (τιμῶσι
 τὸν *Υ*ῖόν, καθὼς τιμῶσι τὸν Πατέρα»), τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ· «*Οὐ*χ
 15 ἀρπαγμὸν ἠγήσατο τὸ εἶναι ἴσα Θεῷ»), τὸ εἶναι ἐξ ἀληθινοῦ ἀλή-
 θειαν καὶ ἐκ ζῶντος ζωῆν ὡς πηγῆς ὄντος τοῦ Πατρὸς, τὸ ζωο-
 ποιεῖν τὸν *Υ*ῖόν καὶ ἐγείρειν τοὺς νεκροὺς ὡσπερ ὁ Πατὴρ· οὕτω
 γὰρ ἐν τῷ *Εὐ*αγγελίῳ γέγραπται.

*Κ*αὶ περὶ μὲν τοῦ Πατρὸς γέγραπται· «*Κ*ύριος ὁ Θεὸς σου
 20 *Κ*ύριος εἷς ἐστι») καί· «*Θ*εὸς θεῶν *Κ*ύριος ἐλάλησε καὶ ἐκάλεσε
 τὴν γῆν»), περὶ δὲ τοῦ *Υ*ιοῦ· «*Θ*εὸς *Κ*ύριος καὶ ἐπέφανεν ἡμῖν») καί· («*Ο*φθῆσεται ὁ Θεὸς τῶν θεῶν ἐν *Σ*ιών»). Πάλιν τε περὶ μὲν τοῦ

1. Ἰω. 1, 3.

2. Ἰω. 5, 19.

3. Ρωμ. 1, 20.

4. Ἰω. 1, 1.

5. Ἰω. 1, 9.

6. Γέν. 19, 24.

7. Ἀμ. 3, 13· Πρβλ. Ἀποκ. 1, 18.

8. Α' Κορ. 8, 6.

αίτιον· «Διότι ὅλα ἔγιναν δι' αὐτοῦ»¹, καί· «Ὅσα βλέπω νὰ κάνῃ ὁ Πατήρ, αὐτὰ κάνω καὶ ἐγώ»², τὸ ὅτι εἶναι αἰδίδιος· «Καὶ ἡ προαιώνιος δύναμις αὐτοῦ καὶ ἡ θεότης»³, καί· «Ἐν ἀρχῇ ὑπῆρχεν ὁ Λόγος»⁴, καί· «Ἦταν τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν, τὸ ὁποῖον φωτίζει κάθε ἄνθρωπον, ὅταν ἔρχεται εἰς τὸν κόσμον»⁵, τὸ ὅτι εἶναι Κύριος· «Διότι ἔβρεξεν ὁ Κύριος πῦρ ἀπὸ τὸν Κύριον»⁶, καὶ ὁ μὲν Πατήρ λέγει· «Ἐγὼ ὁ Κύριος» καὶ «Αὐτὰ λέγει ὁ Κύριος ὁ Θεὸς ὁ Παντοκράτωρ»⁷, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ λέγει ὁ Παῦλος· «Ἕνας εἶναι ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός, διὰ τοῦ ὁποῖου τὰ πάντα»⁸, καὶ εἰς μὲν τὸν Πατέρα ὑπηρετοῦν ἄγγελοι, ὁ δὲ Υἱὸς προσκυνεῖται ἀπ' αὐτοῦ· «Καὶ θὰ τὸν προσκυνήσουν λοιπὸν ὅλοι οἱ ἄγγελοι τοῦ Θεοῦ»⁹. Λέγεται δὲ πῶς εἶναι καὶ Κύριος τῶν ἀγγέλων, «Διότι ὑπηρετοῦσαν εἰς αὐτὸν οἱ ἄγγελοι»¹⁰, καὶ «Θὰ ἀποστείλῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου τοὺς ἀγγέλους του»¹¹, τὸ ὅτι τιμᾶται ὅπως ὁ Πατήρ· διότι λέγει· «Διὰ νὰ τιμοῦν τὸν Υἱὸν ὅπως τιμοῦν τὸν Πατέρα»¹², τὸ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν· «Δὲν ἐθεώρησε ἀρπαγὴν τὸ ὅτι εἶναι ἴσος μὲ τὸν Θεόν»¹³, τὸ ὅτι εἶναι ἀλήθεια ἐξ ἀληθινοῦ καὶ ζωὴ ἐκ ζῶντος, ἐπειδὴ ὁ Πατήρ εἶναι πηγὴ, τὸ ὅτι δίδει ζωὴν εἰς τὸν υἱόν¹⁴ καὶ ἀνιστᾷ τοὺς νεκροὺς ὅπως ὁ Πατήρ, διότι ἔτσι ἔχει γραφῆ εἰς τὸ Εὐαγγέλιον.

Καὶ διὰ μὲν τὸν Πατέρα ἔχει γραφῆ· «Ὁ Κύριος ὁ Θεὸς σου εἶναι ἕνας Κύριος»¹⁵, καί· «Ὁ Θεός, ὁ Κύριος τῶν θεῶν προσκαλεῖ ὅλην τὴν οἰκουμένην»¹⁶, διὰ δὲ τὸν Υἱόν· «Ὁ Θεὸς καὶ Κύριος ἡμῶν ἔλαμψε διὰ τῆς παρουσίας του ἐνώπιόν μας»¹⁷, καί· «Θὰ ἐμφανι-

9. Ἐβρ. 1, 6.

10. Ματθ. 4, 11.

11. Ματθ. 24, 31.

12. Ἰω. 5, 23.

13. Φιλιπ. 2, 6.

14. Πρόκειται περὶ τοῦ Υἱοῦ τῆς χήρας τῆς Ναὶν, Λουκ. 7, 11 - 17.

15. Δευτ. 6, 4.

16. Ψαλμ. 49, 1.

17. Ψαλμ. 117, 27.

Θεοῦ φησιν ὁ Ἡσαΐας· «Τίς Θεὸς ὡσπερ σὺ ἐξαίρων ἀνομίας καὶ ὑπερβαίνων ἀδικίας;», ὁ δὲ Υἱὸς ἔλεγεν οἷς ἤθελεν· «Ἀφένονται σου αἱ ἁμαρτίαι», ὅτε καὶ τῶν Ἰουδαίων γογγυζόντων ἔργῳ τὴν ἄφεςιν ἐδείκνυε λέγων τῷ παραλυτικῷ· «Ἐγχειραί, ἄρον τὸν κράβ-
5 βατόν σου καὶ ὑπάγε εἰς τὸν οἶκόν σου». Καὶ περὶ μὲν τοῦ Θεοῦ ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Τῷ δὲ βασιλεῖ τῶν αἰώνων», περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁ μὲν Δαυτὶδ ἔφαλλεν· «Ἄρατε πύλας οἱ ἄρχοντες ὑμῶν καὶ ἐπάρο-
θητε, πύλαι αἰώνιοι, καὶ εἰσελεύσεται ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης», ὁ δὲ Δανιήλ ἤκουσεν· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ βασιλεία αἰώνιος» καὶ· «Ἡ
10 βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται». Καὶ ὅλως ὅσα ἂν εὗροις περὶ τοῦ Πατρὸς λεγόμενα, τσαῦτα ἂν εὗροις καὶ περὶ τοῦ Υἱοῦ λεγόμενα χωρὶς μόνου τοῦ εἶναι αὐτὸν Πατέρα, καθάπερ εἴρηται.

50. Εἰ μὲν οὖν ἄλλην ἀρχὴν ἐνθυμεῖται τις καὶ ἄλλον Πατέρα διὰ τὸ ἰσάζον τῶν λεγομένων, μανικὸν τὸ ἐνθύμημα, εἰ δὲ διὰ
15 τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱὸν πάντα τὰ τοῦ Πατρὸς ὡς ἐν εἰκόνι καὶ χαρακτῆρι τοῦ Υἱοῦ ἐστι, λογισώμεθα εὐμενῶς, εἰ ξένη οὐσία τῆς τοῦ Πατρὸς οὐσίας δεκτικὴ τῶν τοιούτων ἐστί, καὶ εἰ ὁ τοιοῦτος ἑτεροφυῆς καὶ ἀλλοτριουσίος ἐστι, καὶ οὐχ ὁμοούσιος τῷ Πατρί. Εὐλαβητέον γὰρ μὴ τὰ τοῦ Πατρὸς ἴδια μεταφέ-
20 ροντες ἐπὶ τὸ ἀνομοιοούσιον αὐτῷ καὶ ἐν ἀνομοιογενεῖ καὶ ἀλλοτριουσίῳ χαρακτηρίζοντες τὴν τοῦ Πατρὸς θεότητα, ξένην μὲν ἄλλην εἰσάξωμεν οὐσίαν, δεκτικὴν τῶν τῆς πρώτης οὐσίας ιδιωμάτων, ἐντραπῶμεν δὲ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ λέγοντος· «Τὴν

1. Ψαλμ. 83, 8.

2. Μιχ. 7, 18.

3. Ματθ. 9, 2.

4. Ματθ. 9, 6 Μαρκ. 2, 11.

5. Α' Τιμ. 1, 17.

6. Ψαλμ. 23, 7

7. Δαν. 4, 31.

σθῆ ὁ Θεός τῶν θεῶν εἰς τὴν Σιών»¹. Καὶ πάλιν περὶ μὲν τοῦ Θεοῦ λέγει ὁ Ἡσαΐας· «Ποῖος Θεὸς ὅπως Σὺ Κύριε, ὁ ὅποιος συγχωρεῖς ἀνομίας καὶ παραβλέπεις τὰς ἀσεβείας;»² ὁ δὲ Υἱὸς ἔλεγεν εἰς ἐκείνους ποὺ ἤθελεν· «Σοῦ συγχωροῦνται αἱ ἁμαρτίαι»³, ὅταν δὲ οἱ Ἰουδαῖοι διεμαρτύροντο, ἀπέδειξε τὴν συγχώρησιν τῶν ἁμαρτιῶν μὲ ἔργα, λέγοντας εἰς τὸν παραλυτικόν· «Σήκω ὀρθιος, σήκωσε τὸ κρεβάτι σου, καὶ πήγαινε εἰς τὸ σπίτι σου»⁴. Καὶ διὰ μὲν τὸν Θεὸν ἔλεγεν ὁ Παῦλος· «Εἰς τὸν βασιλέα τῶν αἰώνων»⁵, περὶ δὲ τοῦ Υἱοῦ ὁ μὲν Δαυΐδ ἔψαλλεν· «Ἄνυψώσατε τὰς πύλας σας, ἄρχοντες, καὶ ὑψώθητε, πύλαι αἰώνιοι, διὰ νὰ εἰσέλθῃ ὁ βασιλεὺς τῆς δόξης»⁶, ὁ δὲ Δανιὴλ ἤκουσεν· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ εἶναι βασιλεία αἰώνιος»⁷, καὶ· «Ἡ βασιλεία αὐτοῦ δὲν θὰ καταστραφῆ»⁸. Καὶ γενικῶς ὅσα ἀκόμη θὰ εὗρης νὰ λέγωνται διὰ τὸν Πατέρα, τόσα θὰ εὗρης νὰ λέγωνται καὶ διὰ τὸν Υἱὸν ἐκτὸς μόνον ἀπὸ τὸ ὅτι αὐτὸς εἶναι Πατὴρ, ὅπως ἐλέχθη.

50. Ἐὰν μὲν λοιπὸν σκέπτεται κανεὶς ἄλλην ἀρχὴν καὶ ἄλλον Πατέρα, ἐπειδὴ γίνεται λόγος περὶ ἰσότητος, ἢ τοιαύτη σκέψις εἶναι μανιακὴ. Ἐὰν δέ, ἐπειδὴ ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς, ὅλα ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἀνήκουν καὶ εἰς τὸν Υἱὸν ὡσάν εἰς εἰκόνα καὶ σφραγίδα, τότε θὰ σκεφθῶμεν ὀρθῶς, ἐὰν εἶναι εἰς θέσιν ξένη ἀπὸ τὸν Πατέρα οὐσία νὰ δέχεται αὐτὰ, καὶ ἐὰν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ ἔχει αὐτὰ νὰ εἶναι ἕτεροφυῆς καὶ ἀπὸ διαφορετικὴν οὐσίαν, καὶ ὄχι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Πρέπει δὲ νὰ προσέξωμεν μήπως μεταφέροντες τὰ ιδιώματα τοῦ Πατρὸς εἰς τὸ ἀνομοιοούσιον πρὸς αὐτόν, καὶ τοποθετοῦντες εἰς τὴν θεότητα τοῦ Πατρὸς τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἀνομοιογενοῦς καὶ ξενουσιίου, εἰσαγάγωμεν μὲ τὸν τρόπον αὐτόν κάποιαν ἄλλην ξένην οὐσίαν, ἢ ὅποια θὰ ἤμπορῆ νὰ δεχθῆ τὰ ιδιώματα τῆς πρώτης οὐσίας, ἀνατραπῶμεν δὲ ἔτσι ἀπὸ τὸν ἴδιον τὸν Θεόν, ὁ ὅποιος λέγει· «Τὴν δόξαν μου δὲν θὰ τὴν δώσω εἰς ἄλλον»⁹, καὶ εὐρεθῶμεν ἔτσι νὰ προσκυνοῦ-

8. Δαν. 7, 14.

9. Ἡσ. 42, 8.

δόξαν μου ἐτέρω οὐ δώσω) καὶ εὐρεθῶμεν προσκνυῶντες τῷ
 ἄλλοτρίῳ καὶ νομισθῶμεν εἶναι τοιοῦτοι, οἳ οἱ ἦσαν οἱ τότε Ἰου-
 δαῖοι λέγοντες· «Διὰ τί σὺ ἄνθρωπος ὢν ποιεῖς σεαυτὸν Θεόν»,
 ὅτε καὶ τὰ τοῦ Πνεύματος μεταφέροντες ἐβλασφήμουν λέγοντες
 5 ὅτι· «Ἐν Βεελζεβούλ ἐκβάλλει τὰ δαιμόνια). Εἰ δὲ τοῦτο ἀπρεπές,
 δῆλον ὅτι οὐκ ἀνομοιοούσιος ἂν εἴη ὁ Υἱός, ἀλλὰ ὁμοούσιος τῷ
 Πατρί· καὶ γὰρ εἰ τὰ τοῦ Πατρὸς φυσικῶς τοῦ Υἱοῦ ἐστίν, αὐτὸς
 τε ὁ Υἱὸς ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐστὶ καὶ διὰ τὴν τοιαύτην ἐνότητα τῆς
 θεότητος καὶ τῆς φύσεως αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ ἔν εἰσι, καὶ· «Ὁ ἐω-
 10 ρακῶς τὸν Υἱὸν ἐώρακε τὸν Πατέρα», εἰκότως ἐλέχθη παρὰ τῶν
 πατέρων ὁμοούσιος, οὐ γὰρ ἑτεροουσίου τὰ τοιαῦτα ἔχειν ἐστί.

51. Πάλιν τε εἰ, καθὰ προείπομεν, οὐκ ἐκ μετουσίας ἐστὶν ὁ
 Υἱός, ἀλλὰ τὰ μὲν γενητὰ πάντα ἐκ μετουσίας ἔχει τὴν παρὰ Θε-
 οῦ χάριν, αὐτὸς δὲ τοῦ Πατρὸς σοφία καὶ Λόγος ἐστίν, οὗ μετέχει
 15 τὰ πάντα, δῆλον ὅτι αὐτὸς ὢν τὸ θεοποιὸν καὶ φωτιστικὸν τοῦ
 Πατρὸς, ἐν ᾧ τὰ πάντα θεοποιεῖται καὶ ζωοποιεῖται, οὐκ ἄλλο-
 τριοσύσιός ἐστι τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὁμοούσιος. Τούτου γὰρ μετα-
 λαμβάνοντες τοῦ Πατρὸς μετέχομεν διὰ τὸ τοῦ Πατρὸς εἶναι
 ἴδιον τὸν Λόγον. Ὅθεν εἰ ἦν ἐκ μετουσίας καὶ αὐτὸς καὶ μὴ ἐξ
 20 αὐτοῦ οὐσιώδης θεότης καὶ εἰκῶν τοῦ Πατρὸς, οὐκ ἂν ἐθεοποίη-
 σε θεοποιούμενος καὶ αὐτός. Οὐ γὰρ οἷόν τε τὸν ἐκ μετουσίας ἔ-
 χοντα μεταδιδόναι τῆς μεταλήψεως ἑτέροις, ὅτι μὴ αὐτοῦ ἐστὶν
 ὃ ἔχει, ἀλλὰ τοῦ δεδωκότος, καὶ ὃ ἔλαβε μόγις τὴν ἀρκοῦσαν αὐ-
 τῷ χάριν ἔλαβε.

25 Καὶ τὴν αἰτίαν δὲ ὁμῶς, δι' ἣν τινες, ὡς λέγεται, παραιτοῦν-
 ται τὸ ὁμοούσιον, ἐξετάσωμεν ἀληθῶς, μὴ ἄρα μᾶλλον ἐκ ταύτης
 ὁμοούσιος δείκνυται ὁ Υἱὸς τῷ Πατρί. Φασὶ τοίνυν, ὡς ὑμεῖς ἐγρά-

μεν τὸν ξένον, καὶ νομισθῶμεν ὅτι εἴμεθα ὡσάν τοὺς παλαιοὺς Ἰουδαίους, οἱ ὅποιοι ἔλεγον· «Διατὶ σὺ, ἐνῶ εἶσαι ἄνθρωπος, κἀνεις τὸν ἑαυτὸν σου Θεόν;» ¹, ὅταν μάλιστα μεταφέροντας τὰ λόγια τοῦ Πνεύματος ἐβλασφήμουν λέγοντες ὅτι· «Μὲ τὴν δύναμιν τοῦ Βεελζεβούλ διώχνει τὰ διαμόνια» ². Ἐὰν δὲ τοῦτο εἶναι ἀπρεπές, εἶναι φανερόν ὅτι δὲν ἤμπορεῖ ὁ Υἱὸς νὰ εἶναι ἀνομοιοούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Διότι, ἐὰν ὅσα ἔχει ὁ Πατὴρ ἀνήκουν φυσικῶς καὶ εἰς τὸν Υἱόν, καὶ αὐτὸς ὁ Υἱὸς εἶναι ἐκ τοῦ Πατρὸς καὶ λόγῳ αὐτῆς τῆς ἐνότητος τῆς θεότητος καὶ τῆς φύσεως αὐτὸς καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἓνα «Καὶ ἐκεῖνος ποὺ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱόν ἔχει ἰδῆ τὸν Πατέρα», εὐλόγως ὠνομάσθη ἀπὸ τοὺς Πατέρας ὁμοούσιος, διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχη αὐτὰ ὁ ἕτεροούσιος.

51. Καὶ πάλιν ἐὰν, ὅπως προείπαμεν, ὁ Υἱὸς δὲν εἶναι Υἱὸς ἐκ μετουσίας, ἀλλ' ὅλα μὲν τὰ γενητὰ ἔχουν τὴν χάριν τοῦ Θεοῦ ἐκ μετουσίας, αὐτὸς δὲ εἶναι τοῦ Πατρὸς σοφία καὶ Λόγος, τοῦ ὁποίου μετέχουν τὰ πάντα, εἶναι φανερόν ὅτι, ἀφοῦ αὐτὸς εἶναι ἡ θεοποιὸς καὶ φωτιστικὴ δύναμις τοῦ Πατρὸς, εἰς τὸν ὅποιον ὅλα θεοποιοῦνται καὶ ζωοποιοῦνται, δὲν εἶναι ἀλλοτριούσιος τοῦ Πατρὸς, ἀλλ' ὁμοούσιος. Διότι μὲ τὸ νὰ μεταλαμβάνωμεν αὐτοῦ, μετέχομεν τοῦ Πατρὸς, ἐπειδὴ εἶναι γνήσιος Λόγος τοῦ Πατρὸς. Ἐπομένως, ἐὰν καὶ αὐτὸς ἦταν ἐκ μετουσίας καὶ δὲν ἦταν ἀπὸ μόνος του οὐσιώδης θεότης καὶ εἰκὼν τοῦ Πατρὸς, δὲν θὰ ἤμπορούσε καὶ αὐτὸς νὰ θεοποιήσῃ, ἀφοῦ καὶ αὐτὸς θὰ ἦταν θεοποιούμενος. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν αὐτὸς ποὺ ἔχει κάτι ἐκ μετουσίας, νὰ μεταδίδῃ εἰς ἄλλους αὐτὸ ποὺ ἔχει μεταλάβει, διότι δὲν εἶναι ἰδικόν του, ἀλλ' ἐκεῖνου ποὺ τοῦ τὸ ἔδωσε, καὶ ἐκεῖνο ποὺ ἔλαβεν εἶναι ἡ χάρις ποὺ ἀρκεῖ μόνον διὰ τὸν ἑαυτὸν του.

Ἐὰς ἐξετάσωμεν ὁμῶς ἀληθινὰ καὶ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποίαν, ὡς λέγεται, μερικοὶ ἀποκρούουν τὸ ὁμοούσιον, μήπως μᾶλλον ἐξ αὐτῆς ἀποδεικνύεται ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα. Λέγουν

2. Λουκ. 11, 15.

ψατε, μὴ χρῆναι λέγειν ὁμοούσιον τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, ὅτι ὁ λέγων
 ὁμοούσιον τρία λέγει, οὐσίαν τινὰ προϋποκειμένην καὶ τοὺς ἐκ
 ταύτης γεννωμένους ὁμοουσίου εἶναι· καὶ ἐπιλέγουσιν· Ἐὰν οὖν
 ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος ἦ τῷ Πατρὶ, ἀνάγκη προϋποκεῖσθαι αὐτῶν οὐ-
 5 σίαν, ἐξ ἧς καὶ ἐγεννήθησαν, καὶ μὴ εἶναι τὸν μὲν Πατέρα, τὸν
 δὲ Υἱόν, ἀλλ' ἀμφοτέρους ἀδελφοὺς'. Ταῦτα εἰ καὶ Ἑλλήνων εἰ-
 σὶν ἐρμηνεῖαι καὶ οὐκ ἀναγκαῖα ἡμῖν τὰ παρ' ἐκείνων, ἀλλ' ἴδω-
 μεν τὰ εἰρημένα τὰ ὁμοούσια τὰ ἐκ τῆς προνοουμένης οὐσίας
 ἀδελφά, πότερον ἑαυτῶν εἰσιν ὁμοούσια ἢ τῆς οὐσίας ἐξ ἧς καὶ
 10 ἐγεννήθησαν. Εἰ μὲν γὰρ ἑαυτῶν ἕτεροούσια καὶ ἀνόμοια ἔσται
 πρὸς τὴν γεννήσασαν αὐτὰ οὐσίαν· ἀντίκειται γὰρ τῷ ὁμοουσίῳ
 τὸ ἕτεροούσιον· εἰ δὲ τῆς γεννησάσης αὐτὰ οὐσίας ἔστιν ἕκαστον
 ὁμοούσιον, δηλὸν ὅτι τὸ ἐκ τινος γεννώμενον ὁμοούσιόν ἐστι τῷ
 γεννήσαντι, καὶ οὐκέτι χρὴ ζητεῖν τρεῖς οὐσίας, ἀλλὰ μόνον ζη-
 15 τεῖν, εἰ τόδε ἀληθὲς ἐκ τοῦδέ ἐστι. Κἂν γὰρ συμβῆ μὴ εἶναι δύο
 ἀδελφοὺς, ἀλλὰ καὶ μόνον ἓνα ἐξ ἐκείνης τῆς οὐσίας γενέσθαι, οὐ
 διὰ τὸ μὴ εἶναι ἕτερον ἀλλοτριούσιος ἂν λεχθεῖη ὁ γεννηθείς,
 ἀλλὰ καὶ μόνος ὢν εἴη ἂν καὶ αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ γεννήσαντι.
 Ἐπεὶ τί ἂν εἴποιμεν περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Ἰεφθάε ὅτι («μονογε-
 20 νῆς ἦν καὶ οὐκ ἦν»), φησὶν, («ἄλλο τέκνον αὐτῷ»), καὶ περὶ τοῦ υἱοῦ
 δὲ τῆς χήρας, ὃν ἤγειρεν ἐκ νεκρῶν ὁ Κύριος, ὅτι καὶ αὐτὸς οὐκ
 εἶχεν ἀδελφόν, ἀλλὰ μονογενῆς ἦν, ἄρα οὐκ ἦν ὁμοούσιος ἕκα-
 στος αὐτῶν τῷ γεννήσαντι; Καὶ μὴν ἦσαν τέκνα γὰρ ἦσαν· καὶ
 τοῦτο τέκνων ἰδιόν ἐστι πρὸς γονέας. Οὕτω καὶ τὸν τοῦ Θεοῦ
 25 Υἱὸν ἐκ τῆς οὐσίας εἰπόντες οἱ πατέρες εἰκότως καὶ ὁμοούσιον

1. Κριτ. 11, 34.

2. Καὶ πάλιν διὰ τὸν υἱὸν τῆς χήρας τῆς Ναῖν γίνεται λόγος, Λουκ.
7, 11 - 17.

λοιπόν, ὅπως ἐγράψατε σεῖς, ὅτι δὲν πρέπει νὰ λέγεται ὁ Υἱὸς ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, διότι ἐκεῖνος πού λέγει τὸ ὁμοούσιον, ἐννοεῖ τρία πράγματα· κάποιαν οὐσίαν πού προϋπάρχει καὶ ἐκείνους πού γεννῶνται ἀπ' αὐτὴν ὅτι εἶναι ὁμοούσιοι· καὶ προσθέτουν· Ἐὰν λοιπόν ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν Πατέρα, κατ' ἀνάγκην πρέπει νὰ προϋπήρχε αὐτῶν κάποια οὐσία, ἐκ τῆς ὁποίας καὶ ἐγεννήθησαν, καὶ ἔτσι δὲν εἶναι ὁ ἕνας Πατὴρ καὶ ὁ ἄλλος Υἱὸς, ἀλλ' καὶ οἱ δύο εἶναι ἀδελφοί'. Αὐτὰ βέβαια, ἂν καὶ εἶναι ἐξηγήσεις τῶν Ἑλλήνων, καὶ ἡμεῖς δὲν ἔχομεν ἀνάγκην ἀπ' αὐτὰ πού λέγουν ἐκεῖνοι, ὅμως ὡς ἴδωμεν αὐτὰ πού λέγονται ὁμοούσια, ἀδελφὰ ἐκ τῆς προνοουμένης οὐσίας, ποῖον ἐκ τῶν δύο συμαβίνει, εἶναι ὁμοούσια μεταξύ των, ἢ τῆς οὐσίας ἐκ τῆς ὁποίας ἐγεννήθησαν. Ἐὰν μὲν εἶναι ὁμοούσια μεταξύ των, τότε θὰ εἶναι ἑτεροούσια καὶ ἀνόμοια πρὸς τὴν οὐσίαν, ἢ ὁποία τὰ ἐγέννησε, διότι ἀντίκειται τὸ ἑτεροούσιον πρὸς τὸ ὁμοούσιον. Ἐὰν δὲ κάθε ἓνα ἀπὸ αὐτὰ εἶναι ὁμοούσιον πρὸς τὴν οὐσίαν πού τὰ ἐγέννησεν, εἶναι φανερόν ὅτι ἐκεῖνο πού γεννᾶται ἀπὸ κάποιον εἶναι ὁμοούσιον πρὸς τὸν γεννήσαντα καὶ δὲν πρέπει νὰ ζητοῦμεν πλέον τρεῖς οὐσίας, ἀλλὰ νὰ ἐξετάζωμεν μόνον, ἐὰν τὸ ἓνα εἶναι πραγματικὰ ἀπὸ τὸ ἄλλο. Καὶ ἐὰν λοιπόν συμβῆ νὰ μὴ εἶναι δύο ἀδελφοί, ἀλλ' ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας νὰ γεννηθῆ μόνον ἓνας, δὲν ἢμπορεῖ νὰ λεχθῆ ὁ γεννηθεὶς ἀλλοτριούσιος, ἐπειδὴ δὲν ὑπάρχει ἄλλος, ἀλλὰ καὶ μόνον ἓνας ἂν εἶναι, θὰ εἶναι καὶ αὐτὸς ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον πού τὸν ἐγέννησε. Διότι τί θὰ ἐλέγαμεν διὰ τὴν θυγατέρα τοῦ Ἰεφθάε, πού λέγει· «Ἦταν μονογενῆς καὶ δὲν εἶχεν ἄλλο τέκνον»¹, καὶ διὰ τὸν υἱὸν² τῆς χήρας, τὸν ὁποῖον ἀνέστησεν ὁ Κύριος ἐκ νεκρῶν, ὅτι καὶ αὐτὸς δὲν εἶχεν ἀδελφόν, ἀλλ' ἦταν μονογενῆς³; Λοιπόν δὲν ἦταν κάθε ἓνας ἀπ' αὐτοὺς ὁμοούσιος μὲ ἐκεῖνον πού τοὺς ἐγέννησε; Καὶ ὅμως ἦσαν· διότι ἦσαν παιδιὰ, καὶ αὐτὸ εἶναι ἡ ἰδιάζουσα σχέση τῶν παιδιῶν πρὸς τοὺς γονεῖς. Ἔτσι καὶ τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ οἱ Πατέρες τὸν εἶπαν ἐκ τῆς οὐ-

3. Πρβλ. Λουκ. 7, 12.

ειρήκασι· ταύτην γὰρ ἔχει καὶ τὸ ἀπαύγασμα δύνανται πρὸς τὸ
 φῶς. Ἐπεταὶ δὲ τούτοις μηδὲ τὴν κτίσιν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος γεγονέ-
 ναι, οἱ γὰρ κατὰ πάθος γεννῶντες ἄνθρωποι αὐτοὶ καὶ τὴν ὑπο-
 κειμένην ὕλην ἐργάζονται, καὶ ἄλλως οὐκ ἂν δύναιτο ποιεῖν· εἰ
 5 δὲ τὸ κτίζειν οὐκ ἀνθρωπίνως νοοῦμεν ἐπὶ Θεοῦ, πολλῶ μᾶλλον
 οὐδὲ τὸ γεννᾶν ἀνθρωπίνως πρέπει νοεῖν ἐπὶ Θεοῦ οὐδὲ τὸ ὁμο-
 ούσιον σωματικῶς ἐκλαμβάνειν, ἀλλ' ἀναχωρεῖν δεῖ ἀπὸ τῶν
 γενητῶν, καὶ ἀποτιθέντας κάτω πῦρ τὰς ἀνθρωπίνας εἰκόνας
 καὶ πάσας ἀπλῶς τὰς αἰσθήσεις ἀνιέναι ἐπὶ τὸν Πατέρα, μὴ λά-
 10 θωμεν ἀφαιροῦντες τὸν Υἱὸν ἀπὸ τοῦ Πατρὸς καὶ προστιθέντες
 τοῖς ἑαυτοῦ κτίσμασι.

52. Καὶ ἄλλως δέ, εἰ μὲν Πατέρα καὶ Υἱὸν ὁμολογοῦντες δύο
 τινὰς ἀρχὰς ἢ δύο θεοὺς καθάπερ Μαρκίων καὶ Οὐαλεντίνος λέ-
 γομεν ἢ ἕτερόν τινα τρόπον θεότητος ἔχειν τὸν Υἱὸν καὶ μὴ εἰκόνα
 15 καὶ χαρακτῆρα τοῦ Πατρὸς εἶναι τὸν Υἱὸν διὰ τὸ ἐξ αὐτοῦ πεφυ-
 κέναι, ἔστω ἀνόμοιος· ξένοι γὰρ εἰσι παντάπασιν ἀλλήλων αἰ-
 τοιαῦται οὐσίαι. Εἰ δὲ μίαν οἶδαμεν καὶ μόνην θεότητα τὴν τοῦ
 Πατρὸς τούτου τε Λόγον καὶ σοφίαν εἶναι τὸν Υἱὸν καὶ οὕτω πι-
 στεύοντες οὐ λέγομεν δύο θεοὺς τὴν τε ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς
 20 τὸν Πατέρα οὐχ ὁμοιωῖται διδασκαλίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν
 καὶ ἀληθείᾳ φρονοῦμεν, ὥστε διὰ τοῦτο μὴ λέγειν δύο θεοὺς,
 ἀλλ' ἓνα Θεὸν ἑνὸς ὄντος εἶδους θεότητος ὡς ἔστι τὸ φῶς καὶ τὸ
 ἀπαύγασμα. Τοῦτο γὰρ ὤφθη τῷ πατριάρχῃ Ἰακώβ, καὶ φησιν
 ἢ Γραφή· «Ἀνέτειλε δὲ αὐτῷ ὁ ἥλιος, ἠνίκα παρηλθε τὸ εἶδος τοῦ
 25 Θεοῦ». Καὶ τοῦτο θεωροῦντες οἱ ἅγιοι προφητῆται καὶ νοοῦντες,
 τίνος ἐστὶν Υἱὸς καὶ εἰκῶν, ἔλεγον· «Ἐγένετο λόγος Κυρίου πρὸς

σίας, εὐλόγως τὸν εἶπαν καὶ ὁμοούσιον, διότι αὐτὴν τὴν δυναμικὴν σχέσιν ἔχει καὶ ἡ ἀκτινοβολία πρὸς τὸ φῶς. Ἀκόλουθον δὲ αὐτῶν εἶναι ὅτι οὔτε ἡ κτίσις ἐγινεν ἐκ τοῦ μὴ ὄντος, διότι οἱ ἄνθρωποι ποὺ γεννοῦν κατὰ πάθος, αὐτοὶ κατεργάζονται καὶ τὴν ὑπάρχουσαν ὕλην, καὶ δὲν θὰ ἤμποροῦσαν νὰ πράξουν κατ' ἄλλον τρόπον. Ἐὰν δὲ τὸ κτίζειν δὲν τὸ ἐννοοῦμεν διὰ τὸν Θεὸν κατ' ἀνθρώπινον τρόπον, πολὺ περισσότερον δὲν πρέπει νὰ ἐννοοῦμεν κατ' ἀνθρώπινον τρόπον διὰ τὸν Θεὸν οὔτε τὸ γεννᾶν, οὔτε νὰ ἐκλαμβάνωμεν σωματικῶς τὸ ὁμοούσιον, ἀλλὰ πρέπει νὰ ξεφεύγωμεν ἀπὸ τὰ γενητά, καὶ ἀφοῦ ἀφήσωμεν κάπου χαμηλὰ τὰς ἀνθρωπίνους εἰκόνας καὶ ὅλας τὰς ἀπλᾶς αἰσθήσεις, νὰ ἀνεβαίνωμεν πρὸς τὸν Πατέρα, προσέχοντας νὰ μὴ κάμωμεν τὸ λάθος καὶ ἀφαιρέσωμεν ἀπὸ τὸν Πατέρα τὸν Υἱὸν καὶ τὸν προσθέσωμεν εἰς τὰ κτίσματα αὐτοῦ.

52. Καὶ κατ' ἄλλον δὲ τρόπον, ἐὰν μὲν, ὅταν ὁμολογοῦμεν Πατέρα καὶ Υἱόν, ἐννοοῦμεν δύο ἀρχάς ἢ δύο θεοὺς, ὅπως ὁ Μαρκίων καὶ ὁ Οὐαλεντῖνος, ἢ ὅτι ἔχει κάποιον ἄλλον τρόπον θεότητος ὁ Υἱὸς καὶ δὲν εἶναι εἰκὼν καὶ χαρακτήρ τοῦ Πατρὸς ἐπειδὴ προῆλθεν ἐξ αὐτοῦ, τότε ἄς εἶναι ἀνόμοιος, διότι αὐτοῦ τοῦ εἶδους αἱ οὐσίαι εἶναι τελείως ξένα μεταξὺ των. Ἐὰν ὅμως ἀναγνωρίζωμεν μίαν καὶ μοναδικὴν θεότητα τὴν τοῦ Πατρὸς καὶ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι Λόγος καὶ σοφία αὐτοῦ, καὶ μὲ τὸ νὰ πιστεύωμεν ἔτσι δὲν ὁμιλοῦμεν περὶ δύο θεῶν, οὔτε ἐννοοῦμεν τὴν ἐνότητα τοῦ Υἱοῦ πρὸς τὸν Πατέρα κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τῆς διδασκαλίας, ἀλλὰ κατὰ τὴν οὐσίαν πραγματικὴν, δὲν πρέπει νὰ λέγωμεν δύο θεοὺς, ἀλλ' ἓνα Θεόν, ἀφοῦ ἓνα εἶναι τὸ εἶδος τῆς θεότητος, ὅπως εἶναι τὸ φῶς καὶ ἡ ἀκτινοβολία. Τοῦτο λοιπὸν ἐνεφανίσθη εἰς τὸν πατριάρχην Ἰακώβ, καὶ λέγει ἡ Γραφή· «Ἀνέτειλεν εἰς αὐτὸν ὁ ἥλιος, μόλις ἐπέρασε τὸ εἶδος τοῦ Θεοῦ»¹. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸ ἔβλεπαν οἱ ἅγιοι προφηταὶ καὶ ἐκαταλάβαιναν τίνος εἶναι Υἱὸς καὶ εἰκὼν, ἔλεγον· «Ἐφθασεν εἰς ἐμέ λόγος Κυρίου»², καὶ ἐπει-

2. Ἰερ. 1, 11.

με) καὶ γινώσκοντες τὸν ἐν αὐτῷ θεωρούμενον καὶ ἀποκαλυπτό-
 μενον Πατέρα ἐθάρρουν εἰπεῖν· («Ὡφθη μοι ὁ Θεὸς τῶν πατέρων
 ἡμῶν, ὁ Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Ἰσαὰκ καὶ Ἰακώβ»). Τούτου δὲ οὐ-
 τως ὄντος, διὰ τί τὸν ἕνα ὄντα πρὸς τὸν Πατέρα καὶ φαινόμενον
 5 ὡς ἔστι Πατέρα, κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ μίαν θεότητα εὐλαβού-
 μεθα εἰπεῖν ὁμοούσιον; Εἰ μὲν γάρ, ὡσπερ εἴρηται πολλάκις,
 οὐκ ἔχει τὴν ιδιότητα τῆς πατρικῆς οὐσίας οὐδὲ τὴν ἐμφέρειαν
 ὡς Υἱός, καλῶς εὐλαβούμεθα, εἰ δὲ τοῦτό ἐστι τὸ φωτιστικὸν
 καὶ δημιουργικὸν τὸ ιδιαίτατον τοῦ Πατρός, οὐ ἄνευ οὔτε δη-
 10 μουργεῖ οὔτε γινώσκειται («πάντα γὰρ δι' αὐτοῦ καὶ ἐν αὐτῷ συν-
 ἔστηκε»), διὰ τί τὸ πρᾶγμα νοοῦντες παραιτούμεθα τὴν τοῦτο
 σημαίνουσαν λέξιν εἰπεῖν; Τί γὰρ ἐστι τὸ οὕτως ὁμοφυῆς τῷ Πα-
 τρὶ ἢ ὁμοούσιον αὐτοῦ; Οὐ γὰρ ἀλλότριον ὡς ὑπουργοῦ δεόμενος
 προσελάβετο ὁ Θεὸς τὸν Υἱὸν οὐδὲ τὰ ποιήματα ἰσάξια τοῦ κτίσαν-
 15 τος, ὥστε τιμᾶσθαι ταῦτα ὡς ἐκείνον ἢ νομίζειν ὅτι ταῦτα καὶ ὁ
 Πατὴρ ἐν εἰσιν. Ἡ τολμησάτω τις διελεῖν καὶ εἰπεῖν δύο φῶτα
 εἶναι τὸν ἥλιον καὶ τὸ ἀπαύγασμα ἢ ἑτέραν τινὰ εἶναι οὐσίαν ἢ
 ὅτι ἐπισυμβέβηκε τὸ ἀπαύγασμα καὶ μὴ ἀπλοῦν εἶναι καὶ καθαρὸν
 γέννημα ἐκ τοῦ ἡλίου τοῦτο, ὥστε δύο μὲν εἶναι ἥλιον καὶ ἀπαύ-
 20 γασμα, ἐν δὲ τὸ φῶς διὰ τὸ ἐκ τοῦ ἡλίου εἶναι τοῦτο γέννημα.
 Τοιαύτης δὲ οὐσης καὶ μᾶλλον ἀδιαιρέτου τῆς φύσεως τοῦ Υἱοῦ
 πρὸς τὸν Πατέρα καὶ οὐκ ἐπισυμβάσης τῆς θεότητος τῷ Υἱῷ,
 ἀλλὰ τῆς πατρικῆς θεότητος οὐσης ἐν τῷ Υἱῷ, ὥστε τὸν ἑωρακό-
 τα τὸν Υἱὸν ὄρᾶν ἐν αὐτῷ τὸν Πατέρα, διὰ τί ὁ τοιοῦτος μὴ ἂν
 25 λέγοιτο ὁμοούσιος;

53. Ἔστι μὲν οὖν ἱκανὰ καὶ ταῦτα πεῖσαι ὑμᾶς μὴ κατηγορεῖν
 τῶν εἰρηκότων ὁμοούσιον εἶναι τὸν Υἱὸν τῷ Πατρὶ, καὶ αὐτὴν δὲ

δὴ ἀνεγνώριζαν τὸν Πατέρα ποῦ ἐθεωρεῖτο καὶ ἀπεκαλύπτετο εἰς αὐτὸ εἶχαν τὸ θάρρος νὰ εἰποῦν· «Ἐνεφανίσθη εἰς ἐμέ ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων μας, ὁ Θεὸς τοῦ Ἀβραάμ καὶ Ἰσαάκ καὶ Ἰακώβ»¹. Ἄφοῦ λοιπὸν αὐτὸ εἶναι ἔτσι, διατί, τὸν ἕνα ποῦ ὑπάρχει πρὸς τὸν Πατέρα, καὶ φαίνεται ὡσὰν νὰ εἶναι Πατέρας, κατὰ τὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν μίαν θεότητα φοβούμεθα νὰ τὸν εἴπωμεν ὁμοούσιον; Διότι, ἐὰν μὲν, ὅπως ἐλέχθη ἐπανειλημμένως, δὲν ἔχει ὡσὰν Υἱὸς τὴν ιδιότητα τῆς πατρικῆς οὐσίας καὶ ὁμοιότητα, τότε καλῶς φοβούμεθα, ἐὰν ὅμως τοῦτο εἶναι τὸ φωτιστικὸν καὶ δημιουργικόν, τὸ ιδιαίτατον χαρακτηριστικόν τοῦ Πατρὸς, ἄνευ τοῦ ὁποῖου οὔτε δημιουργεῖ οὔτε γνωρίζεται («διότι ὅλα συνεστήθησαν δι' αὐτοῦ καὶ εἰς αὐτόν») ², διατί, ἀφοῦ καταλαβαίνωμεν τὸ πρᾶγμα, ἀποφεύγομεν νὰ εἴπωμεν τὴν λέξιν ποῦ σημαίνει τοῦτο; Τί εἶναι λοιπὸν αὐτὸ, τὸ ὁποῖον εἶναι κατ' αὐτόν τὸν τρόπον ὁμοφυῆς μὲ τὸν Πατέρα, παρὰ ὁμοούσιον αὐτοῦ; Διότι ὁ Θεὸς δὲν προσέλαβε τὸν Υἱὸν ὡσὰν ξένον, ἐπειδὴ εἶχεν ἀνάγκην αὐτοῦ ὡς ὑπηρέτου, οὔτε τὰ δημιουργήματα εἶναι ἰσάξια τοῦ κτίσαντος, ὥστε νὰ τιμῶνται αὐτὰ ὅπως ἐκεῖνος, ἢ νὰ θεωρῆται ὅτι αὐτὰ καὶ ὁ Πατὴρ εἶναι ἕνα. Ἡ ἄς τολμήσῃ κανεὶς νὰ ξεχωρίσῃ καὶ νὰ εἴπῃ, ὅτι ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτινοβολία εἶναι δύο φῶτα, ἢ κάποια διαφορετικὴ οὐσία, ἢ ὅτι ἡ ἀκτινοβολία ἐδημιουργήθη μετὰ καὶ δὲν εἶναι αὐτὴ ἀπλοῦν καὶ καθαρὸν γέννημα ἐκ τοῦ ἡλίου, ὥστε ὁ ἥλιος καὶ ἡ ἀκτινοβολία νὰ εἶναι δύο, ἕνα δὲ τὸ φῶς, ἐπειδὴ τὸ φῶς εἶναι γέννημα ἐκ τοῦ ἡλίου. Ἄφοῦ λοιπὸν ἡ φύσις τοῦ Υἱοῦ ἔχει τέτοια σχέσιν μὲ τὸν Πατέρα, μᾶλλον δὲ εἶναι ἀδιαίρετος αὐτοῦ, καὶ ἀφοῦ δὲν ἐνεφανίσθη ἡ θεότης εἰς τὸν Υἱὸν ἀργότερα, ἀλλ' ἡ πατρικὴ θεότης ὑπῆρχεν εἰς τὸν Υἱὸν, ἔτσι ὥστε αὐτὸς ποῦ ἔχει ἰδῆ τὸν Υἱὸν νὰ βλέπῃ εἰς αὐτόν τὸν Πατέρα, διατί αὐτὸς ποῦ εἶναι ἔτσι νὰ μὴ ἡμπορῆ νὰ λέγεται ὁμοούσιος;

53. Εἶναι λοιπὸν ἀρκετὰ αὐτὰ διὰ νὰ σᾶς πείσουν νὰ μὴ κατηγορῆτε ἐκείνους ποῦ εἶπαν ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι ὁμοούσιος μὲ τὸν

2. Κολ. 1, 16.

ὁμως τὴν τοῦ ὁμοουσίου λέξιν καθ' ἑαυτὴν ἐξετάσωμεν ἵνα γινώ-
 μεν, εἰ χρὴ λέγειν ὄλως ὁμοούσιον καὶ εἰ κυρία λέξις ἐστὶ καὶ ἀρ-
 μοζόντως ἐστὶν αὕτη ἐπὶ Υἱοῦ λεγομένη. Οἴδατε γὰρ καὶ ὑμεῖς
 καὶ οὐδ' ἂν τις ἀμφιβάλλοι ὅτι τὸ ὅμοιον οὐκ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν,
 5 ἀλλ' ἐπὶ σχημάτων καὶ ποιότητων λέγεται ὅμοιον· ἐπὶ γὰρ τῶν
 οὐσιῶν οὐχ ὁμοιότης, ἀλλὰ ταυτότης ἂν λεχθείη. Ἄνθρωπος γοῦν
 ἀνθρώπῳ ὅμοιος λέγεται οὐ κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸ σχῆ-
 μα καὶ τὸν χαρακτῆρα· τῇ γὰρ οὐσίᾳ ὁμοφυεῖς εἰσι. Καὶ πάλιν
 ἄνθρωπος κυνὶ οὐκ ἀνόμοιος λέγεται, ἀλλ' ἑτεροφυῆς· οὐκοῦν τὸ
 10 μὲν ὁμοφυὲς καὶ ὁμοούσιον, τὸ δὲ ἑτεροφυὲς καὶ ἑτεροούσιον. Διὸ
 καὶ ὁ λέγων ὅμοιον κατ' οὐσίαν ἐκ μετουσίας τοῦτο λέγει ὅμοιον.
 Τὸ γὰρ ὅμοιον ποιότης ἐστίν, ἣτις τῇ οὐσίᾳ προσγένοιτ' ἂν.
 Τοῦτο δὲ τῶν ποιημάτων ἴδιον ἂν εἴη· ταῦτα γὰρ ἐκ μετοχῆς
 ὁμοιοῦται τῷ Θεῷ. («Ὅταν γάρ»), φησί, «φανερῶθῃ, ὅμοιοι αὐ-
 15 τῷ ἐσόμεθα», ὅμοιοι δηλονότι οὐ τῇ οὐσίᾳ, ἀλλὰ τῇ υἰότητι, ἧς
 μεταλαμβάνομεν παρ' αὐτοῦ. Εἰ μὲν οὖν καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ μετου-
 σίας λέγετε, λεγέσθω μὲν παρ' ὑμῶν ὁμοιοούσιος. Οὐκ ἔστι μὲν-
 τοι λεγόμενος οὕτως ἀληθεία οὐδὲ ὄλως φῶς οὐδὲ φύσει Θεός.
 Τὰ γὰρ ἐκ μετουσίας οὐκ ἀληθεία, ἀλλ' ὁμοιώσει τῆς ἀληθείας
 20 λέγεται ὅμοια, ὥστε καὶ μεταπίπτειν καὶ ἀφαιρεῖσθαι δύνασθαι
 ἀπὸ τῶν μετεχόντων τὴν μετάληψιν. Τοῦτο δὲ πάλιν ἴδιον τῶν
 κτισμάτων καὶ ποιημάτων ἐστίν. Οὐκοῦν εἰ τοῦτο ἄτοπον, οὐκ
 ἂν εἴη ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ φύσει καὶ ἀληθείᾳ Υἱός, φῶς, σοφία,
 Θεός. Φύσει δὲ ὢν καὶ οὐ μετοχῇ οὐκ ἂν κυρίως λεχθείη ὁμοιού-
 25 σιος, ἀλλ' ὁμοούσιος. Ὁ δὲ μηδὲ ἐπ' ἄλλων ἂν τις εἴποι· ἐδείχθη
 γὰρ τὸ ὅμοιον μῆ ἐπὶ τῶν οὐσιῶν λεγόμενον· πῶς οὐκ ἀνόητον
 μὲν ἢ τάχα καὶ χαλεπὸν τοῦτο προφέρειν ἐπὶ Υἱοῦ καὶ μὴ μᾶλλον
 τὸ ὁμοούσιον;

Πατέρα, ἃς ἐξετάσωμεν ὅμως καὶ αὐτὴν τὴν λέξιν τοῦ ὁμοουσίου καθ' ἑαυτὴν, διὰ νὰ ἴδωμεν, ἐὰν πρέπει καθόλου νὰ λέγωμεν ὁμοούσιον καὶ ἂν κυριολεκτῆται καὶ ἀρμόζη νὰ λέγεται διὰ τὸν Υἱόν. Διότι γνωρίζετε καὶ σεῖς καὶ δὲν θὰ ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ ἔχη ἀμφιβολίαν, ὅτι τὸ ὅμοιον δὲν λέγεται ὅμοιον ὅταν ἀναφέρεται εἰς οὐσίας, ἀλλ' ὅταν ἀναφέρεται εἰς σχήματα, διότι διὰ τὰς οὐσίας δὲν ἠμπορεῖ νὰ λέγεται ὁμοιότης, ἀλλὰ ταυτότης. Ὁ ἄνθρωπος λοιπὸν δὲν λέγεται ὅμοιος μὲ τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ κατὰ τὸ σχῆμα καὶ τὸν χαρακτῆρα, διότι κατὰ τὴν οὐσίαν εἶναι ὁμοφυεῖς. Καὶ πάλιν ὁ ἄνθρωπος μὲ τὸν σκύλον δὲν λέγεται ἀνόμοιος, ἀλλ' ἑτεροφυῆς. Λοιπὸν τὸ μὲν ὁμοφυεῖς εἶναι καὶ ὁμοούσιον, τὸ δὲ ἑτεροφυεῖς εἶναι καὶ ἑτεροούσιον. Διὰ τοῦτο ὅποιος λέγει ὅμοιον κάτι κατ' οὐσίαν, τὸ λέγει ὅμοιον ἐκ μετουσίας, διότι τὸ ὅμοιον εἶναι ποιότης, ἢ ὁποῖα παρευρίσκεται εἰς τὴν οὐσίαν. Αὐτὸ δὲ ἀρμόζει εἰς τὰ δημιουργήματα, διότι αὐτὰ ὁμοιοῦνται μὲ τὸν Θεὸν ἐκ μετοχῆς. Διότι λέγει· «Ὅταν θὰ φανερωθῆ, τότε θὰ εἴμεθα ὅμοιοί του»¹, ὅμοιοι δηλαδὴ ὄχι εἰς τὴν οὐσίαν, ἀλλὰ εἰς τὴν υἰότητα, τῆς ὁποίας μεταλαμβάνομεν ἀπ' αὐτόν. Ἐὰν λοιπὸν θεωρῆτε καὶ τὸν Υἱὸν ἐκ μετουσίας Υἱόν, ἃς τὸν λέγετε ὁμοιοούσιον. Δὲν εἶναι ὅμως, ἂν λέγεται ἔτσι, ἀληθινὸς καὶ φυσικὸς Θεὸς οὔτε καθόλου φῶς. Διότι τὰ ἐκ μετουσίας ὅμοια λέγονται ὅμοια ὄχι εἰς τὴν πραγματικότητα, ἀλλὰ καθ' ὁμοίωσιν τῆς ἀληθείας, ὥστε νὰ εἶναι δυνατὸν νὰ ἀπομακρύνεται καὶ νὰ ἀφαιρῆται ἢ μετὰληψις ἀπὸ τὰ μετέχοντα. Αὐτὸ δὲ πάλιν ἀρμόζει εἰς τὰ κτίσματα καὶ τὰ δημιουργήματα. Λοιπὸν ἂν τοῦτο εἶναι παράλογον, ὁ Υἱὸς δὲν ἠμπορεῖ νὰ εἶναι Υἱὸς ἐκ μετουσίας, ἀλλὰ κατὰ φύσιν καὶ ἀληθινὸς Υἱὸς, φῶς, σοφία, Θεός. Ἄφοῦ δὲ εἶναι φυσικὸς καὶ ὄχι κατὰ μετοχὴν, δὲν ἠμπορεῖ νὰ λεγεται κυριολεκτικῶς ὁμοιοούσιος, ἀλλ' ὁμοούσιος. Αὐτὸ δὲ τὸ ὁποῖον δὲν θὰ ἠμποροῦσε νὰ τὸ εἰπῆ κανεὶς οὔτε δι' ἄλλα πράγματα, διότι ἀπεδείχθη ὅτι τὸ ὅμοιον δὲν λέγεται διὰ τὰς οὐσίας, πῶς δὲν εἶναι ἀνόητον, ἢ ἴσως καὶ φοβερόν, νὰ προφέρῃ κανεὶς τοῦτο διὰ τὸν Υἱόν καὶ ὄχι καλύτερα τὸ ὁμοούσιον;

54. Διὰ τοῦτο γάρ καὶ ἡ ἐν Νικαίᾳ σύνοδος καλῶς ἔγραψεν, ὅπερ ἔπρεπεν εἰπεῖν, γεννητὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς τὸν Υἱὸν ὁμοούσιον. Ταῦτα καὶ ἡμεῖς μαθόντες μὴ σκιαμαχῶμεν καὶ μάλιστα γινώσκοντες ὅτι καὶ οἱ ταῦτα γράψαντες οὐχ ὡς παρεξη-
 5 γούμενοι τὴν ἀλήθειαν, ἀλλ' ἐκδικοῦντες μὲν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν εἰς Χριστὸν εὐσέβειαν, καθαιροῦντες δὲ τὰς κατ' αὐτοῦ τῶν Ἀρειομανιτῶν βλασφημίας οὕτως ὁμολόγησαν τὴν πίστιν. Σκεπτόον γὰρ καὶ κατανοητέον ἀκριβῶς ὅτι λέγοντες μὲν ἄνομοιοῦσιον καὶ ἕτεροούσιον οὐ σημαίνομεν τὸν ἀληθινὸν Υἱόν, ἀλλ' ἐν
 10 τι τῶν ποιημάτων καὶ τὸν εἰσποιητὸν καὶ θέσει υἱόν, ὅπερ τοῖς αἵρετικοῖς δοκεῖ· λέγοντες δὲ μὴ ἐριστικῶς τὸ ὁμοούσιον Υἱὸν σημαίνομεν γνήσιον ἐκ τοῦ Πατρὸς πεφυκότα, κἂν ἐν τούτῳ διαρρηγνύονται πολλᾶκις οἱ χριστομάχοι.

Ταῦτα μὲν ἅπερ ἔγνων ἐγὼ καὶ διαλεγομένων ἤκουσα φρο-
 15 νίμων δι' ὀλίγων γέγραφα, ὑμεῖς δὲ μένοντες ἐπὶ «τὸν θεμέλιον τῶν ἀποστόλων» καὶ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων κατέχοντες εὐχεσθε, ἵνα ἤδη ποτὲ παύσῃται πᾶσα λοιπὸν ἔρις καὶ ζῆλος, τῶν τε αἵρετικῶν αἱ μωραὶ ζητήσεις καταγνωσθῶσι καὶ πᾶσα λογομαχία, καὶ ἡ μὲν δυσώνυμος καὶ ἀνθρωποκτόνος τῶν Ἀρειανῶν
 20 αἵρεσις ἐξαφανισθεῖη, ἀναλάμψει δὲ πάντων ἐν ταῖς καρδίαις ἡ ἀλήθεια, ὥστε πάντα πανταχοῦ («τὸ αὐτὸ λέγειν») καὶ τὸ αὐτὸ φρονεῖν, μηδεμιᾶς δὲ ἔτι περιλειπομένης ἀρειανῆς δυσφημίας λέγεται καὶ ὁμολογῆται κατὰ πᾶσαν ἐκκλησίαν «Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα», ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι'
 25 οὗ τῷ Πατρὶ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰῶνων. Ἀμήν.

55. Μετὰ τὸ γράψαι με τὰ περὶ τῶν συνόδων ἔγνων γράψαντα

54. Διὰ τοῦτο λοιπὸν καὶ ἡ σύνοδος τῆς Νικαίας ἔγραψε καλῶς, αὐτὸ ποῦ ἔπρεπε νὰ εἴπῃ, δηλαδὴ τὸν Υἱὸν γεννητὸν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ Πατρὸς ὁμοούσιον. Ἐφοῦ καὶ ἡμεῖς ἐμάθαμεν αὐτά, ἄς μὴ δημιουργοῦμεν μικροέριδες καὶ μάλιστα, ἀφοῦ γνωρίζομεν, ὅτι καὶ ἐκεῖνοι ποῦ ἔγραψαν αὐτά, δὲν τὰ ἔγραψαν διότι ἐξηγοῦσαν λάθος τὴν ἀλήθειαν, ἀλλὰ ὑπερασπιζόμενοι μὲν τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν πρὸς τὸν Χριστὸν εὐσέβειαν, ἀνατρέποντες δὲ τὰς κατὰ τοῦ Χριστοῦ βλασφημίας τῶν Ἀρειομανιτῶν, καὶ ἔτσι ὠμολόγησαν τὴν πίστιν. Πρέπει λοιπὸν νὰ σκεφθῶμεν καὶ νὰ κατανοήσωμεν ἀκριβῶς ὅτι, ἐὰν λέγωμεν ἀνομοιοούσιον καὶ ἑτεροούσιον, δὲν ἐννοοῦμεν τὸν ἀληθινὸν Υἱὸν, ἀλλ' ἐν ὁποιοδήποτε ἐκ τῶν δημιουργημάτων καὶ τὸν υἱοθετημένον καὶ θέσει υἱὸν, πρᾶγμα τὸ ὁποῖον ἀρέσει εἰς τοὺς αἰρετικούς, ἐνῶ ἂν λέγωμεν τὸ ὁμοούσιον ὄχι μὲ ἐριστικὴν διάθεσιν, ἐννοοῦμεν Υἱὸν γνήσιον, προελθόντα ἐκ τοῦ Πατρὸς, καὶ ἄς σκάζουν ἀπὸ τὸ κακὸν τοὺς οἱ χριστομάχοι διὰ τοῦτο.

Αὐτὰ λοιπὸν ποῦ ἔμαθα ἐγὼ καὶ ἤκουσα νὰ συζητοῦν οἱ λογικοὶ ἄνθρωποι, αὐτὰ σᾶς ἔγραψα ἐν συντομίᾳ, σεῖς δὲ μένοντες σταθεροὶ εἰς «τὸν θεμέλιον τῶν ἀποστόλων»¹ καὶ κατέχοντες τὰς παραδόσεις τῶν Πατέρων, προσεύχεσθε, διὰ νὰ σταματήσῃ ἐπὶ τέλους εἰς τὸ μέλλον κάθε ἕρις καὶ ζῆλος, καὶ νὰ φανερωθοῦν αἱ βλακῶδεις συζητήσεις τῶν αἰρετικῶν καὶ κάθε λογομαχία, καὶ ἡ μὲν δυσῶνυμος καὶ ἀνθρωποκτόνος αἵρεσις τῶν Ἀρειανῶν νὰ ἐξαφανισθῇ, νὰ λάμπῃ δὲ εἰς τὰς καρδίας ὄλων ἡ ἀλήθεια, ὥστε ὅλοι «νὰ λέγουν τὸ αὐτό»² πανταχοῦ καὶ νὰ πιστεύουν τὸ ἴδιο, ἀφοῦ δὲ δὲν παραμένει πλέον καμμία ἀρειανικὴ βλασφημία, νὰ λέγεται καὶ νὰ ὁμολογῆται εἰς ὅλας τὰς ἐκκλησίας ὅτι «Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτισμα»³, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποῖου ἀναφέρεται εἰς τὸν Πατέρα ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

55. Καὶ ἀφοῦ εἶχον γράψῃ τὰ περὶ τῶν συνόδων ἐπληροφο-

2. Α' Κορ. 1, 10.

3. Ἐφεσ. 4, 5.

τὸν ἄσεβέστατον Κωνστάντιον πρὸς τοὺς ἐν Ἀριμίνω μείναντας ἐπισκόπους. Καὶ σπουδὴν ἔσχον λαβεῖν τὰ ἀντίγραφα παρὰ γνησίων ἀδελφῶν καὶ ἀποστεῖλαι ὑμῖν καὶ τὰ παρὰ τῶν ἐπισκόπων ἀντιγραφέντα, ἵνα γνῶτε τοῦ μὲν βασιλέως τὴν ἄσεβῆ πανουργίαν τῶν δὲ ἐπισκόπων τὸ ἐδραῖον καὶ ἀκλινές τῆς πρὸς τὴν ἀλήθειαν γνώμης.

Ἑρμηνεία τῆς ἐπιστολῆς

Κωνστάντιος Νικητῆς καὶ Θριαμβευτῆς Αὐγουστος
πᾶσιν ἐπισκόποις τοῖς ἐν Ἀριμίνω συνελθοῦσιν.

10 Ἄει μὲν προηγουμένην ἡμᾶς ἔχειν φροντίδα περὶ τοῦ θείου καὶ προσκνητοῦ νόμου οὐδὲ ἡ ὑμετέρα χρηστότης ἀγνοεῖ, ἀλλὰ νῦν τοὺς παρὰ τῆς συνέσεως ὑμῶν ἀποσταλέντας εἴκοσιν ἐπισκόπους ἀναδεξαμένους τὴν παρ' ὑμῶν πρεσβείαν τέως οὐκ ἠδυνήθημεν αὐτοὺς ἰδεῖν. Ἀναγκαία γὰρ τις ἡμᾶς ἤπειγεν ἢ πρὸς τοὺς
15 βαρβάρους ὁδός, καί, ὡς οἴδατε, πρέπει τὴν ψυχὴν καθαρὰν οὔσαν ἀπὸ πάσης φροντίδος τὰ περὶ τοῦ θείου νόμου διαγυμνᾶζειν. Τοιγαροῦν τοὺς ἐπισκόπους διεκελεύσαμεν ἐν τῇ Ἀδριανουπόλει ἐκδέξασθαι τὴν ἡμετέραν ἐπάνοδον, ἵνα, ἐπειδὴν πάντα καλῶς διατεθῆ τὰ δημόσια, τότε λοιπὸν ἄπερ ἂν ὑποβάλωσιν ἀκοῦσαι καὶ δοκιμάσαι δυνηθῶμεν. Τῇ μέντοι στερρότητι ὑμῶν μὴ
20 βαρὺ φαινέσθω, ὥστε ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον, ἵνα, ἐπειδὴν ἐπανέλθωσι κομίζοντες ὑμῖν τὰς ἡμετέρας ἀποκρίσεις, δυνηθῆτε εἰς πέρας ἀγαγεῖν τὰ πρὸς τὴν λυσιτέλειαν ἀνήκοντα τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ.

25 Ταῦτα ἐδέξαντο οἱ ἐπίσκοποι ἐπαγομένων τριῶν.

Ἀντίγραφον τῶν ἐπισκόπων

Τὰ γράμματα τῆς σῆς φιλανθρωπίας ἐδεξάμεθα, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὰ περιέχοντα διὰ τὴν τῶν δημοσίων ἀνάγκην τέως μὴ δεδυνῆσθαι σε τοὺς ἡμετέρους πρέσβεις θεωρῆσαι,
30 ἡμᾶς τε κελεύεις ἐκδέξασθαι τὴν αὐτῶν ἐπάνοδον, ἕως ἂν τὰ

ρήθην, ὅτι ὁ ἀσεβέστατος Κωνστάντιος ἔγραψε πρὸς τοὺς ἐπισκόπους πού παρέμειναν εἰς τὴν Ἀρίμινον. Καὶ ἐφρόντισα νὰ λάβω ἀντίγραφα ἀπὸ γνησίους ἀδελφούς, καὶ νὰ σᾶς ἀποστείλω καὶ τὴν ἀπάντησιν τῶν ἐπισκόπων, διὰ νὰ γνωρίσετε τοῦ μὲν βασιλέως τὴν ἀσεβῆ πονηρίαν, τῶν δὲ ἐπισκόπων τὴν σταθερότητα καὶ τὴν ἀκλόνητον γνώμην περὶ τῆς ἀληθείας.

Ἑρμηνεία τῆς ἐπιστολῆς

Κωνστάντιος Νικητῆς καὶ θριαμβευτῆς Αὐγουστος πρὸς ὅλους τοὺς ἐπισκόπους πού συνῆλθαν εἰς Ἀρίμινον.

Οὔτε ἡ χρηστότης σας ἀγνοεῖ ὅτι πάντοτε ἐλάμβανον ἐγκαίρως φροντίδα περὶ τοῦ θείου καὶ προσκυνητοῦ νόμου, ἀλλὰ μέχρι τώρα, δὲν ἠμπόρεσα νὰ δεχθῶ τοὺς ἀποσταλέντας ἀπὸ τὴν λογιότητά σας εἴκοσιν ἐπισκόπους, οἱ ὅποιοι εἶχαν ἀναλάβει νὰ γίνουν πρεσβευταὶ σας. Διότι ἐπείγουσα ἀνάγκη ἦταν νὰ βαδίσω ἐναντίον τῶν βαρβάρων καί, ὅπως γνωρίζετε, ἡ ψυχὴ πρέπει, ὅταν ἀσχολῆται μὲ τὰ ζητήματα τοῦ θείου νόμου, νὰ εἶναι ἀπηλλαγμένη ἀπὸ κάθε φροντίδα. Λοιπὸν εἰδοποίησα τοὺς ἐπισκόπους νὰ περιμένουν εἰς τὴν Ἀδριανούπολιν τὴν ἐπάνοδόν μου, μέχρις ὅτου τακτοποιηθῶν καλῶς τὰ δημόσια ζητήματα, διὰ νὰ ἠμπορέσω τότε νὰ ἀκούσω καὶ νὰ ἐξετάσω αὐτὰ πού θὰ μοῦ ὑποβάλουν. Λοιπὸν ἄς μὴ φαίνεται βαρὺ εἰς τὸ ἀξίωμα σας, νὰ περιμένετε τὴν ἐπάνοδόν των, ὥστε ὅταν ἐπανέλθουν κομίζοντες τὰς ἀπαντήσεις μας, νὰ ἠμπορέσετε νὰ φέρετε εἰς πέρας αὐτὰ τὰ ὅποια εἶναι συμφέροντα εἰς τὴν Καθολικὴν Ἐκκλησίαν.

Αὐτὰ ἔλαβαν οἱ ἐπίσκοποι τὰ ὅποια τὰ μετέφεραν τρεῖς.

Ἀπάντησις τῶν ἐπισκόπων

Ἐλάβομεν τὰ γράμματα τῆς φιλανθρωπίας σου, κύριε θεοφιλέστατε βασιλεῦ, τὰ ὅποια λέγουν, ὅτι ἔνεκα δημοσίας ἀνάγκης δὲν ἠμπόρεσες νὰ δεχθῆς μέχρι τώρα τοὺς πρεσβευτάς μας, καὶ μᾶς παρακαλεῖς νὰ ἀναμένωμεν τὴν ἐπάνοδόν των, μέχρις ὅτου ἡ

παρ' ἡμῶν ὀρισθέντα ἀκολούθως τοῖς προγόνοις ἡμῶν ἐπιγινῶ
 παρ' αὐτῶν ἢ σὴ εὐσέβεια. Ἐλλὰ καὶ νῦν διὰ τούτων τῶν γραμ-
 μάτων ὁμολογοῦμεν καὶ διαβεβαιούμεθα μηδαμῶς ἡμᾶς ἀναχω-
 ρεῖν τῆς ἡμετέρας προθέσεως· τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρέσβεσιν ἡ-
 5 μῶν ἐνετειλάμεθα. Ἀξιοῦμεν τοίνυν ὅπως γαληναία τῇ προσόψει
 τὰ τε νῦν γράμματα τῆς ἡμετέρας μετριότητος κελεύσης ἀναγνω-
 σθῆναι, ἀλλὰ γὰρ καὶ κεῖνα, ἃ διὰ τῶν πρέσβειων ἡμῶν ἐνετειλά-
 μεθα, ἠδέως ὑποδέξῃ. Ἐκεῖνο μέντοι συνορᾷ μεθ' ἡμῶν καὶ ἡ σὴ
 ἡμερότης ὅση νῦν ἐστὶ λύπη καὶ κατήφεια, ὅτι ἐν τοῖς σοῖς μα-
 10 καριωτάτοις καιροῖς τοσαῦται ἐκκλησῖαι χωρὶς ἐπισκόπων εἰ-
 σί· καὶ διὰ τοῦτο καὶ πάλιν τὴν σὴν φιλανθρωπίαν ἀξιοῦμεν, κύ-
 ριε θεοσεβέστατε βασιλεῦ, ὅπως πρὸ τῆς τραχύτητος τῶν χειμῶ-
 νων, εἴπερ τῇ σὴ εὐσεβείᾳ, κελεύσης ἡμᾶς εἰς τὰς ἡμετέρας ἐκ-
 κλησῖας ἐπανελθεῖν ὑπὲρ τοῦ δύνασθαι ἡμᾶς τῷ παντοκράτορι
 15 Θεῷ καὶ τῷ δεσπότῃ καὶ Σωτῆρι ἡμῶν Χριστῷ, τῷ Υἱῷ αὐτοῦ
 τῷ μονογενεῖ, ὑπὲρ τῆς σῆς βασιλείας τὰς ἐθίμους εὐχὰς μετὰ
 τῶν λαῶν ἀποπληροῦν, καθὼς καὶ ἀεὶ ἐπετελέσαμεν καὶ νῦν ποι-
 οῦμεν εὐχόμενοι.

1. Ἐκ τῶν ἐκφράσεων τῆς ἐπιστολῆς ἐνταῦθα φαίνεται ὅτι οἱ ἐπίσκοποι ἦσαν ὑποχρεωμένοι νὰ εὐρίσκωνται εἰς Ἀρίμινον ἀναμένοντες τὴν ἀδειαν τοῦ βασιλέως διὰ νὰ ἐπανέλθουν εἰς τὰς ἐπισκοπὰς των. Αὐτὸς ὁμως σκο-

εὐσέβειά σου λάβη γνώσιν αὐτῶν ποὺ ὠρίσθησαν παρ' ἡμῶν, οἱ ὅποιοι ἠκολουθήσαμεν εἰς τοῦτο τοὺς προγόνους μας. Ἄλλὰ καὶ τῶρα μὲ αὐτὰ τὰ γράμματα ὁμολογοῦμεν καὶ διαβεβαιώνομεν, ὅτι δὲν πρόκειται μὲ κανένα τρόπον νὰ ἐγκαταλείψωμεν τὴν πρόθεσίν μας, αὐτὸ δὲ παρηγγείλαμεν καὶ εἰς τοὺς πρεσβευτάς μας. Ἄπαιτοῦμεν λοιπὸν μὲ ἡρεμίαν νὰ εὐδοκήσης νὰ διαβάσης καὶ τὰ τωρινὰ γράμματα τῆς μετριότητός μας, ἄλλ' ἀκόμη καὶ ἐκεῖνα ποὺ παρηγγείλαμεν εἰς τοὺς πρεσβευτάς μας εὐχαρίστως νὰ ἀκούσης. Ἐκεῖνο λοιπὸν ποὺ πρέπει νὰ προσέξῃ μαζί μας καὶ ἡ ἰδική σου καλωσύνη εἶναι πόση λύπη καὶ κατῆφεια προξενεῖται, ἐπειδὴ κατὰ τοὺς εὐτυχεστάτους χρόνους τῆς βασιλείας σου, τόσαι Ἐκκλησίαι παραμένουν χωρὶς ἐπισκόπους· διὰ τοῦτο καὶ πάλιν παρακαλοῦμεν τὴν φιλανθρωπίαν σου, κύριε θεοσεβέστατε βασιλεῦ, ὅπως, ἂν φαίνεται σωστὸν εἰς τὴν εὐσέβειάν σου, πρὶν ἐνσκήψῃ ὁ βαρὺς χειμὼν, ἐπιτρέψῃς νὰ ἐπανέλθωμεν εἰς τὰς Ἐκκλησίας μας¹, διὰ νὰ ἡμπορέσωμεν μαζί μὲ τοὺς λαοὺς μας νὰ ἀναπέμψωμεν τὰς συνηθισμένας ὑπὲρ τῆς βασιλείας σου εὐχὰς πρὸς τὸν παντοκράτορα Θεὸν καὶ τὸν δεσπότην καὶ Σωτῆρα ἡμῶν Χριστόν, τὸν Υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, ὅπως ἐκάναμεν πάντοτε καὶ κάνωμεν καὶ τῶρα ὅταν προσευχώμεθα.

πίμως ἐκωλυσιεργοῦσε, διὰ νὰ τοὺς πῆσῃ νὰ ἀκολουθήσουν τὴν ἰδικὴν του ἐκκλησιαστικὴν πολιτικὴν. Σημειωτέον ὅτι εἰς τὴν ἐπιστολὴν πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους παρ. 3, τὸ γεγονός τοῦτο θεωρεῖται βέβαιον.

M. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ

Ἄθανάσιος Σεραπίωνι ἀδελφῶ καὶ συλλειτουργῶ ἐν Κων-
στantinouπολὶ χαίρειν

5 1. Ἐνέτυχον τοῖς παρὰ τῆς σῆς εὐλαβείας γραφεῖσιν, ἐν οἷς
προέτρεπες ἡμᾶς τά τε καθ' ἡμᾶς καὶ νῦν γενόμενα δηλῶσαί σοι
καὶ περὶ τῆς ἀσεβειᾶς αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, δι' ἣν καὶ
ταῦτα πεπόνθαμεν, καὶ ὅποιον ἔσχε τὸ τέλος τοῦ βίου Ἀρειος.
Τριῶν τοίνυν ὄντων τῶν ἐπιταγμάτων τὰ μὲν δύο προθύμως ἐ-
10 ποίησα καὶ ἀπέστειλα τῇ σῇ θεοσεβείᾳ ἅπερ ἔγραφα τοῖς μονα-
χοῖς· ἐκ γὰρ τούτων τά τε καθ' ἡμᾶς καὶ τὰ κατὰ τὴν αἵρεσιν
δύνασαι μαθεῖν· τὸ δὲ ἕτερον, φημί δὴ περὶ τοῦ θανάτου, πολλὰ
μὲν ἐλογισάμην εὐλαβούμενος, μὴ ὡς ἐπεμβαίνοντά με τις τῷ
θανάτῳ τοῦ ἀνθρώπου λογίσηται, ὁμῶς δέ, ἐπειδὴ διαλέξεως γε-
15 νομένης παρ' ὑμῖν περὶ τῆς αἰρέσεως εἰς τοῦτο τὸ τέλος ἔληξεν ἡ
ζήτησις, εἰ κοινωνήσας τῇ Ἐκκλησίᾳ Ἀρειος ἐτελεύτησε, διὰ
τοῦτο ὡς διαλυομένης τῆς ζητήσεως ἐκ τοῦ περὶ τοῦ θανάτου
διηγήματος ἀναγκαίως δηλῶσαι ἐσπούδασα ἴσον ἡγούμενος τὸ
σημᾶναι τοῦτο καὶ τὸ παῦσαι λοιπὸν τοὺς φιλονεικοῦντας. Ἡ-
20 γοῦμαι γὰρ ὅτι γνωσθέντος τοῦ περὶ τοῦ θανάτου θαύματος μη-
κέτι μηδὲ αὐτοὺς τοὺς πρότερον ζητήσαντας τολμᾶν ἀμφιβάλλειν,
ὡς θεοστυγῆς ἐστὶν ἡ ἀρειανὴ αἵρεσις.

2. Ἐγὼ μὲν οὐ παρήμην ἐν Κωνσταντινουπόλει, ὅτε ἐτελεύ-
τησεν ἐκεῖνος, Μακάριος δὲ ὁ πρεσβύτερος παρῆν, κακείνου λέ-
25 γοντος ἤκουσα. Ἐκέκλητο μὲν παρὰ Κωνσταντίνου τοῦ βασιλέως

1. Εἶναι τὸ ἔργον τοῦ Ἀθανασίου πρὸς μοναχοὺς περὶ τῶν γεγενημέ-
νων παρ' Ἀρειανῶν.

Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΣΕΡΑΠΙΩΝΑ

Ἄθανάσιος πρὸς τὸν ἀδελφὸν καὶ συλλειτουργὸν Σεραπίωνα,
χαῖρε ἐν Κυρίῳ

1. Ἐδιάβασα αὐτὰ πού ἔγραψεν ἡ εὐλάβειά σου, μὲ τὰ ὁποῖα μᾶς προέτρεπες νὰ σοῦ ἐξιστορήσωμεν ὅσα συνέβησαν ἐναντίον μας ἀκόμη καὶ τώρα, καὶ περὶ τῆς ἀσεβειότητος αἰρέσεως τῶν Ἀρειανῶν, ἐξ αἰτίας τῆς ὁποίας ὑπεφέραμεν αὐτά, καὶ ποῖον ἦταν τὸ τέλος τοῦ Ἀρείου. Ἀπὸ τὰς τρεῖς παρακλήσεις λοιπὸν, τὰς μὲν δύο ἐξεπλήρωσα προθύμως καὶ ἀπέστειλα εἰς τὴν θεοσέβειαν σου αὐτὰ πού ἔγραψα πρὸς τοὺς μοναχοὺς¹. Ἀπ' αὐτὰ λοιπὸν ἠμπορεῖς νὰ πληροφορηθῆς ὅσα συνέβησαν ἐναντίον μας καὶ τὰ ἀφορῶντα εἰς τὴν αἵρεσιν, τὸ δὲ ἄλλο, ἐννοῶ τὸ περὶ τοῦ θανάτου, ἐσκέφθην πολὺ, ἐπειδὴ ἐφοβούμην, μὴ θεωρήσῃ κανεὶς, ὅτι ἀνακατεύομαι εἰς τὸν θάνατον τοῦ ἀνθρώπου, ὅμως, ἐπειδὴ ἔγινε συζήτησις μεταξὺ σας περὶ τῆς αἰρέσεως, ἡ ὁποία κατέληξεν εἰς αὐτὸ τὸ θέμα, ἐὰν ὁ Ἄρειος ἀπέθανεν ἀφοῦ ἔγινε δεκτὸς εἰς τὴν Ἐκκλησίαν, διὰ τὸν λόγον αὐτόν, διὰ νὰ τελειώσῃ ἡ συζήτησις μὲ τὴν ἐξιστόρησιν τοῦ θανάτου του, κατ' ἀνάγκην ἐφρόντισα νὰ τὸ ἐξηγήσω, διότι, τὸ νὰ τὸ φανερώσω, ἔθεώρησα πὼς ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ νὰ σταματήσουν πλέον οἱ φιλονεικοῦντες. Νομίζω λοιπὸν, ὅτι ἐὰν γίνῃ γνωστὸν τὸ περὶ τοῦ θανάτου του θαῦμα, δὲν θὰ τολμήσουν πλέον οὔτε αὐτοὶ πού τὸ ἐξήτασαν προηγουμένως νὰ ἔχουν ἀμφιβολίαν, ὅτι ἡ ἀρειανικὴ αἵρεσις εἶναι θεομίσητος.

2. Ἐγὼ βέβαια δὲν εὕρισκόμουν εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν, ὅταν ἀπέθανεν ἐκεῖνος, ὁ πρεσβύτερος ὅμως Μακάριος ἦταν ἐκεῖ, καὶ ἤκουσα αὐτόν πού τὸ διηγεῖτο. Εἶχε κληθῆ ὁ Ἄρειος

Ἄρειος ἐκ σπουδῆς τῶν περὶ Εὐσέβιον. Εἰσελθόντα δὲ τὸν Ἄρειον ἀνέκρινε ὁ βασιλεύς, εἰ τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἔχει· αὐτὸς τε ὤμοσε πιστεύειν ὀρθῶς καὶ ἔγγραφον ἐπιδέδωκε πίστεως κρύψας μὲν ἐφ' οἷς ἐξεβλήθη τῆς Ἐκκλησίας παρὰ Ἀλε-
 5 ξάνδρου τοῦ ἐπισκόπου, ὑποκρινόμενος δὲ τὰς ἀπὸ τῶν Γραφῶν λέξεις. Ὁμόσαντα τοίνυν αὐτὸν μὴ πεφρονηκέναι ἐφ' οἷς ἐξέβα-
 λεν Ἀλέξανδρος αὐτόν, ἀπέλυσεν εἰρηκῶς· Ἐἰ ὀρθή σου ἐστὶν ἡ πίστις, καλῶς ὤμοσας· εἰ δὲ ἀσεβής ἐστὶν ἡ πίστις σου, καὶ ὤ-
 μοσας, ὁ Θεὸς ἐκ τοῦ ὅρκου κρίναι τὸ κατὰ σέ'. Οὕτω δὴ οὖν αὐ-
 10 τὸν ἐξελθόντα παρὰ τοῦ βασιλέως ἠθέλησαν εἰσαγαγεῖν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν οἱ περὶ Εὐσέβιον τῆ συνήθει ἐαυτῶν βία. Ἄλλ' ὁ τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἐπίσκοπος, ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος, ἀντέλεγε φάσκων, μὴ δεῖν εἰς κοινωνίαν δεχθῆναι τὸν τῆς αἰρέ-
 σεως εὐρετήν. Καὶ λοιπὸν οἱ περὶ Εὐσέβιον ἠπειλήσαν ὅτι ὥσπερ
 15 μὴ θελόντων ὑμῶν ἐποιήσαμεν αὐτὸν κληθῆναι παρὰ βασιλέως, οὕτως αὐριον, κὰν μὴ κατὰ γνώμην σοι τυγχάνη, συναχθήσεται Ἄρειος μεθ' ἡμῶν ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ταύτῃ'. Σάββατον δὲ ἦν, ὅτε ταῦτα ἔλεγον.

3. Ὁ τοίνυν ἐπίσκοπος Ἀλέξανδρος ἀκούσας ταῦτα καὶ πάννυ
 20 λυπηθεὶς εἰσελθὼν εἰς τὴν ἐκκλησίαν τὰς τε χεῖρας ἐκτείνας πρὸς τὸν Θεὸν ἀπωδύρετο καὶ ῥίπας ἐαυτὸν ἐπὶ πρόσωπον ἐν τῷ ἱερα-
 τείῳ, κείμενος ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ἠῦχετο. Παρῆν δὲ καὶ Μακάριος εὐχόμενος σὺν αὐτῷ καὶ ἀκούσας τῆς φωνῆς αὐτοῦ. Παρεκάλει δὲ δύο ταῦτα λέγων· Ἐἰ Ἄρειος αὐριον συνάγεται, ἀπόλυσον ἐμέ
 25 τὸν δοῦλόν σου καὶ μὴ συναπολέσης εὐσεβῆ μετὰ ἀσεβοῦς, εἰ δὲ φείδη τῆς Ἐκκλησίας σου (οἶδα δὲ ὅτι φείδη) ἐπίδε ἐπὶ τὰ ῥήματα τῶν περὶ Εὐσέβιον καὶ μὴ δῶς εἰς ἀφανισμόν καὶ ὄνειδος τὴν κληρονομίαν σου, καὶ ἄρον Ἄρειον, ἵνα μὴ εἰσελθόντος αὐ-

ὑπὸ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου μὲ τὴν φροντίδα τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου. Ὅταν λοιπὸν ὁ ἄρειος ἔγινε δεκτὸς τὸν ἐνέκρινεν ὁ βασιλεὺς, ἐὰν ἔχη τὴν πίστιν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας, καὶ αὐτὸς ὠρκίσθη ὅτι πιστεύει ὀρθῶς καὶ ἔδωκε γραπτὴν ὁμολογίαν πίστεως, εἰς τὴν ὁποίαν ἀπέκρυψε μὲν τὴν αἰτίαν διὰ τὴν ὁποίαν ἐδιώχθη ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου Ἀλεξάνδρου, ὑπεκρίνετο δὲ τὰς λέξεις τῶν Γραφῶν. Ἀφοῦ λοιπὸν ὠρκίσθη ὅτι δὲν πιστεύει αὐτὰ διὰ τὰ ὁποῖα τὸν ἐδίωξεν ὁ Ἀλέξανδρος, τὸν ἄφησεν ἐλεύθερον καὶ τοῦ εἶπεν· Ἐὰν ἡ πίστις σου εἶναι ὀρθή, καλῶς ὠρκίσθης, ἐὰν ὅμως ἡ πίστις σου εἶναι ἀσεβής, καὶ ὠρκίσθης, ὁ Θεὸς νὰ σὲ κρίνῃ. Ἔτσι λοιπὸν, ἀφοῦ ἀφέθη ἐλεύθερος ἀπὸ τὸν βασιλέα, οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου ἠθέλησαν μὲ τὴν συνηθισμένην εἰς αὐτοὺς βίαν νὰ τὸν εἰσαγάγουν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἄλλ' ὁ ἐπίσκοπος τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὁ μακαρίτης Ἀλέξανδρος, εἶχεν ἀντιρρήσεις, ὅτι δὲν πρέπει νὰ γίνῃ δεκτὸς εἰς κοινωσίαν ὁ ἐπινοητὴς τῆς αἰρέσεως. Τότε λοιπὸν οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου ἀπέλιθσαν ὅτι ὅπως χωρὶς νὰ θέλετε ἐπετύχαμεν νὰ κληθῆ ὑπὸ τοῦ βασιλέως, ἔτσι αὖριον, καὶ ἂν ἀκόμη δὲν εἶναι σύμφωνον μὲ τὴν γνώμην σου, θὰ συνεκκλησιασθῆ μαζί μας ὁ ἄρειος εἰς αὐτὴν τὴν Ἐκκλησίαν. Τότε δὲ ποὺ ἔλεγαν αὐτὰ ἦταν Σάββατον.

3. Ὁ ἐπίσκοπος λοιπὸν Ἀλέξανδρος, ὅταν ἤκουσεν αὐτὰ, ἐπειδὴ ἐλυπήθη πολὺ, εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ, ἀφοῦ ἥπλωσε τὰ χέρια του πρὸς τὸν Θεόν, παρηκολούθει κλαίοντας, καὶ ἀφοῦ ἔπεσε κάτω μὲ τὸ πρόσωπον εἰς τὸ ἱερατεῖον, πεσμένος εἰς τὸ ἔδαφος προσηύχето. Ἦταν δὲ παρῶν καὶ ὁ Μακάριος προσευχόμενος μαζί του καὶ ἤκουσε τὴν φωνὴν του. Παρεκάλει δὲ λέγοντας αὐτὰ τὰ δύο· Ἐὰν ὁ ἄρειος αὖριον ἐκκλησιασθῆ δῶσε τὸ τέλος τῆς ζωῆς εἰς ἐμὲ τὸν δοῦλον σου καὶ μὴ καταστρέψῃς ἕνα εὐσεβῆ μαζί μὲ ἕνα ἀσεβῆ¹, ἐὰν ὅμως φροντίζῃς διὰ τὴν Ἐκκλησίαν σου (γνωρίζω δὲ ὅτι φροντίζεις), πρόσεξε τὰ λόγια τῆς συμμορίας τοῦ Εὐσεβίου καὶ μὴ ἐπιτρέψῃς νὰ ἀφανισθῆ καὶ ὑβρισθῆ ἡ κληρονομία σου², καὶ πάρε τὸν ἄρειον, διὰ νὰ μὴ εἰσ-

2. Πρβλ. Ἰωήλ 2, 12.

τοῦ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν δόξη καὶ ἡ αἵρεσις συνεισέρχεσθαι αὐτῶ καὶ λοιπὸν ἡ ἀσέβεια ὡς εὐσέβεια νομισθῆ⁷. Ταῦτα εὐξάμενος ὁ ἐπίσκοπος ἀνεχώρησε πάνυ φροντίζων. Καὶ γέγονέ τι θαυμαστὸν καὶ παράδοξον τῶν γὰρ περὶ Εὐσέβιον ἀπειλησάντων ὁ μὲν ἐπί-
 5 σκοπος ἠϋξάτο, ὁ δὲ Ἄρειος ἐθάρρει τοῖς περὶ Εὐσέβιον πολλὰ τε φλυαρῶν εἰσηλθεν εἰς θάκας ὡς διὰ χρεῖαν τῆς γαστρὸς καὶ ἐξαίφνης κατὰ τὸ γεγραμμένον («πρηνῆς γενόμενος ἐλάκησε μέ-
 σος») καὶ πεσὼν ἀπέπνυξεν ἀμφοτέρων τε τῆς τε κοινωνίας καὶ τοῦ
 ζῆν ἐστερήθη.

10 4. Τὸ μὲν οὖν τέλος τοῦ Ἀρείου τοιοῦτον γέγονε· καὶ οἱ περὶ Εὐσέβιον μεγάλως αἰσχυνθέντες ἔθαψαν τὸν συνωμότην ἑαυτῶν, ὁ δὲ μακαρίτης Ἀλέξανδρος χαιρούσης τῆς Ἐκκλησίας τὴν συναξιν ἐπετέλεσεν ἐν εὐσεβείᾳ καὶ ὀρθοδοξίᾳ σὺν πᾶσι τοῖς ἀδελφοῖς εὐχόμενος καὶ δοξάζων μεγάλως τὸν Θεὸν οὐχ ὡς ἐπιχαί-
 15 ρων τῷ θανάτῳ - μὴ γένοιτο («πᾶσι») γὰρ («ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἅπαξ ἀποθανεῖν»)-, ἀλλ' ὅτι τοῦτο ὑπὲρ τὰς ἀνθρώπων κρίσεις ἐδείχθη. Αὐτὸς γὰρ ὁ Κύριος δικάσας ταῖς ἀπειλαῖς τῶν περὶ Εὐσέβιον καὶ τῇ εὐχῇ Ἀλεξάνδρου κατέκρινε τὴν ἀρειανὴν αἵρεσιν δείξας αὐτὴν ἀνάξιον οὔσαν τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινο-
 20 νίας καὶ πᾶσι φανερώσας ὅτι, κἂν παρὰ βασιλέως καὶ πάντων ἀνθρώπων ἔχη τὴν προστασίαν, ἀλλὰ παρ' αὐτῆς τῆς Ἐκκλησίας κατεκρίθη. Δέδεικται οὖν οὐ θεοφιλὲς ἀλλ' εὐσεβὲς τὸ χριστομάχον ἐργαστήριον τῶν Ἀρειομανιτῶν. Καὶ πολλοὶ τῶν πρότερον ἀπατηθέντων μετέθεντο. Οὐ γὰρ ἄλλος ἀλλ' αὐτὸς ὁ βλασφημού-
 25 μενος παρ' αὐτῶν Κύριος κατέκρινε τὴν κατ' αὐτοῦ συσταῖσαν αἵρεσιν καὶ πάλιν ἔδειξεν ὅτι, κἂν νῦν ὁ βασιλεὺς Κωνσταντίος βιάζεται τοὺς ἐπισκόπους ὑπὲρ αὐτῆς, ἀλλ' ἀκοινωνητὸς ἐστι

ἔλθη εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ φανῆ ἔτσι, ὅτι καὶ ἡ αἵρεσις εἰσέρχεται μαζί με αὐτόν, καὶ θεωρηθῆ πλέον ἡ ἀσέβεια ὡς εὐσέβεια'. Ἄφοῦ προσηυχῆθη ἔτσι ὁ ἐπίσκοπος ἀνεχώρησε πολὺ περίφροντις. Καὶ συνέβη κάτι ἀξιοθαύμαστον καὶ παράδοξον. Ἐνῶ δηλαδὴ οἱ φίλοι τοῦ Εὐσεβίου ἀπειλοῦσαν, ὁ μὲν ἐπίσκοπος προσηυχῆθη, ὁ δὲ Ἄρειος εἶχε τὸ θάρρος του εἰς τοὺς φίλους τοῦ Εὐσεβίου, καὶ με μεγάλην φλυαρίαν εἰσῆλθεν εἰς τοὺς ἀποπάτους Ἰσως διὰ σωματικὴν του ἀνάγκην, καὶ ξαφνικὰ κατὰ τὸ γραφικὸν «ἔπεσε κάτω καὶ ἄνοιξε ἡ κοιλιὰ του»¹ καὶ μόλις ἔπεσεν ἐξεψύχησε καὶ ἔχασε καὶ τὰ δύο καὶ τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ζωὴν.

4. Τέτοιο ἦταν λοιπὸν τὸ τέλος τοῦ Ἄρειου. Καὶ οἱ μὲν φίλοι τοῦ Εὐσεβίου κατατροπωθέντες ἔθαψαν τὸν συνεταῖρον τους, ὁ δὲ μακαρίτης Ἀλέξανδρος με χαίρουσαν τὴν Ἐκκλησίαν ἐτέλεσε τὴν λατρευτικὴν σύναξιν με εὐσέβειαν καὶ ὀρθοδοξίαν μαζί με ὅλους τοὺς ἀδελφούς, προσευχόμενος καὶ δοξάζων μεγάλως τὸν Θεόν, ὅχι διότι ἔχαιρε διὰ τὸν θάνατον - μὴ γένοιτο (διότι «ὅλοι οἱ ἄνθρωποι μέλλει νὰ ἀποθάνουν μίαν φορὰν») -², ἀλλὰ διότι τὸ γεγονός τοῦτο ἀπεδείχθη ἀνώτερον ἀπὸ τὰς κρίσεις τῶν ἀνθρώπων. Διότι ὁ ἴδιος ὁ Κύριος με τὸ νὰ δικάσῃ ἀναλόγως πρὸς τὰς ἀπειλὰς τῶν ὀπαδῶν τοῦ Εὐσεβίου καὶ πρὸς τὴν προσευχὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, κατεδίκασε τὴν ἀρειανικὴν αἵρεσιν καὶ ἀπέδειξε ὅτι δὲν ἀξίζει τὴν ἐκκλησιαστικὴν κοινωνίαν καὶ ἐφάνέρωσεν εἰς ὅλους ὅτι, καὶ ἂν ἀκόμη ἔχη τὴν προστασίαν τοῦ βασιλέως καὶ ὄλων τῶν ἀνθρώπων, ὅμως ἀπὸ τὴν ἰδίαν τὴν Ἐκκλησίαν κατεκρίθη. Ἀπεδείχθη λοιπὸν ὅτι δὲν εἶναι θεοφίλης, ἀλλ' ἀσεβὲς τὸ χριστομάχον στρατηγεῖον τῶν Ἀρειομανιτῶν. Καὶ ἔτσι πολλοὶ ἐξ ἐκείνων ποὺ εἶχαν προηγουμένως ἀπατηθῆ ἐπέστρεψαν, διότι δὲν ἦταν ἄλλος, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος, ὁ βλασφημούμενος ὑπ' αὐτῶν, ἐκεῖνος ποὺ κατεδίκασε τὴν αἵρεσιν, τὴν ὁποίαν κατεσκεύασαν ἐναντίον του, καὶ ἔδειξε πάλιν ὅτι, παρὰ τὸ ὅτι ὁ βασιλεὺς Κωνστάντιος ἐκβιάζει ὑπὲρ αὐτῆς τοὺς ἐπισκόπους, ὅμως αὐτὴ παραμένει ἀκοινωνήτος ἀπὸ τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ξένη

2. Ἐβρ. 9, 27.

τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῶν οὐρανῶν ἀλλοτρία. Οὐκοῦν καὶ ἡ παρ' ὑμῖν λοιπὸν πεπαύσθω ζήτησις· αὕτη γὰρ ἦν ἡ γενομένη συνθήκη· καὶ μηδεὶς προστιθέσθω τῇ αἵρέσει, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀπατηθέντες μεταγινωσκέτωσαν. Ἦν γὰρ ὁ Κύριος κατέκρινε, τίς ἀποδέξε-
5 ται; Καὶ ἦν ἀκοινωνήτων αὐτὸς πεποίηκε, πῶς ὁ προσλαμβανόμενος οὐ μεγάλως ἀσεβεῖ καὶ φανερῶς ἔστι χριστομάχος;

Ἰκανὸν μὲν οὖν καὶ τοῦτο δυσωπῆσαι τοὺς ἐριστικούς, ἀνάγνωθι δὲ ὅμως τοῖς τότε ζητήσασι καὶ τὰ κατὰ τῆς αἵρέσεως δι' ὀλίγων γραφέντα πρὸς τοὺς μοναχοὺς, ἵνα καὶ ἐξ αὐτῶν ἔτι μάλ-
10 λον καταγινώσκωσι τῆς ἀσεβείας καὶ τῆς πονηρίας τῶν Ἀρειομανιτῶν. Μηδενὶ μέντοι θελήσης ἐκδοῦναι τούτων ἀντίγραφον, μηδὲ σαντῶ μεταγράψαι, καὶ γὰρ καὶ τοῖς μοναχοῖς τοῦτο δεδήλωκα. Ἄλλ' ὡς γνήσιος, εἰ μὲν τι λείπει τοῖς γραφεῖσι, πρόσθε, εὐθὺς δὲ πρὸς ἡμᾶς ἀντίπεμψον.

15 Καὶ γὰρ καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, ἧς ἔγραψα τοῖς ἀδελφοῖς, δύνασαι μαθεῖν, ὃ πέπονθα γράφων, καὶ γινῶναι, ὅτι καὶ διὰ τοῦτο οὐκ ἔστιν ἀσφαλὲς ἐκδίδοσθαι γράμματα ἰδιώτου καὶ μάλιστα περὶ τῶν ἀνωτάτων καὶ κορυφαιοτάτων δογμάτων, μήποτε τὸ δι' ἀσθένειαν ἢ τὸ ἀδιατρᾶνωτον τῆς γλώττης ἐνδεῶς εἰρημένον
20 βλάβην τοῖς ἀναγινώσκουσιν ἐμποιήσῃ. Οἱ γὰρ πολλοὶ οὐ τὴν πίστιν οὐδὲ τὸν σκοπὸν τοῦ γράφαντος σκοποῦσιν, ἀλλ' ἢ διὰ φθόνον ἢ δι' ἔριν ἧς προελήφθησαν κατὰ διάνοιαν δόξης, ὡς ἂν θέλωσιν αὐτοί, δέχονται καὶ μεταποιοῦσι τὰ γραφέντα κατὰ τὴν ἰδίαν ἡδονήν. Δῶν δὲ ὁ Κύριος παρὰ πᾶσι καὶ μάλιστα οἷς ἀνα-
25 γινώσκεις ταῦτα κρατεῖν τὴν τε ἀλήθειαν καὶ τὴν ὑγιαίνουσαν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν πίστιν. Ἀμήν.

ἀπό τοὺς οὐρανοὺς. Λοιπὸν ἄς τελειώσῃ πλέον καὶ ἡ συζήτησις μεταξύ σας, διότι αὐτὴ ἦταν ἡ μεγάλη ἀπόδειξις, καὶ νὰ μὴ πηγαίνῃ κανεὶς μὲ τὴν αἴρεσιν, ἀλλὰ καὶ ἐκεῖνοι ποὺ ἐξηπατήθησαν νὰ μετανοήσουν. Διότι αὐτὴν ποὺ κατεδίκασεν ὁ Κύριος ποῖος θὰ τὴν ἀποδεχθῆ; Καὶ πῶς δὲν εἶναι πολὺ ἀσεβὴς καὶ φανερὰ χριστομάχος ἐκεῖνος ποὺ παραδέχεται αὐτὴν ποὺ ὁ ἴδιος ὁ Κύριος κατέστησεν ἀκοινώνητον;

5. Εἶναι λοιπὸν καὶ τοῦτο ἄρκετὸν νὰ ἡρεμήσῃ τοὺς ἐριστικούς, διάβασε ὁμῶς εἰς ἐκείνους ποὺ τὸ ἐζήτησαν, καὶ αὐτὰ ποὺ ἐγράφησαν ἐν συντομίᾳ κατὰ τῆς αἰρέσεως πρὸς τοὺς μοναχοὺς διὰ νὰ κατακρίνουν ἀκόμη περισσότερο μὲ αὐτὰ τὴν ἀσέβειαν, καὶ τὴν πονηρίαν τῶν Ἀρειομανιτῶν. Ὅμως μὴ θελήσῃς νὰ δώσῃς ἀντίγραφον τούτων εἰς οὐδένα, οὔτε διὰ τὸν ἑαυτὸν σου νὰ ἀντιγράψῃς, τοῦτο μάλιστα τὸ εἶπα καὶ εἰς τοὺς μοναχοὺς, ἀλλὰ ὡσὰν γνήσιος ἀδελφός, ἐὰν λείπη κάτι ἀπὸ τὰ γραφέντα, πρόσθεσέ το, καὶ ἀμέσως νὰ τὸ ἐπιστρέψῃς πρὸς ἡμᾶς. Διότι καὶ ἐκ τῆς ἐπιστολῆς, τὴν ὁποίαν ἔγραψα πρὸς τοὺς ἀδελφούς, ἠμπορεῖς νὰ πληροφορηθῆς αὐτὸ ποὺ ἔπαθα ἐπειδὴ ἔγραφα, καὶ νὰ καταλάβῃς, ὅτι καὶ δι' αὐτὸν τὸν λόγον δὲν εἶναι ἀσφαλὲς νὰ ἐκδίδονται τὰ γραπτὰ ἐνὸς κοινοῦ ἀνθρώπου καὶ μάλιστα ὅταν αὐτὰ ἀναφέρονται περὶ τῶν ὑψίστων καὶ κορυφοτάτων δογμάτων, μήπως ἐκεῖνο ποὺ λέγεται ἔλλειπῶς ἀπὸ ἀσθενείαν ἢ ἀπὸ ἀδυναμίαν τῆς γλώσσης, προξενήσῃ ζημίαν εἰς τοὺς ἀναγινώσκοντας. Διότι οἱ πολλοὶ δὲν προσέχουν οὔτε τὴν πίστιν οὔτε τὸν σκοπὸν τοῦ γράψαντος, ἀλλ' ἕνεκα τοῦ φθόνου, ἢ ἕνεκα τῆς ἐριστικῆς τῶν διαθέσεως, ἐκ τῆς ὁποίας εἶναι προκατειλημμένοι μὲ τὴν σκέψιν των, ὑποδέχονται καὶ μεταβάλλουν τὰ γραφέντα ὅπως τοὺς εὐχαριστεῖ. Ἄς σὲ ἀξιώσῃ δὲ ὁ Κύριος ἀπὸ ὅλα, καὶ μάλιστα ἀπ' αὐτὰ ποὺ διαβάζεις, νὰ κρατῆς αὐτά, δηλαδὴ καὶ τὴν ἀλήθειαν καὶ τὴν ὀρθὴν πίστιν εἰς τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν. Ἀμήν.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Τοῖς τὸν μονήρη βίον ἀσκοῦσι, καὶ ἐν πίστει Θεοῦ ἰδρυμέ-
5 νοις, ἀγαπητοῖς καὶ ποθεινοτάτοις ἀδελφοῖς ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Εὐχαριστῶν μὲν τῷ Κυρίῳ, τῷ δόντι ὑμῖν εἰς αὐτὸν πι-
στεῦσαι, ἵνα μετὰ τῶν ἀγίων καὶ ὑμεῖς ἔχητε τὴν ζωὴν τὴν αἰώ-
νιον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσὶ τινες οἱ τὰ Ἄρειου φρονοῦντες, περιερχόμε-
νοι τὰ μοναστήρια, δι' οὐδὲν ἄλλο εἰ μὴ ἵνα, ὡς πρὸς ὑμᾶς ἐλθόν-
10 τες καὶ ἀφ' ἡμῶν ὑποστρέφοντες, τοὺς ἀκεραίους ἐξαπατῶσι,
τινὲς δὲ εἰσιν οἱ διαβεβαιοῦντες μὲν τὰ Ἄρειου μὴ φρονεῖν, συγ-
καταβαίνοντες δέ, καὶ μετ' αὐτῶν εὐχόμενοι ἐπὶ τὸ αὐτό, ἀναγ-
καίως, παρακελεύοντων τινῶν εἰλικρινεστάτων ἀδελφῶν, πρὸς
ὑμᾶς γράφειν ἐσπούδασα, ἵνα τὴν εὐσεβῆ πίστιν, ἣν ἡ τοῦ Θεοῦ
15 χάρις ἐν ὑμῖν ἐργάζεται, ἀκεραίως καὶ ἀδόλως φυλάττοντες, οὐ
μὴ πρόφασιν δῶτε σκανδάλου τοῖς ἀδελφοῖς. Ὅταν γὰρ τινες ὑ-
μᾶς τοὺς ἐν Χριστῷ πιστοὺς θεωρήσαντες μετ' αὐτῶν συνερχο-
μένους καὶ κοινωνοῦντας, πάντως ὑπονοήσαντες ἀδιάφορον εἶναι
τὸ τοιοῦτον, εἰς τὸν τῆς ἀσεβείας ἐμπεσοῦνται βόρβορον. Ἴν'
20 οὖν μὴ τοῦτο γένηται, θελήσατε, ἀγαπητοί, τοὺς μὲν φανερῶς
φρονοῦντας τὰ τῆς ἀσεβείας ἀποστρέφεισθαι, τοὺς δὲ νομίζον-
τας τὰ Ἄρειου μὴ φρονεῖν, κοινωνοῦντας δὲ μετὰ τῶν ἀσεβῶν
φυλάττεσθαι· καὶ μάλιστα ὧν τὸ φρόνημα ἀποστρεφόμεθα, τού-
τους ἀπὸ τῆς κοινωνίας προσήκει φεύγειν. Εἰ δέ τις προσποιεῖ-
25 ται μὲν ὁμολογεῖν ὀρθὴν πίστιν, φαίνεται δὲ κοινωνῶν ἐκείνοις,

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
Μ. ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ
ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΜΟΝΑΧΟΥΣ

Πρὸς ὄσους ἀσκοῦν τὸν μοναχικὸν βίον καὶ εἶναι στερεωμένοι εἰς τὴν πίστιν τοῦ Θεοῦ, ἀγαπητοὺς καὶ περιπόθητους ἀδελφούς, χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

Πρῶτον μὲν εὐχαριστῶ τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος σᾶς ἤξιωσε νὰ πιστεύσετε εἰς αὐτὸν, διὰ νὰ κληρονομήσετε καὶ σεῖς τὴν αἰώνιον ζωὴν μαζί με τοὺς ἁγίους. Ἐπειδὴ δὲ ὑπάρχουν μερικοὶ ἀρειανόφρονες, οἱ ὅποιοι περιέρχονται τὰ μοναστήρια διὰ κανένα ἄλλον σκοπὸν, παρὰ νὰ ἐξαπατήσουν τοὺς ἀπλοϊκοὺς, ὡσὰν ἀπεσταλμένοι τάχα ἀπὸ ἡμᾶς, ὑπάρχουν δὲ μερικοὶ οἱ ὅποιοι διαβεβαιώνουν μὲν πῶς δὲν πιστεύουν εἰς τὴν διδασκαλίαν, ἀλλὰ ὑποχωροῦν καὶ προσεύχονται μαζί με αὐτοὺς εἰς τὸν ἴδιον τόπον. Κατ' ἀνάγκην λοιπὸν ἔσπευσα, ἐπειδὴ μὲ παρεκάλεσαν μερικοὶ σταθερώτατοι ἀδελφοί, νὰ σᾶς γράψω, ὥστε νὰ φυλάσσετε ἀκεραίαν καὶ ἀνόθευτον τὴν εὐσεβῆ πίστιν, τὴν ὁποῖαν διατηρεῖ εἰς σᾶς ἡ χάρις τοῦ Θεοῦ, διὰ νὰ μὴ δώσετε ἀφορμὴν σκανδαλισμοῦ εἰς τοὺς ἀδελφούς. Διότι, ὅταν μερικοὶ ἰδοῦν σᾶς τοὺς πιστοὺς εἰς τὸν Χριστὸν νὰ συγκεντρώνεσθε με αὐτοὺς καὶ νὰ κοινωνήτε μαζί τους, ὅπωςδὴποτε θὰ θεωρήσουν τοῦτο ὅτι δὲν ἔχει μεγάλην σημασίαν, καὶ ἔτσι θὰ πέσουν εἰς τὸν βόρβορον τῆς ἀσεβείας. Διὰ νὰ μὴ συμβῆ λοιπὸν τοῦτο, ἀποφασίσατε, ἀγαπητοί, αὐτοὺς μὲν πού φανερὰ πιστεύουν εἰς τὴν ἀσέβειαν νὰ ἀποστρέψετε, ἀπ' αὐτοὺς δέ, πού νομίζουν πῶς δὲν πιστεύουν εἰς τὴν ἀρειανικὴν διδασκαλίαν, κοινωνοῦν ὅμως με τοὺς ἀσεβεῖς νὰ φυλάττεσθε, καὶ μάλιστα ἐκείνων πού ἀποστρεφόμεθα τὴν πίστιν, αὐτοὺς πρέπει νὰ ἀποφεύγωμεν ἀπὸ τὴν κοινωνίαν. Ἐὰν δὲ κανεὶς προσποιῆται μὲν ὅτι ὁμολογεῖ ὀρθὴν πίστιν, φαίνεται

τὸν τοιοῦτον προτρέψασθε ἀπέχεσθαι τῆς τοιαύτης συνηθείας· καὶ ἐὰν μὲν ἐπαγγέλληται, ἔχετε τὸν τοιοῦτον ὡς ἀδελφόν, ἐὰν δὲ φιλονείκως ἐπιμένῃ, τὸν τοιοῦτον παραιτεῖσθε. Οὕτω γὰρ διατελοῦντες καθαρὰν τὴν πίστιν διατηρήσετε, καὶ κείνοι βλέπον-
5 τες ὑμᾶς ὠφεληθήσονται, φοβηθέντες μὴ ἄρα ὡς ἀσεβεῖς καὶ τὰ ἐκείνων φρονοῦντες νομισθῶσιν.

δὲ ὅτι κοινωνεῖ μετ' ἐκείνους, αὐτὸν νὰ παροτρύνετε νὰ ἀποφεύγῃ αὐτὴν τὴν συνήθειαν. Καὶ ἐὰν μὲν ὑποσχεθῆ νὰ τὸν θεωρῆτε ἀδελφόν, ἐὰν δὲ ἐπιμένῃ μετ' ἐπίσταν, αὐτὸν νὰ τὸν ἀπομακρύνετε. Διότι ἐὰν πράττετε ἔτσι θὰ διατηρήσετε καθαρὰν τὴν πίστιν, καὶ ἐκεῖνοι βλέποντας σὰς θὰ ὠφεληθοῦν, ἐπειδὴ θὰ φοβηθοῦν μήπως θεωρηθοῦν ὡς ἀσεβεῖς καὶ ὅτι πιστεύουν τὴν διδασκαλίαν ἐκείνων.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΟΝ
ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ

Ἄθανάσιος Ἰωάννη καὶ Ἀντιόχῳ, τοῖς ἀγαπητοῖς υἱοῖς
καὶ συμπρεσβυτέροις, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Ἐχάρην δεξάμενος ὑμῶν καὶ νῶν ἐπιστολήν, ὅτι μάλιστα
ἀπὸ Ἱεροσολύμων ἐγράφατε· καὶ χάριν ὑμῖν ἔχω, ὅτι ἐδηλώσα-
10 τε περὶ τῶν ἀδελφῶν, τῶν ἐκεῖ συναγομένων, καὶ περὶ τῶν βου-
λομένων προφάσει ζητημάτων ταράττειν τοὺς ἀκεραίους. Ἀλλὰ
περὶ μὲν τούτων παραγγελλέτω ὁ Ἀπόστολος, Ἐπιπροσέχειν
τοῖς λογομαχοῦσι, καὶ μηδὲν ἕτερον ζητοῦσιν ἢ λέγειν τι καινὸν
καὶ ἀκούειν. Ὑμεῖς δέ, ἔχοντες τὸν θεμέλιον ἀσφαλῆ, ὅς ἐστιν
15 Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ τὴν τῶν πατέρων περὶ
τῆς ἀληθείας ὁμολογίαν, τοὺς πλέον τι ταύτης ἢ ἔλαττον λαλεῖν
θέλοντας ἀποστρέφειν, καὶ μᾶλλον τῆς τῶν ἀδελφῶν ὠφελείας
γίνεσθε, εἰς τὸ φοβεῖσθαι τὸν Θεὸν καὶ τὰς ἐντολὰς τηρεῖν· ἵνα
καὶ ἐκ τῆς διδασκαλίας τῶν πατέρων καὶ ἐκ τῆς τῶν ἐντολῶν
20 τηρήσεως δυνηθῶσιν εὐάρεστοι τῷ Κυρίῳ φανῆναι ἐν τῇ ἡμέρᾳ
τῆς κρίσεως. Πάνυ δὲ τεθαῦμακα τὴν θρασύτητα τῶν τολμώντων
λαλεῖν κατὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν, τοῦ ἀληθῶς Θεοῦ δούλου Βα-
σιλείου τοῦ ἐπισκόπου. Ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης φλυαρίας ἐλέγγε-
σθαι δυνήσονται, ὡς οὐδὲ τῶν πατέρων ἀγαπῶντες τὴν ὁμολο-
25 γίαν. Προσαγορεύετε τοὺς ἀδελφούς. Προσαγορεύουσιν ὑμᾶς οἱ
σὺν ἐμοί. Ἐρρῶσθαι ὑμᾶς ἐν Κυρίῳ εὐχομαι, ἀγαπητοὶ καὶ πο-
θεινότατοι υἱοί.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΙΩΑΝΝΗΝ ΚΑΙ ΑΝΤΙΟΧΟΝ
ΤΟΥΣ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΥΣ

Ἄθανάσιος πρὸς τοὺς ἀγαπητοὺς υἱοὺς καὶ συμπρεσβυτέρους
Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον, χαίρετε ἐν Κυρίῳ.

Ἐχάρην, διότι ἔλαβα καὶ τώρα πάλιν ἐπιστολήν σας, καὶ μάλιστα ἐπειδὴ ἐγράψατε ἀπὸ τὰ Ἱεροσόλυμα καὶ σᾶς χρεωστῶ εὐγνωμοσύνην, διότι μὲ ἐπληροφορήσατε περὶ τῶν ἀδελφῶν ποὺ συνάγονται ἐκεῖ, καὶ περὶ ἐκείνων οἱ ὅποιοι προσπαθοῦν μὲ τὴν πρόκλησιν ζητημάτων νὰ ἀνησυχοῦν τοὺς ἀπλοϊκοὺς. Ἄλλ᾽ περὶ αὐτῶν μὲν ἄς ἔχουν ὑπ' ὄψιν τὴν παραγγελίαν τοῦ ἀποστόλου ἵνα μὴ προσέχουν εἰς ἐκείνους ποὺ λογομαχοῦν καὶ δὲν ἐπιδιώκουν τίποτε ἄλλο παρὰ νὰ εἰποῦν ἢ νὰ ἀκούσουν κάτι νέον¹. Σεῖς δέ, ἔχοντες τὸ θεμέλιον ἀσφαλές, ποὺ εἶναι ὁ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὁ Κύριος ἡμῶν, καὶ τὴν ὁμολογίαν περὶ τῆς ἀληθείας τῶν Πατέρων, νὰ ἀποστρέψετε ὅσους θέλουν νὰ λέγουν περισσότερα ἢ ὀλιγώτερα ἀπ' αὐτὴν, καὶ νὰ προσπαθῆτε μᾶλλον νὰ προξενῆτε ὠφέλειαν εἰς τοὺς ἀδελφούς, εἰς τὸ νὰ φοβοῦνται τὸν Θεόν καὶ νὰ τηροῦν τὰς ἐντολὰς, διὰ νὰ ἡμπορέσουν, μὲ τὴν διδασκαλίαν τῶν Πατέρων, καὶ τὴν τήρησιν τῶν ἐντολῶν νὰ φανοῦν ἀρεστοὶ εἰς τὸν Κύριον κατὰ τὴν ἡμέραν τῆς κρίσεως. Ἰδιαιτέρως δέ ἠπόρησα διὰ τὴν θρασύτητα ἐκείνων ποὺ τολμοῦν νὰ ὀμιλοῦν κατὰ τοῦ ἀγαπητοῦ μας ἀληθινοῦ δούλου τοῦ Θεοῦ ἐπισκόπου Βασιλείου, διότι ἀπ' αὐτὴν τὴν φλυαρίαν τους θὰ καταστῆ δυνατὸν νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι οὔτε τὴν ὁμολογίαν τῶν Πατέρων ἀγαποῦν. Δώσατε τοὺς χαιρετισμούς μου εἰς τοὺς ἀδελφούς. Σᾶς χαιρετοῦν ὅσοι εἶναι μαζί μου. Εὐχομαι εἰς τὸν Κύριον νὰ ὑγιαίνετε, ἀγαπητοὶ καὶ περιπόθητοι υἱοί.

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΠΡΟΣ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ ΕΠΙΣΤΟΛΗ

5 Ἀγαπητῷ υἱῷ Παλλαδίῳ πρεσβυτέρῳ, Ἀθανάσιος ὁ
ἐπίσκοπος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

Καὶ τὴν παρὰ σοῦ μόνου γραφεῖσαν ἐπιστολὴν δεξάμενος,
ἐχάρην, μάλιστα ὅτι συνήθως ἔπνεες ὀρθοδοξίας. Καὶ τὴν αἰ-
τίαν, δι' ἣν μετὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Ἰνοκεντίου διάγεις, οὐ πρῶ-
10 τον νῦν, ἀλλ' ἔκπαλαι μαθῶν, ἀπεδεξάμην σου τὴν εὐλάβειαν.
Οὕτω τοίνυν πράττων, γράφε καὶ γνώριζε ἡμῖν, πῶς ἐκεῖ οἱ
ἀδελφοί, καὶ πῶς οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας περὶ ἡμῶν διανοοῦνται.
Ἐπειδὴ δὲ καὶ περὶ τῶν μοναζόντων τῶν ἐν Καισαρείᾳ ἐδήλω-
σας, ἔμαθον δὲ παρὰ τοῦ ἀγαπητοῦ ἡμῶν Διανίου, ὡς λυπουμέ-
15 νων καὶ ἀνθισταμένων αὐτῶν τῷ ἀγαπητῷ ἡμῶν Βασιλείῳ τῷ
ἐπισκόπῳ, σὲ μὲν ἀπεδεξάμην δηλώσαντα, αὐτοῖς δὲ τὰ πρόπον-
τα δεδήλωκα· ἵν' ὡς τέκνα ὑπακούωσι πατρί, καὶ μὴ ἀντιλέγω-
σιν, οἷς αὐτὸς δοκιμάζει. Εἰ μὲν γὰρ ὑποπτος ἦν περὶ τὴν ἀλή-
θειαν, καλῶς ἐμάχοντο, εἰ δὲ τεθαρρήκασι, τεθαρρήκαμεν δὲ καὶ
20 πάντες ἡμεῖς ὡς καύχημα τῆς Ἐκκλησίας ἐστίν, ἀγωνιζόμενος
μᾶλλον ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ διδάσκων τοὺς δεομένους, οὐ χρὴ
πρὸς τὸν τοιοῦτον μάχεσθαι, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἀποδέχεσθαι τὴν
ἀγαθὴν αὐτοῦ συνείδησιν. Ἐξ ὧν γὰρ διηγῆσατο ὁ ἀγαπητὸς
Διάνιος, μάτην φαίνονται λυπούμενοι. Αὐτὸς μὲν γάρ, ὡς τεθάρ-
25 ρηκα, τοῖς ἀσθενοῦσιν ἀσθενῆς γίνεται, ἵνα τοὺς ἀσθενεῖς κερ-

ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΙΟΙΣ ΠΑΤΡΟΣ ΗΜΩΝ
ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ

ΑΡΧΙΕΠΙΣΚΟΠΟΥ ΑΛΕΞΑΝΔΡΕΙΑΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΠΑΛΛΑΔΙΟΝ ΠΡΕΣΒΥΤΕΡΟΝ

Ἄθανάσιος ἐπίσκοπος πρὸς τὸν ἀγαπητὸν υἱὸν Παλλάδιον
πρεσβύτερον, χαῖρε ἐν Κυρίῳ.

Καὶ τὴν ἐπιστολὴν ποῦ ἔγραψες μόνος σου ἔλαβα καὶ ἐχάρην ἰδιαιτέρως δὲ διότι συνήθως ἔπνεες ὀρθοδοξίαν. Ἐπειδὴ δὲ ἔμαθα ὅχι τῶρα διὰ πρῶτην φοράν, ἀλλὰ πρὸ πολλοῦ τὴν αἰτίαν, διὰ τὴν ὁποῖαν ζῆς μαζί με τὸν ἀγαπητὸν μας Ἰνοκέντιον, παραδέχθην τὴν εὐλάβειάν σου. Ἐπειδὴ λοιπὸν συμπεριφέρεσαι ἔτσι, νὰ μᾶς γράφης καὶ νὰ μᾶς πληροφορῆς πῶς σκέπτονται ἐκεῖ δι' ἡμᾶς οἱ ἀδελφοί, καὶ πῶς μᾶς βλέπουν οἱ ἐχθροὶ τῆς ἀληθείας. Ἐπειδὴ δὲ μοῦ ἐξέθεσες καὶ τὰ περὶ τῶν μοναχῶν τῆς Καισαρείας, ἐπληροφορήθην δὲ καὶ ἀπὸ τὸν ἀγαπητὸν μας Διάνιον, ὅτι στενοχωροῦνται καὶ ἀντιστέκονται εἰς τὸν ἀγαπητὸν μας ἐπίσκοπον Βασίλειον, σέ μὲν ἐπήνεσα ποῦ με ἐπληροφόρησες, εἰς αὐτοὺς δὲ ὑπέδειξα αὐτὰ ποῦ πρέπει, διὰ νὰ ὑπακούουν ὡς παιδιὰ εἰς τὸν Πατέρα, καὶ νὰ μὴ προβάλουν ἀντιρρήσεις εἰς ὅσα αὐτὸς διδάσκει κατόπιν ἐξετάσεως. Διότι, ἐὰν μὲν ἦταν ὑποπτος ἔναντι τῆς ἀληθείας, καλὰ ἔκαναν καὶ τοῦ ἀντιστέκοντο ἐὰν ὁμως ἔχουν ἐμπιστοσύνην εἰς αὐτόν, πιστεύομεν δὲ καὶ ἡμεῖς ὅλοι ὅτι εἶναι καύχημα τῆς ἀληθείας, διότι μᾶλλον ἀγωνίζεται ὑπὲρ τῆς ἀληθείας καὶ διδάσκει ὅσους ἔχουν ἀνάγκην, δὲν πρέπει νὰ τὸν καταπολεμοῦν, ἀλλὰ μᾶλλον νὰ ἐπαινοῦν τὴν ἀγαθὴν του συνείδησιν. Διότι ἀπ' ὅσα μοῦ διηγήθη ὁ ἀγαπητὸς Διάνιος, ματαίως φαίνεται ὅτι στενοχωροῦνται, διότι αὐτός, ὡς εἶμαι βέβαιος, διὰ τοὺς ἀσθενεῖς γίνεται ὡς ἀσθενής, διὰ νὰ κερδίσῃ τοὺς ἀσθενεῖς ¹, οἱ δὲ ἀγαπητοί μας, ἔχοντες ἐστραμμένην τὴν προσο-

δήση· οἱ δὲ ἀγαπητοὶ ἡμῶν, ἀποβλέποντες εἰς τὸν σκοπὸν τῆς
 ἀληθείας αὐτοῦ, καὶ τὴν οἰκονομίαν, δοξαζέτωσαν τὸν Κύριον,
 τὸν δεδωκότα τῇ Καππαδοκίᾳ τοιοῦτον ἐπίσκοπον, οἷον καὶ ἐ-
 κάστη χώρα ἔχειν εὔχεται. Καὶ σὺ οὖν, ἀγαπητέ, θέλησον αὐ-
 5 τοῖς δηλῶσαι, ἵνα, ὡς ἔγραφα, πεισθῶσι. Τοῦτο γὰρ καὶ αὐτοὺς
 συνίστησιν εὐγνώμονας πρὸς πατέρα· τοῦτο καὶ τὴν εἰρήνην ταῖς
 Ἐκκλησίαις διαφυλάξει. Ἐρωῶσθαί σε ἐν Κυρίῳ εὔχομαι, ἀγα-
 πητὲ υἱέ.

χήν των εἰς τὸν ἀληθινὸν σκοπὸν του, καὶ τὸ σχέδιόν του, πρέπει νὰ δοξάζουν τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος ἔχει δώσει εἰς τὴν Καππαδοκίαν τέτοιον ἐπίσκοπον, τὸν ὁποῖον κάθε χώρα εὔχεται νὰ ἔχη. Καὶ σὺ λοιπόν, ἀγαπητέ, προσπάθησε νὰ τοὺς συμβουλεύσης διὰ νὰ πεισθοῦν, ὅπως τοὺς ἔγραψα. Διότι αὐτὸ εἶναι ποὺ θὰ τοὺς κάνη εὐγνώμονας πρὸς τὸν πατέρα καὶ θὰ διαφυλάξῃ καὶ τὴν εἰρήνην τῆς Ἐκκλησίας. Εὔχομαι, ἀγαπητέ υἱέ, νὰ υἱαίνῃς ἐν Κυρίῳ.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Κυρίῳ υἱῷ καὶ ποθεινοτάτῳ συλλειτουργῷ Ῥουφινιανῷ,
Ἀθανάσιος, ἐν Κυρίῳ χαίρειν.

5 Σὺ μὲν τὰ υἱῷ ἠγαπημένῳ πρόποντα πρὸς πατέρα γρά-
φεις. Ἐγγίσαντα γοῦν σε διὰ τοῦ γράμματος περιεπτυσάμην,
πάντων ἐμοὶ ποθεινότατε Ῥουφινιανέ. Κἀγὼ δέ, ὡς υἱῷ δυνά-
μενος γράφειν ἐν τε τοῖς προοιμίοις καὶ μέσοις καὶ τελευταίοις,
ἐπέσχον, ἵνα μὴ ἐκ γραμμάτων ἢ σύστασις καὶ ἡ μαρτυρία γνω-
10 ρίζεται. Σὺ γὰρ ἐμοὶ ἐπιστολή, κατὰ τὸ γεγραμμένον ἐπιγινω-
σκομένη καὶ ἀναγινωσκομένη ἐν καρδίᾳ. Οὕτω τοίνυν πίστευε
διακείμενος, καὶ πίστευε. Προσαγορεύω σε καὶ προτρέπω γρά-
φειν· οὐ γὰρ ὀλίγως, ἀλλὰ μεγάλως εὐφραίνεις τοῦτο ποιῶν.

Ἐπειδὴ δὲ φιλοκάλως καὶ ἐκκλησιαστικῶς, τοῦτο γὰρ πά-
15 λιν πρέπει τῇ σῇ εὐλαβείᾳ, ἠρώτησας περὶ τῶν δι' ἀνάγκην ὑπο-
συρέντων μὲν, μὴ φθαρέντων δὲ ἐν τῇ κακοπιστίᾳ, καὶ ἠθέλη-
σας γράφαι με τὰ δόξαντα περὶ αὐτῶν ἐν ταῖς συνόδοις καὶ παν-
ταχοῦ, γίνωσκε, κύριέ μου ποθεινότατε, ὅτι ἐν ἀρχῇ μὲν, παυσα-
μένης τῆς γινομένης βίας, γέγονε σύνοδος, παρόντων ἀπὸ τῶν
20 ἔξω μερῶν ἐπισκόπων· γέγονε δὲ καὶ παρὰ τοῖς τὴν Ἑλλάδα κα-
τοικοῦσι συλλειτουργοῖς· οὐδὲν δὲ ἤττον καὶ τοῖς ἐν Σπανίᾳ καὶ
Γαλλίᾳ. Καὶ ἤρρεσεν ὅπερ ὧδε καὶ πανταχοῦ, ὥστε τοῖς μὲν κατα-
πεπτωκόσι καὶ προῖσταμένοις τῆς ἀσεβείας συγγινώσκειν μὲν
μετανοοῦσι, μὴ διδόναι δὲ αὐτοῖς τόπον κλήρου, τοῖς δὲ μὴ αὐ-
25 θεντοῦσι μὲν τῆς ἀσεβείας, παρασυρεῖσι δὲ δι' ἀνάγκην καὶ βίαν,
ἔδοξε δίδοσθαι μὲν συγγνώμην, ἔχειν δὲ καὶ τὸν τόπον τοῦ κλή-
ρου· μάλιστα δὲ ἀπολογίαν πιθανὴν ἐπορίσαντο, καὶ ἔδοξε τοῦ-

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΠΡΟΣ ΡΟΥΦΙΝΙΑΝΟΝ

Ἐθανάσιος πρὸς τὸν κύριον υἱὸν καὶ περιπόθητον
συλλειτουργὸν Ρουφινιανόν, χαῖρε ἐν Κυρίῳ.

Σὺ μὲν γράφεις αὐτὰ ποὺ ἀρμόζουν εἰς ἀγαπημένον υἱὸν
πρὸς Πατέρα. Ὡσάν νά μέ ἐπλησίασες μέ τὸ γράμμα σου, σέ ἀγ-
κάλιασα, περισσότερο ἐξ ὅλων, περιπόθητε Ρουφινιανέ. Καὶ ἐγὼ
δέ, ἂν καὶ ἤμποροῦσα νά σοῦ γράψω ὡς πρὸς υἱὸν καὶ εἰς τὸ προ-
οίμιον καὶ εἰς τὸ κύριον μέρος καὶ εἰς τὸν ἐπίλογον ὁμῶς πρόσεξα
νά μὴ φανερώνεται εἰς τὰ γράμματα ἢ σχέσις μας καὶ ἡ μαρτυρία.
Διότι σὺ εἶσαι δι' ἐμὲ ἐπιστολή, κατὰ τὸ γεγραμμένον, ἡ ὁποία
γνωρίζεται καὶ διαβάζεται εἰς τὴν καρδίαν ¹. Ἔτσι λοιπὸν νά
συμπεριφέρεσαι πιστὰ καὶ νά πιστεύης. Σέ χαιρετῶ καὶ σέ παρα-
καλῶ νά γράφης· διότι ὄχι ὀλίγο, ἀλλὰ πολὺ μέ εὐχαριστεῖς, ἂν
κάνης αὐτό.

Ἐπειδὴ δέ ἀπὸ καλωσύνην καὶ μέ ἐκκλησιαστικὸν φρόνημα
ἠρώτησες, διότι αὐτὸ ἀρμόζει πάλιν εἰς τὴν εὐλάβειάν σου, περὶ
τῶν παρασυρθέντων ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ μὴ διαστραφέντων εἰς
τὴν κακὴν πίστιν, καὶ ἠθέλησες νά σοῦ γράψω, τί ἀπεφάσισαν δι'
αὐτοὺς εἰς τὰς συνόδους καὶ ὅπουδήποτε ἄλλοῦ, γνώριζε, κύριέ
μου ποθεινότατε, ὅτι κατ' ἀρχὴν μὲν, ὅταν ἐσταμάτησεν ἡ προ-
κληθεῖσα βία, συνεκροτήθη σύνοδος, εἰς τὴν ὁποίαν παρευρέθη-
σαν ἐπίσκοποι καὶ ἀπὸ ξένα μέρη· ἔγινε δέ σύνοδος καὶ ἀπὸ τοὺς
εἰς τὴν Ἑλλάδα συλλειτουργοὺς, ὁμοίως δέ καὶ ἀπὸ τοὺς εἰς τὴν
Ἰσπανίαν καὶ τὴν Γαλλίαν. Καὶ αὐτὸ ποὺ ἐφάνη ἀρεστόν ἐδῶ,
ἤρεσεν καὶ εἰς ὅλους τοὺς ἄλλους, δηλαδὴ εἰς μὲν τοὺς καταπεπτω-
κότας καὶ πρωτοστατοῦντας εἰς τὴν ἀσέβειαν νά παρέχεται συγ-
γνώμη ἔαν μετανοήσουν, ἀλλὰ νά μὴ τοὺς ἐπιτρέπεται νά παρα-
μείνουν εἰς τὸν κλῆρον, εἰς δὲ τοὺς μὴ πρωτοστατοῦντας εἰς τὴν
ἀσέβειαν, ἀλλὰ παρασυρθέντας ἀπὸ ἀνάγκην καὶ βίαν, ἀπεφα-
σίσθη νά παρέχεται συγγνώμη καὶ νά τοὺς ἐπιτρέπεται νά παρα-
μείνουν εἰς τὸν κλῆρον, μάλιστα δέ, ἐπειδὴ εἶχαν εὐλογοφανῆ

τό πως οἰκονομικῶς γενέσθαι. Διεβεβαιώσαντο γὰρ μὴ μεταβε-
 βλῆσθαι εἰς ἀσέβειαν· ἵνα δὲ μὴ κατασταθέντες τινὲς ἀσεβέστα-
 τοι διαφθείρωσι τὰ Ἐκκλησίας, εἶλοντο μᾶλλον συνδραμεῖν τῇ
 βία καὶ βαστάσαι τὸ βάρος, ἢ λαοὺς ἀπολέσθαι. Τοῦτο δὲ λέγον-
 5 τες ἔδοξαν ἡμῖν πιθανῶς λέγειν· διὰ τὸ καὶ προφασίζεσθαι αὐ-
 τοὺς τὸν Ἁαρὼν τὸν τοῦ Μωυσέως ἀδελφὸν ἐν τῇ ἐρήμῳ συν-
 δραμεῖν μὲν τῇ τοῦ λαοῦ παραβάσει, ἀπολογίαν δὲ ἐσχηκέναι,
 ἵνα μὴ ὁ λαὸς ἐπιστρέψας εἰς Αἴγυπτον ἐπιμείνη τῇ εἰδωλολα-
 τρία· καὶ γὰρ ἦν τὸ φαινόμενον εὐλόγον, ὅτι μένοντες ἐν τῇ ἐρή-
 10 μῳ δύνανται παύσασθαι τῆς ἀσεβείας, εἰσελθόντες δὲ εἰς Αἴγυ-
 πτον, ἐπετρέβοντο καὶ ἠὔξανον ἐν ἑαυτοῖς τὴν ἀσέβειαν. Τούτων
 τοίνυν ἔνεκα συγγνωστὸν τὸ πρὸς τὸν κλῆρον γέγονε. Τοῖς δὲ
 ἀπατηθεῖσι καὶ βίαν παθοῦσι συγγνώμη δίδοται.

Ταῦτα καὶ τῇ σῇ εὐσεβείᾳ δηλῶ, θαρρῶν, ὅτι καὶ τὰ δόξαν-
 15 τα ἀποδέξεταιί σου ἢ θεοσέβεια, καὶ οὐ καταγνώσεται ἐκχει-
 ρίας τῶν συνελθόντων οὕτως. Καταξίωσον δὲ αὐτὰ ἀναγνώναι
 τῷ ἱερατεῖῳ καὶ τῷ λαῷ τῷ ὑπὸ σέ, ἵνα, καὶ αὐτοὶ γινώσκοντες,
 μὴ μέμφονται οὕτω σέ διακείμενον περὶ τοὺς τοιούτους. Ἄπρε-
 πὲς γὰρ ἦν ἐμὲ γράφειν, δυναμένης τῆς σῆς εὐλαβείας καὶ τὴν
 20 ἡμῶν περὶ αὐτοὺς διάθεσιν ἀπαγγεῖλαι, καὶ πάντα τὰ λείποντα
 ἀποπληρῶσαι. Χάρις τῷ Κυρίῳ τῷ πληρώσαντί σε ἐν παντὶ λό-
 γῳ καὶ πάσῃ γνώσει. Οἱ μὲν οὖν μετανοοῦντες φανερῶς ἀναθεμα-
 τιζέτωσαν ὀνομάζοντες Εὐδοξίου καὶ Εὐζώιου τὴν κακοδοξίαν.
 Αὐτοὶ γὰρ λοιπὸν βλασφημοῦντες, αὐτὸν κτίσμα ἀπεγράψαντο
 25 τῆς ἀρειανῆς αἰρέσεως προστάται. Ὁμολογεῖτωσαν δὲ τὴν ἐν
 Νικαίᾳ παρὰ τῶν πατέρων ὁμολογηθεῖσαν πίστιν, καὶ μηδεμίαν
 ἄλλην σύνοδον προκρίνειν ταύτης τῆς συνόδου. Πρόσειπε τὴν
 παρὰ σοὶ ἀδελφότητα· σὲ ἢ σὺν ἡμῖν ἐν Κυρίῳ προσαγορεύει.

ἀπολογία, καὶ αὐτὸ ἔγινε, κατὰ κάποιον τρόπον, κατ' οἰκονομίαν. Διεβεβαίωσαν δηλαδὴ ὅτι δὲν μετεβλήθησαν εἰς ἀσεβεῖς, ἀλλὰ διὰ τὴν μὴ γίνουσαν κληρικοὶ μερικοὶ ἀσεβέστατοι καὶ διαφθείρουσαν τὴν Ἐκκλησίαν, ἐπρωτίμησαν νὰ ἐνδώσουν εἰς τὴν βίαν καὶ νὰ σηκώσουν τὸ βάρος, παρά νὰ χαθοῦν οἱ πιστοί. Ὅταν δὲ εἶπαν αὐτὰ ἐφάνη ὅτι ἔχουν βάσιμον δικαιολογίαν, μάλιστα δὲ διότι ἔφεραν ὡς δικαιολογίαν τὸ παράδειγμα τοῦ Ἀαρῶν τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Μωυσέως, ὁ ὁποῖος εἰς τὴν ἔρημον συμμετεῖχεν εἰς τὴν παράβασιν τοῦ λαοῦ, εἶχε δὲ ἀπολογία, τὸ ὅτι δὲν ἔπρεπε ὁ λαὸς νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Αἴγυπτον καὶ νὰ παραμείνῃ εἰς τὴν εἰδωλοατρίαν, καὶ αὐτὸ ἦταν εὐλογον, διότι ἐὰν ἔμεναν εἰς τὴν ἔρημον ἤμποροῦσαν νὰ σταματήσουν τὴν ἀσέβειαν, ἐνῶ ἂν ἐπανήρχοντο εἰς τὴν Αἴγυπτον θὰ κατετρύχοντο καὶ θὰ ἐμεγάλωναν τὴν ἀσέβειάν των. Ἐνεκα αὐτῶν λοιπὸν ἐδόθη συγγνώμη διὰ τὸ ζήτημα τοῦ κλήρου. Εἰς ὄσους δὲ ἐξηπατήθησαν καὶ ὑπέστησαν βίαν δίδεται συγγνώμη.

Αὐτὰ σοῦ τὰ λέγω ἔχοντας ἐμπιστοσύνην εἰς τὴν εὐσέβειάν σου, ὅτι θὰ ἀποδεχθῇ τὰς ἀποφάσεις ἢ θεοσέβειά σου καὶ δὲν θὰ καταλογίσῃ εἰς τοὺς λαβόντας μέρος εἰς τὰς συνόδους προσπάθειαν συμβιβασμοῦ. Φρόντισε δὲ αὐτὰ νὰ ἀναγνωσθοῦν εἰς τὸ ἱερατεῖον καὶ τὸν λαὸν ποὺ εἶναι ὑπὸ τὴν προστασίαν σου, διὰ νὰ καταλάβουν καὶ αὐτοὶ καὶ νὰ μὴν σὲ κατηγοροῦν ἐπειδὴ συμπεριφέρεσαι μὲ αὐτὸν τὸν τρόπον πρὸς ἐκείνους. Δὲν πρέπει δὲ νὰ σοῦ γράψω, ἀφοῦ ἠμπορεῖ ἡ εὐλάβειά σου νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὴν ἰδικήν μου διάθεσιν δι' αὐτοὺς, καὶ νὰ συμπληρώσῃ ὅλα ὅσα ἐλλείπουν. Ὅφειλομεν χάριν πρὸς τὸν Κύριον, ὁ ὁποῖος σοῦ ἔδωκε ὅλην τὴν δύναμιν διὰ κάθε λόγον καὶ κάθε γνῶσιν. Ὅσοι λοιπὸν μετανοοῦν νὰ ἀναθεματίζουν φανερὰ καὶ ὀνομαστικῶς τὴν κακοδοξίαν τοῦ Εὐδοξίου καὶ τοῦ Εὐζωίου, διότι αὐτοὶ βλασφημοῦντες ἐχαρακτήρισαν τὸν Υἱὸν κτίσμα, ὡσὰν προστάται τῆς ἀρειανῆς αἵρέσεως. Νὰ ὁμολογοῦν δὲ τὴν πίστιν, ἢ ὁποῖα διευτυπώθη εἰς τὴν Νίκαιαν ὑπὸ τῶν Πατέρων, καὶ νὰ μὴ θέτουν ὑπεράνω αὐτῆς τῆς συνόδου καμμίαν ἄλλην σύνοδον. Χαιρέτησε τὴν ἀδελφότητά σου. Σὲ χαιρετᾷ ἐν Κυρίῳ ἡ ἰδική μου ἀδελφότης.

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ
ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς β' ἐορταστικῆς

5 . . . Γένοιτο δ' ἂν καὶ παρ' ἡμῶν πρεπόντως ἐκάστοτε μέν,
μάλιστα δὲ ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἐορτῆς, μὴ μόνον ἀκροαταί, ἀλ-
λὰ καὶ ποιηταὶ τῶν τοῦ Σωτῆρος προσταγμάτων γενοίμεθα,
ἵνα καὶ τῶν ἁγίων τρόπον μιμησάμενοι, συνεισέλθωμεν εἰς τὴν
τοῦ Κυρίου ἄπαστόν τε καὶ ὄντως μένουσαν ἐν οὐρανοῖς χα-
10 ράν . . .

Ἐκ τῆς ε' ἐορταστικῆς

. . . Καὶ πρὸς ταῦτα τίς ἱκανός; Τὸν μὲν γὰρ κόσμον τῷ
αἵματι τοῦ Σωτῆρος ἠλευθέρωσεν, τὸν ἄδην πάλιν τῷ τοῦ Σωτῆ-
ρος θανάτῳ πατεῖσθαι δέδωκεν, καὶ εἰς τὰς οὐρανίους πύλας ἀνεμ-
15 πόδιστον τοῖς ἀνερχομένοις τὴν ὁδὸν παρασχών . . .

Ἐκ τῆς στ' ἐορταστικῆς

. . . Καὶ οὕτως ἐορτάσαντες δυνηθῶμεν εἰσελθεῖν εἰς τὴν
τοῦ Κυρίου χαρὰν ἐν τῇ βασιλείᾳ τῶν οὐρανῶν . . .

ΑΘΑΝΑΣΙΟΥ ΤΟΥ ΜΕΓΑΛΟΥ

ΕΟΡΤΑΣΤΙΚΑΙ ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ

ΑΠΟΣΠΑΣΜΑΤΑ

Ἐκ τῆς β' ἐορταστικῆς

... Ἄς ἀξιωθῶμεν δὲ καὶ ἡμεῖς καθημερινῶς βέβαια, ἰδιαιτέρως ὅμως κατὰ τὰς ἡμέρας τῆς ἐορτῆς, νὰ γίνωμεν, ὅπως πρέπει, ὄχι μόνον ἀκροαταί, ἀλλὰ καὶ ποιηταί τῶν ἐντολῶν τοῦ Σωτῆρος. Ὡστε, καὶ μέ τὸ νὰ μιμηθῶμεν τὸν τρόπον τῶν ἀγίων, νὰ εἰσέλθωμεν μαζὶ μέ αὐτοὺς εἰς τὴν ἀσταμάτητον καὶ πραγματικὰ διαρκουσαν χαρὰν τοῦ Κυρίου, ἣ ὁποία εὐρίσκεται εἰς τοὺς οὐρανοὺς ...

Ἐκ τῆς ε' ἐορταστικῆς

... Καὶ ποῖος εἶναι ἱκανὸς νὰ ἐπιτύχη αὐτὰ; Διότι τὸν μὲν κόσμον ἠλευθέρωσε μέ τὸ αἷμα τοῦ Σωτῆρος, τὸ δὲ ἄδην ἐπέτρεψε νὰ καταπατηθῆ διὰ τοῦ θανάτου τοῦ Σωτῆρος, καὶ ἔβγαλε τὰ ἐμπόδια ἀπὸ τὸν δρόμον ποῦ ὁδηγεῖ εἰς τὰς οὐρανίους πύλας, δι' ὅσους ἀνεβαίνουν ἐκεῖ ...

Ἐκ τῆς στ' ἐορταστικῆς

... Καὶ ἀφοῦ ἐορτάσωμεν ἔτσι θὰ ἠμπορέσωμεν νὰ εἰσέλθωμεν εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου, εἰς τὴν βασιλείαν τῶν οὐρανῶν ...

Ἐκ τῆς κβ' ἑορταστικῆς

... Ἰν' ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ τὸν ὑπὲρ πάντων ἀναδεξάμενος θάνατον, οὐκ ἐν γῆ τινι κάτω, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἄερι τὰς χεῖρας ἤπλωσεν, ἵνα πάντων τῶν πανταχοῦ τὸ διὰ τοῦ
5 σταυροῦ σωτήριοι εἶναι δειχθῆ, τὸν μὲν ἐν τῷ ἄερι ἐνεργοῦντα διάβολον καθελὼν, τὴν δὲ εἰς οὐρανὸν ἡμῖν ἄνοδον ἐγκαινίση, καὶ ἐλευθέραν καταστήσῃ . . .

Ἐκ τῆς κδ' ἑορταστικῆς

... Καὶ τότε μὲν ἐξιόντων καὶ περώντων αὐτῶν τὴν Αἴγυ-
10 πτον, οἱ ἐχθροὶ θαλάττης ἐγένοντο θρύλλημα· ἄρτι δὲ ἡμῶν ἀπὸ γῆς εἰς οὐρανὸν περώντων, αὐτὸς ὁ Σατανᾶς ὡς ἀστραπὴ λοιπὸν ἀπ' οὐρανοῦ καταπίπτει . . .

Ἐκ τῆς κη' ἑορταστικῆς

... Ἰν' αὐτὸς μὲν ὑπὲρ πάντων θυσία γένηται· ἡμεῖς δέ,
15 ἐντρεφόμενοι τοῖς λόγοις τῆς ἀληθείας, καὶ ζώσης αὐτοῦ διδασκαλίας μεταλαμβάνοντες, δυνηθῶμεν μετὰ τῶν ἁγίων καὶ τὴν ἐπουράνιον ἀπολαβεῖν χαρὰν· ἐκεῖ γὰρ ἡμᾶς, ὡς ἐπὶ τὸ ἀνώγειον τοὺς μαθητάς, ἐπὶ τὴν θείαν καὶ ἄφθαρτον ὄντως ἐστίασιν ὁ Λόγος καλεῖ μετ' αὐτῶν· ἐνταῦθα μὲν παθὼν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκεῖ δὲ τὰς
20 οὐρανόους σκηναῶς ἐτοιμάζων τοῖς μάλιστα προθύμως ὑπακούσασι πρὸς τὴν κλήσιν, καὶ ἀνευδότης καὶ κατὰ σκοπὸν ἀκολουθήσασιν εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἔνθα τοῖς ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐρχομένοις τε καὶ πρὸς τοὺς ἐμποδιζοντας ἀγωνιζόμενοις ἀπόκειται καὶ στέφανος καὶ ἡ ἄφθαρτος εὐφροσύνη· εἰ γὰρ καὶ πολὺς ὡς
25 πρὸς τοὺς ἀνθρώπους ὁ κάματος τῆς τοιαύτης ἐστὶν ὁδοῦ, ἀλλ'

Ἐκ τῆς κβ' ἑορταστικῆς

... Ὡστε ὁ Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς ὁ Χριστός, ὁ ὁποῖος ἀνέλαβεν ἐπάνω του τὸν θάνατον ὑπὲρ ὅλων, δὲν ἤπλωσε τὰ χέρια του κάτω εἰς τὴν γῆν, ἀλλ' εἰς αὐτὸν τὸν ἀέρα, διὰ νὰ ἀποδειχθῇ ὅτι ἡ σωτηρία διὰ τοῦ σταυροῦ εἶναι δι' ὅλους εἰς ὅλον τὸν κόσμον, διότι ἔτσι καθήρεσε μὲν τὸν διάβολον, ὁ ὁποῖος ἔδρα εἰς τὸν ἀέρα, καὶ διὰ νὰ ἀνοίξη εἰς ἡμᾶς τὴν ἄνοδον πρὸς τὸν οὐρανόν, καὶ νὰ τὴν καταστήσῃ ἐλευθέραν...

Ἐκ τῆς κδ' ἑορταστικῆς

... Καὶ τότε μὲν, ὅταν αὐτοὶ ἐξῆλθαν καὶ ἔφευγαν ἀπὸ τὴν Αἴγυπτον, οἱ ἐχθροὶ κατεστράφησαν εἰς τὴν θάλασσαν. Τώρα δὲ ἐσχάτως ποὺ ἡμεῖς διαβαίνομεν πρὸς τὸν οὐρανόν, ὁ ἴδιος ὁ Σατανᾶς κατακρημνίζεται ὡσάν ἀστραπὴ ἀπὸ τὸν οὐρανόν¹ ...

Ἐκ τῆς κη' ἑορταστικῆς

... Διὰ νὰ γίνῃ αὐτὸς μὲν θυσία ὑπὲρ πάντων, ἡμεῖς δὲ ἀνατρεφόμενοι μὲ τὰ λόγια τῆς ἀληθείας, καὶ μεταλαμβάνοντες τῆς ζωντανῆς του διδασκαλίας, νὰ ἡμπορέσωμεν νὰ γευθῶμεν, μαζὶ μὲ τοὺς ἀγίους, καὶ τὴν ἐπουράνιον χαρὰν. Διότι πραγματικὰ ὁ Κύριος μᾶς καλεῖ ἐκεῖ μαζὶ μὲ αὐτούς, εἰς τὸ θεῖον καὶ ἄφθαρτον δεῖπνον, ὅπως ἐκάλεσε τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ ἀνώγειον. Ἐπειδὴ, ἐδῶ μὲν ἔπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ἐκεῖ δὲ ἐτοιμάζει τὰς οὐρανίους σκηνάς δι' ἐκείνους, οἱ ὁποῖοι ἰδιαιτέρως πρόθυμοι ἐδέχθησαν τὴν πρόσκλησιν, καὶ ἠκολούθησαν ἀνυποχώρητοι καὶ μὲ σκοπὸν τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἐκεῖ ὅπου εὐρίσκεται καὶ ὁ στέφανος καὶ ἡ ἄφθαρτος ἀγαλλίασις δι' ἐκείνους ποὺ ἔρχονται εἰς τὸ δεῖπνον καὶ ἀγωνίζονται πρὸς ἐκείνους ποὺ προσπαθοῦν νὰ τοὺς ἐμποδίσουν. Διότι ἂν καὶ ἡ κούρασις αὐτοῦ τοῦ δρόμου

αὐτὸς ὁ Σωτὴρ καὶ ταύτην ἑλαφρὰν τε καὶ χρηστὴν κατεσκευά-
σεν . . .

Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, οἱ τὸν ἀμπελῶνα παρὰ τοῦ Σωτῆρος
παραλαμβάνοντες καὶ εἰς τὴν οὐράνιον εὐωχίαν κληθέντες ὡς
5 ἤδη τῆς ἑορτῆς ἐγγιζούσης, λάβωμεν τὰ βάρια τῶν φοινίκων, καὶ
νικηταὶ τῆς ἁμαρτίας γενόμενοι, ὡς οἱ ἀπαντήσαντες τῷ Σω-
τῆρι τότε, οὕτω καὶ ἡμεῖς ἔτοιμοι γινώμεθα ταῖς πράξεσιν, ἵνα
καὶ ἀπαντήσωμεν ἐρχομένῳ, καὶ συνεισελθόντες αὐτῷ τῆς ἀθα-
νάτου μεταλάβωμεν τροφῆς, καὶ αἰδίως λοιπὸν ζήσωμεν ἐν τοῖς
10 οὐρανοῖς . . .

Ἐκ τῆς κθ' ἐορταστικῆς

. . . Καὶ τὰ μὲν τῶν ἀνθρώπων παύεται· ἡ δὲ τοῦ Θεοῦ
ἀγαθότης οὐ παύεται· ὅθεν καὶ ἀποθανόντας ἡμᾶς καὶ ἀσθενη-
σάσης τῆς ἰδίας ἡμῶν φύσεως ἀνεγείρει, καὶ ἐκ γῆς γεγονότας
15 εἰς οὐρανοὺς ἀνάγει . . .

Ἡ λθ' ἐορταστικῆ ἐπιστολῆ

. . . Ὡς ζωὴ τοῖς νεκροῖς ἐλήλυθε καὶ ὡς Θεὸς τοῖς ἀν-
θρώποις. Οὕτως εὐρέθη τοῖς αὐτὸν μὴ ζητοῦσι, καὶ ἐμφανῆς
ἐγένετο τοῖς αὐτὸν μὴ ἐπερωτῶσιν· οὕτω φῶς τοῖς τυφλοῖς
20 ἐγένετο, διανοίγων αὐτῶν τοὺς ὀφθαλμούς, καὶ στήριγμα τοῖς
χωλοῖς, ἰώμενος αὐτοὺς ὥστε περιπατεῖν, καὶ ἀπαξαιπλῶς τοῖς
πᾶσι καὶ ἐν πᾶσι Διδάσκαλος. Ἡ γὰρ τῶν «διακόνων τοῦ Θεοῦ»
διδασκαλία «οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων», ἀλλ' αὐτὸς ὁ Κύριος «ἀπεκά-
λυψε τὸν Πατέρα» «τοῖς ἀγαπῶσιν αὐτόν» ὡς «αὐτὸν ἐγνωκώς».

1. Ρωμ. 10, 20· Ἦσ. 65, 1.

2. Β' Κορ. 6, 4· Α' Τιμ. 3, 2.

είναι μεγάλη διά τούς ανθρώπους, ὅμως ὁ ἴδιος ὁ Σωτήρ καί αὐτόν τὸν ἔκαμεν εὐκολόν καί ἀγαθόν . . .

. . . Ἡμεῖς δέ, ἀδελφοί, οἱ ὅποιοι παραλαμβάνομεν τὸν ἀμπελῶνα ἀπὸ τὸν Σωτῆρα, καί ἔχομεν προσκληθῆ εἰς τὴν οὐράνιον εὐτυχίαν, τώρα ποῦ ἤδη πλησιάζει ἡ ἑορτή, ὡς πάρωμεν τὰ βλαῖα τῶν φοινίκων, καί ἀφοῦ νικήσωμεν τὴν ἀμαρτίαν, ὅπως ἐκεῖνοι ποῦ προϋπήντησαν τότε τὸν Σωτῆρα, ἔτσι καί ἡμεῖς νὰ ἐτοιμασθῶμεν μὲ τὰς πράξεις, διὰ νὰ τὸν προῦπαντήσωμεν ποῦ ἔρχεται, καί ἀφοῦ καθίσωμεν μαζὶ μὲ αὐτόν, νὰ γευθῶμεν τὴν ἀθάνατον τροφήν, καί ἔτσι νὰ ζήσωμεν πλεον αἰωνίως εἰς τοὺς οὐρανούς . . .

Ἐκ τῆς κθ' εορταστικῆς

. . . Καὶ τὰ μὲν ἀνθρώπινα πράγματα σταματοῦν, ἡ δὲ ἀγαθότης τοῦ Θεοῦ δὲν σταματᾷ. Διὰ τοῦτο ἂν καὶ ἡμεῖς ἀπεθάναμεν καὶ ἡ φύσις μας ἐξησθένησεν ὅμως μᾶς ἀνασηκώνει, καί, ἂν καὶ εἴμεθα γήινοι, μᾶς ἀνεβάζει εἰς τοὺς οὐρανούς . . .

Ἡ λθ' εορταστικὴ ἐπιστολὴ

. . . Ἦλθε ζωὴ διὰ τοὺς νεκρούς καὶ Θεὸς διὰ τοὺς ἀνθρώπους. Ἔτσι εὐρέθη ἀπὸ ἐκείνους ποῦ δὲν τὸν ἀναζητοῦσαν καὶ ἐφανερῶθη εἰς ἐκείνους ποῦ δὲν ἐρωτοῦσαν δι' αὐτόν¹. Ἔτσι ἔγινε φῶς διὰ τοὺς τυφλοὺς, μὲ τὸ νὰ ἀνοίγη τοὺς ὀφθαλμούς των, καὶ στήριγμα διὰ τοὺς χωλοὺς, μὲ τὸ νὰ τοὺς θεραπεύη καὶ νὰ τοὺς κἀνῃ νὰ περπατοῦν, καὶ μὲ μίαν λέξιν, εἰς ὅλους ἔγινε Διδάσκαλος δι' ὅλα. Διότι ἡ διδασκαλία τῶν «ὑπηρετῶν τοῦ Θεοῦ»² δὲν εἶναι ἀνθρωπίνη, ἀλλ' ὁ ἴδιος ὁ Κύριος «ἀπεκάλυψε τὸν Πατέρα»³ «εἰς ἐκείνους ποῦ τὸν ἀγαποῦν»⁴, ἐπειδὴ αὐτός

3. Λουκ. 10, 22.

4. Α' Κορ. 2, 9.

Πρώτοις δὲ τοῦτο τοῖς ἀποστόλοις ἐποίησεν, ἐν οἷς καὶ Παῦλος. Γράφει γὰρ τοῖς Γαλάταις λέγων· «Γνωρίζω δὲ ὑμῖν, ἀδελφοί, τὸ Εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἄνθρωπον· οὐδὲ γὰρ ἐγὼ παρὰ ἄνθρωπον παρέλαβον αὐτὸ οὔτε 5 ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ». Ἐφεσίοις δὲ πάλιν γράφει λέγων· «Εἴ γε ἠκούσατε τὴν οἰκονομίαν τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ τῆς δοθείσης μοι εἰς ὑμᾶς, ὅτι κατὰ ἀποκάλυψιν ἐγνώρισέ μοι τὸ μυστήριον, καθὼς προέγραψα ἐν ὀλίγῳ, πρὸς ὃ δύνασθε ἀναγινώσκοντες νοῆσαι τὴν σύνεσίν μου ἐν τῷ 10 μυστηρίῳ τοῦ Χριστοῦ, ὃ ἐτέραις γενεαῖς οὐκ ἐγνωρίσθη τοῖς υἱοῖς τῶν ἀνθρώπων ὡς νῦν ἀπεκαλύφθη τοῖς ἁγίοις ἀποστόλοις αὐτοῦ καὶ προφήταις ἐν Πνεύματι».

Οὐ μόνοις δέ, ἀδελφοί, ἐκείνοις Διδάσκαλος ὁ Κύριος ἐγένετο, ἀποκαλύπτων αὐτοῖς τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ πᾶσιν ἡμῖν. 15 Ὁ γὰρ Παῦλος περὶ μὲν τῶν μαθητῶν αὐτοῦ («εὐχαριστεῖ»), ὅτι οὕτως ἐγνώσαν τὸ Εὐαγγέλιον, περὶ δὲ τῶν ἐν Ἐφέσῳ («προσεύχεται»), «ἵνα ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, δώῃ αὐτοῖς πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως ἐν ἐπιγνώσει αὐτοῦ». Ἐγίνωσκε δὲ ὁ ἀπόστολος, ὅτι καὶ ἡμεῖς πάντες 20 μετέχομεν τῆς ὑπὲρ ἐκείνων αὐτοῦ προσευχῆς, καὶ οὐ μόνον ἐν τῷ καιρῷ καθ' ὃν ὁ Κύριος ἀπεκάλυψε τοῖς ἀνθρώποις τὴν «ἐπίγνωσιν». Οὗτός ἐστιν («ὁ ἀνορθῶν ἡμᾶς εἰς τέλος») καὶ («ὁ διδάσκων ἀνθρώπους γνῶσιν») κατὰ τὸν λόγον τοῦ ψαλμοῦ τοῦτου ἠρώτησαν οἱ μαθηταὶ («διδάξαι αὐτοὺς προσεύχεσθαι»). 25 Οὗτος («ἦν διδάσκων τὸ καθ' ἡμέραν ἐν τῷ ἱερῷ»), καθὼς φησιν

1. Γαλ. 1, 11 - 12.

2. Ἐφεσ. 3, 2 - 5.

3. Ἐφεσ. 1, 17.

4. Ψαλμ. 17, 36.

τόν ἐγνώριζε. Ἔκαμε δὲ τοῦτο κατὰ πρῶτον εἰς τοὺς ἀποστόλους, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ ὁ Παῦλος. Διότι ὁ Παῦλος γράφει εἰς τοὺς Γαλάτας καὶ τοὺς λέγει· «Σᾶς κάνω γνωστόν, ἀδελφοί, ὅτι τὸ Εὐαγγέλιον, τὸ ὁποῖον ἐκηρύχθη ἀπὸ ἐμέ, δὲν εἶναι ἀνθρώπινον, διότι οὔτε τὸ ἐπῆρα οὔτε τὸ ἐδιδάχθη ἀπὸ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δι’ ἀποκαλύψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ»¹. Πρὸς τοὺς Ἐφεσίους δὲ πάλιν γράφει καὶ τοὺς λέγει· «Ἐφοῦ ἤκούσατε διὰ τὸ σχέδιον τῆς χάριτος τοῦ Θεοῦ, ποῦ μοῦ ἐδόθη διὰ σᾶς, ὅτι δηλαδὴ κατ’ ἀποκάλυψιν μᾶς ἐγνώρισε τὸ μυστήριον, ὅπως σᾶς ἔγραψα προηγουμένως μὲ λίγα λόγια, εἰς τὰ ὁποῖα ἠμπορεῖτε, ἐὰν τὰ ἀναγνώσετε, νὰ ἐννοήσετε πῶς ἀντιλαμβάνομαι τὸ μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, τὸ ὁποῖον εἰς ἄλλας γενεάς δὲν ἔγινε γνωστόν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, ὅπως ἀπεκαλύφθη τώρα εἰς τοὺς ἁγίους ἀποστόλους του καὶ εἰς τοὺς προφήτας διὰ τοῦ Πνεύματος»².

Δὲν ἔγινε δέ, ἀδελφοί, Διδάσκαλος μόνον εἰς ἐκείνους, ὅταν ἀπεκάλυπτεν εἰς αὐτοὺς τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ εἰς ὅλους ἡμᾶς. Διότι ὁ Παῦλος διὰ μὲν τοὺς μαθητάς του εὐχαριστεῖ, διότι τόσον πολὺ ἐγνώρισαν τὸ Εὐαγγέλιον, διὰ δὲ τοὺς κατοίκους τῆς Ἐφέσου προσεύχεται «διὰ νὰ δώσῃ εἰς αὐτοὺς ὁ Θεὸς τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ὁ Πατὴρ τῆς δόξης, πνεῦμα σοφίας καὶ ἀποκαλύψεως διὰ νὰ τὸν γνωρίσουν»³. Ἐγνώριζε δὲ ὁ ἀπόστολος, ὅτι καὶ ὅλοι ἡμεῖς συμπροσευχόμεθα μὲ αὐτὸν ὑπὲρ ἐκείνων, ποῦ δὲν γίνεται τοῦτο μόνον κατὰ τὸν χρόνον ποῦ ὁ Κύριος ἔδωκε τὴν δυνατότητα γνώσεως αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀνθρώπους. Αὐτὸς εἶναι «ποῦ μᾶς ἀνορθώνει καὶ μᾶς ἀναδεικνύει»⁴ καὶ «ποῦ διδάσκει εἰς τοὺς ἀνθρώπους τὴν γνῶσιν»⁵, σύμφωνα μὲ τὰ λόγια τοῦ ψαλμωδοῦ. Ἐπ’ αὐτὸν ἐζήτησαν οἱ μαθηταὶ «νὰ τοὺς διδάξῃ νὰ προσεύχωνται»⁶. Αὐτὸς «ἦταν ποῦ ἐδίδασκε καθημερινῶς εἰς τὸ ἱερόν»⁷, ὅπως λέγει ὁ Λουκᾶς. Πρὸς αὐτὸν

5. Ψαλμ. 93, 10.

6. Λουκ. 11, 1.

7. Λουκ. 19, 47.

ὁ Λουκᾶς· τούτῳ «προσηλθον οἱ μαθηταὶ λέγοντες· Διδάσκαλε, πότε ταῦτα ἔσται, καὶ τί τὸ σημεῖον ὅταν μέλλῃ πάντα ταῦτα συντελεῖσθαι;»· ὅτε δὲ ἠρώτησαν αὐτὸν οἱ μαθηταὶ αὐτοῦ λέγοντες· «Ποῦ θέλεις ἐτοιμάσωμέν σοι φαγεῖν τὸ Πάσχα;», ἀπε-
 5 κρίθη λέγων· «Ὑπάγετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν δεῖνα καὶ εἶπατε αὐτῷ· Ὁ Διδάσκαλος λέγει,

»

« . . . Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ὁ λέγω ὑμῖν
 10 ἐν τῇ σκοτίᾳ, εἶπατε ἐν τῷ φωτί, καὶ ὁ εἰς τὸ οὐδὲ ἀκούετε, κη-
 ρύξατε ἐπὶ τῶν δωμάτων». Οἱ γὰρ λόγοι, οὐδὲ ἐκήρυξαν οἱ μαθη-
 ταί, οὐκ ἦσαν αὐτῶν, ἀλλ' ἤκουσαν αὐτοὺς παρὰ τοῦ Σωτῆρος.
 Τούτου ἔνεκα καὶ αὐτὸς ὁ Παῦλος διδάσκη, ἀλλὰ Χριστός ἐστιν
 ὁ ἐν αὐτῷ λαλῶν· καὶ περὶ τοῦ Κυρίου λέγει, ὅτι «ἔθετο ἐν τῇ
 15 Ἐκκλησίᾳ διδασκάλους», ἀλλὰ πρῶτον αὐτοὺς ἐδίδαξε καὶ εἶτα
 ἀπέστειλεν. Ἐκαστος μὲν οὖν διδακτός ἐστι τῇ φύσει καὶ τῇ
 κατασκευῇ, ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καὶ δημιουργὸς μόνος αὐτός ἐστι
 κατὰ φύσιν Διδάσκαλος· οὐ γὰρ παρ' ἄλλου ἐμαθητεύθη, ἵνα
 Διδάσκαλος γένηται. Ἀλλὰ ἄνθρωποι μὲν πάντες, καὶ διδάσκα-
 20 λοι λέγονται, πρότερον γεγονάσι μαθηταί· καὶ διδάσκουσιν ἕ-
 καστος καθ' ὅσον ὁ Σωτὴρ τὴν γνῶσιν αὐτοῖς τοῦ Πνεύματος
 «ἐπιχορηγεῖ», ἵνα «ὡς πάντες διδακτοὶ Θεοῦ»· ὁ δὲ Κύριος ἡ-
 μῶν καὶ Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστός, ὡς Λόγος τοῦ Πατρὸς καὶ παρ'
 οὐδενὸς ἄλλου διδακτός, αὐτὸς δικαίως ἐστὶ μόνος Διδάσκαλος,
 25 καθὼς εἶπον ὑμῖν, ὥστε καὶ τοὺς Ἰουδαίους θαυμάζειν ἀκούον-
 τας αὐτοῦ καὶ λέγοντας· «Πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμα-
 θηκώς;». Διὰ τοῦτο οὖν, ἐπεὶ ἐδίδασκειν ἐν τῇ συναγωγῇ καὶ

1. Μάρκ. 13, 4.

2. Ματθ. 26, 17 - 18

«έπλησίασαν οί μαθηταί καί τοῦ εἶπαν· Διδάσκαλε, πότε θά συμβοῦν αὐτά, καί ποῖον εἶναι τὸ σημεῖον, ὅταν μέλλουν ὅλα αὐτὰ νὰ πραγματοποιηθοῦν;»¹. Ὅταν δὲ οἱ μαθηταί του τὸν ἠρώτησαν «ποῦ θέλεις νὰ ἐτοιμάσωμεν διὰ νὰ φάγῃς τὸ Πάσχα;», ἀπεκρίθη καί εἶπε· «Πηγαίνετε εἰς τὴν πόλιν πρὸς τὸν τάδε καί εἶπατε πρὸς αὐτόν· ὁ Διδάσκαλος λέγει²

« . . . Εἶπεν ὁ Ἰησοῦς τοῖς μαθηταῖς αὐτοῦ· Ἐκεῖνο ποῦ σᾶς λέγω κρυφά, διαλαλήσατέ το φανερά, καί ἐκεῖνο ποῦ ἀκούετε κρυφά εἰς τὸ αὐτὶ κηρύξατέ το ἀπὸ τὰς στέγας»³. Διότι τὰ λόγια ποῦ ἐκήρυξαν οἱ μαθηταί, δὲν ἦσαν ἰδικά των, ἀλλὰ τὰ ἠκούσαν ἀπὸ τὸν Σωτῆρα. Διὰ τοῦτο ἂν καί ὁ ἴδιος ὁ Παῦλος διδάσκη, ὅμως ὁ Χριστὸς εἶναι αὐτὸς ποῦ ὁμιλεῖ δι’ αὐτοῦ· καί ἂν λέγη διὰ τὸν Κύριον, ὅτι «έτοποθέτησεν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν διδασκάλους»⁴, ὅμως κατὰ πρῶτον τοὺς ἐδίδασξε καί ἔπειτα τοὺς ἀπέστειλεν. Κάθε ἄνθρωπος λοιπὸν εἶναι διδακτὸς ἐκ φύσεως ἀλλὰ καί διότι διδάσκεται, ὁ δὲ Κύριός μας καί δημιουργὸς μόνον αὐτὸς εἶναι ἐκ φύσεως Διδάσκαλος, διότι δὲν ἐδιδάχθη ἀπὸ ἄλλον διὰ νὰ γίνῃ Διδάσκαλος. Ἄλλ’ οἱ ἄνθρωποι μὲν ὅλοι, καί ἂν ἀκόμη λέγωνται διδάσκαλοι, ὅμως προηγουμένως ὑπῆρξαν μαθηταί, καί ὁ καθένας διδάσκει τόσον, ὅσον ὁ Σωτὴρ χαρίζει εἰς αὐτοὺς τὴν γνῶσιν τοῦ Πνεύματος, «διὰ νὰ εἶναι ὅλοι διδαγμένοι ἀπὸ τὸν Θεόν»⁵. Ὁ δὲ Κύριος ἡμῶν καί Σωτὴρ Ἰησοῦς Χριστὸς, ὡσάν Λόγος τοῦ Πατρὸς καί ἀπὸ κανένα ἄλλον διδαγμένος, αὐτὸς δικαίως εἶναι μόνον Διδάσκαλος, ὅπως σᾶς εἶπα, ὥστε συνέβαινε νὰ ἀποροῦν καί οἱ Ἰουδαῖοι, ὅταν τὸν ἤκουαν, καί νὰ λέγουν· «Πῶς αὐτὸς γνωρίζει γράμματα ἀφοῦ δὲν ἐδιδάχθη;»⁶. Διὰ τοῦτο λοιπὸν ἐπειδὴ ἐδίδασκεν εἰς τὴν συναγωγὴν καί ἔθεράπευε τοὺς

3. Ματθ. 10, 27.
 4. Α΄ Κορ. 12, 28.
 5. Ἰω. 6, 45.
 6. Ἰω. 7, 15.

τοὺς ἀσθενοῦντας ἀθεράπευεν, ἐδίωκον αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι. Διὰ τοῦτο «ἀπὸ ποδῶν ἕως κεφαλῆς» αὐτῶν οὐκ ἦσαν χωρὶς «τραυματῶν οὔτε μωλώπων», ἀλλ' ἦν αὐτῶν πολλή τις ἢ τόλμα τῆς παραφροσύνης· καὶ γὰρ, καθὼς γέγραπται, «Οὐκ ἔγνωσαν, οὐδὲ 5 συνῆκαν, ἀλλ' ἐν σκότει διαπορεύονται».

Ἐγένοντο δὲ παρ' ὑμῖν καὶ οἱ ἀπὸ τῶν αἰρέσεων, ἐν οἷς καὶ οἱ ταλαίπωροι Μελιτιανοί. Διὸ καὶ ἀρνοῦνται αὐτόν, καὶ πορεύονται ἐν τόπῳ οὗ οὐκ ἔστιν ὕδωρ, «ἐγκαταλιπόντες τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς». Διὸ καὶ περὶ Πάσχα διαλέγονται, τοῦτο ποιού-
 10 σιν ἐν ὑποκρίσει, ἀνθρωπίνης ἀρεσκείας ἕνεκα, καὶ ἔστιν ἡ συναγωγὴ αὐτῶν «ἄρτος πικρίας», ὅτι κακὰ μελετῶσι κατὰ τῆς ἀληθείας, ὥστε καὶ τὸν ἰδόντα τὴν τοιαύτην συναγωγὴν λέγειν ὡς τούτοις πρόπον τὸ γεγραμμένον· «Ἴνα τί ἐφρούραξαν ἔθνη καὶ λαοὶ ἐμελέτησαν κενά;». Συνάγονται γὰρ Ἰουδαῖοι μὲν ἐν εἵδει Ποντίου
 15 Πιλάτου, Ἀρειανοὶ δὲ καὶ Μελιτιανοὶ ἐν εἵδει Ἑρῶδου, οὐχ ἵνα ἐορτάσωσιν, ἀλλ' ἵνα τὸν Κύριον διαβάλωσι λέγοντες· «Τί ἐστιν ἀλήθεια;» καὶ πάλιν· «Αἶρε τοῦτον, σταύρωσον σταύρωσον αὐτόν, ἀπόλυσον δὲ ἡμῖν Βαραββᾶν». Οἶον γὰρ ἐστι τὸ αἰτεῖσθαι τὸν Βαραββᾶν, τοῦτόν ἐστι καὶ τὸ λέγειν Ἐκτίσμα ἐστὶν ὁ Υἱὸς
 20 τοῦ Θεοῦ καὶ Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. Οὐδὲν οὖν θαυμαστόν, εἰ νεκροὶ τῇ ἀπιστίᾳ αὐτῶν μεμενήκασιν· ἐπεὶ συνδέδενται τοῖς πονηροῖς νοήμασι, καθὼς Αἰγύπτιοι συνεδέδεντο τῷ ἄξονι αὐτῶν. Ἡμῖν δὲ ἔξεστι καὶ νῦν πάλιν ἐορτάζειν κατὰ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων ἡμῶν, ὡς ἔχουσι τὰς θείας Γραφὰς ἀρκούσας
 25 ἡμῖν πρὸς διδασκαλίαν. Εἰ ταύτας μετὰ προσοχῆς καὶ συνειδή-

1. Ἦσ. 1, 6.

2. Ψαλ. 81, 5.

3. Ἰερ. 2, 13· 17, 13.

4. Ψαλμ. 2, 1.

ἄρρώστους, κατεδίωκαν αὐτὸν οἱ Ἰουδαῖοι. Διὰ τοῦτο «ἀπὸ τὰ πόδια ἕως τὴν κεφαλὴν»¹ των ἦσαν «γεμάτοι ἀπὸ τραύματα καὶ πληγὰς», ἀλλὰ ἡ θρασύτης καὶ ἡ μανία των ἦταν πολὺ μεγάλη, διὰ τοῦτο καί, ὅπως εἶναι γραμμένον, «δὲν ἐγνώρισαν τὸ δίκαιον οὔτε τὸ κατάλαβαν, ἀλλὰ περιπατοῦν εἰς τὸ σκότος»².

Ἦλθαν δὲ εἰς σᾶς καὶ οἱ αἵρετικοί, μεταξὺ τῶν ὁποίων καὶ οἱ ταλαίπωροι Μελιτιανοί. Διὰ τοῦτο καὶ ἀρνοῦνται αὐτὸν καὶ πηγαίνουν εἰς τὰ μέρη ὅπου δὲν εὐρίσκεται νερό, «ἀφοῦ βέβαια ἐγκατέλειψαν τὴν πηγὴν τῆς ζωῆς»³. Διὰ τοῦτο καί, ὅταν ἀκόμη συζητοῦν περὶ τοῦ Πάσχα, τὸ κάνουν μὲ ὑποκρισίαν, διὰ νὰ ἀρέσουν εἰς τοὺς ἀνθρώπους, καὶ ἡ συνάθροισις των εἶναι «ἄρτος πικρίας», διότι σκέπτονται πονηρὰ κατὰ τῆς ἀληθείας. Καὶ εἶναι τέτοια ἡ συνάθροισις των ὥστε ἐκεῖνος ποὺ τὴν βλέπει λέγει, ὅτι εἰς αὐτοὺς ἔχει ἐφαρμογὴν αὐτὸ ποὺ εἶναι γραμμένον· «Διατὶ ἐφρύαξαν τὰ ἔθνη καὶ οἱ λαοὶ ἐμελέτησαν μάταια πράγματα;»⁴. Διότι οἱ μὲν Ἰουδαῖοι συναθροίζονται καὶ παριστάνουν τὸν Πόντιον Πιλάτον, οἱ δὲ Ἀρειανοὶ καὶ Μελιτιανοὶ τὸν Ἡρώδη, ὅχι διὰ νὰ ἐορτάσουν, ἀλλὰ διὰ νὰ κατηγορήσουν τὸν Κύριον, λέγοντας· «Τί εἶναι ἀλήθεια;»⁵, καὶ πάλιν· «θανάτωσε τοῦτον, σταύρωσον σταύρωσον αὐτόν, ἐλευθέρωσέ μας δὲ τὸν Βαραββᾶν»⁶. Διότι ὅ,τι εἶναι τὸ νὰ ζητᾶ κανεὶς τὸν Βαραββᾶν, τὸ ἴδιο εἶναι καὶ τὸ νὰ λέγη, ἴκτισμα εἶναι ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ καὶ Ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν. Δὲν προκαλεῖ λοιπὸν καμμίαν ἀπορίαν, ἐὰν ἔμειναν ἄπιστοι διότι εἶναι νεκροί· ἐπειδὴ εἶναι δεμένοι μαζί μὲ τὰς πονηρὰς σκέψεις των, ὅπως οἱ Αἰγύπτιοι ἦσαν δεμένοι εἰς τὸν ἄξονά τους. Ἡμεῖς ὁμως ἠμποροῦμεν πάλιν καὶ τώρα νὰ ἐορτάζωμεν σύμφωνα μὲ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων μας, διότι ἔχομεν τὰς θείας Γραφάς, ποὺ εἶναι ἀρκεταὶ δι' ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς διδάξουν. Ἐὰν ἀναγινώσκωμεν αὐτὰς μὲ προσοχὴν καὶ ἀγαθὴν

5. Ἰω. 18, 38.

6. Λουκ. 23, 18· 21.

σεως ἀγαθῆς ἀναγινώσκομεν, «ἐσόμεθα ὡς τὸ ξύλον τὸ πεφυτευ-
 μένον παρὰ τὰς διεξόδους τῶν ὑδάτων, ὃ τὸν καρπὸν αὐτοῦ δώ-
 σει ἐν καιρῷ αὐτοῦ, καὶ τὸ φύλλον αὐτοῦ οὐκ ἀπορρηθήσεται».

Ἄλλ' ἐπειδὴ περὶ μὲν τῶν αἰρετικῶν ἐμνήσθημεν ὡς νεκρῶν
 5 περὶ δὲ ἡμῶν ὡς ἐχόντων πρὸς σωτηρίαν τὰς θείας Γραφάς, καὶ
 «φοβοῦμαι μήπως», ὡς ἔγραψε Κορινθίοις Παῦλος, ὀλίγοι τῶν
 ἀκεραίων ἀπὸ τῆς «ἀπλότητος» καὶ τῆς ἀγνότητος πλανηθῶσιν
 ἀπὸ τῆς «πανουργίας» τινῶν ἀνθρώπων καὶ λοιπὸν ἐντυγχάνειν
 ἑτέροις ἄρξωνται τοῖς λεγομένοις ἀποκρύφοις, ἀπατώμενοι τῇ
 10 ὁμωνυμίᾳ τῶν ἀληθινῶν βιβλίων, «παρακαλῶ ἀνέχεσθαι», εἰ
 περὶ ὧν ἐπίστασθε περὶ τούτων καὶ γὰρ μνημονεύων γράφω διὰ
 τε τὴν ἀνάγκην καὶ τὸ χρήσιμον τῆς Ἐκκλησίας. Μέλλον δὲ
 τούτων μνημονεύειν, χρῆσομαι πρὸς σύστασιν τῆς ἑμᾶυτοῦ τόλ-
 μης τῷ τύπῳ τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ, λέγων καὶ αὐτός· («Ἐ-
 15 πειδῆπερ τινὲς ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι) ἑαυτοῖς τὰ λεγόμενα
 ἀπόκρυφα καὶ ἐπιμῖξαι ταῦτα τῇ θεοπνεύστῳ Γραφῇ, «περὶ ἧς
 ἐπληροφορήθημεν, καθὼς παρέδοσαν» τοῖς πατράσιν («οἱ ἀπ'
 ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ λόγου, ἔδοξε κα-
 μοί»), προτραπέντι παρὰ γνησίων ἀδελφῶν καὶ μαθόντι («ἄνωθεν»),
 20 («ἐξῆς») ἐκθέσθαι τὰ κανονιζόμενα καὶ παραδοθέντα πιστευθέντα
 τε θεῖα εἶναι βιβλία, («ἴν'») ἕκαστος, εἰ μὲν ἠπατήθη, («καταγνῶ») τῶν
 πλανησάντων, ὃ δὲ καθαρὸς διαμείνας χαιρῶ πάλιν ὑπομι-
 μνησκόμενος.

Ἔστι τοίνυν τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης βιβλία τῷ ἀριθμῷ
 25 τὰ πάντα εἴκοσι δύο· τσαῦτα γὰρ ὡς ἤκουσα καὶ τὰ στοιχεῖα
 τὰ παρ' Ἑβραίοις εἶναι παραδέδοται· τῇ δὲ τάξει καὶ τῷ ὀνό-

1. Ψαλμ. 1, 3.

2. Βλ. Β' Κορ. 11, 3.

διάθεσιν, «θά εἴμεθα ὡσάν τὸ δένδρον, τὸ ὁποῖον εἶναι φυτευμένον εἰς τὰ διασταυρούμενα νερά, καὶ τὸ ὁποῖον θά καρποφορήσῃ εἰς τὸν κατάλληλον καιρόν, καὶ τὰ φύλλα του δὲν θά πέσουν»¹.

Ἄλλ' ἐπειδὴ ἐκάμαμεν λόγον περὶ μὲν τῶν αἰρετικῶν καὶ τοὺς ἐχαρακτήρισαμεν ὡσάν νεκρούς, δι' ἡμᾶς δὲ εἶπαμεν ὅτι ἔχομεν τὰς θείας Γραφὰς πρὸς σωτηρίαν, καὶ ἐπειδὴ φοβοῦμαι μήπως, ὅπως ἔγραψεν ὁ Παῦλος πρὸς τοὺς Κορινθίους², μερικοὶ ἀπ' αὐτοὺς ποὺ δὲν γνωρίζουν, ἔνεκα τῆς εἰλικρινείας καὶ τῆς ἀγνότητός των, παρασυρθοῦν ἀπὸ τὴν πονηρίαν μερικῶν ἀνθρώπων, καὶ ἔτσι ἀρχίσουν εἰς τὸ μέλλον νὰ ἀναγινώσκουν ἄλλα βιβλία, τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, ἐπειδὴ θά ἐξαπατῶνται ἀπὸ τὴν ὁμωθυμίαν μὲ τὰ ἀληθινὰ βιβλία, διὰ τοῦτο παρακαλῶ νὰ μὲ ἀνεχθῆτε, ἐὰν σᾶς γράφω καὶ σᾶς κάνω καὶ ἐγὼ λόγον διὰ πράγματα ποὺ γνωρίζετε, διότι τὸ κάνω καὶ ἐξ ἀνάγκης, ἀλλὰ καὶ διότι εἶναι χρήσιμον εἰς τὴν Ἐκκλησίαν. Ἐπειδὴ δὲ πρόκειται νὰ ἀναφερθῶ εἰς αὐτά, θά χρησιμοποιήσω τὸ σχῆμα λόγου τοῦ εὐαγγελιστοῦ Λουκᾶ διὰ νὰ σᾶς περιγράψω τὴν τόλμην μου, καὶ θά εἶπω καὶ ἐγὼ³. «Ἐπειδὴ μερικοὶ ἐπεχείρησαν νὰ συντάξουν» διὰ τοὺς ἑαυτοὺς των τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, καὶ νὰ ἀνακατέψουν αὐτὰ μὲ τὴν θεόπνευστον Γραφήν, «διὰ τὴν ὁποῖαν ἔχομεν τὰς πληροφορίας σύμφωνα μὲ τὰς παραδόσεις τῶν πατέρων, ὅπως τὰς ἔδωσαν εἰς αὐτοὺς ἐκεῖνοι ποὺ ἐξ ἀρχῆς ἦσαν αὐτόπται μάρτυρες καὶ ὑπηρέται τοῦ κηρύγματος, διὰ τοῦτο ἐσκέφθην καὶ ἐγὼ», ἐπειδὴ μὲ παρῶτρυναν εἰλικρινεῖς ἀδελφοὶ καὶ ἐδιδάχθην ἀπὸ ὑψηλά, εἰς τὴν συνέχειαν νὰ ἀναφέρω τὰ κανονικὰ καὶ παραδεδομένα βιβλία καὶ ποὺ δι' αὐτὰ ὑπάρχει πίστις ὅτι εἶναι θεῖα βιβλία, ὥστε καθέννας, ἐὰν μὲν ἐξηπατήθῃ νὰ ἀντιληφθῇ ποῖοι τὸν παρεπλάνησαν, αὐτὸς δὲ ποὺ ἔχει παραμείνει καθαρὸς νὰ χαρῆ πάλιν μὲ τὸ νὰ τὰ ἐνθυμηθῇ.

Εἶναι λοιπὸν τῆς μὲν Παλαιᾶς Διαθήκης τὰ βιβλία ὅλα κατὰ τὸν ἀριθμὸν εἴκοσι δύο. Διότι τόσα, ὅπως ἐπληροφορήθην, εἶναι καὶ τὰ στοιχεῖα ποὺ παραδίδονται εἰς τοὺς Ἑβραίους. Μὲ

3. Βλ. Λουκ. 1, 1 - 3.

ματί ἐστὶν ἕκαστον οὕτω· πρῶτον Γένεσις, εἶτα Ἔξοδος, εἶτα Λευϊτικόν, καὶ μετὰ τοῦτο Ἀριθμοί, καὶ λοιπὸν τὸ Δευτερονόμιον· ἐξῆς δὲ τούτοις ἐστὶν Ἰησοῦς τε ὁ τοῦ Ναυῆ, καὶ Κριταί, καὶ μετὰ τοῦτο ἡ Ῥούθ· καὶ πάλιν ἐξῆς Βασιλειῶν τέσσαρα βιβλία, καὶ τούτων τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμεῖται, τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως εἰς ἓν· μετὰ δὲ ταῦτα Παραλειπόμενα πρῶτον καὶ δεύτερον ὁμοίως εἰς ἓν βιβλίον πάλιν ἀριθμούμενα· εἶτα Ἔσδρας πρῶτον καὶ δεύτερον ὁμοίως εἰς ἓν· μετὰ δὲ ταῦτα βίβλος Ψαλμῶν, καὶ ἐξῆς Παροιμίαι, εἴ-
 10 τα Ἐκκλησιαστής, καὶ Ἄσμα ἁσμάτων· πρὸς τούτοις ἐστὶ καὶ Ἰώβ· καὶ λοιπὸν Προφήται, οἱ μὲν Δώδεκα εἰς ἓν βιβλίον ἀριθμούμενοι, εἶτα Ἡσαΐας, Ἰερεμίας καὶ σὺν αὐτῷ Βαρούχ, Θρηνοί, Ἐπιστολή, καὶ μετ' αὐτὸν Ἰεζεκιήλ, καὶ Δανιήλ. Ἀχρι τούτων τὰ τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης ἴσταται. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς πάλιν οὐκ ὀκνητέον εἰπεῖν· ἔστι γὰρ ταῦτα· Εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μάρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην· εἶτα μετὰ ταῦτα Πράξεις ἀποστόλων, καὶ Ἐπιστολαὶ καθολικαὶ καλούμεναι τῶν ἀποστόλων ἑπτὰ οὕτως· Ἰακώβον μὲν μία, Πέτρον δὲ δύο, εἶτα Ἰωάννου τρεῖς, καὶ μετὰ ταύτας Ἰουδα
 20 μία· πρὸς τούτοις Παύλου ἀποστόλου εἰσὶν Ἐπιστολαὶ δεκατέσσαρες τῇ τάξει γραφόμεναι οὕτω· πρώτη πρὸς Ῥωμαίους, εἶτα πρὸς Κορινθίους δύο, καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Γαλάτας, καὶ ἐξῆς πρὸς Ἐφεσίους, εἶτα πρὸς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς Κολοσσαεῖς, καὶ μετὰ ταύτας πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ ἡ πρὸς Ἐβραῖ-
 25 ουσ, καὶ εὐθὺς πρὸς μὲν Τιμόθεον δύο, πρὸς δὲ Τίτον μία, καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα μία· καὶ πάλιν Ἰωάννου Ἀποκάλυψις.

Ταῦτα πηγαὶ τοῦ σωτηρίου, ὥστε τὸν διψῶντα ἐμφορεῖσθαι τῶν ἐν τούτοις λογίων· ἐν τούτοις μόνοις τὸ τῆς εὐσεβείας διδασκαλεῖον εὐαγγελίζεται. Μηδεὶς τούτοις «ἐπιβαλλέτω», μη-

τὴν σειρὰν δὲ καὶ ὀνομαστικῶς κάθε ἓνα εἶναι· πρῶτον ἡ Γένεσις, ἔπειτα ἡ Ἔξοδος, ἔπειτα τὸ Λευϊτικόν, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ οἱ Ἀριθμοὶ καὶ τέλος τὸ Δευτερονόμιον. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ ἀκολουθοῦν ὁ Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ καὶ οἱ Κριταὶ καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸ ἡ Ρούθ. Καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πάλιν Βασιλειῶν τέσσαρα βιβλία, καὶ ἐξ αὐτῶν ἀριθμοῦνται τὸ μὲν πρῶτον καὶ δεύτερον ὡς ἓν βιβλίον, τὸ δὲ τρίτον καὶ τέταρτον ὁμοίως ὡς ἓν. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ Παραλειπόμενα πρῶτον καὶ δεύτερον, τὰ ὅποια πάλιν ἀριθμοῦνται ὁμοίως ὡς ἓν βιβλίον, ἔπειτα Ἔσδρας πρῶτον καὶ δεύτερον ὁμοίως ὡς ἓν. Μετὰ δὲ ἀπ' αὐτὰ ἡ βίβλος τῶν Ψαλμῶν καὶ εἰς τὴν συνέχειαν αἱ Παροιμίαι, ἔπειτα ὁ Ἐκκλησιαστής, καὶ τὸ Ἄσμα ᾠδῶν, μαζί μὲ αὐτὰ εἶναι καὶ ὁ Ἰώβ. Καὶ τέλος οἱ Προφῆται, οἱ μὲν Δώδεκα ἀριθμοῦμενοι ὡς ἓν βιβλίον, ἔπειτα ὁ Ἡσαΐας, Ἰερεμίας καὶ μαζί μὲ αὐτὸν Βαρούχ, Θρηνοὶ, Ἐπιστολὴ, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὸν ὁ Ἰεζεκιήλ καὶ ὁ Δανιήλ. Μέχρις ἐδῶ σταματοῦν τὰ βιβλία τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης. Τὰ δὲ τῆς Καινῆς Διαθήκης, πάλιν δὲν πρέπει νὰ ἀμελήσωμεν νὰ τὰ ἀναφέρωμεν· εἶναι λοιπὸν αὐτὰ· Εὐαγγέλια τέσσαρα, κατὰ Ματθαῖον, κατὰ Μᾶρκον, κατὰ Λουκᾶν, κατὰ Ἰωάννην· ἔπειτα μετὰ ἀπ' αὐτὰ αἱ Πράξεις τῶν ἀποστόλων, καὶ αἱ ὀνομαζόμεναι ἑπτὰ Καθολικαὶ ἐπιστολαὶ τῶν ἀποστόλων, δηλαδὴ μία μὲν τοῦ Ἰακώβου, δύο δὲ τοῦ Πέτρου, ἔπειτα τρεῖς τοῦ Ἰωάννου καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰς μία τοῦ Ἰούδα καὶ μαζί μὲ αὐτὰ εἶναι τοῦ ἀποστόλου Παύλου δεκατέσσαρες ἐπιστολαὶ ἀναφερόμεναι κατὰ σειρὰν ἔτσι· πρώτη πρὸς Ῥωμαίους, ἔπειτα πρὸς Κορινθίους δύο, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰς πρὸς Γαλάτας, καὶ εἰς τὴν συνέχειαν πρὸς Ἐφεσίους, ἔπειτα πρὸς Φιλιππησίους, καὶ πρὸς Κολοσσαεῖς, καὶ μετὰ ἀπ' αὐτὰς πρὸς Θεσσαλονικεῖς δύο, καὶ ἡ πρὸς Ἑβραίους, καὶ ἀμέσως πρὸς Τιμόθεον μὲν δύο, πρὸς Τίτον δὲ μία, καὶ τελευταία ἡ πρὸς Φιλήμονα. Καὶ πάλιν ἡ Ἀποκάλυψις Ἰωάννου.

Αὐτὰ εἶναι αἱ πηγαὶ τῆς σωτηρίας, ὥστε ἐκεῖνος ποὺ διψᾷ νὰ πληρωθῆ μὲ τὰ λόγια ποὺ εὐρίσκονται εἰς αὐτὰ. Μόνον μὲ αὐτὰ διαλαλεῖται ἡ εὐσεβὴς διδασκαλία. Κανεῖς νὰ μὴ προσθέ-

δὲ τούτων «ἀφαιρείσθω» τι. Περὶ δὲ τούτων ὁ Κύριος Σαδδουκαίους μὲν ἐδυσώπει λέγων· «Πλανᾶσθε μὴ εἰδότες τὰς Γραφάς», τοῖς δὲ Ἰουδαίοις παρήγει· («Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, ὅτι αὐταὶ εἰσιν αἱ μαρτυροῦσαι περὶ ἐμοῦ»).

5 Ἄλλ' ἔνεκά γε πλείονος ἀκριβείας προστίθημι καὶ τοῦτο γράφων ἀναγκαίως, ὡς ὅτι ἐστὶ καὶ ἕτερα βιβλία τούτων ἔξωθεν, οὐ κανονιζόμενα μὲν, τετυπωμένα δὲ παρὰ τῶν πατέρων ἀναγινώσκεσθαι τοῖς ἄρτι προσερχομένοις καὶ βουλομένοις κατηχεῖσθαι τὸν τῆς εὐσεβείας λόγον· Σοφία Σολομῶντος, καὶ
10 Σοφία Σιράχ, καὶ Ἑσθήρ, καὶ Ἰουδίθ, καὶ Τωβίας, καὶ Διδαχὴ καλουμένη τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμὴν.

Καὶ ὁμως, ἀγαπητοί, κάκεινων κανονιζομένων καὶ τούτων ἀναγινωσκομένων, οὐδαμοῦ τῶν ἀποκρύφων μνήμη· ἀλλὰ αἰρετικῶν ἐστὶν ἐπίνοια, γραφόντων μὲν ὅτε θέλουσιν αὐτὰ, χαριζο-
15 μένων δὲ καὶ προστιθέντων αὐτοῖς χρόνους, ἢ ὡς παλαιὰ προφέροντες πρόφασιν ἔχουσιν ἀπατᾶν ἐκ τούτου τοὺς ἀκεραίους. Ἔστι δὲ πολλή τις ἡ σκληροκαρδία τῶν τοῦτο ποιούντων καὶ μὴ φοβουμένων τὸ ῥῆμα τὸ γεγραμμένον· «Οὐ προσθήσετε πρὸς τὸ ῥῆμα ὃ ἐγὼ ἐντέλλομαι ὑμῖν, καὶ οὐκ ἀφελεῖτε ἀπ' αὐτοῦ». Τίς
20 ἔπεισε τοὺς ἀκεραίους πιστεύειν τοῖς τοῦ Ἐνώχ βιβλίοις, Γραφῶν μὴ οὐσῶν πρὸ Μωυσέως; Πόθεν ἔχουσι λέγειν, ὅτι Ἡσαίας ἔχει βιβλία ἀπόκρυφα, ὃς «ἐπ' ὄρος ὑψηλόν» παρηρησία «εὐαγγελίζεται» λέγων· «Οὐκ ἐν κρυφῇ λελάληκα οὐδὲ ἐν τόπῳ γῆς σκοτεινῶν»; Πῶς Μωυσῆς ἔχει βιβλία ἀπόκρυφα, ὃς τὸ Δευτερο-
25 νόμιον συγγραφάμενος «διαμαρτύρεται τὸν τε οὐρανὸν καὶ τὴν

1. Ματθ. 22, 29.

2. Ἰω. 5, 39.

3. Δευτ. 4, 2.

τη κάτι εἰς αὐτά οὔτε νὰ ἀφαιρῆ κάτι ἀπὸ αὐτά. Περὶ αὐτῶν λοιπὸν ὁ Κύριος, ἐντρόπιασε μὲν τοὺς Σαδδουκαίους ὅταν ἔλεγε «Πλανᾶσθε διότι δὲν γνωρίζετε τὰς Γραφάς» ¹, τοὺς δὲ Ἰουδαίους συνεβούλευεν «Ἐρευνᾶτε τὰς Γραφάς, διότι ἐκεῖναι μαρτυροῦν περὶ ἐμοῦ» ².

Ἄλλὰ διὰ περισσοτέραν ἀκρίβειαν προσθέτω καὶ τοῦτο, γράφοντας κατ' ἀνάγκην, ὅτι ὑπάρχουν καὶ ἄλλα βιβλία ἐκτὸς ἀπ' αὐτά, ὅχι κανονικὰ μὲν, ἀλλὰ διὰ τὰ ὁποῖα οἱ Πατέρες ἔχουν θεσπίσει νὰ ἀναγινώσκονται δι' ἐκείνους ποὺ μόλις προσέρχονται καὶ θέλουν νὰ κατηχηθοῦν τὴν εὐσεβῆ διδασκαλίαν. Ἡ Σοφία Σολομῶντος, καὶ ἡ Σοφία Σιράχ, καὶ ἡ Ἐσθήρ, καὶ ἡ Ἰουδίθ, καὶ ὁ Τωβίας, καὶ ἡ λεγομένη Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων, καὶ ὁ Ποιμὴν.

Καὶ ὅμως, ἀγαπητοί, ἐνῶ ἐκεῖνα ἔχουν θεσπισθῆ ὡς κανονικά, καὶ αὐτὰ ὡς ἀναγινωσκόμενα, πουθενὰ δὲν γίνεται λόγος διὰ τὰ ἀπόκρυφα. Ἄλλ' αὐτὰ εἶναι ἐπινόησις τῶν αἰρετικῶν, οἱ ὁποῖοι γράφουν μὲν αὐτὰ ὁπόταν θέλουν, τοὺς χαρίζουν δὲ καὶ τοὺς προσθέτουν χρόνια, ὥστε μὲ τὸ νὰ τὰ ἐμφανίζουν ὡς παλαιὰ, ἔχουν δικαιολογίαν νὰ ἐξαπατοῦν μὲ αὐτὸ τοὺς ἀπλοϊκοὺς. Εἶναι δὲ μεγάλη ἡ σκληροκαρδία αὐτῶν ποὺ κάνουν αὐτὸ τὸ πρᾶγμα χωρὶς νὰ φοβοῦνται τὸν λόγον ποὺ ἔχει γραφῆ· «Μὴν προσθέσετε τίποτε εἰς τὸν λόγον ποὺ σᾶς προστάζω καὶ οὔτε νὰ ἀφαιρέσετε κάτι ἀπ' αὐτόν» ³. Ποῖος ἔπεισε τοὺς ἀπλοϊκοὺς νὰ πιστεύουν εἰς τὰ βιβλία τοῦ Ἐνώχ, ἀφοῦ δὲν ὑπῆρχαν Γραφαὶ πρὸ τοῦ Μωυσέως; Ποῦ στηρίζονται ὅταν λέγουν, ὅτι ὁ Ἡσαΐας ἔχει ἀπόκρυφα βιβλία, ἀφοῦ αὐτός μὲ παρρησίαν «κηρύσσει ἐπάνω εἰς ὑψηλὸν ὄρος» ⁴ λέγοντας· «Δὲν ὠμίλησα εἰς τὰ κρυφὰ, οὔτε εἰς σκοτεινὸν μέρος τῆς γῆς» ⁵; Πῶς ὁ Μωυσῆς ἔχει ἀπόκρυφα βιβλία, ὁ ὁποῖος ὅταν συνέγραψε τὸ Δευτερονόμιον, «ὀρκίζεται εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν»; Ἄλλ' αὐτὸ δὲν

30. Ἦσ. 40, 9.

31. Ἦσ. 45, 19.

γῆν»); Ἄλλὰ τοῦτο οὐδενὸς ἑτέρου ἐστίν, εἰ μὴ τι τῶν «κνηθο-
 μένων τὴν ἀκοήν» καὶ «νομιζόντων πορισμὸν εἶναι τὴν εὐσέβει-
 αν» καὶ ἀρεσκόντων «γυναικαρίοις». Προέγραψε δὲ περὶ τῶν
 τοιούτων Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν αὐτοῦ· «Ἔσται γὰρ καιρὸς
 5 ὅτε τῆς ὑγιαίνουσας διδασκαλίας οὐκ ἀνέξονται, ἀλλὰ κατὰ τὰς
 ἐπιθυμίας τὰς ἰδίας ἑαυτοῖς ἐπισωρεύσουσι διδασκάλους κνηθό-
 μενοι τὴν ἀκοήν. Καὶ ἀπὸ μὲν τῆς ἀληθείας τὴν ἀκοήν ἀποστρέ-
 ψουσιν, ἐπὶ δὲ τοὺς μύθους ἐκτραπήσονται». Μῦθοι γὰρ ὄντως
 εἰσὶ τὰ ἀπόκρυφα καὶ μάταιον τὸ τούτοις προσέχειν, ὅτι «βέβη-
 10 λοι κενοφωνία» εἰσί. Ταῦτα γὰρ ἐστὶν ἀρχαὶ στάσεων, καὶ τού-
 των σκοπὸς ἢ ἐρίθεια τῶν ἀνθρώπων, οἵτινες οὐ τὴν οἰκοδομὴν
 τῆς Ἐκκλησίας ζητοῦσιν, ἀλλ' ἐπιθυμοῦσι τιμᾶσθαι παρὰ τῶν
 ὑπ' αὐτῶν ἠπατημένων, ἵν' ὡς μεγάλους αὐτοὺς ἔχωσι διὰ τὸ
 κηρύττειν ῥήματα «νεωτερικά». Οὐκοῦν τῶν τοιούτων βιβλίων
 15 χρὴ παραιτεῖσθαι· κἂν γὰρ τις ἐν αὐτοῖς χρήσιμόν τι εὕρισκῃ,
 ἀλλὰ κρεῖττόν ἐστι τὸ μὴ τούτοις πιστεῦειν. Τοῦτο γὰρ ἐστὶ τὸ
 τῆς πανουργίας αὐτῶν

 20 . . . ἐν ἀνθρώποις; Ἡ τίς ἂν ποτε «τῶν μὴ ἐχόντων ἐλπίδα»
 διανοεῖτο, ὅτι «ὁ Λόγος σὰρξ γενέσθαι» ἔμελλεν; Ἡ ὅτι ὁ ἦν
 ἐν τῇ καρδίᾳ τοῦ Θεοῦ «ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπων» ἔμελλεν «ἀνα-
 βῆναι»; Ἡ «τίς ἔγνω νοῦν Κυρίου, ὃς συμβιβάσει αὐτόν;»

 25 . . . ὅταν δὲ Παῦλος . . . παρατίθῃσιν ἀπὸ τῆς Παλαιᾶς Διαθή-
 κης ῥητά . . . καὶ λέγῃ . . . ἢ Ὅστω λέγει, ἢ Καθὼς εἶρη-

1. Β' Τιμ. 4, 3 - 4.

2. Α' Τιμ. 6, 20.

ἀνήκει εἰς κανένα ἄλλον παρά εἰς ἐκείνους ποῦ αἰσθάνονται γαργαλισμὸν εἰς τὰ αὐτιά των, καὶ θεωροῦν τὴν εὐσέβειαν μέσον ὑλικοῦ κέρδους καὶ εἶναι ἀρεστοὶ εἰς τὰ γυναικάρια. Δι' αὐτοὺς δὲ ἔχει γράψει προηγουμένως ὁ Παῦλος πρὸς τὸν μαθητὴν του «Θὰ ἔλθῃ λοιπὸν καιρὸς, ποῦ δὲν θὰ ἀνέχωνται τὴν ὑγιαίνουσαν διδασκαλίαν, ἀλλὰ θὰ συσσωρεύσουν διδασκάλους, σύμφωνα πρὸς τὰς ἰδικὰς των ἐπιθυμίας, ἐπειδὴ θὰ αἰσθάνωνται γαργαλισμὸν εἰς τὰ αὐτιά τους. Καὶ ἀπὸ μὲν τὴν ἀλήθειαν θὰ ἀποστρέψουν τὴν ἀκοήν των, θὰ τραποῦν δὲ πρὸς τοὺς μύθους» ¹. Διότι μῦθοι εἶναι πραγματικὰ τὰ ἀπόκρυφα βιβλία καὶ εἶναι μάταιον νὰ δίδῃ κανεὶς προσοχὴν εἰς αὐτά, διότι εἶναι «βέβηλα καὶ κούφια λόγια» ². Διότι αὐτά εἶναι ἀρχαὶ ἀναστατώσεων καὶ σκοπὸς των εἶναι ἡμισθαρνία τῶν ἀνθρώπων, οἱ ὅποιοι δὲν ἐπιδιώκουν τὴν οἰκοδομὴν τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ θέλουν νὰ τιμῶνται ἀπ' αὐτοὺς ποῦ ἐξηπάτησαν, ὥστε νὰ τοὺς ἔχουν αὐτοὺς ὡσὰν μεγάλους κήρυκας νεωτεριστικῶν λόγων. Λοιπὸν ἀπὸ τὰ τοιαῦτα βιβλία πρέπει νὰ παραιτούμεθα, καὶ ἂν ἀκόμη κανεὶς εὐρίσκη εἰς αὐτά κάτι χρησίμον, ὅμως εἶναι καλῦτερον νὰ μὴ πιστεύῃ κανεὶς εἰς αὐτά. Διότι αὐτὸ εἶναι ἡ πονηρία των

. εἰς τοὺς ἀνθρώπους;

Ἡ ποῖος «ἐξ αὐτῶν ποῦ δὲν ἔχουν ἐλπίδα» ³ θὰ διενεοῖτο ποτέ, «ὅτι ὁ Λόγος ἐμελλε νὰ γίνῃ σὰρξ» ⁴; ἢ ὅτι αὐτὸ ποῦ εὐρίσκετο εἰς τὸν νοῦν τοῦ Θεοῦ, ἐμελλε νὰ ἔλθῃ καὶ εἰς τὸν νοῦν τῶν ἀνθρώπων ⁵; ἢ «ποῖος ἐγνώρισε τὴν σκέψιν τοῦ Κυρίου, ὥστε νὰ τὴν διδάξῃ» ⁶

. . . ὅταν δὲ ὁ Παῦλος παραθέτῃ ρητὰ ἀπὸ τὴν Παλαιάν Διαθήκην . . . καὶ λέγῃ . . . ἢ 'Οὕτω λέγει' ἢ 'Καθὼς εἶρηκεν', ἢ

3. Ἐφεσ. 2, 12· Α' Θεσ. 4, 13.
 4. Ἰω. 1, 14.
 5. Α' Κορ. 2, 9.
 6. Α' Κορ. 2, 16· Ἦσ. 40, 13.

κεν', ἢ Ὡσαίας ἀποτολμᾷ καὶ λέγει', ἢ Ῥαθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει', ἢ πάλιν Ῥρωτός Μωυσηῆς λέγει', ἢ πάλιν Ῥί λέγει ἢ Γραφή ἐν Ῥηλία', ἢ ὅταν λέγη Ῥαθὼς γέγραπται', οὐ δηλοῖ ποῦ ὁ λόγος γέγραπται, ἢ τίς αὐτὸν εἶπεν, ἀλλ' οἱ ἀναγινώσκοντες οἵ-
 5 δαμεν ποῦ ἐν ταῖς Γραφαῖς γέγραπται. Τοὺς δὲ λόγους «ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ οἶδεν» οὐχ εὐρίσκομεν οὕτως ἐν ταῖς Γραφαῖς· εἰ οὖν εὐρίσκονται σαφῶς ἐν τοῖς ἀποκρύφοις, καθὼς φασιν οἱ αἰρε-
 τικοί, λοιπὸν οἱ ταῦτα ἐπινοήσαντες ἀπὸ τῶν λόγων τοῦ Παύλου λάθρα αὐτοὺς εἰλήφασιν καὶ χρόνοις παλαιοῖς ἀνήγαγον.

10 Ἐπειδὴ οὖν περιττὴ ἐστὶν ἡ ἀπὸ τῶν ἀποκρύφων ἀπόδει-
 ξις ὡς ἄχρηστος - αὐτάρκεις γὰρ αἱ Γραφαὶ ἐν πᾶσιν - , ὁ δι-
 δάσκων ἀπὸ τῶν λόγων τῶν Γραφῶν διδασκέτω καὶ ἀπ' αὐτῶν
 παρατιθέσθω τοῖς ἀφιγμένοις εἰς ἡλικίαν τοῦ διδάσκεσθαι· τοῖς
 δὲ ἄρτι ἀρχομένοις κατηχεῖσθαι οὐ δίκαιόν ἐστιν ἀποκαλύπτειν
 15 μὲν τὰ λόγια τὰ ἐν ταῖς Γραφαῖς ὡς μυστήρια ἀποκεκρυμμένα,
 παρασιωπᾶν δὲ τὴν διδασκαλίαν ἧς ἔχουσι χρεῖαν καὶ δι' ἧς μα-
 θήσονται ἀποστρέφεισθαι τὴν ἁμαρτίαν καὶ ἀπέχεσθαι τῆς εἰδω-
 λολατρίας, ὡς

. σκάνδαλον
 20 γέγραπται· «ῬΩ ὁ ποτιζὼν τὸν πλησίον αὐτοῦ ἀνατροπῆ θολε-
 ρᾷ
 ἐν ταῖς Γραφαῖς.

Ἄρκοῦμαι τούτοις, ὅτι ὑπόμνησιν δίδωσιν ὑμῖν, ἵνα τοὺς
 θεῖους τύπους κατέχοντες καὶ καλῶς τὰ Ῥήματα τῶν θείων Γρα-
 25 φῶν οἰκονομοῦντες ἀκούσητέ ποτε· «Ἐῶ, δοῦλε ἀγαθὲ καὶ πι-
 στέ! ἐπὶ ὀλίγα ἧς πιστός, ἐπὶ πολλῶν σε καταστήσω». Τοῦτο
 γὰρ οὐχ ὡς διδάσκων γράφω - οὐ γὰρ μέχρι τοσούτου ἔφικνοῦ-
 μαι' - , ἀλλ' ἀκούσας ὅτι αἰρετικοί, μᾶλλον δὲ οἱ ταλαίπωροι Με-

‘‘Ησαΐας ἀποτολμᾶ καὶ λέγει, ἢ ‘Καθάπερ καὶ Δαυὶδ λέγει’, ἢ πάλιν ‘Πρῶτος Μωυσῆς λέγει’, ἢ πάλιν ‘Τί λέγει ἡ Γραφή ἐν ‘Ηλίᾳ’, ἢ ὅταν λέγη ‘Καθὼς γέγραπται’, δὲν σημαίνει μὲ αὐτὸ ποῦ ἔχει γραφῆ ὁ Λόγος, ἢ ποῖος τὸν εἶπεν, ἀλλ’ ὅτι ἡμεῖς ποῦ ἀναγινώσκουμεν γνωρίζουμεν ποῦ ἔχει γραφῆ εἰς τὰς Γραφάς. Τὰ δὲ λόγια «ἐκεῖνα ποῦ μάτι δὲν εἶδε»¹ δὲν τὰ συναντῶμεν ἔτσι εἰς τὰς Γραφάς. Ἐὰν λοιπὸν αὐτὰ εἶναι σαφῆ εἰς τὰ ἀπόκρυφα, ὅπως λέγουν οἱ αἰρετικοί, αὐτοὶ ποῦ τὰ ἐπενόησαν, τὰ ἐπῆραν ἀπὸ τοὺς λόγους τοῦ Παύλου καὶ τὰ μετέφεραν εἰς παλαιούς χρόνους.

Ἐπειδὴ λοιπὸν εἶναι περιττὴ ἡ ἐπιχειρηματολογία ἀπὸ τὰ ἀπόκρυφα, ὡσάν ἄχρηστος - διότι αἱ Γραφαὶ εἶναι αὐτάρκειες εἰς ὅλα -, αὐτὸς ποῦ διδάσκει, νὰ διδάσκη ἀπὸ τὰ λόγια τῶν Γραφῶν καὶ ἀπ’ αὐτὰς νὰ παραθέτη δι’ ἐκείνους ποῦ ἔχουν φθάσει εἰς τὴν κατάλληλον ἡλικίαν διὰ νὰ διδάσκωνται. Εἰς ἐκείνους δὲ ποῦ μόλις ἀρχίζουν νὰ κατηχοῦνται, δὲν εἶναι ὀρθὸν νὰ ἀποκαλύπτωνται μὲν τὰ λόγια τῶν Γραφῶν ποῦ εἶναι ὡσάν μυστήρια ἀποκεκρυμμένα, νὰ παρασιωπᾶται δὲ ἡ διδασκαλία τὴν ὁποῖαν χρειάζονται, καὶ μὲ τὴν ὁποῖαν θὰ μάθουν νὰ ἀποστρέφωνται τὴν ἁμαρτίαν καὶ νὰ ἀπομακρύνωνται ἀπὸ τὴν εἰδωλολατρίαν, ὡς

σκάνδαλον

ἔχει γραφῆ· «Ὡ, σὺ ὁ ὁποῖος ποτίζεις τὸν συνάνθρωπὸν σου ποτόν μὲ τὸ ὁποῖον θολώνει τὸ μυαλό του»²
 εἰς τὰς Γραφάς.

Ἄρκοῦμαι εἰς αὐτὰ, διότι σᾶς ὑπενθυμίζουν, νὰ τηρῆτε τοὺς θεῖους τύπους καὶ νὰ ἐξηγῆτε ὀρθῶς τὰ λόγια τῶν θείων Γραφῶν, καὶ ἔτσι νὰ ἀκούσετε κάποτε· «Εὖγε, δοῦλε καλὲ καὶ πιστέ. Εἰς ὀλίγα ἐφάνης πιστός, εἰς πολλὰ θὰ σὲ ἐγκαταστήσω»³. Αὐτὸ δὲ τὸ γράφω ὄχι διὰ νὰ διδάξω - διότι δὲν φθάνω μέχρι τόσο - , ἀλλ’ ἐπειδὴ ἤκουσα ὅτι οἱ αἰρετικοί, μᾶλλον δὲ οἱ τα-

2. Ἄβ. 2, 15.
 3. Ματθ. 25, 21.

λιτιανοί, ἐπαινοῦσι τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, «Πάντα ἃ ἤκουσα παρὰ τοῦ Πατρός μου ἐγνώρισα ὑμῖν», ὡς («ἐν αὐτῷ ὧν καὶ ὑμεῖς ἐν ἐμοὶ καὶ γὰρ ἐν ὑμῖν») («ἐν τῇ αὐτῇ οἰκίᾳ»), («ἥτις ἐστὶν Ἐκκλησία Θεοῦ ζῶντος, στῦλος καὶ ἐδραῖωμα τῆς ἀληθείας»). Αὕτη
5 δίδωσιν ἡμῖν τοῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συννερχομένοις καθαρίσαι αὐτὴν ἀπὸ παντὸς ῥύπου, διακρίσεώς τε καὶ ἐριθείας, καὶ νηπιώδους ἀλαζονείας, καὶ διατίθεται ἡμῖν ἀρκεῖσθαι τῇ («θεοπνεύστῳ Γραφῇ»), ἱκανῇ οὕσῃ διδάξαι ἡμᾶς· ἥς τὰ βιβλία ἐν τοῖς προλαβοῦσιν εἴπομεν, ποῖά ἐστι καὶ πόσα τῷ ἀριθμῷ.

10 Ἐν τούτῳ γὰρ τῷ τύπῳ νῦν ἐορτάσωμεν καθὼς πρέπει, «Μὴ ἐν ζύμῃ παλαιᾷ, μηδὲ ἐν ζύμῃ κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλ' ἐν ἀζύμοις εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας», ἀρχόμενοι μὲν τῆς ἀγίας τεσσαρακοστῆς ἀπὸ εἰκοστῆς καὶ πέμπτης τοῦ Μεχίρ, τῆς δὲ ἀγίας ἑβδομάδος τῆς πρὸς τὸ ἅγιον Πάσχα ἀπὸ τῆς τελευταίας
15 τοῦ Φαμενώθ, περαιόνοντες δὲ τὴν ἀγίαν νηστείαν τῇ πέμπτῃ τοῦ Φαρμουῦθι, κατὰ τὸ εἰρημένον ὑπὸ τοῦ μακαρίου εὐαγγελιστοῦ Μάρκου . . . εἶτα ἐορτάσωμεν καὶ τὰς ἑπτὰ ἑβδομάδας τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς («μνημονεύοντες τῶν πτωχῶν») καὶ «ἀποστέλλοντες μερίδας» ἀλλήλοις τε καὶ («τοῖς μὴ ἔχουσι») κατὰ τὸ
20 εἰρημένον ὑπὸ τοῦ Ἑσδρα, καὶ ἀπαξαιπλῶς («πάντα εἰς δόξαν Θεοῦ ποιοῦντες»), κατὰ τὴν παραγγελίαν τοῦ Παύλου ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, δι' οὗ ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις τῷ Πατρὶ ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

(Ἐσπάσασθε ἀλλήλους ἐν φιλήματι ἀγίῳ). (Ἐσπάζον-
25 ται ὑμᾶς οἱ ἀδελφοὶ πάντες οἱ ὄντες μετ' ἐμοῦ)· γνωρίζω δὲ ὑ-

1. Πρβλ. Ἰω. 15, 15· 14, 20.

2. Ἰω. 14, 2.

3. Α' Τιμ. 3, 15.

4. Α' Κορ. 5, 8.

λαίπωροι Μελιτιανοί, ἐπαινοῦν τὰ λεγόμενα ἀπόκρυφα, διὰ τοῦτο «σᾶς ἔκανα γνωστά ὅλα ὅσα ἤκουσα ἀπὸ τὸν Πατέρα μου», καθὼς «εὐρίσκομαι εἰς αὐτὸν καὶ σεῖς εἰς ἐμέ, καὶ ἐγὼ εἰς σᾶς»¹ 'εἰς τὴν ἰδίαν οἰκίαν'², «ἡ ὁποία εἶναι ἡ Ἐκκλησία τοῦ ζῶντος Θεοῦ, ὁ στῦλος καὶ τὸ στήριγμα τῆς ἀληθείας»³. Αὐτὴ ἐπιτρέπει εἰς ἡμᾶς ποῦ συναθροίζομεθα εἰς τὸν ἴδιον τόπον νὰ καθαρῶμεν αὐτὴν ἀπὸ κάθε ἀκαθαρσίαν, καὶ φιλονεικίας καὶ μισθαρνίας, καὶ μωροῦ κομπασμοῦ, καὶ μᾶς ὑποχρεώνει νὰ ἀρκοῦμεθα εἰς τὴν θεόπνευστον Γραφήν, ἡ ὁποία εἶναι ἱκανὴ νὰ μᾶς διδάξῃ, τῆς ὁποίας τὰ βιβλία ἀνεφέραμεν εἰς τὰ προηγούμενα, ποῖα εἶναι καὶ πόσα κατὰ τὸν ἀριθμὸν.

Καὶ μέσα εἰς αὐτὸν τὸν τύπον ἃς ἐορτάσωμεν τώρα ὅπως ἀρμόζει «ὄχι μὲ τὸ παλαιὸν προζύμι, οὔτε μὲ προζύμι κακίας καὶ πονηρίας, ἀλλὰ μὲ ἄζυμα εἰλικρινείας καὶ ἀληθείας»⁴, ἀρχίζοντας τὴν ἀγίαν μὲν τεσσαρακοστὴν ἀπὸ τὴν εἰκοστὴν πέμπτην τοῦ Μεχίρ, τὴν ἀγίαν δὲ ἐβδομάδα, τὴν πρὸ τοῦ ἀγίου Πάσχα, ἀπὸ τὴν τελευταίαν τοῦ Φαμενώθ, καὶ τελειώνοντας τὴν ἀγίαν νηστείαν τὴν πέμπτην τοῦ Φαρμουῖθι, σύμφωνα μὲ αὐτό ποῦ εἶπε ὁ μακάριος εὐαγγελιστὴς Μᾶρκος⁵ . . . Ἐπειτα ἃς ἐορτάσωμεν καὶ τὰς ἑπτὰ ἐβδομάδας τῆς ἀγίας πεντηκοστῆς, «ἐνθυμούμενοι τοὺς πτωχοὺς»⁶, καὶ «ἀποστέλλοντες μερίδας» ὁ ἕνας πρὸς τὸν ἄλλον καὶ «εἰς ὅσους δὲν ἔχουν»⁷ σύμφωνα μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔχει εἰπῆ ὁ Ἔσδρας, καὶ μὲ ἕνα λόγον, «νὰ κάνωμεν τὰ πάντα πρὸς δόξαν Θεοῦ»⁸, σύμφωνα μὲ τὴν παραγγελίαν τοῦ Παύλου, ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ Κυρίῳ ἡμῶν, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ δόξα καὶ ἡ δύναμις προσφέρεται εἰς τὸν Πατέρα ἐν ἀγίῳ Πνεύματι εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.

Ἀσπασθῆτε ἀλλήλους μὲ ἅγιον φίλημα. Σᾶς ἀσπάζονται ὅλοι οἱ ἀδελφοί ποῦ εὐρίσκονται μαζί μου. Σᾶς ἀνακοινῶνω δὲ

5. Βλ. Μαρκ. 1, 13.

6. Γαλ. 2, 10.

7. Νεεμ. 8, 10.

8. Α΄ Κορ. 10, 31.

μῖν καὶ ὅτι, ἀφ' ἧς ἐκοιμήθη ὁ μακάριος Λάμπων, ἐπίσκοπος
Λάρνεως, κατέστησαν

Ἐκ τῆς μ' ἑορταστικῆς

«Ὑμεῖς δέ ἐστε οἱ διαμεμενηκότες μετ' ἐμοῦ ἐν τοῖς πει-
5 ρασμοῖς μου· καὶ γὰρ διατίθεμαι ὑμῖν καθὼς διέθετό μοι ὁ Πατήρ
μου βασιλείαν, ἵνα ἐσθίητε καὶ πίνητε ἐπὶ τῆς τραπέζης μου ἐν
τῇ βασιλείᾳ μου». Ἐπὶ δεῖπνον τοίνυν τὸ μέγα καὶ οὐράνιον διὰ
τοῦ Ἐδαγγελίου κληθέντες εἰς τὸ ἀνώγειον ἐκεῖνο τὸ σεσαρωμέ-
νον, καθαρῖσωμεν ἑαυτούς, ὡς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, «Ἀπὸ
10 παντὸς μολυσμοῦ σαρκὸς καὶ πνεύματος, ἐπιτελοῦντες ἀγιωσύ-
νην ἐν φόβῳ Θεοῦ»· ἵν' ἔσωθεν καὶ ἔξω ἄσπιλοι τυγχάνοντες,
ἔξωθεν μὲν περιβεβλημένοι σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, ἔσωθεν
δὲ τῷ πνεύματι ὀρθοτομοῦντες τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, ἀκούσω-
μεν· «Ἐἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

15 Ἐκ τῆς μβ' ἑορταστικῆς

Κεκλήμεθα γάρ, ἀδελφοί, καὶ νῦν συγκαλούμενοι ὑπὸ τῆς
σοφίας καὶ κατὰ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολὴν ἐπὶ τὸ δεῖπνον ἐ-
κεῖνο τὸ μέγα τὸ ὑπερκόσμιον καὶ πάση τῇ κτίσει διαρκοῦν, ἐπὶ
τὸ Πάσχα δὴ λέγω, τὸν τυθέντα Χριστόν· «Τὸ γὰρ Πάσχα ἡμῶν
20 ἐτύθη Χριστός» Οἱ μὲν οὖν οὕτω κεκοσμημένοι ἀ-
κούσονται· «Ἐἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου».

Ἐκ τῆς μγ' ἑορταστικῆς

Ἡμῶν δέ, ὧν ἐστι καὶ τὸ Πάσχα, ἡ κλήσις ἄνωθεν ἐστι,

-
1. Λουκ. 22, 29 - 30.
 2. Β' Κορ. 7, 1.
 3. Ματθ. 25, 21.

ἀκόμη ὅτι, ἀπὸ τότε ποὺ ἀπέθανεν ὁ μακάριος Λάμπων, ἐπίσκοπος Δάρνεως, ἐγκατέστησαν

Ἐκ τῆς μ' ἐορταστικῆς

«Σεῖς δὲ εἶσθε ἐκεῖνοι ποὺ ἐμείνατε μαζί μου κατὰ τὰς δοκιμασίας μου, καὶ ὅπως ὁ Πατὴρ μου ἔθεσεν εἰς τὴν διάθεσίν μου βασιλείαν, καὶ ἐγὼ διαθέτω διὰ σᾶς διὰ νὰ τρώγετε καὶ νὰ πίνετε εἰς τὸ τραπέζι μου εἰς τὴν βασιλείαν μου» ¹. Ἀφοῦ λοιπὸν προσεκλήθημεν διὰ τοῦ Εὐαγγελίου εἰς τὸ μεγάλο καὶ οὐράνιον δεῖπνον εἰς ἐκεῖνο τὸ ἀνώγειον τὸ καθαρισμένον, ἃς καθαρῖσωμεν τοὺς ἑαυτοὺς μας, καθὼς παρήγγειλεν ὁ Ἀπόστολος, «Ἀπὸ κάθε μολυσμὸν σαρκὸς καὶ Πνεύματος, τελειοποιούμενοι εἰς τὴν ἀγιωσύνην μὲ φόβον Θεοῦ» ², ὥστε, μὲ τὸ νὰ εἴμεθα ἄσπιλοι καὶ ἀπὸ μέσα καὶ ἀπ' ἔξω, ἀπ' ἔξω μὲν ἐνδεδυμένοι μὲ σωφροσύνην καὶ δικαιοσύνην, ἀπὸ μέσα δὲ μὲ τὸ πνεῦμα διδάσκοντες ὀρθῶς τὸν λόγον τῆς ἀληθείας, νὰ ἀκούσωμεν· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» ³.

Ἐκ τῆς μβ' ἐορταστικῆς

Διότι, ἀδελφοί, ἔχομεν προσκληθῆ, καὶ τώρα συναθροίζομεθα ὑπὸ τῆς σοφίας, καὶ σύμφωνα μὲ τὴν εὐαγγελικὴν παραβολήν, εἰς ἐκεῖνο τὸ μεγάλο δεῖπνον τὸ ὑπερκόσμιον καὶ ποὺ φθάνει δι' ὅλην τὴν κτίσιν, εἰς τὸ Πάσχα ἐννοῶ, εἰς τὸν θυσιασθέντα Χριστόν, «Διότι ὁ πασχαλινὸς ἀμνὸς μας ἐθυσιάσθη, ὁ Χριστός» ⁴. Αὐτοὶ λοιπὸν ποὺ εἶναι στολισμένοι κατ' αὐτὸν τὸν τρόπον θὰ ἀκούσουν· «Εἴσελθε εἰς τὴν χαρὰν τοῦ Κυρίου σου» ⁵.

Ἐκ τῆς μγ' ἐορταστικῆς

Δι' ἡμᾶς δέ, διὰ τοὺς ὁποίους εἶναι καὶ τὸ Πάσχα, ἡ πρόσ-

4. Α' Κορ. 5, 7.

5. Ματθ. 25, 21.

καὶ «Τὸ πολίτευμα ἡμῶν ἐν οὐρανοῖς ἐστιν), μετὰ Παύλου λέγοντος· «Οὐ γὰρ ἔχομεν ὧδε μένουσαν πόλιν, ἀλλὰ τὴν μέλλουσαν ἐπιζητοῦμεν», ἔνθα καὶ ἀποβλέποντες, ἐορτάζομεν καλῶς . . . Ὑψηλὸς μὲν ὁ οὐρανὸς ἀληθῶς, καὶ ἀπέραντον τὸ τούτου διά-

5 στημα πρὸς ἡμᾶς· («Ὁ γὰρ οὐρανός»), φησί, («τοῦ οὐρανοῦ τῷ Κυρίῳ»). Ἐπὶ οὐκ ἀποκνητέον, οὐδὲ φοβητέον, ὡς ἀδύνατον οὐσαν τὴν πρὸς ἐκεῖνον ὁδόν· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον προθυμητέον· οὐ γάρ, ὡς οἱ ἀπὸ ἀνατολῶν τότε κινήσαντες καὶ εὐρόντες πεδῖον ἐν γῆ Σενναὰρ ἐπεχείρησαν, χρεῖα καὶ ἡμῖν ὀπτῆσαι πλίνθον

10 ἐν πυρί, καὶ ζητεῖν ἄσφαλλον ἀντὶ πηλοῦ· συνεχύθησαν γὰρ ἐκείνων αἱ γλῶσσαι, καὶ κατελύθη τὸ ἔργον. Ἡμῖν δὲ ὁ Κύριος τὴν ὁδὸν ἐνεκαίνισε διὰ τοῦ ἰδίου αἵματος, καὶ εὐκόλον αὐτὴν κατεσκεύαζε Οὐ γὰρ μόνον ἐν τῷ διαστήματι καὶ παρακλήσει παρεμυθήσατο, ἀλλ' ὅτι καὶ κεκλεισμένην ταύτην ποτὲ τὴν πύ-

15 λην ἐλθὼν ἤνοιξε· κέκλεισται γὰρ ὄντως ἐξ ὅτου τὸν Ἀδὰμ ἐξέβαλον ἐκ τοῦ παραδείσου τῆς τρυφῆς, καὶ ἔταξε τὰ χερουβείμ καὶ τὴν φλογίνην ῥομφαίαν τὴν στρεφομένην φυλάσσειν τὴν ὁδὸν τοῦ ξύλου τῆς ζωῆς· νῦν δὲ ἐκτεταμένην· καὶ πλείονι χάριτι καὶ φιλανθρωπία ἐμφανεῖς αὐτὸς ὁ καθήμενος ἐπὶ τῶν χερουβείμ,

20 εἰσήγαγεν εἰς μὲν τὸν παράδεισον μεθ' ἑαυτοῦ τὸν ὁμολογήσαντα ληστήν, εἰς δὲ τὸν οὐρανὸν ὁ αὐτὸς προόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσελθὼν, πᾶσιν ἀνεπέτασε τὰς θύρας Ὁ δὲ Παῦλος, κατὰ σκοπὸν διώκων εἰς τὸ βραβεῖον τῆς ἄνω κλήσεως, ἠρπάσθη δι' αὐτῆς ἕως τρίτου οὐρανοῦ, ἑωρακῶς τὰ τε ἄνω, λοιπὸν κατερχόμε-

25 νος, κατηχεῖ καὶ ἡμᾶς εὐαγγελιζόμενος τὰ πρὸς Ἑβραίους γραφέντα· «Οὐ γὰρ προσεληλύθατε), λέγων, «ψηλαφωμένῳ ὄρει,

1. Φιλιπ. 3, 20.

2. Ἑβρ. 13, 14.

3. Ψαλμ. 113, 24.

κλησις γίνεται από ύψηλά, και «Ἡ πατρίδα μας εἶναι εἰς τοὺς οὐρανοὺς» ¹, καθὼς λέγει καὶ ὁ Παῦλος· «Διότι δὲν ἔχομεν ἐδῶ μόνιμην πόλιν ἀλλὰ ἐπιζητοῦμεν τὴν μέλλουσαν» ², πρὸς τὴν ὁποίαν, ἂν ἔχωμεν ἐστραμμένα τὰ μάτια μας, ἐορτάζομεν σωστά

Ὁ οὐρανὸς μὲν εἶναι ὑψηλὸς καὶ ἡ ἀπόστασις τοῦ ἀπὸ ἡμᾶς εἶναι πολὺ μακρὰ, «διότι,» λέγει, «ὁ ἐπάνω οὐρανὸς ἀνήκει εἰς τὸν Κύριον» ³. Ἀλλὰ δὲν πρέπει κανεὶς νὰ ἐγκαταλείπη, οὔτε νὰ φοβῆται, ἐπειδὴ τάχα ὁ δρόμος πρὸς αὐτὸν εἶναι ἀδύνατον νὰ πραγματοποιηθῆ, ἀλλὰ πολὺ περισσότερο πρέπει νὰ προσπαθῆσωμεν. Διότι τὸ ἐπιχείρημα δὲν εἶναι ὅμοιον μὲ ἐκεῖνο ποῦ ἔκαμαν αὐτοὶ ποῦ ἐξεκίνησαν ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν καὶ ἔφθασαν εἰς τὴν πεδιάδα Σενάαρ, δὲν ἔχομεν δηλαδὴ ἡμεῖς ἀνάγκην νὰ πυρῶσωμεν τὸν πλίνθον εἰς τὴν φωτιὰν καὶ νὰ ζητοῦμεν ἄσφαλτον ἀντὶ λάσπης, διότι αἱ γλῶσσαι ἐκείνων ἔπαθαν σύγχισιν καὶ ἔτσι κατεστράφη τὸ ἔργον. Δι' ἡμᾶς ὅμως ὁ Κύριος ἤνοιξε τὸν δρόμον μὲ τὸ αἷμά του, καὶ τὸν ἔκαμεν εὐκολοβάδιστον.

. Διότι δὲν ἀνεκούφισε μόνον διὰ τὴν ἀπόστασιν ποῦ ὑπῆρχεν, ἀλλὰ διότι ἐνῶ ἡ πύλη αὐτὴ ἦταν κλεισμένη ἤλθε καὶ τὴν ἤνοιξε. Διότι ἔκλεισε πράγματικὰ ἀπὸ τότε ποῦ ἔβγαλαν τὸν Ἀδάμ ἔξω ἀπὸ τὸν παράδεισον τῆς τρυφῆς, καὶ ἐτοποθέτησε τὰ χερουβὶμ καὶ τὴν φλογίνην ρομφαίαν, ἡ ὁποία περιστρεφόμενη φυλάσσει τὴν ὁδὸν πρὸς τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, ἡ ὁποία ὅμως τώρα εἶναι ἀπλωμένη. Καὶ ὅταν ἐφανερῶθη μὲ περισσοτέραν χάριν καὶ φιλανθρωπίαν αὐτὸς ὁ ὁποῖος κάθεται ἐπάνω εἰς τὰ χερουβεῖμ, τότε μὲν εἰσήγαγε εἰς τὸν παράδεισον μαζί του τὸν ληστήν ποῦ τὸν ὠμολόγησε, ὅταν δὲ εἰσῆλθεν ὁ Ἰδιος εἰς τὸν οὐρανὸν ὡσὰν πρόδρομὸς μας, ἤνοιξε διάπλατα τὰς θύρας δι' ὅλους. Ὁ δὲ Παῦλος ἔχοντας σκοπὸν τὴν ἐπιτυχίαν τοῦ βραβείου τῆς ἄνω κλήσεως, ἀνηρπάγη δι' αὐτῆς μέχρι τὸν τρίτον οὐρανόν, καὶ εἶδεν ὅλα ἐκεῖ ἐπάνω, καὶ ὅταν κατέβη ἐδίδαξε καὶ ἡμᾶς κηρύσσωμεν αὐτὰ ποῦ ἔγραψε πρὸς Ἑβραίους, λέγοντας, «Διότι δὲν ἔχετε προσέλθει εἰς ὄρος ψηλαφώμενον καὶ καιόμενον

καὶ κεκαυμένῳ πυρί, καὶ γνόφῳ, καὶ σκότῳ, καὶ θυέλλῃ, καὶ σάλπιγγος ἤχῳ, καὶ φωνῇ ῥημάτων· ἀλλὰ προσεληλύθατε Σιών ὄρει καὶ πόλει Θεοῦ ζώντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίῳ, καὶ μυριάσιν ἀγγέλων πανηγύρει, καὶ Ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων ἀπογε-
5 γραμμένων ἐν οὐρανοῖς). Τίς οὐκ ἂν εὐξαιτο μετὰ τούτων ἔχειν τὴν ἄνω σύνοδον; Τίς οὐκ ἀγαπήσει μετὰ τούτων ἀπογράφεσθαι; Ἴνα μετ' αὐτῶν ἀκούσῃ· «Δεῦτε, οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κατακληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ὑμῖν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου».

10 Ἐκ τῆς με' εορταστικῆς

Ἄρωμεν πάντες τὰς θυσίας ἑαυτῶν, τὴν πρὸς τοὺς πτωχοὺς κοινωνίαν ἐπιγινώσκοντες, καὶ εἰσπορευόμεθα εἰς τὰ ἅγια, ὡς γέγραπται, ἔνθα καὶ πρόδρομος ὑπὲρ ἡμῶν εἰσηλθεν Ἰησοῦς, αἰωνίαν λύτρωσιν εὐράμενος Τοῦτο δὲ μέγα τεκμήριον
15 τὸ ξένους ἡμᾶς ὄντας ἀκοῦσαι οἰκειούς, καὶ ἄλλοτρίους ποτὲ ὄντας, γενέσθαι συμπολίτας τῶν ἁγίων, καὶ τέκνα χρηματίσαι τῆς ἄνω Ἱερουσαλήμ, ἧς τύπος ἦν, ἣν ὠκοδόμησε Σολομών. Εἰ γὰρ κατὰ τὸν δειχθέντα ἐν τῷ ὄρει πάντα πεποίηκεν Μωσῆς, τύπος ἦν δηλονότι ἢ ἐν τῇ σκηνῇ λατρεία τῶν ἐν οὐρανοῖς μυστη-
20 ρίων, εἰς ἃ θέλων καὶ ἡμᾶς εἰσελθεῖν ὁ Κύριος ὠδοποίησεν ἡμῖν τὴν ὁδὸν πρόσφατον καὶ μένουσαν· ὡς δὲ πάντα τύπος ἦν τὰ πάλαι τῶν νέων, οὕτω τύπος τῆς ἄνω χαρᾶς καὶ ἡ νῦν ἐστὶν εορτή, εἰς ἣν ἐρχόμενοι μετὰ ψαλμῶν καὶ ᾠδῶν πνευματικῶν ἀρχόμεθα τῶν νηστειῶν.

1. Ἐβρ. 12, 18 - 22.

2. Ματθ. 25, 34.

3. Πρβλ. Ἐβρ. 9, 12.

μέ φωτιάν, εἰς ὁμίχλην καὶ σκότος καὶ θύελλαν, καὶ εἰς ἤχον σάλπιγγος καὶ φωνὴν λόγων, ἀλλὰ ἔχετε προσέλθει εἰς τὸ ὄρος τῆς Σιών καὶ εἰς τὴν πόλιν τοῦ ζωντανοῦ Θεοῦ, τὴν ἐπουράνιον Ἱερουσαλήμ, καὶ εἰς μυριάδας ἀγγέλων, εἰς πανήγυριν καὶ ἐκκλησίαν τῶν πρωτοτόκων, οἱ ὅποιοι εἶναι γραμμένοι εἰς τὸν οὐρανόν»¹. Ποῖος λοιπὸν δὲν θὰ ηὔχετο νὰ εὕρεθῇ μαζί των εἰς τὴν συνάθροισίν των ἐκεῖ ἐπάνω; Ποῖος δὲν θὰ θελήσῃ νὰ γραφῇ μαζί με αὐτούς; Διὰ νὰ ἀκούσῃ μαζί με αὐτούς: «Ἐλᾶτε οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρὸς μου, κληρονομήσατε τὴν βασιλείαν, ἣ ὁποία εἶναι ἡτοιμασμένη διὰ σᾶς ἀπὸ τὸν καιρὸν τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου»².

Ἐκ τῆς με' ἑορταστικῆς

Ἄς σηκώσωμεν ὅλοι τὰς θυσίας μας, ἀναγνωρίζοντας τὴν ἐπικοινωνίαν μας με τοὺς πτωχοὺς, καὶ ἃς εἰσέλθωμεν εἰς τὰ ἅγια, ὅπως ἔχει γραφῆ³, ὅπου εἰσῆλθε πρῶτος, ὡσὰν πρόδρομος δι' ἡμᾶς, ὁ Ἰησοῦς καὶ ἐπέτυχεν αἰωνίαν λύτρωσιν. Αὐτὸ δὲ εἶναι μεγάλη ἀπόδειξις, ὅτι ἐνῶ εἴμεθα ξένοι ἀκούομεν ὡσὰν νὰ εἴμεθα οἰκεῖοι, καὶ ἐνῶ κάποτε εἴμεθα ἀποξενωμένοι, ἐγίναμεν συμπολίται με τοὺς ἁγίους καὶ ἀποκατεστάθημεν ὡς τέκνα τῆς ἁνῶ Ἱερουσαλήμ, τῆς ὁποίας ἦταν τύπος ἐκείνη πού ἔκτισεν ὁ Σολομών. Διότι ἐὰν ὁ Μωυσῆς ἔκανε τὰ πάντα⁴ σύμφωνα με τὸ πρότυπον πού εἶδεν εἰς τὸ ὄρος, εἶναι βέβαιον, ὅτι ἡ λατρεία πού ἐγίνετο εἰς τὴν σκηνήν, ἦταν τύπος τῶν μυστηρίων εἰς τοὺς οὐρανοὺς, εἰς τὰ ὅποια μυστήρια, ἐπειδὴ ὁ Κύριος θέλει νὰ εἰσέλθωμεν, προητοίμασεν δι' ἡμᾶς νέαν ὁδὸν⁵ καὶ διαρκοῦσαν. Ὅπως δὲ ὅλα τὰ παλαιὰ ἦσαν τύπος τῶν νέων, ἔτσι καὶ ἡ τωρινὴ ἑορτὴ εἶναι τύπος τῆς χαρᾶς ἐκεῖ ἐπάνω, εἰς τὴν ὁποίαν, ἐπειδὴ φθάνομεν, ἀρχίζομεν τὰς νηστείας με ψαλμοὺς καὶ πνευματικὰς ᾠδὰς.

4. Πρβλ. Ἔξ. 25, 40.

5. Πρβλ. Ἐβρ. 10, 20.

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

- Διὰ τὰ χωρία καὶ ὀνόματα τοῦ κειμένου οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας καὶ στίχους.
 — Διὰ τὰ χωρία καὶ τὰ ὀνόματα τῆς εἰσαγωγῆς καὶ τῶν σχολίων οἱ ἀριθμοὶ παραπέμπουν εἰς σελίδας εὐρίσκονται δὲ ἐντὸς παρενθέσεων.

1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς

Γένεσις		Ἰησοῦς Ναυῆ	
1	1	246,22· 248,11	7 25 - 26 48,18
	26	218,4· 226,6	
18	23	306,25	
19	24	284,5	Κριταὶ
32	31	292,24	11 34 290,19
Ἐξοδος		Βασιλειῶν Β'	
3	14	128,25· 246,21	7 8 246,23
	16	294,2	
21	16	122,16	
25	40	354,20	Βασιλειῶν Γ'
			20 7 82,16
Δευτερονόμιον		Βασιλειῶν Δ'	
4	2	342,18	
6	4	246,22· 284,19	17 9 82,9

ΕΥΡΕΤΗΡΙΑ

Νεεμίαις		Παροιμίαι	
10	348,18	7 22	252,23
		8 12	264,13
		22	64,25· 220,1
		10 20	82,7
Ψαλμοί		12 5	42,30
		6	42,28
3	338,1	14 15	30,16
1	336,13	15 28	42,29
1	130,11	21 1	106,5
36	332,22	22 28	122,15
7	286,7	23 1	266,6
6	56,16	24 14	182,9
10	134,23		
8	134,15		
1	284,20		Σοφία Σιράχ
16	26,8· 258,4		
2	68,9	15 9	26,9
5	336,4		
2	138,23		
8	284,22		Ἡσηέ
8	138,24		
1	44,23	8 7	126,12
10	332,22		
21	196,12		
4	248,13		Ἀμώς
1	226,25		
3	190,3	3 13	284,6
24	352,5		
26	134,12		
27	284,21		Μιχαίας
14	88,4		
1	86,25	7 18	286,1
			Ἴωήλ
		2 5	64,4
17	164,24	12	306,27

25		52,25·	134,14·			Ἰεζεκιήλ	
			196,9				
3	1		208,24	16	25		256,24
						Δανιήλ	
2	15	98,13·	346,20	4	31		286,9
				7	14		286,9
						Ματθαῖος	
1	1	154,23·	192,7				
	6		336,2	3	17		248,4
	22		66,20	4	10		26,16
10	14		24,9		11		284,11
11	8		24,15	5	15		68,17
14	14		24,18		48		138,17
	27		72,18	6	7		240,21
40	9		342,22	7	15		28,2
	13		344,23		24		32,6
42	8		286,23	8	29	26,20·	58,8
44	6		224,25	9	2		286,2
45	19		342,23		6		286,4
52	5		152,26	10	27		334,9
53	8		230,22	11	27		64,7
65	1		330,18	13	25	26,20·	32,4
				15	13	124,6·	244,5
				17	5	56,15·	62,2
				18	6	152,27 -	154,3
				22	9		44,18
					29		342,2
1	2	26,4·	154,24	24	24	20,15·	30,23
	11		292,26	31			284,12
2	13	126,8·	336,8	25	21	346,25·	350,14·
9	10		130,3				350,21
14	10		38,1				354,7
17	13		336,8	26	17 - 18		334,4
23	18		128,24	28	19	206,16·	232,16
	22		130,1				

		Μ ᾱ ρ ο ς	5	17	66,16
				19	140,7· 284,1
1	13	348,12		23	284,13
	24	26,20· 58,8		39	28,20· 342,3
2	11	286,4		46	30,5
			6	38	206,8
				45	334,22
				46	64,7
			7	15	334,26
1	1 - 3	338,14	8	12	282,25
2	9	156,21		42	44,25· 190,4
4	3	58,11	10	15	64,11
6	36	138,17		30	56,5· 134,24·
7	12	290,21			138,1· 142,1·
10	18	282,7· 328,11			274,4· 280,27·
	22	330,23			282,11
11	1	332,24		33	288,3
	15	288,5		35	140,2
15	4	190,24	11	34	96,20
16	8	70,5	13	4	334,1
19	47	332,25	14	2	348,3
21	8	22,7		6	264,13
22	29 - 30	350,4		9	56,6· 138,1·
23	18	336,17			142,1· 256,1·
	21	336,17			274,4· 280,28
				10	60,3
				13	166,2
				16	228,2
				20	348,1
				28	232,1
1	1	54,21· 64,18·	15	14	208,24
		206,3· 282,23· 284,3		15	348,1
	3	56,17· 60,6·	16	13	238,4
		130,13· 284,1		15	140,14· 282,21
	4	274,22	17	10	282,22
	9	284,3	20	17	230,8
14		66,6· 224,29·			
		344,21			
16		256,10			
45		28,22			
3	17	20,9	1	1	20,8

Π ρ ᾶ ξ ε ι ς

18 70,18· 308,7
 3 1 208,25
 17 21 316,12
 28 258,18

15 33 258,8

Ρωμάιους

1 2 28,18
 20 194,22· 284,2
 25 30,10· 56,1
 2 24 152,26
 3 29 - 30 230,10
 7 12 270,21
 14 270,21
 8 3 270,22
 15 76,5
 9 33 132,2
 10 20 330,18

Κορινθίους Β'
 3 2 320,10
 5 17 132,20
 6 4 330,22
 16 88,3
 7 1 350,9
 10 10 244,9
 11 3 338,6

Γαλάτας

Κορινθίους Α'

1 10 298,21
 23 244,21
 24 64,2· 194,15·
 244,23
 2 9 330,24· 344,21·
 346,5
 16 258,10· 344,23
 5 7 350,19
 8 348,11
 8 6 132,20· 248,15·
 248,24· 284,8
 9 22 318,24
 10 31 348,20
 11 2 146,24· 180,25
 3 214,26· 228,17
 12 192,12
 12 28 334,14

1 8 26,2
 11 - 12 332,2
 2 6 152,1
 10 348,18
 3 11 270,24 - 272,1
 5 13 76,5,

Έφεςίους

1 17 332,17
 2 12 344,20
 20 298,15
 3 2 - 5 332,6
 15 210,16
 4 5 86,24· 298,23

Φιλιππησίους

2 6 284,14
 7 274,21
 11 198,25
 3 20 352,1

	Κολοσσαεῖς		3	56,8·	130,6
			6		284,10
1	15	234,14	2	10	60,9
	16	130,14·	7	19	270,24
		294,10	9	12	354,12
2	3	62,22		27	308,15
	9	256,9	10	20	354,17
			11	32	78,4
	Θεσσαλονικεῖς Α'		12	18 - 22	352,26 - 354,5
4	13	344,20	13	14	352,2

	Τιμόθεον Α'			Ἰακώβου	
1	7	150,23·			
	8	252,23			
	17	272,1	1	17	142,11
	20	286,6			
		78,2			
2	7	258,10		Πέτρου Α'	
3	2	330,22			
	15	348,3			
4	1	74,21	4	1	96,23
6	5	252,21	5	8	22,3
	20	344,9			

	Τιμόθεον Β'			Ἰωάννου Α'	
3	12 - 13	74,24			
4	3 - 4	344,4	3	2	296,14
			4	1	28,4
			5	20	54,23

	Τίτον			Ἀποκάλυψις	
1	12	258,7			
	Ἐβραίους		1	8	282,24
				18	284,6
1	2	188,3	18	6	80,9

Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων

Α

Ἄαρὼν 324,6
 Ἄβραάμ 78,3· 96,18· 226,9· 294,3
 Ἄγαθοδαίμων (ἐπίσκοπος) 86,7·
 10,25
 ἀγαθός, - οἱ 22,4· 98,15· 186,33
 188,1
 Ἄγαθος (ἐπίσκοπος) 86,7· 100,22
 ἀγαθότης 20,11· 330,13
 ἀγάπη 76,1
 Ἄγαπητὸς (διάκονος) 100,12
 ἄγγελος, - οἱ 26,3· 58,3· 138,19,
 196,13· 232,11· 248,13· 284,
 9· 354,4
 ἄγιος, - οἱ 26,15· 28,4· 58,4· 72,
 19· 78,4· 106,15· 138,23· 154,
 19· 156,12· 170,20· 180,17·
 220,25· 242,25· 270,21· 292,25·
 326,8· 328,16· 354,16· ἄγιοι
 προφηταὶ 292,25· ἄγιος τοῦ Θεοῦ
 26,20· ἄγιον λουτρὸν 250,21
 ἀγέννητος, - οἱ 184,10· 186,29· 188,
 25· 196,4· 214,8· 216,1· 224,
 24· 226,10· 228,15· 252,5· 276,
 24· 278,14
 ἀγιωσύνη 350,10
 Ἄγκυρα 210,2· 262,19
 ἀγνότης 338,7
 ἀγχίνοια 172,25
 Ἄδὰμ 24,7· 138,20· 352,15
 Ἄδελφιος (ἐπίσκοπος) 100,14
 ἄδης 164,24
 ἀδικία 48,7· 286,2
 Ἄδριανούπολις 300,17
 Ἄετιος 160,15· 256,11
 Ἄθνασία 186,30
 Ἄθανάσιος Ναζαρεθῶν 190,12

Ἄθριβις (πόλις) 100,27
 Αἰγύπτιος, - οἱ 176, 11· 336,22
 Αἴγυπτος 44,6· 86,6· 88,7· 100,
 23· 108,25· 120,20· 134,14·
 146,2· 200,8· 324,8· 328,9
 αἰδῖος 66,12· 140,16· 154,18·
 184,12· 188,24· 194,23· 196,4·
 284,2
 αἰδιότης 56,10
 αἶμα 78,6· 326,13· αἶμα τοῦ Σω-
 τῆρος 326,13
 αἵρεσις (9· 10· 13· 14· 15· 16·
 17)· 28,6· 30,12· 32,2· 34,14·
 38,13· 42,2· 48,5· 50,5· 54,12·
 66,23· 68,21· 70,8· 72,16· 74,11·
 76,13· 78,10· 80,14· 82,2· 90,5·
 104,5· 106,12· 108,4· 122,4·
 132,4· 146,27· 150,24· 154,14·
 156,25· 158,20· 160,5· 162,13·
 166,27· 170,1· 176,26· 182,11·
 184,3· 192,22· 198,19· 200,1·
 202,29· 238,14· 240,21· 244,
 16· 304,7· 308,1· 310,3· αἵ-
 ρεσις ἀρειανῆ 34,14· 46,10· 50,3
 90,1· 106,11· 110,4· 120,13·
 122,11· 124,15· 126,21· 136,
 12· 144,11· 146,8· 156,
 19· 158,16· 162,12· 166,15·
 182,8· 198,9· 240,4· 258,21
 266,23· 262,1· 270,18· 272,19·
 278,29· 304,22· 308,19· 324,
 25· αἵρεσις ἀρειανικῆ (9· 13·
 14· 15· 16)· αἵρεσις χριστομάχος
 38, 13
 αἵρετικός, - οἱ (12· 15)· 44,21·
 50,12· 54,7· 60,13· 80,17· 92,
 21· 106,17· 108,4· 152,2· 164,
 2· 168,4· 174,22· 180,18· 182,

- 5· 238,27· 248,20· 256,11· 270
 17· 298,11· 346,7· αίρετικός
 λογισμὸς 174,22
 αἰσχύνη 24,21
 Ἀκάκιος 38,25· 150,20· 176,15·
 178,8· 180,4· 252,10· 254,22·
 256,12
 Ἀκροβυστία 230,12
 Ἀλεξάνδρεια (9· 10· 11· 12· 13·
 14· 17· 18)· 44,7· 74,1· 86,5·
 98,26· 100,21· 102,12· 104,9·
 112,11· 192,4· 200,7· 202,19·
 252,19· 268,14
 ἀλήθεια (10)· 22,24· 26,6·
 36,28· 38,6· 40,18· 48,7· 50,
 5· 54,15· 70,2· 76,15· 80,1·
 82,12· 94,23· 104,17· 108,9·
 112,1· 132,9· 152,5· 162,16·
 166,4· 170,29· 172,14·
 182,13· 186,5· 188,14· 194,10·
 196,5· 204,31· 208,24· 234,20·
 238,5· 240,8· 242,6· 258,11·
 284,15· 292,21· 296,18· 298,5·
 300,5· 316,16· 318,12· 320,2·
 328,25· 336,11· 344,7· 348,4·
 350,13
 Ἀλέξανδρος 78,1
 Ἀλέξανδρος Ἀλεξανδρείας (15)·
 42,23· 50,13· 68,21· 82,20· 184,
 1· 186,25· 190,21· 192,5· 306,
 4· 308,12
 Ἀλέξανδρος Κων/λεως 42,18· 72,
 1· 78,10
 ἀλλοτριούσιος 286,18· 288,16
 ἀμάρτημα 196,10
 ἀμαρτία 96,9· 102,3· 234,22· 236,
 20· 286,3· 330,6
 Ἀμμώνιος (ἐπίσκοπος) 86,7
 Ἀμμώνιος Παχνεμούνεως 100,23
 Ἀμφίων 42,21
 Ἀμῶς 192,7
 ἀναίρεσις 226,5
 ἀναλλοίωτος 188,1· 204,32· 218,19
 ἀνάστασις 164,29· 204,20· 236,29
 ἄναρχος 196,4· 214,15· 216,1·
 228,18· 252,8
 Ἀνατόλιος (ἐπίσκοπος) 86, 100,19
 Ἀνδρέας (ἐπίσκοπος) 86,8· 100,28
 ἀνεξικακία 174,18
 ἀνὴρ 202,11· 240,3
 ἄνθρωπος, - οἱ (10· 11· 16· 19)·
 20,19· 22,2· 24,5· 26,23· 30,10·
 38,4· 44,22· 62,15· 66,7· 70,
 20· 74,25· 92,18· 96,4· 98,15·
 102,3· 110,15· 116,3· 126,2·
 166,1· 168,27· 170,17· 206,6·
 208,11· 216,9· 218,5· 224,21·
 226,6· 230,20· 232,10· 238,4·
 252,19· 264,8· 266,4· 272,14·
 274,21· 284,4· 288,3· 292,3·
 296,6· 304,14· 308,15· 328,25·
 330,17· 332,3· 334,19· 338,8·
 344,11
 ἀνομία 286,1
 ἀνομοιογενῆς 286,20
 Ἀνόμοιος, - οἱ 138,6· 238,26
 ἀνομοιοούσιος 286,20· 288,6· 298,8
 Ἀντιόχεια (10· 12)· 112,9· 116,25·
 146,20· 176,16· 192,5· 202,27·
 210,8· 234,4· 238,18· 240,15·
 254,9· 278,11
 Ἀντίοχος (πρεσβύτερος) 316,6
 Ἀντίφρα 100,29
 ἀντίχριστος 44,4· 82,3· 158,22
 ἀνυπόστατος 264,25
 ἀπαύγασμα 56,8· 130,6· 132,17·
 134,22· 186,6· 256,8· 260,4·
 264,12· 266,8· 274,1· 280,27·
 292,1· 294,17· ἀπαύγασμα τῆς
 δόξης 56,8

- ἀπιστία 36,27· 336,21
 ἀποκάλυψις 332,7
 Ἀποκάλυψις (βιβλ. Κ.Δ.) 340,26
 Ἀπολλινάριος (ἐπίσκοπος) 100,14
 ἀπόστολος, -οι 28,4· 54,27· 56,7·
 60,9· 64,2· 76,7· 146,23· 160,
 3· 168,20· 192,12· 206,7· 208,7·
 210,31· 222,26· 230,10· 232,12·
 234,13· 244,10· 248,14· 274,7·
 278,11· 298,16· 316,12· 332,11·
 350,9
 Ἀραβία 86,6· 100,18· 120,21
 (Ἀρειανισμὸς 17)
 Ἀρειανὸς οἱ (9· 10· 13· 14·
 15· 16· 54· 55)· 20,6· 30,9·
 34,19· 76,3· 80,14· 86,21· 88,
 24· 112,10· 116,4· 118,13·
 120,23· 130,15· 132,11· 134,20·
 168,9· 174,24· 176,8· 180,9·
 192,10· 244,15· 282,4· 298,19·
 304,7· 336,15
 Ἀρειομανίτης, -αι 78,22· 80,5·
 86,15· 92,16· 110,26· 178,29·
 262,11· 298,6· 308,23· 310,10
 Ἄρειος (10· 12· 15· 16· 71)· 32,25·
 34,12· 38,18· 42,2· 44,4· 46,13·
 50,8· 54,7· 68,2· 70,8· 72,1·
 74,10· 76,4· 94,21· 106,18·
 108,28· 122,13· 150,22· 160,11·
 162,15· 170,1· 176,20· 178,24·
 182,20· 184,2· 190,10· 192,2·
 200,21· 202,7· 204,3· 238,23·
 250,26· 252,2· 274,24· 304,16·
 306,1· 308,5· 312,8
 ἄρετῆ 50,26· 138,8· 140,20· 142,12
 Ἀριθμοὶ (βιβλ. Π.Δ.) 340,2
 Ἀρίμινος (13· 14· 15· 125· 233·
 302)· 122,7· 124,24· 126,1·
 128,3· 130,9· 136,17· 140,6·
 142,23· 146,18· 150,15· 162,24·
 168,15· 176,6· 178,22· 236,9·
 242,20· 300,1
 Ἀρισταῖος 42,14
 Ἀρμενία 42,21
 Ἀρσέναιτος (μητρόπολις) 100,28
 Ἀρτεμῆς 198,21
 ἀσέβεια 30,12· 32,17· 38,23· 40,2·
 44,10· 50,7· 58,17· 68,24· 70,
 12· 74,12· 78,14· 80,2· 82,1·
 90,12· 106,19· 132,11· 132,26·
 146,10· 152,5· 154,16· 176,21·
 178,6· 192,22· 198,11· 238,26·
 240,1· 244,18· 256,13· 260,4·
 308,2· 310,10· 312,19· 322,23·
 324,2
 Ἀσία 178,10
 Ἄσμα ἁσμάτων 340,10
 Ἀστέριος, ἐπίσκοπος, 86,6· 178,11
 Ἀστέριος, ἐπίσκοπος, 86,4· 88,15·
 98,27· 100,18· 102,10· 198,5
 Ἀστέριος ὁ σοφιστῆς (55)· 192,
 26· 198,10
 ἄτρεπτος 188,1· 204,32
 Αὐγάρως 178,11
 Αὐξέντιος, ἀρειανὸς ἐπίσκοπος Με-
 διολάνων, (13)· 40,4· 120,23·
 126,19· 146,7· 162,25· 168,7·
 172,2· 174,20
 αὐτεξούσιον 50,22
 Ἀφρικῆ (13· 303)· 42,16· 108,24,
 Ἄχαρ 48,18
 Ἀχιλλᾶς 82,20

B

- Βαβυλῶν 80,9
 βάπτισμα 298,24
 Βαραββᾶς 336,18
 Βαρᾶκ 78,5

- Βαρδίωλ 118,5
 Βαρούχ 340,12
 Βασιλειδης 90,12· 94,23
 Βασιλειῶν (βιβλ. Π.Δ.) 340,4
 Βασίλειος ὁ Ἀγκύρας 40,2· 262,19
 Βασίλειος ὁ μέγας (17)· 316,22·
 318,15
 Βασιλικὸς 178,11
 βασκανία 200,19
 Βεελζεβούλ 288,5
 Βερνικιανὸς 112,10
 βία 124,14· 126,1· 128,6· 306,11·
 322,19· 322,25· 324,4
 βλασφημία (9)· 50,4· 78,25·
 106,23· 108,13· 172,3· 196,18·
 238,25· 246,11· 250,17· 256,
 16· 274,23· 298,7
 βουλή 226,22· 252,11· 264,14
 βούλημα 52,19· 60,7· 220,26·
 248,22· 250,6· βούλημα τοῦ
 Θεοῦ 52,19
 βούλησις 164,22· 198,4· 204,15·
 214,9· 218,22· 228,8· βούλησις
 πατρικῆ 236,24
 Βρετανία 108,22
- Γ**
- Γάιος (ἐπίσκοπος) 86,7· 100,22·
 162,26· 168,7· 172,2· 174,19·
 Γαλάται 270,24· 272,6· 332,2·
 Γαλάτας (βιβλ. Κ.Δ.) 340,22
 Γαλλία (17)· 42,11· 100,17· 108,
 22· 120,9· 210,11· 322,22
 22· 120,9· 210,11· 322,22
 Γεδεὼν 78,5
 γένεσις 196,25· 220,6· 232,7·
 236,17
 Γένεσις (βιβλ. Π.Δ.) 340,1
 γενητὸς 292,8
 γέννημα 52,21· 64,18· 140,24·
 142,15· 188,6· 208,2· 248,5·
 250,6· 260,3· 262,17· 264,15·
 266,9· 272,23· 278,5· 280,21·
 282,16· 294,19· γέννημα ἀλη-
 θινὸν 278,17
 γέννησις 264,9
 γεννητὸς 184,10· 260,31· 278,14·
 282,9·
 Γερμίνιος (ἐπίσκοπος) 40,1· 150,
 20· 154,8· 162,25· 168,7· 172,1·
 174,20· 230,3
 Γεώργιος (ἀρειανὸς ἐπίσκοπος Ἀ-
 λεξανδρείας (9)· 40,11· 112,26·
 114,17
 Γεώργιος (ἐπίσκοπος) 86,9· 176,
 17· 178,9· 252,18
 Γεώργιος ὁ Λαοδικεῖας 38,20·
 192,3
 γνόφος 354,1
 γῶσις 22,1· 62,23· 230,20· 324,
 22
 Γορπιαῖος 176,11
 Γραφή 26,11· 28,11· 30,6· 40·
 26· 42,4· 44,19· 46,2· 48,6·
 54,17· 56,16· 58,1· 60,23· 66,1·
 70,13· 128,23· 130,8· 132,15·
 134,22· 140,20· 164,17· 166,7·
 206,6· 208,19· 214,29· 232,12·
 234,10· 236,17· 238,8· 242,27·
 248,3· 252,4· 254,17· 258,2·
 276,11· 282,20· 292,24· 306,
 5· 342,2· 346,5· Γραφή ἀγία
 (10· 13· 15· 19)· 28, 19· 268,25·
 Γραφή θεία 32,18· 60,23· 82,10·
 106,14· 160,24· 162,27· 166,9·
 174,14· 208,3· 220,8· 230,19·
 238,10· 242,24· 260,13· 336,24·
 338,5· 346,24 Γραφαὶ θεόπνευ-
 στοὶ 214,12· 218,27· 222,4·

338,16· 348,7

Γρηγόριος, (ἄρειανὸς ἐπίσκοπος)
(13)· 146,10

Δ

δαίμων, - ες 20,20· 22,14· 26,18·
58,6· 74,23· 288,5

Δακία 42,15· 108,23

Δαλματία 108,22· 120,17

Δάμασος Ρώμης (13)· 120,7· 146,6

Δανιήλ 154,24· 286,9· 340,13

Δαρδανία 120,17

Δαρεῖος 154,25

Δαυτδ 78,5· 196,12· 286,7· 346,1

Δεσπότης 170,24

Δευτερονόμιον 340,2

δημιουργὸς 164,11· 204,10

Δημόφιλος (ἐπίσκοπος) 40,1· 126,
19· 162,26· 168,7

διάβολος 22,4· 28,8· 30,18· 34,
6· 42,3· 70,13· 258,5· 282,7·
328,6· διάβολος ἀνθρωποκτόνος
καὶ ψεύστης 28,8· διάβολος κα-
κοδαίμων καὶ σκυλιὸς 22,23

Διαθήκη Καινὴ (19)· 30,7· 188,2
340,14

Διαθήκη Παλαιὰ (19) 30,7· 338,
24· 340,14· 344,25

Διάνιος 318,14

διάνοια 162,10· 164,2· 170,1· 210,
9· 240,16· 244,11· 258,1· 260,
9· 262,13· 264,4· 266,12· 272,
10· 276,11· 280,1

Διδαχὴ τῶν Ἀποστόλων (βιβλ.)
342,10

δικαιοσύνη 350,12

Διονύσιοι (Ρώμης - Ἀλεξανδρεί-
ας) 268,12· 270,14

διχοστασία 172,2

δόγμα 56,18· 72,22· 156,21· 170,7·
276,6· 310,18

δολιότης 30,22

δόξα 32,24· 56,8· 84,8· 130,6,
132,17· 148,14· 164,29· 184,
23· 186,5· 188,16· 190,1· 198,
26· 206,1· 208,22· 238,1· 252,
11· 286,8· 298,26· 310,22· 332,
18· 348,20· δόξα τοῦ Θεοῦ,
134,11

Δρακόντιος (ἐπίσκοπος) 86,7· 100,
25

δύναμις 20,20· 52,26· 54,4· 132,
15· 134,8· 144,18· 168,10· 184,
21· 186,3· 194,16· 196,1· 198,2·
206,1· 208,15· 212,18· 234,20·
244,23· 252,8· 284,3· 292,1,
348,22· δύναμις τοῦ Θεοῦ 52,25·
64,3· 194,18· δύναμις τοῦ Πα-
τρὸς 52,26

Ε

Ἐβραῖος, - οἱ 130,6· 270,23· 272,
5· 274,8· 338,26· 352,25

Ἐβραίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,24

Ἐζεκίας 154,23

(εἰδωλολάτρης 10)

εἰδωλολατρία 324,8· 346,17

εἰδωλον 224,26

εἰκῶν 134,8· 206,2· 216,18· 218,
5· 234,14· 252,12· 254,26· 256,
1· 292,8· εἰκῶν τοῦ Θεοῦ τοῦ
ἀοράτου 234,

14· εἰκῶν τοῦ Πατρὸς 256,6

εἰλικρίνεια 348,19

εἰρήνη 88,11· 98,14· 170,18· 172,
17· 174,10· 176,5· 202,13· 320,6

- Ἐκκλησία, - αι (10· 12· 13· 16· 17· 19)· 50,9· 72,12· 80,17· 86,12· 88,1· 104,21· 108,5· 146,12· 170,15· 172,8· 174,18· 184,1· 194,8· 198,30· 200,2· 202,1· 218,15· 230,18· 234,12· 304,16· 308,1· 310,1· 318,20· 324,3· 334,15· 338,12· 344,12· 348,3· 354,4· Ἐκκλησία Καθολικὴ (12)· 90,14· 106,7· 108,2· 110,23· 144,17· 146,15· 148,5· 154,5· 158,16· 168,2· 212,5· 214,5· 224,3· 236,1· 300,24· 306,2
- Ἐκκλησιαστῆς 340,10
- Ἐλεαρχία 100,24
- [Ἐλένη (ἁγία) 201]
- ἐλευθερία 76,6
- Ἐλλάς (17)· 42,14· 108,23· 120,18· 322,20
- Ἕλληνας, - ες 30,10· 54,27· 56,3· 58,12· 68,1· 152,19· 246,16· 248,16· 290,6
- Ἕλληνισμὸς 54,18
- ἐλπὶς 272,7· 344,20
- ἐνανθρώπησις 96,26· 102,21· 216,8· 218,16
- ἐνσάρκωσις (10)· ἐνσάρκωσις τοῦ Λόγου (10)
- ἐνότης τῆς θεότητος 288,8· ἐνότης τοῦ Υἱοῦ 276,4
- Ἐξοδος (βιβλ. Π.Δ.) 340,1
- ἐπίγνωσις 332,22
- ἐπιείκεια 172,12
- Ἐπίκτιτος (ἐπίσκοπος) 40,4
- ἐπίσκοπος, - οι (9· 12· 13· 14· 17· 18)· 34,2· 38,23· 40,7· 50,13· 54,11· 68,22· 80,20· 86,5· 100,10· 116,27· 120,7· 122,21· 126,22· 128,10· 132,10· 132,25· 134,6· 136,6· 144,1· 162,24· 168,2· 174,9· 176,3· 178,8· 180,18· 186,25· 190,18· 192,5· 200,9· 204,3· 208,9· 210,5· 266,25· 268,15· 270,10· 278,12· 280,16· 300,2· 302,10· 308,27· 318,16· 322,20
- Ἐρέννιος 100,12
- ἔρις 172,2
- Ἐρμαίων (ἐπίσκοπος) 86,8
- Ἐρμίων (ἐπίσκοπος Τάνεων) 100,26
- Ἐρμούπολις 100,25
- Ἐσδρας 340,8· 348,20
- Ἐρμούπολις 100,25
- Ἐσθῆρ 342,10
- ἔτεροούσιος 288,11· 296,10· 298,9
- ἔτεροφυῆς 296,10
- Εὐαγγέλιον 28,15· 32,5· 96,25· 152,27· 168,20· 206,3· 232,16· 284,18· 332,3· 350,8
- Εὐα 24,1· 26,12
- Εὐάγριος (ἐπίσκοπος) 176,17· 178,10
- Εὐδόξιος 126,19· 150,21· 176,15· 178,9· 212,7· 252,25· 254,22· 256,13· 324,23
- Εὐζώϊος 118,12· 240,3· 324,23
- εὐλάβεια 108,14· 178,21· 252,17· 266,27· 268,1· 304,5· 318,10· 322,15· 324,18
- Εὐλοία 100,19
- εὐσέβεια 44,15· 54,9· 78,9· 88,5· 98,10· 106,6· 110,5· 112,15· 136,4· 154,5· 160,25· 168,13· 236,3· 250,17· 252,22· 258,11· 278,10· 278,29· 280,10· 298,6· 302,2· 308,2· 340,28· 342,9· εὐσέβεια φιλόχριστος 258,17
- Εὐσέβιος Βιργίλλων 100,17

Εὐσέβιος (ἐπίσκοπος) 86,3· 88,8·
98,27· 178,11
Εὐσέβιος Νικομηδείας 38,14· 40,2·
70,9· 72,2· 80,23· 82,13· 132,
18· 134,10· 136,11· 158,18·
164,7· 180,4· 184,2· 190,11·
192,27· 194,3· 198,6· 252,10·
254,2· 274,24· 306,1· 308,4
Εὐστάθιος Σεβαστείας 40,1· 42,12
178,12

Εὐστόργιος Ἰταλίας 42,17

Εὐτύχιος 178,12

Εὐφρατίων 190,18

εὐχὴ 104,23· 174,10· 240,22·
302,16

Εὐψύχιος 42,15

Ἐφεσίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,23

Ἐφεσος 332,16

Z

ζωὴ 84,4· 204,20· 206,8· 210,21·
212,18· 222,17· 234,19· 264,
11· 266,18· 284,16· 312,7· 336,
9· 352,18· ζωῆς ζύλον 352,18
Ζώϊλος (ἐπίσκοπος) 86,9· 100,29

H

ἡδονὴ 80,4· 310,24

Ἡπειρος 120,18

Ἡράκλεια 38,22· 42,19

Ἡρώδης 76,15· 78,24· 336,15·

Ἡρωδιανοὶ 44,17

Ἡσαίας 154,22· 192,7· 286,1

340,12· 346,1

Θ

Θαλία (15)· 38,16· 74,11· 184,3·
252,2

θάνατος (10· 15· 16)· 70,20· 78,10·
82,10· 122,17· 236,21· 304,
12· 308,15· 326,14· 328,3

θαῦμα 304,20

θέλημα 188,5· 196,16· 206,9

θέλησις 186,2· 214,9· 218,22·
266,7

Θεόδουλος, (ἐπίσκοπος) 176,17·
178,10

Θεοδόσιος (ἐπίσκοπος) 176,17·
178,10

Θεόδοτος 190,12

Θεόδωρος (ἐπίσκοπος) 86,8

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος Ἀθριβεως,
100,27· 210,11

Θεόδωρος, ἐπίσκοπος Ἡρακλείας,
38,21

θεομάχος, - οὶ 44,21· 64,9· 80,13
θεόπνευστος (19)· 214,12· 218,
27· 222,4· 338,16· 348,7

Θεὸς (11)· 24,2· 26,8· 28,25·
30,11· 44,19· 50,15· 52,2· 54,
26· 56,1· 58,8· 60,1· 62,8·
64,2· 68,10· 72,19· 76,6· 78,4·
80,2· 84,4· 86,11· 96,6· 104,
10· 106,6· 110,9· 112,3· 116,3·
118,6· 122,15· 128,21· 130,9·
134,1· 138,10· 142,6· 148,8·
156,2· 164,10· 166,9· 168,13·
170,23· 182,26· 184,8· 186,1·
188,2· 190,1· 192,1· 194,6·
196,1· 198,3· 200,6· 202,1·
204,8· 206,3· 208,12· 210,15·
212,4· 214,4· 216,1· 218,24·
222,10· 224,2· 226,3· 230,4·
234,15· 236,12· 246,5· 248,1.

- 250,3· 254,3· 258,15· 260,1·
 264,9· 266,1· 274,21· 276,1·
 278,14· 282,6· 284,7· 286,1·
 288,3· 290,24· 292,5· 294,2·
 296,14· 302,15· 306,9· 308,14
 312,4· 316,22· 330,12· 332,7·
 344,22· 348,4· 354,3· Θεὸς ἀ-
 ληθινὸς 54,25· 110,13· 112,3·
 134,9· 190,19· 252,6· Θεὸς ἀσώ-
 ματος 190,8· Θεὸς μονογενῆς
 194,26
 Θεοῦ σοφία 64,3· Θεοῦ χάρις 94,24
 θεοσέβεια 48,8· 88,16· 108,15·
 128,16· 146,12· 154,26· 304,
 10· 324,15
 θεότης 62,23· 66,14· 68,7· 94,2·
 102,21· 112,8· 136,16· 148,
 12· 194,24· 204,32· 216,26·
 220,20· 226,4· 256,9· 274,17·
 286· 21· 288,9· 292,14· 294,5·
 θεότης ἀναλλοίωτος 218,20· θεό-
 της πατρικῆ 294,23
 (Θεοφάνεια 18)
 Θεοφρόνιος Τυάωνων 208,9
 Θεβαίτις 200,8
 θλιψίς 78,11
 Θράκη 128,6· 146,19
 Θρηνοὶ (βιβλ. Π.Δ.) 340,12
 θυσία 194,4· 328,14· 354,11
 Θῶθ 176,11
- I
- Ἰακώβ 134,16· 226,11· 292,23·
 294,3
 Ἰάκωβος 142,11· 340,18
 Ἰάκωβος Μεσοποταμίας 42,22
 Ἰγνάτιος 278,11
 ἰδίωμα, - τα 286,23
- Ἰεζάβελ 82,17
 Ἰεζεκιήλ 154,24· 340,13
 Ἰέρακας 188,10
 Ἰερεμίας 126,10· 128,24· 130,3
 340,12
 Ἰεροσόλυμα (16· 201)· 200,6·
 316,8
 Ἰερουσαλήμ 38,2· 42,18· 200,4·
 354,3
 Ἰεφθάε 78,5· 290,19
 Ἰησοῦς 334,9· 354,13
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ 48,18
 Ἰησοῦς τοῦ Ναυῆ (Βιβλ. Π.Δ.)
 340,3
 Ἰησοῦς Χριστὸς (20)· 54,23·
 78,25· 80,11· 84,8· 98,21· 110,
 10· 148,9· 150,18· 152,17· 168,
 20· 170,24· 198,26· 204,27·
 206,15· 208,16· 210,18· 212,
 15· 216,5· 222,13· 230,6· 234,
 17· 248,24· 260,6· 284,8· 298,
 24· 310,26· 316,15· 328,2· 332,
 5· 334,23· 348,22
 Ἰνδός, - οὶ 122,26
 Ἰνοκέντιος 318,9
 Ἰουδαϊσμός 54,17
 Ἰουδιθ 342,10
 Ἰουδαῖος, - οὶ 30,2· 44,24· 68,5·
 124,17· 126,6· 158,15· 216,26·
 230,10· 242,26· 244,21· 286,
 3· 288,2· 334,25· 336,1· 342,3
 Ἰούδας 76,26· 82,16
 Ἰούδας (εὐαγγελιστῆς) 340,19
 Ἰουλιανὸς 114,7
 Ἰούλιος ὁ Ρώμης 42,12
 Ἰσαάκ 294,3
 Ἰσαυρία (14)· 108,25· 120,20·
 146,19· 150,16· 234,2· 236,5·
 254,15
 (Ἰσπανία 17)

Ἰσραήλ 156,6· 246,23
 Ἰταλία (14)· 42,17· 86,5· 108,22·
 120,10· 150,15· 212,9
 Ἰωάθαμ 154,23
 Ἰωάννης (εὐαγγελιστῆς)· 20,9· 32,
 13· 54,21· 60,5· 66,7· 102,23·
 132,16· 274,22· 340,16·
 Ἰωάννης (πρεσβύτερος) (16)· 316,6
 Ἰώβ 24,3
 Ἰώβ (βιβλ. Π.Δ.) 340,1
 Ἰωβιανός (12)· 104,8· 112,9
 Ἰωσίας 154,24

Κ

Καισάρεια 136,11· 190,17· 318,13
 Καϊάφα 38,15· 198,21
 κακία 22,14· 24,6· 26,23· 46,3·
 80,8· 348,11
 κακοδοξία 123,18· 206,25· 324,
 23
 κακοήθεια 34,16
 κακοφροσύνη 32,17· 36,27· 242,28
 Καλήμερος (διάκονος) 100,13
 Καμάτιος (ἐπίσκοπος) 26,4· 100,19
 Καππαδοκία (9· 17)· 40,11· 42,16·
 108,26· 112,25· 192,26· 320,3
 Καπίτων ὁ Σικελίας 42,17
 καρδία 48,15· 68,10· 82,7· 106,
 5· 130,11· 190,9· 298,20· 344,22·
 καρδία ἀνθρώπων 344,22· καρδία
 τοῦ Θεοῦ 344,22
 Καρτέριος 104,7
 Κεκιλιανός ὁ Ἀφρικῆς 42,16
 Κεκρόπιος 40,3
 κενοφωνία 344,10
 Κιλικία 42,22· 124,16· 158,14
 212,6
 κληρονομία 306,28

κλῆσις 328,21· 350,23
 κοινωνία 170,8· 172,11· 174,28·
 202,25· 308,8· 312,24· 354,12·
 κοινωνία ἐκκλησιαστική 308,19
 Κολοσσαεῖς (βιβλ. Κ.Δ.) 340,23
 Κορίνθιοι 180,24· 338,6·
 Κορινθίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,22
 κόσμος 20,10· 194,7· 196,21·
 326,12· 354,9
 Κρήτη 103,24· 120,18
 Κριταί (βιβλ. Π.Δ.) 340,3
 κτίσμα (17)· 30,10· 50,17· 54,
 27· 56,2· 58,18· 90,7· 92,18·
 94,4· 104,3· 106,20· 108,12·
 130,12· 132,12· 134,2· 144,8·
 188,5· 190,27· 192,4· 208,2·
 220,3· 260,2· 262,16· 276,2·
 278,5· 292,11· 296,22· 324,24·
 336,19
 Κύπρος 108,24· 120,19
 (Κυριακή 16)
 Κυριακός ὁ Μυσίας 42,13
 Κύριος (19)· 20,7· 22,7· 24,11·
 26,13· 28,20· 30,4· 40,23· 44,1·
 48,4· 52,7· 56,2· 58,25· 60,3·
 64,6· 68,5· 70,16· 72,4· 76,19·
 78,8· 80,11· 82,8· 84,7· 86,23·
 88,3· 90,20· 96,4· 98,20· 100,7·
 102,9· 106,8· 110,10· 112,16·
 124,8· 126,23· 134,13· 138,16·
 148,9· 150,18· 152,17· 154,15·
 168,20· 178,7· 186,27· 192,25
 198,12· 200,10· 204,27· 206,15
 208,15· 210,17· 212,14· 216,5·
 222,3· 226,14· 228,1· 230,6·
 232,9· 234,17· 238,3· 240,22·
 242,26· 244,4· 246,23· 248,3·
 250,18· 258,19· 260,6· 272,7·
 274,12· 278,13· 282,8· 284,5
 290,21· 292,26· 298,23· 304,3

308,17· 310,4· 312,5· 316,7·
 318,6· 320,7· 322,4· 324,21·
 326,9· 328,2· 330,23· 332,13·
 334,14· 336,16· 342,1· 344,23·
 348,22· 350,14· 352,5· 354,20
 Κωνσταντινούπολις (16)· 42,18·
 70,25· 146,19· 236,5· 238,17·
 304,23
 Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας (10)· 34,7·
 70,10· 72,7· 74,4· 114,5· 168,
 25· 170,16· 200,13· 256,21·
 304,25
 Κωνσταντῖος (10· 14· 15)· 114,6·
 128,2· 152,2· 154,13· 158,3·
 164,6· 168,12· 178,18· 194,1·
 210,7· 232,26· 236,11· 240,1·
 300,1· 308,26
 Κώνστας 210,13

Α

Λάζαρος 96,18
 Λάμπων (ἐπίσκοπος Λάρνεως)
 350,1
 Λαοδικεία 38,20· 192,4
 Λάρνις 350,2
 λατρεία 354,19
 Λεόντιος 38,20· 42,15· 176,16·
 178,10· 256,14
 Λευϊτικὸν (βιβλ. Π.Δ.) 340,2
 Λιβέριος ὁ Ρώμης 42,12· 338,14
 Λιβύη 44,6· 86,6· 100,22· 108,26
 146,2· 176,22· 200,8
 Λογγιανὸς 42,20
 Λόγος (10· 11)· 22,2· 30,8· 44,23·
 50,19· 52,4· 54,21· 56,16· 58,
 14· 60,1· 62,11· 64,18· 66,6·
 68,7· 96,14· 102,22· 130,13·
 132,15· 134,5· 138,11· 140,1·

142,9· 182,27· 186,5· 206,3·
 208,15· 210,21· 216,15· 222,16·
 224,29· 234,19· 246,13· 248,19·
 250,18· 254,4· 258,25· 260,22
 264,6· 266,15· 272,23· 274,22·
 278,17· 280,17· 284,3· 288,14·
 272,18· 328,18· 334,23· 344,21·
 Λόγος ἀληθινὸς 60,18· 62,11·
 258,25· Λόγος τοῦ Θεοῦ 30,6·
 50,19· 60,1· 182,27· 260,22·
 Λόγος τοῦ Πατρὸς 56,16· 58,
 14· 102,22· 334,23· Λόγου
 ἐνσάρκωσις (10)
 Λουκᾶς 20,8· 154,3· 156,21· 334,
 1· 340,16
 Λούκιος (ἐπίσκοπος) 86,9· 112,9
 116,25· 118,2
 Λουκίφερος 100,11
 Λουῖπος ὁ Κιλικίας 42,21
 Λυκία 108,25· 120,19
 λύτρωσις 354,14

Μ

Μάγνος 178,13
 Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων 42,18·
 86,9
 Μακάριος (πρεσβύτερος) (16)· 304,
 24· 306,22
 Μακεδονία 108,23· 120,18· 212,8
 Μανιχαῖος 28,15· 94,23· 188,8
 Μανιχαῖος, -οι (10)· 20,12· 60,5·
 180,16· 242,26
 Μαξιμίλλα 158,2
 Μαξιμίνος ὁ Γαλλίας 42,10
 Μάξιμος (διάκονος) 100,13
 Μαρία 96,7· 164,20· 180,10· 224,
 9· 228,23· 232,10· 236,21· 274,
 14

Μάρτις 190,12· 210,11
 Μαρκελλῖνος 210,6
 Μάρκελλος Ἀγκύρας 210,2· 216,
 24
 Μαρκίων 28,15· 292,13
 Μᾶρκος (ἐπίσκοπος) 86,8· 210,12
 Μᾶρκος (ἐπίσκοπος) 86,9
 Μᾶρκος (εὐαγγελιστής) 340,16·
 348,17
 Μᾶρκος ὁ Ζύγρων 100,27
 Μᾶρκος ὁ Φίλων 100,28
 Μαρτινιανὸς 232,25
 Μαρτύριος 212,7
 Ματθαῖος 340,16
 Μεδιόλανον (13)· 146· 7· 170,13
 Μελέτιος (10· 89)· 42,20
 Μελιτιανός, -οὶ (10)· 78,22· 80,4·
 82,18· 336,7
 Μενελάϊτος 100,25
 Μεσοποταμία 124,16· 158,14
 μετάληψις 288,22· 296,21
 μετουσία 140,26· 280,24· 282,14·
 288,12· 296,11
 Μεχίρ 348,13
 Μηνᾶς (ἐπίσκοπος) 86,9
 Μηνᾶς (ἐπίσκοπος Ἀντίφρων) 100,
 29
 μῖσος 124,14
 μοιχεία 48,9
 μοναρχία 220,26
 μοναχός, -οὶ 304,10· 310,9· 312,3
 μονογενής 96,15· 110,12· 132,15·
 148,10· 164,12· 188,2· 194,26·
 204,10· 208,15· 210,17· 212,
 14· 216,2· 220,7· 222,12· 224,
 27· 226,3· 230,5· 234,19· 236,
 13· 238,2· 290,22
 μονογενὴς Θεὸς 194,26
 Μοντανὸς 158,3
 Μυσία 42,13· 108,23

μυστήριον 332,8· 346,15
 Μωϋσῆς 28,22· 30,4· 324,6· 342,
 21· 346,2· 354,18

N

(Ναῖν 285· 290)
 Νάρκισσος 38,25· 100,11· 210,11
 Νίκαια (9· 10· 11· 12· 13· 14· 15·
 17)· 34,13· 36,29· 40,24· 54,10·
 68,23· 76,17· 78,19· 90,2· 92,
 1· 94,26· 98,12· 102,6· 104,5·
 106,9· 108,1· 110,6· 120,12·
 122,3· 124,9· 126,14· 130,12·
 136,13· 142,25· 146,21· 150,12·
 152,4· 158,12· 160,9· 162,7·
 166,18· 168,1· 174,23· 178,1·
 180,5· 182,16· 190,10· 198,20·
 240,12· 242,5· 254,5· 262,9·
 270,11· 276,10· 280,16· 298,1·
 324,26
 Νεμεσῖνος 116,14
 (νηστεία 18)
 Νικομήδεια 190,13
 νόμος 28,16· 182,10· 218,6· 270,
 21· 272,1· 300,11

O

Ὁζίας 154,23
 οἰκονομία (11)· 24,12· 94,29·
 164,22· 218,21· 236,23
 ("Ὅμοιοι 15)
 ὁμοιούσιος 234,7· 254,16· 262,
 26· 264,2
 ὁμοιότης 294,5· 296,3
 ὁμοιουσιανὸι (15· 263)
 (ὁμοιούσιος 15· 263)

ὁμοίωσις 104,12· 218,5· 276,
 292,20· 296,19
 ὁμοούσιος (13· 15· 17· 263)· 49,
 2· 104,2· 108,10· 110,14· 112,
 3· 136,16· 140,24· 144,6· 178,
 3· 184,16· 188,8· 190,5· 230,
 16· 234,7· 242,12· 254,6· 258,
 22· 262,9· 264,1· 266,4· 268,
 17· 272,9· 274,3· 276,12· 280,
 3· 286,18· 288,6· 290,2· 292,5·
 294,6· 296,1· 298,3
 ὁμολογητής, - αὶ 170,20
 ὁμολογία (9· 12· 14· 15· 16)· 78,
 15· 92,14· 122,19· ὁμολογία
 πίστεως (9· 12· 14)
 ὁμόνοια 74,5· 272,11
 (ὁμότιμος 17)
 ὁμοφροσύνη 166,26
 Ὁρθοδοξία (12· 17· 263)· 40,27·
 200,26· 308,13· 318,8
 ὀρθόδοξος, - οὶ (10· 15· 16)· 40,7·
 42,9· 80,20
 Ὁσιος ὁ ὁμολογητής 42,10
 ὀσιότης 174,15
 Οὐαλεντίνος 90,12· 94,22· 180,
 16· 188,7· 292,13
 Οὐάλης 38,24· 120,24· 126,18·
 146,14· 150,20· 154,18· 162,
 26· 166,16· 168,7· 170,6· 172,
 17· 174,19· 230,3
 Οὐράνιος ὁ Τύρου 176,15· 178,8
 Οὐρσάκιος 38,23· 120,24· 126,18·
 146,13· 150,19· 152,24· 154,8·
 162,26· 166,16· 168,6· 170,6,
 172,17· 174,19· 230,3
 οὐσία (11)· 52,4· 54,6· 56,10·
 64,20· 66,15· 90,4· 94,4· 110·
 12· 130,2· 134,4· 138,12· 140,
 21· 142,13· 144,12· 164,14·
 166,5· 186,18· 204,32· 224,14·

230,15· 238,6· 242,21· 246,3·
 248,1· 250,5· 252,1· 254,2· 256,
 7· 258,15· 260,3· 262,14· 264,
 3· 272,15· 276,4· 282,12· 286,
 17· 290,2· 294,17· 296,4· οὐσία
 πατρικὴ 294,7· οὐσία τοῦ Θεοῦ
 224,16· 258,15· οὐσία τοῦ πα-
 τρός 52,10· 56,10· 65,15· 238,
 10· 248,1· 254,4· 260,3· 272,
 23· 280,17· 286,17·
 οὐσία Ἰησοῦ 166,10· οὐσίας ἐνότης
 (11)

Π

Παγκράτιος (ἐπίσκοπος) 176,24
 πάθος 226,4· 292,3
 Παιδέρωσ ὁ Ἡρακλείας 42,19
 Παλαιστίνη 190,17
 Παλλάδιος (17)· 318,4
 Παμφυλία 108,25· 120,19
 Παννονία 150,19
 παράδεισος (19)· 26,12
 παράδοσις 204,25· 298,16· 336,23
 Παράκλητος 166,1· 208,24· 210,
 30· 222,26· 226,28· 228,2· 232,
 19· 234,27· 238,4
 Παραλειπομένων (βιβλ. Π.Δ.) 340,
 7
 Παρατόνιον 100,22
 παραφροσύνη 90,13· 336,4
 Παρθένος Μαρία 102,25· 164,21·
 204,14· 206,6· 208,19· 210,23·
 212,20· 216,20· 222,18· 232,
 14· 234,23· 236,22
 Παροιμίαι (βιβλ. Π.Δ.) 340,9
 Πατάλας 116,22
 Πάσχα (13· 14· 18)· 124,15· 158,
 15· 334,4· 348,14· 350,19
 Πατήρ (11· 13· 14)· 22,1· 44,25·

- 50,15· 52,6· 54,1· 56,6· 60,4·
 62,1· 64,7· 66,11· 68,8· 84,8·
 94,3· 104,2· 110,9· 112,2· 124,
 7· 132,17· 134,4· 136,10· 138,
 1· 140,4· 142,1· 144,13· 148,8·
 164,10· 166,2· 184,22· 186,16·
 188,8· 190,4· 192,11· 194,25·
 196,1· 198,2· 204,12· 206,1·
 208,13· 210,15· 212,12· 214,
 8· 216,2· 218,2· 220,10· 222,10
 224,4· 226,6· 228,3· 230,4·
 232,1· 234,9· 236,7· 238,10·
 244,5· 246,4· 248,3· 250,22·
 254,4· 256,1· 258,24· 260,1·
 262,15· 266,1· 268,17· 272,18·
 274,4· 276,2· 278,16· 280,17·
 282,2· 284,1· 286,11· 288,7·
 290,1· 292,10· 294,2· 298,2·
 330,24· 348,2· 350,5· 354,7
- Πατροπασχίανοι 218,17
- Πατρόφιλος 38,25· 150,21· 176,15·
 178,8· 190,11· 252,26
- Παυλῖνος (10· 89)· 88,27· 90,24·
 100,13· 102,15· 190,12
- Παῦλος 56,5· 78,5· 84,6· 190,5·
 132,17· 194,15· 244,10· 258,
 7· 272,13· 286,6· 332,1· 334,13·
 338,6· 344,4· 346,8· 348,21·
 352,1
- Παῦλος (Σαμοσατεύς) (273)· 90,
 11· 94,22· 210,2· 216,7· 274,
 23
- Παφνούτιος, ἐπίσκοπος Σάεως, 86,8·
 100,28
- Πεντάπολις 200,8
- περιτομή 230,12
- Πέτρος 82,19· 96,23· 340,19
- πηγή τοῦ ζῶντος ὕδατος 126,7
- Πιλᾶτος 36,17· 336,15
- πίστις (9· 10· 11· 12· 13· 14· 15·
 16· 17)· 32,7· 34,14· 36,29·
 40,17· 46,6· 48,4· 54,14· 70,11·
 74,17· 76,16· 78,2· 84,3· 86,
 23· 88,5· 90,2· 92,1· 94,27·
 102,7· 104,16· 106,7· 108,2·
 110,3· 112,1· 116,16· 120,10·
 122,23· 124,19· 128,14· 142,24·
 146,21· 148,1· 152,3· 154,8·
 156,2· 158,5· 164,5· 166,22·
 168,19· 170,17· 174,22· 176,25·
 180,1· 186,27· 200,23· 204,4·
 206,7· 208,11· 210,1· 220,29·
 228,27· 230,12· 232,14· 234,3·
 236,2· 240,17· 254,13· 260,7·
 262,20· 298,7· 306,2· 310,26·
 312,25· 314,4· 324,26· πίστις
 ἐκκλησιαστικὴ 54,14· 220,4· πίστις
 καθολικὴ 156,16· 164,5· 176,4·
 πίστις ὁρθόδοξος 174,22
- Πιστός (ἐπίσκοπος) 42,13
- Πνεῦμα 26,7· 258,3· 288,4· 332,12·
 334,21
- Πνεῦμα ἅγιον (11· 14· 17)· 22,2·
 84,9· 90,3· 92,28· 94,3· 102,17·
 104,3· 108,11· 110,19· 112,5·
 146,28· 148,2· 164,30· 172,
 26· 204,19· 206,13· 208,23·
 210,30· 212,27· 214,8· 218,13·
 220,18· 222,25· 226,26· 228,
 4· 232,17· 234,27· 236,8· 238,2·
 348,23· Πνεῦμα ἀληθείας 166,
 4, 208,24
- Ποιμὴν (βιβλίον) 342,11
- Πολυδεύκης 176,23
- Πόντιος (Πιλᾶτος) 78,24· 336,15
- Πόντος 42,21· 108,26
- πραότης 104,22
- προαίρεσις 202,16
- Προβῆνος 210,6
- πρόνοια 60,21· 152,10· πρόνοια

θεία (16)
 προσευχή 332,20
 πρόσωπον (11) 214,27· 218,14·
 226,27· 232,2
 προφήτης, - αι 28,19· 30,1· 96,
 3 126,9· 154,20· 156,8· 168· 19·
 188,1· 196,9· 208,6· 208,24·
 218,7· 292,25· 332,12
 Πρωτογένης 42,15
 πρωτότοκος 72,12· 96,16· 206,2·
 252,12· 354,4
 Πτολεμαῖος 176,24

P

Ρούθ (βιβλ. Π.Δ.) 340,4
 Ρουφινιανός (17)· 322,2
 Ρωμαῖος, - οι 170,14· 172,20· 176,
 10· 194,21· 218,17· 270,20·
 272,4· 274,7·
 Ρωμαίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,21
 Ρώμη (13)· 42,13· 120,7· 136,9·
 146,13· 268,14· 270,14

Σ

Σαβέλλιος 90,11· 94,8· 104,14·
 188,9· 210,2
 Σαβελλιανοί 218,18
 Σαδδουκαῖος, - οι 28,24· 44,16·
 246,16· 342,1
 (Σάκκος Στ. 19)
 Σαμοσατεὺς (Παῦλος) 30,6· 266,
 24· 268,14· 270,17· 272,12·
 274,14· 278,28· 280,1
 Σαμουήλ 78,6
 Σαμψών 78,5
 Σαούλ 48,21

Σαρδία 100,12
 Σαρδική (11)· 38,27· 90,27·
 92,2· 102,5
 σάρκωσις 96,26
 σάρξ (10· 11)· 24,13· 44,23·
 66,6· 94,29· 96,5· 102,23· 204,
 20· 216,20· 224,29· 226,2· 232,
 9· 234,23· 236,22· 274,22· 278,
 22· 344,21· 350,10
 Σατανᾶς 26,16· 328,11
 Σεκουῦνδος ὁ Πενταπολίτης 38,18·
 72,28· 176,21
 Σελεύκεια (14· 15· 125· 128· 136)·
 150,16· 162,23· 176,9· 178,20
 Σενεάρ 352,9
 Σεραπίων (15· 71)· 304,3
 Σέρας (ἐπίσκοπος) 176,23
 Σικελία 42,17· 120,19
 Σίλβεστρος 42,14
 Σιράχ 342,10
 Σίρμιον (14· 233)· 146,18· 222,5·
 228,27· 230,2· 236,2
 Σιών 132,3· 284,22· 354,2
 Σκοτεινός 216,24
 Σκύθης, - αι 150,21
 Σόδομα 226,22
 Σολομών 342,9· 354,17
 σοφία 52,4· 56,20· 58,25· 66,11·
 132,15· 134,8· 182,19· 184,17·
 186,2· 194,6· 196,1· 204,31·
 208,15· 210,21· 212,18· 222,16·
 234,20· 244,23· 258,25· 264,11·
 278,18· 288,14· 292,18· 296,23·
 332,18· σοφία ἐνούσιος 264,26·
 σοφία τοῦ Θεοῦ 194,18· σοφία
 τοῦ Πατρὸς 66,11· 264,20·
 266,15· 278,18· 280,25
 Σοφία Σιράχ 342,10
 Σοφία Σολομώντος 342,9
 Σπανία 108,21· 322,21

σταυρός 244,20· σταυρός τίμιος
(201)

Στέφανος (ἐπίσκοπος) 38,21· 176,
23

συγγνώμη (17)· 50,10· 170,10·
322,26· 324,13

συκοφαντία 40,7· 222,1

συναγωγή 334,27

συνάφεια 220,11

συνείδησις 280,14· 336,25

σύνεσις 300,12

σύνοδος 162,18· 164,1· 166,28·
168,5· 170,13· 174,18· 176,22·
178,1· 180,5· 182,16· 198,8·
200,3· 202,11· 240,12· 242,4·
250,7· 252,16· 258,21· 260,5·
262,7· 268,18· 272,8· 274,12·
276,22· 322,19· 324,27· 354,6

Συρία 100,19· 124,16· 150,20·
158,14· 194,8

Σχεδιά 100,25

Σωσάτης 184,4

(Σωτάδης 184)

Σωτήρ (11)· 20,7· 42,4· 44,18·
72,11· 76,7· 84,7· 94,29· 96,12·
102,2· 104,12· 156,5· 196,17·
234,27· 258,6· 266,13· 274,3·
302,15· 326,7· 330,1· 332,12

σωτηρία (19)· 20,9· 96,14· 104,
20· 174,11· 182,7

σωφροσύνη 350,12

T

τελείωσις 206,14

Τιμόθεος 340,25

Τίτος 340,25

(τριαδικότης τοῦ Θεοῦ 11)

Τριάς (11· 14)· 92,25· 112,7·

184,23· 232,18· Τριάς ἁγία
94,2· 102,21· 148,3· Τριάς ἁ-
γιωτάτη 220,17

Τύανα (πόλις Μ. Ἀσίας) 208,9

Τῦρος 176,15

Τωβίας 342,10

Υ

Υἱός (11· 13· 14· 17)· 26,20,
50,15· 52,17· 54,1· 56,15· 58,
11· 60,1· 62,3· 64,7· 66,5· 92,
27· 94,2· 96,22· 102,3· 104,2·
106,21· 108,12· 110,11· 112,2·
128,19· 130,13· 132,13· 134,
1· 136,10· 138,1· 140,9· 142,5·
144,7· 148,1· 154,18· 164,12·
166,10· 180,10· 182,26· 184,
13· 186,7· 188,2· 190,21· 196·
19· 198,2· 204,10· 206,17· 208,
1· 210,7· 212,3· 214,3· 220,9·
224,1· 226,3· 228,2· 232,1·
234,9· 236,8· 238,2· 246,4·
248,1· 250,1· 252,1· 254,5·
256,1· 258,25· 260,1· 262,22·
264,6· 266,7· 268,17· 272,18·
274,6· 276,1· 278,4· 280,3·
282,2· 286,2· 288,7· 290,1·
292,12· 294,8· 296,3· 298,2·
302,18· 336,19· Υἱός ἀληθινός
112,4· 298,9· Υἱός μονογενής 164,
19· 220,7· 222,12· 230,5· 236,
13· 238,2· 302,15· Υἱός ἀνθρώ-
που 66,5· Υἱός τοῦ Θεοῦ 26,20·
50,16· 58,10· 96,16· 110,11·
144,22· 164,12· 190,21· 192,
7· 216,18· 218,1· 224,6· 226,3·
228,9· 336,19· Υἱός τοῦ Πατρὸς
248,3

Ἰμέναιος 78,1
 υιοπάτωρ 188,10
 υιοποίησης 20,20
 υιότης 296,15
 ὑπαρξίς 130,3· 216,25
 Ὑπάτιος 164,8
 ὑπόκρισις 336,10
 ὑπομονή 174,18
 ὑπόστασις (11)· 56,8· 92,12·
 94,8· 102,1· 128,21· 130,1·
 132,18· 134,23· 142,21· 184,15·
 206,22· 208,18· 212,4· 214,3·
 238,11· 252,6· 260,22· 262,15
 Ὑψιστος 24,20

Φ

Φαμενώθ 348,15
 φαντασία 22,25· 24,5· 246,14
 Φαρισαῖος, - οἱ 44,13· 198,22· 244,
 3
 φθόνος 200,18· 202,18
 φθορά 226,4
 Φιδίλιος 178,12
 φιλανθρωπία 300,27· 302,11· 352,
 19
 φιλαργυρία 80,5
 Φιλήμων 340,26
 Φιλιππησίους (βιβλ. Κ.Δ.) 340,
 23
 Φιλογένιος (ἐπίσκοπος) 42,11
 φιλονεικία 86,14· 92,10· 98,23·
 124,14· 126,1· 276,21
 Φοῖβος 178,12
 φρόνημα 30,15· 58,17· 68,17·
 72,25· 74,14· 88,2· 146,3· 156,
 25· 160,2· 170,27· 222,3· 312,23
 φρόνησις 170,28· 172,26
 Φρυγία 156,27· 180,16

φύσις (11)· 50,22· 52,4· 56,14·
 64,1· 94,16· 112,5· 132,14·
 140,19· 142,18· 144,7· 196,20·
 216,9· 260,22· 262,16· 276,5·
 280,19· 294,21· 296,23· 330,
 14· 334,16· φύσις ἀνθρωπίνη
 (11)· φύσις τοῦ Υἱοῦ 294,21
 φῶς 26,2· 56,13· 70,1· 110,13·
 134,24· 186,6· 210,19· 212,16·
 222,14· 232,7· 234,19· 260,4·
 266,8· 274,1· 280,27· 282,25·
 292,22· 294,16· 296,18· 330,
 19· 334,10· φῶς ἀίδιον 264,12·
 φῶς ἀληθινόν 204,31· 210,21·
 222,16· 284,4
 Φωτεινός 104,4· 222,6

Χ

χαρὰ (19)· 326,18· 350,21· 354,22
 χάρις 22,13· 32,6· 42,27· 52,21·
 78,26· 94,24· 130,24· 138,21·
 200,6· 280,20· 288,14· 316,9·
 324,21· 352,18· χάρις τοῦ Θεοῦ
 94,24· 200,6· 332,7
 χάρισμα 20,20· 22,11· 32,12
 χερουβίμ 352,16
 χρηστότης 86,18· 100,6
 Χριστιανός, - οἱ 34,5· 40,13· 54,
 19· 76,2· 104,24· 112,16· 116,
 24· 118,15· 124,1· 130,15· 144,
 2· 148,6· 152,20· 154,10· 158,
 2· 168,8· 252,20· 254,19· 260,15
 Χριστός (19)· 20,7· 30,25· 36,
 18· 40,17· 44,3· 46,23· 52,1·
 54,25· 64,2· 74,25· 76,2· 78,
 15· 86,10· 90,4· 104,12· 120,
 10· 148,4· 150,18· 152,21· 156,
 2· 158,3· 160,25· 168,21· 170,

24· 190,19· 192,3· 194,5· 196,2·
 200,14· 204,27· 206,15· 208,
 16· 210,18· 212,15· 214,6· 216,
 6· 218,1· 222,13· 224,6· 228,
 18· 230,6· 232,16· 234,17· 238,
 2· 240,15· 244,14· 248,24· 252,
 6· 258,10· 260,6· 268,5· 270,16·
 272,14· 278,12· 280,4· 284,8·
 298,6· 302,15· 310,26· 312,
 17· 316,15· 328,2· 332,5· 334,
 13· 348,21· 350,19· Χριστὸς
 ἡ φυσικὴ καὶ ἀληθινὴ δύναμις τοῦ
 Θεοῦ 52,24· Χριστὸς Θεοῦ δύ-
 ναμις καὶ Θεοῦ σοφία 244,23·
 Χριστοῦ ὑπαρξίς 216,25
 χριστομάχος, - οἱ 38,13· 40,20·
 154,18· 198,15· 262,6· 298,

13· 308,22· 310,6

Ψ

Ψάλμοι (βιβλ. Π.Δ.) 340,9
 ψευδοπροφήτης, - αι 20,15· 28,2·
 30,23
 ψεῦδος 26,5· 32,5
 ψευδόχριστοι 20,16· 30,23
 ψυχὴ 96,14· 116,2· 208,12· 212,
 3· 214,2· 222,29· 300,15· ψυ-
 χῆ εἰρηναία 200,20

Ω

Ὡσηὲ 154,23

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

Εἰσαγωγή	σελ. 9
Κείμενον - Μετάφρασις	» 20
Ἐπιστολὴ πρὸς ἐπισκόπους Αἰγύπτου καὶ Λιβύης	» 20
Ὁ πρὸς τοὺς Ἀντιοχεῖς τόμος	» 86
Πρὸς Ἰωβιανὸν περὶ πίστεως	» 106
Πρὸς τοὺς ἐν Ἀφρικῇ ἐπισκόπους	» 120
Περὶ τῶν ἐν Ἀριμίνῳ καὶ Σελευκείᾳ συνόδων	» 150
Ἐπιστολὴ πρὸς Σεραπίωνα	» 304
Ἐπιστολὴ πρὸς Μοναχοὺς	» 312
Ἐπιστολὴ πρὸς Ἰωάννην καὶ Ἀντίοχον τοὺς πρεσβυτέρους	» 316
Ἐπιστολὴ πρὸς Παλλάδιον πρεσβύτερον	» 318
Ἐπιστολὴ πρὸς Ρουφιανὸν	» 322
Ἐποσπάσματα	» 326
Ἐκ τῆς β' ἑορταστικῆς	» 326
Ἐκ τῆς ε' ἑορταστικῆς	» 326
Ἐκ τῆς στ' ἑορταστικῆς	» 326
Ἐκ τῆς κβ' ἑορταστικῆς	» 328
Ἐκ τῆς κδ' ἑορταστικῆς	» 328
Ἐκ τῆς κη' ἑορταστικῆς	» 328
Ἐκ τῆς κθ' ἑορταστικῆς	» 330
Ἡ λθ' ἑορταστικὴ ἐπιστολὴ	» 330
Ἐκ τῆς μ' ἑορταστικῆς	» 350
Ἐκ τῆς μβ' ἑορταστικῆς	» 350
Ἐκ τῆς μγ' ἑορταστικῆς	» 350
Ἐκ τῆς με' ἑορταστικῆς	» 354
Εὐρετήρια	» 357
1. Εὐρετήριον χωρίων τῆς Γραφῆς	» 357
2. Εὐρετήριον ὀνομάτων καὶ πραγμάτων	» 363
Πίναξ περιεχομένων	» 381

ΕΝΩΝ

.	σελ.	9
.	»	20
αὶ Λιβύης	»	20
.	»	86
.	»	106
.	»	120
ὄδων	»	150
.	»	304
.	»	312
.	»	316
.	»	318
.	»	322
.	»	326
.	»	326
.	»	326
.	»	326
.	»	328
.	»	328
.	»	328
.	»	330
.	»	330
.	»	350
.	»	350
.	»	350
.	»	354
.	»	357
.	»	357
.		363
.		381